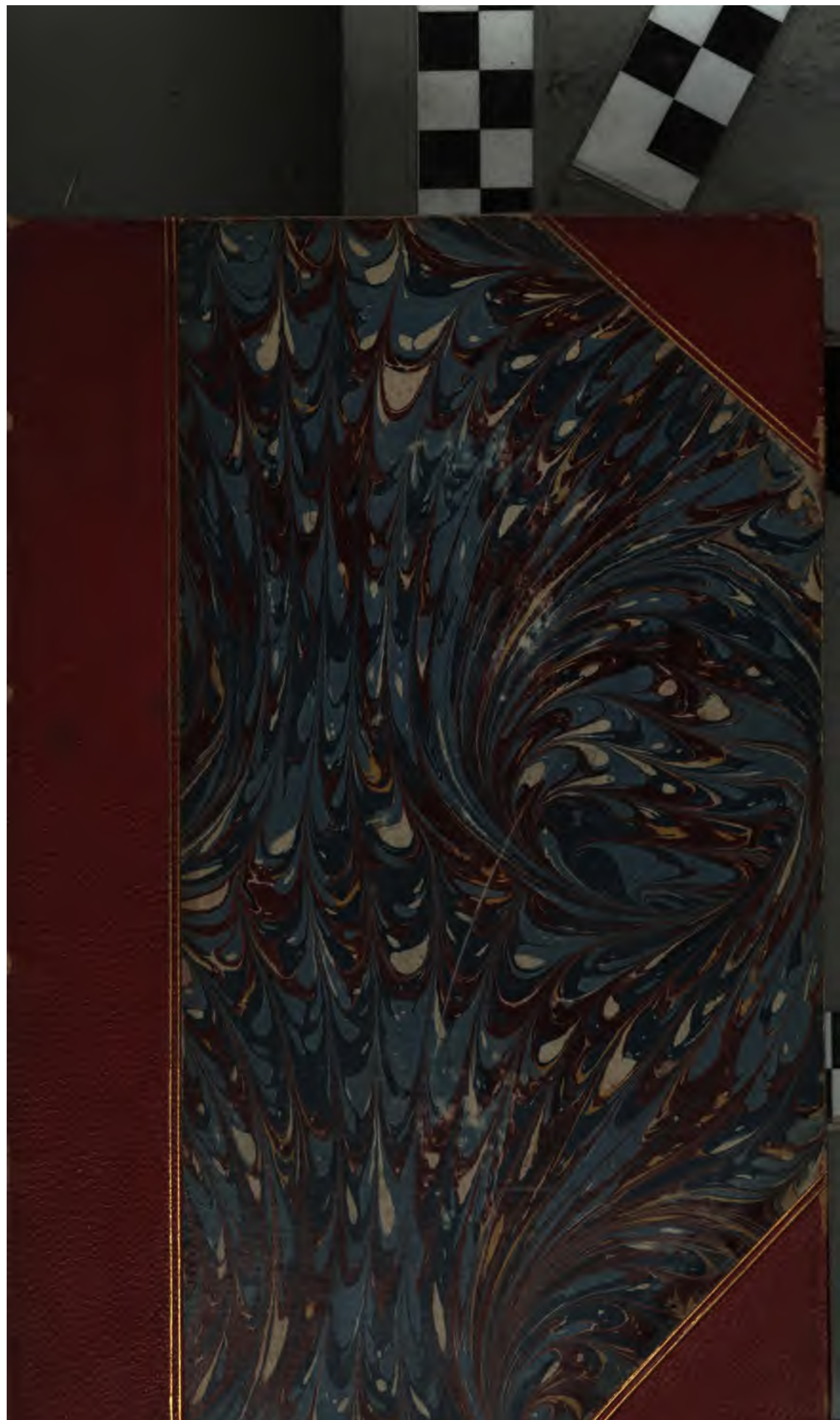
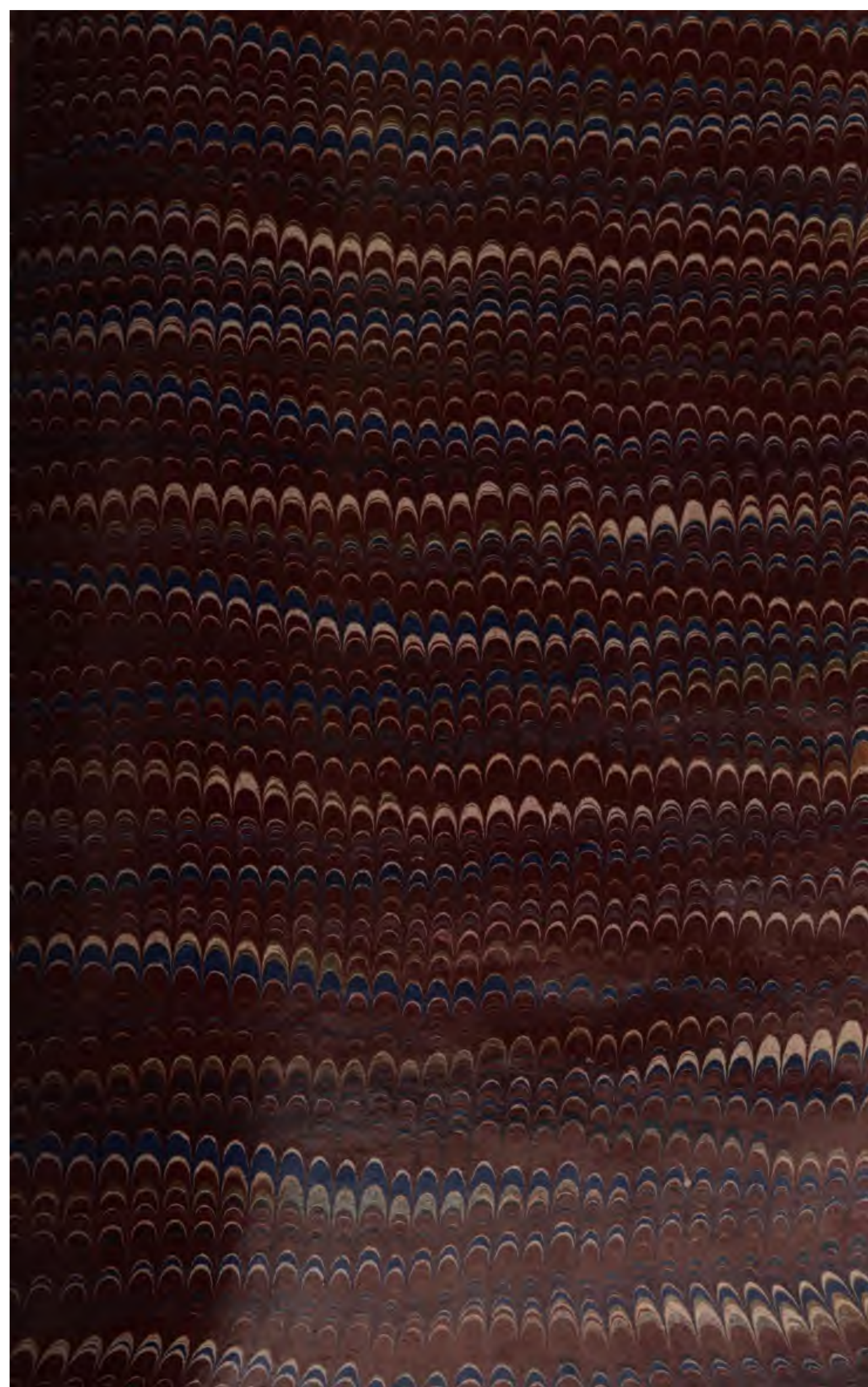

DOMI NUS ILLU
MINA TIO MEA
Taylor Institution.

NYERE
HISTORISKE STUDIER

AF

FREDERIK SCHIERN.

FØRSTE DEEL.

KJØBENHAVN.
FORLAGT AF J. H. SCHUBOTHES BOGHANDEL.
THIELES BOGTRYKKERI.
1875.

LIBRARY OF THE TAYLOR INSTITUTION
UNIVERSITY
14 JUN 1943
OF OXFORD

Hvad der i sin Tid er blevet sagt om de to Bind „Historiske Studier“, som jeg udgav i Aarene 1856 og 1857, at flere af disse deri fremkom i en ny Skikkelse, vil maaskee ogsaa findes at være Tilfældet i Henseende til de ligeledes til to Bind fordeelte „Nyere Historiske Studier“, hvoraf det første her udgives. Det gjælder navnlig om den Undersøgelse, der er den meest omfattende i dette Bind. Det tidligere, for den eiendommelige Standpunkt er blevet fastholdt, for saa vidt der fremdeles gjøres en Forskjel med Hensyn til den Maria Stuart tillagte Deeltagelse i Mordanslaget mod Darnley og hendes Forhold til Bothwell i Øvrigt. I andre Henseender har Afhandlingen paa flere Steder faaet et noget forskjelligt Udseende, for saa vidt de nye Bidrag til den skotske Historie i Maria Stuarts Tid, der i de senere Aar ere fremkomne i Skotland og England, nu have kunnet komme Fremstillingen til Gode, ligesom et fornyet Eftersyn i Geheimearkivet ikke heller har været uden nogen Frugt.

Hvad jeg nærmest har meddeelt som Kommentar til Oplysninger af Historien, efterladte af Andre, eller har udgivet som akademisk Leilighedsskrift, vil, i Overeensstemmelse med hvad der blev fulgt ved den foregaaende Samling, ogsaa udelades af denne.

I September 1875.

F. S.

INDHOLD.

Side

Bemærkninger angaaende de af Kong Sigurd Jorsalafarer paa Sophiekirken i Konstantinopel opsatte Dragefigurer .... 1.

Om Oprindelsen til Altertavlen i Roskilde Domkirke................ 23.

En paatænkt Landgang i England af Kong Valdemar Atterdag i Forening med de Franske .... 31.

Om nogle gamle Navne... 65.

Erik Christian Werlauff... 75.

James Hepburn, Jarl af Bothwell, hans Anholdelse i Norge og Fængselsliv i Danmark... 93.

Et Øienvidne til Slaget den 2den April 1801...................... 499.

Kurfyrst Frederik der Eiserne af Brandenburg og hans Planer....... 539.

Anmærkninger.. 574.

Rettelser.

S. 104, L. 7: Ormiston, Lairden af Cockburn *læs* Cockburn, Lairden af Ormiston — S. 258, L. 6: kjørt *l.* ført — S. 375, L. 20: VII *l.* VIII — S. 396, L. 5: VIII *l.* IX — S. 476, L. 6: 1571 *l.* 1573 — S. 476, L. 8: to Aar senere *l.* i det samme Aar.

Bemærkninger angaaende de af Kong Sigurd Jorsalafarer paa Sophiekirken i Konstantinopel opsatte Dragefigurer.

(1859.)

De Bemærkninger, som jeg her skal meddele, bestaae væsentlig i en Sammenstilling af nogle af Belgiens og nogle af Nordens historiske Traditioner[1]. Det forholder sig nemlig hermed saaledes, at medens hine Belgiens historiske Traditioner hidtil ere blevne oversete af Nordens Lærde, ere omvendt de af vore nordiske Traditioner, der her skulle berøres, indtil denne Dag blevne aldeles ubekjendte for Granskerne i Belgien.

Jeg skal begynde med den belgiske Histories Traditioner, og jeg skal da først i nogle Øieblikke henlede Opmærksomheden til Byen Gent i Flandern.

Gent, der, ved Siden af Jernbanenættet, har en dobbelt Forbindelse med Havet, over Ostende og Terneuzen, og saaledes i Aaret 1858 saa sin Havn besøgt af 336 Skibe — deriblandt 14 danske —, hører endnu ved sin Handel, som ved sin Industri til Belgiens betydeligste Stæder; den sidste Folketælling angiver et Antal af omtrent 110,000 Indbyggere. Gaaer

[1] Bemærkningerne meddeeltes i et Foredrag, holdt i det Kongl. danske Videnskabernes Selskab den 2den December 1859.

man imidlertid tilbage i Tiden, viser Gent sig forholdsviis langt større. Da Christiern den Anden i sin Landflygtighed levede i Nederlandene, da hans Svoger, Keiser Carl den Femte blev født i Gent, og hans Hustru, Dronning Isabella der blev begravet, da stod Gent saa høit, at Carl den Femte med et bekjendt Ordspil kunde sige til sin Modstander, Kong Frants den Første af Frankrig: «Je mettrai tout votre Paris dans mon gant (Gand)». Kommer man tilbage til Middelalderen, vise sig Borgerne, eller som de kaldtes, »Herrerne af Gent« endnu mægtigere; i Begyndelsen af det femtende Aarhundrede talte Vævernes Gilde alene 40,000 Medlemmer, ved Aaret 1400 paastaaer man endog, at Gent kunde stille 80,000 vaabendygtige Mænd i Marken, og som et blivende Vidnesbyrd om denne Byens Fortids Storhed har den endnu sit kjæmpemæssige Frihedstaarn eller det saakaldte Belfort eller Beffroi.

Med dette Navn betegnede man i Middelalderens belgiske og nordfranske Stæder det Taarn, hvori man satte Stormklokken, *campana banalis, de banclocke, la ban-cloche*, der skulde sammenkalde Kommunens Borgere til deres ofte stormfulde Møder. Opreiselsen af Byens Beffroi blev et Tegn paa, at den vedkommende Kommune havde vundet politisk Selvstændighed, medens man omvendt til Exempel i en Forordning af Kong Philip den Sjette, da denne i Aaret 1331 tilintetgjorde Laons Frihed, kan læses Ord som disse, «que les cloches, qui furent de la commune jadis de Laon, soient appliquées à notre profit, et défendons que la dite tour ne soit appellée Beffroi». Forhen vare disse Frihedstaarne talrige nok, men den sædvanlige Maade at opføre dem af Træ, og Utaalmodigheden ved at fuldende dem, var Aarsag til deres tidlige Fald. Genterne opreiste et varigere Monument, der stod i Forhold til deres Stads Betydning og Rigdom. Kommunen,

der i Aaret 1178 var bleven konstitueret af Grev Philip af Flandern, Elsazeren, lagde allerede i Aaret 1183 Grunden til et kolossalt Monument, der langtfra kunde angive dens Magt og overgive Erindringen derom usvækket til Efterkommerne. Snart indtraadte imidlertid de blodige Stridigheden mellem Greverne af Flandren og Kommunen, der havde til Følge, at Arbeidet til forskjellige Tider afbrødes, for dog senere igjen at fortsættes. Først i Aaret 1324 kunde man i Taarnet opsætte den berømte, af Jan van Rosebek i Aaret 1315 støbte Klokke Roeland, der fik Indskriften:

Roelandt, Roelandt, als ick kleppe, dan ist brandt,
Als ick luyde, dann ist storm in Vlaenderlandt[1],

og i Aaret 1380 blev man endelig ogsaa færdig med Bygningen af Taget. Man har endnu den i Aaret 1183 paa Pergament tegnede, originale Plan til Frihedstaarnets Bygning, og til denne Plan med de snevre, lange Vinduer i den ældste Spidsbuestiil svarer endnu lige indtil Karnisen, hvor Kampanilen eller Klokketaarnet begynder, den hele Skikkelse, hvori vi endnu see disse af Aarhundreder mørknede Mure.

Paa Spidsen af dette Taarn seer man en mærkelig Dragefigur. Efter en Skrivelse til mig af 8de November 1859, fra den bekjendte belgiske Historiegransker, Baron Jules de Saint-Genois, Professor og Bibliothekar ved Universitetet i Gent, kan Størrelsen angives saaledes, at Dragen fra Hovedets gabende Svælg til Haleenden har en Længde af fem til sex Alen, og mellem Vingerne en Brede af halvanden Alen. Den er dannet af forgyldte Kobberplader, som ere naglede paa et

[1] Denne store Klokke, der endnu spillede en saa vigtig Rolle ved Gents Opstand mod Keiser Carl den Femte, er dog ikke den samme, som Taarnets nærværende. »Den store Roeland« blev ødelagt i Aaret 1659. Messager des sciences historiques de Belgique. Année 1846. Gand. p. 425.

Slags Skelet af Jern. Ryggen mellem Vingerne er aaben; man benytter sig undertiden heraf, for ved festlige Leiligheder at lade Begfakler flamme eller Faner vaie i den svimlende Høide af næsten 400 Fod.

Det er baade mange og faa Aar siden, at Kjæmpedragen befinder sig paa sit nuværende Sted. I Aaret 1839 blev det fundet nødvendigt at fornye den øverste Deel af Taarnet, og Dragen blev da ved denne Leilighed nedtaget. Udførelsen af Bygningsarbeidet blev overdraget Arkitekten L. Roelandt, den samme, der ogsaa har opført det nye Raadhuus i Gent, det nye Theater og den nye St. Annakirke paa Arteveldepladsen. I Aaret 1856 var han færdig med sit Værk. Gents Beffroi havde nu faaet en Spidse af Jern, støbt i gotisk Stiil, og da man i det nævnte Aar feirede Jubelfesten i Anledning af Kong Leopolds femogtyveaarige Regjering, forstaaer det sig af sig selv, at den gamle Drage ikke heller turde savnes. Endnu engang bødede man paa de ofte sammenflikkede Levninger af Dragen, og i sin nye Forgyldning og under Befolkningens Jubel blev den atter opheiset, efterat man forinden til Fordeel for de Fattige havde ladet den besee nærved. Byen Gents Arkiver vise, at Dragen paa lignende Maade har været nedtaget og igjen er bleven opheiset i Aarene 1543 og 1445; i det sidstnævnte Aar betalte Byen saaledes Claes van der Meersch tolv Pund for at forgylde Dragen, Jan Borchman ti Pund for Reparationer paa Dragen (*van den draeckene te vermaeckene*), og Jan de Bysere og Claes Butsaert to og tredive Pund for at tage den ned og igjen opsætte den [1]. I det foregaaende Aarhundrede kommer man endelig til det Tidspunkt, da Dra-

[1] Messager des sciences historiques de Belgique. Année 1839. Gand. p. 247.

gen første Gang fik Plads oven paa Gents Beffroi. To Aar efter at man var bleven færdig med Bygningen af Taget, var det, at Gent feirede sin store Seier over sin Medbeilerinde Brügge; Brügge blev indtaget og plyndret af Genterne den 4de Mai 1382[1]. Da Flandrens store Ruwaert, Philip van Artevelde, derefter holdt sit Triumphindtog i det jublende Gent, heisedes nu her første Gang paa Toppen af Frihedstaarnet det Seierstegn, der af Genterne var blevet medtaget fra det plyndrede Brügge og der senere af Folket blev betragtet som Gents Palladium. *Auratus Draco*, hedder det hos Sanderus, *capta a Balduino Constantinopoli Brugas delatus, illinc pro spolio Gandavum venit*[2].

Til Brügge angives Dragen at være kommen som en Følge af det fjerde Korstog. Det er bekjendt nok, hvorledes der til den Hær af Korsfarere, som havde forsamlet sig i Venedig, for efter Pave Innocents den Tredies Opmuntringer at prøve en ny Kamp for det hellige Land, ankom Sendebud fra den landflygtige græske Prinds Alexius Angelus, der anmodede om deres Understøttelse mod den Usurpator, som havde berøvet hans keiserlige Fader, Isaak den Anden Angelus, Thronen og Synet; hvorledes Korsfarerne virkeligen ogsaa begyndte deres Tog i Orienten med at beleire Konstantinopel, hvor man nu gjenindsatte den styrtede, blinde Keiser, der tog sin med Korsfarerne tilbagevendte Søn til Medkeiser; hvorledes begge disse Keisere dog snart, da Korsfarerne endnu stode i deres Leir

---

[1] Recueil des chroniques de Flandre, publié sous la direction de la commission royale d'histoire par I. P. de Smet. Bruxelles. 1837—41. 4°. I, 241, 340, 621.

[2] Antonii Sanderi Presbyteri Gandavum sive Gandavensium rerum libri sex. Bruxellis. 1627. 4°. pag. 116. Flandria illustrata. Coloniæ Agrippinæ (Amstelodami). 1641. fol. 1, 97.

ved Pera, afløstes af en ny Usurpator, som, medens den gamle Keisers Død fremskyndedes af Kummer over det nye Omslag, lod den unge hemmelig kvæles i Fængslet; hvorledes det fornyede Brud med Grækerne atter medførte Konstantinopels anden Beleiring; og hvorledes Korsfarerne derpaa endelig den 12te April 1204 stormede Konstantinopel, for nu at sætte en af deres egen Midte, Grev Balduin den Niende af Flandren og Hennegau, paa Konstantin den Stores Throne.

Keiserstaden blev da udplyndret. En af Seierherrerne, den drabelige Marschal af Champagne, Godfred (Geffroy) Ville-Hardoin siger selv i den lige saa simple som tiltrækkende Krønike, hvori han har beskrevet Keiserstadens Indtagelse, at siden Verdens Skabelse er der aldrig blevet gjort saa meget Bytte i nogen Stad [1]. Med ham stemmer den af de Beleirede, der er bleven os Hovedkilden til Historien om Konstantinopels Fald. Denne Græker, Patricieren Niketas Choniates, har i sin Historie opbevaret os den hele Bitterhed, hvormed han betragtede de for »Skjønhedsfølelse blottede Barbarer« [2], hvis Raahed og Vindesyge nedreve saa mange af Fortidens Kunstværker for hensynsløst at læsse de sønderbrudte Stykker paa firspændte Vogne og bortføre dem til Indsmeltning. Skjønt Niketas udtrykkelig bemærker, at det i denne Henseende ikke er hans Hensigt at berette Alt [3], opregner og beskriver han

---

1 Puis que li mons fu estorez, ne fut tant gaaigné en une ville. Ville-Hardoins Krønike i Recherches et matériaux pour servir à une histoire de la domination française aux XIIIe, XIVe et XVe siècles, dans les provinces démembrées de l'empire Grec. Par I. A. C. Buchon. Paris. 1840, II, 97.

2 *Oi τοῦ καλοῦ ἀνέραστοι οὗτοι βάρβαροι.* Nicetæ Choniatæ Historia. Ex recensione Immanuelis Bekkeri. Bonnæ. 1835. p. 859.

3 *Οὐδε γάρ συγγράψασθαι τά πάντα προύθετο.* Nicetæ Choniatæ Historia. p. 866.

dog et betydeligt Antal af Oldtidens Statuer, der endnu stode paa Konstantins Forum og paa Hippodromen, men ved denne Leilighed gik tilgrunde. Det nøgne, ynkelige Skelet af den Pyramide, som Konstantin den Purpurbaarne lod opreise paa Hippodromen, men hvis Steenstøtte nu staaer der, af Korsfarerne aldeles berøvet de Bronce-Relieffer, hvormed Keiseren havde bedækket den, afgiver endnu en talende Kommentar til Niketas's Klager, og ogsaa Nordboen bliver vel skikket til at forstaae hans Smerte, naar han, efter at have gaaet over Atmeidaen og skuet Oldtidens nuværende Levninger, sammenholder sit Indtryk med det, som endnu i det tolvte Aarhundrede her lod Mængden af Hippodromens klassiske Statuer minde Gjæsterne fra Norden om Hedenolds Sagn om Aserne, om Volsunger og Gjukunger [1]. Niketas fremhæver ogsaa, at Korsfarerne ei engang skaanede Helligdommene. Han fortæller saaledes, hvorledes de endog aabnede den keiserlige Familiebegravelse i Apostelkirken for at røve, hvad de af Guldsmykker, Perlekroner og kostbare Stene kunde finde i Keisernes Grave; da de efter saa mange Aars Forløb endnu fandt Keiser Justinians Liig heelt bevaret, studsede de vel et Øieblik, men fortsatte dog Plyndringen. I Særdeleshed dvæler dog Niketas ved Sophiekirkens Vanhelligelse. Korsfarerne nedreve Kirkens guldvirkede Forhæng, hvis Værdi var anslaaet til to tusinde Miner; fra den prægtige Prædikestol borttoge de alt det Sølv, hvormed den var prydet; de berøvede Helgenernes Billeder deres Smykker af ædle Metaller, og

---

[1] Eru þar skrifuð margskonar forntíðindi, Æsir, Völsungar, Gjúkungar, gert af kopar ok málmi með svá miklom hagleik, at þat þykkir allt kvikt vera. Saga Sigurðar Jorsalafara, Eysteins ok Ólafs. cap. 12, i Heimskríngla. (Norges Kongesagaer af Snorre Sturlassson, udgivne ved C. R. Unger. Christiania 1861. S. 669).

tilintetgjorde det kostbare, for sin kunstfulde Sammensætning almindelig beundrede Alterbord. Muldyr og Heste bleve førte ind i den herlige Kirke, for at bortslæbe de røvede Skatte, og da de faldt paa det glatte Gulv, bleve de ved Sværdstik tvungne til igjen at reise sig, saa at de ogsaa ved deres Blod besmittede det hellige Tempel.

En Deel af de røvede Skatte bragtes til Vestlandene. Andreas Dandulo, der var Doge i Venedig fra Aaret 1343 indtil sin Død i Aaret 1354, angiver i sin Krønike de Relikvier, der dengang fra Konstantinopel førtes til Venedig [1], og Republikens Historiograph, Marino Sanuti, der levede i Overgangen fra det femtende til det sextende Aarhundrede, tillægger i sine Levnetsbeskrivelser af Venedigs Doger, at med Relikvierne kom ogsaa fra Konstantinopel til Venedig det forgyldte Fiirspand, der staaer over Indgangen til S. Marcokirken [2], der efter Republikens Fald i Aaret 1797 af Franskmændene førtes til Paris, men efter den anden Indtagelse af Paris i Aaret 1815 atter vendte tilbage til dets nuværende Plads. Skjønt man derpaa først længere hen i det sextende Aarhundrede hos Venetianeren Paulus Ramnusius træffer en ligefrem Antydning af, at dette Fiirspand er blevet borttaget fra Hippodromen [3], gjælder det dog nu allerede siden den

[1] Andreæ Danduli Venetorum ducis Chronicon Venetum, hos Muratori, Scriptores Rerum Italicarum. XII, 331.

[2] Marino Sanuti, Vite de duchi di Venezia, hos Muratori, Scriptores Rerum Italicarum. XXII, 534. Tydskerne havde tidligere næret denne Mening om Hestenes Oprindelse, at de »von Frid. Barbarossa, umb des Eydes willen, auf der Kirchen einen Stul zu machen, gegeben sein worden«. Tagebuch Christian des Jüngern, Fürst zu Anhalt. Herausgegeben von G. Krause. Leipzig 1858. S. 158.

[3] De bello Constantinopolitano et imperatoribus Comnenis per Gallos et Venetos restitutis historia Pauli Ramnusii. Editio altera. Venetiis. 1634. fol. p. 129.

Tid, da Petrus Gyllius, optegnede sine Bemærkninger om Konstantinopels Topographi [1], i den arkæologiske Verden som en Troessætning, at dette Fiirspand er eet og det samme som hiint forgyldte Fiirspand, der af Niketas og tre andre byzantinske Forfattere tidligere omtales som staaende oven paa Skranken af Hippodromen [2], der ifølge de trende sidstnævnte under Theodosius den Yngre vare blevne bragte til Konstantinopel fra Chios, og som nærmere beskrives af Niketas [3]; Heyne er, som det synes, den eneste, der i den Afhandling om den gamle Kunsts Levninger i Konstantinopel, som han i sin Tid oplæste i Videnskabernes Selskab i Göttingen, har yttret nogen Tvivl, om dog ikke Fiirspandet over Indgangen til S. Marcokirken i een Henseende maatte siges at afvige fra Ordene i Niketas's Skildring [4]. De andre Korsfarere bleve ikke heller i denne Henseende tilbage for Venetianerne [5], om

---

[1] Exstabant in Hippodromo quum alii permulti equi lapidei et ærei, tum quattuor inaurati, mira arte elaborati, *quales* hodie exstant super vestibulum ædis Marcianæ Veneticæ. Petri Gyllii de topographia Constant. lib. II c. 13, i Imperium Orientale. Opera et studio Anselmi Bandurii. Parisiis. 1611. fol. I, 377.

[2] Nicetæ Choniatæ Historia. p. 156. Anonymus de Antiquitatibus Constantinopolitanis, hos Banduri. I, 41. Incerti Auctoris Breves Enarrationes Chronographicæ, hos Banduri. I, 115. Georgii Codini Excerpta de antiquitatibus Constantinopolitanis. Ex recensione Immanuelis Bekkeri. Bonnæ. 1843. p. 53.

[3] *Ἄνωθεν δ' ἵπποι χαλκήλατοι πεπήγασι πίσυρες χρυσῷ ἠλειμμένοι, τοὺς αὐχένας ὑπόγυροι, ἀντιβλέποντες ἀλλήλοις καὶ δρόμον καμπτῆρος πνέοντες.* Nicetæ Choniatæ Historia. p. 156.

[4] *Nisi quod* Nicetas capite reclini ferocientes et in cursum ruentes facit. Chr. Gottl. Heyne, Priscæ artis opera, quæ Constantinopoli exstitisse memorantur. Commentationes Societatis Regiæ Scientiarum Gottingensis. Vol. XI. Gottingæ. 1793. p. 36. Jvfr. Michaud, Histoire des croisades. Paris. 1817. III, 345.

[5] Om de ogsaa af de tydske Korsfarere fra Konstantinopel hjembragte Klenodier hedder det i Pistorii Script. rer. Germ. Cur. B. G. Struve.

de endog mere end disse fortjente Niketas's ovennævnte Karakteristik af at være »for Skjønhedsfølelse blottede Barbarer«. Saaledes skikkede navnlig den nye Keiser, Balduin af Flandren, der i et Brev til Innocents den Tredie selv skriver, at man af alle de Ting, der af Menneskene henregnes til Skatte, havde faaet en saa uvurdeerlig Overflødighed, at hele den latinske Verden tilsammen ikke syntes at besidde saa Meget, ikke blot til Innocents, men ogsaa til Kongen af Frankrig, Philip den Anden August, til Tempelherrerne og til andre af Vestens Mægtige en stor Mængde af forskjellige, saavel profane, som hellige Kostbarheder — deriblandt til Paven en Statue af Guld og en af Sølv [1]. Og ligesom man har Forordninger af Balduin udstedte fra Konstantinopel for Flandrens Vedkommende [2], saaledes glemte han heller ikke i sin nye Herlighed sine nærmeste Landsmænd. Baade fra ham og fra andre af de belgiske Korsfarere modtoge nu Kirker og Klostre i Valenciennes, Namur, Lüttich og mange andre af Belgiens gamle Stæder den Række af Relikvier fra Konstantinopel, som opregnes i d'Outremann's »Constantinopolis Belgica«, og med dem fulgte da den gyldne Drage fra Konstantinopel til Brügge, hvor Greven

---

Ratisbonæ. 1726. fol. I, 1097: »Anno Domini MCCIV civitas Constantinopolitana capta est et spoliata a Christianis plurimis divitiis et rebus ac multis sanctorum reliquiis, ut apparet in Venetia et in Halberstat«. Jvnfr. Wilken, Gesch. der Kreuzzüge. V, 307—310.

[1] Balduini studium enituit in largitione tum sacræ, tum prophanæ suppellectilis, quam ad Europæ varios principes transmisit. Quo cunctis testatum faceret, quam alte esset evectus, quamque opulenta illa foret regio, qua jam potiri quidem aggressus esset, sed aggressus tantum: et cui perdomandæ suppetias a Christiana nobilitate imploraverat Petri d'Outremanni Constantinopolis Belgica, sive de rebus gestis a Balduino et Henrico Impp. Constantinopolitanis libri quinque. Tornaci: 1643. 4°. 265.

[2] Warnkönig, Flandrische Staats- und Rechtsgeschichte. Tübingen. 1835—42. I, 162.

af Flandren Askeonsdagen i Aaret 1200 havde taget Korset i Donatianskirken, hvorfra saa mange kjække Mænd havde ledsaget ham, og som netop nu begyndte at blive et nordligt Venedig, Midtpunktet for Verdenshandlen norden for Alperne [1]. Dragen kunde da saaledes senere i Flandren gjælde som et Tegn, der viste, hvor stor en Seier Flamingerne fordum havde vundet, eller — for her at anføre nogle Ord af et Brev til Hjemmet fra Aaret 1206 af Balduins Broder og Efterfølger som Keiser i Konstantinopel, Grev Henrik af Flandren — »hvor stor en Ære og hvor stor en Hæder Flandrens og Hennegaus Land og hele vor Slægt til evig Tid har opnaaet ved Indtagelsen af det konstantinopolitanske Rige» [2]. Paa nogen Undersøgelse af, fra hvilke af Konstantinopels Kirker de til Belgien kommende Relikvier stammede, og navnlig om hvorvidt det om dem kunde siges, hvad Dorotheus, den græske Metropolit af Monembasia, siger om Kunstværkerne i S. Marcokirken i Venedig, nemlig at de overhoved hidrøre fra Plyndringen af Sophiekirken [3], turde jeg iøvrigt her ikke indlade mig. Derimod maa her udtrykkelig fremhæves, at efter en af Belgiens gamle Traditioner stod den forgyldte Drage, der

---

[1] Die Allianz zwischen dem Grafen Balduin in Flandern und Venedig, welche mit Eroberungen begann, wurde wohlthätiger verewigt durch Handel. Zuerst ward der Verkehr zu Lande geführt, obgleich man zuverlässige Beispiele hat, dass man schon im dreizehnten Jahrhundert Schiffe dazu gebrauchte. Die Fahrten der venezianischen Galeeren nach Flandren, i Das Ausland. XXXVIII[ter] Jahrgang. Augsburg. 1865. S. 634.

[2] Quantum honorem quantamque gloriam terra Flandriæ et Hainoniæ totaque progenies nostra in æternum in captione Constantinopolitani imperii sit adepta. Keiser Henriks Brev fra Konstantinopel, i Recueil des Historiens des Gaules et de la France. XVIII, 527.

[3] *Καὶ καθόλου, εἴτι ἔχει ὁ ἅγιος Μάρκος, εἶναι ὅλα τῆς ἁγίας Σοφίας. Βίβλιον ἱστορικόν, παρὰ τοῦ Ἱερωτάτου Μετροπολίτου Μονεμβασίας, Κυρίου Δωροθέου. Ἑνετίησιν.* 1574. 4o. p. 398.

blev Flamingerne til Deel, netop oven paa Sophiekirken, hvorfra Balduin lod den nedtage, for dermed at belønne de af hans Landsmænd, der havde understøttet ham bedst ved Erobringen af Konstantinopel [1].

At Kjæmpedragen kunde have en særdeles Interesse for mange af Seierherrerne, kan ikke forundre. Thi Korsfarerne vise sig ved Konstantinopels Indtagelse endnu til den Grad beherskede af germanske Minder, at de til Exempel, efter at have valgt Balduin af Flandren til Keiser, forinden han kronedes i Sophiekirken, kaarede ham derved, at de paa gammel germansk Maade satte ham paa et Skjold, hvorpaa han for de jublende Tilskuere løftedes i Veiret af Markgrev Bonifacius af Montferrat, Dogen Henrik Dandulo, Grev Ludvig af Blois og Grev Hugo af Saint Pol. Og det er bekjendt, hvilken stor Rolle netop Dragen spillede i hele den germanske Verdens gamle Minder; den kristne Opfattelse af Dragen, hvorefter denne siden Johannes's Aabenbaring var en Personifikation af det onde Princip, kunde trods Kirkens Indflydelse i Middelaldren aldrig aldeles fortrænge den foregaaende hedenske Opfattelse, hvorefter den skarpsynede Drage eller Lindorm, der i Oldtidens Sagn rugede over de kostbare Skatte, var et Symbol paa Aarvaagenhed. Derimod kunde det vel synes mere besynderligt, at Byzantinerne, naar de overhoved havde indladt sig paa at forfærdige en Drageskikkelse for et af deres kirkelige Monumenter, skulde have givet den en saadan Form; thi Frihedstaarnets Drage synes just ikke at svare meget til de almindelige Forestillinger om den byzantiske Kunst. Saint Génois har vistnok tidligere udtrykt sig saaledes med Hensyn

[1] Schayes, Histoire de l'architecture en Belgique. Bruxelles. 1847. IV, 14. Steyart, Volledige beschryving van Gent. Gent. 1857. p. 117. Ferrier, Guide pittoresque en Belgique. Bruxelles. 1839. p. 140.

til Dragens Form: »Sa forme est orientale; on peut s'en assurer, en voyant les espèces de corne dont sa tête est armée. On sait qu'en Orient le port de cornes est un signe de majesté; aussi la plupart des dieux de ces contrées sont représentés avec des cornes plus ou moins allongées«[1]. Men en Landsmand af ham synes dog snarere at maatte gives Medhold, naar han fremsætter den Mening, at »cette grossière ébauche ne repond guère à l'état des arts dans le Bas Empire«[2]. En tydsk Forfatter, der nyligen har beskjæftiget sig med Spørgsmaalet om den gentiske Drages Oprindelse, har derfor troet at maatte afgive sin Kjendelse derom med disse Ord: »Der Ursprung des fabelhaften Ungethüms ist noch immer in Dunkel gehüllt. Nur darüber sind die Gelehrten einig, dass es aus dem Orient stamme. Graf Balduin IX von Flandren soll es, nach der Eroberung Constantinopels 1204, von der Sophien Kirche haben abnehmen lassen o. s. v.«[3]

Saa vidt den belgiske Histories Traditioner. Vi vende os nu til den nordiske Histories.

Det var i Efteraaret 1107, at den syttenaarige Kong Sigurd Magnussøn forlod Norges Kyster, for at gjøre et Korstog til det hellige Land. Hans Flaade, hvis Bemanding angives til 10,000 Krigsmænd, talte 60 store Skibe. Dengang betegnedes Langskibet almindeligen som Dragen (dreki) efter det mystiske Dyr, der allerede forekommer i den nordiske Fortids ældste Sagn og Eventyr, af hvilke Digtet om Beowulf saaledes skildrer, hvorledes »den nøgne, ondskabsfulde Drage

[1] Messager des sciences historiques de Belgique. Année 1840. Gand. p. 78.
[2] Wauters, Les délices de la Belgique. Bruxelles. 1844. p. 156.
[3] Morgenblatt für gebildete Leser. Drei und funfzigster Jahrgang. Stuttgart und München. 1859. Nr. 40, S. 958.

flyver om Natten, svøbt i Ild«[1]; thi, som Jacob Grimm bemærker, »die Schlange kriecht oder winzelt sich auf dem Boden, stehn ihr Flügel zu Gebot, so heiszt sie Drache«[2]. Hiint mystiske Dyr blev i de nordiske Farvande saa ofte fremstillet paa Stavnene af Krigsskibene, at Dragen her blev et almindeligt Navn for disse, paa den samme Maade, hvorpaa i Middelhavet Galeierne — og senere Galeaserne — oprindelig ere blevne opkaldede efter det Billede af en Kat, som disse Skibe førte foran sig[3], og Bucentauren — der i Begyndelsen ikke blot var Navnet paa det berømte venetianske Skib, men paa en heel Art af særegne Galeier — efter det tilsvarende i Forstavnen anbragte Billede af en Centaur. Den samtidige Forfatter Vilhelm af Malmesbury, der under Sigurd Magnussøns Overvintring i England havde Leilighed til at blive bekjendt med Forholdene paa den norske Flaade, siger ogsaa udtrykkelig, at Kongen selv førte et Skib med forgyldte Dragefigurer, *navem aureis rostratam draconibus*[4]. En aldeles tilsvarende Udtryksmaade findes i Helgenhistorien om Erkebiskoppen af Canterbury, S. Elphegus, hvor det fortælles, hvorledes Martyrens Legeme modtoges paa Themsen af Knud den Store; Skibet, som Kongen selv styrede paa Floden, be-

---

1 Nacod nið-draca nihtes fleoged, fýre befangen. The Anglo-Saxon Poems af Beowulf, the scôp or gleemans Tale. By Benjamin Thorpe. Oxford. 1845. p. 153.

2 Grimm, Deutsche Mythologie. Zweite Ausgabe. Göttingen. 1844. II, 652.

3 Det var i Overeensstemmelse med denne Oprindelse, at Galeiernes Navn — af det græske γαλέη, en Kat —, i den vestlige Deel af Middelhavet saa ofte blev gjengivet ved gatti. Ial, Archéologie navale. Paris. 1840. I, 412.

4 Wilhelmi monachi Malmesburiensis de gestis regum Anglorum libri V, i Henrici Savilii Rerum Anglicarum scriptores post Bedam. Londini. 1596. fol. 91.

tegnes som *regia navis*, *aureis rostrata draconibus*[1]. Dersom man ikke vil forstaae dette Fleertal saaledes, som det navnlig fortælles om et stort Skib, som Sigurds Broder Kong Eystein lod gjøre i Nidaros, og som med Hensyn til Omfang og Form skulde være et Sidestykke til Ormen hiin lange, nemlig saaledes, at det med Guld prydede Dragehoved var anbragt foran, medens Skibet bagtil havde en forgyldt Dragehale[2], maa det antages, at Dragefigurer baade have været anbragte paa Forstavnen og Bagstaven. Om disse Dragers Størrelse foreligger intet Vidnesbyrd; selv om de imidlertid vistnok maae antages for i denne Henseende at have staaet tilbage for de Gallionsfigurer, der paa vor gamle Flaades Orlogsskibe endnu i det forrige Aarhundrede havde en Længde af indtil ti Alen, skjønnes det dog klart nok af Beskrivelsen, at de i lang Afstand bemærkelige Dragehoveder maae have været meget anseelige.

Efter at have overvintret i England, derpaa i Aarene 1108 og 1109 kjæmpet mod Maurerne paa Kysterne af den pyrenæiske Halvø, og saa at have gjæstet de nederitalienske Normanner, af hvilke Hertug Roger af Apulien nu var gift med Enkedronningen af Danmark, Knud den Helliges tidligere Hustru, Adela af Flandren, landede Sigurd om Sommeren 1110 i Joppe. Kongen af Jerusalem, Balduin den Første kom ned til Kysten for at hilse paa ham, og i Forening droge de tilbage til den hellige Stad. Efterat have knælet og forrettet sin

[1] Vita et translatio S. Elphegi, hos Langebek, Scriptores rerum Danicarum. II, 456.

[2] Eysteinn konungr lèt gera skip mikit i Niðarósi, þat var gert at vexti ok með hætti eptir þvi, som Ormr hinn langi hafði verit, er Ólafr konungr Tryggvason hafði gera látit; var þar ok drekahöfuð á fram, en krokr á aptr, ok hvártveggja gullbúit. Saga Sigurðar Jórsalafara, Eysteins ok Ólafs. cap. 27., i Heimskríngla (Ungers Udgave S. 684).

Andagt ved Herrens Grav i Jerusalem og i Overeensstemmelse med Pillegrimenes Skik badet sig i Jordanfloden, understøttede Sigurd Jorsalafarer samtidig med Kong Knud den Helliges Søn, Grev Carl den Danske af Flandren, der dengang ligeledes over Havet var kommen til Palæstina, Kong Balduins fornyede Kamp mod de Vantroe. Først da det haardnakkede Sidon havde overgivet sig den 19de December 1110, forlode Nordens Sønner Palæstina. Kong Sigurd seilede til Konstantinopel, hvor han blev prægtigen modtagen af Keiser Alexius Komnenus, der gav ham Bolig i det samme Palads — Blachernæ med den skjønne Udsigt over Staden og Havnen —, hvor Danmarks Konge, Erik den Eiegode, paa sin Jorsalafart faa Aar tidligere havde boet. Da Kong Sigurd endelig forlod Konstantinopel, traadte de fleste af hans Mænd i Tjeneste hos Alexius Komnenus, hvem Kongen nu ogsaa overlod alle sine Skibe; selv steg han til Hest og red hjemad mod Norden, gjennem Bulgariet, Ungarn og Tydskland. Efterat have overskredet Grændsen for Skandinavien, det vil sige efterat have passeret Eiderfloden, opholdt Sigurd sig nogen Tid i Hedeby i Sønderjylland hos den danske Kong Niels, der var bleven gift med hans Stifmoder, Magnus Barfods Enke, Margreta Fredkolla, og hvem han nu kunde fortælle saa Meget om hine fjærne Herligheder, mellem hvilke Broderen, Erik den Eiegode, havde tilbragt sine sidste Dage. Kong Niels fulgte selv Sigurd til Nørrejylland og gav ham det Skib, hvormed han derfra, efter halvfjerde Aars Fraværelse, nu vendte tilbage til sit Rige. Alle vare her enige i, at en berømmeligere Fart end hans ikke var udgaaet fra Norge.

Fortællingen, hvorefter Sigurd Jorsalafarer i Aaret 1111 overlod Keiser Alexius Komnenus sine Skibe, har et Sidestykke i Orkneyingasaga, hvorefter Ragnvald Jarl og hans

Ledsagere senere, da de forlode Konstantinopel i Aaret 1155, ligeledes der efterlode deres Skibe [1]. Derimod var det eiendommeligt for Sigurd Jorsalafarer, at han ved sin Afreise fra Konstantinopol ogsaa til Amindelse satte de forgyldte Dragefigurer, der havde prydet hans eget Krigsskib, »som en Trophæ« oven paa Sophiekirken [2]. Islændernes Beretninger gaae vel ud paa, at de forgyldte Dragehoveder, som vare paa Kongens Skib, bleve opsatte paa Peterskirken« [3], men Peterskirken er her kun en Deel af Sophiekirken, nemlig den Deel af Kirken, der stødte op til Palladset Bukoleon, og af Byzantinerne ligefrem nævnes som staaende »indenfor« den store Kirke [4]. Den samtidige Wilhelm af Malmesbury siger os udtrykkelig, at Sigurd Jorsalafarer anbragte sine forgyldte Dragefigurer *fastigio Sanctæ Sophiæ*, netop som det senere hos Sanderus om den i Gent opheisede Drage hedder: *In fastigio turris* eminet auratus Draco.

Den anonyme, under Keiser Alexius Komnenus's Regjering levende, senere af Georg Kodinus benyttede, og nu af Banduri udgivne græske Munk, der har skrevet om Konstantinopels Antikviteter, opholder sig paa denne Tid udførligen ved at skildre Sophiekirkens Udseende, uden dog at tilføie

---

[1] Orkneyínga Saga, sive Historia Orcadensium. Ed. Jonas Jonæus. Hafniæ. 1780. 4°. p. 318.

[2] Pro trophæo. Wilhelm. Malmesb.. ap. Savile. p. 167. Jvnfr. Suhm, Historie af Danmark. V. 189. Keyser, Bidrag til Kong Sigurd Jorsalafarers Historie, i Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie. I, 409. Munch, det norske Folks Historie. II, 591.

[3] Þau váru sett á Pétrskirkju. Saga Sigurðar Jórsalafara, Eysteins ok Ólafs. cap. 14, i Heimskríngla (Ungers Udgave S. 670). Saga Sigurðar kon-úngs Jórsalafara ok broeðra hans. Eysteins ok Ólafs. cap. 15, i Fornmannasögur. VII, 98.

[4] *Κατέθη ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Πέτρου, τῷ ὄντι ἔνδον τῆς μεγάλης ἐκκλησίας.* Ducange, Constantinopolis Christiana. l. IV, p. 79.

noget Vink om Kong Sigurds Dragefigurer. Men denne Taushed har, forudsat ellers at Skriftet ei er blevet affattet førend den norske Konges Ankomst til Konstantinopel, i al Fald ikke mere at betyde, end at hverken Erik den Eiegodes eller Sigurd Jorsalafarers Ophold overhoved blot med et eneste Ord fandtes værdige til Omtale af Keiser Alexius's egen Datter, Anna Komnena, i hendes berømte Skildring af Faderens Historie. Derimod vide vi med Sikkerhed af vore egne Kilder, at Figurerne paa Fortidens Skibsstavne i Almindelighed vare indrettede saaledes, at de efter Behag kunde aftages eller paasættes. I Samtalen, hvormed Beretningen om Slaget ved Svolder indledes, hedder det, at »ræd er nu Olaf Tryggveson, efterdi han ikke tør seile med opsatte Dragehoveder paa sit Skib»[1]. Om Kong Olaf den Hellige læses: »Kong Olaf havde det Skib, som hed Karlshoved (Karlhöfði), i hvis Forstavn et Kongehoved var udskaaret, og selv havde han skaaret det. Dette Hoved blev derefter længe i Norge brugt paa de Skibe, som Høvdingerne styrede»[2]. Og dette var Begyndelsen af de hedenske Love paa Island, »at man ikke skulde have Skibe med Hoveder (höfðuð skip) i Havet, men at man, naar man havde det, skulde aftage Hovedet, førend man saa Land, og ikke seile mod Landet med gabende Hoveder eller aaben Tryne, for at ikke Landvætterne skulde skræmmes«[3]. Hvad der imidlertid især taler til Fordeel for Beretningen er det afgjørende Vidnesbyrd, at, som det udtrykkelig hedder sig, hine Kong Sigurds forgyldte Dragefigurer ogsaa i den efterfølgende

---

[1] Saga Ólafs Tryggvasonar cap. 109, Heimskríngla (Ungers Udgave S. 208).
[2] Saga Ólafs hins helga cap. 45, i Heimskríngla (Ungers Udgave S. 250).
[3] Landnámabók. Viðbætir II, i Islendínga Sögur. I. 334.

Tid vare at see i Konstantinopel[1]. Som Øienvidner, der kunde afgivet et saadant Vidnesbyrd, ligger det nærmest at tænke paa saadanne Væringer, der senere, efter at være udtraadte af den græske Krigstjeneste, vendte tilbage til det høie Norden; Væringerne havde vistnok ikke hørt til dem i Keiserstaden, der med mindst Interesse havde overværet, hvorledes Sigurd Jorsalafarer satte sit Mindesmærke oven paa den græske Kirke, og det er historisk bekjendt, at Væringernes Hærafdeling endnu meget længere hen i Tiden i Konstantinopel vedblev at fornyes ved frisk Tilgang fra Norden, omtrent som Schweitzerregimenterne i Rom eller Neapel i vore Dage rekruteredes ved nye Hvervinger i deres Hjemstavn mellem Alperne[2]; blandt Korsfarernes farligste Modstandere, inden de formaaede at bemægtige sig Konstantinopel, anføre de saaledes udtrykkelig Sigurd Jorsalafarers nordiske Landsmænd eller, som de ved denne Leilighed nævne dem, «de mange Engelske og Danske«, hvis Bueskytter navnlig havde forsvaret Taarnet i Galata og den dertil knyttede, Havnen spærrende Kjæde, indtil Nordens Sønner ved et Udfald fra Taarnet fældes, fanges eller drukne i Havnens Bølger[3]. Iøvrigt kan den nordiske Beretning dog nu ikke med Bestemthed oplyse, om Nordboerne endnu fandt den norske Konges Mindesmærke paa sin Plads, lige indtil Konstantinopels Indtagelse fandt Sted i Aaret 1204, forsaavidt det nemlig netop fremgaaer af den Maade, hvorpaa Hippodromen omtales i Sigurd Jorsala-

---

[1] *Eru þar siðan til synis.* Saga Sigurðar Jórsalafara, Eysteins oc Ólafs cap. 14, i Heimskríngla (Ungers Udgave S. 670).
[2] Cronholm, Wäringarna. Lund. 1832. S. 198.
[3] Et li murs fu mult garnis d'Englois et de Danois. Ville-Hardoins Krønike hos Buchon II, 72. Greven af Saint-Pols Brev til Hertugen af Brabant, i Annales Colonienses maximi hos Pertz, Monum. Germ. Hist. XVII, 812.

farers Saga, at Fortællingens Kilder maae have havt deres Udspring førend Hippodromens Forstyrrelse af Korsfarerne. Paa den anden Side synes det dog ikke rimeligt, at hine fra Myklegaard hjemvendte Væringer eller Korsfarere, der ogsaa bleve Snorres Hjemmelsmænd, skulde have været meget ældre end dette Tidspunkt. Beklageligt er i hele den her ommeldte Henseende den Taushed, som iagttages af hiin anonyme Forfatter, der har beskrevet de Danskes Korstog til det hellige Land i Aarene 1191 og 1192. Han omtaler, hvorledes, nogle af dem lagde Tilbageveien over Konstantinopel, hvorledes de der bleve vel modtagne af den senere afsatte og blindede, først af Korsfarerne igjen indsatte Keiser Isaak den Anden Angelus, som gjerne havde beholdt ogsaa dem i sin Tjeneste, og da de dog foretrak at tiltræde den samme Tilbagereise over Land, som Sigurd Jorsalafarer havde valgt, lod dem til Grændsen eskortere af nogle af sine nordiske Væringer, der her gave dem Afskedskysset. Det er af Beretningens egne Ord klart, at Forfatteren havde havt Meget at fortælle om Konstantinopel[1], men han indskrænker sig dog til at berøre Relikvierne i Keiserstaden, og forbigaaer derimod alle dens profane Mærkværdigheder, fordi, som han siger, »humana curiositas plus vanitate, quam religione delectatur«.

Jeg har hermed fuldendt denne Sammenstilling af den nordiske Histories Traditioner, hvorefter Kong Sigurd Jorsalafarer opsatte sine forgyldte Dragefigurer paa Sophiekirken, med den belgiske Histories, hvorefter det ligeledes var oven

[1] Hujus itaque opinatissimæ civitatis scrupulosa et superstitiosa prodigia scriptis prosequi duxi superfluum. — Copia siquidem suppetit plura referendi. Anonymus de profectione Danorum in terram sanctam. cap. 25, 26, hos Langebek, Scriptores rerum Danicarum. V, 361, 362.

paa Sophiekirken, at den forgyldte Drage stod, der nu kroner Toppen af Gents Beffroi. Jeg gaaer ikke videre end til denne Sammenstilling. Det lader sig tænke, at en dybere trængende Granskning kunde tillægge den større Vægt, men det er ogsaa muligt, at den kunde opløse den[1]. Saa meget er vist, at medens det hedder om Kong Olaf den Hellige, at han selv udskar Kongehovedet til sit Skib, fattes der ikke Vidnesbyrd, hvoraf det fremgaaer, at man i Norden ogsaa har brugt Metal til Figurerne paa Skibene. Et klassisk Sted findes i denne Henseende i Lovtalen om Dronning Emma, der skildrer den store danske Flaade, som fulgte Kong Svend Tveskjæg paa hans sidste Tog til England, og derved anfører, hvorledes man skjelnede mellem Skibene ved de forskjellige Kobberstavne, der fremstillede forgyldte Drager eller andre lignende Figurer[2]. Det er et tilsvarende Vidnesbyrd, som Robert

---

[1] Idet dette Foredrag fandt saa stor en Interesse i Belgien, at det der blev meddeelt baade i en fransk Oversættelse (i Messager des Sciences historiques de Belgique. Année 1860. Gand. p. 495—514; ogsaa særskilt aftrykt) og i en Oversættelse i det flamske Sprog (i Vaderlandsch Museum voor nederduitsche Letterkunde, Oudheid en Geschiedeniss, uitgegeven door C. P. Serrure, Professor by de Faculteit der Wijsbegeerte en Letteren aen de Hoogeschool te Gent. Vierde Deel. Gent 1861. S. 149—168), fremsattes der ikke blot i disse ingen Indvending imod mine Bemærkninger, men i de Forord, hvormed Baron St. Génois ledsagede Professor J. F. J. Heremans's Oversættelse, siger han endog: »M. Schiern prouve à l'évidence dans son mémoire, que le dragon de notre Beffroi vient de la Scandinavie«. Med den samme Bestemthed har senere ligeledes Grev Paul Riant udtrykt sig om Sagen (Expéditions et Pélerinages des Scandinaves en Terre Sainte au temps des Croisades. Paris. 1865. p. 202). Selv har jeg dog heller ikke her troet at burde forandre de af mig oprindelig brugte Ord.

[2] Turritas adscendunt puppes, *æratis rostris* duces singulos videntibus discriminantes. Hinc enim erat cernere leones *auro fusiles* in puppibus, hinc autem volucres in summis malis venientes, austros suis

Wace afgiver, idet han siger om det Skib, hvormed Wilhelm Erobreren seilede fra Normandiet paa Toget til England:

Sor li chief de la nef devant
(Le marinier apelent brant)
Ont de cuivre fet un enfant
Saëte et arc tendu portant[1].

Paafaldende er det ogsaa, hvorledes den gentiske Drage ligner de Dragehoveder, som man finder gjengivne paa Fremstillinger af Nordens gamle Skibe[2] eller af de normanniske Skibe, saaledes som vi især kjende disse af Bajeux's Tapeter[3].

---

signantes versibus, aut *dracones* varios minantes incendia de naribus. Encomium Emmæ Reginæ l. I, hos Langebek, Scriptores rerum Danicarum I, 476. Grev Riant (Expéditions et Pélerinages des Scandinaves p. 202) seer i de forgyldte Dragefigurer en »dragon fait de bois travaillé avec art et recouvert de bronze doré.«

[1] Robert Wace, Le Roman de Rou. Publié pour la première fois par Frédéric Plucquet. Rouen. 1827. II, 146.

[2] Göransson, Bautil, det är: Alle Svea ok Götha rikens runstenar. Stokholm. 1750. fol. S. 313. Ogsaa paa de skandinaviske Hällristningar ere Skibenes sædvanlige Stavnprydelser Dyrehoveder med udstrakt Tunge og Vinger. Holmberg, Skandinaviens Hällristningar. Stockholm. 1848. 4°. S. 68.

[3] The tapistry of Bayeux. London. 1819—23. fol. pl. VIII og IX. Les anciennes tapisseries historiées. Paris. 1838. fol. pl. XI og XIII.

Om Oprindelsen til Altertavlen i Roskilde Domkirke.

(1860.)

Den første Efterretning om Altertavlen i Roskilde Domkirke giver os Jens Lauridsen Wolfs Beskrivelse af Danmark. Her hedder det saaledes om Domkirken: »Der er og at see den meget ypperlig, kunstige, udskaarne, kostelige, vel forgyldte, store Altertavle, som staaer udi Kirken neden for Koret, hvis Lige ud af Kunst man neppelig veed af at sige, hvilken udi høilovlig Konning Frederik den Andens høilovlige Regimentes Tid havde staaet udi Frederiksborgs Kirke, hvor fra den siden af høilovlig Konning Christian den Fjerde og Store, Gud til Ære, Kirken til en meget stor Zirat og Beprydelse og evig Ihukommelse foræret er, hvilken ikke oplades til at see uden paa de tre store Høitider og Søndagen Jubilate, som er aarlig Markeds Tid; men formedelst dens kostelige og meget kunstige Arbeide og store, herlig Staffering, da, naar der kommer enten udlandske Herrer og Fyrster, eller Gesandter og andre Fremmede af Rigernes Indbyggere og andre, da forloves dem den at op-

lades til at see, hvilken de, som sig paa Kunsten og Arbeidet forstaae, ikke der nok berømme og love kan»[1].

Denne Kilde, der er bleven fulgt af de andre Forfattere, der senere have skrevet om Roskilde Domkirkes Historie, fra Paludan[2] indtil Behrmann[3], giver altsaa ingen videre tilbagegaaende Efterretning om Altertavlen, end at denne tidligere havde staaet i Frederiksborg Kirke.

Af de enkelte Bogstaver og Tal, som hist og her findes anbragte paa Figurerne, har man lige saa lidet været istand til at komme til nogen Kundskab om Tavlens Oprindelse.

Til Oplysning i denne Henseende er derimod et ved Kirken selv nedarvet Sagn nyligen blevet fremdraget. Det er Steen Friis, hvem Æren tilkommer for først offentlig at have gjort opmærksom derpaa. Saaledes som han fortæller det i sine Skrifter om Domkirken[4], gaaer det væsentlig ud paa, at en nederlandsk Skipper, da han vilde føre Tavlen gjennem Sundet, ved Klareringen af Sundtolden angav dens Værdi saa lavt, at Kong Frederik den Anden, da han blev opmærksom herpaa, lod den kjøbe til sig.

Det er nu vistnok kun et Sagn, der her er Tale om, et Sagn, der alene beroer paa mundtlig Meddelelse fra en

---

[1] J. L. Wolf, Encomion Regni Daniæ, det er: Danmarckes Riges Loff, oc dets høyloflige Konge-Riges tilhørige Provinciers Beskrifvelse. Kjøbenhaffn. 1654. 4°. S. 456.

[2] Janus Paludan. De templo, quod Roeskildiæ est, Sancti Lucii Schediasma historicum. Hafniæ. 1720. 4°. p. 23.

[3] H. Behrmann, Grundrids til Roskilde Domkirkes og dens Monumenters Historie og Beskrivelse. Kjøbenhavn. 1815. S. 76. H. Behrmann, Grundrids til en Beskrivelse af Roskilde med dens Domkirke og sammes Monumenter. Kjøbenhavn. 1832. S. 73.

[4] Steen Friis, Roskilde Domkirke. Kjøbenhavn. 1851. S. 264. Steen Friis, Veiledning for dem, der ville besee Roskilde Domkirke. Roskilde. 1858. S. 28.

gammel Klokker ved Navn Købke, der døde i Aaret 1837. Naar man spurgte ham, hvorfra han havde denne Efterretning, svarede han, at saaledes havde hans Formand ved Kirken fortalt ham det, og hans Formand var bekjendt som en troværdig Mand. Hvad der imidlertid i dette Tilfælde maatte vække Tillid til Sagnet, er den Omstændighed, at den samme Klokker Købke ogsaa fortalte, hvor Kong Christian den Første laa begravet, ligeledes støttende sig ene paa hans Formands mundtlige Fortælling — og see, da man i Aaret 1846 skulde lægge et nyt Flisegulv i Hellig Tre Kongers Kapel, stødte man ganske rigtig paa Kongens murede Grav netop paa det af Købke angivne Sted.

Der forelaa da saaledes en Opfordring til at efterspore, om ikke Sagnets Fortælling allerede skulde kunne lade sig opsøge i et eller andet gammelt Skrift. Og i denne Retning giver da nu ogsaa en tydsk Dagbog fra det syttende Aarhundrede en mærkelig Bekræftelse af Sagnet.

Herved sigtes til en Dagbog af Fyrsten af Anhalt, Christian den Yngre, der for ikke lang Tid siden er bleven udgivet efter Originalmanuskriptet i det hertugelige Bibliothek i Cøthen[1].

Christian den Yngre, Fyrste af Anhalt-Bernburg, blev født i Amberg, i Overpfalz, den 10de August 1595. Hans Fader var Christian den Første eller den Ældre, Stifteren af den Anhalt-Bernburgske Regentlinie, der især er bleven historisk bekjendt som Anfører for den Hær, hvormed Kurfyrsten af Pfalz, Frederik den Femte, som Konge af Bøhmen søgte at

[1] Tagebuch Christian des Jüngern, Fürst zu Anhalt. Nach dem Manuscripte der herzoglichen Bibliothek zu Cöthen herausgegeben von G. Krause. Leipzig. 1858.

værne om sin nylig vundne Throne; Moderen var Anna, Grevinde af Bentheim og Tecklenburg. Den unge Fyrste fik i sit fædrene Hjem den omhyggeligste Opdragelse og viste allerede tidlig Hengivenhed for den reformeerte Bekjendelse. Efter Datidens Maade uddannede han sig ved Studier i Frankrig og Italien, og i sit syttende Aar traadte han allerede i Krigstjeneste hos Carl Emanuel, Hertugen af Savoyen, der dengang laa i Kamp med Spanien. Efter i Aaret 1617 at have besøgt England, hvor han nød en forekommende Modtagelse af Kong Jakob den Første, deeltog han, efter Trediveaarskrigens Udbrud med de bøhmiske Uroligheder, som tyveaarig Oberst under Faderens Overbefaling i Felttoget, der endte med Bøhmens Undergang ved Slaget paa det hvide Bjerg den 8de November 1620. Efter dette Nederlag flygtede Faderen, Christian den Ældre, til Danmark, hvor han i længere Tid opholdt sig med sin Familie i Flensborg; Sønnen, der havde kjæmpet kjækt i Spidsen for sit Rytterregiment, faldt saaret i Hænderne paa Vilhelm Verdugo, en spansk General, der med et Regiment Valloner fra de spanske Nederlande var sendt Keiseren til Hjælp. Ferdinand den Anden gjorde imidlertid Fordring paa sin Ret, hvorefter alle fangne Rigsfyrster skulde udleveres ham, og den unge Fyrste forblev, trods Kongerne af Danmarks, Englands og Frankrigs Mæglinger, i Keiserens Fangenskab lige indtil Nytaar 1623, da Ferdinand løsgav ham med megen Venlighed imod hans Løfte om aldrig mere at tjene mod Huset Østrig. Nu endeligen fri, opsøgte han allerede i Februar Maaned 1623 Faderen i Flensborg. Den næstfølgende Sommer besøgte han anden Gang Hertugdømmet Slesvig — der »gehöret unter das dänische, nicht aber unter das römische Reich«, — hvor han stiftede Bekjendtskab med det yngste af den sønderborgske Hertug Hans den Yngres

tre og tyve Børn, Frøken Eleonore Sophie. Hun formæledes med ham den 24de Februar 1625 og fødte ham tretten Børn, hvoraf dog kun de færreste overlevede Faderens Død den 22de September 1656.

Et Vidnesbyrd om Fyrst Christian den Yngres aandelige Retning og Udvikling har man fundet deri, at han var et Medlem af det saakaldte »fruchtbringende Gesellschaft«, der midt under den Gallicering og Demoralisation, til hvis Udbredelse over hele Tydskland Trediveaarskrigen blev Vidne, satte sig til Formaal at arbeide hen til »Reinigkeit und Ausbildung der Mutterspache, wie zur Förderung guter Sitte und Zucht«, og som om dette Formaal vidste at samle femhundrede af de meest fremragende Samtidige af fyrstelige Huse, adelige Familier eller den lærde Stand. Men et langt tydeligere talende Vidnesbyrd afgiver dog den Dagbog, som han har ført over sine vidtstrakte Reiser, eller, som han selv har kaldt den, hans »Journal de Vienne, Ratisbone, Dania, Italia«. Hans Øie viser sig deri ikke mindre aabent for Naturens Skjønheder, end for lokale Traditioner, hans Interesse berøres ikke mindre af Videnskabens Skatte og Kunstens Herligheder, end af Fæstningsværker, Tøihuse eller Rustkamre. Overalt seer han med et øvet Øie, og med en hurtig Pen veed han at optegne det Væsentligste.

Dette gjælder ogsaa om hans Notitser fra den Udflugt, som han, efter at have besøgt Faderen i Flensborg, allerede i Maanederne Februar og Marts 1623 foretog fra Sønderjylland til de danske Øer. Ligesom hans Optegnelser fra Italien ere rige paa Bemærkninger om Venedigs, om Roms og Neapels Kirker, saaledes besøgte han ogsaa nu med Forkjærlighed Roskilde Domkirke, vor Frue Kirke i Kjøbenhavn, og Kirkerne paa Kronborg og Frederiksborg.

Den 2den Marts 1623 tilbragte han i Roskilde med at gaae omkring i Domkirken og derefter at optegne de Meddelelser, der her gjordes ham. Og ved Siden af den ældste Beretning af det bekjendte Sagn om Kong Olafs Lemlæstelse[1] tillade disse Meddelelser os da nu ogsaa at føre den roskildske Fortælling om Altertavlens Oprindelse mere end to Aarhundreder tilbage i Tiden.

»Foran Koret i Kirken,« saaledes skriver nemlig hiin reformeerte Fyrste med en særegen Interesse, »have vi seet et skjønt Billede ved Alteret, hele Historien om Mariæ Bebudelse og om vor Herre Jesu Christi Fødsel, Omskjærelse, Tilbedelse, Flugt, Liv, Lidelse og Død, meget kunstig udarbeidet og prydet med Farver, men meest dog forgyldt. Spanierne vilde for længere Tid siden ubemærket bringe det gjennem Sundet fra Danzig, hvor det er blevet gjort, men da Kongen erfarede det, lod han det anholde og forhøre, hvor meget det var værd. Spanierne angave Værdien meget lavt i den Mening, at de saaledes desto lettere kunde gjennembringe det, og for ikke at behøve at fortolde det høit, ansloge de det til fem tusind Gylden. Men da Kongen var kommen under Veir med denne Troløshed, lod han dem tilskyde Pengene og har til Forebyggelse af større Afguderi tiltaget sig Alteret« [2].

---

[1] Jfr. Werlauff, De hellige tre Kongers Kapel. Kjøbenhavn. 1849. S. 69.

[2] Ausser des Chors in der Kirchen haben wir ein schön bildt an dem Altar gesehen, ist die gantze historia von der verkündigung, geburt, beschneidung, verehrung, flucht, lebens, leidens und sterbens unseres Herren Jesu Christi, gar künstlikh gearbeitet und mit Farben gezieret, meistentheils aber vergüldet. Die Spanier habens vor jahren durch den Sund unvermerckt von Danzig aus, alda es gemacht worden, bringen wollen, als es aber der König erfahren, hatt ers lassen anhaltenn und nachforschen, wie viel es werth were. Die Spanier, als welche es desto leichter durchzubringen vermeinet, habens gar gering ange-

Det er nu historisk bekjendt, at det sextende Aarhundrede allerede saa umiddelbare Søfartforbindelser aabnes mellem Danzig og Spanien, hvor man saaledes, dengang England i det samme Aar, hvori Kong Frederik den Anden døde, skulde hjemsøges af »den uovervindelige Armada«, til Fordeel for denne i spanske Havne ogsaa kunde lægge Beslag paa Skibe fra Danzig. Paa den anden Side er det ikke mindre sikkert, at en stor Mængde Flygtninger fra de Spaniens Konger underkastede Nederlande i det samme Aarhundrede vare tyede til Danzig [1], og det turde vel i al Fald ved de Spaniere, om hvilke Fyrsten paa det anførte Sted taler, ligge nærmest at tænke paa spanske Nederlændere. Paa sine Steder betegner vel Dagbogen Indbyggerne i de fra Spaniens Magt løsrevne, reformeerte Provindser som Hollændere, og Indbyggerne i de belgiske, i den gamle Statsforbindelse forblivende Provindser som Nederlændere [2], men hvor de fremmede Lande nævnes, der dreve Handel paa Danmark, synes dog »Nederlandene« snarest at maatte forstaaes som Holland og de med dette forenede Provindser, og »Spaniens« Navn derimod at have været brugt om de spanske eller belgiske Nederlande [3].

Jeg skal slutte med at henstille som en Hypothese, at arkivariske Forskninger i Øresunds Toldruller muligviis kunde bringe os det hele Spørgsmaal endnu nærmere. Da vi nu i Stedet for et

---

geben, und damit sie es nicht hoch verzollen dürfften, auff 5000 fl. anschlagen wollen. Als aber der König diese untrew vermercket, hatt er ihnen dass geldt dargeschossen, und den altar vmb verhüttung mehrer Abgötterey zu sich genommen. Tagebuch. S. 91.

[1] Jvfr. Hans Prutz, Danzig, das nordische Venedig. Eine deutsche Städtegeschichte, i Historisches Taschenbuch. Herausgegeben von Fr. v. Raumer. Vierte Folge, Neunter Jahrgang Leipzig. 1868. S. 205.

[2] Tagebuch. S. 151, 214, 234, 294.

[3] Fyrsten skriver saaledes om Sønderborg paa Als: »Es ist ein Schloss vnd Stadt an der Ostsee gelegen, vnd hatt einen trefflichen vnd schö-

mundtligt Sagn fra Nutiden her ved et heldigt Fund have faaet en Fortælling fra Begyndelsen af det syttende Aarhundrede, kunde nogen Opmærksomhed i denne Retning ved given Leilighed i det Mindste neppe kaldes ilde anvendt, og saa meget mindre, som det i Almindelighed andetstedsfra udtrykkelig nævnes blandt de gamle vilkaarlige Rettigheder, som fordum have været knyttede til Sundtolden, at man kunde »tage de Varer, som førtes paa fremmede, gjennem vore Sunde gaaende Skibe for den Priis, som Skibenes Rhedere, Kjøbmænd eller Skippere selv satte paa deres indehavende Ladning«[1].

---

nen Meerhafen, das Meer ist gar enge allda, wie etwa die Elbe bei Hamburg so breit. Es kommen viel Schiffe aus fremden landen allda durch, aus Engelland, Spanien, Preussen, Niederlande«. Tagebuch S. 290.

[1] G. L. Baden, Bidrag til den øresundske Tolds Historie, i hans Afhandlinger til Fædrelandets Cultur-, Stats-, Kirke- og Litterær-Historie. Kjøbenhavn. 1820—22. II, 241—43. Thaarup & Martensen, The latest revised Sound-tariff, a manual for merchants and masters of vessels, wrought from the best sources. Copenhagen. 1821. p 5.

En paatænkt Landgang i England af Kong Valdemar Atterdag i Forening med de Franske.

(1861.)

Den 8de Juni 1042, da Knud den Stores Søn, den fem og tyve aarige Hardeknud, Danmarks og Englands Konge, reiste sig ved en Bryllupsfest i Lambeth ved London, for at drikke det unge Brudepars Skaal, sank han om med Bægeret for Munden, ramt af Slagflod. Med ham uddøde paa Mandssiden den gamle Kongestamme, der nævnedes efter Skjoldungerne, og med ham døde ogsaa det danske Herredømme i England; men Aarhundreder hengik dog, inden man opgav Tanken om, at den, der var berettiget til Kongedømmet i Danmark, ogsaa havde den egentlige Ret til Englands Krone.

Saaledes seer man strax Magnus den Gode, som Norges og Danmarks Konge, gjøre Fordring paa denne Ret, da Englænderne efter Hardeknuds Død havde taget dennes ældre Halvbroder, Edvard Konfessor, Edhelreds og Emmas Søn, til deres Konge. Ved det tidligere Forlig paa Brennøerne i Gøthaelvens Udløb var nemlig en fuldstændig Arvepagt bleven oprettet imellem Kong Hardeknud og Kong Magnus saaledes, at

den Længstlevende skulde efterfølge den anden i alle hans Besiddelser og Adkomster. Magnus den Gode, der ved Hardeknuds Død altsaa ikke alene havde faaet Ret til Danmark, men til hele det daværende Danevælde, hvortil dengang ogsaa England hørte, skikkede derfor efter sin Regjeringstiltrædelse i Danmark Sendebud til Edvard Konfessor med Brev, hvori han opfordrede denne til at vige Thronen for ham som Hardeknuds rette Arving eller i modsat Tilfælde prøve Vaabenlykken. De engelske Aarbøger fortælle, at denne Trudsel tvang Kong Edvard Konfessor til at holde en Flaade i Sandwich, og at det alene var den i Danmark udbrudte Kamp med Svend Estridssøn, der hindrede Magnus den Gode fra selv at tage sig til Rette ved et Angreb paa England[1].

Da Magnus den Gode Aaret førend sin Død ved Forliget paa Gaarden Aker ved Mjøsen havde taget Harald Haardraade til Medkonge, saaledes at vel ikke Norges Rige selv, men Kongedømmet i Norge skulde være deelt mellem dem, da gjaldt Overeenskomsten ikke Danmark anderledes, end at Harald Haardraade nu ikke mindre skulde bistaae Magnus i at forsvare dette Land end Norge, hvorimod Fælledsskabet i Regjeringen alene vedkom det sidstnævnte Land[2]. Men idet Harald Haardraade efter Magnus den Godes Død den 25de Oktbr. 1047 dog ogsaa betragtede sig som Arving til hele det gamle Danevælde, og derfor saa længe fortsatte Kampen

[1] Saga Magnús góða c. 37—38, i Heimskringla (Ungers Udgave. S. 544). The Saxon Chronicle. By I. Ingram, London 1823. 4°. pag. 216.

[2] Tradens ei dimidiam partem regni Norvagiæ, nihil in mutua reciprocatione poscens, præter quod regnum utrumque cum eo defensare deberet, ita tamen ut in regno Daciæ solus Magnus imperaret. Theodoricus Monarchus, De regibus vetustis Norvagicis cap. 27, hos Langebek, Scriptores rerum Danicarum. III, 335.

imod Kong Svend Estridssøn, maatte han ogsaa i sig see en Repræsentant for de ældre Danekongers Ret til England. Saalænge Feiden med Svend Estridssøn varede, kunde han vel ikke gjøre sin Fordring gjældende, men han opgav den aldrig, og efter at Feiden mellem Norge og Danmark tilsidst i Aaret 1064 var bleven sluttet for begge Kongernes Levetid, leder Tanken om denne Ret ham endelig til det store Tog, hvorpaa han tillige med Jarlen Toste, der havde hyldet ham som sin Herre, falder i Slaget ved Standforbridge, den 25de September 1066, i Kampen mod Tostes Broder, Englands sidste saxiske Fyrste, Kong Harald Godwinsøn, der efter Edvard Konfessors Død i Begyndelsen af Aaret var bleven denne sin kongelige Svogers Efterfølger paa Englands Throne.

Naar Magnus den Gode og Harald Haardraade af Forliget paa Brennøerne kunde udlede sig Fordringer paa England, forstaaes det let, at Tanken om at fornye Knud den Stores Herredømme over dette Rige endnu mindre i Danmark kunde blive fremmed for hans Søstersøn, Svend Estridssøn, da denne tilsidst ved Freden i Aaret 1064 havde opnaaet at see en Ende paa de Herjetog, hvormed Nordmændene saa længe havde hjemsøgt ham. Dersom Adam af Bremen heri rigtigen har forstaaet Svend Estridssøn, fortalte denne ham endog, at Kong Edvard Konfessor ikke blot ved Erlæggelsen af en Tribut havde anerkjendt Svends Ret til England, men ogsaa udtrykkelig tilsagt ham, at han og ingen anden skulde blive hans Efterfølger, selv i det Tilfælde, at han efterlod sig Sønner[1]. Da Kong Edvard Konfessor var død den 5te Januar

[1] Constituens eum proximum se mortuo regni Anglorum heredem, vel si filios susceperit. — Obtulit tributum, statuens eum post se regni heredem. Ad. Brem. II, 74. III, 11. Ed. Pertz. Hannov. 1846. pag. 103, 107.

1066, og Broderen til hans Dronning Edgyde, Kong Harald Godwinson, kun havde fulgt ham, for tre Fjerdingaar derefter, den 14de Oktober 1066, ved Hastings at falde i Slaget mod Hertugen af Normandiet, Vilhelm Erobreren, der tidligere ogsaa havde ladet Kong Svend i Danmark anmode om Understøttelse til sit Tog [1], da bleve den danske Konges Arvefordringer paa England ikke heller glemte. Kort efter at Vilhelm Erobreren havde ladet sig krone til Englands Konge, sendte Svend Estridssøn i Aaret 1067 en af sine Hirdmænd til ham med Fordring paa, at da Kongedømmet i England med Rette tilhørte Svend, skulde Vilhelm hylde ham som Overkonge og betale ham Skat; i modsat Tilfælde vilde den danske Konge indfinde sig med Vaabenmagt og fratage Erobreren Landet [2]. Vilhelm, for hvem en Krig med Danmark maatte være ubeleilig, saalænge det nordlige, danske England ikke fuldstændig var undertvunget, var endnu langt fra at afvise denne Fordring med Vrede eller Spot; men efter at have lyttet til den danske Konges Fuldmægtige med den Normannerne eiendommelige Listighed, lod han det ikke beroe ved at indvugge dem med Fester og Gaver, men han skikkede ogsaa, saasnart Aarstiden tillod det, et Gesandtskab af fire ansete Mænd, af hvilke vi kjende Abbeden Ægelsine fra Canterbury [3], til Sjælland, for der ogsaa med Gaver og Løfter at bevidne Kong

---

[1] Guilielmus Pictaviensis, hos Duchesne, Historiæ Normannorum scriptores antiqui. Lutetiæ Parisiorum. 1619. fol. pag 197.

[2] Interim quidam miles de Dacia venit ad Willielmum nuper coronatum, petens ab eo ex parte regis Daciæ homagium pro regno suo Angliæ de novo conquesto et tributum; quod si Willielmus nollet facere, rex Daniæ veniret cum sua forti potentia vi et armis tollere sibi coronam et regnum. Henricus de Knyghton, hos Twysden et Selden, Historiæ Anglicanæ scriptores decem. Londini. 1657. fol. p. 2343.

[3] Lectiones de legatione Helsini abbatis in Daniam, hos Langebek, Scriptores rerum Danicarum. III, 252—258.

Svend Erobrerens gode Villie. Men skjønt Vilhelm, som Adam af Bremen fortæller os, ved de samme gyldne Midler virkelig opnaaede at vinde den bremiske Erkebisp Adalbert saaledes for sig, at denne stedse paa det ivrigste raadede Danekongen til Fred, kunde Erobrerens sande Sindelag dog ikke længe holdes skjult, men der blev, efter Adams Ord »imellem Svend og Bastarden en uafladelig Strid om England«[1], en Strid, der stedse næredes ved de mange Mænd i England af dansk Æt eller angelsaxisk Slægt, der lagde Kong Svend paa Hjærte, hvorledes han især var kaldet til at gjenhjælpe dem til Fortidens Uafhængighed af de franske Fremmede.

To Gange søgte Svend Estridssøn ved Vaabenmagt at gjennemføre den Ret til England, som hine gjentagne, indstændige Anmodninger stedse maatte opfriske i hans Erindring. I Aaret 1069, tre Aar efter Vilhelm Erobrerens Landgang, udsendte han til England en stor dansk Flaade paa tre hundrede Seilere, der anførtes af et Par af hans ældste Sønner, af Harald, senere Kong Harald Hein, og Knud, senere Kong Knud den Hellige, og i Forening med dem af Svend Estridssøns Broder, Jarlen Asbjørn, der tidligere havde været bosat i England, og som nu skulde være en Støtte for Kongesønnernes Ungdom; ogsaa Biskop Christian af Aarhuus og andre Geistlige medfulgte, beredte baade til at kjæmpe og til at raade. Den ældre Strid mellem den nordiske og saxiske Stamme kommer ikke længer tilsyne; lige over for de fælleds frygtelige Fjender af det romanske Tungemaal var den denne Gang saaledes ophørt, at Svends Flaade, efter en næsten samtidig Historieskrivers Fortælling, nu ikke blot bar Mænd fra Danmark og

[1] Inter Svein et Bastardum perpetua contentio de Anglia fuit, licet noster pontifex muneribus Willehelmi persuasus inter reges pacem firmare voluerit. Ad. Brem. III, 53. Ed. Pertz. p 153.

England over Nordsøen, men, ved Siden af Nordmænd og af svenske Skarer, ogsaa talte Mandskab fra Frisland eller Saxen [1]. Flaaden lagde først til ved Dover, derpaa ved Sandwich, ved Ipswich og ved Norwich, men paa alle disse Steder uden Held; de landsatte Skarer bleve her hver Gang drevne tilbage. Et bedre Udfald syntes derimod at vente Toget, da Flaaden derpaa var styret nordligere, og Svend Estridssøns Sønner med deres talrige Seilere viste sig ved Mundingen af Humber. Byen York var vel ogsaa af Vilhelm Erobreren allerede bleven betænkt med Sidestykker til Tower og Windsor; ogsaa ved denne Stad, den Gang næst efter London Englands største, vare et Par af de nye normanniske Kasteller blevne anlagte, der skulde sikkre den ældre Befolknings Undertvingelse, men ved Budskabet om de Danskes Ankomst grebes dog ikke blot Erkebiskop Aldred af York, der heelt havde sluttet sig til Seierherrerne, af en saadan Rædsel, at han faa Dage efter døde, men selve den talrige normanniske Besætning følte sig heller ikke sikkrere i de to nye Kasteller, end at den jo fandt det raadeligst at antænde Indbyggernes nærmest liggende Huse, for at disse ikke skulde komme til at afgive de Danske Midler til at udfylde Gravene. Antændelsen skete saa hensynsløst, at Flammerne udbredte sig over hele Byen, ikke blot til dens nærmeste Træhuse, men endog til Kathedralkirken; da de danske Skibe langsomt gik op ad Ousefloden, kunde Svend Estridssøns Sønner i det Fjærne see Luerne, der ødelagde den

---

[1] Ordericus Vitalis, hos Duchesne p. 513. Naar det her ogsaa siges, at »Leutecia quoque pro Anglicis opibus auxiliares turmas mittebat«, da er det vistnok urigtigt, at Suhm (Historie af Danmark IV, 393.) forstaaer dette om Leutitierne eller de slaviske Wilzer, thi den nærmere Beskrivelse af Landet hos Ordericus Vitalis viser, at »Leutecia« kun kan være en Feilskrift for »Suecia« eller Sverrig.

gamle Stad, medens de til samme Tid ved Bredderne af Floden havde et andet Syn, idet de her mødtes af »alle Landfolkene, ridende og gaaende, i talløse Hærskarer, høilig glædende sig«[1]. Tre Dage efter, at Normannerne havde antændt Husene i York, stode de Danske med deres Vaabenfæller foran Byen, og saa vel ordnet og uimodstaaeligt var deres Anfald, at Staden blev indtaget og Borgene stormede paa den samme Dag (21. September 1069). Den normanniske Besætning, der bestod af over tre tusinde Krigsmænd, blev nedhugget med Undtagelse af Vilhelm Malet og andre Anførere, der som Fanger bragtes ombord paa de danske Skibe, for at Løsepenge for dem kunde forøge det store Bytte.

Vilhelm Erobreren jagede i Deanskoven, da han modtog Bud med Efterretningerne om Yorks Indtagelse, om sine Kastellers Stormning og Normannernes Fald. Idet han selv nu ilede mod Norden, for at møde de Danske og dæmpe Opstanden, standsedes han af den opsvulmede Ouseflod; raadeligere end at slaae en Bro for den farlige Fjende, syntes det ham dog at vente i tre Uger, indtil en af hans normanniske Krigere havde fundet et længe søgt Vadested, og en lykkelig Fægtning tillod her at føre hans Hær over. Den nye Kamp om York, der nu imødesaaes, udeblev dog, da de Danske forlode Staden og gik ombord paa deres Skibe, som laae ankrede der, hvor Ouse og Trent forene sig til Humber; her kunde Vilhelm ikke naae dem. Over de Indfødtes Opstand, der, skjønt udbredt nok, var bleven altfor planløst ledet, søgte han imidlertid at blive Herre, og medens de af dem, der faldt i Normannernes Hænder, bleve grusomt lemlæstede, vidste Erobre-

[1] And ealle þa landleoden, ridende and gangende, mid unmætan here swiðe fægengende. The Saxon Chronicle. p. 271.

ren ogsaa milevidt at ødelægge Kornet og Kvæget saaledes, at hans Fjenders Hær ikke kunde holde sig i en samlet Styrke. Medens over hundrede Tusind af Indbyggerne omkom af Hungersnød, saa man sig ogsaa paa alle de danske Skibe paa Humberfloden snart henviste til den daarligste Føde[1], og endelig lykkedes det ogsaa Vilhelm at bestikke Asbjørn Jarl til at holde de Danske stille og uvirksomme den hele Vinter. Heller ikke, da Vintren var ude, lod denne det komme til noget Slag, der paa ny kunde støtte den indfødte Befolkning, men medens en Deel af Skibene, der havde Togets Bytte ombord, da Flaaden endelig havde sat sig i Bevægelse, af stormende Veir blev adsplittet til alle Sider[2], listede en anden Deel af Flaaden sig kun i Vaaren om de engelske Kyster, for ogsaa paa Themsen at ligge ørkesløst i to Dage og derpaa at vende hjem til Svend Estridssøn med det sørgelige Budskab om den beslægtede, nu sig selv overladte Befolknings yderligere Mishandling[3].

I Aaret 1075 lod Svend Estridssøn anden Gang England gjæste af en dansk Flaade paa 200 Skibe, hvorpaa hans Søn

---

[1] Vitam vilissima pulte sustentabant, nec solum milites gregarii, verum ipsi quoque principes, comites atque pontifices. Carnes penitus defecerant, quibus diu rancidis ac putridis vescebantur. Egredi ad comportandum rapinas non audebant, neque litus propter incolarum terrorem uspiam attingere. Ordericus Vitalis, hos Duchesne. p. 515.

[2] Þa hi comen on middewarde þe sæ, þa com an mycel storm and todræfede ealle þa scipe þær þa gersumes wæron inne, sume ferdon to Norwæge, sume to Yrlande, sume to Dænmarce. The Saxon Chronicle. p. 275.

[3] Chronicon ex Chronicis, ab initio mundi usque ad annum Domini 1118 deductum, auctore Florentio Wigornensi monacho. Londini. 1592. 4° p. 433, 434. Simeon Dunelmensis, hos Twysden p. 198, 199. Ordericus Vitalis hos Duchesne p. 513—15. Aluredi Beverlacensis Annales. Descripsit ediditque Tho. Hearnius. Oxonii. 1716. p. 128—129. The Saxon Chron. p. 270 og 273 lader denne Gang tre af Kong Svends Sønner og ogsaa ham selv komme til Humber.

Knud atter befandt sig, denne Gang ledsaget af Jarlen Hakon. Paany vidste de Danske at bane sig Vei til York, hvis Kathedralkirke ved denne Leilighed blev plyndret[1], men iøvrigt udrettede de denne Gang ikke mere end den forrige. Uden at have vovet noget større Slag, stod Flaaden snart over til Flandern[2] og vendte med uforrettet Sag tilbage til Danmark. Det engelske Guld, der overhoved med Vilhelm Erobrerens Dage begynder at spille den Rolle, det senere saa ofte har vedblevet at udføre i Englands Historie, var med samme Held som forhen hos Asbjørn Jarl, og til Svend Estridssøns forøgede Harme, nu blevet anvendt til at underkjøbe Jarlen Hakon[3].

Da Svend Estridssøn og Harald Hein vare nedstegne i Graven, og Knud den Hellige som deres Efterfølger bar Danmarks Krone, opgav han ikke under Magtens Fylde Tanken om det Rige, som han i sin Ungdom under Faderens Regjering tvende Gange havde været udsendt for at tilbagevinde, og hvorom Erindringen var ligesom sammensmeltet med det Navn, som han havde arvet fra Faderens store Morbroder[4].

---

[1] The Saxon Chronicle. p. 282.

[2] Hvor den danske Kongesøn formodentlig ved denne Leilighed første Gang saa den flanderske Greves Datter, som han senere fik til Ægte. Suhm, Historie af Danmark. III, 441.

[3] Swanus in regno Danorum restitutus, ægre quietem ferens, in Angliam bis Cnutonem filium misit, primo cum trecentis, secundo cum ducentis navibus. Prioris classis socius fuit Osbernus, frater Swani, sequentis Hacco; utrique, accepta pecunia, conatus adolescentis fregere, domum sine effectu repatriantes. Quare a Swano rege gravi contumelia inusti, quod fidem pecunia læsissent, in exilium acti sunt. Wilhelmus Malmesburiensis hos Savile, Rerum Anglicarum Scriptores. p. 60.

[4] Tempore quo potestatis plenitudine floruit, paterni sui avunculi se doluit exhæredatum potentia. Svenonis Aggonis compendiosa Regum Daniæ historia c. 6, hos Langebek, Scriptores rerum Danicarum. I, 57. Tandem Danorum nomen, armis in desidiam cadentibus, a paterni avunculi temporibus obrutum animadvertenti novandarum rerum cupido

I Mødet ved Konghelle anmodedes Harald Haardraades Søn, den norske Konge Olaf Kyrre, der var gift med Knud den Helliges Søster Ingerid, om Understøttelse til et nyt Tog til England, hvor den skrækkelige Vilhelm endnu stedse herskede, og hvorfra det ikke fattedes paa nye Opfordringer til Norden om Hjælp. Fra Knuds Side droges atter Olaf Kyrre til Minde, »hvorlunde Knud den Mægtige, vor Frænde, bemægtigede sig hele England, og herskede over dette Rige lige til sin Dødsdag, og hans Sønner efter ham«[1]; og ogsaa Grev Robert af Flandern blev af Knud den Hellige, der nu havde ægtet hans Datter Adela[2], saaledes vundet for Tanken om en samlet Landgang i England, at denne Fyrste, sikker paa Udfaldet, i en Skrivelse fra Aaret 1086 allerede ligefrem nævner Svigersønnen som Englands virkelige Konge[3]. Tidligere havde Grev Roberts Forgjængere understøttet de franske Normanner ved deres Erobring af England[4], denne Gang skulde, ved den forestaaende Brydning med disse Repræsentanter for den romanske Stamme, ogsaa de germanske Flaminger stilles ved

---

subrepsit. Utque ejus animum certius repræsentaret, non contentus studia sua orientalibus decorasse victoriis, Angliam, infelicitate amissam, hæreditatis duxit nomine repetendam. Saxonis Grammatici Historiar. Danicar. lib. XI. Rec. P. E. Müller. I. 582.

[1] Knytlíngasaga c. 41, i Fornmannasögur. XI, 243.

[2] Wegener, Om Carl Danske, Greve af Flandern. Kjøbenhavn 1839. 4°. S. 8.

[3] Me contra Normannos Anglico Regi ferentem auxilium — saaledes nævner Grev Robert af Flandern sig selv i en Skrivelse, fundet i Arkivet i Rupelmonde i Østflandern, og aftrykt af J. de Saint-Génois, Sur l'expédition projetée du comte de Flandre, Robert le Frison, en Angleterre, en 1086, i Compte rendu des Séances de la Commission royale d'Histoire, ou Recueil de ses bulletins. Tome III, Bruxelles. 1840. p. 284—288.

[4] Gantrel, Mémoire sur la part que les Flamands et d'autres Belges ont prise à la conquête de l'Angleterre par les Normands. Gand. 1838.

Siden af naturligere Forbundsfæller, ved Siden af Folkene af den skandinaviske Stamme. En Flaade af tusind Skibe havde allerede, som det berettes, samlet sig i Liimfjorden; længere nede, ved Kysterne af Flandern, ventede en anden Flaade af sex hundrede Fartøier paa at forene sig med den til det store Tog [1], da dette strandede paa Grund af den Misfornøielse med Knud den Hellige, der tilsidst ledede til Kongens Drab i St. Albans Kirke i Odense den 10de Juli 1086. Vilhelm Erobreren, der havde anseet Faren for saa truende, at han i Anledning deraf havde hentet nye romanske Skarer over til England, ikke blot fra Normandiet, men ogsaa fra det øvrige Frankrig — saaledes den franske Konges Broder Hugo —, ja endog fra Spanien, der ligeledes paany havde lagt de Kyststrækninger øde, hvor de Danskes Angreb ventedes, for at de hverken skulde finde Levnetsmidler eller Boliger, der havde paabudt Indbyggerne at aflægge deres Fædrenedragt, hvorpaa de Danske strax vilde kunne kjende deres Venner [2], og som for at dække Rustningsomkostningerne havde udskrevet den saakaldte Danegelds gamle Paalæg, som de normanniske Lensherrer saa atter udpressede af deres fortrykte Undergivne, synes ogsaa at have anvendt denne Danegeld til i selve det danske Hjemland at kjøbe sig de Vaaben, hvorfor Knud den Hellige blev et Offer. Thi en gammel engelsk Krønike, der omtaler, hvorledes det store Tog fra Danmark kom til at gaae

[1] Wilhelmus Malmesburiensis, hos Savile. p. 60.

[2] Anglis autem, quibus non minimi desiderii Danici exercitus adventum didicerat, barbas radere, arma et exuvias ad instar Romanorum coaptare, et ad deludendum adventantium visus, per omnia Francigenis, quos et Romanos dici prætulimus, assimilare præcepit, quod perpauci fecere. Ælnothi monachi Historia ortus, vitæ et passionis S. Canuti regis Daniæ. c. 12, hos Langebek, Scriptores rerum Danicarum. III. 350.

overstyr, anfører udtrykkelig, at Kong Knuds Anslag »bleve hindrede, idet Kong Vilhelms Penge fik Overhaand i hans Raadgiveres Punge«[1]. Angivelsen vinder i Vægt, naar man tillige tager i Betragtning, at en af Hovedanførerne for Opstanden imod Kong Knud var den samme Asbjørn Jarl[2], der havde ledsaget Knud paa det første af de af Svend Estridssøn udsendte Tog imod England, og som der allerede var bleven vunden af den franske Erobrer ved en Bestikkelse, hvorfor Kong Svend Estridssøn, Jarlens Broder, i Danmark havde ladet ham fredløs en Tid lang forjage af Landet.

Skjønt saaledes det store Tog, hvormed Knud den Hellige som Danmarks Konge havde truet Englands fremmede Herrer, ikke naaede de engelske Kyster, bliver det dog mindre rigtigt, hvad der er blevet yttret om det sidste af de to Tog, som Svend Estridssøn havde udsendt og som begge førte til en virkelig Landgang, at »dette var endelig den sidste Gang, at nogen dansk Flaade og Krigsmagt har truet England ved at prøve paa Fornyelsen af en Erobring og et Herredømme, hvilket Knud den Store havde stiftet omtrent under lige Forhold, som den normanniske Kong Vilhelm«[3]. Thi i den første Halvdeel af det tolvte Aarhundrede træffer man selv i den svage Erik Lams Dage et nyt Vidnesbyrd om den Tro, hvorefter Danmarks Konge havde nærmere og bedre Fordringer paa Englands Krone end hine franske Normanner, og disse saae atter Troen lægge sig for Dagen paa selve Englands Strande.

---

[1] Prævalente Willielmi regis pecunia in bursis consiliariorum Cnuti. Chronicon Abbatis S. Petri de Burgo ad ann. 1085, hos Joseph Sparke, Historiæ Anglicanæ Scriptores varii. Londini. 1723. I, 51.

[2] Knytlíngasaga. c. 49—61, i Fornmannasögur. XI, 262—279.

[3] C. Molbech, Fortællinger og Skildringer af den danske Historie. Kjøbenhavn. 1837—1838. II, 38.

Under den Familietvist mellem dem, der efter Kong Henrik den Førstes Død (den 1ste December 1135) betegner Begyndelsen af Kong Stephan af Blois's Regjering, havde de ældre Indbyggere indgaaet en ny Sammensværgelse om at udjage alle Normannerne. Sammensværgelsen blev forraadt og grusomt straffet; men i det følgende Aar, 1138, viste sig ved Englands Kyster en ny dansk Flaade, hvorfra man atter prøvede at gjøre Landgang baade med Rytteri og Fodfolk. Det fortælles, at mange af de engelske Mænd, der havde været indviklede i Sammensværgelsen, havde søgt Frelse for Herrernes Straf ved hemmelig at flye fra Hjem og Eiendom[1], og den Formodning ligger derfor nær, at nogle af de Landflygtige ogsaa i Danmark have opfordret Kong Erik Lam til efter Kong Henriks Død at gjentage de gamle danske Fordringer. Idet Kong Erik Lam virkelig nu ogsaa optog disse, skal han denne Gang yderligere have understøttet dem ved den folkeretlige Paastand, at ogsaa Naturen gav ham nærmere Ret til England, forsaavidt den lod Englands og hans egne Kyster beskylle af de samme Bølger[2]. Ligesom Kong Knud den Hellige i det fore-

[1] Ordericus Vitalis, hos Duchesne. p. 912.

[2] Rex Danorum, audita morte regis Anglorum, cum multo navium apparatu, cum militari et pedestri exercitu fines Angliæ devastabat omni crudelitatis genere, dicens antecessorum suorum hereditario jure et collimitanei maris vicinitate sibi magis deberi regnum Angliæ, quam Stephano regi et Northmannis ex Wilhelmi Bastardi pervasione. Auctuarium Gemblacense ad an. 1138, hos Miræus, Rerum toto orbe gestarum chronica a Christo nato ad nostra usque tempora. Antverpiæ. 1608. 4°. p. 200. De danske og engelske Kilder melde vistnok ellers Intet om dette af Kong Erik Lam foranstaltede Tog, men hiin flanderske Krønike viser sig overhoved mere end almindelig bekjendt med danske Anliggender. Saaledes fortæller den senere ved Aaret 1148 (l. c. p. 207): »Daci et Westphali ac Saxonum duces consenserunt in hoc, ut, aliis euntibus Hierosylam contra Saracenos, ipsi vicinam sibi Sclavorum gentem aut omnino delerent, aut cogerent Christianam

gaaende Aarhundrede, med Hensyn til det paatænkte Tog til England, der gav Anledning til hans Død, havde indgaaet Forbundet med Norge, saaledes synes heller ikke i det tolvte Aarhundrede Kong Erik Lam at have ladet det ude af Betragtning, hvorledes ogsaa hans Landgang i England kunde styrkes ved Understøttelse fra Norden. Paa den samme Tid, som Kong Stephan havde nok at gjøre med at værne om Englands sydlige Egne, blev i al Fald de nordlige Gjenstand for et nyt Anfald fra Skotland, hvortil, som det udtrykkelig angives, navnlig ogsaa Orkenøernes Nordmænd havde knyttet sig i talrig Mængde [1]. Angrebet i Norden blev imidlertid af de her til sig selv overladte normanniske Baroner tilbagedrevet ved det navnkundige Slag ved Northallerton eller det saakaldte »Standard-Slag« (d. 22 August 1138), og ogsaa i Syden lykkedes det Stephan af Blois at blive Herre over den truende Fare. Kong Stephan havde vel ikke strax mødt de landsatte Danskes Hær, men lod dem adsprede sig, og, medens de søgte at gjøre Bytte, enkeltviis overfalde, hvorved det lykkedes ham at bryde deres Magt og tilbagedrive deres Angreb.

I Slutningen af det samme Aarhundrede bragtes det danske Kongehuses formeentlige Ret til England igjen paa Bane, da Kong Philip den Anden August af Frankrig i Aaret

---

fieri. Et quum jam ad arma ex utraque parte ventum fuisset, Teutonici, accepta pecunia, vendiderunt Dacos coeptoque proelio se subtrahentes, et multa millia Dacorum occidit Sclavorum gladius«.

[1] Anno Dominicæ incarnationis MCXXXVIII rege Stephano circa partes australes occupato, rex Scotorum innumerabilem coegit exercitum, non solum eos, qui ejus subjacebant imperio, sed et *de insulanis et Orcadensibus non paucam multitudinem* accersens. Ailredi, Abbatis Rievallensis, Historia, hos Twysden. p. 481. De her fremhævede Ord af Abbeden af Rievaulx ere undgaaede Munchs Opmærksomhed i Det norske Folks Historie. II, 822.

1193 skikkede sit høitidelige Gesandtskab til Kong Knud den Sjette i Danmark, for at forlange hans Søster Ingeborg til Ægte. Kong Philip havde dengang i Forening med Kong Richard Løvehjærte af England allerede gjort det berømte Korstog til det hellige Land, hvorpaa begge Kongerne vare skiltes som Uvenner. Han paatænkte allerede paa denne Tid det Angreb paa England og navnlig paa de engelske Kongers Lande i Frankrig, som han senere udførte, og som derefter skulde efterfølges af saa mangfoldige andre, inden Kanalen endelig blev den naturlige Grændse mellem de to mægtige Riger. Philip vilde da ogsaa nu ikke blot som Medgift helst see sig en dansk Flaade og Hær overladt til den forestaaende Kamp med England, men forlangte derhos udtrykkelig, at ogsaa de danske Kongers gamle Ret til England skulde afstaaes ham[1], Fordringer, der dog ikke tiltalte Knud den Sjette eller hans statskloge Raadgivere, som foretrak at yde Medgiften ved Udredelsen af en stor Brudeskat.

Idet de ypperste Mænd i Danmarks Rige, der omgave og

---

[1] Rex autem Danorum magnifice legatos suscipiens, petitionem quoque optimatum suorum consilio libenter amplexus est. Et quid, inquit, Dominus vester vult sibi dari dotis nomine? Illi vero, prout in mandatis acceperant, antiquum, inquiunt, jus regis Danorum in regno Anglorum et ad hoc assequendum classem exercitumque Daniæ in annum. Guiliel. Neubrigensis l. IV., c. 24, hos Commelinus, Rerum Britannicarum scriptores vetustiores ac præcipui. Heidelbergæ. 1597. fol. p. 464. Missis enim ad regem Dacorum nunciis, germanam suam sibi dari petiit in uxorem, et nomine dotis sibi concedi antiquum jus regis Dacorum in regno Anglorum, et ad hoc assequendum exercitum Daciæ et classem petiit uno anno. Johannes Brompton, hos Twysden. pag. 1244. Expetiit rex Franciæ per legatos nuptias germanæ regis Dacorum eo tamen pacto, ut dotis nomine sibi concederetur illud antiquum jus, quod Dacis ab olim competebat, simul cum classe et exercitu per unum annum ad hoc assequendum. Henricus de Knyghton, hos Twysden. pag. 2406.

raadede Knud den Sjette, bevægede denne til at tilbagevise Kong Philip Augusts Forslag i den Skikkelse, hvori de først vare blevne fremsatte, havde de ikke blot fremhævet, at naar Danmarks Flaade nu atter skulde sendes til Englands Kyster, vilde man i Hjemmet kunne komme i Fare for nye Anfald af de barbariske, nylig undertvungne Vender, men med stærke Ord ogsaa henviist til, hvorledes England nu talte saa mange stolte og kjække Indbyggere, der ikke let vilde bøie sig for nye Herrer[1]. Men dog havde England dengang endnu ikke seet den Modsætning uddøe, der saa længe havde dannet en Kløft mellem de af Vilhelm Erobreren overførte, Magten havende Fremmede og den ældre angeldanske og angelsaxiske Befolkning[2]. Denne Modsætning vilde endnu dengang ikke have savnet stor Betydning, naar den danske Kongeslægts gamle Arvekrav atter kunde støttes ved en stærk Sømagt fra Norden, og at Knud den Sjettes og Ingeborgs mægtige Broder, Kong Valdemar den Anden, den Seierrige, heller ikke endnu heelt havde opgivet Tanken om den gamle uafstaaede Ret til England, lærer os et Sted hos Mathæus Parisiensis. Denne siger nemlig, idet han omtaler Kongens Endeligt, at Valdemar tillagde sig denne Ret og med store Ord havde truet med at angribe og erobre England, inden Døden bortrev ham fra hans stolte Planer[3]. Sammenholdt med et Vidnesbyrd som

---

[1] Nam si Anglos aggrediamur, ferocissimis, qui juxta nos sunt, barbaris fines nostros exponimus. Porro Anglorum gens magna et valida opibusque famosa propriæ vel saluti vel libertati contra omnem vim externam tuendæ sufficere creditur. Guiliel. Neubrigensis. l. IV, c. 24, hos Commelinus. p. 464.

[2] Augustin Thierry, Histoire de la conquête de l'Angleterre par les Normands. Paris 1825. II, 112, III, 486.

[3] Idem rex Waldemarus, consentiente regni universitate, classem et exercitum in fine dierum suorum congregaverat ad expugnandum Angliam

dette, er det ikke uden Interesse at lægge Mærke til, hvorledes man under Valdemars Regjering i Danmark ogsaa lod det være sig magtpaaliggende at følge med Forholdenes Udvikling i England. Den i Danmark skrevne Krønike, hvis Optegnelser naae til Aaret 1219, glemmer ikke at anføre, naar Kong Johan uden Land maa forlige sig med Stephan Langton, Erkebiskoppen af Canterbury, eller naar den Opstand udbryder i England, der førte til Affattelsen af Magna Charta, eller hvorledes den franske Prinds Ludvig kommer over til England for at understøtte de misfornøiede Baroner[1]. Paa den anden Side var Valdemar den Anden i England bleven Gjenstand for en saadan Opmærksomhed, at det er fra en samtidig engelsk Kilde, fra Aarbøgerne af Prioren Richard af Morins, at en af de udførligste Beretninger om den danske Konges Tilfangetagelse paa Lyø kommer til os[2]. Nyere Forfattere have ogsaa antaget, at Kong Valdemar den Seierrige og efter ham hans Efterfølgere, for at betegne de nedarvede Fordringer paa

---

hostiliter, quæ, ut asserebat, jure antiquo ad ipsum spectabat. Sed dum ordiretur, velut a texente succisa est vita sua, et irritum factum est propositum præsumptionis. Mathæi Parisiensis, Monachi Sancti Albani, Historia Anglorum sive, ut vulgo dicitur, Historia minor, ad ann. 1241 Edited by Sir Frederic Madden. London. 1866. II, 447. Anno quoque eodem (1241) Waldemarus Rex Daciæ, postquam quadraginta annis regnaverat, qui ausu temerario comminatus est Angliæ fines invadere et hostiliter impugnare, multiplicans loqui sublimia gloriando, sublatus est de medio. Mathæi Paris. Historia major. Editore Willielmo Wats. Londini. 1640. fol. p. 551.

[1] Chronicon Danorum ab an. 1074 usque ad 1219, hos Langebek, Scriptores rerum Danicarum. III, 263. Jvfr. Usinger, Die dänischen Annalen und Chroniken des Mittelalters. Hannover. 1861. S. 34—36.

[2] Chronicon sive Annales Prioratus de Dunstaple una cum Excerptis e Chartulario ejusdem Prioratus. Thomas Hearnius e Codicibus Mss. in Bibliotheca Harlesiana descripsit, primusque vulgavit. Oxonii. 1733. I, 157.

England, føiede det engelske Vaaben til det danske[1]. Men skjønt det vistnok forholder sig saa, at de tre danske Løver allerede møde os i Valdemar den Seierriges Segl[2], skjønnes det dog ingenlunde, hvorledes det skulde kunne være muligt at godtgjøre, at disse Løver have været en Efterligning af hine engelske Leoparder, som man træffer i Richard Løvehjærtes og hans Eftermænds Vaaben.

Den sidste af Danmarks Konger, der udtrykkelig findes omtalt som den, der vilde haandhæve Kronens gamle Fordringer paa Englands Rige, er endelig Kong Valdemar den Tredie, Atterdag. I et fransk diplomatisk Aktstykke fra Aaret 1359 hedder det om den samtidige danske Konge: »que il dit et maintient pour verité que le royaume d'Angleterre lui appartient«. Dette Aktstykke er tilligemed nogle mindre supplerende Notitser for ikke lang Tid siden første Gang efter Originalerne i Municipalarkivet i Montpellier blevet offentliggjort af Alexandre Germain i Mémoires de la Société archéologique de Montpellier for Aaret 1858. Det kaster Lys over en hidtil saa godt som ukjendt diplomatisk Forhandling, nemlig over en paatænkt Landgang i England af Valdemar Atterdag i Forening med de Franske. En lille Notits om en saadan Plan finder man vistnok allerede i det forrige Aarhundrede meddeelt i et lærd

[1] Gebhardi, Geschichte der Königreiche Dänemark und Norwegen. Halle. 1770. I., 516. Christiani, Historisk og chronologisk Undersøgelse om Skilsmissetrætten imellem Philip II (August), Konge i Frankrig, og hans Gemalinde Ingeborg, født Prindsesse af Danmark. Ny Samling af det danske Videnskabernes Selskabs Skrifter. V. 36. Engelstoft, Philip August, Konge af Frankrig, og Ingeborg, Prindsesse af Danmark. Udvalg af Laurids Engelstofts Skrifter. I., 234.

[2] Seglet hos Thorkelin, Diplomatarium Arna-Magnæanum. Hafniæ. 1786. 4°. Tom. I., tab. II., No. 5.

Værk af en fransk Forfatter[1], men ligesom denne Notits, som ogsaa blev overseet af Suhm ved Udarbeidelsen af hans Historie af Danmark, dog kun der var aldeles enestaaende, saaledes faaer den ogsaa nu først sin egentlige Betydning og sin rette Belysning ved det Aktstykke, hvorpaa den nordiske Læsers Opmærksomhed her skal henledes.

Man maa erindre, hvorledes Frankrigs Forhold stillede sig ved Aaret 1359. Det store Slag ved Maupertuis, et Par Mile fra Poitiers, havde fundet Sted den 17de September 1356; det var gaaet Franskmændene imod; Englændernes Seier under Edvard, Prindsen af Wales, eller »den sorte Prinds«, var bleven endnu større, end den ti Aar tidligere havde været ved Crecy. Kongen af Frankrig, Johan den Anden, den Gode, var selv ved Maupertuis falden i Fjendernes Hænder. Vel mødte han den hæderfuldeste Behandling i det engelske Fangenskab, den sorte Prinds havde paa selve Seierens Aften knælende opvartet ham ved Taflet, og da det festlige Indtog i London fandt Sted, sad den fangne Konge paa en prægtig Ganger, medens Seierherren ved hans Side kun red paa en lille sort Hest. Men umaadelige vare dog de Fordringer om Udredelse af Penge og Afstaaelse af Landstrækninger, som den sorte Prinds's Fader, Kong Edvard den Tredie af England, opstillede som Betingelser for Løsladelsen af sin kongelige Fange og af Halvdelen af den franske Adel. Og skrækkelige Aar kom da nu over Frankrig; Englænderne udbredte sig over den største Deel af Riget, Kong Carl den Anden af Navarra tog Parti med dem, og i de Provindser, som endnu lød Rigsforstanderen, Kong Johans Søn, Dauphinen Carl — senere

---

[1] Af Léon Ménard i hans Histoire civile, ecclésiastique et littéraire de la ville de Nismes. Paris. 1750—58. 4°, II, 220—224.

Kong Carl den Femte, den Vise — huserede Skarer af afskedigede, rovlystne Leiesvende; i Paris gav Stephan Marcel Stødet til den farlige Bevægelse, hvorunder man allerede dengang saa opflammede Demagoger under de blodrøde Huer og den trefarvede Fane at trænge sig ind i det kongelige Pallads og der at ihjelslaae Kronens Raadgivere; Anarkiet syntes endelig at blive fuldstændigt, da ogsaa den under disse Forhold dobbelt trykkede Landbefolkning paa samme Tid reiste sig til den vilde, under Navnet la Jacquerie bekjendte, Adelen med Plyndring og Mord overfaldende Bondekrig. Hvad sibyllinske Spaadomme i Danmark havde propheteret for Aaret 1357: »Der vil blive en stor Blodsudgydelse, især i Frankrig« [1], var kun altfor fuldstændigen gaaet i Opfyldelse for Johan den Godes ulykkelige Land.

Ikke destomindre seer man dog under disse Lidelser den franske Nationalfølelse langsomt, men sikkert at tiltage i Styrke. Dauphinen bliver efterhaanden Herre over Anarkiet, og tilsidst finde Englænderne endog i enhver Landsby Kirketaarnet befæstet og kunne kun tage det med Magt. Ja medens Kong Edvard den Tredie i Foraaret 1360 med sin store Hær staaer udenfor Paris, vover man endog at optræde imod ham i hans eget Rige. Fra Kysterne af Normandiet seilede kjække Franskmænd over Kanalen [2], og i Begyndelsen af Marts Maaned

---

[1] Erit magna effusio cruoris specialiter in regno Franciæ. Continuatio chronici Danorum et præcipue Sialandiæ, i Scriptores rerum Danicarum. VI, 531.

[2] Posuerunt se in mare, ut ad Angliam invadendum totis viribus transfretarent, et ut regem Franciæ Johannem in Anglia detentum, si Deus bonam fortunam eis daret, cum thriumpho reducerent. Continuatio altera chronici Guillelmi de Nangis ad ann. 1359, i Veterum aliquot scriptorum specileg. Opera et studio Lucæ Acherii. Parisiis. 1655—77. 4°. XI., 865.

maatte den bevæbnede Befolkning opbydes i hele England; af Frygt for et Angreb lader man Kong Johan, der tidligere var bleven ført fra det savoyiske Pallads i London til Borgen Somerton, bringe endnu dybere ind i Landet. Søndagen den 15de Marts landsætter virkelig en stærk fransk Eskadre i Winchelsea baade Rytteri og Fodfolk; medens Indbyggerne ere i Kirke, antænde de Byen og husere frygtelig, indtil Stridskræfter komme tililende fra Naboskabet og tvinge Franskmændene til at indskibe sig med de af dem gjorte Fanger. Over de bestandige Tog til Frankrig havde man i England forsømt Søforsvaret; nu fandt man det nødvendigt at samle en stærk Flaade til Værn foran Thamesfloden[1].

Idet man søgte efter Bistand til en saadan med større Styrke foretagen Landgang i England, havde det franske Diplomati kastet sine Øine paa Danmark. Kong Valdemar Atterdag havde ogsaa yttret sig villig nok til at tage Deel i dette Foretagende, naar man kun fra fransk Side vilde yde ham de dertil nødvendige Pengemidler, og et af Tidens Hovedspørgsmaal var det da saaledes blevet i det udmarvede Frankrig, hvorledes man vel skulde kunne samle den i dette Øiemed fornødne Sum. Kun i Landet selv kunde man tænke paa at opdrive den, men da Landet selv dengang voterede Paalægene, var det nødvendigt at gjøre det indlysende for Befolkningen, hvorledes Haabet om en bedre Fremtid syntes at være uadskilleligt fra det yderligere Offer, hvortil Opfordringen nu udgik. De ovenfor tilsigtede Notitser gjøre os saaledes ikke blot fortrolige med de Underhandlinger, som tvende kongelige Raader, Vilhelm af Marchières og Alexander Lorfèvre, i Sommeren 1359 paa en politisk Rundreise i denne Anledning ind-

[1] Paulli, Geschichte von England. IV, 449.

ledede med Kommunerne i Languedoc — og navnlig med Toulouse (24de Juni), Carcassonne (4de Juli), Nismes (6te August) og Montpellier (10de August)[1] —, men vi indvies nu ogsaa først og fremmest ved et mærkeligt Aktstykke fra dette Aar i, hvad man efter vor Tids Sprogbrug vilde kalde deres Instruktion[2]. Dette Aktstykke svarede upaatvivlelig aldeles til de Fuldmagter, hvormed andre af Kronens Raader i den samme Hensigt dengang have bereist Provindserne af den saakaldte *langue d'oïl*, og selv uden Hensyn til, at den gamle Sprogform vel kunde medføre nogen Vanskelighed for en eller anden Læser, turde derfor en summarisk Udsigt over Tankegangen i dette Aktstykke her ikke være overflødig.

Instruktionen, der i sammentrængt Oversigt her skal meddeles, begyndte da med at prise den franske Kongestammes, og i Særdeleshed Kong Johan den Godes Mildhed, Folkelighed og Fortjenester af Landet. Det var i Frankrigs Interesse, at Kongen saa tappert havde kjæmpet i det ulykkelige Slag ved Maupertuis, og derfor havde Folket ogsaa lige fra Begyndelsen erklæret sig beredt til for hans Befrielse at offre Liv og Blod, som jo ligeledes de franske Kvinder for at løskjøbe ham havde villet offre deres Juveler og Smykker. Efter derpaa at have dvælet ved den barbariske Maade, hvorpaa Englænderne havde ødelagt Byer og Kirker, og med udtænkt Grusomhed mishandlet de ulykkelige Indbyggere, fremhævede Instruktionen, hvorledes det forlængst var blevet almindelig anerkjendt i Landet, at man fra fransk Side burde gjøre en Landgang i England, for saaledes at give Kongen af England Andet at tænke paa, end at udbrede sig over Frankrig. Der var Intet i Verden, hvorfor Englænderne

---

[1] Mémoires de la Société archéologique de Montpellier. 1858. 4°. p. 25—30. Ménard, Histoire de Nismes. II., 220—224.

[2] Mémoires de la Société archéologique de Montpellier. 1858. p. 21—25.

havde større Frygt, og nu var det ogsaa spaaet dem, at Kongen af Danmark vilde ødelægge Englands Rige [1]. Allerede for henved sex Aar siden havde denne Konge af Danmark eller Dacien, en Fyrste i sine bedste Aar [2], foretagelseslysten og ligesaa mægtig som klog, tilbudt Kong Johan et Forbund saaledes, at hans Søn skulde ægte en af de franske Kongedøttre [3], medens Valdemar Atterdag selv mod en Sum af 600,000 Gylden vilde forpligte sig til at føre en udvalgt Hær af 12,000 Mand over til England, hvormed han vilde erobre Landet eller i al Fald hærje det saaledes, at Englænderne skulde blive nødte til at lade Frankrig i Ro. Ansete Franske, hvoriblandt Robert d'Oultre-l'eaue, en af Kongens Raadgivere, vare i sin Tid i denne Anledning blevne skikkede fra Frankrig til Danmark, og Sagen havde allerede dengang været sin Udførelse nær; men neppe havde Kongen af England faaet Nys derom, førend ogsaa han til Tydskland, som har mange Herrer, der ere Naboer til Kongen af Danmark, havde skikket sine Sendebud, der med store Gaver og store Løfter havde faaet disse til at bekrige hiin danske Konge, for saaledes at forhindre

[1] Et dient bien que le roy de Dannemarche destruira le pays d'Angleterre, et ainsi le dient aucunes pronostications. Mém. p. 23.

[2] De l'aage de xxxviii ans. Mém. p. 23. Denne Angivelse i Aktstykket fra Aaret 1359 stemmer ret vel med Suhms Formodning (Historie af Danmark. XII, 246), hvorefter Valdemar Atterdag var født ved Aaret 1320.

[3] Et volait pour un sien filz ainsné avoir l'une de noz dames, fille du roy. Mém. p. 23. Den danske Konges Søn kan kun være den store Dronning Margaretes Broder, Christopher, Hertugen af Lolland. Af den franske Kong Johan den Godes Døttre havde den ældste, Prindsesse Johanna, allerede i Aaret 1353 ægtet Kong Carl den Anden, den Onde, af Navarra, men først i Aaret 1360 ægtede Prindsesse Isabella Johan Galeazzo Visconti, Hertugen af Mailand, ligesom den tredie Søster, Prindsesse Marie, først i Aaret 1364 ægtede Robert, Hertugen af Bar.

ham i at hjælpe de Franske[1]. Kongen af Danmark havde imidlertid tilsidst ved sin Tapperhed triumferet over sine Fjender, og havde derefter faaet flere af disse Grever, Herrer og Riddere i Tydskland, ligesom flere af hans eget Riges Undersaatter, til at forpligte sig til at følge ham til England, for at erobre Landet og befrie Kongen af Frankrig, og nu havde han hele hiint Antal af 12,000 Krigere samlet, ligesom Flaaden laa færdig og alle andre Fornødenheder vare tilveiebragte, naar han kun fik den omhandlede Sum til med den at betale sine Stridsmænd. Prinds-Regenten havde ikke undladt at sende nogle af sit Raads Medlemmer til Danmark, for at see til, om det virkeligen forholdt sig, som her sagt er; de havde fundet, at dette virkelig var Tilfældet, og i Overeensstemmelse dermed afgivet deres Betænkning for Prinds-Regenten og hans Raad. Hvad Kongen af Danmarks Bevæggrunde angaaer, da ledes han deels derved, at Englands Rige, som han forsikkrer, egentlig tilhører ham, idet hans Forgængere efter hans Paastand uretligen ere blevne berøvede det[2], dernæst ogsaa af Lyst til at hevne sig for den Skade, som Kongen af England har voldt ham. Kongen af Danmark har desuden sluttet Forbund deels med Skotlænderne, der samtidigen med ham ville gaae ind i England, og deels med Walliserne, der paany have gjort Oprør mod Kongen af Englands Søn, den saakaldte Prinds af Wales. Ligesom den danske Konge ikke vilde forlade England, førend han havde befriet Kongen af

---

[1] Maiz si tost comme ce vint à la cognoissance du roy d'Angleterre, il envoia en Alemaingne ses messages, qui a environ VIII^{xx} grans barons, voisins du dit roy de Dannemarche; firent grans dons et grans promesses pour faire guerre au dit roy, afin que il ne peust nous aidier, et l'ont fermement guerroié. Mém. p. 23.

[2] Que ses predecesseurs en furent desheritez mauvaisement et sanz cause. Mém. p. 24.

Frankrig og ødelagt eller erobret Landet, saaledes forpligtede han sig, for det Tilfælde, at nogen Ulykke dog skulde tilstøde ham, til paa sin egen Bekostning at foretage et nyt Tog, selv om han dertil skulde sælge eller pantsætte sine Lande. Døde han under dette Foretagende, vilde hans Søn forpligte sig til at træde i hans Sted. Foreløbig vilde Kongen ogsaa til Forsikkring overgive denne sin Søn og andre af hans Riges store Herrer i Prinds-Regentens Varetægt[1], hvorimod han selv ikke gjorde Paastand paa nogetsomhelst Vederlag fra fransk Side, førend Personer, valgte af Befolkningen i Frankrig, i Forening med saadanne, som Prinds-Regenten selv maatte sende, havde besøgt Danmark, modtaget Gidslerne og overhoved selv overbeviist sig om, at det med denne omtalte Udrustning forholdt sig, som her sagt er[2].

Saadanne vare de Motiver, hvortil man i Aaret 1359 støttede sig, idet man opfordrede de franske Provindser til at sammenskyde den af Kong Valdemar forlangte Sum af 600,000 Gylden. Om den virkelig er bleven tilveiebragt, vides ikke. Freden i Bretigny, der i Foraaret 1360 (den 8de Mai) med saa store Offre af Frankrig skaffede Kong Johan hans Frihed, gjorde i al Fald snart Ende paa alle de dristige Tanker om et Krigstog af Valdemar Atterdag imod England, og da Christopher, Hertugen af Lolland, faa Aar efter (den 11te Juni 1363) sendtes i Graven af Følgerne af det Saar, han havde paadraget sig i Kampen i Sundet mod Tydskernes Skibe, havde

---

[1] Item et oultre il dit roy veult bailler en la main de monsegneur et des gens du royaume son dit fil, et autres grans segneurs de son royaume. Mém. p. 25.

[2] Et est à savoir que il ne veult riens du nostre, jusques a ce que certaines personnes du royaume de France, que les gens du pays esliront, auront veu son fait et s'armée toute preste. Mém p. 25.

ei heller Valdemar Atterdag længere nogen Søn, der kunde række Haanden til en fransk Prindsesse.

Den historiske Interesse, der overhoved knytter sig til det gjennemgaaede Aktstykke, lægger det selv Læseren saa klart for Dagen, at den ikke behøver her udførligen at udvikles. Kun paa et Par enkelte Punkter ønsker jeg særligen at fæste Opmærksomheden.

Skjønt man vistnok maa give Dahlmann Ret, naar han yttrer om de i Danmark efter den sorte Døds Pest følgende Aar, at det var, som om ogsaa Historieskrivningens Haand var bleven lammet af Tidens Rædsler[1], er dog hiint franske Gesandtskab, der angives at være sendt til Valdemar Atterdag fra Kong Johan den Gode, forinden han fangedes i Slaget ved Maupertuis, ikke blevet vore Kilder aldeles ubekjendt. I Fortsættelsen af den sjællandske Krønike hedder det nemlig saaledes ved Aaret 1355: »Der ankom Gesandter fra Kongen af Frankrig til Valdemar, de Danskes Konge, for at slutte en Ægteskabskontrakt mellem begges Børn. Omvendt afgik ogsaa Gesandter fra Kong Valdemar til den nævnte Konge, hos hvem de modtoges hæderfuldt, og fra hvem de, efter at have erholdt rige Gaver, vendte tilbage til deres Herre«[2]. Ligesom vi nu

---

[1] Dahlmann, Geschichte von Dänemark. Hamburg. 1840—43. I., 501.

[2] Venerunt quoque nuncii Regis Franciæ ad Waldemarum Regem Danorum pro matrimonio inter liberos utriusque contrahendo. Nuncii etiam regis Waldemari prædictum Regem petiverunt, ubi reverenter excepti et pretiosis xeniis dotati ad dominum suum sunt reversi. Continuatio chronici Danorum et præcipue Sialandiæ ad ann. 1355. Scriptores rerum Danicarum. VII, 529. Efter Hvitfeldt kunde det synes, som om Valdemar Atterdag selv ved et personligt Besøg i Frankrig først havde indledet disse Underhandlinger, efterdi det nemlig hos ham hedder saaledes: »Aar 1354 besøgte Kong Woldemar Paffuens Gaard i Frankrige til Avenion, hvor han hæderligen blef undfangen: Pave Urbanus V gaf hannem en viet Rose« (Danmarckis Riges Krønike. fol. I., 510). Men Urban den Femte blev først Pave efter Innocent

have erfaret noget mere om, hvad der dengang var Underhandlingernes egentlige Gjenstand, saaledes vil det ogsaa sees, at det ikke forholder sig aldeles rigtigt, naar en nyere historisk Forfatter har troet til den anførte Meddelelse i vor Krønike at kunne føie denne Bemærkning: »De mellem begge Kongerne gjorte Aftaler kom ved det ulykkelige Slag ved Maupertuis eller Beauvoir til at standse«[1].

Om den nye Krig, som Kong Edvard den Tredie ved Hjælp af Englands Sølv havde beredt Valdemar Atterdag fra hans tydske Naboer, og hvorved der maa sigtes til den Kamp, som opflammede mod Valdemar i Aaret 1357[2], have vi i vore egne og de tydske Kilder flere Efterretninger, men om selve Oprindelsen til denne Kamp faae vi dog først nu fra det franske Aktstykke et Vink, som Waitz savnede, da han endnu for faa Aar siden udtrykte sig saaledes: »Kun en Anledning behøvedes der for igjen at optænde en almindelig Brand. Det er ikke tydeligt, hvorfra den er kommen«[3]. For-

---

den Sjettes Død i Aaret 1362, og Hvitfeldt har her kun urigtigen sat Aaret 1354 i Stedet for Aaret 1364, hvori Valdemar Atterdag, under sit Besøg i Frankrig, af Urban den Femte i Avignon modtog den Række af Relikvier, der af Paven findes nævnte i Annales ecclesiastici auctore Odorico Raynaldo. Lucæ. 1747—56. fol. VII, 99.

[1] Heinze, Diplomatische Geschichte des dänischen Königs Waldemar III. Leipzig. 1781. S. 143.

[2] Cum duce Slesvicensi et comitibus Holsatiæ et Jutiæ discordiam init. Annales Danorum et præcipue Sialandorum ad ann. 1357, hos Lappenberg, Dänische Annalen, ein Nachtrag zu Langebek Scriptores rerum Danicarum, i Archiv für Staats- und Kirchengeschichte der Herzogth. Schlesw., Holst., Lauenburg und der angrenzenden Länder und Städte. Altona. 1833—1840. II., 214.

[3] Waitz, Schleswig-Holsteins Geschichte. Göttingen. 1851—52. I, 241. I den seneste Fremstilling af Grev Henriks Historie, udtrykte en nylig afdød Forfatter sig saaledes, at den engelske Konge »benyttede ham som en Slags diplomatisk Agent« (Graf Heinrich der Eiserne von Holstein von Wilhelm Junghans, Professor der Geschichte an der Universität Kiel.

kjæmperen i denne Tydskernes nye Kamp mod Kong Valdemar Atterdag var den holsteenske Greve Henrik den Anden med Tilnavnet *der Eiserne* (ferreus), og det maa da vel ogsaa være tilladt paa dette Sted at kalde i Erindringen, at netop denne Tydsker allerede længe havde været knyttet til Kong Edvard den Tredie. Over Søen var Henrik, efter hvad der berettes os, med en Deel holsteenske Krigsknægte allerede ilet den engelske Konge til Hjælp ved Udbruddet af dennes Krig med Frankrig, og det første store Slag, som England har vundet paa Fastlandet, Forløberen for saa mange andre Seire, Slaget ved Crecy, hvori den franske Konge Philip den Sjette havde kjæmpet mod Englænderne med det samme Uheld, hvormed Sønnen, Kong Johan den Gode, ti Aar senere kjæmpede ved Maupertuis, havde seet den holsteenske Greve saaledes udmærke sig i Edvard den Tredies Hær, at en af hans Landsmænd i sin Krønike tillægger ham, i Stedet for den sorte Prinds, den egentlige Ære for, at Englænderne vandt Slaget[1]. Jeg vil her gaae nogle Skridt videre. I det samme Aar 1353, hvor Valdemar Atterdag efter det franske Aktstykke først gjorde Kong Johan den Gode sit Tilbud, seer man omvendt Grev Henrik af Holsteen atter tilbyde Kong Edvard den Tredie sin Tjeneste, der gjerne modtoges; »naar den rette Tid kommer«, skriver den engelske Konge, »og vi have givet Eder Under-

---

Soest. 1864. S. 16), men idet den nærværende Afhandling og den hele Underhandling mellem Frankrig og Danmark var forbleven Forfatteren ubekjendt, kunde han dog endnu ikke faae Øie for, i hvilken Henseende Danmarks Nabo dengang især maatte have diplomatisk Betydning for den engelske, Frankrig hjemsøgende Konge.

[1] Chronicon Holsatiæ, hos Westphalen, Monumenta inedita rerum. Germanicarum, præcipue Cimbricarum et Megapolensium. Lipsiæ. 1739—45. fol. III, 84—86. Junghans (Graf Heinrich der Eiserne S 13—15) har ikke ladet det beroe ved at forkaste denne Kildes Overdrivelser, men hans Kritik førte ham, i Modsætning til Dahlmann, endog aldeles bort fra den hele Tradition om Grev Henriks Deeltagelse i Crecyslaget.

retning, bede vi Eder at berede Eder til at hjælpe os«[1]. Og i det samme Aar 1355, hvor den sjællandske Krønike lader os see Kong Johan den Godes og Kong Valdemars Gesandtskaber krydses mellem Frankrig og Danmark, finder man, at der den 12te November er blevet undertegnet en formelig Overeenskomst mellem Edvard den Tredie og Henrik angaaende den Sidstnævntes Tjeneste, saaledes nemlig, at den holsteenske Greve forpligtedes til »med hundrede Hjelme« at forfægte Kongen af Englands Sag[2], hvorimod der til Gjengjæld fra engelsk Side bliver ham for hele hans Livstid tilsikkret en aarlig Understøttelse af 2000 Skjoldgylden. Er det da ikke rimeligt, om vi her spore en engelsk-holsteensk Alliance, der skulde danne Modsætningen til den fransk-danske? Thi mod blot at forstaae det af Grev Henrik indgaaede Forhold til Edvard den Tredie som et simpelt Løfte om Tjeneste i selve den engelske Hær kan, som det synes, en tredie Skrivelse tale, hvori Kongen af England indstændig anmoder Holsteneren om, fra Tid til anden at underrette ham om de politiske Nyheder, der maatte tildrage sig »hos ham og i Naboegnene«[3].

---

[1] Rogantes, quod eandem affectionem velitis tenere temporibus successivis, et cum tempus occurrerit et vobis significabimus, in nostrum auxilium vos parare. Brevet fra Kong Edvard III. til Grev Henrik II. af 20de April 1353, i Urkundensammlung der Schleswig-Holstein-Lauenburgischen Gesellschaft für vaterländische Geschichte. Kiel. 1839—58. 4°. II, 401.

[2] Que le dit counte servira le roi ove cent helmes et cent paunsers. Overeenskomsten om Grev Henrik II.'s Tjeneste hos Kong Edvard III. af 12te November 1355, i Urkundensammlung der Schlesw.-Holst.-Lauenb. Gesellsch. II, 401.

[3] Fidelitatem vestram affectuose rogantes et attente, quatinus de novis et rumoribus penes vos et partes vestras vicinas emergentibus nos certiorare de tempore in tempus per litteras vestras velitis. Kong Edvard III.'s Skrivelse til Grev Henrik II., i Urkundensammlung der Schlesw.-Holst.-Lauenb. Gesellschaft. II, 402.

Den Interesse for den fangne Kong Johans Skjæbne, som det franske Aktstykke tillægger Valdemar Atterdag, synes denne ogsaa at have bevaret efter Fredsslutningen i Bretigny. Man synes i det Mindste at kunne hente et Vidnesbyrd herom fra det Besøg, hvormed Valdemar Atterdag senere gjæstede Frankrig i Aaret 1364. Det var endnu Vinter, da Valdemar dengang ankom til Frankrig, men han kunde dog nu ikke længer der træffe Johan den Gode. Dennes Søn, Ludvig af Anjou, — en af de Gidsler, der ifølge Bretignyfreden skulde være Edvard den Tredie en Borgen for Erlæggelsen af de Frankrig for Kongens Løsgivelse paalagte Løsepenge — var mod sit givne Ord vendt tilbage til Paris, og det var overhoved blevet Kongen uoverkommeligt at tilfredsstille de af Frankrig indgaaede, uhyre tunge Forpligtelser. I Overeensstemmelse med en af Fredsslutningens Betingelser for et saadant Tilfælde, var han da vendt tilbage til England, hvor han den 5te Januar 1364 landede i Dower og atter modtoges med megen ydre Ære. Valdemar Atterdag udbad sig under disse Forhold til et Besøg i England et Leidebrev af Edvard den Tredie, der ogsaa for ham med et Følge af trehundrede Personer udstedte et saadant fra Westminster den 1ste Februar 1364 [1], men Kong Valdemar vendte dog tilbage til Danmark, uden at have benyttet sig deraf, efter at Kongen af Frankrig under sit fornyede Fangenskab pludselig var død i det savoyiske Pallads i London, den 8de April 1364. I Interesse for Johan den Gode har man da villet see Grunden baade til Valdemars dengang nærede Tanke om at besøge England og til denne Tankes Opgivelse [2].

---

[1] Brevet er trykt i Foedera inter Reges Angliæ et alios, cura Th. Rymeri, accurant. Joh. Caley et Fred. Holbrooke. Londini. 1816—30. fol. Vol. III, Pars II, p. 719.

[2] Gram, Forbedringer til Kong Waldemar Christophersens Historie, i

Overseer man under Eet det lange Tidsrum, hvori de engelske Kongers Herredømme over en Deel af Frankrigs Lande fremkaldte de saa ofte fornyede, haardnakkede Krige, synes det overhoved tilsidst, bevidst eller ubevidst, at være bleven til en traditionel Regel for Datidens franske Politik at søge sig Forbundsfæller ikke blot mod Englands Landmagt i dets skotske Naboland, men ogsaa mod Englands Sømagt i det skandinaviske Norden. Frankrig og England vare dengang endnu ikke »Stormagterne«; derimod havde man i Syden siden »Folkevandringen« bevaret den gamle Forestilling om et med overflødige Krigerskarer opfyldt Skandinavien, der allerede møder i Jordanes's gotiske Historie, naar han betegner det *quasi officina gentium aut certe velut vagina nationum*[1]; fra Normannertogene og Normandiets Kolonisation holdt sig navnlig i Frankrig ogsaa en Tradition om Nordens Søstyrke, og den umiddelbare Forbindelse mellem Syden og de nordlige Lande forblev under hele Middelalderen altfor ringe til[2], at de urigtige Meninger tilstrækkelig kunde rettes. Saaledes seer man altsaa allerede Kong Philip August, da han vilde bryde løs mod Kong Richard Løvehjærte, idet han beiler til Ingeborg, Knud den Sjettes Søster, i Stedet for anden Medgift først at fordre den danske Flaades Bistand, og saaledes have vi nu seet Kong Johan den Gode, førend Bruddet

Skrifter, som udi det Kjøbenhavnske Selskab af Lærdoms og Videnskabers Elskere ere fremlagte og oplæste. IV, 134. Heinze, Diplomatarische Geschichte des dänischen Königs Waldemar III. S. 143. Suhm, Historie af Danmark. XIII, 524.

[1] Jordanis de Getarum sive Gothorum origine et rebus gestis. c. 4. Ed. C. A. Closs. Editio secunda. Stuttgardiæ. 1866. p. 20.

[2] Dog udførte Rochelle allerede under Middelalderen sine Vine til Danmark, hvorfra dengang omvendt Stridsøxer bragtes som en Handelsgjenstand til Frankrig, og om Korstogenes Tid paastaaes det endog, at det var Tilfældet, at »Cherbourg envoyait annuellement un navire vers l'antique Thule«. Vaublanc, La France au temps des croisades. Paris. 1844—47. IV., 16, 20.

med Kong Edvard den Tredie, idet han underhandler om et Giftermaal mellem en af sine Døttre og Hertug Christopher, Valdemar Atterdags Søn, at ville tilsikkre sig den samme Sømagts Hjælp i Kampen imod England. I den mellemliggende Tid saa man ligeledes Kong Philip den Fjerde, den Smukke, Aaret efter at han havde reist Kampen imod Kong Edvard den Første, paa samme Maade kaste sine Øine paa Kong Erik Præstehader af Norge, som dengang nærede Fordringer, der paa sin Maade kunde sammenstilles med den af de danske Konger saa længe paastaaede Ret til England. Medens nemlig Kong Edvard den Første, som bekjendt, efter at den kennethske Stammes Mandslinie var uddød med Kong Alexander den Tredie i Aaret 1285, og dennes Arving, Margareta, »Pigen fra Norge«, i Aaret 1290 havde fulgt Morfaderen i Graven, havde arbeidet virksomt paa ogsaa at indlemme Skotland under Englands Rige, talte man, blandt de andre Prætendenter til Skotlands Krone ogsaa Kong Erik Præstehader, der havde været gift med Alexander den Tredies, allerede i Aaret 1283 afdøde Datter, Moderen til den norske Pige, saa at Sagnet i Skotland endnu længe efter vidste at fortælle om, hvorledes »den sorte Flaade fra Norge« engang vilde med væbnet Haand indkræve en saadan Ret. Og man seer da altsaa nu i Slutningen af Aaret 1295 Kong Philip den Smukke sende et fransk Gesandtskab til Norge, for at underhandle om et Ægteskab mellem hans Frænke, Isabella af Joigny, og Erik Præstehaders Broder,

[1] Munch, der har givet et Udtog af denne i det latinske Sprog affattede Traktat, som opbevares i det franske Rigsarkiv, men hvoraf en Afskrift for nogle Aar siden er kommen til Norge, siger, at den »er endnu utrykt« (Det norske Folks Historie IV., 2, 255). Men dette er urigtigt. I Frankrig har man trykt Kong Philips Overeenskomst med Norge paa to forskjellige Steder. Den findes nemlig meddeelt af Jal i hans Archéologie navale. Paris. 1840. II., 294—300, og af Teulet i Bibliothèque de l'école des chartes. Ie serie. IV, 359.

Hertug Hakon — senere Kong Hakon den Femte, Magnussøn —, efter at han allerede den 22de Oktober i det samme Aar i Frankrig havde ladet Biskop Simon af Paris og Biskop Theobert af Dol tilligemed Kong Erik Præstehaders Sendebud, Hr. Audun Hugleiksøn, sætte deres Segl under en mærkelig Subsidietraktat[1]; efter den skulde Kongen af Norge understøtte Philip den Smukke mod England og dettes Venner, navnlig den tydske Keiser Adolph af Nassau, med en Flaade af hundrede store Skibe og to hundrede Galeier, samt med 50,000 gode Krigsfolk, fire Maaneder hvert Aar, saalænge Krigen mod England varede[1], hvorimod Kongen af Frankrig til Vederlag for denne Hjælp skulde udbetale den norske Konge 30,000 Pund Sterling, dog saaledes, at, hvis man fra fransk Side ikke ønskede fuldt saa mange Hjælpetropper, skulde Norges Konge dog være forpligtet til at sende det Antal, der maatte forlanges, hvorimod

[1] Quod idem dominus noster rex Norwegie ipsi domino regi Francie in presenti guerra, quam contra dictum regem Anglie, fautores et confederatos, tam regem Alemanie, quam alios quoscumque valitores eius habere dignoscitur, assistet ope consilii et auxilii efficacis, ac subsidium faciet de ducentis galeis et centum magnis navibus, armis, instrumentis bellicis et aliis, victualibus opportunis et aliis negociis omnibus bene et sufficienter munitis, per quattuor menses annis singulis durante guerra predicta, cum quinquaginta millibus bellatorum bonorum et electorum et bene munitorum in predicti regis Franciæ adjutorio moraturis, de quibus personis quatuor cuilibet navi et galee presidebunt. Traktaten hos Jal, Archéologie navale. II., 296. Den Maade, hvorpaa den norske Konges Fuldmægtige, Hr. Audun Hugleiksøn, her synes ligefrem at have spekuleret i Sydboernes overdrevne Traditioner om Nordens Folkerighed, har et Sidestykke i et af Christian den Førstes Breve til Pave Calixtus den Tredie, der efter Konstantinopels Fald i Aaret 1453 ogsaa havde indledet Underhandlinger med de nordiske Rigers Konge om et Tog imod Tyrkerne. I en Skrivelse fra Stockholms Slot af 22de November 1457 skildrer nemlig Kong Christian den Første selv sine Landes Magt saaledes, at »tanta est copia hominum et ad arma expeditorum, quod si cetera concurrerent concurrenda, ducenta milia extraduci possent«. Scriptores rerum Danicarum VIII, 391.

der da skulde skee forholdsviis Afdrag i den anførte Sum. Og i det femtende Aarhundrede, da den lange Brydning endelig skulde sluttes, seer man endnu engang Frankrig søge en saadan Hjælp i Norden. Det var i Aaret 1457, at de Franske, medens Englænderne dog endnu havde Calais tilbage paa Fastlandet, atter foretoge sig at gjæste England[1], hvor deres Landgang ved Sandwich nu blev et ligefremt Sidestykke til deres Landgang i Winchelsea i Aaret 1359. Men Aaret i Forveien finde vi, at Kong Carl den Syvende lader en offensiv Alliance afslutte i Køln den 27de Mai 1456 med Kong Christian den Første, hvorefter denne forpligter sig til, paa Kong Carls Opfordring at stille fyrgetyve eller halvtredsindstyve Krigsskibe og sex eller syv tusind Mand, der, underholdte paa Frankrigs Bekostning, skulde kunne anvendes imod England[2]. Det viser sig da igjen her, at den samme Rolle, som Napoleon Bonaparte under sin Kjæmpestrid med England vilde tildele det skandinaviske Norden, allerede oftere har været det tiltænkt af den franske Diplomati i de Aarhundreders Kampe, hvortil Middelalderen blev Vidne.

---

[1] Martin, Histoire de France. Quatrième édition. Paris. 1855—1860. VI, 487.

[2] Traktaten er trykt hos Dumont, Corps universel diplomatique du droit des gens. Amsterdam. 1726. fol. Tome III, partie I. pag. 239—240. I den 5te Artikel, der lyder som den sidste Efterklang af den danske Fortids Herlighed i England, hedder det saaledes: »Quodque si etiam potentia, assistentia, vi aut suffragio dicti serenissimi domini regis Daciæ, aut suorum hominum, aut loca in regno Angliæ debellarentur, caperentur, subjugarentur, aut obtinerentur, extunc dictus serenissimus Dominus rex Daciæ debet in illis æqualem cum Christianissimo Francorum rege habere portionem, aut unus faciat alteri super illis juxta et secundum eorumdem dominorum regum et consiliariorum utriusque regis prædictorum cognitionem et ordinationem«.

Om nogle gamle Navne.

(1861.)

Læserne af Beowulfs Drape kjende Navnet *Ongenþeów* fra Skildringen af den »gamle Scylfing«, »Høvdingen Ongenþeów«, »den gamle og skrækkelige«, »den graahærdede«, der endelig falder i Kampen mod Higelacs Hær[1].

Det skal her kaldes i Erindring, at det samme Navn upaatvivleligen forekommer i et Par af de ældste latinske Kilder til Nordens Historie. Navnet Ongenþeów er nemlig vistnok det samme Navn, der latiniseret forekommer som *Ongendus* i den af Keiser Carl den Stores berømte Lærer, Flaccus Alcuinus forfattede Beskrivelse af den hellige Willebrords Liv, hvor dennes Forsøg paa at udbrede den kristne Lære norden for Friserne bliver omtalt, og det da om hans Reise til Danernes uhyre vilde Folkeslag hedder, at han hos dem i *Ongendus* forefandt en Konge, der var grusommere end ethvert Vilddyr og haardere end en Steen[2]. Det er

[1] Gomela Scylfing. v. 4968. Eorl Ongenþeów. v. 5894. eald and egesfull. v. 5850. blonden-fexa. v. 5916.

[2] Vita S. Willibrordi Trajectensis episcopi, auctore Albino Flacco Alcuino. l. I, c. 9. Den rigtige Skrivemaade, *Ongendus*, findes bevaret i denne Biographies Aftryk i det gamle Værk De probatis Sanctorum vitis. Quas tum ex msc. codicibus, quum ex editis authoribus R. P. Fr. Laurencius Scirius Carthusiæ Coloniensis professor primum edidit

ligeledes vistnok ogsaa det samme Navn, som Ongenþeów, der atter møder hos en anden, samtidig Forfatter, nemlig hos Alcuins Discipel, Keiser Carls Yndling — og i det uhistoriske Sagn tillige hans Svigersøn —, hos Annalisten og Biographen Einhard, hvor han, omtalende det berømte Møde i Aaret 811 paa Grændsen af Danmark og Tydskland, nævner de fornemme Danske og Franker, der dengang i lige Antal traadte sammen ved Eideren, og da mellem Danerne blandt de andre ogsaa anfører En med Navnet *Angandeo*[1].

Men endskjønt man paa disse tre Steder kun har det samme Navn for sig, ikkun forskjelligen gjengivet i oldengelsk, latinsk eller frankisk Form, kan der dog her ikke være Tale om at identificere Personerne. Ligesom det naturligviis er klart nok, at Navnet Angandeo, der af Einhard anføres som en Broder til Kong Hemming, ikke kan tilstede nogensomhelst Art af Tanke om Ongenþeów i Beowulf, saaledes maa det samme ogsaa gjælde med Hensyn til hiin Kong Ongendus, som Willebrord forefandt paa sit Besøg i Norden i Aaret 690. Thi vel kunde der i denne Henseende ikke uddrages nogen afgjørende Indvending derfra, at Ongenþeów i Beowulf optræder som en *svensk* Konge,

et in duodecim menses distribuit. November. Coloniæ Agrippinæ. 1618. fol. p. 177. I Frobens Udgave af Alcuins Skrifter (Beati Flacci Albini seu Alcuini Opera. Cura Frobenii. Ratisbonæ. 1777. fol. II, 87) staaer paa det anførte Sted af Biographien *Ungendus* istedetfor *Ongendus*. Efter Thunmanns og Suhms Misviisning er man senere i Almindelighed vedbleven at forklare Navnet som det nordiske *Hogne;* derfor har N. M. Petersen (Danmarks Historie i Hedenold 1834—37. II, 329) som en Gisning antydet, at *Ongendus* kunde være forskrevet for *Ougendus*, og hos Wegener (Actm. Bidrag til Danmarks Historie I, 14) findes den Bemærkning: »da Willebrord omtrent i Aaret 700 kom til en Kong *Hogni, som han kaldte Ungendus* o. s. v.«

[1] Einhardi Annales ad an. 811. Ed. Pertz. Hannoveræ. 1845. 8°. p. 62.

medens Ongendus derimod efter Alcuins Skildring herskede over *Danske*; det er jo nemlig ei ubekjendt, hvorledes Forfatterne i sydligere Lande under Begyndelsen af Middelalderen stundom brugte det danske Navn i saa udstrakt Forstand, at det derved kom til at omfatte hele den skandinaviske Folkestamme i Almindelighed, ligesom ogsaa Fremstillingen hos Alcuin ikke ubetinget behøvede at udelukke enhver Mulighed af, at Willebrords Mission i Norden kunde have ført ham til Egne, endnu fjærnere fra Frankernes Rige end de danske[1]. Men paa den anden Side kan det dog ei, blot fordi to ligenævnte Konger tillægges den samme Grumhed i Karakteer, være tilladt at identificere dem, førend et Beviis for deres Samtidighed først kunde tilveiebringes. Men enhver Mulighed herfor bortfalder, naar man med Føie holder fast ved den Opdagelse, som allerede Grundtvig i sin Tid har været skarpsynet nok til først at kunne gjøre[2], og som derefter har

---

[1] Ad ferocissimos *Danorum* populos iter evangelizandi convertit. Ibi tum, ut fertur, regnabat *Ongendus*, homo omni fera crudelior, et omni lapide durior, qui tamen, jubente Deo, veritatis præconem honorifice tractabat. Quem dum obduratum moribus et idololatriæ deditum et nullam melioris vitæ spem habentem offendit, acceptis tunc triginta ejusdem patriæ pueris, ad electos a Deo populos regni Francorum reverti festinavit. Sed in ipso itinere catechizatos eosdem pueros vitæ fonte abluit, ne aliquod propter pericula *longissimi* navigii, vel ex insidiis ferocissimorum terræ illius habitatorum damna pateretur in illis, volens antiqui hostis prævenire astutias et Domini sacramentis animas munire acquisitas. Vita S. Willebrordi. l. I., c. 9. Et dum pius verbi Dei prædicator iter agebat, pervenit in confinio Frisonum et Danorum ad quandam insulam, quæ a quodam deo suo Fosite, ab accolis terræ Fositesland dicebatur. l. I, c. 10.

[2] Om Bjovulfs Drape, i Dannevirke, et Tidsskrift. Kjøbenhavn. 1816—19. II, 284—85. Grundtvig (Bjovulfs Drape eller det oldnordiske Heltedigt, i Brage og Idun, et nordisk Fjerdingaarsskrift. Kjøbenhavn. 1839—42. IV, 494) fortjener ligeledes Takken for at have fundet, at »*Merewioingas*« (Beowulf. v. 5834), den Hygelac fjendtlige Slægt, imod hvilken han falder, kun er en Forvanskning af *Merovingernes* Navn, til hvilke, som

vundet en saa almindelig Anerkjendelse hos baade de tydske og engelske Forskere, den Opdagelse nemlig, at Digtets Konge *Hygelac*, der falder mod Hætvarerne og Friserne paa Strandbredden, er hiin danske Kong *Chocilaic* eller *Chocilag* som i denne frankiske Form findes nævnt af de gamle Kilder, de til Tiden mellem 512 og 520 henføre hans Vikingetog under Kong Theuderichs Regjering og hans Fald imod Theuderichs Søn Theudebert paa Kysten af Frankernes galliske Rige[1].

Derimod turde det fortjene nogen Opmærksomhed, at ligesom man ikke uden Grund i Almindelighed har sammenstillet Drapens *Scýldingas*, *Scýlfingas*, *Ingwinas* og *Wylfingas* med Nordens Skjoldunger, Skilfinger, Ynglinger og Ylfinger, og særdeles Scýldingerne *Hróðgar* og *Helga*, der i Drapen forekomme som Sønner af Kong *Healfdene*, med de af Islænderne nævnte Skjoldunger, Halfdanssønnerne Kong Hroar og Kong Helge, — og ligesom man da vel ogsaa ved *Hróðulf*, der kaldes en Fædrenefrænde af Hróðgar og som med ham deelte Forsædet i Hallen, maa mindes Rolf Krake —, som man ved *Garmund* og *Offa*, »den sæleste af al Menneskeslægten mellem Søerne«, neppe uden Føie har erindret de navnkundige Konger over Anglernes Land, Kong Vermund og Sønnen Uffe, ligesom man ved *Hengest*, der i Kong Healfdenes Tid havde feidet mod Friserne, har tænkt paa den berømte jydske Konge af dette Navn, der først gik til Britannien, og ligesom Høvdingen *Hnæf*, der i Digtet nævnes

---

bekjendt Theudebert hørte. Ved denne Bemærkning fældes Ettmüllers Hypothese (Beowulf, Heldengedicht des acten Jahrhunderts. Zürich. 1840. Einleitung S. 22), hvorefter hine »Merowioingas« skulle være det samme Folk som de i »Vandrerens Sang« nævnte *Woingas*.

[1] Gregor. Turonens. l. III, c. 3. Gesta regum Francorum c. 19. Navnet svarer til den islandske Form *Hugleikr*.

som Hengest's Ledsager paa Toget mod Friserne, forsaavidt ikke heller kan siges at være forbleven Norden aldeles ubekjendt, som hans Navn forekommer i Opregnelsen af Oldtidens berømte Søkonger i Snorra Edda —, saaledes synes Scylfingerne *Othere* og *Eadgils*, der i Beowulf omtales som Søn og Sønnesøn af Kong Ongenþeów, og hvis krigerske Liv er Gjenstand for en temmelig dunkel Omtale, at maatte henlede Tanken paa de svenske Konger Ottár Vendelkrake og hans Søn Adils, der i Ynglinga Saga anføres blandt den gamle Kong Øns eller Anes Ætlinger, og hvis Tog mod Jylland og Saxland der er Gjenstand for udførligere Omtale[1].

Hvad angaaer den Maade, hvorpaa Navnet Ongenþeów er dannet, er det i Digtets Fortolkning almindelig antaget at forklare Ongenþeów som eenstydigt med det nordiske *Ángantýr*. Dette gjælder saaledes ikke mindre om Kemples eller Thorpes, end om Ettmüllers og Müllenhoffs Bidrag til Kritiken af Beowulf. Men Urigtigheden af denne Sammenstilling lader sig dog formeentligen tilstrækkelig paavise. Til Navnet *Ángantýr*, der i Saxos Historie og i Chronicon Erici latiniseres til *Anganturus*[2], svare i lignende nordisk Form *Hertýr*, *Geirtýr*, *Valtýr*[3]. Paa den anden Side er heller ikke det angelsaxiske Ongenþeów noget i sin Form enestaaende Navn; i selve Beowulsdrapen forekommer et Par andre Navne med den samme Endelse, nemlig *Ecgþeów*[4] og *Wealhþeów*[5], i »Vandrerens Sang« anføres ligeledes foruden Ongenþeów ogsaa *Incgen-*

---

[1] Ynglingasaga. c. 31, 32.
[2] Sax. Gramm. Hist. Dan. l. VI. Rec. P. E. Müller. I, 294. Chronicon Erici hos Langebek, Scriptores rerum Danicarum. I, 173.
[3] Sv. Egilson, Lexicon Poeticum antiquæ linguæ septentrionalis Hafniæ. 1860. p. 230, 329, 848.
[4] Beowulf. v. 532.
[5] Beowulf. v. 1229, 2329, 2434, 4353.

þeów[1], og i de oldengelske Genealogier over Angelns og Mercias Konger forekommer *Angelþeów*[2]. Men denne Endelse *þeów* svarer da kjendelig til den nordiske Endelse *þjófr*, saa at vi netop i de oldnordiske Former, som *Eyþjófr* og *Valþjófr*, gjenfinde et Par af disse Navne blandt dem, hvorom Fridthiof kvæder, da han gjæstede Kong Ring og Ingeborg.

Medens vi i det latiniserede Navn *Ongendus* have gjenfundet det oldengelske Ongenþeów, kunde det derimod vel findes mere tvivlsomt, om Navnet *Lothbrogus* eller *Lothbroga*, saaledes som det ogsaa findes skrevet i de latinske Annalisters Optegnelser[4], oprindelig altid, efter hvad man pleier at antage, har svaret til det Tilnavn, hvormed den nordiske Sagnhistorie nævner Kong Ragnar *Lodbrók*. Nordens Folk havde fra Fortiden modtaget Sagnene om Kong Ragnar, der havde et berømt Navn for den Maade, hvorpaa han havde fældet den giftige Lindorm eller de Slanger, som bevogtede Kongedatteren Thora, efter at have søgt og fundet Sikkerhed ved at iføre sig en laaden Dragt[5]. Om Navnet *lodbrog*, det ham derefter givne Tilnavn, hvormed saadanne Tilnavne som *há-brók*, *láng-brók*, *snuin-brók* kunne sam-

---

1 Scôp. v. 234.

2 The Saxon Chronicle. p. 34, 72. Ethelwardi Chronicorum lib. II, c. 19, i Monum. hist. Brit. published by command of her Majesty. Vol. I. Lond. 1848. fol. p. 508. Henrici Huntendunensis Historiæ Anglorum lib. II. l. c. p. 716.

3 Friðþjófs Saga ens Frækna, k. 11, i Fornaldar Sögur Norðrlanda, útg. af C. C. Rafn. Kaupmannahöfn. 1829-30. II, 92.

4 Duchesne, Historiæ Normannorum scriptores. p. 216, 218. Flores Historiarum per Matthæum Westmonasteriensem collecti. Londini. 1570. fol. p. 314—316. Twysden et Selden, Historiæ Anglicanæ scriptores. p. 804. Langebek, Scriptores rerum Danicarum. I, 36, 268.

5 Sax. Gramm. Hist. Dan. l. IX, p. 443. Saga Ragnars konúngs Loðbrókar, i Fornaldar Sögur Norðrlanda. I, 228.

menstilles, syntes kun een Mening mulig; *loðinn* betød i det gamle nordiske Sprog laaden, *brók* var Benenes Beklædning, og ligesom Saxo fortæller om Kong Herrød, Thoras Fader, at han gav Ragnar Øgenavnet Lothbrog, idet han især spottede over Ragnars Laadenhed[1], saaledes indføres Ragnar selv i Krakas Maal vidnende det Samme[2]. Der fremtræder imidlertid en særegen Vanskelighed, Vanskeligheden nemlig ved at forene de nordiske Kilder, hvorefter Kong Ragnar Lodbrogs Levetid maa henføres til det ottende Aarhundrede, og de fremmede Annaler, hvorefter Lodbrogs Død i England og Lodbrogidernes Hævntog først falder i det niende Aarhundrede. Hvor meget Bryderi det har voldet Granskerne at tilveiebringe nogen Sammenhæng mellem saa forskjellige Angivelser, maae nogle af dem her selv udtale.

Saaledes skrev til Exempel i sin Tid P. E. Müller: »Det er paa Grund af disse fremmede Annalisters Beretninger, at man foruden en Ragnar Lodbrog i det ottende Aarhundrede har antaget en anden af samme Navn i det niende Aarhundrede, som havde været en vældig Viking, men kun Søkonge, eller i det høieste Fylkekonge, ikke Stolkonge i Danmark, og hvis Sønner havde hærjet de engelske og franske Kyster. Her møder dog den Vanskelighed, at tvende Ragnarer skulde have havt det samme Tilnavn, endskjønt Tilnavn aldrig arvedes,

---

1 Maximeque incomptam braccarum speciem eludens, Lothbrog eum per ludibrium agnominavit. Sax. Gramm. Hist. Dan. l. IX. p. 444.

2 Þaðan hètu mik fyrðar, þá er ek lýngál um lagðak, Loðbrók, at því vígi. Krákumál. str. 7, i Fornaldar Sögur Norðrlanda. I, 300. Det samme »brok« eller »brog«, hvoraf Navnet Lodbrog udledes, har man ogsaa villet gjenfinde i »brog« i Danebrog, om endog her med den Indskrænkning, at »brog har dog i Sammensætningen en noget anden Bemærkelse, end i Sammensætningen Lodbrog«. Worsaae, Om Danebrog, et Foredrag i det skandinaviske Selskab. Kjøbenhavn. 1849. S. 21.

og »Lodbrog« ei var et Tilnavn, der som den Frækne, Mykilati, den Mægtige, den Gamle, og flere lignende, letteligen kunde gives Flere, men var foranlediget ved en for denne Ragnar særegen Begivenhed«[1]. I N. M. Petersens kritiske Anmærkninger findes om det samme Punkt disse Ord: »Der er kun Strid mellem de nordiske Genealoger og de engelske Krøniker; i Følge de første døde Ragnar omtrent 793, i Følge de sidste hævnes hans Død af hans Sønner efter Aaret 867. Enten maa da Ragnar have levet senere, eller de, som hævnede ham, vare ikke hans Sønner. At antage, at alle hans Sønner naaede en saa høi Alder, som her var nødvendigt, vilde være ligesaa urimeligt, som at antage to Ragnar »Lodbroger«. At sætte hans Død senere, end i Slutningen af det ottende Aarhundrede, vilde være at kuldkaste Grundlaget for de paalideligste Efterretninger i hele Nordens Historie. Derfor staaer intet Andet tilbage, end at de, der hævnede hans Død, vare ikke hans Sønner. Der skete tvende Tog til England, et da Ragnar døde, et andet, som man formedelst dets Frygtelighed tilskrev en Blodhævn. Ved det første kjendte Englænderne endnu ikke Ragnar Lodbrog; ved det sidste hørte de om hans i hele Norden frygtede og ærede Navn, og antoge, at det var ham, som maatte hævnes«[2]. Ligeledes har Munch herom udtalt sig saaledes: »Man maa antage, enten at Benævnelsen Lodbrogs Sønner har været brugt som et Stammenavn, der ogsaa kunde udstrække sig til Ragnars Sønnesønner og følgende Descendenter, eller og, hvad der er det rimeligste, at der to eller tre Generationer efter Ragnar enten i hans egen

---

[1] P. E. Müller, Kritiske Undersøgelser af Danmarks og Norges Sagnhistorie. Kjøbenhavn. 1823. S. 164.

[2] N. M. Petersen, Danmarks Historie i Hedenold. I, 316.

eller i en dermed nøie forbunden Æt er fremstaaet en efter ham opkaldt »Lodbrog«, der ei førte Regjeringen eller beherskede noget Land i Norden, men hvis Sønner derimod udmærkede sig som de mægtigste og voldsomste Vikingehøvdinger, England havde seet« [1].

Det kan nu vistnok have været Tilfældet, hvad Munch her har antydet, at Tilnavnet Lodbrog mulig er blevet nedarvet, som naar Gunnlaug Ormstungas Oldefader paa fædrene Side ligeledes hed Gunnlaug Ormstunga, eller som da Gretter hiin Stærke arvede Navnet efter sin Oldefader paa mødrene Side Ufeig Gretter. Men for saa vidt man med Lappenberg maatte antage, at angelsaxiske Sagn og Sange kunne have paavirket de ældre normanniske og engelske Annalister [2], viser sig en anden Udvei, og man ledes let paa den Tanke, at Navnet Lodbrog forhen paa sine Steder kunde have været anvendt i en anden Forstand. Thi Ordet *bróga* betød hos Angelsaxerne Skræk; det forekommer oftere i Sammensætninger, til Exempel i Beowulfs Drape *here-bróga* ɔ: Hærskræk, *terror bellicus*, hos Cædmon *wite-bróga* ɔ: Straffens Skræk, *poenæ terror* [3]. Derimod har det angelsaxiske *leód*, der svarer til det tydske *Leute*, isl. lýð-r, Betydningen af Folk, *populus*; Sammensætninger som *Leód-hata* og *Leód-sceata* betyde derfor Folkehaderen eller Tyrannen og Folkeskaderen eller Djævlen [4], og som et Exempel paa, hvorledes man deraf sammensatte Personnavne, kan her anføres *Leód-walld*, en Konge i Northumberland, der anføres i den

---

[1] P. A. Munch, Det norske Folks Historie. I, 358.
[2] Lappenberg, Geschichte von England. II, 382.
[3] Beowulf. v. 928. Cædmons Metrical Paraphrase of parts of the holy scriptures in Anglo-Saxon. By Benjamin Thorpe. London. 1832. p. 3.
[4] Cædmons Metrical Paraphrase. p. 56, 180.

angelsaxiske Krønike [1]. *Leód-bróga* har altsaa hos Angelsaxe betydet Folkeskrækken, et Navn, der vistnok vilde ku: kaldes meget passende for de nordiske Søkonger med de vilde Vikinger. Med et saadant lod det sig ogsaa let fore at Annalerne omtale saa mange Lodbrogs Sønner og l Lodbrogiderne rase saa længe; hvortil kunde føies, at s Stednavn, som hvilket Navnet i alt Fald ikke lod sig fors med den sædvanlige Fortolkningsmaade, forekommer Nav Lodbrog ogsaa i England [2].

---

[1] The Saxon Chronicle. p. 65.

[2] Allerede i Dooms daybook. Jfr. Suhm, Critisk Historie af Dann udi den hedenske Tid. Kjøbenhavn. 1774—81. 4°. III, 691.

Erik Christian Werlauff.

(1861)

Bene vixit, qui bene latuit. Disse latinske Ord betegnede Werlauff som sit Valgsprog, idet han, efter den vedtagne Skik, skulde opgive et Symbolum til sit Vaabenskjold, dengang han ved sit halvtredsindstyveaarige Embedsjubilæum hædredes med Dannebrogsordenens Storkors. Ordene udsige, at ogsaa den levede paa en god Maade, hvis Liv paa en god Maade henrandt tilbagetrukket. Og Ordene ere karakteristiske for den, der valgte dem. I Samklang med dem blive ogsaa disse Linier, forsaavidt de ikke efter andre Biographiers Exempel ville dvæle ved at opregne enten de flere andre Ordener, som bleve den samme Mand til Deel, eller de talrige lærde Selskaber, hvoraf han blev valgt til Medlem, eller ved andre lignende Udmærkelser. Men idet jeg ikke har villet undlade at efterkomme en Anmodning om at meddele nogle Ord til at fremstille Werlauffs Billede, søger jeg helst at vise, hvorledes hans Liv har været ligesom en Afspeiling af Formaningen om »at leve stille og varetage hver sin Gjerning.»

Erik Christian Werlauff er født i Kjøbenhavn den 2den Juli 1781. Hans Fader var Koffardi-Kapitain Jens Werlauff, en Præstesøn fra Norlandene i Norge, hvor det ikke altid eens skrevne Familienavn maaskee hidrører fra Gaarden Varlov i Eger Præstegjæld i Buskerud Amt. Hans Moder

var Wilhelmine Frederike Wirth, en Datter af Landphysikus i Sjælland, Tobias Wirth. Allerede i sit femte Aar mistede han Faderen, der døde paa en Tilbagereise fra Ostindien med Skibet »Laurvig«. Næsten uden Omgang med andre Børn end en Søster og med usikker Helbred opvoxende i den indskrænkede Huuskreds hos Moderen, hvis sparsomme Indtægter kun havde tilladt Sønnen faa Adspredelser, men om hvis Ømhed og Omhu en uudslettelig Erindring har fulgt ham, var han fra sin tidlige Ungdom bleven vant til at søge sin fornemste Tidsfordriv i Læsning, og en naturlig Tilbøielighed lod ham snart især tage Bøger af historisk Indhold i Hænderne. Denne historiske Sands, der ogsaa yttrede sig i den Fornøielse, hvormed han som Barn hørte ældre Folk fortælle om mærkelige Personer, som de havde kjendt, eller Begivenheder, som de havde oplevet, havde allerede, hvad der altid giver et Forspring, ladet ham vælge sin Hovedvidenskab, førend han dimitteredes til Universitetet.

I Aaret 1796 blev han Student. »Examen Artium«, om hvis uheldige Henlæggelse til Skolerne dengang Ingen drømte, toges endnu i sin gamle Skikkelse af de Enkelte paa een og samme Dag, og mellem dem, der bestode Examen den samme Dag som Werlauff — og ligesom han med Udmærkelse — var Brøndsted, til hvem han, der selv ikke var bleven dimitteret fra nogen offentlig Skole, nu knyttede sig med en særlig Interesse, hvorom Brøndsteds Biographi ved Mynster har opbevaret Vidnesbyrd. Men til andre end Brøndsted strakte sig næsten ikke hans Omgang i Studenteraarene, og i det stille Hjem fortsattes kun det tidligere indskrænkede Liv, saa indskrænket, at han ogsaa læste til anden Examen, som han ligeledes bestod med Udmærkelse, og til den juridiske Examen, som han tog med første Karakteer, opholdende sig

i det samme Dagligværelse med sin Moder og Søster. Allerede to Aar, førend han blev juridisk Kandidat, havde han imidlertid i Aaret 1800 vundet Universitetets Guldmedaille for Besvarelsen af et historisk Priisspørgsmaal, ligesom han fra sit første Bekjendtskab med Universitetets Lærere med en fortrinlig Kjærlighed havde knyttet sig til den af dem, der efter Fortidens Skik var bleven hans »private Præceptor«, til Abraham Kall. Med et nyt Led fremtræder her en særegen Kjæde i den danske Literaturs Historie, en Kjæde, der findes sammenknyttet ved personlige Forbindelser mellem Mænd af berømte Navne og ikke indskrænker sig til den almindelige Paavirkning, hvorved Skrifter fra en ældre Slægt have veiledet Forfattere af en yngre. Suhm har selv oplyst, hvorledes det ikke blot var Holbergs Skrifter, der tidlig vakte hans Læse- og Skrivelyst, men hvorledes han ogsaa selv forelagde sine første literære Forsøg for »vor store Holberg« [1], der paa den anden Side har stilet en af sine Epistler til den unge Lærde, der »gaaer den Vei frem, som fører til det rette Maal, og derfore vil blive een af vore dueligste Mænd udi Landet« [2]. Til den fortrolige Omgang, der senere forbandt den ældre Suhm og den yngre Abraham Kall, bleve de Stier Vidner, der saa ofte have seet dem ved hinandens Side, vandrende mellem Øverød, hvor Suhm havde sin Eiendom, og det Landsted i Holte, der tilhørte Abraham Kall [3]. Og ligesom Werlauff i Aaret 1807 satte en Dedikation til Abraham Kall foran et af sine Skrifter [4], hvormed det, som han udtrykte sig, bliver »helliget den store Lærde, hvis ven-

[1] P. F. Suhms Samlede Skrifter. Kjøbenhavn. 1788—1799. XVI, 226, 232, 234, 246.
[2] Ludvig Holbergs Epistler. Kjøbenhavn. 1748—1754. IV, 487.
[3] Suhms Samlede Skrifter. XV, 89.
[4] Udkast til den nordiske Archæologies Historie indtil Ole Worms Tid. Kjøbenhavn. 1807.

skabelige Opmuntringer, ædle Redebonhed og lærerige Samtaler jeg skylder saa meget«, saaledes har ligeledes Kall Aaret efter, da Alder og Svaghed ikke længer tillode ham at forestaae Udgivelsen af Suhms store Danmarks Historie, offentlig udtalt sin Glæde over, at Værkets Fortsættelse ogsaa vilde kunne komme til at nyde Godt af Werlauffs, hans »lærde og kjære Vens«, indsigtsfulde Omsorg[1]. Det havde her gjentaget sig, hvad der oftere er Tilfældet, at Discipelen vælger sin Lærer efter et eller andet Anlæg, hvori han selv ligner ham. Det faldt senere ogsaa i Werlauffs Lod at skrive Abraham Kalls Nekrolog[2], og heri berømmer han ham netop for Egenskaber, hvorfor han selv er bleven saa høit anseet af sin Samtid. Werlauff fremhævede her hos Kall dennes »Lærdomsfylde«, han omtaler ham som »lærd til Forundring«; medens han indrømmer, at Kall som flere Lærde af første Rang syntes »mindre skabt for Kathedret end for Pulten«, priser han ham især for hans »vidunderlige Hukommelse« og for »den mageløse Velvillie og Redebonhed, hvormed han til sit sidste Øieblik gik hver den yngre, som den ældre Videnskabsmand til Haande«.

I Frankrig var under Colberts Ministerium det kongelige Bibliothek i Paris blevet offentligt, og allerede ved Midten af det attende Aarhundrede var dette Forbillede af Paul Henri Mallet, en af de Fremmede, der tilhørte hine Dages franske Koloni i Danmark, her blevet anbefalet til Efterlignelse. Den Liberalitet, hvormed derefter en Privatmand som Suhm, ved sin Tilbagekomst fra Throndhjem, tilstod alle Literaturens Venner Benyttelsen af sin sjeldne og rige Bogsamling, kunde

[1] Abraham Kalls Fortale til den IXde Tome af Suhms Historie af Danmark.

[2] Dansk Literaturtidende. 1822. S. 101—112 og 118—126.

senere ikke Andet end forøge Opfordringen til at træde i det fremmede Fodspor. Endelig slog man ogsaa i Aaret 1793 ind paa denne Vei; det store kongelige Bibliothek var nu ogsaa her aabnet for Publikums Benyttelse og fik nu en offentlig Læsesal. En Stilling som Opsynsmand ved denne var bleven fratraadt af den lærde, for sin Uvillie mod Danmark bekjendte Historiegransker I. C. Berg, senere Justitiarius i Agerhuus Stiftsoverret i Norge, og som hans Efterfølger begyndte Werlauff da i Slutningen af Aaret 1799 den Tjeneste ved Bibliotheket, hvori han senere Skridt for Skridt opsteg i høiere Stillinger. Opmuntret af Hertugen af Augustenborg, Universitetets Patron og det kongelige Bibliotheks Chef, til med denne sin Tjeneste at forene en Virksomhed ved Universitetet, skrev og forsvarede han i Aaret 1808 for Doktorgraden sin Disputats »Om Are Frode, den ældste islandske Historieskriver« (De Ario multiscio, antiquissimo Islandorum historico), hvorefter han i Aaret 1810 adjungeredes Universitetet og i Aaret 1812 blev Professor. Han ægtede tre Aar senere Wilhelmine Heger, en Datter af Skuespiller Steffen Heger og Skuespillerinden Ellen Marie Heger, og i de to forenede offentlige Stillinger, ved Bibliotheket og Universitetet, har han i et stille Liv seet Aarene komme og gaae, indtil han baade saa sig stillet i Spidsen for Bibliotheket, og, fyrgetyve Aar efter sin første Ansættelse som Professor, som Senior ved Universitetet. Dettes Rektor var han allerede i Aaret 1836, da han ved Indvielsen af den nu fuldførte nye Universitetsbygning, i Kong Frederik den Sjettes, og i Prindserne Christian Frederiks og Frederik Ferdinands Nærværelse, holdt den første danske Tale, der er bleven hørt ved nogen Universitetsfest[1].

---

[1] Selmer, Akademiske Tidender. Kjøbenhavn. 1833—41. IV, 120.

At opregne Werlauffs historiske Arbeider vilde selv al rede være et Arbeide. Et betydeligt Antal af dem fremkald ved ydre Anledninger. Dette gjælder allerede om en af h i Forening med Nyerup forfattet »Historisk-antikvarisk Besk velse over Øen Samsø indtil Aaret 1675«, der fremkaldtes v en af Grev Danneskjold-Samsø i Aaret 1807 for dette Æm udsat Priis. Det Samme var Tilfældet med hans berømte Prii skrift »Forsøg til det danske Sprogs Historie i Slesvig«. U faldet af den store europæiske Krig, hvorved Keiser Napole blev styrtet, var for Fædrelandet blevet dette, at medens d tydske Deel af Monarkiet nu forøgedes ved Hertugdømm Lauenborgs Tilslutning, var derimod i den anden Deel d nordiske Væsen blevet svækket ved Norges Adskillelse f Danmark; Tanken var saaledes lagt nær om her at see frel for Norden, hvad der endnu stod til at frelse, og lagt s meget nærmere, som tydske Skrifter allerede i Aaret 181 vare fremkomne med den modsatte Tanke om en stænder Forfatning for et nyt »Slesvig-Holsten«, eet af dem endog und den ligefremme Forudsætning, at »Nationaliteten i Hertu dømmerne Slesvig og Holsten kan man dog ikke ville udgive f Andet end for aldeles tydsk«[1]. Etatsraad Scavenius til Gjør lev lod da ogsaa i Aaret 1815 en Priisopgave udsætte, d krævede oplyst, hvorvidt det danske Sprog i ældre Tider h været udbredt i Slesvig, naar og hvorledes dette Sprog efte haanden der er blevet indskrænket, hvordan Forholdet melle Dansk og Tydsk nu var, og hvorledes det danske Sprog igj kunde blive det almindelige. Spørgsmaalet, der dengang vak en Storm hos de første politiske Slesvig-Holstenere, fren kaldte tre Besvarelser, en af Holsteneren Kruse, en anden

[1] Dännemark und vorzüglich die Herzogthümer Schleswig und Hollste im Jahr 1814. Berlin und Leipzig. 1814 S. 49.

den slesvigske Præst Outzen, og den tredie af Werlauff, hvis grundlærde Skrift vandt Prisen. Som et Universitetsprogram udkom i Aaret 1821 hans »Bidrag til Middelalderens Geographi efter islandske Kilder« (Symbolæ ad geographiam medii ævi ex monumentis Islandicis editæ). I Anledning af den gjenopførte Universitetsbygnings Indvielse i Aaret 1836 udgav han i Forening med sin mangeaarige Kollega L. Engelstoft — hvis indtil hans Dødsdag bevarede Venskab for Werlauff ret levende udtaler sig i det sidste af de af hans Breve, som Wegener anfører i hans Biographi — som Indbydelsesskrift til Festen »Udsigt over Kjøbenhavns Universitets-Bygnings Historie«. Universitetets Helligholdelse af Reformationens trehundredaarige Jubelfest fremkaldte i samme Aar hans »Bidrag til det kjøbenhavnske Universitets Historie i Tidsrummet fra dets Stiftelse til Reformationens Indførelse«, der senere som Indbydelsesskrift til Universitetsfesten i Anledning af Kong Frederik den Syvendes Fødselsdag i Aaret 1850 fremkom i en omarbeidet og forøget Skikkelse. Under Christian den Ottendes Regjering formæledes i Aaret 1841 Kronprindsen med Prindsesse Caroline Charlotte Mariane af Meklenborg-Strelitz, og som et Indbydelsesskrift til Universitetsfesten i denne Anledning udkom Werlauffs Skildring af Frederik den Andens Gemalinde, Christian den Fjerdes Moder, »Sophia af Meklenborg, Dronning til Danmark og Norge«, en Skildring, der tillige giver Tilbageblik paa de tidligere Slægtskabsforbindelser mellem det danske og det meklenborgske Regenthuus. Hvilken Anledning, der har fremkaldt hans i Aaret 1847 udgivne Skrift »Det kongelige danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog i dets første Aarhundrede«, er allerede klart af Titlen. I det samme Aar havde Kongen i sin Nærværelse ladet aabne Christian den Førstes og hans Dronning Dorotheas i Roskilde Domkirke ende-

lig opdagede Gravsteder, om hvilken Opdagelse det paa d(længste Kiste henliggende Sværd, som allerede 1581 vides at ha ligget paa Christian den Førstes Kiste, ikke tillod at næ Tvivl; Kongen yttrede for Werlauff det Ønske, at denne O] dagelse ogsaa maatte blive Gjenstand for en Monographi, d kunde komme for Lyset ved Jubelfesten, hvormed Kongen i d følgende Aar vilde feire det oldenborgske Huus's firehundre(aarige Regjering i Danmark, og ved hvilken han, som b(kjendt, agtede at give sine Undersaatter den af ham paatænk Konstitution. Kongens Død i Aaret 1848 og de paafølgen(Begivenheder lode Festen bortfalde; det af Werlauff fo langte Skrift er udkommet som en »Historisk-antikvarisk B(skrivelse af de hellige tre Kongers Kapel, stiftet af Kong Christi: den Første og Dronning Dorothea i Roskilde Domkirke«.

Af hans Skrifter, der udkom uden nogen saadan ude1 fra given Anledning, fortjene at fremhæves hans »Bidrag den nordiske Ravhandels Historie« — der gjorde det in(lysende, at Ravet, der spillede saa stor en Rolle hos Oldtide1 Folkeslag omkring Middelhavet, af disse er blevet hentet ikl fra Østersøen, men fra dets rige Findingssteder paa Jyllan(Vestkyst, det samme Resultat, hvortil Lelewel ogsaa var kon men i sine, dengang af Werlauff ikke kjendte Undersøgels af Karthagernes og Grækernes Opdagelser paa det atlantis] Ocean —, og især hans »Historiske Antegnelser til Ludv Holbergs Lystspil«, hvortil hans »Historiske Oplysninger o Niels Klims underjordiske Reise« og en Deel lignende Me(delelser knytte sig som Supplementer. Hvad Elisabeths Tid: alder var for Shakespeares Dramaer og Ludvig den Fjortend(Tidsalder for Molières Komedier, var Frederik den Fjerdes m(Hensyn til Holbergs Lystspil, og fra dette Standpunkt har We1 lauff oplyst dem paa samme Maade, hvorpaa Englænderen Dral

oplyste Shakespeares Værker. Endnu bør det ikke heller forbigaaes, at ligesom Werlauff havde holdt sine første Forelæsninger over Norges Historie, saaledes vedblev han ogsaa efter Norges Adskillelse fra Danmark med en saa uformindsket Interesse at beskjæftige sig med dette hans andet Fædrelands Historie, at han der har bevaret en ualmindelig Popularitet, og at Dahlmann i Aaret 1841, førend den nyere norske historiske Skoles Opblomstring, med Føie kunde bemærke, at »seit Schönning hat Werlauff sich die vielseitigsten Verdienste um die norwegische Geschichte erworben« [1]. Til hans Arbeider i denne Retning høre hans Udgivelse af et gammelt Stridsskrift fra Middelalderen til det norske Kongedømmes Forsvar mod Geistligheden (Anecdoton historiam Sverreri regis Norvegiæ illustrans), hans Udgave og Oplysning af den i samme arnemagnæanske Kodex, som hiint Aktstykke, indeholdte »Grændsebestemmelse mellem Norge og Sverrig i anden Halvdeel af det 13de Aarhundrede«, hans Undersøgelse »Om Krigen mellem Danmark og Norge i Slutningen af det trettende og Begyndelsen af det fjortende Aarhundrede«, hans Afhandling »Om Foreningen mellem Sverrig og Norge under Kong Magnus Smeks Regjering«, og hans »Tre Afhandlinger henhørende til Kong Christian den Førstes Historie«. Hans sidste Skrift i denne Retning er den i Danmark lidet kjendte Afhandling »Om Stiftelsen af en Ridderorden for Norge 1747, samt Oplysninger til Elephantordenens Historie«, som han i Aaret 1859 lod udkomme i Christiania.

Naar man betænker, at Werlauff, ved Siden af sine egne Arbeider, med sit ualmindelige Kjendskab til den nordiske Histories Kilder og Hjælpemidler, hvorover han i en Række Aar holdt Forelæsninger ved Universitetet, tillige blev — for

[1] Dahlmann, Geschichte von Dänemark. II, 178.

her at gjentage et af hans egne Ord om Abraham Kall — ligesom et historisk »Orakel«, der raadspurgtes af Mangfoldige ligger det Spørgsmaal nær, hvorledes han har kunnet overkomme saa Meget. Svaret ligger ved Siden af den udstrakt Hukommelse, der er en Betingelse for al omfattende historis Granskning, og som han i mange Aar beholdt usvækket, ikk blot deri, at han altid mere forblev Historiegransker end Hi storieskriver, men ogsaa i selve hans historiske Granskning Art. Der er en Art af historisk Granskning, der vistnok ogsa gjør Fordring paa grundigt Studium, men tillige næsten tvin gende opfordrer til derhos at stifte umiddelbart Bekjendtskab me Livets forskjelligste Kredse, der allerede førte Herodot fra de ene Verdensdeel til den anden, og disse Ord bleve ikke sand drue, dersom de vilde sætte denne Art lavest. Denne Art a Granskning var ikke Werlauffs; først i Aarene 1817—2 ledededes han ved antikvariske Exkursioner i Sjælland, hvori ha dengang deeltog med Thorlacius, Finn Magnussen, Thomsen og Engelstoft, til at skifte Bekjendtskab med Frederiksborg, Fredensborg, Kronborg og Sorø; han har ogsaa besøgt Lolland, Falster, Langeland og Fyen, hvor han var en velkomme Gjæst hos Bülow paa Sanderumgaard og hos Vedel-Simonse paa Elvedgaard; men hans Fod har aldrig staaet paa Fastlandet han har hverken betraadt den større skandinaviske Halve det vil sige Sverrig og Norge, eller den mindre, det vil sig Jylland, han er fra sin Fødsel og indtil denne Dag en Insu laner i Ordets strengeste Forstand. Men ved Siden af hi ommeldte Granskningsart gives der en anden, som ved e næsten klosterligen eensformig Regelmæssighed kan udrett uoverskuelig Meget, og Werlauff repræsenterer denne Gransk ning saaledes, at han tør medregnes til »vor Tids Benedic tinere», for at jeg her skal benytte et Udtryk, som Michele

brugte i sine Forelæsninger i Aaret 1843 om de franske Historiegranskeres Nestor, den gamle Daunou. »Daunou,« saaledes fortalte Michelet, »levede mange Aar i en afsides liggende Forstad, omgivet af Gartnere. Hver Morgen, naar de saae Lys i hans Vinduer, gik de til deres Arbeide og sagde: »Klokken er fire««.

Det er allerede sagt, at Werlauff mere maa kaldes Historiegransker end Historieskriver. Ligesom der imidlertid ikke gives nogen ægte historisk Fremstilling, uden at denne hviler paa et grundigt Studium, saaledes kan omvendt ikke heller nogen omfattende historisk Granskning skjule den almindelige Opfattelsesmaade af Historiens Liv overhoved, hvortil Granskeren er kommen. Det Modsatte af, hvad Werlauff ved en given Leilighed har bemærket om Rahbek, at »hvad der af Historien især ret interesserede ham, var Revolutioner«[1], kan i denne Henseende siges om ham selv. Han har i det stille Liv, der ligger imellem de historiske Epoker, fortrinsviis øinet Historiens Udvikling. Han kunde tiltræde Geijers Ord, at »Alt Stort skeer tyst.« At han ogsaa deler den Tilbøielighed til at parallelisere, der ligger til Grund for de ældre Pragmatikeres Forestilling om et sig gjentagende Kredsløb, har han udtrykkelig vedkjendt sig gjennem disse Ord: »Saa forskjelligt i Henseende til de udvortes Former, som Menneskelivet aabenbarer sig for vor opmærksomme Betragtning, kan det dog aldrig miskjendes, at Menneskenaturen til alle Tider og under forskjellige Forhold var uforandret den samme. Afsondre vi derfor i mange af Tidens Phænomener det Tilfældige fra det Væsentlige, det Særegne fra det Almindelige, da opdage vi ofte den mærkeligste Overeensstemmelse, selv mellem saadanne, som i Tid og Rum synes saa fjærnede,

[1] I P. L. Møller's Gæa. Kjøbenhavn. 1847. S. 19.

at ingen egentlig Forbindelse mellem dem lader sig tænke«[1]. Det var derfor ei tilfældigt, at, da ogsaa han rettede sig efter Ønsket om at give nogle Linier til det »Album af nulevende danske Mænds og Kvinders Haandskrifter«, der udkom i Aaret 1846, indskrev han deri sit Navn med disse bekjendte Ord af Prædikerens Bog: »Hvad som er, det Samme skal vorde, og hvad som er skeet, det Samme skal skee; saa er der slet intet Nyt under Solen. Er der Noget, om hvilket man kan sige, see, dette er nyt? Det var allerede i forrige Tider, de, som have været for os.«

Med den samme Hukommelse, der ledsagede Werlauff paa hans Undersøgelse af Fortiden, vedblev han ogsaa tillige at følge sin egen Tids Begivenheder. Og hvor rig paa historiske Begivenheder, hvor opfyldt med modsatte Optrins Afvexling var dog ikke hele denne Tid? Han har, ved Kongens sidste Besøg i Danmark, skuet Gustav den Tredie i Riddersalen paa Christiansborg; efter Indfaldet i Sverrig og Træfningen ved Quistrumbro seet Illuminationen af Kjøbenhavn, da hen ved Nytaar Linieskibet »Oldenborg« havde ført Kronprindsen tilbage; taget Æresportene i Øiesyn, hvormed Hovedstaden atter bragte denne sin storartede Hyldest ved hans Indtog efter Formælingen med Prindsesse Marie Sophie Frederike; fundet Plads paa Vesterbro under Høitidsdagen, da Grundstenen blev lagt til Bondefrihedens Seiersstøtte; seet Taarerne i Kjøbenhavn ved Efterretningen om Kong Ludvig den Sextendes Henrettelse; betragtet Luehavet, der gjorde Christiansborg Slot til en Ruin; oplevet den store kjøbenhavnske Ildebrand; stirret ud over Sundet til de skandinaviske Rigers forenede Flaader i de Aar, hvor Nordens Sømagt skulde hævde

[1] I hans Foredrag om »Ridderskab og Mureri« i Rahbeks Eleusis. Kjøbenhavn. 1830. S. 75.

dets Neutralitet under den ved den franske Revolution fremkaldte Kamp; overværet Bernstoffs Begravelse paa den skjønne Sommerdagsformiddag; været en af de Studenter, der bare Suhm til Graven; staaet mellem Skarerne paa Toldboden under Slaget paa Rheden; tilbragt de tre Bombardementsnætter i Salene i det kongelige Bibliothek, og efter Overgivelsen her i Mængde mødt de Bibliotheket besøgende Seierherrer; været en Tilskuer til Flaadens sørgelige Bortførelse; overværet den betydningsfulde Fest paa Gjethuset i Anledning af Stiftelsen af Universitetet i Norge, og derefter deelt Sorgen over dette Tvillingriges Adskillelse. Som han efter Julirevolutionen blev Vidne til Provindsialstændernes Stiftelse, saaledes har han efter Februarrevolutionen, under det nye Demokraties Frembrud, kunnet deeltage i Valg til en dansk grundlovgivende Rigsforsamling; han har fulgt med Begivenhederne i Krigen mellem Tydskland og Danmark; efter Statskoupet, der snart gjorde en ny Napoleon til Frankrigs Herre, oplevet den paafølgende Katastrophe i Danmark, som her skulde grundlægge den nye Heelstat, og seet det Rigsraad, hvortil Holstenere og Lauenborgere kom over fra Tydskland.

Herodot fortæller, at da Xerxes havde faaet Broerne, der forbandt Asien med Europa, lagte over Hellesponten, tog han Plads paa en af Bankerne ved Abydos, hvor han fra et ophøiet Marmorsæde oversaa den uhyre Folkevandring og den Sværm af Skibe, som han nu stod i Færd med at føre mod Hellenerne. »Og da Xerxes«, hedder det, »saa hele Hellesponten bedækket af Skibene, og alle Kysterne saa vel som Sletterne ved Abydos opfyldte med Mennesker, priste han sig lyksalig; men strax derefter brast han i Graad.« Disse Taarers Kilde var, som Historiens Fader ikke undlader at for-

klare[1], Følelsen af de menneskelige Tings Forgjængelighed, en Følelse, som hos Perserkongen, »Folkenes Konge, den store Konge«, her blandede sig med Indtrykket af Skuespillets Majestæt. Men endog hele det Skue, der aabnede sig for Betragtningen fra Høien ved Abydos, overgik ikke det Drama, som Historien siden Slutningen af det forrige Aarhundrede har viist sin opmærksomme Tilskuer. Er det da underligt, om Vemod ogsaa næredes hos den, der, selv allerede fra sin Ungdoms Sygelighed tidlig fortrolig med Tanken om Døden og vant til en tungsindigere Livsbetragtning, blev Vidne til saa megen Forgjængelighed omkring sig? Var der ikke hos den ellers saa stille Mand rig Anledning til det naturlige Udraab, hvormed han et Sted har spurgt: »Hvo kan tilbageholde en vemodig Følelse af de menneskelige Planers Usikkerhed?« Dog blev denne Vemod, hvori Tidens forskjellige Tilstande afspeilede sig, og som dog ikke udelukker forskjellige Domme over disse, i Werlauffs Sjæl altid forenet med en eiendommelig Mildhed i Bedømmelse af Personer. Denne Mildhed og en med den beslægtet Fredsommelighed, der dog stundom har skyet al Rivning og undveget Striden ogsaa der, hvor en naturlig Følelse syntes at maatte kalde til Modstand og Kamp, havde til Følge, at hele denne Tid, hvori Alt med eller uden Grund er hjemfaldet til Kritiken, neppe har seet et eneste offentligt Angreb paa den, der nu er Nordens ældste Historiker, og saa længe forestod et af de offentlige Instituter, der er i idelig Berøring med Mangfoldige. Da han i Aaret 1855 feirede Halvtredsindstyveaarsdagen af sin Ansættelse ved denne Stiftelse, gik der kun een og samme Anerkjendelses Stemme igjennem Pressen. I Werlauffs ellers saa stille Hjem mødte paa denne Dag forskjellige Generationer med den samme Vel-

[1] Herod. VII, 46.

villie; Celebriteter, som bekjendte politiske Forhold dengang havde gjort til Modsætninger, mødte her som den samme Mands Venner. Det gjælder navnlig om et Sammentræf, der her skulde forene Wegener, som havde feiret Dagens Høitidelighed ved at udgive et eget lille Skrift — Engelstofts Tale ved Abraham Kalls Jubilæum —, og A. S. Ørsted, der i Skriftet »For den danske Stats Opretholdelse i dens Heelhed« og i sine Optegnelser »Af mit Livs og min Tids Historie« gjerne med en iøinefaldende Forkjærlighed paaberaaber sig Werlauffs Autoritet.

Paa denne Dag var et halvt Hundrede Aar forløbne, siden Werlauff havde opnaaet sin første faste Ansættelse ved Bibliotheket, idet han den 1ste November 1805 som anden Bibliotheksekretær havde afløst Engelstoft, der dengang forlod denne Virkekreds, for at indtræde som Bureauchef i den i hiint Aar oprettede Direktion for Universitetet og de lærde Skoler. Efter Moldenhawers Død i Aaret 1823 var han kommen i Spidsen for Bibliotheket og endeligen bleven dets anden (og sidste) Overbibliothekar. Til Vurdering af, hvad han i denne Stilling har været for Bibliotheket og Bibliotheket for ham, har han for den opmærksomme Læser selv givet Bidrag i et af sine Skrifter, der hører til hans meest fortjenstlige, og som forsætlig først nævnes paa dette Sted. Herved sigtes til hans »Historiske Efterretninger om det store kongelige Bibliothek i Kjøbenhavn«, hvoraf den anden forøgede og forbedrede Udgave udkom i Aaret 1844, forlagt af Samfundet til den danske Literaturs Fremme. Medens Werlauff stod i Spidsen for Bibliotheket, blev dette ved Lokalets Udvidelse med en Trediedeel og ved en Tilvæxt af 100,000 Bind det sjette i Rækken af Europas store Bibliotheker. Den historiske Afdeling har, som det kunde ventes, særdeles draget Fordeel af den Indsigt, hvormed han vidste at vælge det Rette,

og fortrinlig er hans Fortjeneste af Haandskriftsamlingens Bevaring, Ordning og Forøgelse. I de Aar, hvori Werlauff forestod det store kongelige Bibliothek, er neppe noget eneste overkommeligt Manuskript, der var af Betydning for Danmark, vandret ud af Landet.

Da Werlauff helligede den anden Udgave af sin Bibliothekshistorie til Christian den Ottende, sluttede han Dedikationen med at udtale dette Ønske: »Forsynet holde i Fremtiden, som i Fortiden, sin beskjærmende Haand over en af Fædrelandets ypperste Institutioner; det lade ogsaa denne i mange og lykkelige Aar bære Vidnesbyrd om Christian den Ottendes ophøiede Interesse for Lærdom og Oplysning.« Kun faa Aar hengik dog, inden Døden bortkaldte Kongen, af hvem Bibliotheket havde kunnet vente sig saa meget, og Tidsaanden antog sin nyeste Skikkelse, der ikke ubetinget kunde kaldes gunstig for en Stiftelse som denne. Jeg troer, at fra en nu fjærn Tid, fra den Tid, da det store kongelige Bibliothek ikke var aabnet for Publikum, men stod i et særeget Forhold til Kongehuset og Hoffet, ja man kan muligen endog sige, lige fra Traditioner fra selve Stifteren, Kong Frederik den Tredies Tid og fra de Dage, da Griffenfeldt gjorde Tjeneste som Bibliothekar, var der deroppe længe gaaet i Arv en maaskee noget fornemmere Holdning lige over for Publikum, end dette ellers i den nyere Tidsalder var blevet vant til. Den løse Tanke om at sammensmelte det kongelige Bibliothek med Universitetsbibliotheket fik dog ingen Indgang; imod den vidnedes allerede altfor høit af Fortidens Erfaring, der i det forrige Aarhundrede saa Ildebranden under Kong Frederik den Fjerde fortære hele Universitetsbibliotheket saa fuldstændig, at der ikke blev et eneste Værk, ikke et eneste Bind tilbage. Dersom noget lignende Uheld var hændet et saadant forenet Bibliothek, som

man fra en vis Side en Tid lang var betænkt paa, vilde Tabet nu været langt uerstatteligere; thi endnu i det forrige Aarhundrede fandtes der heelt anderledes end nu Mænd, der næsten ene og alene levede og interesserede sig for Lærdom, der under et tilbagetrukket Liv havde langt mindre Lyst til at skrive, end Tilbøielighed til at lære, og som især anlagde den Række af store private Bibliotheker, hvis Hovedopgave det var at tilveiebringe den størst mulige Fuldstændighed af Bøger i den danske Literatur, og hvis Lige man nu forgjæves vilde søge efter. Paa den anden Side beholdt Lovforslaget angaaende Embedsmændene ved det store kongelige Bibliothek, da det endeligen gjennemførtes i Rigsdagen, ikke den Form, hvori det oprindelig var kommet fra Regjeringen, og hvorefter blandt de andre en Post som Overbibliothekar endnu tænktes bevaret i Forening med en eller anden Videnskabsmands Stilling udenfor Bibliotheket. Idet det almindelige Hensyn til ei at faae for mange pensionsberettigede Embedsmænd overhoved gjordes gjældende ogsaa med Hensyn til Ordningen af Forholdene ved Bibliotheket, havde et Medlem af Folkethinget yttret: »Jeg har al mulig Agtelse for de hæderlige Mænd, der ere ansatte ved det kongelige Bibliothek, men det vilde være for Meget forlangt, at Mænd i Oldingsalderen skulde kunne udrette saa Meget, som Mænd i den kraftige Manddomsalder.« Den næsten eenstemmig vedtagne, under 19de Februar 1861 stadfæstede »Lov om Lønningerne for det ved Universitetsbibliotheket og det store kongelige Bibliothek i Kjøbenhavn ansatte Embeds- og Tjenestepersonale«, der saaledes ordnede begge Bibliothekers Forhold under Eet, og paa denne Maade kom til at nævne Universitetsbibliotheket foran det dobbelt saa store kongelige Bibliothek, skulde efter en af Lovens Paragrapher træde i Kraft den 1ste April 1861.

Werlauff fratraadte da sin Embedsstilling ved den ham saa kjære Stiftelse, hvor han saa længe færdedes, ja hvor jeg synes, at Bøgerne selv nu maae savne deres gamle Ven, der saa vel kjendte deres Rækker. Han har forladt Bibliotheket fulgt af sine Medarbeideres Paaskjønnelse af hans Styrelses humane Karakteer, ledsaget af de Mangfoldiges Erkjendtlighed, der have havt Leilighed til at prøve hans forekommende Velvillie, men fremfor Alle savnet af den nordiske Histories Dyrkere, der ville lade hans Veiledning leve i varigt Minde.

James Hepburn, Jarl af Bothwell, hans Anholdelse i Norge og Fængselsliv i Danmark.

(1863.)

Naar man ad Jernveien drager fra Glasgow sydpaa, er Uddingston en af de første Stationer, hvortil man naaer. Herfra seer man allerede i Horizonten Kirkespiret hæve sig over Landsbyen Bothwell, og naar man paa Veien fra Uddingston har nærmet sig denne indtil en Afstand af en Fjerdingvei, har man paa sin høire Side Herresædet Bothwell, hvortil Adgangen to Dage om Ugen staaer aaben for den Fremmede. Man gaaer igjennem Parken og passerer det nye Slot; thi hvad der her drager til sig, er Ruinerne af det gamle, Ruinerne af det navnkundige *Bothwell Castle*, de prægtigste, der ere blevne bevarede fra Skotlands Middelalder. Man træffer en ædel Levning af den saakaldte normanniske Bygningsstiil, dannende en Fiirkant, der strækker sig to hundrede fire og tredive Fod i Længden og ni og halvfemsindstyve Fod i Breden, og som paa begge Sider flankeres af to høie, runde Taarne. Op ad Murene, der ere fjorten Fod tykke og tresindstyve Fod i Høiden, slynger sig Vedbende, vilde Roser og Gyldenlakker. Banken, hvorpaa Ruinerne staae, skraaner ned mod den larmende, brune Clyde, der paa dette Sted svinger

sig raskt i halvrundt Løb, og stundom, som en Indskrift her fortæller, kan stige til en voldsom Høide; den er, ligesom den paa den anden Side af Clyden liggende Bakke, fra hvilken Ruinerne af Prioriet Blantyre række frem, bedækket med Skov, og som »Bothwell Bank« blev den, for sit dog mere tungsindige, end opløftende Indtryk, tidligen feiret i de skotske Sange og uforglemmelig for det skotske Sind. En engelsk Reisende, der i det sextende Aarhundrede i Palæstina kom igjennem en Landsby ikke langt fra Jerusalem, hørte her en Kvinde, der sad uden for Døren til sit Huus og vuggede sit Barn, nynne for sig selv: »Bothwell bank, thou bloomest faire«. Englænderen tiltalte hende, og fandt, at det var en skotsk Kvinde, som en æventyrlig Skjæbne havde knyttet til en Ægtefælle i Tyrkernes Rige, og som nu i Orienten formildede Hjemveen ved Folkesangen fra det kjære Skotland[1].

Bothwell Castle tilhører nu Grevinde Home, der, tilligemed saa mange andre Eiendomme, ogsaa har arvet denne som den ældste Datter af Lady Montague, en Søster til den sidste Lord Douglas, der i Aaret 1857 døde uden at efterlade sig Livsarvinger. Til den berømte Slægt Douglas var Bothwell Castle allerede kommen under Middelalderen; men i den Periode, der følger efter Douglassernes Lehnsforbrydelse under Kong Jacob den Andens Regjering, har Eiendommen blandt Andre tilhørt en Green af den endnu ikke uddøde Slægt Hepburn, Hepburnerne til Hales. Lord Patrick Hepburn til Hales, blev i Aaret 1481 udnævnt til Jarl af Bothwell af Kong Jacob den Fjerde, der ogsaa overdrog ham det arvelige Embede som Storadmiral af Skotland tillige med mange andre Værdigheder og udstrakte

[1] The Songs of Scotland before Burns. By John Campbell Shairp. Macmillans Magazine. Edited by David Masson. March 1861. Cambridge. p. 403.

Besiddelser. Hans Sønnesønssøn er bleven den bekjendteste Herre til Bothwell, men ved denne Jarls Fald inddroges hans Besiddelser, og efter at de under Jacob den Sjettes Regjering kun vare blevne overladte til hans nærmeste Frænde, for snart atter at fratages denne, vendte i den nyere Tid Slottet Bothwell igjen tilbage til Slægten Douglas.

Jarlen James Bothwell eller, som han selv i det skotske Sprog skriver sit Navn, James Erle Boithuille, var født i Aaret 1536 eller 1537[1]. I Slaget ved Flodden, der bortmeiede Blomsten af Skotlands Adel, var ogsaa Adam, den anden Jarl af Bothwell, falden for Englænderne; hans dengang mindreaarige Søn Patrick, den tredie Jarl af Bothwell, havde senere spillet en betydningsfuld Rolle i Skotlands Historie. Han er af sin Samtid bleven betegnet som »den smukke Jarl« (the fair Earl), men en engelsk Statsmand, der havde langvarig, om endog neppe upartisk Kjendskab til Naboriget, giver ham paa en Tid, hvor han hørte til Englændernes Modstandere, tillige det Skudsmaal, at han var den stolteste og hovmodigste Mand i hele Skotland[2]. Ved Aaret 1535 havde han ægtet Agnes Sinclair, tilhørende en af Skotlands berømteste Slægter, der nedstammede fra Normandiet, og som i det skandinaviske Norden især er bleven navnkundig ved Oberst George Sinclairs Fald i Gudbrandsdalen, under Kalmarkrigen, ved Christian den Fjerdes høitbetroede Rigsraad, Andreas Sinclair til Sinclarsholm, der i den samme Krig stred paa den danske Side, og ved Major Malcolm Sinclairs af Russerne fremkaldte Mord

[1] Robert Douglas, The Peerage of Scotland. Edinburgh. 1764. fol. I, 229.
[2] I think him the most vain and insolent man in the world, full of pride and folly, and here, I assure, nothing at all esteemed. The State Papers and Letters of Sir Ralph Sadler. Edited by A. Clifford. Edinburgh. 1809. 4°. 1, 184.

paa hans Tilbagereise fra Tyrkiet til Sverrig under »Fribedstiden«. Agnes Sinclair fødte i sit Ægteskab med Jarlen Patrick Bothwell, foruden den senere saa navnkundige, med Faderen oftere forvexlede Søn James, ogsaa en Datter Jane, men allerede i 1543 viser Forældrenes Ægteskab sig opløst ved en Skilsmisse, og Jarlen Patrick forblev senere ugift indtil sin Død i Aaret 1556; hans fraskilte Hustru eller, som hun efter sit sædvanlige Opholdssted nu sædvanlig kaldes, »Ladyen af Morham«, overlevede ham indtil Aaret 1573, og blev saaledes baade Vidne til Sønnens store Ophøielse og til hans dybe Fald.

Som Grunden til Skilsmissen mellem Jarlen Patrick Bothwell og Agnes Sinclair har man troet at kunne anføre for nært Slægtskab, men den egentlige Grund var dog vistnok en anden. Om Bedstefaderen og Faderen til den første af Hepburnerne, der blev Jarl af Bothwell, om Lord Patrick Hepburn til Hales og Adam Hepburn til Hales, er det blevet bemærket, at allerede de havde vovet at beile til skotske Enkedronningers Gunst — den første til den skjønne Jane Beaufort, Enken efter Kong Jacob den Første, den anden til Maria af Geldern, Enken efter Kong Jacob den Anden. Fra Patrick Hepburn, den tredie Jarl af Bothwell, foreligger ikke længe efter hans Skilsmisse fra Agnes Sinclair, og under hans egenhændige Underskrift, den Forsikkring, at Kong Jacob den Femtes Enkedronning, Maria af Guise, Maria Stuarts Moder, »to forskjellige Gange, ved sin Haandskrift, har troligen lovet at tage den samme Jarl til Ægte[1]«. Naar hans Søn senere vovede Alt for at knyttes til en regjerende Dronning af Skotland, har han da i sin Slægt kunnet see tilbage paa Forbilleder, der næsten havde løftet Øinene lige saa høit.

---

[1] Jvnfr. Artiklerne »Deeds connected with the Hepburns Earls of Bothwell and the Hepburns of Waughton« og »Letters of Patrick Earl of

Om denne Søns Barndomshistorie eller om hele hans Skjæbne i de Aar, hvori han endnu kun nævntes som James Hepburn, træffe vi i et i sin Tid berømt Stridsskrift mod Maria Stuart blot den Oplysning, at han i Spynie Castle ved Elgin havde faaet en slet Opdragelse hos sin Grandonkel Patrick Hepburn, Biskoppen af Murray, som det synes een af de mange, der i det Tidsrum, som gik forud for det sextende Aarhundredes Reformation, og især paa de ved afsides Beliggenhed fra et virksomt Tilsyn unddragne Steder, i de geistlige Værdigheder nærmest have søgt Jordbesiddelsen, Rigdommene og den verdslige Indflydelse [1]. Saafremt man turde antage, at nogle af de Bøger, der senere tilhørte Bothwell, allerede ere blevne benyttede ved hans unge Aars Underviisning, er iøvrigt denne, saaledes som man kunde vente sig, fortrinsviis gaaet ud paa at danne den tilkommende Hærfører. Endnu har man af de Bøger, der engang vare hans, tvende med hans Vaabenmærke stemplede, smukt indbundne Bind. I det ene Bind finder man et Værk

---

Bothwell• i The Bannatyne Miscellany, containing original papers and tracts, chiefly relating to the history and litterature of Scotland. Edinburgh. 1827–55. 4°. III, 273–312, 403–423. Joseph Robertsons Fortale til hans for the Bannatyne Club besørgede Udgave af Inuentaires de la Royne Descosse, Douairiere de France. Edinburgh. 1863. 4°. p. 84–95.

[1] Quæ virtutes ab eo expectari poterant? ab homine scilicet, in aula Morauiensis episcopi, hoc est longe corruptissima educato, in vino et stupris, inter vilissima solutæ illius disciplinæ ministeria. Buchanan, De Maria Scotorum Regina. Londini. 1571. p. 54. At den ofte upaalidelige Buchanans Beskyldning i dette Tilfælde ei er grebet ud af Luften, viser den endog for en skotsk Prælat paa Reformationstiden ualmindelige Hob af Børn, der senere bleve legitimerede som Biskoppen af Murrays; de findes angivne i en af Anmærkningerne til The History of the Reformation in Scotland. By John Knox. Edited by David Laing. Edinburgh. 1856. I, 41.

af et Par mathematiske Forfattere[1]; det andet omfatter tvende sammenbundne Bøger, deels et Skrift af Robert Valturin om Militærvidenskaben[2], og deels en Oversættelse af klassiske Forfatteres Afhandlinger om Krigskunsten[3]. At alle ere affattede i det franske Sprog, er i Overeensstemmelse med den Indflydelse, som fransk Væsen dengang i alle Retninger endnu udøvede i Skotland, men kunde dog ogsaa, sammenholdt med en anden ubestemt Antydning fra Skotland, der paa et senere Tidspunkt nævner den unge Herres »første Indtræden i dette Rige, umiddelbart efter sin Faders Død«, muligen pege hen paa, at han allerede tidligen har været sendt over til at besøge Frankrig[4]. Mange have dog i hvert Fald for den unge James

---

[1] Larismetique et Geometrie de Maistre Etienne de la Roche dict Ville France, nouuellement inprimee et des faultes corrigee, a la qvelle sont adioustees les Tables de diuers comptes, auec leurs Canons, calculecs par Guilles Huguetan, natif de Lyon. A Lyon. 1538. fol. Dette Bind staaer nu ved Siden af en af Maria Stuarts Bøger i det smukke Bibliothek, der tilhører Hr. James T. Gibson-Craig.

[2] Les Dovze Livres de Robert Valturin touchant la Discipline Militaire translatez de langue Latin en Francoyse par Loys Meignet Lyonnois. A Paris. 1555. fol.

[3] Flaue Vegece Rene homme noble et illustre du fait de Guerre et fleur de cheualerie quatre liures: Sexte Jule homme consulaire des Stratagemes especes et subtillitez de guerre quatre liures: Aelian de l'ordre et instruction des batailles vng liure: Pareillement CXX histoires concernans le faite de guerre ioinctes a Vegece. Traduicts fidellement de Latin au Francois: et collationez (par le polygraphe humble secretaire et historien du parc d'honneur) aux liures anciens tant a ceulx de Bude que Beroalde et Bade. A Paris. 1536. fol. Bindet, der indeholder dette Arbeide og det andet fornævnte Skrift, findes nu paa Universitetsbibliotheket i Edinburgh.

[4] »Begynand his verie zouth, *and first entres to this realm*, immediately after the deceis of his fadir« — saaledes lyde nogle Ord af Maria Stuarts Instruktion fra Aaret 1567 til Biskoppen af Dunblane, der skulde kundgjøre hendes Ægteskab med Bothwell for Hoffet i Frankrig, i Lettres, instructions et mémoires de Marie Stuart, publiées sur les originaux et les manuscrits du State Paper Office de Londres et des

Hepburn de egentlige Læreaar neppe været; han stod endnu kun i sit nittende eller tyvende Aar, da Faderen døde, og da han ikke blot efterfulgte denne som Herre til Bothwell Castle, men tillige indtraadte i de arvelige Stillinger som Lord Stor-admiral af Skotland, Sheriff i Shirerne Berwick, Haddington og Edinburgh, samt Foged i Lauderdale med Hales Castle og Chrichton Castle til sine faste Borge[1]. Naar man kun undtager Hovedet for Hamiltonerne, dengang Lord James Hamilton, der ved sin Nedstammelse fra Kong Jacob den Andens Datter Maria tillige var bleven den nærmeste Arving til Kronen, og som af Kongen af Frankrig i Aaret 1554 ogsaa havde erholdt Hertugdømmet Châtelherault[2], — var den unge Bothwell nu den mægtigste, over de talrigste Vasaller bydende Adelsmand i hele det sydlige Skotland.

I denne hans unge Alder see vi ham nu ogsaa tidlig i høie Stillinger deeltage i det offentlige Liv. I Aaret 1557 træffes han som Medlem af det skotske Parlament, der den 14de December udnævnte de Kommissærer for Skotland, som i det næste Foraar, i Nôtre-Dame-Kirken i Paris, den 24de April

---

principales archives et bibliothèques de l'Europe, par le prince Alexandre Labanoff. Londres et Paris. 1844. II. 33. Det er Chalmers (Caledonia, or an account, historical and topographical, of North Britain. London. 1820. 4°. II, 453), der har gjort opmærksom paa den Antydning, der kunde ligge i de fremhævede Ord.

1 At disse Stillinger ikke vare Gunstbeviisninger af Maria Stuart, men kun arvedes af Bothwell, viste Chalmers allerede i sin Afhandling »Of the several grants, which were said to be made by the Scotish Queen to James, Erle Bothwell«, i hans Skrift Life of Mary, Queen of Scots, drawn from the State Papers. London. 1818. 4°. II, 248—255.

2 Repræsentanten for det hertugelige Huus Hamilton fører endnu med Hensyn til denne Erhvervelse i Frankrig ogsaa Titlen som Hertug af Châtelherault. Jvnfr. A. Teulet, Mémoire justificatif du droit qui appartient à Mr. le duc d'Hamilton de porter le titre de duc de Châtelherault. Paris. 1864.

overværede Rigets i et Nonnekloster i Frankrig opdragne, sextenaarige Dronning Maria Stuarts høitidelige Formæli med Dauphinen, senere Kong Frants den Anden [1]. Da Bot well efterfulgte sin Fader, havde ogsaa Striden om Nea allerede givet Anledning til den Krig mellem Spanien Frankrig, i hvilken Philip den Andens Giftermaal med Drc ning Maria Tudor lige saa naturligen havde stillet Engla ved Spaniens Side, som Dronning Maria Stuarts Forbinde med Dauphinen stillede Skotland ved Frankrigs. Denne K fremkaldte Bothwells første krigerske Bedrift. I Slutningen Aaret 1557 havde Maria Stuarts Moder, Kong Jacob d Femtes Enke, Maria af Guise, der i sin unge, fraværen Datters Navn var Regentinde over Skotland, befalet de skots Lehnsmænd, der vare samlede ved Kelso, at rykke ind i En land; men de mægtigste Ledere af Adelen, der vare misfc nøiede over de Franskmænd, som hun havde tilde vigtige Embeder i Skotland, vægrede sig efter en indbyrd Raadslagning i Forening ved at adlyde, paastaaende, at d vilde være nok at forsvare Landet selv imod Anfald sydf Den unge Bothwell, der nu i det følgende Aar trods sin unge Alc ogsaa blev udnævnt til Overbefalingsmand eller »Lieutenant g neral« over de sydlige skotske Grændseegne, de saakaldte »Ma ker« eller »the Borders« [2], og til »Keeper« af det herliggen — nu Hertugen af Buccleuch tilhørende — Hermitage Cast gik derimod villig over Grændsen, og tog først, efter hel

---

[1] The Acts of the Parliaments of Scotland. London. 1814—1844. II. 5

[2] Om denne Udnævnelse udtrykker Maria Stuart sig selv senere saale i sin Instruktion til Biskoppen af Dunblane: »Notwithstandig he v yan of verie zoung aige, zit wes he chosin out as maist fit of ye h nobilitie to be oure Lieutenant-general uponn ye Bordouris, having haill charge alsweil to defend as to assayle«. Labanoff, Lettres, i structions et mémoires de Marie Stuart. II. 34.

at have udført et ødelæggende Indfald i England[1], den 29de November 1558 atter sin Plads i Parlamentet, da dette paany traadte sammen i Edinburgh[2]. Ved sin første Optræden paa den offentlige Skueplads havde Bothwell saaledes viist sig som en Fjende af den engelske Regjering og af det engelske Parti i Skotland, og saaledes vil han ogsaa senere stedse gjenfindes.

Krigen mellem Spanien, England, Frankrig og Skotland endte, efter at Dronning Maria Tudor var død den 17de November 1558, og da hendes Halvsøster Dronning Elisabeths Thronbestigelse havde løsnet det spansk-engelske Forbund, ved Fredslutningen i Cateau-Cambresis[3] den 2den April 1559. En særegen Bestemmelse ved denne fastsatte, at de nye Befæstninger, der under Krigen vare blevne anlagte paa den skotske Side af Grændsen, skulde ødelægges, og at omvendt ligeledes alle Borge og Skandser, der nyligen af Englænderne vare blevne opførte paa deres Side, skulde rives ned igjen. I denne Anledning skulde Kommissærer fra begge Rigerne mødes paa Grændsen, og Jarlen af Bothwell blev da nu i Forening med Sir Richard Maitland og Sir Walter Ker udnævnt til Medlem af den skotske Kommission, som i Forening med Værgerne for England gjorde Ende paa Striden om disse Punkter.

Men hverken Traktaten i Cateau-Cambresis eller nogen anden Traktat bragte nogen varig Fred til Skotland, saalænge

[1] I en af Bothwell skreven Fremstilling af Begivenhederne i Skotland fra Aaret 1559 til Aaret 1568 (hos Teulet, Lettres de Marie Stuart. Paris. 1859. p. 162) udtrykte han sig senere selv paa denne Maade om dette Tog: »J'avois faict des dommages irréparables sur les frontières et mesmement à ceux qui y demeurent.«

[2] The Acts of the Parliaments of Scotland. II, 503.

[3] I danske historiske eller geografiske Haand- og Lærebøger skrives, ligesom i mange tydske, stadigen Chateau-Cambresis, ikke Cateau-Cambresis. Den sidste Form, der alene bruges af Franskmændene selv, er imidlertid den rigtigere.

som Dronning Elisabeth ikke vilde have den; hun, der bestandig stræbte efter at udvide den engelske Indflydelse i Skotland, og at svække Landets Selvstændighed[1], støttede næsten under hele sin Regjering idelig det ene eller det andet skotske Parti i dets Modstand mod Regjeringen. Faa Maaneder efter Afslutningen af Freden i Cateau-Cambresis gav John Knox's antændende Veltalenhed Stødet til den skotske Reformationskamp, der som en Stormvind nedrev Billederne fra de katholske Kathedraler, omkastede Klostrene og jevnede saa mange gamle kirkelige Monumenter med Jorden. Paa den samme Tid, der nu i Skotland samlede Reformationens Tilhængere til en aaben Opstand, hvorunder Regentinden ligefrem blev erklæret for afsat, satte derimod paa Fastlandet Henrik den Andens Død den 7de Juli 1559, uventet fremkaldt ved et Kongen i en af hans Tourneringer tilføiet Saar, pludseligen hans unge og svage Søn Dauphinen som Frants den Anden paa den franske Throne. Derved kom, under den unge Konges Afhængighed af sin Hustru, hele den kongelige Magt i Hænderne paa de tvende meest betydende af Maria Stuarts Onkler, de ivrig katholske Brødre, Hertug Frants den Ældre af Guise og Kardinalen af Lothringen, af hvilke den første allerede under Henrik den Andens Regjering ved sit heldige Forsvar af Metz mod Keiser Carl den Femte og nu nyligen ved Indtagelsen af Calais, efter at denne Fæstning i to Aarhundreder havde tilhørt England, var bleven det franske Folks Yndling, og den anden allerede ved Henriks Hof havde havt politisk Indflydelse fremfor Nogen. Først og fremmest søgte Guiserne nu at bruge Frankrigs Magt til at oversende Penge

[1] Jvnfr. Chalmers Afhandling »Of the project of the english government for the subduction af Scotland, under Henry VIII, Edward VI and Elisabeth« i hans Life of Mary, Queen of Scots. II, 401—414.

[illegible] Skotland [illegible]

[illegible] saaledes, maattet [illegible]

[illegible] og Redelighed, at de [illegible]

[illegible] hendes Brudes Skylden for [illegible]

[illegible] Han ees allerede [illegible]

[illegible] Men man [illegible] Elisabeth til [illegible]

[illegible] efterhaanden Opstanden i Skot-

[illegible] blev ginet hemmelig, senere aaben-

[illegible] Elisabeths samtidige Skrivelser til

[illegible] af falske Forsikkringer om, at hun

[illegible] Deel i, hvad der foregik, dog i

[illegible] end opveiede den Understøttelse,

[illegible] modtaget fra Fastlandet.

[illegible] Kamp stod Jarlen af Bothwell, skjønt

[illegible] havde antaget den reformeerte Lære, og

[illegible] ved denne, med Udholdenhed paa

[illegible] Følge den Forklaring af disse Forhold,

[illegible] senere søgte at gjøre gjældende for Frem-

[illegible] det skotske Aristokrati ved denne Kamp

[illegible] religiøse Bevæggrunde, men for at

[illegible] sser, eller som han udtrykker sig »det

[illegible] else, benyttede det sig »af Religionen

[illegible] Bothwell tilfangetog under Krigen ikke faa

[illegible] ingenio prædita, et animo ad æquitatem admodum

[illegible] Scoticarum Historia. Auctore Georgio Buchanano.

[illegible] p. 197.

[illegible] gion. Bothwells Fremstilling hos Teulet, Lettres.

[illegible] Udtryk bruger en af Bothwells Samtidige, der lader

[illegible]

[illegible] Dunbar [illegible] hans Marie [illegible] dengang havde [illegible] den 31te Oktober allerede [illegible] Haddington, da han her pludselig blev [illegible] Bothwell og berøvet tillige med Skatten, som [illegible] i Jarlens Hænder [2]. Opstandens Ledere [illegible] Slag, som de [illegible] glemte eller tilgave. [illegible] Dagen, forend han udførte sit heldige Overfald, [illegible] af sine Tjenere, Michael Balfour, til Edinburgh [illegible] dengang havde besat, for her at udbede sig frit [illegible]

[illegible]

[1] [illegible] optrædte »under pretext of religion«. The Memoirs of [illegible] [illegible] Now first published from the original [illegible] by George Scott. London. 1683. fol. p. 64.

»Je prins«, skriver han, »selon le droict des armes, plusieurs [illegible] et Angloix, et en toutes choses faisois de mon mieulx [illegible] portois comme le debvoir le requéroit«. Teulet, Lettres. p. [illegible]

[2] La vigille de Toussaincts. Skrivelse, dateret Leith den 12te [illegible] 1559, fra Henri Cleutin d'Oysel, Frankrigs Sendebud og [illegible] de franske Tropper i Skotland, hos Teulet, Papiers [illegible] et documents inédits ou peu connus, relatifs à l'histoire de [illegible] siècle. Paris 1859. 4°. I, 379. Miscellany of the [illegible] Edinburgh 1844. I, 70.

[illegible] at gjøre dem nogen Skade,
[illegible] Forræderi, at Bothwell havde
[illegible] Gafaling [1] [illegible] Elisabeths Agenter
[illegible] til at mægle, at Pengene hidrørte
[illegible] til at sige, at de havde været
[illegible] lede afleveret to af Lorderne
[illegible] sammensvorne, i Spidsen for to tusind
[illegible] at gjenvinde det Tabte, der skulde
[illegible] Den ene var Kong Jacob den
[illegible] James Stuart, Prior af St. Andrews [2]

[illegible] Reformation in Scotland. I, 456.
[illegible] 1559 fra Sir Ralph Sadler og Sir James [illegible] Calendar of the State Papers relating [illegible] in the State Departement of Her Majestys Public [illegible] John Thorpe Esq. London. 1858. I, [illegible] at d'Oysels anførte Skrivelse af 12te No- [illegible] at »la somme n'estoit que de mil ponds [illegible] Samtidige derimod have angivet hele den Sum, [illegible] hemmelig havde villet støttet Opstanden, snart til [illegible] (Teulet, I, 382), snart til tre tusind Pund Sterling [illegible] of Sir Ralph Sadler. I, 391) har bragt Teulet [illegible] at Bothwell skulde have understukket en [illegible] Sum til sin egen Fordeel. Men den af Bothwell [illegible] en Deel af det Beløb, som Elisabeth havde til- [illegible] Lorder, og Sadler og Croftes angive selv Summen

[illegible] Commendator of St. Andrews. Denne skotske Titel, der [illegible] Reformationshistorien, forklares saaledes i An- [illegible] over forældede skotske Ord: »Commendator, who [illegible] abbey or other benefice«. Anderson, Collections [illegible] Mary, Queen of Scotland. Edinburgh. 1727. 4°.

— senere Jarlen af Murray —, der, født i Aaret 1531, var elleve Aar ældre end Maria Stuart, der allerede nu havde lagt sin kraftige Haand paa Statens Ror og snart blev den egentlige Leder for det reformeerte Parti, hvormed han senere skulde bringe saa megen Fordærvelse over Halvsøsteren[1] —; den anden var den heftige Lord James Hamilton, Jarl af Arran, en Søn af Hertugen af Châtelherault, der nylig havde befalet den i Frankrig af hvervede Skotter bestaaende Garde, men som havde mistet denne Plads, efter at have antaget den reformeerte Lære, og derefter fra Fastlandet, hvor han havde fundet sin Frihed stedt i Fare, hemmelig var vendt tilbage med en Iver for den nye Tingenes Ordning, der lod ham udtale Ønsket om at maatte see alle Papister i Skotland hængte, og som nu ogsaa havde vidst at vinde Faderen, den mægtige Hertug, for Opstandens Sag. Bothwell var med sit Bytte tyet til det hans Slægt tilhørende, paa Bankerne ved Tynefloden liggende, nu forfaldne Chrichton Castle, der i sin nærværende Skikkelse er bleven skildret i Walter Scotts »Marmion«. Slottet blev hurtig taget af de Reformeerte, men Bothwell selv vidste dog forinden at drage sig ud derfra med Pengene, som i hiint Øieblik vare af den største Vigtighed for begge Partier. Hans Eiendom blev skaanet af hans Fjender, indtil de havde opfordret ham til at tilbagegive sit Bytte; Bothwell undslog sig herfor, og Lorderne lode da Chrichton Castle grundigen udplyndre. I Jarlen af Arran saa Bothwell dengang den egentlige Ophavsmand til denne Hærjelse, og

[1] Han bliver efter Biskoppen af Glasgows Omtale af den spanske Ambassadør i Frankrig senere nævnt som »grande herege y ennemi capital de su Reyna y hermana«. Don France de Alavas Skrivelse til Kong Philip II, dateret Paris den 17 Juli 1567, hos Teulet, Papiers d'état. III, 36.

til denne sin Avindsmand stilede han derfor en Opfordring til en Enekamp, hvori han vilde møde ham aabent »for de Franske og de Skotske« og efter hans eget Tykke, »til Hest eller Fods«. Udfordringen bliver haanligen tilbageviist; »først naar I«, saaledes lød Jarlen af Arrans Svar, »igjen maatte have tilbagevundet det Navn af en ærlig Mand, som I ved Eders sidste Bedrift har tabt, skal jeg være rede til at staae Eder til Regnskab, som det sig bør, men ikke for Franskmænd, som I give Plads foran Skotter; thi der er ingen Franskmand i dette Rige, med hvis Dom jeg vil have Noget at skaffe.« Men denne Haan blev heller ikke urevset. Da de skotske Lorder derpaa, fra det i deres Hænder tidligere faldne Edinburgh, ogsaa prøvede paa at angribe Havnestaden Leith, som Regentinden havde ladet befæste, og som forsvaredes af en Deel af de hende sendte franske Tropper, bleve de slagne tilbage, og allerede den 8de November kunde Franskmændene igjen besætte Edinburgh, som det aristokratisk-protestantiske Parti havde ladet rømme om Natten. I December 1559 saa Dronning-Regentinden sig endog i Stand til at overlade den hidtil heldige Bothwell Befalingen over 800 franske og skotske Soldater, hvormed han fra Edinburgh sendtes til Stirling for at sikkre dets høie, herlige Slot[1].

Med Begyndelsen af det nye Aar 1560 nærmede sig imidlertid det afgjørende Vendepunkt. Skjønt Elisabeth endnu i sine Henvendelser til Maria af Guise vedblev at forsikkre, at hun ikke stræbte efter Andet end Fred og alt Godt, var dog nu et Øieblik kommet, hvor hun ved Gjerningen heelt turde aftage Masken. Den 27de Februar 1560 lod hun paa sine Vegne Hertugen af Norfolk i Berwick afslutte en formelig Alliancetraktat med Naborigets oprørske Undersaatter, en Traktat, der nærmest gik ud paa at

[1] The State Papers of Sir Ralph Sadler. I, 667.

fordrive de franske Tropper fra Skotland. Forholdene havde dengang stillet sig saa underlige, at hun dristig turde vove dette Skridt. Til en Indskriden i Skotlands Reformationskamp blev hun dengang med en mærkelig Iver endog tilskyndet af den meest katholske af alle Fyrster, af Kong Philip den Anden selv. Thi paa den ene Side havde denne dengang seet Forbundet mellem Spanien og England løsnet, efterat dettes katholske Dronning, hans anden Gemalinde, Maria Tudor nyligen var død, og paa den anden Side saa han nu Forbundet mellem Frankrig og Skotland saaledes forstærket ved Kong Henrik den Andens næsten samtidige Bortkaldelse, at han paa dette eiendommelige Tidspunkt var bleven let modtagelig for Halvsøsterens, Margareta af Parmas Forestillinger, der i de af hende i Broderens Navn styrede spanske Nederlande fandt Grund til at frygte, at naar Guisernes kjæmpestore Politik først ret blev herskende baade i Britannien og i Frankrig, vilde ogsaa Nederlandene være hjemfaldne til deres almægtige Indflydelse[1]. Under disse beroligende Forhold udenfor lod Elisabeth den 30te Marts en engelsk Hærstyrke paa 8000 Mand under William Lord Grey de Wilton sætte over Tweedfloden og gaae ind i Skotland, hvor den ved Preston forenedes med en lige saa stor Deel af den skotske Forbundshær under Hertugen af Châtelherault og Lord James Stuart. Allerede

[1] I Rankes Fremstilling af de skotske Forhold, ellers saa fattig og mangelfuld, bemærkes træffende: »Für alles, was in der Welt zu Stande kommen soll, bedarf es der rechten Zeit und Stunde. Wer sollte es glauben? Der Vorfechter des strengsten Katholicismus, der König von Spanien, war in diesem Augenblik nicht allein dafür, dass den Schotten Hülfe zu Theil würde, sondern er drang derauf; seine Minister beklagten sich nicht, dass die Königin einschritt, sondern darüber dass sie dies nicht schleuniger that«. Englische Geschichte vornemlich im sechszehnten und siebzehnten Jahrhundert. Berlin & Leipzig. 1859—1868. I, 330.

forinden, endnu midt om Vintren, havde hun ogsaa sendt en engelsk Flaade under Admiral William Winter op til Forthfjorden, hvor de engelske Skibe ankrede sikkert omtrent paa den samme Tid, hvor Stormene ude paa Nordsøen, her, ligesom senere paa et endnu berømtere Tidspunkt, Elisabeth gunstige, tilbagedreve tvende, paa den franske Kyst udrustede, til Forstærkelse for Maria af Guise bestemte »Armadaer« med Tabet af mange Skibe og af over tre tusind Krigsfolk.

Den af Sygdom angrebne, men endnu stedse heltemodige Regentinde af Skotland var nu selv tyet op til det stærke Edinburgh Castle, men den egentlige Kamp dreiede sig snart atter alene om Leith, der blokeret af de engelske Skibe i Forthfjorden, fra Landsiden beleiredes af den forenede store Overmagt. I Dagbrækningen den 7de Mai blev Leith stormet af 10,000 engelske og skotske Krigere, men Franskmændene vare forberedte paa Anfaldet, og dreve det, under stor Blodsudgydelse paa Angriberne, tilbage paa alle Punkter. Det havde været en stolt Dag for Frankrig; en Haandfuld af dets Sønner, afskaarne fra al Forbindelse med deres Land, og medtagne af Hunger, havde triumferet over Britanniens forenede Krigsmagt. Maria af Guise havde selv under Kampen siddet ved Muurtinderne paa Edinburgh Castle og herfra fulgt Stridens Gang, og det er troligt nok, hvad Knox fortæller som meget fordømmelsesværdigt, at hun efter at være bleven Vidne til sine Landsmænds Seir, da hun igjen øinede deres Faner over Leiths Volde, strax søgte hen til den katholske Messe[1]. Men

[1] And quhen sche perceivit the overthraw of us, and that the ensenyeis of the Frenche war agane displayit upoun the wallis, sche gaif ane gafwe of lauchter, and said: »Now I wil go to the Mess, and prayse God for that quhilk my eyes have sene«. Knox, History of the Reformation in Scotland. II, 67.

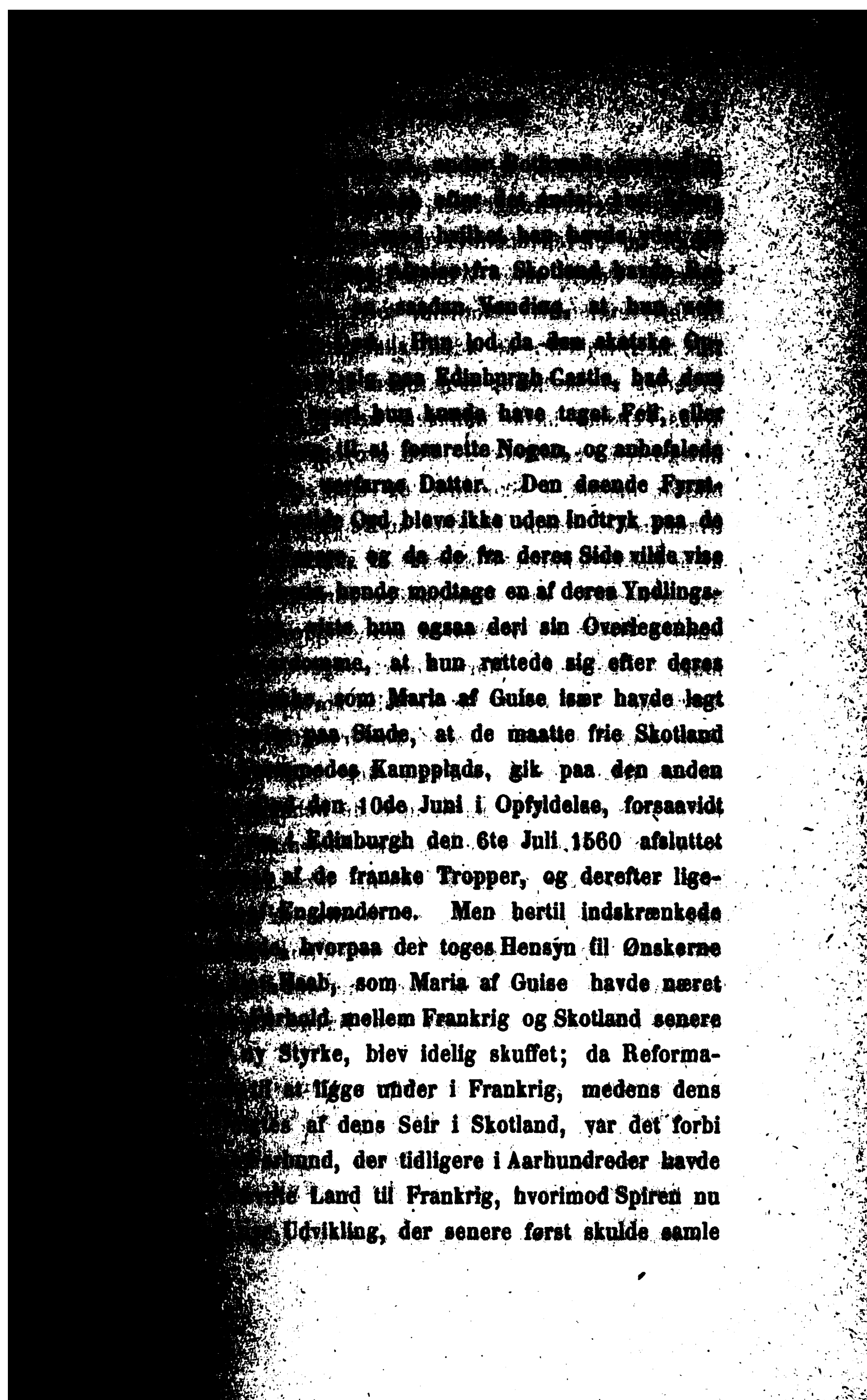
trods denne Seir og trods de kjække Udfald af de til Leith tilbagetrængte Franskmænd, kunde Skotlands Regentinde dog under de for Haanden værende Forhold ikke imødesee noget gunstigt Udfald af Striden, og i Mai Maaned overdrog hun derfor Jarlen af Bothwell at ile over til hendes Datters Hof, for paany at drive paa Afsendelse af større Hjælp[1]. Forsaavidt man tør stole paa en Anmærkning, der forekommer i Resens Kong Frederik den Andens Krønike, maa Bothwell dengang antages paa sin Reise til Frankrig ogsaa at have berørt det skandinaviske Norden. Thi til Juli Maaned i Aaret 1560 føies der den Oplysning, at »udi samme Dage kom Her Jacob, Greve af Boudevill, Rigens Admiral i Skotland, ind udi Danmark til Kongen, blev vel empfangen, og som han videre til Tydskland vilde forreise, blev han baade af Kongen og Hertugen af Holsten gjennem Jylland og Hertugdømmet ledsaget«[2]. Frankrig, hvor vi nu derefter i Aaret 1560 første Gang træffe Bothwell, belønnedes han efter fuldbragt Hverv med en Udnævnelse ved Hoffet som Kongens »gentilhomme de la chambre« og modtog en personlig Gave af sex hundrede Kroner[3], men formaaede dog ikke at udrette noget væsentligt for Regjeringens Sag i Skotland. Den kort Tid før hans Ankomst opdagede Sammensværgelse i Amboise, der ogsaa i Frankrig bebudede Udbruddet af den farefulde Kamp mod Reformationens Tilhængere, havde nødt Hertugen af Guise og Kardinalen af Lothringen til kun at tænke paa deres eget Forsvar.

---

[1] Bothwells Brev til Regentinden, dateret Chrichton den 15de Mai 1560, hos Chalmers, The life of Mary, Queen of Scots. II, 217.

[2] Resen, Kong Frederichs den Andens Krønicke. Kjøbenhavn. 1680. fol. S. 42. »*Bondevild*« tør her antages for Feilskrift eller Trykfeil for *Boudevill*.

[3] Hardwicke, Miscellaneous State Papers. London. 1778. 4°. I, 143.

... efter ...
... hvilket hun ...
... fra Skotland ...
... Vending, at hun ...
... Hun lod da den skotske ...
... paa Edinburgh Castle, bad dem
... hun kunde have taget Feil, eller
... til at fornærme Nogen, og anbefalede
... Datter. Den døende Fyrste
... Ord blev ikke uden Indtryk paa de
... og da de fra deres Side vilde vise
... kunde modtage en af deres Yndlings-
... viste hun ogsaa deri sin Overlegenhed
... at hun rettede sig efter deres
... som Maria af Guise især havde lagt
... paa Sinde, at de maatte frie Skotland
... Kampplads, gik paa den anden
... den 10de Juni i Opfyldelse, forsaavidt
... Edinburgh den 6te Juli 1560 afsluttet
... af de franske Tropper, og derefter lige-
... Englænderne. Men hertil indskrænkede
... hvorpaa der toges Hensyn til Ønskerne
... Haab, som Maria af Guise havde næret
... mellem Frankrig og Skotland senere
... Styrke, blev idelig skuffet; da Reforma-
... at ligge under i Frankrig, medens dens
... af dens Seir i Skotland, var det forbi
... Baand, der tidligere i Aarhundreder havde
... Land til Frankrig, hvorimod Spiren nu
... Udvikling, der senere først skulde samle

Britanniens tvende Kroner paa det samme Hoved, og derpaa gjøre de tvende Kongeriger til eet. Efter at Traktaten i Edinburgh var bleven afsluttet og havde betegnet den franske Indflydelses Dalen, skrev William Cecil, der især havde tilskyndet til Interventionen i Skotland, med den ægte Statsmands lyse Blik til Elisabeth, at »den vilde endeligen tilveiebringe den Erobring af Skotland, som ingen af hendes Forfædre med alle deres Feltslag havde opnaaet, nemlig Hjærterne og Velvillien hos Adelen og Folket«[1]. Den provisoriske Regjering, der var bleven dannet i Skotland, og som efter Regentindens Død triumferede, føiede til sine andre Usurpationer ogsaa denne uden Kongedømmets Fuldmagt at sammenkalde det Parlament, der afskaffede den biskoppelige Jurisdiktion, forbød den katholske Messe og overhoved grundlagde Protestantismens Bygning i Skotland. Maria Stuart sagde i November Maane 1560 med Sandhed til Sir Nicholas Throckmorton, den engelske Ambassadør i Paris: »Mine Undersaatter i Skotland rette sig aldeles ikke efter deres Pligt. Jeg er deres Dronning, og de kalde mig med dette Navn, men de behandle mig ikke som en saadan«[2]. Den nævnte engelske Statsmand kunde dengang i sine Beretninger til sin Regjering ikke Andet end hos den unge Dronning prise »den for hendes Aar store Viisdom, Beskedenhed og Dømmekraft«, hvormed hun optraadte under disse vanskelige Forhold[3]; men saare lidet var dog kun det, som hun derved formaaede at udrette i sit fjærne Rige. For at bringe

[1] Sir William Cecils og Sir Nicholas Wottons Skrivelse til Dronning Elisabeth, dateret Edinburgh den 8de Juli 1560, hos Tytler, History of Scotland. Edinburgh. 1841—43. VI, 170.

[2] Sir Nicholas Throckmortons Skrivelse til Dronning Elisabeth, dateret Paris den 17de November 1560, hos Tytler, History of Scotland VI, 193.

[3] Trockmortons Skrivelse hos Tytler, History of Scotland. VI, 199.

[illegible]

[illegible] Paris [illegible] imidlertid [illegible] [illegible] Omstændigheder, [illegible] i Dronningens Tjeneste. [illegible] tilbage til Fastlandet, hvor [illegible] Kong Frants den Andens pludse- [illegible] December 1560, i Mellemtiden [illegible] Bothwell fik i Foraaret 1561 i [illegible] hilse paa Dronningen, og forblev [illegible] indtil han selv, i August Maaned [illegible] sige Farvel til sit Ungdomsland [illegible].

[illegible] ved denne Leilighed for Dronning Elisabeth [illegible] and hasardous young man; and therefore [illegible] adversaries to have an eye to him, and also to [illegible]mortons Skrivelse af 2den November 1560, hos [illegible] State Papers. I, 149.

[illegible] Paris den 13de Juli 1561 om de tvende ældre af [illegible] Cardinalis et frater prosequuntur jam in Nor- [illegible] redeuntem in patriam. Misera juvencula [illegible] dicitur. Huberti Langueti Epistolæ secretæ ad [illegible], Sax. ducem et S. R. I. septemvirum. Ed. [illegible] 1699. 4°. p. 127.

Hengivne Undersaatter havde opfordret hende til at venc tilbage. ForTidens Herrer, for de egentlige Magthavere i Sko land som i England var derimod Tanken om hendes Tilbage venden alt andet end kjærkommen; vi vide nu, hvorledes ma allerede dengang har tænkt paa at frarane hende Kroner hvorledes man i hendes Fødeland, medens hun endnu sto paa fransk Jord, bebudede »vidunderlige Tragedier«, der vilde udeblive, naar hun skulde betræde den skotske. Me dersom hendes Krone ikke reent skulde tabes, var intet Val levnet hende. Fulgt af tre af sine sex Onkler, Claude, Hertuge af Aumale, René, Marquien af Elbeuf, og deres Broder, de af sine Søkampe mod Tyrkerne berømte Maltheserridder Fran Guise, samt af en Skare af andre franske Herrer, og igjen led saget af sine »fire Marier«, der som Smaapiger havde fulg den jevnaldrende, lille Dronning ved hendes Overførelse t Frankrig, indskibede Maria Stuart sig den 14de August 156 i Calais; faa Dage efter laa Eskadren, hvormed den ung sorgklædte Dronning efter tretten Aars Fraværelse vendte til bage, i Mundingen af Forthfjorden. En skotsk Taage, de gjorde det umuligt at see fra Forstavnen til Roret, og tvan Skibene til idelig at lodde eller ankre, mødte hende her sor den første Hilsen fra Hjemmet og i flere af hendes Ledsagere Tanke som et daarligt Varsel; fire og tyve Timer hengik inde Taagen lettede, Skotland viste sine alvorlige Kyster, Havnen ved Leith kom i Sigte, og Marias Øine hvilede paa Arthu Seat og Edinburgh Castle.

Idet hun, efter den 19de August at have sat Foden paa si Land, nu her selv traadte i Spidsen for Regjeringen, fik ogsa Bothwell sin Belønning. Hans Fader Jarlen Patrick havde sin Tid havt en Plads i Statsraadet (the privy Council), og da Dronningen den 6te September omdannede sit Statsraad, ble

ogsaa den nye Jarl af Bothwell, skjønt endnu fraværende, et Medlem af samme[1]. Efter at Bothwell derpaa selv ogsaa var vendt tilbage, lod Dronningen, for at forebygge Forstyrrelser af den offentlige Ro i Landet, nogle af hans fornemste Avindsmænd, navnligen hendes Halvbroder Lord James Stuart, som hun havde gjort til sin Regjerings første Minister, og John Cockburn, Lairden af Ormiston, efter Datidens Skik — den 11te November 1561 — indgaae Forsikkringer om ei at ville feide mod Bothwell, der omvendt maatte forpligte sig til ei at angribe dem. Venner og Fjender kunde dengang ei heller Andet end prise den unge Dronnings hele Adfærd, prise den Opmærksomhed, hvormed hun, naar hun med et Haandarbeide var mødt i Statsraadet, lyttede til dettes Forhandlinger og bad om frimodige Raad, den Takt, hvormed hun, ogsaa hvor det gjaldt Lovarbeider, vidste at vælge det Rette. Men de voldsomme og ofte saa blodige Feider, der i saa høi en Grad vare karakteristiske for det skotske Aristokrati, kunde hun dog ikke standse; endnu længe skulde de vedblive at svække Landet til Fordeel for Naboerne. Ved Slutningen af det femtende Aarhundrede viser sig i flere af Europas Vestlande en mærkelig Dalen i Lehnsaristokratiets Magt; hvad der i denne Henseende i Frankrig eller Spanien væsentlig blev medført ved Handelens og Stædernes Opblomstring, blev i England for en stor Deel en Følge af de langvarige og ødelæggende Kampe, der deelte Adelen mellem Husene York og Lancaster. Men i Skotland var der endnu ikke foregaaet nogen tilsvarende Udvikling; dets Adelsmænd vare ikke som Englands blevne svækkede ved Krige om en omstridt Arveret, dets Byer havde endnu ikke

[1] Keith, History of the affairs of Church and State in Scotland, from the beginning of the Reformation to the retreat of Queen Mary into England. Edinburgh 1734. fol. p. 187.

opnaaet nogen egentlig politisk Betydning; i England var sa ledes under Henrik den Ottendes, Edvard den Sjettes, Ma Tudors og Elisabeths Regjeringer Souveræenens Magt ov Adelsmændene og Kronens Indflydelse overhoved uende større, end i Skotland, hvor Sir Ralph Sadler dengang k fandt, hvad han i sine Skrivelser til Hjemmet kalder »en b stisk Frihed« [1]. Maria Stuart skulde snart med egne Øine s denne Frihed optræde. Jarlen af Arran havde ogsaa hørt Bothwells bekjendteste Fjender fra Borgerkrigen under Enk dronningens Regjering, han havde ikke villet høre noget c Forsoning, og om Vintren, da Bothwell opholdt sig i Edi burgh, hvor han levede i den fortroligste Omgang med Dro ningens Onkel, Marquien af Elbeuf, som endnu ikke var re hjem, behøvedes der kun en frivol Anledning, en Kamp c en anseet Kjøbmandsdatter, der gjaldt for Jarlen af Arra Maitresse, men hvis Gunst Marquien af Elbeuf ansaaes for have vundet, for at lade Edinburgh see heftige Gadeoptøi eller Gadestridigheder mellem Hamiltoner og Hepburner, d minde om Gadekampene imellem de italienske Stæders Slæ ter, og hvormed Dronningens Regjering kun med Møie 1 Magt [2]. Dronningen udstedte en Proklamation, der med skar Ord misbilligede disse Optøier, og Jarlen af Bothwell maat efter hendes Befaling for en Tid forlade Edinburgh. Men str efter, da Jarlen havde adlydt denne Befaling, vende de samn

[1] »A beastly liberty«. Den forskjellige Tænkemaade hos Adelen i de Lande bliver ogsaa stærkt fremhævet i et Brev fra Mr. Thomas Mart til Dronning Maria Tudor i England, dateret Carlisle, den 11te Ju 1557, hos Tytler, History of Seotland. VI, 380—81.

[2] Et Klageskrift fra en nu frygtelig Korporation, fra den protestantis Geistlighed (the Assembly of the Kirk), hvori den forlangte Straf f disse Optøier, og navnlig ogsaa over Dronningens Onkel, meddeles h Knox, History of the Reformaton in Scotland. II, 316—17. Dronning undskyldte sin Onkel, Marquien af Elbeuf — om hvem det hedder i Kno:

Forhold tilbage, kun paa et andet Sted; vi høre om en ny Strid mellem Jarlen og John Cockburn, Lairden af Ormiston, i East-Lothian; da denne med sin Hustru og ældste Søn havde vovet sig for vidt ud paa Jagten, var han atter nær ved at blive overfalden af Bothwell, der virkelig tilfangetog og bortførte Sønnen, Alexander Cockburn, til Chrichton Castle[1].

Hvor lidet endog Bothwells Karakteer i sig selv her synes at kunne vække nogen dybere Deeltagelse, indtræder der dog nu et Øieblik, hvori endog Skotlands berømte Reformator, John Knox, sees at have helliget ham en særegen Interesse. Bothwell frigav den unge Cockburn, der havde været en Discipel af Knox, og lod Knox bede om at benytte sin store Indflydelse til at tilveiebringe en oprigtigere Forsoning mellem ham og hans Fjender. Bothwell hørte selv til det nye Kirkesamfund, og Knox, i hvis Øine Striden mellem de reformeerte

---

Skildring af Optøierne, at »he starte to ane halbart, and ten men war skarse able to hald him« —, forsaavidt han var en Fremmed, men lovede for Fremtiden at skulle forebygge slige Optrin. Sidst i Februar forlod ogsaa Marquien af Elbeuf Skotland, hvor han havde en naturlig Søn »de Marguerite Chrestien, demoiselle Ecossoise«.

[1] Thomas Randolphs Brev til Cecil af 31te Marts 1562 hos Fr. v. Raumer, Die Königinnen Elisabeth und Maria Stuart nach den Quellen im britischen Museum und Reichsarchive. Leipzig. 1836. S. 18. Randolphs Beretninger, der altid ere lige uvillige imod Bothwell, forandre ogsaa, saasnart Maria Stuart mod den engelske Regjerings Ønske knytter sig til Darnley, den Anerkjendelse og Velvillie, hvormed de i Førstningen omtale den hjemvendte Dronning, til den skarpeste Modsætning. De ere blevne en Hovedkilde for Raumers og saa mange Andres Strenghed imod Maria Stuart; men ved den intriguante Randolphs Beretninger kan man oftere mindes om, hvad en bekjendttydsk Forfatter har yttret om en engelsk Statsmands Depecher fra en nyere Tid: »Die ganze Misère der Depechen wird mir wieder recht deutlich; was für elende Nachrichten geben diese in den meisten Fällen! Und jede Lüge, jede Albernheit, jeder Irrthum ist durch das Geheimnis gedeckt. Wehe dem, der aus Depechen vorzugsweise die Geschichte schöpfen will«. Tagebücher von K. A. Varnhagen von Ense. Leipzig. 1861. II, 406.

Herrer var en Skændsel for dette, gik gjerne ind paa Jarlen Ønske om en Sammenkomst. Denne foregik i det endnu som e Relikvie for den skotske Kirke uforstyrret bevarede Huus i the Hig Street i Edinburgh, hvor Knox boede fra Aaret 1560 og indtil si Død i Aaret 1572. I Studereværelset sad Jarlen her en Nat lig over for Reformatoren, yttrende Fortrydelse over sit foregaaend Liv [1], beklagende sig over sine mægtige Fjender, og over at ha nu, for sin Sikkerheds Skyld, maatte holde saa mange vild og kostbare Mænd om sin Person, der ellers kunde have no af en Page og et Par Tjenere ved Hoffet [2]. Knox, der ha efterladt os de Ord optegnede, som han dengang yttrede ti Jarlen, bad ham først og fremmest at begynde med at forlig sig med Gud, saa vilde Forliget med Menneskene nok følg efter, da Gud vistnok vilde bøie deres Hjærter. Selv vilde ha først og fremmest som Evangeliets Tjener arbeide paa a hjælpe ham til Fred, men dernæst ogsaa som den, af hvi Forfædre flere havde kjæmpet og nogle vare faldne under Jarlerne af Bothwells Banner [3]. Det lykkedes ogsaa Knox tilsids

---

[1] The said Earle lamented his formare inordinate lyef. Knox, History o the Reformation in Scotland. II, 323.

[2] I wald wait upoun the Court with a page and few servandis, to spai my expensis, whare now I am compelled to keap, for my awin saifty a number of wicked and unprofitable men, to the utter destructioun of my living that is left. Knox, History of the Reformation in Sco land. II, 323.

[3] For albeit that to this hour it hath not chaunced me to speik yo Lordship face to face, yit have I borne a good mynd to your hou and have been sorry at my heart of the troubles, that I have heard to be involved in. For, my Lord, my grandfather, goodsher, and fat have served your Lordshipis predecessoris, and some of tham ha died under thair standartis; and this is a part of the obligatioun of Scotishe kyndnes. Knox, History of the Reformation in Scotland. 323. Dette Sted er mærkeligt i Knox's Historie, som den eneste lysning, vi have om hans Slægt.

baade at faae Cockburn og Bothwell til at underkaste sig Jarlen af Arrans Voldgiftskjendelse, og derpaa ogsaa den 25de Marts 1562 at tilveiebringe en Sammenkomst mellem Arran og Bothwell. I det hamiltonske Pallads i Edinburg, der laa ved den saakaldte Kirk-of-Field, saa Knox de tvende Jarler mødes; da Jarlen af Bothwell indtraadte, og skulde til at hilse med de Ærbødighedsbeviisninger, hvorom nogle fælleds Venner, Gawin Hamilton, Prioren af Kilwinning, og Henry Drummond, Lairden af Riccarton, vare blevne enige, skyndte Jarlen af Arran sig til ham og omfavnede ham; Knox holdt derpaa en Formaningstale, hvorpaa de tvende Jarler saaes talende meget venlig i et Vindue, »og den næste Morgen kom Jarlen af Bothwell atter og gik i Kirke sammen med Jarlen af Arran, hvorover Mange glædede sig.«

»Men Gud«, siger Knox, »vilde gjøre et andet Værk, end Menneskenes Øine kunde opdage«. Det Møde, der skulde have forsonet Jarlerne af Arran og Bothwell, havde fundet Sted den 25de Marts 1562. Faa Dage senere blev Jarlen af Arran, hvis Ærelyst tidligere havde drømt om at opnaae enten Elisabeths eller Maria Stuarts Haand, greben af en Sindssygdom, som aldrig forlod ham, og efterat Bothwell netop ogsaa havde redet til Kinneil House, for at gjøre et Besøg hos hans Fader, Hertugen af Châtelherault — Slottet tilhører endnu Hertugerne af Hamilton —, bortflygtede Jarlen af Arran ved Nattetid fra Slottet og fremkom den 29de Marts paa Slottet Falkland for Dronningen og Bothwells uforsonlige Fjende, hendes Halvbroder James Stuart, med den Anklage, at Bothwell i Forening med hans Fader, den gamle Hertug, og med Gawin Hamilton havde sammensvoret sig til et Anslag om at overrumple Dronningen under hendes Ophold paa Falkland, naar hun jagede efter Daadyrene

[illegible]

[illegible] Lejlighed [illegible]

[illegible] af Bothwell, der var kommen til [illegible]

[illegible] i Kastellet i St. Andrews. [illegible]

[illegible] dog, som han selv fortæller, [illegible]

[illegible] og Prioren af Kilwinning [illegible]

[illegible] af Arran[1] i Dronningens og [illegible]

[illegible] Sygdom var nu voxet saaledes, at [illegible]

[illegible] og [illegible] maatte tages i Bevogtning [illegible]

[illegible] gamle Hertug af Châtelherault, havde selv [illegible]

til St. Andrews og hos Dronningen med Taarer i Øinene [illegible]

[illegible] at han blev Offer for en afsindig Sons [illegible]

[illegible] til hans indskrænkede man sig ogsaa [illegible]

[1] [illegible] in propinquo [illegible], in qua platycerotes cervi [illegible] [illegible] appellant [illegible] Buchanan, [illegible]

[illegible] towards the Earl of Murray, that he [illegible] [illegible] and thairfor [illegible] [illegible] and inventioun [illegible] [illegible] of the Reformation in Scotland, II, [illegible].

raadet den 18de April til at tage den Bestemmelse, at Hertugen skulde til Dronningens Regjering, som Sikkerhed for Fremtiden, opgive Dunbarton-Castle, hvoraf han var bleven gjort til »Keeper« under Maria af Guises Styrelse, men saaledes, at denne Tillidspost skulde kunne tilbagetages efter Kronens Tykke[1]; men skjønt endog det engelske Sendebud i Skotland dengang selv anerkjendte, at der heller ikke forelaa tilstrækkeligt Vidnesbyrd til at kunne reise nogen Anklage mod Bothwell[2], havde dog Forhøret, der havde belyst Beskyldningens Løshed, for denne og for Gawin Hamilton ingen anden Frugt, end at de, efter i sex Uger at have siddet fangne i St. Andrews, bleve, under Bevogtning af en Rytterskare, flyttede til Edinburgh Castle.

Det var medens Bothwell endnu hensad her, at han fik Underretning om Udbruddet af den første betydende Strid i Skotland efter Maria Stuarts Hjemkomst. Om ogsaa hendes nu saa mægtige Halvbroder havde tillagt Jarlen af Arrans løse Sigtelser større Vægt, end de turde gjøre Krav paa, havde han vistnok neppe Uret, naar han tillagde flere af Skotlands Stormænd Iversyge over den Vælde, der var bleven hans, og som han var beredt til at lade dem føle[3]. Især havde han dengang sin Fjende i Repræsentanten for den mægtigste

---

[1] Buchanan, Rerum Scoticarum Historia. p. 204.

[2] Sir Thomas Randolphs Skrivelse til Sir William Cecil, dateret St. Andrews den 29de April 1562, hos Chalmers, The life of Mary, Queen of Scots. II, 213, og i Calendar of the State Papers relating to Scotland I, 180.

[3] John Lesley, den katholske Biskop af Ross, skriver i sin Skotlands Historie saaledes om James Stuart: »Jacobus, quum nobilium omnium in se animos probe agnosceret, quoscumque vel infensos, vel infestos sibi putavit, maxime autem eos, qui prudentia ac potentia excellerent, — etsi sub imagine iustitiæ et Regiæ auctoritatis velo cuncta se gerere

Slægt i Norden, i George Gordon, Jarlen af Huntley. Denn var bleven Rigets Kantsler; han var Hovedet for den Deel ε den skotske Adel, som endnu foretrak Katholicismen, og me andre Tilhængere af den gamle Kirke havde han tidligere lad det Forslag bringe til Maria Stuart, at hun ved sin Tilbage venden skulde lande i Aberdeen, hvor tyve tusinde Krigsfo vilde være til hendes Raadighed — et Forslag altsaa om endr at vove et stort Slag for den gamle Religion. Maria valg dog viselig at lande sydligere, i Leith, og heller ikke i hend nye Raad kom Jarlen af Huntley til at indtage den førs Plads, da hun fandt det klogest at sammensætte dettes Flee tal af den reformeerte Adel. En ny Gadefeide, hvortil Edi burgh blev Vidne en Sommeraften i Aaret 1562, afgav vel ikl Aarsagen, men var tilsidst bleven tilstrækkelig Anledning den forhen imødesete Kamp i Norden. John Gordon, en yng Søn af Jarlen af Huntley, havde tidligere havt en Strid m Lord Ogilvie; de traf hinanden i Edinburgh, begge ledsagede et væbnet Følge, Sværdene bleve dragne, og Lord Ogilvie bl farlig saaret af sin Modstander. For at undgaae den Stre hvormed James Stuart efter Øvrighedens Opfordring og so Repræsentant for Dronningens Regjering viste sig meget vill til at hævne den nye Krænkelse af Lov og Orden, søgte og fanc den unge Gordon Leilighed til at undflye til den mægtig Fader, og nu paafulgte det aabne Brud mellem ham og de bestaaende Styrelse i Skotland. Ved at høre herom, kund Jarlen af Bothwell ikke heller udholde at hensidde uvirksom den 28de August 1562 brød han en af Jernstængerne i Fæng

---

ab omnibus dignosci cuperet — legis alicujus violationem prætexen aut carcere, aut capite, aut certo exilio damnari provide curavit«. D origine et rebus gestis Scotorum libri decem, auctore Joanne Leslæ Scoto, Episcopo Rossensi. Romæ. 1578. 4°. p. 587.

[illegible] [illegible] faldt han ved [illegible] Drukningens, af hendes [illegible] yngste Søn, som havde givet den [illegible], blev nogle Dage efter hals[illegible] ældste Søn Georg Gordon, der senere [illegible] Bothwell, blev vel forskaanet for [illegible] Dødsstraf, men Naaden skulde dog [illegible] Fangenskab paa Dunbar Castle; Gordon[illegible]gjengivet, og paa deres Bekostning [illegible] udnævnt til Jarl af Murray, den Titel, [illegible] som oftest bliver betegnet. Han var nu

[illegible] Brev til Sir William Cecil, skrevet i Spynie [illegible]tember 1567, i Calendar of the State Papers [illegible] I, 184.

[illegible] Bothuelius per funem e fenestra demissus ex arce [illegible] Buchanan, Rerum Scoticarum Historia. p. 205. [illegible] the stancheour of the wyndo; utheris whispe[illegible] passage by the yettis. Knox, History of the Re[illegible] II, 347. Naar Knox her tilføier, »One thing is [illegible] Quene was litill offended at his eschaiping«, [illegible] at han senere (II, 351) beretter, hvorledes [illegible] Bothwells Undvigelse, gjennem en Ven, Sir John [illegible] har tilskrevet ham om at forholde sig rolig, for [illegible] Ugunst. Men ogsaa Bothwell selv har senere [illegible] forinden sin Undvigelse fra Fængslet havde overveiet, [illegible] je pourrois au vray sçavoir, quelle volonté la dicte [illegible] tant qu'il me fust dict qu'elle congnoissait bien [illegible] par hayne et envye, mais que, pour lors, elle [illegible]ment ayder ne secourir, pour n'auoir elle mesmes [illegible] mais que je fisse du mieulx que je pourrois.« [illegible] hos Teulet, Lettres. p. 162.

mægtigere end nogensinde, hans Stilling i Regjeringen syntes saa fast, at Jarlen af Bothwell ikke længer øinede nogen Udsigt til Sikkerhed for sig i Skotland. Han fandt det raadeligst at søge tilbage til Frankrig, indskibede sig ved Vintertid i North Berwick og var atter ude paa den urolige Nordsø.

Hans Fart var lidet heldig. Stormveir drev Skibet, der førte ham, ind til Holy Island, den engelske Ø paa Kysten af Northumberland, og her blev han stoppet og fastholdt[1]. Bothwell tilskrev strax Elisabeths nærmeste Befalingsmand, Jarlen af Northumberland, hvorledes det kun var vinterligt Uveir, der havde drevet ham til Holy Island; han lagde i sit Brev ikke Skjul paa, at han havde Frygt for at sendes til Skotland, og bad den engelske Jarl om at anmode sin Dronning om at unde ham sin Beskyttelse[2]. Men neppe var Efterretningen om hans Reises Uheld naaet til Skotland, førend ogsaa Thomas Randolph, det engelske Sendebud i Edinburgh, efter Anmodning af Murray og dennes Venner havde mindet Elisabeths Regjering om Bothwells daarlige Sindelag mod England og om hvor ønskeligt det var, at Englands Avindsmand gjordes uskadelig[3]. Dronning Elisabeth tog nu ikke heller i Betænkning at lade en skotsk Pair, der i Fredstid var tyet ind til

---

1. The Erle of Bothwell fleing out of Scotland was taken besyde Tynmouth, where he is in prison in the castle. William Cecils Brev til Sir Thomas Smith, dateret Westminster den 7de Februar 1563, hos Thomas Wright, Queen Elisabeth and her times, a series of original letters. London. 1838, I, 123.
2. Bothwells Brev af 7de Januar 1563 til Jarlen af Northumberland i Calendar of the State Papers relating to Scotland. I, 187.
3. Thomas Randolphs Brev til Sir William Cecil, dateret Edinburgh den 22de Januar 1563 i Calendar of the State Papers relating to Scotland. I, 187.

[illegible] holdes under [illegible] Stuart i Begyndelsen af [illegible] [illegible] af Bothwells Moder og [illegible] hos sin gode Søster i England [illegible] saa heit betroede Tjener og [illegible] Tilladelse til at fortsætte sin [illegible] Anbefalingsbreve fra Maria Stuart til [illegible] Raad skaffede ham nu ogsaa [illegible] den skotske Garde, der siden Ludvig [illegible] til en nedarvet Bestanddeel af de [illegible][illegible], og som nyligen havde havt Both- [illegible], Jarlen af Arran til Befalingsmand. [illegible] en altfor rastløs Mand til længe at [illegible] uvirksomme Liv i Frankrig. Efter at [illegible], hvis man ellers skal troe, hvad hans [illegible] for Maria Stuart, havde givet sig Luft [illegible] Elisabeth, men ogsaa i krænkende Ord [illegible] den ham efter et Par Aars Fraværelse [illegible]

[illegible] Elisabeth om at bringe Bothwell til London, [illegible] Marts 1563 (Calendar of State Papers. Foreign [illegible]), men maa, hvad Chalmers (Life of Mary, Queen [illegible]) har bemærket, senere være tilbagekaldt.

[illegible] til Elisabeth, dateret Holyrood den 5te Februar [illegible] the State Papers relating to Scotland. I, 195. [illegible] of the Reformation in Scotland. II, 361) har om [illegible] til England denne Bemærkning: »He was stayed, [illegible] been rendered by the Quene of England. But [illegible] That he was no rebell, and thairfoir she re- [illegible] have libertie to pas whair it pleiseth him.«

[illegible] de la garde Escossoise«, saaledes lyde Bothwells [illegible] Lettres. p. 163.

[illegible] Skrivelser fra Edinburgh til Cecil af 15de og 30te [illegible] Throckmorton af 31te Marts 1565, i Calendar of State [illegible]. 1564—65. p. 315, 325. »Kardinalen«, som

atter i Marts Maaned 1565 tilbage til det for ham saa farlige Hjemland, hvor han først besøgte sin Moder, men senere flakkede urolig om, efterstræbt i Grændseegnene af de engelske Embedsmænd, som vare satte i Bevægelse mod ham ved Opfordringer fra Øvrigheden i Skotland, og her heftigen forfulgt af Murray selv, der endnu fremdeles var hans dødelige Fjende. Ved Efterretningen om Bothwells Tilbagekomst var Murray strax gaaet til Søsteren og havde spurgt, hvorvidt det var efter hendes Villie og Raad, at Bothwell var kommen hjem, tilføiende, at enten skulde han selv eller Bothwell rømme Landet. Dronningen svarede, at Jarlen af Bothwell var en Adelsmand, der forhen havde gjort hende saa god Tjeneste, at hun ikke kunde hade ham, men hun vilde ikke gjøre Nogetsomhelst, der kunde være Broderen imod, skjønt hun helst havde seet, om Sagen kunde bortfalde [1]. Faa Dage efter blev nu Bothwell i Dronningens Navn atter stevnet til at forsvare sig angaaende den af den afsindige Jarl af Arran angivne Sammensværgelse og for derefter at have brudt ud af sit Fængsel. I Slutningen af Marts Maaned 1565 holdt Bothwell sig endnu paa Hermitage Castle, hvor han viste sig omgiven af et stort Følge af sine Vasaller i

---

Bothwell ved samme Leilighed ogsaa skulde have omtalt paa en forsmædelig Maade, kan kun antages for at have været Kardinalen af Lothringen, Maria Stuarts Onkel (jfr. Brantôme, Vies des dames galantes, i Oeuvres du Seigneur de Brantôme. A la Haye. 1740. III, 386). Men ligesom Randolphs Skrivelser meddele Bothwells Udtalelser forskjellig til Cecil og til Throckmorton, saaledes vise de tillige, at ogsaa hele denne Angivelse kun kom fra Murray, der som sin Hjemmel alene henviser til en vis Daniel Pringle, der tidligere havde været Tjener hos Bothwell i Frankrig og nu opholdt sig i Newcastle. Selv har Bothwell senere lige over for Randolph bestemt fralagt sig saadanne fornærmelige Yttringer (Calendar of State Papers. Foreign Series. 1566—68 p. 28).

[1] Knox, History of the Reformation in Scotland. II, 473.

Liddisdale, og herfra afgav han, efter Opfordringen af Dronningen, et Løfte om at ville møde for Retten (the justice-court), der den næstkommende 2den Mai skulde blive holdt i Edinburgh. Men da Murray og hans Svoger, Archibald Campbell, Jarl af Argyle og Rettens Justitiarius, indstillede sig saaledes til denne »Lavdag« (law-day), at de, i Overeensstemmelse med den gamle, os fra Islands Historie bekjendte Skik, den 1ste Mai holdt deres Indtog i Edinburgh i Spidsen for fem eller sex tusind Mand, fortvivlede Bothwell endelig om paa nogen Maade at kunne tage det op med saadanne Modstandere. Han lod det beroe ved at lade sin Slægtning, Alexander Hepburn af Whitsum, møde med Forsikkring om sin Uskyldighed og Protest imod, at Jarlens Fraværelse maatte udtydes anderledes end som en naturlig Skyhed for at optræde imod saa mægtige Modstandere[1]. Selv havde han paany indskibet sig i North Berwick, og denne Gang undslap han til Udlandet uanfægtet, overtydet om ei at kunne vove nye Skridt, saalænge han ikke fandt nogen fast Støtte hos nogen af de tvende rivaliserende Dronninger[2].

Da indtræder det betydningsfulde Omslag i Skotland, der ogsaa for Bothwell skulde hidføre Opreisningens Time. Bothwell var endnu ikke langt fra Skotland Kyster, da Dronningen yttrede sig utilfreds med, at Murray forfulgte ham saa alvorlig, og, efter at en Kjendelse, paa Grund af Bothwells Udeblivelse, var gaaet denne imod, lagde hun sig imellem, at Retten skred videre frem imod ham. Thi nu var Bruddet mellem Maria Stuart og Halvbroderen blevet fuldstændigt; »hun saa nu«, sagde hun, »hvorhen han gik, og at

---

[1] Bedfords Brev til Cecil, hos Tytler, History of Scotland. VI, 325.
[2] Chalmers, The Life of Mary, Queen of Scots. II, 215.

han vilde sætte Kronen paa sit eget Hoved« [1]. Vi tør herom paa dette Sted fatte os i Korthed. Efter den katholske Dronning Maria Tudors Død var Englands Throne tilfalden hendes Halvsøster Elisabeth, skjønt en af de engelske Parlamentsakter i sin Tid efter Kong Henrik den Ottendes Ønske havde erklæret denne hans Datter med Anna Boleyn for illegitim. Paa den anden Side havde efter Dronning Maria Tudors Død Maria Stuart allerede under sit Ophold i Frankrig ladet sig bevæge til i Forening med Dauphin i sit Segl ogsaa at antage Englands Vaaben, for saaledes at betegne de Arverettigheder, som hun tillagde sig som en Sønnedatter af Margareta Tudor, Kong Henrik den Ottendes ældste Søster, der havde ægtet Kong Jacob den Fjerde af Skotland. »Franciscus et Maria, Dei gratia rex et regina Franciæ, Scotiæ, Angliæ et Hiberniæ« — saaledes nævnte sig derefter Maria Stuart og Frants den Anden i den korte Tid, hvori Skotlands og Frankrigs Souveræner vare forenede i Ægteskab. Skjønt dette i og for sig ei var synderlig mere anstødeligt, end naar Elisabeth, som saa mange af hendes Efterfølgere senere, vedblev at betegne sig som Souveræn ikke blot af England, men ogsaa af Frankrig, var en saadan Rivalitet hende dog utaalelig, og i Overeensstemmelse med hendes Ønske havde da ogsaa en af Artiklerne i Traktaten af Edinburgh af 6te Juli 1560 udtrykkelig anerkjendt, at Englands Krone tilhørte hende, og forpligtet Maria Stuart til at aflægge Brugen af den engelske Titel og det engelske Vaaben. Men Maria Stuart vægrede sig ved ligefrem at bekræfte denne Traktat [2], og Elisabeth lagde da atter

[1] Thomas Randolphs Beretning af 3die Mai 1565, hos Tytler, History of Scotland. VI, 325—331.

[2] Til Ratifikation af Traktaten i Edinburgh føiede Maria Stuart og Frants den Anden dette Forbehold: »n'entendant toutefois, par ceste ratifica-

sit uforandrede Sindelag for Dagen, da Maria Stuart stod i Begreb med at vende tilbage fra Frankrig; for det Tilfælde, at hun paa Reisen skulde komme i Berøring med engelske Kyster eller Skibe, havde hun gjennem d'Oysel, Leiths tappre Forsvarer, som hun havde sendt til London, udbedet sig et Leidebrev; men herved vægrede sig Elisabeth, foreholdende Traktaten i Edinburgh; den engelske Dronnings Raadgivere havde fundet det farligt, om Maria Stuart nu var kommen til at betræde en Deel af det katholsksindede Nordengland; den skotske Dronnings Venner fandt det end mere ængsteligt, at hun dog ikke veeg tilbage, at hun nu over Havet vovede sig tæt forbi de engelske Skibe, der dengang laae ude for at randsage, om Nordsøens Seilere ikke gjemte »Pirater«. Gjennem den skjulende Taage kom Maria Stuart i god Behold i Land i sit Rige, og en Tid lang smigrede hun sig nu med Haabet om ved venlig Imødekommen at faae Striden endt. »Naar Elisabeth«, saaledes yttrede hun dengang til Thomas Randolph, »vil behandle mig, som om jeg var hendes Søster eller Datter, da vil jeg, efter som hun vil, opføre mig som den ene eller anden, og vil ikke vise mindre Beredvillighed til at lyde og ære hende, end mod en Søster eller Moder«[1]. Af de Fester og Forestillinger, hvortil Holyrood blev Vidne efter Marias Hjemkomst, fremhæves især som prægtig et Optog i en Fastelavnstid, hvorunder man, medens de adelige Herrer viste sig i samme Farver som Maria og hendes Hoffruer, kunde høre et Kor afsynge forskjellige Vers; blandt disse endnu opbevarede Vers fra Februar 1564, som gjennem den ved

tion, quicter ne renoncer aucune chose des droicts qui nous peuvent comporter et appartenir es dits royaulmes, et aultres nos droicts.« De la Barre Duparcq, Histoire de Francois II. Paris. 1867. p. 191.

[1] Randolphs Beretning hos Raumer S. 33.

Festen tilstedeværende Randolph bleve oversendte til Elisabeth, vare ogsaa Stropher, som Maria dengang havde ladet affatte af Buchanan, og som offentlig udtalte, at Skotlands Dronning altid vilde elske Englands, den engelske Dronning altid den skotske [1]. Maria Stuart ønskede nu ikkun af sin Slægtning paa Mødrenesiden at see sig anerkjendt som nærmeste Arving til England; hun vilde have beredet Europa det sjeldne Skue af en Sammenkomst mellem Britanniens tvende regjerende Dronninger; men efter først at have lovet Maria et Møde i Nottingham og dernæst i York, havde Elisabeth, der aldrig ønskede at vise sig ved Siden af sin yngre og skjønnere Medbeilerinde, sluttet sine mange Forhalinger med reent at drage sig tilbage. Maria havde dernæst tilsidst, da man i Skotland ønskede igjen at see hende gift, viist sig villig til at tage Hensyn til Elisabeths Formaning om ikke at knytte nogen af de britiske Kroner til en af Fastlandets katholske Fyrster; hun havde lyttet til Elisabeths Ønske om, at hun helst, til dennes Betryggelse mod fremtidig Uro, burde foretrække en af Englands Adelsmænd; hun havde endog, da Elisabeth til almindelig Forbauselse fandt paa at anbefale hende sin egen Yndling, Lord Robert Dudley, Greve af Leicester, ikke reent tilbageviist denne, der selv i denne Anledning be-

---

[1] Randolphs Beretning til Cecil af 21de Februar 1564 hos Keith, History of Church and State in Skotland, p. 249. Georgii Buchanani Poemata quæ exstant. Lugduni Batavorum. 1628. p. 417. Af Buchanans Stropher fra Festen i Aaret 1564, der i Samlingen har Overskriften »mutuus amor«, lyde de sidste saaledes:

„Durabit usque posteris
Intaminata sæculis
Sincera quæ Britannidas
Nectit fides Heroidas.

Rerum supremus terminus
Ut astra terris misceat,
Regina Scota diliget
Anglam, Angla Scotam diliget.

[illegible]

[illegible] Dag, kunde blive farlig for [illegible] Rigets Sikkerhed, naar Maria [illegible] efter at Elisabeth [illegible] havde arbeidet for det af [illegible] hendes [illegible] dog [illegible] fra Marias Side stadig opstillede [illegible] til Englands Throne forend at [illegible] blive hende bestemt sikkret ved en [illegible]

[illegible] unge Dronning utaalmodig sine [illegible] paa sin endnu yngre Fætter, der den [illegible] England som en af Elisabeths Under[illegible] Bedstemoder, Margareta Tudor, Søster [illegible] af England, og som Kong Jacob [illegible] Skotlands Dronning, havde, efter at [illegible] Ægtefælle falde i Kampen ved Flod[illegible] Hær, senere ægtet Jarlen af [illegible] Douglas, der en Tid lang styrede Skot[illegible] Femte, hendes kongelige Søn, blev [illegible] en Fjende af Staten i Landflygtighed [illegible] Douglas, en Datter af Archibald og [illegible] sig med den senere fra det nordlige [illegible], ogsaa til England flygtede, skotske [illegible] Stuart, ved hvem hun her, fire Aar [illegible] i Skotland, blev Moder til Henrik [illegible] Den ærgjærrige Fader, der selv ogsaa [illegible] med de Kronen bærende Stuarter, [illegible] den Femte, inden Maria Stuart var bleven

9*

[illegible]

[illegible], og at hans Datter, Prinsesse [illegible] havde begunstiget hende paa Hel[illegible], af sin Moder, der paa [illegible] Stuarts Tante, kunde den unge [illegible] om alle hede Slægt, bære Opmuntring [illegible] Herlighed, hvortil han ved sin Fødsel [illegible] Jarlen af Lennox selv ikke forblev [illegible] Reformationens Lære, [illegible] hans Hustru, [illegible] gamle Religion ivrig hengiven, for at deres Slot [illegible] blive ligesom et lille katholsk Hof; hun [illegible] meget heller være sig magtpaaliggende at faae sin [illegible] dragen i alle de katholske Ceremonier, som en [illegible] mellem ham og hans kongelige Slægtning i Skotland [illegible] Hand, hun længe havde pleiet [1]. Hun var, da Ma[illegible] vendte tilbage fra Frankrig, ved Efterretningen om [illegible] lykkelige Ankomst til Skotland, falden paa Knæ af [illegible] havde med oploftede Hænder takket Gud, fordi D[illegible] var sluppen saa vel forbi Elisabeths Skibe; hun [illegible] selv skriftlig henvendt sig til Maria Stuart om sin [illegible] Aaret 1564 saa hun sig endelig ved Maalet [illegible]

[1] I en Optegnelse af Maria Stuart om de Grunde, der [illegible] for Ægteskabet med Darnley (hos Labanoff, Lettres, instructions et mémoires de Marie Stuart, I, 296—99), fremhæver hun [illegible] han var «de mesme religion que moy». Og allerede [illegible] John Knox (History of the Reformation in Scotland, II, [illegible]) [illegible], at «the Erle of Levenox and his wyf wer [illegible] [illegible] with Papistis.» [illegible]

[illegible] af Dronning Elisabeth [illegible] Moders Orlov for, med [illegible] opholde sig i Skotland, hvor [illegible] Fredløs, og som han ikke havde [illegible] Vaaben mod sit Fædeland, i [illegible] Han blev naadig modtagen af [illegible] hans forbrudte Godser tilbagegivne. [illegible] af Aaret 1565 fulgt til Norden af [illegible] ogsaa af Elisabeth havde opnaaet [illegible] et halvt Aars Besøg i Skotland. Det [illegible] en veirslaaet Klippeborg ved [illegible] første Gang havde Leilighed til at hilse [illegible] Dronning; dennes Øine hvilede med Vel- [illegible] nittenaarige Fætter, der ikke betænkte [illegible] som Beiler, og skjønt Maria Stuart [illegible] den Ring, som Darnley bød hende, [illegible] dog nu snart for en Forbindelse, [illegible] forenet, at den kunde give dob- [illegible] i England. I Vaaren 1565 erklæ- [illegible] sit Riges samlede Adel, at hun [illegible] Darnley, den nære Frænde, der, hvad [illegible] ogsaa har Navnet Stuart, det for Skot- [illegible]

[illegible] Adels Møde i Stirling havde ikke en [illegible] sig mod dette Giftermaal, men hvor [illegible] dog ikke snart mod det, baade fra [illegible] Ministre i England, og fra Murray og [illegible] Skotland! Den engelske Dronning sendte [illegible] Throckmorton til Maria Stuart, for at faae [illegible] Hensigt; da Maria Stuart kun svarede [illegible] over denne Anmodning, idet hun jo

[illegible]
[illegible] imedens [illegible]
[illegible] Uro og Tvistes [illegible]
[illegible] ikke vilde adlyde; hun [illegible]
[illegible] til at gaae ud over den [illegible]
[illegible] Darnley Sønnen, der med sin yngre [illegible]
[illegible] sig tilligemed, medens Familiens [illegible]
[illegible] I Skotland havde Murray, [illegible]
efter Maria Stuarts Ord, dengang tænkt sig [illegible]
[illegible] at kunne opnaae den barnløse Dronnings [illegible]
[illegible] i Fald, at med hans hidtil [illegible] over[illegible]
[illegible] vilde det efter Forbindelsen med den [illegible]
være forbi. Uforsigtigen havde den unge Darnley, [illegible]
over Skotland til Dag laa foran ham, henkastet [illegible]
[illegible] at Jarlen af Murrays Besiddelser vare altfor [illegible]
[illegible] Grund til at modsætte sig Ægteskabet [illegible]
[illegible] man efter Hensyn til Religionen; det vilde, [illegible]
[illegible] det sig nu igjen, bringe Evangeliet i Fare. [illegible]
[illegible] Maria Stuart aldrig havde lagt Skjul paa, at [illegible]
[illegible] Roms Kirke som paa Guds sande Kirke, havde [illegible]
[illegible] ytret, at skjøndt hun ikke hørte til [illegible]
[illegible] Religion, og skjøndt hun vilde ønske, at [illegible]
Undersaatter heri vare stemte som hun, tænkte hun [illegible]
paa at tvinge nogen af dem. Og dette havde [illegible]
[illegible] Ord. Det er saa langt fra, at Maria [illegible]
[illegible] og nyere Forfattere have gjentaget, skulde [illegible]
[illegible] med Reformationen, der efter [illegible]
[illegible] af Skotland blev indgivet af mægtige [illegible]

[illegible] Randolphs Brev til Cecil, skrevet i [illegible]
[illegible] Church and State in [illegible]

paa Fastlandet, at der tvertimod fra Katholikernes Side har været bittert klaget over, at hun forblev døv for de hemmelige Sendebud, der i dette Ærinde vare skikkede til hende[1]. Men for sig selv havde hun krævet den samme religiøse Frihed, som hun ikke bestred hos sine protestantiske Undersaatter; hun havde, da hun vendte tilbage til Skotland, aabent ladet sig ledsage af den katholske Præst René Benoist — der under sit Ophold i Edinburgh opfordrede Knox til en offentlig Disputation og senere blev Skriftefader for Kong Henrik den Fjerde af Frankrig, til hvis Omvendelse han væsentlig skal have bidraget[2]. For Dronningens Vedkommende havde det intolerante Parlament da ogsaa fundet sig i at gjøre en Undtagelse fra den Strenghed, hvormed det ellers havde forbudt alle katholske Ceremonier i Skotland. Miskjendes kunde det heller ikke, at da Dronningens og Darnleys Formæling fandt Sted den 29 Juli 1565, blev der ogsaa fra deres Side lagt Vind paa ikke at vække Anstød. Vielsen foregik i Kapellet i Holyrood — den eneste endnu tilbageblevne Levning af Holyrood-Klosterets gamle Kirke, hvor saa mange af Maria Stuarts Forfædre vare blevne kronede og viede; tre Ringe bleve af Darnley satte paa Dronningens Finger; de knælede ved hinandens Side, men da Vielsesakten var bleven forrettet af John Sinclair, Biskoppen af Brechin, kyssede Darnley Dronningen og vendte tilbage til

---

[1] *Ma ella non l'ha voluto mai intendere,* non ostante che siano stati mandati alla Maestà Sua Monsignor Dumblanen e il padre Edmondo per persuaderla ad abbraciar questa savissima impresa. Skrivelse fra Biskoppen af Mondovi, den pavelige Nuntius i Frankrig, til Cosmo I, Storhertugen af Toscana, dateret Paris den 16de Marts 1567, hos Labanoff. VII, 107.

[2] Niceron, Mémoires pour servir à l'histoire des hommes illustres dans la république des lettres. Paris. 1729—45. XLI, 1—49.

Værelserne i Palladset, efterladende hende alene i Kapell til at høre sin katholske Messe. Darnley forsømte ikke helle at besøge St. Giles Kirken, hvor John Knox prædikede, me denne eller lignende Imødekommen havde ikke kunnet a væbne den diktatoriske Reformator, for hvem Biskoppen Brechin kun var »en topmaalt Hykler«[1], og der med Hensy til Dronningens egen Gudstjeneste allerede længe havde tordn om, at »han hellere vilde see ti tusind Franskmænd i Sko land end een eneste Messe«. Der var ogsaa dem i Skotlan der dengang have antaget, at et hemmeligt katholsk Gifte maal allerede førend den offentlige Formæling havde foren Dronningen med sin Fætter[2], og da denne efter Vielse den 19de August indfandt sig for at høre Knox, talte Refo matoren med saa heftige Ord om Kvinders og Drenges R gjering, at den unge Darnley i retfærdig Fortørnelse skynd sig ud af St. Giles-Kirken[3]. Af hans Forening med Dro ningen havde man nu taget Anledning til at gjøre Paasta paa, at ogsaa hun skulde opgive sin katholske Messe, og Maria afslog dette, var der fra denne Nægtelse kun faa Skri til det aabenbare Oprør.

Det nye Oprør, hvorfor Murray, hemmelig understøttet Elisabeth, satte sig i Spidsen, gik ud paa at rydde Darnley

---

[1] Knox angriber John Sinclair yderligere saaledes: »No godly man d creditt him, for not onely ganesaid he the doctrin of justification and prayer, which before he had tawght, but also he sett up and ma teaned the Papistrie to the uttermost prick«. History of the Refo mation in Scotland. I, 266.

[2] I en italiensk Beretning om Begivenhederne i Skotland, afgivet i Aa 1566, efter David Riccios Mord, til Cosmo I, Storhertugen af Tosca (hos Labanoff. VII, 67), hedder det saaledes om Maria Stuart og Darnle »Fosserò da un capellano catolicamente sposati in camera di es David«.

[3] Knox, History of the Reformation in Scotland. II, 497.

Veien eller at udlevere ham og Faderen til England, at fængsle Dronningen i Skotland og at faae Murray selv som Regent i Spidsen for Riget. Men dette Oprør blev med Kraft og Held kuet af Maria. Hun fulgte selv under Felttoget med sin Hær, som en Amazone saa man den unge Dronning til Hest sætte over Skotlands Floder eller sprænge fremad mod Fjenderne; men atter lod hun en Proklamation forsikkre hendes kjære Undersaatter om, at hun aldrig havde tænkt eller nogensinde vilde tænke paa at tvinge en Enestes Samvittighed. Idet hun begav sig til Kampen, havde hun ogsaa vidst at samle alle Murrays Fjender om sig; hun løslod den unge George Gordon, Jarlen af Huntley, der endnu siden Faderens Nederlag og Fald i Aaret 1562 sad fangen paa Dunbar Castle, og nu var det ogsaa, at hun blandt Andre fra Frankrig lod tilbagekalde — Jarlen af Bothwell.

Han kaldtes ei forgjæves. Men som forhen, saaledes søgte ogsaa denne Gang hans Fjender at forebygge hans Ankomst ved atter at henvende sig til Elisabeths Repræsentant i Skotland: »Der fortælles«, saaledes skriver denne til Cecil, »at man har sendt Bud efter Jarlen af Bothwell og Lord Seaton, hvad der har Udseende af at være Sandhed, da de ere dygtige Mænd til at tjene i den herværende Verden. Man ønsker, dersom de skulde ankomme til England, at de for en Tid maatte sættes under god Bevogtning« [1]. Bothwell havde imidlertid, idet han forlod Frankrig, indslaaet en anden Vei; i Efteraaret kunde Dronning Elisabeth for den spanske Ambassadør i England med Bitterhed beklage sig over, at man i Vliessingen, i de spanske Nederlande, havde tilladt den skotske

[1] Randolphs Brev til Cecil af 4de Juli 1565, hos Keith, History of the Affairs of Church and State in Scotland. p. 295.

Jarl at udruste et Par Fartøier og forsyne dem med Krigsfornødenheder[1]. Faa Dage efter at Elisabeth havde klaget saaledes i London, naaede Bothwell over til Skotland. En engelsk Sømand, Charles Wilson, der havde paataget sig med nogle Skibe at standse og tage de Tilbagekaldte, lod forgjæves skyde efter Bothwells smaa Fartøier, Jarlen lod sine Folk bruge Aarerne, og den 17de September stod han igjen ved Eyemouth paa Fødelandets Strand[2]. Et Amnestidekret af 5te August havde allerede tilgivet ham »hans Bryden ud af Kastellet i Edinburgh uden Tilladelse«, og selv blev han den 20de i Holyrood venlig modtagen af Maria, som gjengav ham alle hans tidligere Stillinger og Embeder, navnlig ogsaa hans Plads i Statsraadet, hvor han Indflydelse snart blev iøinefaldende. I Forening med Jarlen af Lennox blev han Hovedanfører for den Hær, som Maria Stuart og Darnley personlig ledsagede. Han var kommen tidsnok til at deeltage i den Raadslagning, som den 10de Oktober 1565 af Dronningen afholdtes i Castlehill paa Veien til Dumfries, og til at see den Skjæbne, hvorunder han saa længe havde lidt, nu ramme den, der havde beredt ham den; Murray maatte nu i Forening med sine Venner selv gaae i Landflygtighed; fra Dumfries undvege de over Grændsen til England. Her, hvor man saaledes saa Marias Regjering stærkere end nogensinde, var man dengang ikke uden Frygt for, at den skotske Lehnshær, der var voxet til 18,000 Mand, vilde

---

[1] Paul de Foix's Beretning til Katharina af Medici, dateret London den 18de September 1565, hos Teulet, Papiers d'État. II, 78.

[2] Jarlen af Bedfords Skrivelse til Cecil, dateret Berwick den 19de September 1565, i Calendar of State Papers. Foreign Series. 1564—65. p. 464. A Diurnal of remarkable Occurrents that have passed within the country of Scotland from the death of King James IV till the year 1575. From a Manuscript of the 16th century in the possession of Sir John Maxwell of Polloch, Baronet. Edinburgh. 1833. 4°. p. 83.

følge efter; man talte om, at den skotske Dronning nu vilde gjøre sine Krav alvorlig gjældende og paatænkte at føre sin Hær til London; for Forsigtigheds Skyld fandt den mistænksomme Elisabeth Opfordring til under et Paaskud at kalde de katholske Jarler i Nordengland ned til sit Hof. Dronningen af Skotland gik dog ikke over Grændsen, men som øverste Befalingsmand paa denne efterlod hun, idet hun selv drog tilbage til Edinburgh, den hjemvendte Jarl af Bothwell; ham i Særdeleshed tilfaldt det Hverv med Fodfolk og Ryttere at vaage over, at ikke Udsendinge fra Oprørerne, der vare flyede til England, vakte nye Uroligheder paa den skotske Side, og skjønt Jarlen Francis af Bedford, Befalingsmanden over de engelske Grændseegne, hadede ham personlig og idelig klagede over ham, lod Maria Stuart sig dog nu derved ei bevæge til at opgive ham. »Jeg fortalte den skotske Dronning«, saaledes skrev Randolph dengang til Cecil, »at Bothwell var en Person hadet af den engelske Dronning og bekjendt for ikke at være tilbøielig til Fred, saa at dersom onde Følger indtraf, vilde hun alene have sig selv at takke derfor. Hun svarede, at hun ogsaa kunde gjøre Udsættelser mod Bedford og derfor ikke vilde udnævne en anden Person i Bothwells Sted«[1].

Som Skotlands Historie har viist sig, saaledes viser sig ogsaa Bothwells: hans politiske Liv havde været stormfuldt. Hans private Liv havde ikke heller kjendt større Fred. Ogsaa i det afspeiler sig Skotlands Vildhed, ledsaget af et Afpræg af det sextende Aarhundredes Frankrig. Den nye presbyterianske Strenghed havde efter Dronningens Tilbagekomst allerede dømt ham, da han, under hendes Onklers Besøg i

[1] Randolphs Brev til Cecil af 24de Januar 1566, hos Keith, History of Church and State in Scotland. Appendix. p. 166.

Edinburgh, som Marquien af Elbeufs Stalbroder ogsaa hav røbet sin Deel i fransk Letfærd. Aaret efter, medens Bot well saa længe blev fastholdt i England, skrev Randol der især havde fremkaldt hans Anholdelse, saaledes til Cec »Jeg besværger Deres Naade, sæt ham, hvor De vil, kun ik i Dover Castle, just ikke fordi jeg frygter for min gamle Mod men min Søster er ung og har mange Døttre«[1]. Lige over denne eller lignende Yttringer tør det dog ikke oversees, vi nu ogsaa i denne Retning kun have hans Ungdomsli Karakteristik fra hans bittreste Fjender, der som oftest ik røbe nogen Betænkning ved Valget af Farverne[2], og h Sigtelser heller ikke her tør troes uden videre[3]. Han syn i det Mindste ikke at have havt anden Afkom end een uæg Søn; denne i en ukjendt Forbindelse fødte Søn efterlod Bot wells Moder, Agnes Sinclair, senere ved sit Testament Alt, hv hun eiede[4]. At Lady Margareta Reres, der, selv født i Slægt

[1] Randolphs Skrivelse til Cecil, dateret Edinburgh den 3die Juni 15 i Calendar of State Papers. Foreign Series. 1563. p. 383.

[2] Buchanans Skildring af ham er saaledes denne: »Ubi adolevit, in al et scortis ita patrimonium amplissimum prodegit, ut etiam, ut poe quidam ait, deesset egenti æs laquei pretium«. Buchanan, De Ma Scotorum Regina. p. 54.

[3] Stundom modsige de hinanden. Under Bothwells tvungne Ophold Nordengland skriver Sir Henry Percy fra Tynemouth-Castle den 1 Februar 1563 om ham til Cecil: »He is very wise and not the m he was reported to be«, og efter at Bothwell endelig igjen var blev sat paa fri Fod, tilføier han i en anden Skrivelse fra Tynemou Castle den 18de Marts 1564, at »his behaviour has been both courte and honourable« (Calendar of State Papers. Foreign Series. 15 p. 129. 1564—1565. p. 83). En Modsigelse findes ogsaa mellem skyldningen mod Bothwell i et Brev fra Jarlen af Bedford til C skrevet fra Berwick den 6te April 1565, og hans senere Karakteri i et andet Brev til Cecil, skrevet af Sir William Drury den 13de 1567 (Calendar of State Papers. Foreign Series. 1564—1565. p. 1566—68. p. 229).

[4] Item, the said nobill Lady left hir haill gudis, the saidis dettis be

Beaton, kaldtes saaledes efter sit Ægteskab med Arthur Forbes af Reres, og der blev en af Maria Stuarts yndede Hoffruer og Ammen for hendes Søn, tidligere skulde have været en af Bothwells Elskerinder, beroer alene paa Buchanans upaalidelige Angivelse [1]. Om hendes Søster, Janet Beaton, Enke efter sit sidste Giftermaal med Sir Walter Scott af Branksome og Buccleuch, blev det, under en i Aaret 1559 anlagt Sag, ligeledes gjort gjældende, at hun enten havde staaet i et utilladeligt Forhold eller i alt Fald ved Trolovelse var knyttet til Sheriffen i Edinburgh Shire [2], og at derfor denne, det vil sige Bothwell, ei var skikket til at være Dommer i hendes Sag. Men Trolovelse eller »Haandfæstning« (hand-fasting), som man sagde i Skotland, vilde dog ikke der været nogen Pagt, der ligefrem forbandt til Ægteskab [3], og medens Ladyen af Branksome ikke bluedes ved aabent at tillægge sig tidligere Skyld paa anden Maade [4], har hun i det Mindste selv ikke vedkjendt sig nogen Falden lige over for den unge Bothwell. Anderledes optraadte derimod Anna, en Datter af den norske Adelsmand Christopher Throndssøn, af Slægten Rustung, der efter sin eventyrlige Fortid var bleven en af Kong Christian den Tredies

payit, to William Hepburne, son natural to James Erle Bothuel. Testamentet af 21de Marts 1573, i The Bannatyne Miscellany. III, 304.

[1] Quæ inter pellices Bothuelii fuerat. De Maria Scotorum Regina. p. 7.

[2] Queytly marriet or handfast. Riddel, Inquiry into the law and practice of Scottish Peerage. Edinburgh. 1842. I, 427. Robertsons Fortale til Inventaires de la Royne d'Escosse. p. 92—93.

[3] Bothwells Søster, Jane Hepburn, blev den 24de Juli 1556 ved »Haandfæstning« knyttet til Robert Lauder af Bass, men den 1ste September i samme Aar ophævedes igjen denne Pagt. The Bannatyne Miscellany. III, 279.

[4] Liber officialis Sancti Andreæ, curiæ metropolitanæ Sancti Andreæ in Scotia sententiarum in causis consistorialibus quæ exstant. Edinburgi. 1845. p. 86. Ladyen af Branksome er den samme Person, der ogsaa findes nævnt som »Lady Buccleuch«.

[illegible]

[illegible] Haand, Mund og Bræv [illegible] Hans Elden angaaer; hvor dette [illegible] nærmest tænke paa [illegible] Norden i Aaret 1560, hvorom et Rygte [illegible] fortalte, at han under et [illegible] skulde have gjort et rigt Parti[3]. For [illegible] Klage anmeenedes paa, at Bothwell [illegible] fra henden «Fædrenegaard», han [illegible] at hendes Fader i Aaret 1556 [illegible] Christian den Tredie, der dengang overdrog [illegible] i Norge, havde forpligtet sig til «i sin Livstid at [illegible] og ikke andetsteds»[4]; han var her i Aaret [illegible] forlehnet med Ebelholt Kloster paa Sjælland, som [illegible] 1560 ombyttede med Tryggevælde Lehn, men han [illegible] tillige havt sin egen Gaard i Kjøbenhavn, hvor [illegible]

---

[1] L. Daae, Christopher Throndssøn Rustung, hans Søn [illegible] Datter Skottefruen, i Historisk Tidsskrift, udgivet af den [illegible] Forening. Andet Bind (Christiania. 1872.), S. 116.

[2] Absalon Pederssøns Dagbog over Begivenhederne, især i [illegible] 1572. Udgiven efter offentlig Foranstaltning med [illegible] Tillæg af N. Nicolaysen. Christiania. 1860. S. 148.

[3] It is said that the Earl of Bothwell is married in Denmark [illegible] with whom he has 40,000 yoenadallers. The auther of [illegible] lady Buccleugh, his old friend and lower. Randolph [illegible] Cecil, dateret Edinburgh den 23de September 1560, i Calendar [illegible] Papers, Foreign Series. 1560—61. p. 311. «Yoenadallers» [illegible] Joachimsdalers, kaldte saaledes [illegible] efter Sølvbjergverket Joachimsthal i Böhmen.

[4] [illegible] Rigs-Registranter. Første Bind (Christiania. [illegible]

[illegible] sigt [illegible] [illegible]
[illegible] Jarl fra [illegible]
[illegible] af Bothwell; han [illegible]
[illegible], udsætte sin [illegible]
[illegible] dereſter i nogen Tid at have
[illegible] Shetland, for saa vidt man tør slutte
[illegible] af Maria Stuart senere blev udstedt for
[illegible], en Datter af Christopher Trundtnt,
[illegible] Danmarks Befalingsmand til Søes», og
[illegible] fremkaldt ved et Ønske af Anna
[illegible][4]. En anden Datter af Christopher
[illegible] Throndssøn, vides at have levet gift
[illegible] paa Hetland[4], og maaskee har Anna da
[illegible] sig hos Søsteren; maaskee er det ogsaa
[illegible] hvortil der sigtes, naar Randolph under
[illegible] i England siger, at Alt, hvad der den-
[illegible] levnet, bestod i en Gave, som han endnu

[illegible] Throndssøn (i Geheimearkivet), hvori hun under Fa-
[illegible] foreløbig besvarer en til denne kommen Opfordring
[illegible] den Ældre om at sende ham en Skibsbygger, er da-
[illegible] den 11te Marts 1559.

[illegible] Graff halber, Borthuil geheissen, welcher auch in
[illegible] gesethen and vor etzlich jharen vnsers Herrn Vaters,
[illegible] Gedechtniss, Admirall Christoffer Trundtheim
[illegible] Ehe zugesagt und mit ihme hinweg gefhuret, aber
[illegible] sitzen lassen», hedder det i en Skrivelse fra Kong
[illegible] til hans Svoger, Kurfyrst August af Sachsen, da-
[illegible] den 22de Juni 1568, i Geheimearkivet.

[illegible] ac dedimus potestatem habitandi et commo-
[illegible] atque inde discedendi ac redeundi, quovis ei e
[illegible] — saaledes hedder det i dette Pas, udstedt af Maria
[illegible] Afskrift i Geheimearkivet er aftrykt af O. Nielsen i
[illegible] Første Bind. Kjøbenhavn. 1865—66. S. 397—98.

[illegible] Christopher Throndssøns Børn, i Samlinger til
[illegible] Sprog og Historie. Christiania. 1833—38. 4°. VI. 258.

havde til Erindring om en Forbindelse med en adelig Dame fra »Nordlandet«[1]. Trolovelsen med Anna Throndssøn og den foregaaende Forbindelse med Ladyen af Branksome og Buccleugh, der hos Buchanan fremstilles som Ægteskaber[2], havde dog ikke efterladt noget varigt Indtryk hos ham, da han efter sin sidste Tilbagekomst til Fødelandet nogle Øieblikke synes at have tænkt paa der at begynde et roligere Liv[3]. Han havde nogle Aar i Forveien seet sin Søster ægte Maria Stuarts Halvbróder, John Stuart, Prior til Coldingham, ogsaa et af Kong Jacob den Femtes mange illegitime Børn; Lady Jane Hepburns Bryllup var dengang, Søndagen den 11te Januar 1562, »under megen Morskab og mange Lege«[4] og i Dronningens egen Nærværelse, blevet holdt paa Chrichton Castle.

---

[1] A Portugal piece, which he received for a token out of the North from a gentlewoman. Randolphs Skrivelse fra Edinburgh af 3die Juni 1563, i Calendar of State Papers. Foreign Series. 1563. p. 383.

[2] Hans med de skjærende Farver givne Skildring tillægger allerede Bothwell inden hans Giftermaal »duas *uxores* nondum dimissas« (De Maria Scotorum Regina. p. 91), »duas *uxores* adhuc vivas« (Rerum Scoticarum Historia. p. 357). L. Daae har meent, at der ogsaa sigtedes til Anna Throndssøn i den gamle skotske Sang, der nævnes som »Lady Anna Bothwells Lament«, og hvori en ung Kvinde klager over med sit Barn at være bleven forladt af sin Huusbond eller Elsker (Historisk Tidsskrift, udgivet af den norske historiske Forening. II, 344), men denne Mening er vistnok uholdbar. Heltinden i hiin Ballade er Anna Bothwell, en Datter af Adam Bothwell, Biskoppen over Orknøerne, som viede Maria Stuart og Jarlen af Bothwell; hun havde havt en Kjærlighedshistorie med en Søn af Jarlen af Mar, Alexander Erskine, som forlod hende (Aytoun, Ballads of Scotland. Second Edition. Edinburgh. 1858. II, 49).

[3] »Je délibéray«, har han om denne Tid skrevet, »de me reposer et vivre paisiblement apres les emprissonnements et exil que j'avois sufferts«. Bothwells Fremstilling hos Teulet, Lettres. p. 167.

[4] Randolphs Ord til Cecil hos Chalmers, Life of Mary, Queen of Scots. II, 212. John Stuart, der allerede døde i Inverness i Slutningen af Aaret 1563, havde i sit kortvarige Ægteskab med Bothwells Søster Sønnen Francis, der fik Maria Stuart til Gudmoder, og Ja-

ettes Herre vilde nu følge Søsterens Exempel, Jarlen af Bothwell esluttede selv at gifte sig og ægtede i sit tredivte Aar »en god, rbar og dydig Kvinde« [1], den tyveaarige Lady Jane Gordon, n Datter af den mægtige, katholske Jarl i Norden, der i

den Sjette betragtede derefter denne Francis Stuart som sin Fætter, om endog i en illegitim Linie, udnævnte ham i Aaret 1581 til Jarl af Bothwell og Storadmiral af Skotland, tillige overdragende ham alle de øvrige, Onklen forlængst fradømte Besiddelser og Stillinger. Hans Karakteer blev dog Onklens altfor meget lig, hans politiske Liv lige saa stormfuldt som dennes. Hvor utaknemlig imidlertid den nye Jarl Bothwell senere ogsaa viste sig mod Jacob den Sjette, glemte han i det Mindste ikke den Godhed, hvormed Maria Stuart havde fulgt ham fra Vuggen; han sagde Jacob den Sjette lige i Øinene, at dersom han fandt sig i Dronning Elisabeths Sagsanlæggelse mod hans fangne Moder, fortjente han at hænges, og da Tidenden om hendes Henrettelse naaede Skotland, udbrød han, at nu var en Staalbrynje den eneste Sørgedragt, som han vilde bære, og satte Alt i Bevægelse for at fremkalde et Indfald i England. Syv Aar senere maatte han tilsidst søge Tilflugt i Nordens vilde Høilande og derefter ligeledes tye til Orkenøerne, hvorfra han endelig ogsaa over Shetlandsøerne maatte fortsætte sin Flugt til Frankrig. Den franske Regjering nødte ham i Aaret 1600 til at drage sig tilbage til Spanien, hvorfra han begav sig til Neapel, for her, efterat være gaaet over til Katholicismen, at ende sit Liv i Aaret 1612, som det antoges, af Sorg over Jacob den Sjettes ældste Søns, Prinds Henrik Frederiks dengang indtrufne Død. Ved Jarlen Francis Bothwells Lehnsforbrydelse blev det arvelige Embede som Storadmiral af Skotland overdraget den yngre Familie Lennox (egentlig Aubigny), indtil ved denne Families Uddøen under Carl den Andens Regjering dette Kronembede for bestandig inddroges. Jvnfr. Chalmers, Caledonia. II., 473—479. Robertsons Fortale til Inuentaires de la Royne Descosse. p. 40—41.

[1] The Earle of Bothuel had to his viiffe a good, modest and vertuous woman, sister to the Earl of Huntley. The Diarey of Robert Birrel, burges of Edinburghe, i Fragments of Scotish History. Edinburgh. 1798. 4°. p. 9. I en engelsk Beretning (hos Raumer S. 99), nedsendt den 16de Februar 1566 fra Berwick af Sir William Drury, hedder det derimod om Bothwells forestaaende Giftermaal, at Jarlen af Huntleys Søster, som han stod i Begreb med at ægte, var en vagabonderende Kvinde (a prole), og at hans tilkommende Svoger derfor selv havde fraraadet ham at knytte sig til hende. En saadan Angivelse

Aaret 1562 ved Corrichie var falden i Kampen mod Murray, o en Søster til den unge Jarl George af Huntley, i fjerde Le hans egen Slægtning[1]. Et Maleri af hende, der er taget hendes sildigere Alder og opbevares paa Dunrobin Castl fremviser store, men velformede Træk med et mildt, tænksom Udtryk[2]; hun holder paa dette Billede et Kors og en Rosen krands i Haanden, og lige indtil sin Død har hun ogsaa, so sine Forældre og i Modsætning til sin til Protestantisme overgangne Broder, holdt sig til den katholske Tro, som hu tilhørte, dengang hendes Ægteskabskontrakt med Bothwell ble underskreven den 9de Februar 1566. Skjønt Kontrakten bland andre Underskrifter ogsaa fik Dronningens, efter hvis »Raa og Tilskyndelse« dette Ægteskab blev indgaaet[3], og skjønt Dronningen nu ogsaa havde en katholsk Gemal, afslog Bothwell dog, i Lighed med andre Medlemmer af Adelen, og Modsætning til dem, som Darnleys Exempel igjen havde draget over til den romerske Kirke, at lade sig vie efter de katholske Ritus. »Dronningen ønskede«, siger Knox, der he er det uforkasteligste Vidne, »at Vielsen skulde foregaae Kapellet ved Messen, men dette vilde Jarlen af Bothwell p ingen Maade indrømme«[4]. Dette blev dog ikke til Hin

---

viser ret iøinefaldende, hvorledes man overhoved maa være for lige overfor alle engelske Beretninger, der angaae Bothwell.

[1] Jvnfr. Stamtavlen i The Bannatyne Miscellany. III. 308.

[2] Maleriet har den sidstafdøde Hertug af Sutherland ladet stikke i men kun til privat Meddelelse.

[3] Robertsons Fortale til Inuentaires de la Royne Descosse. p. 9

[4] The Queene desired, that the mariage might be made in the at the masse, which the Earle Bothwell would in no wi Knox, History of the Reformation in Scotland. II, 520. I et Cecil. skrevet et Par Uger førend Jarlens Bryllup, eller den nævner Randolph ligeledes Bothwell blandt de skotske Lo ikke vilde overvære nogen Messe, idet han ikke engang i

for, at Maria Stuart selv holdt Brylluppet for den i Rigets Tjeneste prøvede Jarl, der i denne Tjeneste endnu ikke havde forraadt det Valgsprog — *Kiip Trest* —, som han førte i sit Vaaben[1]. Vielsen fandt Sted i det kongelige Kapel i Holyrood og blev den 24de Februar 1566 forrettet af Brudens Onkel, Alexander Gordon, Biskop af Galloway og titulær Erkebiskop af Athenen, der havde frasagt sig den gamle Tro; Bryllupsfesten, der blev feiret »med stor Pragt«, varede med dens Tourneringer og Ridderspil i fem Dage[2].

II.

Ved Siden af Maria Stuart havde ogsaa Darnley overværet denne Fests Herlighed, der beseglede Sammenholdet mellem de tvende Slægters Hovedmænd, som især havde støttet hans Sag. Men Forholdet mellem ham og Dronningen var dog allerede koldt dengang, da Jarlens Bryllup feiredes, og der ligger kun et Tidsrum af fjorten Dage mellem det og den ødelæggende Katastrofe, hvortil hiin Kulde tilsidst forledte Darnley.

Darnley, mod hvis Valg Marias egen Slægt paa Fastlandet havde advaret hende[3], havde ikke været skikket til at bære sin pludselige Høihed. Endnu førend hans Ægteskab med Dronningen

ledning kan glemme at tilføie: »and of them all Bothwell is stoutest, but worst thougt of«. Thomas Wright, Queen Elisabeth and her times. I, 220.

[1] Bothwells Vaaben, der i det danske Geheimearkiv findes opbevaret i Seglet under en af hans Skrivelser, er blevet gjengivet i Les affaires du Conte de Boduel. Edinburgh. 1829, efter Aftrykket paa hans Exemplar af Les douze Livres de Robert Valtrin.

[2] Diurnal of remarkable Occurrents. p. 88. Lindsay of Pitscottie, History of Scotland Glasgow. 1749. p. 394.

[3] Kardinalen af Lothringen bad hende betænke, at han kun var »ung gentil hutandeau«. Brevet hos Teulet, Papiers d'État. II, 42.

var han af hende bleven udnævnt til Ridder, Jarl af Ross, og Herre af Ardmanach, senere til Hertug af Albany. Ved det festlige Maaltid i Holyrood, der fulgte efter Vielsen, og hvorunder Dronningen betjentes af Jarlen af Athole som Taffelmester, Jarlen af Morton som Forskjærer, og Jarlen af Crawford som Mundskjænk, blev ligeledes Darnley opvartet af Jarlerne af Eglinton, Cassilis og Glencairn med Hatten i Haanden [1]. Om Aftenen var der Dands i Holyrood, der varede, indtil det høie Par drog sig tilbage til deres Kammer; samtidig bekjendtgjordes en af Dronningen udstedt Proklamation, hvorefter Darnley skulde tituleres Konge og alle Breve, som herefter udstedtes, skulde lyde i begges Navn i Forening [2]. Der kan neppe være Tvivl om, at en Meddelelse af Kongetitlen først udkrævede et Parlaments Billigelse, men Marias milde Styrelse lod dog dengang en saa usædvanlig Brug af Kronens Myndighed gaae for sig uden Modstand. Vistnok gjorde den kongelige Titel heller ikke Darnley til Rigets virkelige Konge, men man saa dog nu endog hans Navn ved Siden af, ja tildeels foran Marias, paa skotske Mønter fra Aaret 1565, og i skotske Statsskrivelser fra det samme Aar [3]. Ogsaa Udlandet

---

[1] Ifølge Brevet fra Randolph til Jarlen af Leicester, dateret fra Edinburgh den sidste Juli 1565, hos Wright, Queen Elisabeth and her times. I, 203. Randolph bemærker i samme Brev: »I was sent for to have been at the supper, but like a churlisch or uncourteous carle I refused to be there.«

[2] Proklamationen, der er dateret fra Dagen førend Brylluppet, den 28de Juli 1565, er aftrykt i Andersons Collections. I, 33.

[3] Saaledes findes til Exempel i det danske Geheimearkiv en Skrivelse til Kong Frederik den Anden, der begynder: Henricus et Maria, Dei gratia Scotorum Rex et Regina, og som slutter: Datum ex regia nostra Edinburgensi. Cal. Octobris Anno 1565 et regnorum nostrorum annis primo et vicesimo tertio. I Underskriften staaer derimod foran S(erenitatis). T(uæ). Soror et Consanguinea Marie R., og først bagefter: S. T. Frater et Consanguineus Henry R.

te ham, naar kun England undtages, den samme Opmærksom-
d som mod kronede Konger. Endnu under Vinteren, hvori
onningen og Darnley vedblivende opholdt sig i Holyrood, an-
m en Deputation til ham fra Kongen af Frankrig; i Spidsen for
n stod Jaques d'Augennes, Herre af Rambouillet, og dens
verv var at overrække ham St. Michaels Ordenen — eller
uslingeordenen, som denne af Kong Ludvig den Elfte
iftede Orden gjerne kaldtes efter de gyldne Muslingskaller,
voraf Ordenskjæden var sammensat —, den samme for-
emme Orden, som en anden Deputation af franske Herrer
»med hvide Kapper paa« nogle Aar i Forveien i Flens-
borg havde overrakt til Frederik den Anden, Danmarks
og Norges unge Konge[1]. Da Investituren, efter Afholdelse
af den katholske Messe, var foregaaet i det kongelige Kapel,
blev denne nye Æresbeviisning atter fulgt af en glimrende
Banket i Slottet og om Aftenen af en Maskerade, hvorved
Dronningen, tillige med alle sine »Marier« og øvrige Fruer —,
som sædvanligt til stort Anstød for de protestantiske Pietister —,
optraadte klædte i mandlig Dragt[2]. Dog satte Darnley sit

[1] Resen, Kong Frederichs den Andens Krønike. S. 60.

[2] In the quhilk the quenis grace, and all hir Maries and ladies wer all cled in men's apperrell. Diurnal of remarkable occurrents. p. 87. Dronningens »Marier«, der som Smaapiger af samme Alder i sin Tid vare blevne valgte til at følge med hende til Frankrig, og der senere ikke undgik Knox's Philippica, vare fire i Tallet: Maria Livingston, der allerede i Aaret 1565 var bleven gift med John Sempill af Beltreis, Maria Beton, der længere hen i Aaret 1566 blev gift med Alexander Ogilvy af Boyne, Maria Fleming, der 1567 ægtede den atten Aar ældre William Maitland, Lairden af Lethington, og endelig Maria Seton, der efter ved Døden at have mistet sin Beiler, Andrew Beton, forblev ugift, og efter i femten Aar at have deelt Dronningens Fængsel, indtraadte i et Kloster i Rheims, hvor hun endte sine Dage (Robertsons Fortale til Inuentaires de la Royne Descosse. p. 46—51). I den skotske Folkesang, kaldet »the Queenes Marie« (i The Minstrelsy of the

Maal endnu høiere: han vilde ikke blot være Konge af Navn, men vilde styre som virkelig Konge og opnaae, hvad hiin Tids Sprogbrug betegnede som »den matrimoniale Krone« (the crown-matrimonial), det vil sige Ret til Kronen efter Dronningens Død. Saa langt fulgtes han ikke af Marias Følelse. Denne tabte sig paa den samme Tid, som han mistede den Velvillie, hvormed en Deel af Folket, trods hans papistiske Sympathier, i Begyndelsen var kommet ham imøde. Maria havde, førend Brylluppet, med stor Ømhed pleiet Darnley under en Sygdom; hun havde utvivlsomt ikke blot tænkt at give sin Haand, men ogsaa sit Hjærte til den høie, velskabte Yngling, men snart fjærnede han det selv fra sig ved de store Meninger om sig selv, der saa lidet svarede til hans drengeagtige Evner, og ved den umodne Raahed, der gjorde hende dette Hovmod endnu utaaleligere. Det var paa denne Tid, at Maria Stuart befalede Thomas Randolph inden fjorten Dage at være over Grændsen, fordi det var kommet for Lyset, hvorledes han, efter at have holdt sammen med Oprørerne og understøttet dem med Penge, derefter tjente som et Baand mellem de til England Flygtede og deres tilbageblevne Venner; i Stedet for hans Skrivelser fra det Land, hvor han havde næret en saa farlig Ild[1], vedblev den engelske Regjering imidlertid paa det kri-

Scottish Border. The poetical works of Sir Walter Scott. Paris 1838. I, 220) forekomme Navnene anderledes; her nævner Maria Hamilton dem saaledes:

Yestreen the Queen had four Maries,
The night she'll hae but three,
There was Marie Seaton, and Marie Beaton
And Marie Carmichael and me.

[1] A Diurnal of remarkable Occurrents. p. 88. Hvad Sir James Melvil (Memoirs. p. 109) skriver med Hensyn til Randolphs fornyede Virksomhed i Skotland paa et senere Tidspunkt, kan vel for en Deel allerede finde Anvendelse paa dette: »Now as Nero stood upon a high part of Rome

tiske Tidspunkt fremdeles fra Grændsestaden Berwick at modtage Beretninger, der gave Meddelelser fra Skotland, og disse vide nu ogsaa at fortælle om, hvor hengiven Darnley viste sig til Tidens Skjødesynd, Umaadelighed i Drikkelag; især fremhæve de et Vidnesbyrd fra et Selskab i en Kjøbmands Huus i Edinburgh, hvor ogsaa den frugtsommelige Dronning havde været tilstede, og hvor Darnley paa hendes Bøn om ikke at drikke mere eller at opmuntre Andre dertil, svarede med saadanne Ord, at hun forlod Stedet med Taarer[1]. Ogsaa paa anden Maade skal han have krænket Hustruen endnu føleligere, og den Tanke lader sig endnu ei tilbageholde, hvorledes Marias Liv og hendes Folks maatte taget en anden Retning ved hendes Forbindelse med en bedre Mand end denne. Elisabeths Agenter, der med stærke Ord havde omtalt Hvedebrødsdagenes Lidenskab, vare snart enige om, at Dronningen af Skotland kjededes ved Darnley og ofte undgik hans Selskab. Hun tillod ikke længer, som i Begyndelsen af deres Ægteskab, at hans Navn stod foran hendes i Regjeringsskrivelser eller paa Mønter, den virkelige Myndighed ved Statens Styrelse vilde hun have sig selv forbeholdt, og hun vilde ingenlunde til Skade for Hamiltonerne indvillige i, at Darnley ligesom hendes første Ægtefælle ogsaa opnaaede »den matrimoniale Krone«.

Den lidenskabelig opbrusende Yngling vendte sig ikke mod sit eget Væsen, men gjorde Bruddet dybere ved at finde hele Skylden i de af Dronningen yndede Omgivelser. Fremfor

---

to see the town burning, which he had caused to be set on fire, so Mr. Randolph delighted to see such fire by his craft kindled in Scotland, which was in all probability like to burn it up«.

[1] Sir William Drurys Beretning fra Berwick af 16de Februar 1566, hos Keith, History of Church and State in Skotland. p. 329.

Alle kastede hans Had sig paa den iblandt dem, der tidliger netop med Held havde arbeidet for hans egen Ophøielse, paa Dronningens begavede og høitbetroede Sekretær for den udenlandske Korrespondance, Italieneren David Riccio, som i December 1564 havde opnaaet denne Plads ved Franskmandens Raulets Afgang, og med saa rigelig en Løn, at den borgerligfødte Fremmede kunde optræde med en Pragt, der fordunklede mangen skotsk Adelsmands [1]. Da Riccio havde det Hverv at forelægge Dronningen Alt, hvad der behøvede hendes Underskrift, var han blandt dem, der boede i Palladset, og havde altid en let Adgang til hende. Ogsaa i en anden Egenskab var han hende ofte velkommen; thi Maria, der havde arvet Faderens Forkjærlighed for utvungen Selskabelighed, var be-

[1] Riccio, der i Aaret 1562 var kommen til Skotland i Ledtog med den savoyiske Ambassadør, Grev Moretta, og dengang var en »huomo di 28 anni in circa, accorto, savio e virtuoso« (Labanoff. VII, 86), fik til sine Tider særegne Gaver af Dronningen, der saaledes ved sit Bryllup med Darnley, hvortil han skal have bidraget saa meget, give ham til Høitidsdragten ti Alen guldindvævet Fløiel (Inventaires de l Royne Descosse. p. 155). Men hvorledes han lige overfor en Stemning som den skotske Adels overhoved kunde indtage sin store Stilling og samle sin Formue, var dog hidtil en Gaade, der først løs ved et af Aktstykkerne i Teulets Papiers d'Etat. Her finder man nemlig en saakaldet »Estat des gaiges des dames, damoiselles, gentilhommes et autres officiers domestiques de la Royne Escosse, douair de France, pour une année commencant le premier jour de jan 1566 et finissant le dernier jour de décembre ensuivant«. Dokum tet, der af Maria Stuart og af Riccios Efterfølger og yngre Bro Joseph Riccio, er undertegnet i Edinburgh den 13de Februar 15 skulde til Fordeel for de i samme nævnte Personer tjene som en viisning i Frankrig. Det hele Beløb af de Lønninger og Pensioner, skulde udredes af Maria Stuarts Indtægter som Enkedronning af Fra rig, overskrider tusind Livres, en umaadelig Sum i hine Dage. Forbigaaende kan tilføies, at Bothwells Navn ikke træffes paa d lange Liste.

rømt for sin Sang og sit Spil[1], og Italieneren var — efter Sir James Melvils Ord, der selv advarede ham mod ei at tillade Dronningen at trænge ham saa meget frem[2] — tillige »en munter Selskabsmand og god Musiker«, ogsaa han kunde ved hendes musikalske Underholdninger udfylde en Stemme, naar denne savnedes. Nyligen havde det været Murray, der gjerne havde seet Riccio hængt, fordi denne fremmede Darnleys Ægteskab; nu blev det snart Darnley selv, der ogsaa af den Fremmedes Fjender opæggedes til i den indflydelsesrige Italiener ikke blot at see den politiske Modstander, som lod hans høieste Ønske strande hos Maria, men til med forblindende Jalousi, uagtet Riccio var styg[3], overhoved at finde dennes Omgang med Dronningen utaalelig, i hans Person den, hvis Tilskyndelser han kunde takke for hele

[1] Ad cantus excellentiam multum ei profuit natura quædam, non adscita vocis inflexio; testudinem, lyram et clavicymbalum, quod vocant, apte pulsabat. Georgius Conæius, Vita Mariæ Stuartæ, hos Jebb, De vita et rebus gestis Mariæ, Scotorum Reginæ. II. 15.

[2] I told him, that strangers were commonly envied, when they medled too much in the affairs of other countries. He said he being Secretary to her Majesty in the French tongue, had occasion thereby to be frequently in her Majesties company, as her former Secretary used to do . . . . I remembered her Majesties command lately laid upon me, when she particularly injoined me to forewarn her of any circumstance to be observed in her carriage, which I thought could tend to her prejudice . . . I told her Majesty wery freely, what advice I had given Rixio. She answered me, that he medled no further then in her French writings and affairs, as her other French Secretary had done formerly. And that whoever found fault therewith, she would not be so far restrained, but that she might dispence her favours to such as she pleased . . . . And she gave me her hand, that she wold take all in good part, whatever I did speak, as proceding from a loving and faihfull servant. Desiring me also to befriend Rixio, who was hated without a cause. The Memoirs of Sir James Melvil, p. 54, 55, 56, 58.

[3] Om Riccios Grimhed haves Buchanans eget Vidnesbyrd i Rerum Scoticarum Historia. p. 209.

Dronningens Kulde. Med taabelig Lidenskab havde Darnley, hvis man ellers her tør troe en af Randolphs tidligere Beretninger[1], dengang, da Justitssekretæren bragte ham Efterretning om, at Udfærdigelsen af hans Ophøielse til Hertug maatte opsættes nogen Tid, villet nedstøde denne med sin Dolk; nu besluttede han sig, for at rydde Riccio af Veien, til at træde i Forening med dennes Avindsmænd, til at række Haanden til Dronningens og hendes Regjerings Fjender, der i den uerfarne Konge vandt et Redskab for deres egne Planer.

Den 10de Februar havde Darnley, hvis Moder var en Douglas, sendt sin Frænde George Douglas til den myndige Lord Patrick Ruthven, der ved sit Giftermaal var knyttet til den samme Slægt, for nu at bede om hans Understøttelse imod Riccio. Ruthven var dengang saa angreben af en Sygdom, der snart skulde lægge ham i Graven, at »han neppe kunde gaae til Enden af sit Værelse«, men lovede villig at hjælpe Kongen til Maalet. Ogsaa ham var Italieneren forhadt, forhadt som Papisten, der kunde blive Dronningens høire Haand ved Planer til Fordeel for Katholicismen, forhadt som den Fremmede — omtrent som vi senere see Concini hadet i Frankrig —, og forhadt som Manden af simpel Byrd; at en Søn af en piemontesisk Musiker skulde have Indflydelse paa Rigets Styrelse, ja at han allerede nævntes som en tilkommende Pair, at en Jarl som den landflygtige Murray nu havde maattet nedværdige sig til at sende ham en kostelig Diamant, for at han skulde lægge et Ord ind for ham hos Søsteren, var noget ligesaa Utaaleligt for Skotlands stolte Adel, som Christian den Andens Omgivelser havde været det for den danske. Lord Ruthven var nøie knyttet til de landflygtige Lorder og til

[1] Randolphs Brev til Cecil af 21de Mai 1565, hos Raumer S. 63.

deres tilbageblevne protestantiske Venner, og netop nu skulde et Parlament sammentræde, for at godkjende den Fradømmelse af Værdigheder og Eiendomme, hvormed Marias Regjering vilde straffe dem. Man talte ogsaa om, at der fra Kongen af Frankrig og fra den nylig fra Konciliet i Trient tilbagevendte Kardinal af Lothringen nu skulde været oversendt nye Forslag til Gunst for Katholicismen, om at Riccio søgte at overvinde Marias Betænkeligheder i denne Henseende og, hvad man især frygtede, om at man nu kunde imødesee en Paastand fra Regjeringen om Tilbagedragelsen under Kronen af de mange Eiendomme, som Adelen under Dronningens Mindreaarighed »under Paaskud af Religionen« havde tilvendt sig; en skotsk Lov hjemlede Kronens Bærer i de fire Aar, som fulgte efter Myndighedsalderen, Ret til at tage alle saadanne foregaaende Afhændelser tilbage. Saa blev da Forbundet sluttet mellem Dronningens Mand og hendes systematiske Fjender; Lord Patrick Lindsay, der ligesom Lord Ruthven ved sit Giftermaal var knyttet til Slægten Douglas, og det mægtigste Medlem af denne store Slægt, James Douglas, Jarl af Morton, en Fætter til Lady Lennox, blev tillige med flere Andre i Skotland vundne for Sagen, og Darnleys Fader, den utaknemlige Jarl af Lennox, ilede selv til England, hvor hans Hustru og yngste Søn dengang endnu sad fangne, for at meddele de Landflygtige Planen, hvorefter de, naar Statskoupet blev iværksat, skulde være beredte til fra Grændsen at ile til Edinburgh; her skulde Riccio ryddes af Veien, Partiets andre Modstandere i Regjeringen ligeledes enten dræbes, fængsles, eller paa anden Maade gjøres uskadelige, Parlamentet igjen opløses, den for det indledede Retsforfølgelse nedslaaes, og Dronningen holdes fast; paa den anden Side skulde Murray og hans Venner nu gjøre deres til at faae

Darnleys Moder og Broder løsladte af den engelske Regjering, og i Skotland hjælpe deres Redskab til »den matrimoniale Krone«, saaledes at Darnley, »hvis Dronningen blev barnløs«, fremfor nogen af Hamiltonerne skulde opretholdes som Skotlands Konge; Jarlen af Murray skulde igjen sættes i Spidsen for den virkelige Regjering. Darnley paatog sig Ansvaret for Alt og lovede skriftlig ved sin fyrstelige Ære, at Deeltagerne i denne Sammensværgelse, hvori ogsaa Elisabeth blev indviet, af ham skulde blive beskyttede mod Alle og Enhver.

Den 7de Marts var en pragtfuld Dag i Edinburgh. Kun Darnley vilde paa denne Dag ikke vise sig i Ledtog med Maria Stuart, men red med et lille Følge ned til Leith; Dronningen selv, der endnu ikke anede Uraad, drog derimod, ogsaa til Hest og rigt smykket, i høitidelig Procession fra Holyrood op til Edinburgh, for at aabne det her sammentraadte, nye Parlament, hvori hun nu, ved Siden af de andre Stænder, ogsaa havde sikkret de skotske Prælater deres tidligere, under Revolutionen dem fratagne Pladser — efter hvad hun selv har vedkjendt sig, ikke uden Haab om derved engang at kunne opnaae nogen Opreisning for den endnu nedtrykte katholske Kirke[1]. De saakaldte »Lords of Articles«, eller Medlemmerne af det vigtige Udvalg, paa hvis Indstilling egentligt Alt beroede i det gamle skotske Parlament, bleve udnævnte, og Valget faldt for største Deel paa saadanne, at Regjeringens Forslag angaaende Straffen over de Landflygtige maatte vise sig endnu mere faretruende for disse. Blandt Udvalgsmedlemmerne vare Bothwell og Huntley. For de Landflygtiges Venner var der ikke længer nogen Tid at tabe. En Tanke om at faae Slaget udført i Seaton, da Riccio, ved et Besøg af Maria Stuart,

[1] Maria Stuarts Brev til Erkebiskoppen af Glasgow af 2den April 1566 hos Labanoff, Lettres de Marie Stuart. I, 341.

[illegible]

[illegible] Skygge, der kunde falde paa hende, [illegible] frygte, at man havde grebet Rizzio [illegible] Det blev et Fald til selve hendes [illegible] Løverdag Aften den 9de Marts 1566 [illegible] (the Canongate) kunde see de sammen- [illegible] i Spidsen for fem Hundrede Bevæb- [illegible] ved nogen Modstand. Skjønt de [illegible]mand, der selv vare omgivne af Skarer [illegible] indromme deres Konger at holde Huus- [illegible] paa Fastlandet, kan man vel ikke [illegible] Forfattere lade Maria Stuart savne [illegible] Kilderne nævne oftere en »Garde«, der [illegible] —, men deels var denne altid kun [illegible] ogsaa dens Nærværelse ved denne Lei- [illegible] holdt tilbage ved Darnleys Mellemkomst. [illegible]afdelinger af de Sammensvorne fik Befaling til [illegible] Omgivelser, og Morton og Lindsay med [illegible]sindstyve Mand besatte Hovedporten til [illegible]gaarden, kunde Ruthven og flere andre af [illegible] op i Darnleys Værelser, hvor »Kongen« [illegible]

[illegible] hos Labanoff. VII, 72.

[illegible] Holyrood i Begyndelsen af det følgende Aar skriver [illegible] »Aussi j'estois logé dans le circuit, où l'on asséoit [illegible] garde, qui estoit de cinquante hommes.« Teulet,

Hvor mange Vandringsmænd fra den gamle og nye Verdens Egne have ikke gjæstet Holyroods Palads og de maleriske Levninger af dets gamle, skjønne Kapel, og hvo iblandt dem har, naar han ellers blot kjendte noget til Skotlands Historie eller til dets Digtekunst, vel kunnet see de dobbelte Taarne, der dække Frontsiden, uden at mindes om det skotske Kongedømmes altid faretruede, stormfulde Skjæbne, eller kunnet betræde disse stumme, og dog saa talende Rum, uden at gribes af Vemods og af Deeltagelses Stemninger. Naar Maria Stuarts franske Ledsagere, ligesom hun selv, bleve stødte ved Synet af saa megen Mangel og Raahed i Skotland, gjorde de dog i een Henseende en Undtagelse; ogsaa for de Øine, der vare fortrolige med, hvad Frankrigs Rigdom og Italiens gjenfødte Kunst allerede havde skabt i Amboise og Fontainebleau, syntes Holyrood en skjøn Bygning[1]. Den ydre Skikkelse, hvori Holyrood dengang viste sig, blev imidlertid forandret efter dets Brand under en Indkvartering af Cromwells Krigsfolk og dets paafølgende Ombyggelse undes Karl den Andens Regjering, men endnu seer man i den gamle Deel af Slottet, i den nederste Række af Værelser, Darnleys Sovekammer og Audientskammer, og i den ovenfor liggende Række dem, hvori Maria Stuart boede, og hvori Alt saavidt muligt er blevet beholdt i den gamle Stand. Gjennem det første af disse Værelser, som i Almindelighed kaldes »Dronning Marias Audientsværelse«, kommer man ind i »Dronning Marias Soveværelse«, fra hvis Nordside en lille Dør, halvt skjult af Tapetet, leder til en lille hemmelig Trappe, som, ved Siden af Hovedopgangen, fører op fra Darnleys Værelser; fra det sydvestlige Hjørne af Sovekammeret fører en snever Dør til Dronningens lille »Paaklædningsværelse«,

[1] Est certes un beau bastiment et ne tient rien du pays. Brantôme, Vies des Dames illustres, i Oeures du Seigneur de Brantôme. A la Haye. 1740. I, 143.

[illegible] Indgangen til [illegible] et Rum af [illegible] Room» ar bleven [illegible]) Hun opholdt sig den [illegible] Løverdag Aften med et af [illegible] megen Pragt. Ved Bordet, hvor [illegible] hende hendes Halvsøster, Lady Jane [illegible] var lovlig skilt fra Jarlen Archibald [illegible] tilstede vare ogsaa hendes Halvbroder, Lord [illegible] Holyroodhouse, hendes Hovmester, Lairden [illegible], der tillige var »Keeper« af hendes Pa- [illegible] Staldmester, den unge Arthur Erskine af [illegible] yngre Broder til Jarlen af Mar og i Knox's [illegible] Papist i hele Riget», og endelig [illegible] David) Riccio. Pludselig blev Forhænget, der [illegible] Indgang til Sovekamret nede fra Darn- [illegible] tilside, og Kongen traadte ind i det [illegible] Maria sad, og tog, idet hun venlig vendte [illegible], Plads ved hendes Side, læggende paa [illegible] sin Arm om hendes Liv[1]. Et Minut efter [illegible] tilstødende Kammer atter løftet, og Lord [illegible] herfra ind til Selskabet, med Hjelm paa [illegible] sin hele Skikkelse klædt i Vaaben og med [illegible] baade med Sygdommens Bleghed og et [illegible] Vildhed, idet han bød Riccio at begive sig [illegible], der ikke var nogen Plads for ham. For- [illegible] besynderligt og truende Syn sprang Dron- [illegible] befalede Ruthven med en Strenghed, som hun

[1] [illegible] about her waste. Lord Ruthvens Beretning om Mordet, [illegible] den 30te April 1566, hos Keith, History of Church [illegible] Scotland. Appendix. p. 123.

kunde antage, hvor det var nødvendigt, at forlade hendes kongélige Værelser; dersom Riccio havde paadraget sig nogen Skyld, skulde hun lade ham straffe af Parlamentet[1]. I det samme Øieblik, da efter disse Ord Robert Stuart, Arthur Erskine, Beaton af Criech og nogle af Tjenerne vare i Færd med at tage fat paa Lord Ruthven, og da denne med dragen Dolk truede: »Rør mig ikke, thi jeg vil ikke røres«, hørtes Larmen af flere Personer, der styrtede op ad den hemmelige Trappe, derpaa Trampen af tunge Fødder i det tilstødende Sovekammer, og i det næste Nu styrtede, under Lys af Fakler baarne efter dem, George Douglas, Andrew Ker af Faldonside, Patrick Bellenden af Stanehouse og nogle Andre end i det lille Værelse, med Sværd og Dolke skinnende i deres Hænder — »saa plumpt og uærbødigt«, siger en Samtidig, »at Bordet med Lysene og Retterne paa det blev væltet om paa Gulvet«. Bordet stødte i sit Fald paa Dronningen, hvis Svangerskab dengang var i den sjette Maaned, og Grevinden af Argyle maatte gribe et af Lysene, medens Ruthven, svingende sin Dolk, udraabte til Dronningen: »Intet Ondt tilsigtes Eder, Madame, men alene hiin Skurk«. Hvo kjender ikke den Scene, der paafulgte? Hvo seer ikke den Ulykkelige, der i Dødsskrækken springer bag ved Dronningen, griber fat i hendes Kjole med Fortvivlelsens Kraft og overdøver Larmen selv med sine Skrig: »Madama, io son morto, giustizia, giustizia«; hvo seer ikke de Sammensvorne trænge paa, og, medens Darnley anstrænger sig for at vriste Riccios Haand fra Dronningens Person, den brutale Ker af Faldonside truende rette en Pistol mod hende[2]

[1] Declaring, we should exhibite the said Riccio before the lords Parliament to be punished, if any sorte he had offended. Marie Stuarts Brev til Erkebiskoppen af Glasgow, af 2den April 1566, hos Labanoff, Lettres de Marie Stuart. I, 344.

[illegible] Kappe Kongens Daggert [illegible]
[illegible] over Skulderen af Murray [illegible]
[illegible]dagene; hvo har ikke [illegible]
[illegible] bort fra Dronningen, som [illegible]
[illegible] skjælvende Offer gjennem Sovekammeret
[illegible]kammende ham, eftersom de gik, indtil
[illegible]gen fra Audientsværelset, hvor andre
[illegible] Sammensvorne ventede paa ham; —
[illegible] paaviser synlige Spor af hans Blod, — udsat
[illegible] tre og halvtredsindstyve Dolke- og Sværdstød.
[illegible] tilbage med Darnley i det lille Værelse,
[illegible] omtalte Sted; hun skjælvede ved Rædsels-
[illegible] kun faa Skridt fra hende, og græd bestan-
[illegible] David», lød hendes afbrudte Ord, «min
[illegible] Tjener, Gud have Barmhjertighed med din
[illegible] skriver i det Brev til sin Ambassadør i
[illegible] af Glasgow, James Beaton, hvori hun
[illegible] Umiddelbart efter hiin Daad vendte Lord
[illegible] og erklærede, at de og deres Forbundsfæller
[illegible] fornærmede ved vor Opførsel og Tyranni, der
[illegible], at vi vare blevne bedragne af den nævnte
[illegible] nu havde ombragt, nemlig forsaavidt vi fulgte
[illegible] Raad til at opretholde den gamle Religion,
[illegible] tilbagetrygtige Lorder, holde Venskab med frem-
[illegible] Nationer, og i vort Raad optage Jarlerne
[illegible], der vare Forrædere, og med hvem Riccio
[illegible]»[*]. Da Ruthven ogsaa yttrede, at Alt kun

[illegible] mio buono e fedel servitore, Dio habbi misericordia
[illegible] Beretningen fra Edinburgh af 8de Oktober 1566, hos
[illegible]

[*] [illegible] til Erkebiskoppen af Glasgow af 2den April 1566,
[illegible] de Marie Stuart. I, 345.

var foretaget i Overeensstemmelse med Kongens Villie, vendte den dybt rystede Dronning sig mod Darnley og bebreidede ham heftigt hans »Judaskys», og at han havde havt Hjerte til saaledes at krænke hende: »Forræder, Søn af en Forræder, saa er det da den Belønning, som I har viist mod Den, der har gjort Eder saa meget Godt og saa stor en Ære; dette er den Erkjendtlighed, som I giver mig for at have løftet Eder op til saa høi en Værdighed [1]. Hvad Ondt har jeg gjort Eder, at I har villet volde mig en saadan Skam«. Darnley talte da nu om, hvorledes hun allerede i længere Tid, i Modsætning til den første Tid af deres Ægteskab, havde skyet ham, hvergang han vilde nærmet sig hende, og om Riccio som den, der formeentlig havde overtalt hende til at vise en saadan Kulde imod ham [2]. »Milord«, gjenmælte Dronningen tilsidst, »al den

[1] Allora voltatasi la reina verso il re gli disse: »Ha traditore, figliuolo di traditore, questa è la ricompensa che hai dato a colui che t'ha fatto tanto bene et honor così grande; questo è il reconoscimento che dai a me per haverti inalzato a dignità cosi alta«. Beretning til Storhertugen af Toscana af 8de Oktober 1566, hos Labanoff, Lettres de Marie Stuart. VII, 75.

[2] My Lord, Why have you caused to do this wicked deed to me, considering, that I took you from low estate, and made you my husband? what offence have I given you that you should do me such shame? The King answered, I have good reason for me, for since yonder fellow David came in credit and familiarity with your Majesty, you neither regarded me, entertained me, nor trusted me after your wonted fashion: for every day before dinner you were wont to come to my chamber, and past the time with me, and this long time you have not done so; and when I came to your Majesty's chamber, you bare me little company except David had been the third person; and after supper your majesty used to sit up at the cards with the said David till one or two after midnight: and this is the entertainment that I have of you this long time. Her Majesty answered, that it was not a gentle woman's duty to come to her husband's chamber, but rather the husband to come to the wife's. The King answered: How came you to my chamber in the beginning and ever till within these six months, that David fell into familiarity with you? Lord Ruthvens Beretning hos Keith, History of Church and State in Scotland. Appendix p. 123-124.

Krænkelse, som er bleven tilføiet mig, har I været vidende om, derfor vil jeg ikke længer være Eders Hustru eller herefter hvile ved Eders Side, og skal aldrig give mig tilfreds, førend jeg har voldt Eder et lige saa sorgfuldt Hjerte, som jeg nu har det« [1].

Ordvexlingen mellem Dronningen og Darnley var naaet saa vidt, da der blev banket paa Døren til det yderste, større Værelse, hvori de imidlertid, fulgte af Ruthven, vare indtraadte fra det lille, hvor Overfaldet havde fundet Sted. Det blev meldt, at der blev fægtet i Slotsgaarden, og Lord Ruthven, hvis Nærværelse allerede længe havde været Dronningen utaalelig, greb dette Øieblik til, i Stedet for Darnley, at begive sig bort. Med Rygtet om, hvad der foregik hos Dronningen, var Tumulten snart bleven forplantet til andre Dele af Paladset, og adskillige af Dronningens Tilhængere, der havde Bolig i Slottets Bygninger, og navnlig Jarlerne Bothwell, Huntley og Athole, havde i Spidsen for nogle hastig væbnede Folk villet ile Dronningen til Hjælp. Ved Ruthvens Ankomst vare de dog allerede af de talrigere, bedre rustede Modstandere blevne drevne tilbage til deres Værelser[2], og af Jarlen af Morton truede med, at det skulde gaae dem ilde, dersom de vovede at forlade dem; Lord Ruthven søgte nu kun at berolige dem, idet han i Kongens Navn forsikkrede dem, at deres Liv ikke var i Fare.

[1] My Lord, all the offence that is done me, you have the wite thereof, for the which I shall be your wife no longer, nor ly with you any more, and shall never like well till I cause you have as sorrowfull a heart, as I have at this present. Lord Ruthvens Beretning hos Keith, History of Church and State in Scotland. Appendix p. 124.

[2] Comites Huntilææ, Atholiæ et Bothuelii. qui in diversa palatii parte coenabant, quum prorumpere vellent, ab iis, qui in area asservabant, intra coenacula sua, sine noxa, sunt cohibiti. Buchanan, Rerum Scoticarum Historia. p. 211.

Men neppe var Larmen standset indenfor Paladset, førend den begyndte udenfor. Ogsaa op til Staden var Rygtet om Voldsgjerningen naaet, »og da,« siger en Samtidig, »reiser sig Skrigen og Larmen i Kannikegaden, hvorpaa Stormklokken ringede saaledes, at enhver Mand greb til Vaaben og med Simon Preston af Craigmillar, deres Borgermester, styrtede ned til Holyroodhouse, med det Forsæt at have villet befrie hendes Naade Dronningen og hævne den ommeldte Sag«[1]. Da imidlertid Maria nu vilde tale til Mængden, blev dette ikke tilladt hende af Morderne, »der«, skriver hun, »erklærede os lige i Ansigtet, at dersom vi vilde have talt til dem, skulde de skjære vort Kjød i Skiver og kaste os over Murene«[2]. Darnley viste sig i Stedet for hende og forsikkrede Borgerne om, at Dronningen var i god Behold. Borgermesterens Ønske om, at de dog heller maatte høre Dronningen selv tale, besvarede han med de Ord: »Veed Du da ikke, at jeg er Konge, jeg befaler Eder at vende tilbage til Eders Huse«[3]. Borgerne adløde, og om Aftenen gav Darnley Nøglerne til Slotsportene til Jarlen af Morton, der bortviste alle Upaalidelige og med Lord Ruthven skulde vaage over Nattens Sikkerhed.

Eet kom dog i denne Nat anderledes, end man havde ventet. Bothwell og andre af Dronningens Tilhængere fandtes om Morgenen ikke længer tilstede. Trods den af Lord Ruthven givne beroligende Forsikkring havde de næret Frygt, især da de erfarede, at Murray og deres andre Fjender ventedes tilbage den næste Dag, og skjønt Mordernes væbnede Skarer vogtede Portene til Paladset, gjorde Mørket dem dog Frelse mulig.

---

[1] Diurnal of remarkable Occurrents. p. 94.

[2] Who in our face declared, if we desired to have spoken them, they should cut us in collops and cast us over the walls. Marias Brev af 2den April 1566, hos Labanoff, Lettres de Marie Stuart. I, 346.

[3] Knox, History of the Reformation in Scotland. II, 522.

)ersom«, skriver Bothwell senere, efter at have omtalt Riccios ord, »nogle Herrer og jeg selv, for at undgaae en saadan ıre, ikke vare undvegne gjennem et Vindue i Bagsiden af ıladset, vilde vi ikke have nydt nogen bedre Behandling, tersom de havde besluttet saaledes indbyrdes, eller vi vare i ;t Mindste blevne nødte til at bifalde en saa slet og af- ;yelig Handling«[1]. Ligesom Bothwell undveg Jarlen af Huntley, ıns Svoger, og paa andre lignende Maader John Stuart, Jarlen f Athole, Lorderne John Fleming og William Livingston g Sir James Balfour, »mod hvilke«, skriver Dronningen, Slaget var beregnet ligesaa vel som mod David (Riccio), og ıed hvis Flugt de Sammensvorne derfor fik nogen Angst og ındt sig meget skuffede i deres Foretagende«.

Da Maria Stuart selv efter den sørgelige Nat, hvori hun frygtede saaledes for at abortere, at hun lod sende Bud efter en Fødselshjælperske[2], om Søndag Morgen saa sig som en

---

[1] Et si, pour éviter ce péril, quelques seigneurs et moy n'eussions passé par une fenestre derrière le dict logis, nous n'eussions eu meilleur traictement, d'aultant qu'il avoit ainsi esté résolu entre eux, ou pour le moins eussions esté contraintz de approuver ung si meschant et détestable acte. Bothwells Fremstilling hos Teulet, Lettres. p. 164. Sir James Melvil siger ligeledes, at Bothwell i Forening med Jarlerne Athole og Huntley undkom »by leaping over a window toward the litle garden where the Lyons were lodged«. Memoirs. p. 64. Maria Stuart bemærker endelig selv: »Yet, be the providence of God, the Earls of Huntley and Bothwell escaped forth of their chambers in our palace at a back-window by some cords« Dronningens ovennævnte Brev af 2den April 1566, hos Labanoff, Lettres de Marie Stuart. I, 346.

[2] Beretningen hos Raumer, Die Königinnen Elisabeth und Maria Stuart. S. 113. Jacob den Sjettes nervøse Frygtsomhed, som i Walter Scotts Roman »Nigels Hændelser« er bleven Gjenstand for en bekjendt Fremstilling, pleier endnu gjerne at anføres som et Exempel paa, hvorledes en forbigaaende Stemning hos Moderen under Svangerskabet kan virke paa Barnets hele tilkommende Liv. Andrew Combe, Physiologiens Hovedsætninger. Efter tiende Originaludgave oversat af I. Blicher. Kjøbenhavn. 1842. S. 299.

Fange i sine Fædres Slot, greb hun pludselig en ny Redningstanke. Hun saa Sir James Melvil, der endnu ikke var flygtet med hendes andre Tilhængere, idet han nu havde faaet Tilladelse til at begive sig op i Staden, gaae over Slotsgaarden; hun skjød et Vindue op og bad ham om at sætte hendes troe Mænd i Bevægelse, for at hun maatte blive befriet ud af Forrædernes Haand. Jarlen af Lennox's Hovmester, Wisbet, blev med en Trop sendt efter ham, men Melvil fik dog Lov til at gaae videre under Paaskud af, at han alene »var i Færd med at gaae til Prædikenen i St. Giles Kirken«[1]. Han gav Borgermesteren Underretning om sit Ærinde, men denne paaberaabte sig Darnleys modsatte Opfordring, og skjønt han dog ei var uvillig til at sammenkalde Borgerne, viste sig Stemningen mellem disse nu kun saa deelt, at Intet blev udrettet. Derimod kundgjordes den samme Dag to Proklamationer, der vare blevne undertegnede af Darnley. Ved den ene blev det under Dødsstraf forbudt Nogen at bære Vaaben i Edinburghs Gader. Ved den anden blev Parlamentet opløst af Darnley, der som Konge, ved den i hans Navn alene udstedte Befaling, bød alle Medlemmer af Parlamentet, med Undtagelse af saadanne, som han særlig maatte undtage, at forlade Edinburgh inden tre Timer. I Slottet blev Dronningen hele Dagen saa strengt bevogtet, at man af Frygt for, at hun skulde undvige forklædt, ikke tillod nogle af hendes Fruer eller Kvinder at gaae tilslørede ud af hendes Værelser[2], og om Aftenen saa man ogsaa Jarlen af Murray og de andre Herrer af den fordrevne Adel ankomme til Edinburgh, og strax ride til Holyrood, hvor de bleve ønskede

[1] Memoirs of Sir James Melvil. p. 67.

[2] So the King commanded him to give attendance thereunto, and put certain to the doors and let no gentlewomen pass forth muffled. Lord Ruthvens Beretning hos Keith, History of Church and State Scotland. Appendix p. 127.

lkomne af Darnley, medens den fangne Dronning endnu var a uvidende om Murrays Indvielse i Mordet, at hun glem-ende den gamle Uret over den nye, kastede sig i hans me, kyssede ham og udbrød: »Dersom min Broder havde ret her, vilde han aldrig have taalt, at jeg var bleven saa ısomt behandlet«[1].

Den Beretning, der taler udførligst om disse indholdsrige ge, men som udgaaet fra de Sammensvorne selv ei har Krav ı ubetinget Tillid, vil vide, at denne Dag eller Søndagen dog e endte, uden at Dronningen tilsidst indvilligede i, at nley kunde tilbringe Natten hos hende[2]. Hun kjendte gheden, der var forenet med hans Raahed; at kunne ytte sit Herredømme over ham til at frelse sig fra Mor-ne, har vel været Tanken, der oprandt i hendes rystede l. Selv var Darnley dog, vistnok til Lettelse for hende, . overvældet af de foregaaende Begivenheder, at han blev nedsunken i en dyb Søvn indtil henad Morgenen, og st da begav sig til Værelset, hvori Dronningen havde gt Hvile. Da Darnley senere igjen viste sig blandt sine rbundsfæller, var hans Holdning bleven anderledes. Tidligere ade de paatænkt at fastholde Dronningen, indtil de ved et yt Parlament havde skaffet Darnley den saakaldte »matri-noniale Krone« og den fulde Myndighed som Konge; nu var let ham selv, der forestillede Unødvendigheden heraf, da

---

[1] Memoirs of Sir James Melvil. p. 67.

[2] Lord Ruthvens Beretning hos Keith, History of Church and State in Scotland. Appendix p. 128. Et Udkast til denne Beretning af 30te April 1566 var allerede den 2den April af Lord Ruthven og Jarlen af Morton i Forening fra Berwick blevet tilstillet William Cecil, og i en medfølgende Skrivelse (Chalmers, the Life of Mary, Queen of Scots. II, 57. Calendar of State Papers relating to Scotland. I, 232) havde de anmodet ham om at rette deres Udkast, for at man derpaa kunde lade en saadan Beretning cirkulere i Skotland og Frankrig.

Dronningen var stemt for Forsoning. Han selv førte ogsaa senere Dronningen ved Haanden ind i den Sal, hvor de sammensvorne Jarler og Lorder vare samlede og modtoge hende med Knæbøining; efter først at have hørt paa Jarlen af Morton som deres Ordfører, mindede hun dem om sin Mildhed, om hvorledes hun aldrig havde viist sig blodtørstig, og lod dem reise sig, hvorefter hun nogen Tid saaes gaaende op og ned med Darnley fremdeles ved den ene Haand, med Murray ved den anden. Da Maria tillige havde erklæret sig beredt til at underskrive, hvilke Artikler de Sammensvorne maatte ansee nødvendige for deres Sikkerhed, opsatte Kongens Tilhængere, som de endnu kaldte sig, nogle saadanne. Darnley modtog dem og fandt dem ikke upassende, men fremsatte dog tillige en Anmodning om, at Lorderne nu vilde drage deres egne Folk bort og igjen overlade Dronningens Bevogtningen af Paladset, da et Sikkerhedsbrev som det paatænkte ei vel lod sig forene med noget Præg af Fangenskab. Lord Ruthven, som Dronningen endnu ikke havde kunnet taale at see[1], og som især begyndte at ane Uraad, sagde til Darnley, at skulde der komme nogen blodig Følge af alt Dette, da skulde den komme over hans Hoved, ikke over deres[2]. Men af Hensyn til det imødesete Sikkerhedsbrev, og maaskee ogsaa fordi Murray ikke viste sig saa fri imod dem, som de havde ventet, vare Jarlen af Morton og de andre Ledere dog stemte for at rette sig efter den gjorte Anmodning. Efter at Statskoupet i alt væsenligt kunde synes lykket, forlode de Mandag Eftermiddag Paladset med

[1] Quhome sho wald not thole to come in hir presens. Diurnal of remarkable Occurrents. p. 92.

[2] And the Lord Ruthven protested, that what bloodshed and mischief should ensue thereof, should fall upon the Kings head and his posterity, and not upon theirs. Lord Ruthvens Beretning hos Keith. Appendix p. 128.

[illegible] de vare samlede til [illegible] sendte de anden [illegible] Holyrood, for at spørge om [illegible] at det skulde blive [illegible] hun Svaret, som han overbragte fra [illegible] havde imidlertid Dronningen mere [illegible] gjældende; hun havde i Eenrum [illegible] hvilken Ydmygelse han havde været i [illegible] Kongedømmet og den katholske Reli- [illegible] samme Nat, da Omsorgen for Slottet var [illegible] Darnley, gik han og Dronningen, alene med [illegible], hemmelig ud fra Holyrood [1]; de satte [illegible] hvormed Sir John Stuart af Traquair og den [illegible] udenfor ventede paa dem, og naaede [illegible] i rask Trav hele Natten, Tirsdag Morgen [illegible] Dunbar.

[illegible] kaldte Maria Stuart sine Vasaller til Vaaben, [illegible] under hele denne Katastrophe havde viist en [illegible] beundringsværdig Holdning, udstedte en Pro- [illegible] mod de Forvovne, der havde hjemsøgt hendes [illegible] med Blodsudgydelse og holdt hende selv [illegible] Brev, som hun strax efter Ankomsten til Dunbar [illegible] Frankrig til Kardinalen af Lothringen, har hun [illegible] »Eders Niece Maria, en Dronning uden Rige« [2]; [illegible] de nærmeste Dage saa hun fra alle Sider Skarer [illegible]

[1] [illegible] unødvendigt at prøve en af Bothwell og Huntley [illegible] Ønske meddeelt Undvigelsesplan, hvorefter det, som [illegible] var paatænkt, »that we should have come over the [illegible] in the night upon towes and chairs, which they [illegible] to that effect.« Marias Brev af 2den April 1566, hos [illegible] de Marie Stuart. I, 348.

[2] [illegible] de Marie Stuart. VII, 78.

ile hende til Hjælp, de første anførte af Bothwell og Huntley, der efter Riccios Mord fra Holyrood vare undkomne til Chrichton Castle. De bleve nu meget naadigen modtagne i Dunbar af Dronningen, og saa her hendes Styrke voxe saaledes, at Bothwell selv angiver den Hærstyrke, hvormed Dronningen nogle Dage efter brød op mod Edinburgh, til fire tusind Mand[1]. Hun har forstaaet at dele sine Fjender, idet hun tilgav Halvbroderen Murray og de andre tilbagevendte Oprørere, imod at de ikke skulde understøtte Riccios Mordere. Disse vovede, efter at Maria Stuart allerede den 19de Marts triumpherende var vendt tilbage til Edinburgh, hverken efter Dronningens Stævning at møde for Retten, eller at gjøre hende nogen synderlig Modstand, men fandt snart i stort Antal, at nu var Touren kommen til dem at flygte til England. Af dem, der bleve tilbage, blev et større Antal fængslet, men den skotske Dronnig lod dog ikke sit Rige blive Vidne til saadanne Rækker af Henrettelser som dem, hvormed Dronning Elisabeth faa Aar senere straffede de nordengelske Katholikers Opstand til Fordeel for Maria Stuart; medens Elisabeth alene i Durham Shire lod hiin afmægtige Opstand i Aaret 1569 blive efterfulgt af tre hundrede Henrettelser[2], saa man kun tvende af de i Riccios Mord Skyldige, Thomas Scott af Cambusmichael, en Undersheriff fra Perth, og Henry Yair, en tidligere katholsk Præst, blive henrettede. Da William Harlaw og John Mowbray, to edinburghske Borgere, der ogsaa vare blevne dømte fra Livet den samme Dag, som de to andre, allerede stode ved Foden af Galgen, viste Jarlen af Bothwell sig »med Dronnin-

[1] Hun fremhævede senere selv som Bothwells Fortjeneste „how suddanlie be his provvydence not onlie wer we deliverit out of the pressoun, bot alswa yat haill company of conspiratouris dissolvit, and we recoverit oure formar obedience«. Labanoff, Lettres de Marie Stuart. II, 35.

[2] C. Sharp, Memorials of the Rebellion of 1569. London. 1840. p. 140.

[illegible] Dronningens Naade [illegible] [illegible]. Hendi Andre [illegible] [illegible] af deres Medskyldighed [illegible] [illegible] William Lauder af [illegible] [illegible] John Cockburn af Ormiston [illegible] [illegible] som Bothwells tidligere Dødsfjender [illegible] igjen indtog sin Plads i Statsraadet [illegible] under dets Bebudelse af »skarp [illegible] Riccio«, vistnok ogsaa har bidraget [illegible] Medskyldige ustraffede kunde forblive [illegible] dog maaskee ogsaa snarest skimte [illegible] i den Frihed for Forfølgelse, hvorfor [illegible] Grund til at takke[2]. I Fasteugen, som [illegible] Kirke havde foreskrevet forud for Overfaldet, [illegible] indledet dette ved at prædike over Her[illegible] Domme over sine Fjender; da Dommens Time [illegible] selv den blodige Gjernings Mænd, fjernede [illegible] Edinburgh, som han ei gjensaa førend efter Maria [illegible] men han gik kun til Vestlandet, Skotland [illegible] af Lennox blev kun nødt til at holde [illegible] Sønnen straffede sig selv ved en Erklæ[illegible] 20de Marts blev opslaaet i Edinburgh, og hvori [illegible] sig al Skyld i Mordet. Han tilstod vel i [illegible] vidt havde feilet, som han, efter de Sam[illegible], uden Dronningens Minde, havde ladet [illegible]

[illegible] Occurrents. p. 98. But the Earl Bothwell pre[illegible] Ring to the Provest, which then was justice, for [illegible]. Knox, History of the Reformation in Scotland.

[2] [illegible] showed favour to such as liked him ...., that by [illegible] relieved of great trouble. Knox, History of the [illegible] Scotland. II, 527.

sig forlede til at give sit Bifald til de fordrevne Lorders Tilbagekaldelse, men for at gjendrive de bagtaleriske Rygter, hvorefter han ogsaa havde havt Deel »i det gruelige Mord, der var begaaet i Dronningens Nærværelse, og i den forbryderiske Fastholden af hendes Majestæts ophøiede Person«, hedder det tillige, at »Hans Naade havde for hendes Majestæt Dronningen, i Nærværelse af Lorderne af Statsraadet, paa sin Ære, Tro og fyrstelige Ord erklæret, at han aldrig havde vidst det Mindste af det troløse Forræderi, hvorfor man uretligen og falskeligen anklager ham, og aldrig enten havde tilraadet, paabudt eller bifaldt det«[1]. Darnley gik endnu videre; han ikke blot angav sine tidligere Forbundsfæller, men var selv saa ivrig for at faae dem bragte for Retten, som om han havde været deres Færd aldeles fremmed.

Lige over for Udlandet kunde Dronningen lade, som om ogsaa hun antog Darnleys Skyld for mere underordnet[2], men selv vidste hun det dog bedre og kunde vanskelig glemme hans »Judaskys«. De af Darnley opgivne Medskyldige havde til Overflod selv sørget for at meddele hende den Overeenskomst, hvorved han skriftlig baade havde betinget sig Kronen og taget Ansvaret for Riccios Mord paa sig. Mere og mere maatte hendes Hjerte vende sig fra ham, mindre end nogensinde kunde det tillades ham at gribe ind i Regjeringen. Dog lader det sig ikke sige, hvad mangfoldige ældre og nyere Forfattere have gjentaget, at Maria Stuart efter Riccios Mord uafbrudt har bevaret et uforsonligt Sind mod ham. Om Sommeren, da hendes Nedkomsts Time nærmede sig, beredte

---

[1] Darnleys Erklæring hos Keith, History of Church and State in Scotland. Appendix p. 167.

[2] Jvnfr. hendes Brev af 2den April 1567 til Erkebiskoppen af Glasgow, hos Labanoff. I, 349.

hun sig paa at kunne døe; hun opsatte dengang et Testament, hvoraf hun ogsaa sendte en Afskrift til sine Slægtninge i Frankrig, men som nu er gaaet tabt eller hidtil ikke fundet; et samtidigt Tillæg til det er imidlertid ved en heldig Opdagelse i Aaret 1854 kommet for Lyset. Dette gjælder om en fuldstændig Fortegnelse over hendes Juveler, der omfatter to hundrede og tre og halvtredsindstyve Numre, og ved ethvert Nummer i Marginen har en egenhændig Anmærkning af Maria Stuart, om hvem hun vilde have det efterladt, naar hun og hendes Barn skulde døe; »thi naar Barnet bliver i Live«, saaledes slutter hun, »da skal det være Arving til Alt«[1]. Her er Erindringer til alle hendes Slægtninge og Venner: en Rubin »til min Søster«, en Diamant »til min Broder Murray«, fire andre Diamanter »til de fire Marier«; ved eet Numer har hun skrevet »til Grev Bothwell«, men ved tre »til Fru Bothwell«; Ingen er imidlertid bleven betænkt saa tidt som Darnley, til hvem hun testamenterer sex og tyve forskjellige Gjenstande, deriblandt en Diamantsring, idet hun har tilføiet: »Det er den, hvormed jeg blev viet; til Kongen, som gav mig den«[2]. Ogsaa til sin »Svigerfader« efterlod hun dengang en Diamant, til sin »Svigermoder« tvende, og da hun havde overstaaet sin Ængstelse, da hun den 19de Juni 1566 paa Edinburgh Castle lykkelig var nedkommen med en Søn, Skotlands og Englands vordende Konge, finde vi paa den anden Side, at Darnley selv med stor Glæde strax sender Efterretning til Fastlandet derom, til

[1] Fortegnelsen blev opdaget i »the Register House« i Edinburgh, og er trykt af Robertson i Inuentaires de la Royne Descosse. p. 93—115. Dronningens egenhændige Slutningsord lyde saaledes: »J' entends que cestuissi soyt executé au cas que l'anfant ne me surviue; mais si il vit, je le fays heritier de tout. Marie R.«

[2] C'est celui de quoy ie fus espousée. Au Roy, qui l'a me donné. Inuentaires de la Royne Descosse. p. 112.

[illegible] sendte [illegible] Feltued [illegible]

[illegible] Ann. Sv [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] Darnley, [illegible] skrive [illegible] sønderbrudt [illegible], og [illegible] Dunbar.

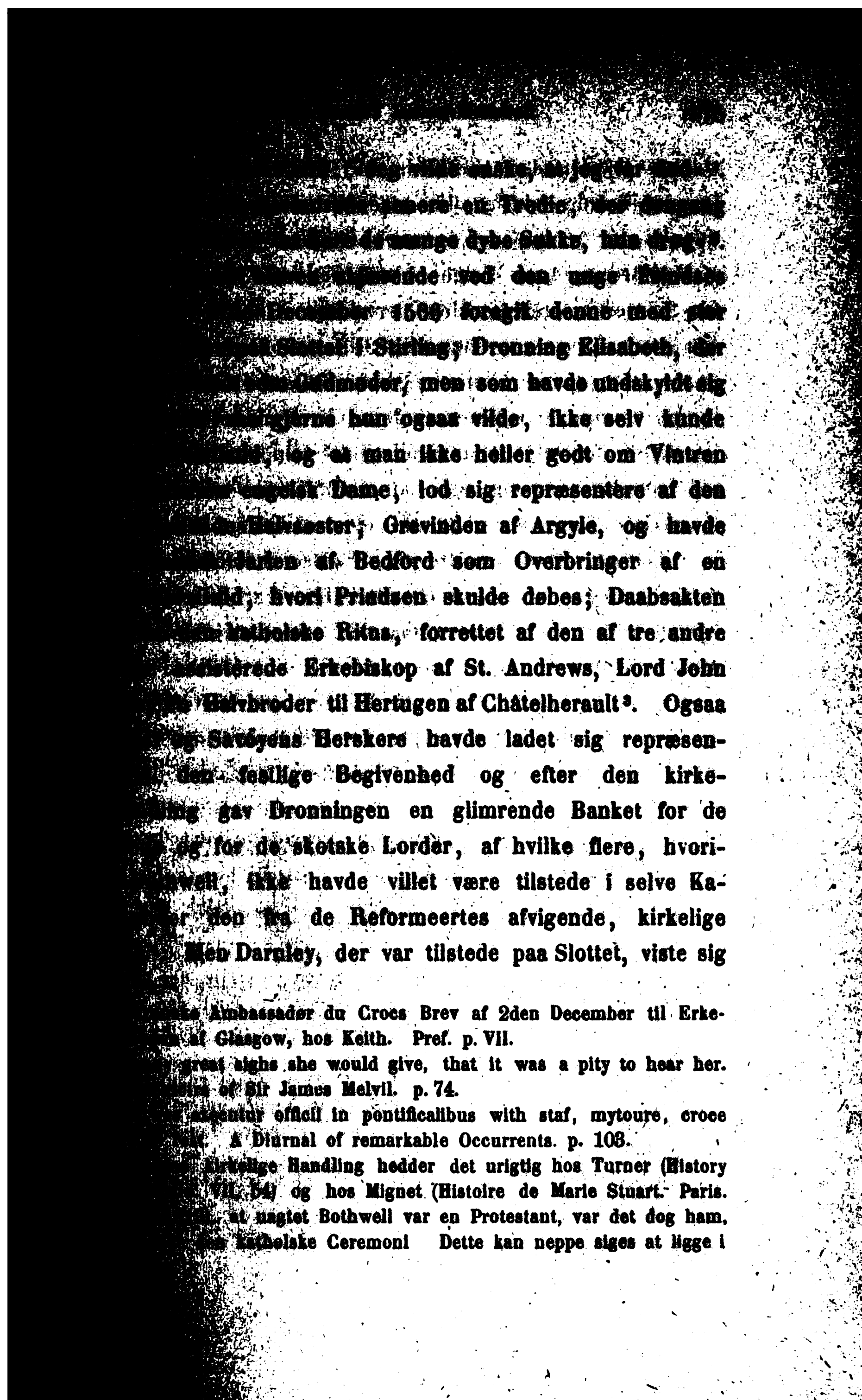
---

1 Brevet, dateret [illegible] 19de Juni 1566, er [illegible] Raumers Bri[illegible] Erläuterung der Gesc[illegible] [illegible] und [illegible] Leipzig. 1831. II,

2 [illegible] fra Jarlen af [illegible] 13de August [illegible] Die Königinnen Elisabeth [illegible] Stuart. S. 12[illegible] det franske Sendeb[illegible] [illegible] sammen, hvorlf [illegible] indre Forhold. [illegible] (hos Labanoff [illegible] den fangne Maria S[illegible] [illegible] i Aaret 1586 uven[illegible] [illegible] petit livret d'or [illegible] havde tre [illegible]ay, sig selv og deres [illegible]

3 Je layrray ce[illegible] vous dire combien en [illegible] l'ay changé [illegible] représentante en soi [illegible] son ayse, [illegible] Maria [illegible] Hertuginde [illegible] hos [illegible] Maria Stuart.

4 That he [illegible] that he [illegible] hand, and [illegible] he no [illegible] [illegible] af G[illegible] History of Sc[illegible]

[illegible] ikke ... at jeg ... [illegible]
[illegible] ... en Trediè, ... [illegible]
[illegible] ... mange dybe Sukke, ... [illegible]
[illegible] ... ude ved den unge ... [illegible]
[illegible] December 1566 foregik denne med stor
[illegible] Slottet i Stirling; Dronning Elisabeth, der
[illegible] Gudmoder, men som havde undskyldt sig
[illegible] hun ogsaa vilde, ikke selv kunde
[illegible] og at man ikke heller godt om Vintren
[illegible] engelsk Dame, lod sig repræsentere af den
[illegible] Halvsøster, Grevinden af Argyle, og havde
[illegible] Jarlen af Bedford som Overbringer af en
[illegible], hvori Prindsen skulde døbes; Daabsakten
[illegible] katholske Ritus, forrettet af den af tre andre
[illegible] assisterede Erkebiskop af St. Andrews, Lord John
[illegible] Halvbroder til Hertugen af Châtelherault [a]. Ogsaa
[illegible] og Savoyens Herskere havde ladet sig repræsen-
[illegible] denne festlige Begivenhed og efter den kirke-
[illegible] gav Dronningen en glimrende Banket for de
[illegible] og for de skotske Lorder, af hvilke flere, hvori-
[illegible] Bothwell, ikke havde villet være tilstede i selve Ka-
[illegible] den fra de Reformeertes afvigende, kirkelige
[illegible] Men Darnley, der var tilstede paa Slottet, viste sig

[illegible] Ambassadør du Croes Brev af 2den December til Erke-
[illegible] af Glasgow, hos Keith. Pref. p. VII.
[illegible] great sighs she would give, that it was a pity to hear her.
[illegible] of Sir James Melvil. p. 74.
[illegible] assentur officii in pontificalibus with staf, mytoure, croce
[illegible]. A Diurnal of remarkable Occurrents. p. 103.
[illegible] kirkelige Handling hedder det urigtig hos Turner (History
[illegible] VII, 54) og hos Mignet (Histoire de Marie Stuart. Paris.
[illegible] at uagtet Bothwell var en Protestant, var det dog ham,
[illegible] katholske Ceremoni Dette kan neppe siges at ligge i

aldeles ikke under Høitidsdagen; Elisabeth, der, saalænge Darnley levede, aldrig vilde give sin bortgangne Vasal Kongetitlen, skal endog ved denne Leilighed have paalagt Jarlen af Bedford og hans Følge ei at bruge den [1], og ogsaa over for Skotterne fandt Darnley, der tidligere havde løftet Hovedet saa høit, sig nu i en utaalelig Stilling. Den franske Ambassadør, der havde beundret Maria Stuarts Holdning lige over for de fremmede Gjæster, indsaa, hvor meget denne Selvbeherskelse havde kostet hende, da hun et Par Dage senere lod ham kalde til sig, og han fandt hende hvilende sig med taarefyldte Øine og klagende over et heftigt Sting i Siden[2].

Tanken om at benytte sig af disse Stemninger, der ikke længe kunde blive nogen Hemmelighed, var dengang allerede bleven undfanget. Den er maaskee nærmest udgaaet fra den macchiavellistiske, men høitbegavede Sir William Maitland, Lairden af Lethington, om hvis Evner hans Samtidige, Venner og Fjender, tale med en eiendommelig Beundring, i en Tidsalder, der var saa rig paa Talenter, maaskee det største

---

det paaberaabte Brev fra Berwick af John Forster, og dette Brev er i hvert Tilfælde sex Dage ældre end Daabsakten, hvorom en Samtidig (A Diurnal of remarkable Occurrents. p. 164) udtrykkelig bemærker: »At this tyme my lordis Huntlie, Murray, Bothwill, nor the Inglis ambassadour, come nocht within the said chappel, becaus it was agaist the poyntis of thair religioun«. Grevinden af Argyle, der havde overvundet sine Skrupler, og overværet Daabsakten, fandt den reformeerte Kirke sig opfordret til at give en Irettesættelse. Keith, History of Church and State in Scotland. p. 569.

[1] Jussitque expresse, ut nec ille, nec Angli illum comitati, Darlianum regio titulo dignarentur. Annales rerum Anglicarum et Hibernicarum regnante Elisabetha, Guilielmo Camdeno authore. Londini. 1615. Fol. p. 109.

[2] Du Crocs Brev af 23de December 1566 til Erkebiskoppen af Glasgow hos Keith. Pref. p. VII.

ılle [1]. Ogsaa af hans Folk havde nogle været tilstede Mordet paa Riccio, medens han selv havde faaet den le, indtil dette var udført, at underholde Jarlen af Athole; var derfor bleven afsat fra sit Embede som Statssekretær bleven forviist til Caithness. Denne skotske Statsmand var af de første af de mod Riccio Sammensvorne, der opnaaede givelse; efter sin Nedkomst med Jacob den Sjette havde ›nningen, paa Forbøn af Jarlerne af Athole og Murray, men indelig meget imod Bothwells Ønske, taget ham til Naade og en gjort ham til Statssekretær. Den 17de September 1566 dte han igjen i Statsraadet. Nylig havde den paafundsrige nd seet den sammensvorne Adel understøtte Darnley mod ria for at opnaae Murrays og de andre til England flygtede røreres Tilbagekomst; kunde man da ikke nu ved at hjælpe ıria mod Darnley af hende opnaae det Samme for dennes raadte Medskyldige, Lethingtons gode Venner? [2]

Een Betingelse syntes dog uundgaaelig. Skotland havde lig seet baade Murrays Opstand og Sammensværgelsen, hvorr Riccio blev Offret, strande paa den Dronningen støttende raktion af Adelen, hvortil Bothwell hørte. Det gjaldt altsaa m ved denne Leilighed at vinde disse gamle Fjender, og fremfor Alle Bothwell selv. Thi vel kan det neppe betragtes som rigtigt, naar endog Samtidige af Bothwell, saaledes som Knox, have villet forestille hans Villie som Alt afgjørende

---

[1] Vir inter Scotos maximo rerum usu, et ingenio splendidissimo, si minus versatili. Camden, Annales rerum Anglicarum. p. 241.

[2] Lethingtoun proponet and said, that the nerrest and best way till obteine the said Erle of Mourtounis perdoun, was the promeise to the Quenis Majestie, to fynde an moyen to make devorcement between hir Grace and the Kinge hir husband. Jarlerne Huntleys og Argyles Erklæring i Andersons Collections. IV, 189.

strax efter Riccios Død [1]; men hans Indflydelse hos Dronningen var dog nu bleven større end nogensinde forhen: hun havde nu, under hendes afdøde Moders og hendes egen Regjerings Kampe, saa ofte seet ham sætte sit eget Liv i Vove for hendes Sag, at hun i ham troede at have fundet den paalideligste Tjener; den Holdning, som han havde viist under den sidste Prøvelse, havde nyligen bragt et friskt Vidnesbyrd om hendes Gunst, idet hun havde belønnet ham ved at udnævne ham til »Keeper« af Slottet i Dunbar, der var ligesom et Arsenal for hele Riget, der gjemte dets meste Krudt, og ved at støde op til Bothwells Godser var af særlig Vigtighed for ham [2]; ja man troede endog senere efter Jacob den Sjettes Fødsel hos Dronningen at have opdaget en Interesse for Jarlen, der var af en anden og mere inderlig Art, end en blot politisk.

Man havde i denne Henseende især lagt Mærke til, hvad der var foregaaet, da Jarlen i Efteraaret 1566 havde forladt Edinburgh og havde begivet sig til de til hans Varetægt betroede urolige Grændseegne, hvor Freden dengang især forstyrre-

---

[1] Knox, History of the Reformation in Scotland. II, 527. Naar det her siges, at »the Earl af Bothwell had now, of all men, greatest access and familiarity with the queen«, kan herimod især henvises til Randolphs Brev til Cecil af 7de Juni 1566 om Forholdene i Edinburgh ved Dronningens Nedkomst: »The Earls of Argyle and Moray lodge in the Castle and keep house together; the Earls of Huntley and Bothwell *wished also to have lodged there, but were refused*«. Chalmers, The life of Mary, Queen of Scots. II, 264.

[2] Bothwells egne Ord herom kunne maaskee fortjene at anføres: »Ils se floyent bien fort en moy, à cause de la faveur, que sa Majesté me portoit et de l'accèz que j'avois aupres d'elle. Ce que j'avois acquis seulement par le fidele debvoir que je feis, tantes ès guerres de feu Madame sa mère, que aussi ès siennes propres, èsquelles je mis plusieurs fois ma vie en hazard, y faisant de grands frais, donc elle m'a très libéralement recompensé tant par présens, que aultres gouvernements, desquels Sa Majesté m'a honoré.« Teulet, Lettres. p. 167.

des af Slægterne Elliot, Armstrong og Johnston. Bothwell havde allerede faaet fat paa nogle af de mange urolige Skovmænd i Liddisdale og ladet dem til Rettens Kjendelse sætte i Varetægt i Hermitage Castle, da han selv den 7de Oktober i Skoven tæt udenfor Slottet, i kjækt Forspring for sit Følge, personlig stødte sammen med en bekjendt Fredløs, John Elliot, ogsaa kaldet John of the Park. Efterat være bleven indhentet, spurgte denne, om Jarlen vilde frelse hans Liv, hvortil Bothwell svarede, at han vilde være hjertelig tilfreds, hvis Retten vilde kjende ham fri, men for Dronningens Ret maatte han staae. Da den Fredløse hørte disse Ord, lod han sig glide ned af Hesten, og søgte at løbe bort igjennem Skoven; Bothwell rammede ham da med et Pistolskud og sprang ogsaa af sin Hest for at gribe ham; men idet han heftigt forfulgte ham, snublede han over en Træstub og faldt saa voldsomt paa denne, at han nogle Øieblikke laa bedøvet. Da Elliot saa Jarlen falde, gik han tilbage til, hvor denne laa, og gav ham med sit Sværd, til Gjengjæld for den Kugle, hvoraf han selv var bleven truffen, tre Saar efter hinanden, eet i Kroppen, eet i Hovedet og eet i Haanden, indtil Bothwell fandt Kraft til med sin Daggert at bibringe sin Fjende et Par saadanne Ulivssaar i Brystet, at han dødelig saaret vaklede bort [1]. Jarlen laa besvimet, da hans Følge naaede ham og hans Svende bare ham tilbage til Hermitage, hvor de fangne Banditter imidlertid havde vidst at sætte sig i Frihed og i Besiddelse af Slottet, saa at man først, efter at det i Bothwells Navn var blevet dem lovet, at de skulde beholde Livet og maatte drage bort, kunde bringe Jarlen ind til Hvile. Paa

[1] And the said theif that hurt my lord Bothwill, deceissit within ane myle, upone ane hill, of the woundis gottin fra my lord Bothwill of before. A Diurnal of remarkable Occurrents. p. 101.

denne Tid opholdt Dronningen sig i Nærheden, idet hun efter den ogsaa blandt Skotlands Konger nedarvede Skik, at holde Retterting rundt omkring i Landet, netop var ankommen til Jedburgh, Hovedbyen i Roxburgh Shire, tæt ved the Cheviot Hills. Hun havde her strax faaet Underretning om den Jarlen tilstødte Uheld, og, da hun senere den 16de Oktober fandt Leilighed dertil, red hun, ledsaget af sin Halvbroder, Jarlen af Murray, og nogle andre Herrer, trods Egnens Usikkerhed, over til Hermitage for at besøge den saarede Bothwell; efter at have tilbragt et Par Timers Tid hos ham, red hun strax tilbage til Jedburgh, saa at dette forcerede Ridt, hvorved hun i een Dag tilbagelagde ti Miil, i de næste Dage paadrog hende en saa heftig Feber, at det den 25de Oktober blev paabudt at gjøre Forbøn for hendes Liv i Kirkerne. I flere Dage blev hun af Lægerne betragtet som opgiven; hun laa to Timer i Træk som død [1]; hun troede sig ogsaa selv dengang Døden nær, udtalte, at hun var lige beredt til at gaae bort og til at leve, eftersom Skaberens gode Villie havde bestemt, formanede efter Moderens Exempel med gribende Ord sit Riges Adel til Fred og Enighed, som den eneste Frelse og Velsignelse for Folket, overdrog den franske Ambassadør at bringe hendes sidste Hilsen til hendes Frænder i hans Land, anmodede de nærværende Lorder om at bede for hendes Sjæl til Gud, og erklærede, at hun døde i den katholske Tro [2].

---

[1] For she lay two hours long cold dead, as it were without breath, or any sign of life; as length she revived, by reason they had bound small cords about her shackle bones, her knees, and great toes. Knox, History of the Reformation in Scotland. II, 534.

[2] Knox tilføier: »She said the creed in English, and desired my Lord of Murray, if she should chance to depart, that he would not be over extreme to such as was of her religion; the Duke and he should have been Regents.« Knox, History of the Reformation in Scotland. II, 535.

[illegible] saaledes som [illegible]
[illegible] det fortæller [illegible]
[illegible] Maade, nu kaldet [illegible]
[illegible] Vinger, at Maria Stuart
[illegible] Os synes Slutningen dog [illegible]
[illegible] Fyrstinde godt kunde vise
[illegible] saadan Opmærksomhed, vilde [illegible]
[illegible] Kvinde, ikke let have ventet dermed i
[illegible] var en Mand af høi Rang og i en høi
[illegible] sat sit Liv paa Spil i Dronningens
[illegible] sig endog i Forstningen, at han ikke
[illegible] Pleie og Omsorg, som Maria Stuart
[illegible] til Hermitage; og da den saarede Jarl se-
[illegible] Sygdom havde kunnet lade sig kjøre
[illegible] kunde derfor ogsaa forklares ved Interessen
[illegible] paalideligste Raadgiver og Støtte for hendes
[illegible] meget mere, som Bothwell af Saadanne, der
[illegible] ham, omtales som alt Andet end smuk, og
[illegible] Fortrin, der ellers pleie at indtage [2].

[illegible] surely to have departed forth of this life, and sent [illegible] the Queen's Majestie. Knox, History of the Reformation [illegible], 584.

[illegible] le plus laid homme et d'aussi mauvaise grace qu'il [illegible] Vies des dames illustres, i Oeuvres du Seig- [illegible] I, 147. Quem amorem qui non viderit, illum [illegible] incredibilem fortassis opinabitur. Quid enim erat in [illegible] paulum honestiori concupiscendum foret? Visne elo- [illegible] dignitas? an virtus animi, quæ rerum fortuitarum [illegible]entur? At de eloquentia et forma non est opus [illegible] et qui eum viderint, vultus et incessus corporis- [illegible] habitus, meminisse possint, et qui audierint [illegible] habitudinem, non ignorent. Buchanan, De Maria [illegible] 51. Med Hensyn til sin stadselige Dragt nævnes [illegible] (p. 41): »tamquam simius in purpura«.

Den Hastighed, hvormed Dronningen paa hiin Dag lod si Hest jage fremad paa Veien til Hermitage og paa Tilbageveie til Jedburgh, kunde vel ogsaa forklares af hendes Kundsk om, at hun her kom igjennem en saa farlig Egn, fuld Fredløse, der kun havde behøvet faa Timer til at bringe Dronningen over den nærliggende engelske Grændse. Og liges Maria Stuart den 16de Oktober endog under sit flygtige O hold paa Hermitage ikke har unddraget sig for der at sæt sit Navn under en Regjeringsskrivelse, saaledes har hun og saa, som det findes optegnet, strax efter sin Tilbagekomst t Jedburgh ladet »en Masse Papirer« oversende til Bothwell hvad der vistnok ikke tager sig ud som noget Elskovsbudska eller nogen Elskovshilsen. At Jarlen paa den anden Side ved de Mandighed, som Dronningen troede at finde hos ham, og som han selv gjerne vilde have Navn for[2], *kunde* have gjort et stærkere Indtryk paa hende end de tvende ungdommelige Ægtemænd, til hvilke hun hidtil havde været knyttet, begge af færre Aar end hun, var i og for sig dog ei heller urimeligt. Og nærede man i al Fald først en saadan Overbeviisning, var Jarlen aabenbart bleven en Mand, som det nu maatte være saa meget nødvendigere at faae vunden for Mortons, Lindsays og de

---

[1] »To ane boy passand off Jedburgh with a' mass of writings of our Soverane to the Earl Bothwell« — saaledes træffes under 17de Oktober 1566 en Post i de Udtog af Skatmesternes Regnskaber, der meddeles hos Chalmers, The Life of Mary, Queen of Scots. II, 111: Et Brev fra Maria Stuart til hendes Svoger, Kong Carl den Niende af Frankrig, findes ogsaa, dateret fra Jedbourgh, den 16 Oktober 1566, hos Labanoff, Lettres de Marie Stuart. I, 372, 373.

[2] »Fortitudinis opinionem captavit«, hedder det hos Buchanan, der dog strax, for ikke at tillægge Bothwell nogetsomhelst Fortrin, iler med at tilføie: »sed inter equites, sedens in equo pernicissimo, sui securus, alienæ pugnæ spectator«. De Maria Scotorum Regina. p. 51.

[illegible] De [illegible]
[illegible] Meddelelser vise [illegible]
[illegible] ved den [illegible]
[illegible] bleven [illegible] end [illegible]
[illegible] af det tidligere [illegible]
[illegible] Forudstillingen pludselig [illegible]
[illegible] saa længe stillet skarpere
[illegible] Maitland, det tidligere Klostergods
[illegible] til et Stridsæble mellem dem, der
[illegible], men nu synes den listige Laird

[illegible]

[illegible] indberetter efter disse skotske Meddelelser [illegible] 1566 Jarlen af Bedford fra Berwick —, »at der er [illegible] til Jarlen af Bothwell, hvorom jeg vel [illegible], men efterdi saadanne Ting ikke tiltale mig, [illegible] høre mere derom. Bothwell er efterhaanden bleven [illegible] længe kan vedblive som nu«. Dersom Jarlen [illegible] (her gjengivet efter Raumer. S. 120) havde [illegible] Enkeltheder ved hiin »Plan«, kunde det maa- [illegible] Lys paa de kommende Begivenheder.

[illegible] den hepburnske Slægts Besiddelser, laa et [illegible] Slægt udstyret Nonnekloster, hvori Bothwells [illegible], i sin Tid havde faaet Elisabeth Hepburn, sin [illegible] Abbedisse. Hun døde i Aaret 1563, og under [illegible] Modgangstid og Landflygtighed havde Maitland [illegible] Besiddelse af Klostergodset; men efter hans Deel- [illegible] paa Riccio havde Bothwell formaaet at gjøre sin [illegible] gjeldende hos Dronningen (A Diurnal of remar- [illegible] p. 94), der derefter, som Pant paa Fred imellem [illegible] Gjenindtrædelse i Statsraadet, bragte denne til at [illegible] en Deel af Stridsæblet. Ifølge et anonymt Brev fra [illegible] 1566 (hos Keith, Appendix p. 167) skulde Bruddet [illegible] Medstandere om Foraaret endog have været saa [illegible] Bothwells servants confessed, that himself and four [illegible] servants had conspired to murther or prison the [illegible] that Lethington had engaged them in that design; [illegible] that were concerned in that death, upon examina- [illegible] same«.

af Lethington netop selv nærmest at være bleven den, d vandt den indflydelsesrige Jarl og med ham hans Tilhænger Han blev vunden, idet man nu lod ham øine en Udsigt maaskee selv at kunne opnaae den Krone, hvorefter Darnl forgjæves havde stræbt. Dette Syn virkede paa Bothwell, s Hexenes Hilsen paa Heden havde virket paa Macbeth. Hv for skulde Jarlerne af Bothwell ikke ogsaa kunne taale Sammenligning med Jarlerne af Lennox? Havde Bothwe Forfædre da ikke løftet deres Øine lige saa høit som dis havde ikke hans egen Fader været en Medbeiler med Dar leys Fader til Maria af Guises Haand, da denne som Enk dronning styrede Skotland under Maria Stuarts Mindreaar hed? Kunde han da ikke med bedre Held træde i Fadere Fodspor ved nu senere at ægte Dronningen selv? Baad Samtiden og Eftertiden har man i en saadan Ærgjerrigh seet den Lidenskab, der herefter skulde drive Bothwell frem ad hans mørke Veie. Med den lader det sig dog vel foren og det passer vel til Karakteren, at ogsaa han har følt s fængslet af den næsten dæmoniske Magt, hvormed Mari Skjønhed saa ofte vidste at gjøre sig gjældende. Hun v endnu i sit fire og tyvende Aar den samme Skjønhed, so Ingen, under hendes Ungdoms Ophold i Frankrig, havde ku net see, uden at han, efter Brantômes Forsikkring, der se ledsagede Maria paa hendes Tilbageseiling til Skotland, hav maattet tabe sit Hjerte til hende, den samme, der i sin he landske Dragt, eller, som han udtrykker sig, »estant habill à la sauvage«, havde henrevet ham til Beundring, den samm om hvem Mindet senere lod ham udbryde: »Ah royaun d'Escosse! je crois que maintenant vos jours sont encore bi plus courts qu'ils n'estoient, et vos nuits plus longues, pui

que vous avez perdu cette princesse qui vous illuminoit»[1].

Paa det nye aristokratiske Forbunds Vegne havde Maitland ogsaa ført Ordet til Dronningen. Efter at være kommen sig efter sin Sygdom, og efter at have ladet Almisse uddele til Stedets Fattige[2], havde hun den 9de November forladt Jedburgh, for til Sønnens forestaaende Daab at være i Stirling. Med et pragtfuldt Følge af otte hundrede Ryttere,

---

[1] Brantôme, Vies des dames illustres, i Oeuvres du Seigneur de Brantôme, I, 129 Brantômes Yttring om, at den høilandskklædte Dronning »lignede en sand Gudinde«, ledsages af disse Ord: »Ceux qui l'ont veue habillée, le pourront ainsi confesser en toute vérité; et ceux, qui ne l'ont veue, en pourront avoir veu son portrait, estant ainsi habillée«; det saaledes tilsigtede Maleri er dog nu gaaet tabt, men af den høilandske Kvindedragt paa denne Tid haves en Skildring af Biskop Lesley, der kalder den meget klædelig (De rebus gestis Scotorum, p. 58). I den Række af gamle Skrifter om Maria Stuart, som Jebb samlede og lod optrykke under Titlen: De vita et rebus gestis serenissimæ principis Mariæ, Scotorum Reginæ, Franciæ Dotariæ. Londini. 1725, fol., finder man andre med Brantômes overeensstemmende Vidnesbyrd fra Samtiden om hendes sjeldne Skjønhed. Saaledes læses hos F. Strada: »Ipsam quattuor regnorum insignia ornavere; sed forma, cui parem ea ætate fuisse nullam memorant, digna Europæ totius imperio habebatur« (Jebb, II, 105). Ligeledes vidner Robert Turner: »Audivi a multis, iisque sane in hoc genere bene lynceis, quicquid viderant in Anglia, Gallia, Italia, Germania, Flandria pulchri et venusti, id totum, quantum et quantulum erat, præ hac conformatione membrorum, hac venustate, hac maiestate, hac hujus Reginæ suavitate penitus sorduisse« (Jebb, I, 385). Adam Blackwood nævner hende saaledes: »Inter omnes suæ ætatis Reginas admirabili atque incomparabili corporis pulchritudine prædita« (Jebb, II, 177). Ogsaa hos de Thou (Jac. Aug. Thuani Historiar. sui temporis T. IV (Londini 1733 fol. p. 435) møder man endnu det samme Vidnesbyrd, hvor han skildrer Dronningens Henrettelse: »Etiam post tædiosi carceris molestiam pristinum oris decus ac pulchritudo, qua tot homines in sui amorem rapuerat, integre adhuc relucebant«.

[2] »By the queenis precept to Maister John Balfour, to gif the pure in Jedburgh: £ 20«, — anmærker Skatmesteren under den 31te Oktober i Regnskabsudtogene hos Chalmers II, 111.

[illegible]

[illegible] sammenkomst [illegible] [illegible] Sir John Forster, [illegible] [illegible] hende sin Opvartning, [illegible] [illegible] af [illegible], var hun den 20de [illegible] [illegible] ankommen til Craigmillar Castle — [illegible] [illegible] Syd for Edinburgh —, og [illegible] [illegible] Slot gjort et Ophold, inden hun drog videre. Det var under dette Ophold, at Maitland, i [illegible] [illegible] Murray, Argyle, Huntley og Bothwell, [illegible] [illegible] paa den Streng, hvor man troede sig vis paa [illegible] Gjenklang. Til at tilgive Jarlen af Morton, [illegible] og de fleste andre Landflygtige, hvorom hende [illegible] hende, viste hun sig da heller ikke utilbøielig [illegible] for en Forening af saadanne Talsmænd. Men skjønt [illegible] derefter forenede sig i Opmuntringer til hende selv [illegible] skille sig fra den Ægtefælle, der havde voldt hende saa [illegible] Krænkelse, og Riget ikke mindre, der, som de sagde, [illegible] Eder og os alle«, vilde hun dog kun under to Be[illegible] høre Tale derom, først nemlig at Skilsmissen kom i[illegible] lovlig Maade, og dernæst, at den ikke blev til Sk[illegible] hendes Søn, »thi ellers vilde hun heller taale alle P[illegible] trodse alle Farer, der maatte tilfalde hende i hele [illegible] Livstid«. Jarlen af Bothwell svarede, at han betvi[illegible] dede ikke, at en Skilsmisse kunde tilveiebringes uden [illegible] somhelst Skade for Hans Høihed Prindsen, anfør[illegible] selv som Exempel, idet ogsaa han uden mindste V[illegible] hed havde opnaaet at succedere sin Fader, skjønt [illegible] været Skilsmisse mellem denne og Moderen. Det [illegible] næst foreslaaet, at efter en Opløsning af Ægte[illegible]

Kongen leve alene i den ene Deel af Landet og Dronningen i den anden, eller han skulde aldeles drage sig tilbage til et andet Rige; men Dronningen sagde hertil, at hun selv heller vilde gaae over til Frankrig og blive der en Tid, indtil han kom til Selverkjendelse og indsaa sine Vildfarelser. Lairden af Lethington blev dog ved: »Madame, nær ingen Betænkning; vi her høre til de fornemste af Eders Majestæts Adel og Raad og skulle vel finde Raad til at frie Eder for ham uden Skade for Eders Søn; skjønt Lord Murray, som staaer her, af en Protestant at være ei er mindre skrupuløs, end Eders Majestæt af en Katholik, er jeg vis paa, at han vil see igjennem Fingrene, vil skue vor Færd uden at sige Noget mod den«. Men Dronningen gjentog: »Jeg vil ikke, at I gjøre Noget, hvorved vor Ære og Samvittighed kunde plettes. Jeg beder Eder tvertimod om at lade Tingene være, som de ere, indtil Gud i sin Naade sender Hjælp; hvad I nu vilde gjøre, for at tjene mig, kunde let faae et Udfald til min Skade og Fortrydelse«.

Da Lairden af Lethington under denne mærkelige Forhandling kun havde talt om, at »Hendes Naade ikke skulde komme til at see Andet, end Godt og *hvad der vilde billiges af Parlamentet*« [1], og da Jarlen af Murray ligeledes senere bevidnede, at der paa Craigmillar i hans Nærværelse ikke var blevet foreslaaet Noget, der »sigtede til et ulovligt eller uhæderligt Maal« [2], har man heri fundet tilstrækkelig Opfor-

[1] Madam, said Lethington, let us guyde the mather amongis us, and your Grace sall si nathing bot gud, *and approvit by parliament.* Jarlerne Huntleys og Argyles Erklæring om, hvad der foregik paa Craigmillar, i Andersons Collections. IV, 192.

[2] Tending to ony unlawfull or dishonorable end. Murrays Erklæring, dateret fra London den 19de Januar 1569, i Andersons Collections. IV, 194.

dring til at antage, at det dengang ikkun har været paatæn[illegible] ogsaa i dette Tilfælde at benytte det nære Slægtskab som [illegible] Grund til Skilsmisse, eller i al Fald kun at faae Darnley tilt[illegible] for Parlamentet, fordi han selv havde rakt sin Haand til holde Dronningen fangen i hendes eget Slot. Kun faa Da[illegible] hengik imidlertid, efter at man havde hørt hine Yttringer Dronningen, førend ogsaa en betydelig Deel af Darnle[illegible] Fjender fandt det nødvendigt at gaae langt vidère. Darnl[illegible] stod vistnok dengang meget forladt; Sir James Melvil, d[illegible] først skrev sine Memoirer, da hans Søn var bleven Kong[illegible] omtaler denne hans store Forladthed med en særegen Med[illegible]følelse; men Samtiden selv saa ikke som Melvil i Darnle[illegible] kun »den unge stakkels Fyrste, der feilede mere af Mang[illegible] paa godt Raad og Erfaring, end af nogen ond Tilbøielighed«[1]. I Samtiden tillagdes Staklen, der nu ikke blot vilde gjælde for mere katholsksindet end selve Dronningen, men som virkelig nærede en naturlig Gru for sine svegne og flygtede Medskyldiges Tilbagekomst, nye Tanker om at ville tiltage sig Regjeringen i sin spæde Søns Navn, og de, som han efter Riccios Død havde fornægtet, havde lige saa lidt Medynk med ham, som de, hvilke han førend hans Drab havde formaaet at fordrive. Sir James Balfour af Pittendreich, der var bleven Medlem af Statsraadet i Foraaret 1565 og derefter havde været en af de Mænd, der under Overfaldet paa Holyrood ogsaa havde seet sit Liv truet, — Maria Stuarts Brev om Riccios Mord siger, at Darnleys Forbundsfæller dengang ogsaa havde havt til Hensigt at hænge Balfour[2] — opsatte skriftligen det nye Forbund

[1] Memoirs of Sir James Melvil. p. 67.
[2] And namely to have hangeth the said Sir James. Dronningens Brev til Erkebiskop Beaton, hos Labanoff, Lettres de Marie Stuart. I, 346.

(the bond), hvorved man forpligtede sig til, »at saadan en ung taabelig og stolt Tyran skulde ikke regjere eller føre Herredømme over dem«, og udtalte, »at de af forskjellige Aarsager derfor alle vare blevne enige om, at han skulde skaffes af Veien paa den ene eller anden Maade, og at hvosomhelst, der skulde tage Daaden i sin Haand eller udføre den, ham skulde de forsvare og opretholde som dem selv, for det skulde være enhver af dem tilregnet og holdt som gjort af dem selv«[1]. Forsaavidt Tanken om et Mord herved lægges saa nær som muligt, havde denne vistnok dengang ei heller meget Afskrækkende for Underskriverne; den første Optegnelse i en samtidig Dagbog af en Borger i Edinburgh lyder betegnende saaledes: »Der har i dette Skotlands Rige været hundrede og fem Konger, af hvilke sex og halvtredsindstyve ere blevne dræbte«[2]. Som de første Underskrivere nævnes os, foruden Jarlen af Bothwell, Jarlerne af Huntley og Argyle, Statssekretæren Maitland og Sir James Balfour[3], og af disse synes Lethington og især Bothwell derpaa at have været dem, der fortrinsviis dreve Sagen fremad, ligesom de ogsaa, ved at sende Archibald

---

[1] Dette Dokument forsvandt senere, brændt af Maitland, men de ovennævnte Ord, »that he sould be putt of by ane way or uther« o. s. v., ere tagne af et større Stykke af Overeenskomsten, som James Ormiston, der havde læst den hos Bothwell, havde lært udenad og endnu kunde huske ved sin sidste Tilstaaelse den 13de December 1573. Denne findes hos Laing, History of Scotland. II, 291—296.

[2] There hes beine in this Kingdom of Scotland ane hundereth and fyve Kings, of quhilk ther wes slayne fyftie sex. Robert Birrels Dagbog i Fragments of Scotish History. p. 3.

[3] Quha lute me sie ane contract subscryvit be four or fyve handwrites, quhilk he affirmit to me was the subscription of the erle of Huntlie, Argyll, the secretar Maitland, and Sir James Balfour, and alleaged that mony mae promisit, wha wald assist him gif he were put an. Lairden af Ormistons anførte Tilstaaelse hos Laing, History of Scotland. II, 293.

Douglas til England, allerede søgte Hjælpere blandt Darnleys derværende Fjender, førend disse endnu igjen havde betraadt skotsk Grund. Dette skete i Slutningen af Aaret, da Maria den 24de December 1566, givende efter for næsten hele sit Adels, ogsaa af Elisabeth med Varme understøttede Forestillinger, fuldstændig benaadede Jarlen af Morton, Lord Lindsay og sex og halvfjerdsindstyve andre Flygtninger [1] — de samme, der sex Maaneder senere frareve hende Kronen.

III.

Maria Stuart har selv anbefalet sit Navn til Eftertiden, hun har bedet: »Ayez mémoire de l'ame et de l'honneur de celle, qui a esté vostre royne«, og her møde da nu de tvende Spørgsmaal i Skotlands Historie, der fremfor andre have været saaledes omstridte, at man kan nævne to lange Rækker af Forfattere, der nu i et Tidsrum af tre hundrede Aar have besvaret dem paa modsat Maade. Det første Spørgsmaal er dette: Er Maria Stuart af Bothwell bleven indviet i Mordplanen, der skulde udføres imod hendes Ægtefælle? Det andet vil vide, hvorvidt hun allerede aldeles havde kastet sig i Bothwells Arme førend Darnleys Død og hendes Bortførelse til Dunbar.

---

[1] Jarlen af Bedford skriver den 30te December 1566 fra Hallyards Fife saaledes om de Benaadede: »The Earl of Murray hath done ver friendly towards the queen for them; so have I according to your a vice. The earls Bothwell and Athol, and all other lords helped there or else such pardons could not so soon have been gott an«. Chalme The Life of Mary, Queen of Scots. II, 175. Ikkun Andrew Ker Faldonside og George Douglas bleve udelukkede af Amnestien. Første, fordi han havde rettet sin Pistol mod Dronningen selv, Anden, fordi han havde saaret Riccio i hendes Nærværelse. Patrick Ruthven var død i Newcastle den 13de Mai 1566.

Besvarelsen af det førstnævnte Spørgsmaal beroer især aa den Forestilling, som man danner sig om et Par histo-ske Kilder af en meget tvivlsom Beskaffenhed. Den ene af em er den Samling af forskjellige Skrivelser — egenhændige reve og Sonnetter, samt de saakaldte Kontrakter eller egent-g Ægteskabsløfter —, som Dronningen efter hendes Fjenders orsikkring skal have tilstillet Bothwell, og hvorved der her rst skal standses; senere skal Betragtningen vende sig til en anden Kilde.

Hvorledes Dronningens Fjender skulle være komne i Be-ddelse af de hende tillagte og hende Fordærvelse bringende rivelser, have de selv angivet. Faa Dage efter at Opstanden od Bothwell tilsidst havde revet Maria af hans Hænder, sendte n, saaledes have hendes Modstandere forklaret, en af sine enere, George Dalgleish, til Befalingsmanden paa Edinburgh astle, Sir James Balfour, i hvis Varetægt han havde efterladt ikke fuldt en Fod lang, forgyldt Sølvæske. Denne i Eng-ad senere fremviste Æske var kjendelig ved et paa flere eder, under en Kongekrone, anbragt romersk F, og havde tsaa formodenlig tidligere tilhørt Maria Stuart og været en ave til hende fra hendes første Ægtefælle, Frants den aden [1]. Sir James Balfour holdt vel endnu Edinburgh Castle

[1]) Denne forgyldte Æske, hvis Indhold havde gjort den til en sand Pandoras Æske for Maria Stuart, har man senere i Skotland, efter Tabet af Indholdet, villet gjenfinde i en Æske i Hamilton Palace ved Glasgow. Men her har man dog vistnok kun et nyt Exempel paa en Lettroenhed, der allevegne og altid pleier at udmærke Arkæologer. Thi medens Maria Stuarts samtidige Modstandere forklarede, at Æsken »paa mange Steder« (in many places) — eller som Buchanan skriver »allevegne« (undique) — var mærket med et romersk F under en Kongekrone, har den Æske, der senere er bleven antagen for den samme, kun paa tvende Steder dette Bogstavmærke, og ingen Krone over det. Denne Bemærkning er allerede bleven gjort af Henry Bell (Life of Mary, Queen

i Dronningens Navn, men var dog allerede i Forveien hemmeligen bleven vunden af Lairden af Lethington for Oprørets Sag. Han overlod altsaa vel Dalgleish Æsken, men gav samtidigen de forenede Lorder et Vink herom, saa at Dalgleish den 20de Juni 1567, da han skulde bringe Æsken til den til Dunbar tyede Bothwell, med den faldt i Jarlen af Mortons Hænder. I Æsken fandt man da en Samling af Skrivelser og Sonnetter i det franske Sprog, stilede af Dronningen til Bothwell, desuden Forsikkringer, hvorved hun forpligtede sig til at tage ham til Ægte. Saaledes lode vistnok først senere hendes Modstanderes nærmere Forklaringer om den af dem forfægtede Opdagelse[1], men allerede en Maaned efter, at den skal have fundet Sted, havde dog Sir Nicholas Throckmorton, der af Dronning Elisabeth nu var bleven sendt til Skotland, den 25de Juli 1567 kunnet berette saaledes fra Edinburgh: »For det Tredie mene de at lægge hende til Last Mordet af hendes Husbond, hvorpaa de sige, at de have saa tydelige Beviser, som haves kan, *saavel ved Vidnesbyrd af hendes egen Haandskrift, som de have faaet fat paa*[2], som ved andre tilstrækkelige Vidnesbyrd«. Katastrophen, der havde styrtet Bothwell og gjort Maria Stuart til en Fange, kaldte dengang Halvbroderen Murray tilbage fra Frankrig, hvorhen han havde begivet sig, for at oppebie Kri-

---

of Scots. Edinburgh 1828, II, 294), der tilføier: »Antiqvarians, however, have investigated subjects of less curiosity, and have been willing to believe upon far more slender data «

[1] Murrays Kvittering for at have modtaget Æsken af Morton, udstedt i Edinburgh den 16de September 1568, hos Walter Goodall, An examination of the letters said to be written by Mary, Queen of Scots, to James, Earl of Bothwell. Edinburgh 1754. II, 90. Buchanan, Rerum Scoticarum Historia p. 191. Knox, History of the Reformation. I, 562.

[2] As well by testimony of her own hand-writing, which they have recovered. Throckmortons Skrivelse hos Keith. p. 424—27.

sens Udfald, og der hengaaer nu nogen Tid, inden saadanne Aktstykker fra Dronningen igjen omtales; men den 4de December 1567 fremlagde Murray igjen i det skotske Regjeringsraad »hendes foregaaende Breve, *skrevne og underskrevne med hendes egen Haand* og sendte af hende til James Jarl af Bothwell, Hovedudføreren af hiint skrækkelige Mord.« [1]. Da fremdeles faa Dage derefter det skotske Parlament traadte sammen, som erklærede Maria Stuart for afsat, skete dette i Henhold til de samme, ligeledes her paaberaabte Aktstykker, idet Parlamentet den 15de December 1567 erklærede, at »Grunden dertil var Dronningens egen Skyld, for saa vidt det ved *forskjellige hendes foregaaende Breve, heelt skrevne med hendes egen Haand*[2] og sendte af hende til James, forhen Jarl af Bothwell, Hovedudføreren af hiint skrækkelige Mord, saavel førend som efter dets Udførelse, var aldeles vist, at hun havde været forudvidende om og Deeltager i dette«. Henved et Aar senere, da Dronning Elisabeth havde tilbudt en Mægling, der tilsyneladende skulde gaae ud paa at forsone den fra sit skotske Fængsel til England flygtede Maria Stuart og Lorderne af Modpartiet, som i hendes Søns Navn regjerede Skotland, sammentraadte man i denne Anledning til en Konference, der den 4de Oktober 1568 blev aabnet i York, men senere flyttet til London eller rettere, som man dengang endnu skjelnede, til Westminster, og ogsaa her fremlagde Murray nu, efter Løfte om Hemmeligholdelse, baade Sølvæsken og de i denne fra Skotland med-

---

[1] Her previe lettres *written and subscrivit with her awin hand* and sent by hir to James Earl of Bothwell cheiffe executor of the said horrible murder. Goodall, An examination of the letters, said to be written by Mary, Queen of Scots. II. 64.

[2] Be diuers hir previe letteris *writtin halelie with her awin hand.* The Acts of the Parliaments of Scotland III. 27.

tagne Aktstykker for de engelske Kommissærer. Om Brevene, som af den skotske Regjerings Fuldmægtige sagdes at være sendte af Dronningen til Bothwell, hedder det udtrykkelig i den officielle engelske Beretning om de Forhandlinger, der i Westminster havde fundet Sted for Elisabeths, her forstærkede Kommissærer: »Originalerne, der udgaves for at være skrevne med Dronningen af Skotlands egen Haand, bleve da ogsaa (den 7de og 8de December 1568) fremlagte og læste og efter at være læste, tilbørlig sammenholdte og sammenlignede *i Henseende til Haandskrift og Retskrivning* med flere andre Breve, der for lang Tid siden af den nævnte skotske Dronning ere blevne skrevne og sendte til Hendes kongelige Majestæt (ɔ: Elisabeth), hvornæst en Erklæring af Jarlen af Morton blev fremlagt og læst angaaende bemeldte Breves Opdagelsesmaade, *og kunde ved Jævnførelsen af dem ingen Forskjel findes*« [1]. De i England fremlagte originale Papirer vide

[1] Of which letters the originals, supposed to be written with the queen of Scots own hand, were then also presently produced and perused and being read, were duly conferred and compared for *the manner of hand writing and fashion of orthography* with sundry other letters long since heretofore written and sent by the said queen of Scots to the queen's majesty; and next after there was produced and read a declaration of the earl of Morton of the manner of finding the said letters: *in the collation whereof no difference could be found*. The Journal of the Commissioners, apud Westminster, hos Goodall II, 256. Hvorvidt denne Jævnførelse, der ikke vidste at finde nogen Forskjel, dog i Virkeligheden kunde kaldes tilbørlig, vil Enhver kunne bedømme efter selve denne officielle engelske Beretnings Fortsættelse (hos Goodall. II, 258): »It is to bee noted that at the time of the producing, showing, and reading off all these foresaid writings, there was no special choise nor regard had to the order of the producing thereof but the whole writing lying altogether upon the table, the same were one after another showed *rather by hap, as the same did lie upon the table*, than with any choice made, as by the natures thereof if time had so served, might have been«.

at være gaaede i Arv fra den ene til den anden af Skotlands fire Regenter under Jacob den Sjettes Mindreaarighed, fra Jarlen af Murray til Jarlerne af Lennox, Mar og Morton, og derefter i Aaret 1582 at have tilhørt en Søn af Lord Patrick Ruthven, William Ruthven, Jarl af Gowrie, der ogsaa havde rakt sin Haand til Riccios Mord og senere, benaadet tilligemed de andre til England flygtede Sammensvorne, igjen havde deeltaget i den nye, Maria Stuart endelig styrtende Opstand. Vi have endnu fire Breve, skrevne i Aaret 1582, fra Robert Bowes af Aske, Elisabeths Ambassadør i Skotland, til Sir Francis Walsingham, den engelske Statssekretær, der vise, med hvor megen Interesse man endnu dengang søgte at opnaae eller at bevare hine vigtige Aktstykker[1]. Bowes havde, i Elisabeths Ærinde, endelig været saa heldig at opdage, at Aktstykkerne dengang vare i Jarlen af Gowries Hænder paa Ruthven Castle, og forestillede nu gjentagne Gange denne, hvilken værdifuld Gave han med dem vilde gjøre den engelske Dronning, som man havde lovet dem, førend de kom i hans Hænder, og som var bedst skikket til at hævde dem mod alle daarlige Indvendinger[2], medens ingen Mand,

[1] Brevene, der ere daterede fra Edinburgh den 8de, 12te, 24de November og den 2den December 1582, findes i Udtog trykte hos Robertson, The History of Scotland during the reign of Queen Mary and of King James VI till his accession to the crown of England. The sixth Edition. Dublin. 1772. II, 431—434, og nu fuldstændigere i The Correspondence of Robert Bowes, of Aske, Esquire (et Bind af The Publications of the Surtees Society), London. 1842. p. 236—266.

[2] That these writings may be with secrecy and good order commit to the keeping of her Majesty, that will have them ready whensoever any use shall be for them, and by her Highness' countenance defend them and the parties from such wrongful objections as shall be laid against them. Bowes's Brev til Walsingham af 24de November 1582, i The Correspondence of Robert Bowes. p. 254.

Besiddelse i Skotland,[1] [illegible] Fare for sin Person. Jarlen af Gowrie [illegible] han virkelig var i Besiddelse af dem, [illegible] de bleven indsatte havde faaet en [illegible] Hænde [illegible] Sønnerne af Jarlen af Morton, [illegible] denne Jarl, ligesom de andre, foregaaende [illegible] havde vovet at give dem fra sig, [illegible] ikke heller kunde gjøre det uden Indvilligelse [illegible] Kongen, der ligeledes vidste, at han nu havde [illegible] af de Adelsmænd, der havde deeltaget [illegible] med Maria efter hendes Formæling med Bothwell [illegible] tilsidst med at sige, at han, naar han igjen [illegible] hjem til sin Eiendom, vilde tage Brevene frem [illegible] overveie, om han turde imødekomme Elisabeths Ønske [illegible] Han senere endelig erklærede, at han, efter nu at have [illegible] hine Aktstykker, nødvendigviis maatte [illegible] Dette er den sidste Gang, hine Aktstykker omtales [illegible] tilværende. Efter at Jarlen af Gowrie havde deeltaget [illegible] Sammensværgelse, hvorved Jacob den Sjette i Aar [illegible] blev overrumplet paa Ruthven Castle, og efterat Ja[illegible] en Følge heraf var bleven henrettet i Stirling i Aar[illegible] forsvinde hine originale Aktstykker aldeles.

Inden de gik tabt, kort Tid efter at de ha[illegible] fremlagte i England, vare de imidlertid blevne offen[illegible] ved Trykken, og det snart i forskjellige Sprog [2].

[1] "And he concluded flatly, that after he had found and [illegible] things, that he might not make delivery of them without [illegible] the King." Bowes's Brev af 24de November 1582, i The C[illegible] of Robert Bowes. p. 254.

[2] De tre første af Brevene bleve [illegible] paa Latin [illegible] som Tillæg til det latinske Flyveskrift, der i Aaret [illegible] [illegible] blev udslynget mod Maria Stuart, og da dette [illegible]

disse trykte Gjengivelser eller Oversættelser i Indhold svare til Aktstykkerne, saaledes som de havde været fremlagte af den skotske Regjerings Fuldmægtige, sees tydelig nok af det endnu bevarede Udtog af dem, som en af de engelske Kommissærer i York, den methodiske Sir Ralph Sadler, her har gjort, idet han strax havde optegnet sig de afgjørende Steder til eget Brug[1].

Medens Maria Stuarts Skyld med Hensyn til Darnleys Mord efter de nu trykte Aktstykker vistnok i og for sig synes unægtelig, have dog hendes Modstandere ogsaa søgt at gjøre dette gjældende til Fordeel for hine Vidnesbyrds Ægthed, at hendes Skyld alligevel ikke fremtræder tydeligere, end at nogle af hendes ivrigste Tilhængere, endog fra selve det ved hine Aktstykker givne Standpunkt, have troet at kunne finde den omstridelig; thi vilde vel Nogen, saaledes have Modstandere af Dronningen spurgt, naar man overhoved havde indladt sig paa at smedde hele falske Breve eller at forfalske Dele af ægte, have tilladt, at der efter Forfalskningen endnu kunde blive mindste Tvivl tilbage? En anden og større Vægt end denne Kritik, der mere rammer uheldige Forsvarere end Sagen selv, har dog den mærkelige Overeensstemmelse, man har fremhævet mellem et Par Breve, som Maria Stuart, da hun havde besøgt den syg liggende Darnley i Glasgow, herfra skal have sendt til Bothwell, og et tilsyneladende uafhængigt Vidnesbyrd, som under Konferentsen i England frem-

efter fulgtes af Oversættelser paa Skotsk og Fransk, fremkom de paaberaabte Aktstykker nu ogsaa som Tillæg til disse Udgaver, og her fuldstændige i det skotske og franske Sprog. Efter de her nævnte Udgaver af Buchanans Skrift findes Aktstykkerne nu, i deres forskjellige fremmede Skikkelser, foruden flere andre Steder, optrykte hos Laing, History of Scotland. II, 146—210, 222—234, og hos Teulet Lettres de Marie Stuart. p. 3—76, 105—110.

[1] The State Papers af Sir Ralph Sadler. II, 337.

kom fra en Tilhænger af Jarlen af Lennox, en vis Thomas Crawford til Jordanhill, der senere under Borgerkrigen i Aaret 1569 vandt et Navn som Indtager af Dumbarton, og der ifølge sin edelige Forklaring under Darnleys anførte Sygdom ikke blot »strax i Fortrolighed var bleven underrettet af Kongen om alle Ting, som vare passerede mellem den nævnte Dronning og Kongen«, men ogsaa, af Jarlen af Lennox opfordret dertil, «paa den Tid strax havde optegnet Dette Ord for Ord« [1]. Da det ogsaa maa ansees for utvivlsomt, at Maria Stuarts Tilhængere senere gjerne have villet have alle hine hende tillagte Originalbreve og øvrige Skrivelser i deres Raadighed, har man ligeledes villet finde det nødvendigt at antage, at de ved Jarlen af Gowries Henrettelse maae være faldne i Jacob den Sjettes Hænder, og at denne har følt sig kaldet til at tilintetgjøre, hvad der virkelig maatte vise Moderens Mordskyld; selve Aktstykkernes Forsvinden, hedder det saaledes nu, »beviser, at de vare ægte« [2]. For saa vidt endelig baade Brevene og Sonnetterne ere uden Underskrift, uden Angivelse af Tid og Sted og ikke heller have nogensomhelst ligefrem Angivelse af, til hvem de ere stilede, har Dette netop i deres Øine, der forfægte Skrivelsernes Ægthed, kunnet være en Følge af den forsigtige Hemmelighedsfuldhed, hvori Synden gjerne vil skjule sig.

Fra Maria Stuarts og hendes Tilhængeres Side er imidlertid hine Aktstykkers Ægthed aldrig bleven anerkjendt. Da Konferentsen i York skulde gaae for sig i Efteraaret 1568, var hun selv ikke bleven uden Kundskab om de farlige

[1] That he did, immediately at the same time, write the same word by word, as near as he possibly could carry the same away. Journalen over de engelske Kommissærers Møder, hos Goodal. II, 246.

[2] The very disappearance of the originals demonstrates, that they were genuine. Malcolm Laing, History of Scotland. I. 230.

aaben, der fra Skotland skulde medføres til hendes Skade. 'illiam Maitland, der, efter at have skilt sig fra Bothwell og let denne falde, nu igjen havde været blandt hendes Modındere, synes allerede paa denne Tid at have begyndt at angre ı Adfærd imod hende; da ogsaa han skulde ledsage Murray Konferentsen i England, følte han sin skotske Nationalfølelse ıret ved et Optrin, der kun altfor meget mindede ham om delandets afhængige Rolle i Edvard den Førstes Tid; han :v maaskee ogsaa paavirket af sin Hustru, der ikke glemte Følelser, hvormed hun var opvoxet som en af Dronningens re Marier«, og han skal i alt Fald da have meddeelt Maria ıart hemmelig Oplysning om, hvorledes Halvbroderen nu vde betænkt at skulle faae Staven brudt over hende[1]. Da n i England dengang fastholdte Dronning derpaa udfærdigede ı udførlige Instruktion til Biskoppen af Ross og sine andre epræsentanter ved den imødesete Konferents, lod hun det nu heller beroe ved i Almindelighed at udtale, at hun havde ırget mere over sin Ægtefælles tragiske Død, end alle hen-:s Undersaatter[2], men erklærede tillige udtrykkelig med ensyn til den hende tillagte Forberedelse af Darnleys Mord: l det Tilfælde, at de have Skrivelser fra mig, hvilke maatte

---

[1] That the erle of Murray was wholy bent to utter all that he could aganes the Quene, and to that effect had carid with hym all the lettres, which he had to produce aganes the Quene for prove of the murther. Biskop Lesleys Forklaring, afgiven i Tower den 6te November 1571 og trykt i A Collection of state papers relating to affairs in the reign of Queen Elisabeth from the year 1571 to 1596, transcribed from original papers and other authentic memorials never before published, left by William Cecil Lord Burghley and reposited in the library at Hatfield-House. By William Murdin. London. 1759. fol. p. 52.

[2] Ze sall answer, that I lament mair heichlie the tragedie of my husbands deith, nor any uther of my subjectis can do. Maria Stuart Insruktion fra Bolton Castle, dateret den 29de September 1568, hos Lobanoff, Lettres de Marie Stuart, II., 201.

vække Formodning imod mig i denne Sag, da skulle I anmode om, at de vigtigste maae fremlægges, og at jeg selv maa faae dem i Øiesyn og give dem Tilsvar, fordi I skulle forsikkre, i mit Navn, at jeg aldrig skrev Nogetsomhelst angaaende denne Sag til nogen Dødelig. *Og dersom der er noglesomhelst saadanne Skrivelser, ere de falske, sammensmeddede og opfundne af dem selv, alene til min Vanære og Skjændsel, og der er Forskjellige i Skotland, baade Mænd og Kvinder, der kunne eftergjøre min Haandskrift og skrive den samme Skrivemaade, som jeg bruger, lige saa vel som jeg selv, og fornemmelig saadanne, som ere i Ledtog med dem;* og jeg betvivler ikke, at dersom jeg var forbleven i mit eget Rige, skulde jeg forlængst have faaet dem opdagede, der have opfundet og forfærdiget saadanne Skrivelser, til Beviis for min Uskyldighed og Fordærvelse for deres Falskhed«[1]. At man paa hiin Tid især i Skotland virkelig har været meget tilbøielig til at eftergjøre og forfalske Andres Skrivelser, fremgaaer ogsaa klart nok af de efter hinanden hurtig følgende Lovbestemmelser, som man dengang har fundet det nødigt at lade udgaae mod denne Forbrydelse: i Aaret 1540 udkommer en Lov om Straf for falske Notarier; en Forordning af Aaret 1551 udvider Straffen mod Forfærdigere og Brugere af falske Retsdokumenter til Forfalskere af hvilkesomhelst Skrivelser overhoved; Indledningen til en i Aaret 1555 følgende Lov taler om »de store og mange Forfalskninger,

---

[1] And thair ar divers in Scotland, baith man and women, that can counterfeit my handwriting, and write the like maner of writing quhilk I use, as weill as myself. and principallie such as are in compagnie with thameselfis. And I doubt not, gif I had remanit in my awin realme, bot I wald have gottin knawledge of the inventaris and writeris of sic writingis or now, to the declaratioun of my innocencie and confusioun of thair falset. Maria Stuarts Instruktion fra Bolton Castle, hos Labanoff, Lettres de Marie Stuart. II, 203.

... ublive gjorte indenfor dette Riges ... at mindst tilbøielig til saadanne ... Spørgsmaal om politiske Formaal, ... om Forfalskning i Henseende til de ... skotske Regjerings Repræsentanter paa ... rigets blevé fremviste for de engelske ... ikke heller Andet end opstaae Mis- ... bestandig lod den skotske Dronnings ... som selv at maatte tage dem i Øiesyn ... Efter først at have seet sin Begjæring til- ... at saa de som hendes fremlagte Skrivelser, ... Stuart sine Repræsentanter ved Konferentsen ... kunde Kopier af hine Skrivelser fra »hendes ... Kopier kunde hun lige saa lidet opnaae, ... Ønske, og efter hvad endog ansete engelske ... over for Regjeringen maatte anerkjende ... kunde opnaae »i Nærværelse af Dronningen ...

... the Parliaments of Scotland. II, 360, 487, 496.

... Mary, Queen of Scots, vindicated. London. 1790. III, 316—343. Til Rækken af de hos Whitacker anførte Ex- ... ifølge Labanoff (Lettres de Marie Stuart. VI. ... Tytler (History of Scotland. VIII, 439—451) ogsaa føie ... gham foretagen Forfalskning af Maria Stuarts Ciffre i den ... blev benyttet som et Hovedmotiv til hendes Henrettelse.

... Histoire de Maria Stuart. Paris 1851. II, 347—349.

... our said guid sister that copies be gevin zou thairof, ... that thay may be answerit particularlie. Maria Stuarts ... Bolton Castle den 19de December 1568, hos Labanoff, ... Stuart. II, 263.

... Betænkning i Tillægget til La Motte Fénélons Be- ... December 1568 til Kong Carl den Niende og Catharina ... Correspondance diplomatique de Bertrand de Salignac ... Fénélon, ambassadeur de France en Angleterre de 1568 ... pour la première fois sur les manuscrits conservés ... Royaume. Paris et Londres. 1838—40. I, 51—54.

af England, hele Englands Adel og alle de fremmede Ambassadører« at svare paa Alt, hvad der maatte paastaaes mod hende af hendes Bagtalere[1]. Det har til Undskyldning for Elisabeth været antaget af den skotske Dronnings Fjender, at denne, hvor ofte hun endog androg paa at blive bekjendt med de mod hende fremførte Aktstykker, dog i Virkeligheden ikke har ønsket at erholde dem. Men derimod taler afgjørende een Omstændighed, der altfor længe er bleven overseet, nemlig denne, at hun ogsaa bad den franske Ambassadør i England La Motte Fénélon, om at interessere sig for hendes Begjæring. I en lang Audients, som Fénélon derpaa havde hos Elisabeth, udtalte han ogsaa sit Haab om, at de fra Murrays Side fremlagte Skrivelser maatte meddeles den skotske Dronnings Repræsentanter, men skjønt Elisabeth dengang bragtes til at love dette[2] — om endog kun med foregiven Frygt for derved at kunne skade Dronningen —, og skjønt den franske Ambassadør efter nogle Dages Forløb atter personlig mindede hende om hendes Løfte[3], drog den engelske Regjering sig dog igjen tilbage, denne Gang fordi Maria Stuart skulde have ladet sig forlyde med, at den ikke havde viist Upartiskhed mod hende under Konferentsen. Dette var det sidste og svageste af alle Elisabeths og Cecils Paaskud, hvorunder hendes Begjæring blev afslaaet, og naar det vistnok har været uheldigt for Maria Stuarts Minde, at hun senere, da hun i det Mindste havde

---

[1] Goodall. II, 185.

[2] Je vous diray en substance, Sire, qu'elle me promit, que le lendemain elle accorderoit aulx depputez de la dicte Dame la dicte communiquation. La Motte Fénélons Beretning til Kong Carl den Niende, dateret London den 20de Januar 1569, i Correspondance de la Motte Fénélon. I, 133.

[3] La Motte Fénélons Beretning til Kong Carl den Niende, dateret London den 30te Januar 1569, i Correspondance de la Motte Fénélon. I, 162.

kunnet see de trykte Oversættelser af de hende tillagte Skrivelser, ikke har efterladt nogen nærmere Oplysning til deres Bedømmelse, bliver dog derfor den Tilbageholdelse af de egentlige Aktstykker ikke mindre paafaldende, hvormed man paa et afgjørende Tidspunkt nægtede den skotske Dronning en Adkomst, der gjerne tilstaaes selv den groveste Forbryder, den skjærende Uret ikke mindre mistænkelig, at man angreb Dronningens Ære i Skrivelser, som man ikke vilde vise hende. Hellere end at lade hende stifte Bekjendtskab med Originalerne foretrak den engelske Regjering den 10de Januar 1569 at slutte Konferentsen med en almindelig Udtalelse om, at der hverken var fremkommet noget Nedsættende for Murray og hans Venner, eller hidtil var tilveiebragt et tilstrækkeligt Beviis mod den skotske Dronning[1]. Murray blev imidlertid for den af ham ydede Tjeneste strax lønnet med et Laan af 5000 Pund Sterling[2], og kort Tid efter satte netop den engelske Regjering Alt i Bevægelse for at faae de Skrivelser, som han havde meddeelt, og som nu vare blevne trykte, udbredte til alle Sider.

Hvorvidt Bothwell under sit Livs sidste Aar ogsaa kan have været istand til at have gjort sig bekjendt med nogen Udgave af det Skrift, der til Fremstillingen af hans egen Misgjerning føiede de Dronningen tillagte Skrivelser, vide vi ikke. Selv om saa var, vilde dog med Hensyn til disse et Vidnesbyrd af ham fra denne Tid neppe have faaet stor Betydning. Derimod have Forsvarere af Maria ikke villet forbigaae, at der

---

[1] On the other part there had been nathing *sufficiently* producet nor schowin be them againes the Quene thair soverane, quhairby thé Quene of England sould conceave or tak ony opinions of the Quene her guid sister for onything *yit* sene. Goodall. II, 305.

[2] Murrays Kvittering af 10de Januar 1569 hos Goodall. II, 313.

fra et meget tidligere Tidspunkt, og igjennem Andres Angivelser, synes at foreligge en ikke umærkelig Tilstaaelse fra Bothwell, hvorefter han ikke har kunnet raade over Skrivelser som de omstridte. Hermed forholder det sig saaledes. I Slutningen af Aaret 1580 blev Jarlen af Morton, efterat have været den fjerde af Skotlands Regenter siden Dronningens Fald, endelig styrtet. Jacob den Sjette, der nu havde overtaget Regjeringen, lod ogsaa ham tiltale som Deeltager i Faderens Død, og kjendt skyldig af Juryen henrettedes Morton den 2den Juni 1581 [1]. Idet han gik til Døden med Presbyterianerens mørke Energi og en Douglas's ubetvingelige Stolthed, nægtede han til det Sidste at have medvirket til Mordet paa Darnley, men vedgik at have kjendt Sammensværgelsen mod ham; han havde ogsaa, efter hvad han yttrede, tænkt paa at tale om den til Darnley, men da han troede bag ved Sammensværgelsen at see Dronningens egen Person, havde han ikke vovet det for sin egen Frelses Skyld, eller som hans Ord løde, »fordi jeg vidste, at han var saadant et Barn, at der var Intet, der blev sagt ham, som han jo igjen vilde aabenbare for hende« [2]. Han havde imidlertid, da han

[1] Med »the Maiden« eller det samme Dødsinstrument, der senere i Frankrig, hvor man ikke kjendte dette Minde fra den skotske Reformationstid, fik Navn af Guillotinen, og hvis Indførelse i Skotland almindelig bliver tillagt Jarlen af Morton, skjønt det var endnu ældre end hans Regentskab, som kun gjorde en mere udstrakt Brug deraf. En af Personerne i Walter Scotts »The Abbot« beskriver saaledes dette Instrument, der nu opbevares i Edinburgh i det antikvariske Selskabs Museum: »Herod's daughter, who did such execution with her foot and ankle, danced not men's head off more cleanly than this Maiden of Morton. 'Tis an axe, man, an axe, which falls of itself like a sash window, and never gives the headsman the trouble to wield it.«

[2] For I knew him to be a bairne of such nature, that there was nothing told him but he would reveill it to hir againe. Jarlen af Mortons Tilstaaelse hos Laing, History of Scotland. II, 326.

efter den af Dronningen Juleaften 1566 udstedte Amnesti var vendt tilbage fra England i Begyndelsen af Aaret 1567, i Whittingham Castle i East Lothian, hvor han besøgte sin Fætter Archibald Douglas, havt en Sammenkomst med Bothwell og Lethington, der maa have fundet Sted omtrent den 20de Januar 1567[1]. Ved denne Sammenkomst havde Bothwell opfordret ham til at tage Deel i at rydde Kongen af Veien efter Dronningens Ønske, »efterdi, som han sagde, hun dadlede Kongen mere for Davids (Riccios) Drab end mig«, »efterdi saaledes var Dronningens Sind, og hun vilde have det gjort«[2]. »Hertil«, paastod da Morton, »var mit Svar, at jeg maatte bede om, at Jarlen Bothwell vilde bringe mig Dronningens Haandskrift om denne Sag som en Sikkerhed — hvis ikke vilde jeg ei blande mig deri —, *hvilken Sikkerhed han aldrig forskaffede mig*«[3]. Fra Whittingham havde Morton derpaa begivet sig til St. Andrews til et Besøg hos Jarlen af Angus; herhen var et Par Dage førend Darnleys Mord Archibald Douglas bleven sendt til ham med Brev og Ærinde fra Bothwell, som lod ham vide, at Sagen nu var sin Slutning nær, og bad om hans Hjælp til dens Udførelse; Morton havde

---

[1] Morton var endnu i England den 10de Januar 1567, da han skrev et Taksigelsesbrev til Cecil for hans Beskyttelse, og i et Brev til Cecil fra Drury, dateret Berwick den 23de Januar 1567, hedder det, at Bothwell og Lethington dengang nylig havde besøgt Morton i Whittingham. Chalmers, The Life of Mary, Queen of Scots. II, 227.

[2] Because, as he said, she blamed the king mair of Davids slaughter, than me — because so was the queines mind, and she wald have it to be done. Laing, History of Scotland. II, 324.

[3] Unto this my answer was, I desyred the eirle Bothwell to bring me the queinis hand-wryt of this matter for a warrand, and then I sould give him ane answer: utherwayes I wald not medl therewith, quhilk warrand he never purchaissed unto me. Jarlen af Mortons Tilstaaelse hos Laing, History of Scotland. II, 324.

da atter svaret, at han først maatte see Sort paa Hvidt fra Dronningen om Sagen, men, saaledes gjentog han nu anden Gang, *dette lod Bothwell ham aldrig see*[1]. Til denne Tilstaaelse af Jarlen svarer et Brev fra hans Fætter, Archibald Douglas, skrevet i London efter Mortons Død. Douglas, der ved Mortons Fængsling var flygtet til England, beder heri Maria Stuart om hendes Forbøn hos hendes Søn, for at han maatte vende tilbage til Skotland[2]; han minder i denne Anledning om, hvorledes ogsaa han forhen efter Riccios Drab i Forening med Morton havde forladt Skotland, men førend denne var bleven amnesteret af Dronningen, og kommer saa ogsaa til at omtale Bothwells og Lethingtons Møde med Morton i Whittingham,. hvor ogsaa han, den unge Fætter, dengang havde været tilstede: »Hvad Tale der førtes mellem dem, vidste jeg, saa sandt Gud skal være min Dommer, slet ikke paa den Tid; men ved deres Afreise blev jeg anmodet af den nævnte Jarl Morton om at ledsage Jarlen Bothwell og Sekretæren til Edinburgh og at vende tilbage med et saadant Svar, som de skulde modtage af Eders Majestæt, hvilket, givet mig af de nævnte Personer, saa sandt Gud skal være min Dommer, ikke var noget andet end disse Ord: »Svar Jarlen Morton, at Dronningen ikke vil høre nogen Tale om den Sag, der er foreslaaet ham«; da jeg krævede, at Svaret maatte blive mere forstaaeligt, sagde Sekretær Lethington, at Jarlen vilde forstaae

---

[1] My answer was to him, that I wald give no answer to that purpose seeing I had not got the Queens warrand in write, quhilk was promised; and therefore, seeing the eirle Bothwell never reported any warrand of the queine to me, I never meddled farther with it. Jarlen af Mortons Tilstaaelse hos Laing, History of Scotland. II, 325.

[2] Han blev senere Jacob den Sjettes Ambassadør hos Elisabeth. Hans Biographi findes hos Brunton and Haig, An historical Account of the Senators of the college of justice. Edinburgh. 1832. p. 125—128.

det tilstrækkelig« [1]. Det skulde, som Marias Modstandere senere selv forklarede de omstridte Skrivelser, have været under hendes strax efter paafølgende Ophold i Glasgow fra den 23de til den 27de Januar, at hun har tilskrevet Bothwell de første af de Breve, som de derefter lagde hende til Last: hvorfor kunde Bothwell da ikke — saaledes har man spurgt — efter Mødet i Whittingham vise disse for Jarlen, hvorfor ikke vise ham de samme Breve, som Morton nogle Maaneder senere skulde finde saa afgjørende mod Maria? Maatte de ikke altid have talt lige tydelig?

Der er flere andre og større Betænkeligheder, der kunne gjøres gjældende mod hine Skrivelsers Ægthed. Endnu have vi Forhøret over George Dalgleish, saaledes som dette den 26de Juni 1567 blev afholdt i Jarlerne af Mortons og Atholes samt i Kirkaldy af Granges Nærværelse; men lige saa lidet som Sir James Balfour, i hvis Værge Aktstykkerne havde været, nogensinde blev forhørt angaaende dem, end sige konfronteret med Dalgleish, lige saa lidet forekommer der i Forhøret over denne nogetsomhelst Spørgsmaal, noget eneste Ord, med Hensyn til dem [2]. Marias Fjender forklare vel denne Omstændighed saaledes, at man dengang kun vilde have Beviser imod Bothwell og helst havde villet indskrænke sig til kun at see Dronningen afsat og søgt at frelse hendes Ære, Skranker,

[1] Which being given to me by the said persons, as God shall be my judge, was no other than these words: »Schaw to the earl of Morton, that the queen will hear no speech of that matter appointed unto him«; when I craft that the answer might be made more sensible, secretary Ledington said, that the earl would sufficiently understand it. Archibald Douglas's Skrivelse til Maria Stuart, hos Laing, History of Scotland. II, 334.

[2] Forhøret over George Dalgleish, aftrykt hos Laing, History of Scotland. II, 249—251.

hvorover man først senere, ved de politiske Omstændigheders Tvang, om endog ikkun nødig, er bleven tvungen til at sætte sig ud, først i Skotland, og senere ogsaa under Konferentsen i England; men hverken den Maade, hvorpaa de sammensvorne Lorder strax talte til Sir Nicholas Throckmorton om deres foregivne Opdagelse, eller hele deres øvrige samtidige og følgende Adfærd mod Dronningen gjør nogen saadan Hensynstagen meget rimelig. En anden Grund til Betænkelighed afgiver Sproget. Det er bekjendt, at Maria Stuart indtil sin Flugt til England kun pleiede at benytte sig af det franske Sprog i sine Breve[1], og det er ogsaa i Overeensstemmelse hermed, at alle de Breve fra hende, der blev fremlagte paa Konferentsen i Westminster og sammenlignede med tidligere Breve fra hende til Elisabeth, ogsaa fra Eng lændernes Side udtrykkelig bevidnes at have været affattede det franske Sprog. Det blev imidlertid allerede i det forrig Aarhundrede af Walter Goodall og senere af den ældr Tytler ved kritiske Undersøgelser af Brevene godtgjort, at det franske Sprog i to af de meest graverende Breve, elle i de saakaldte Breve fra Glasgow, saaledes som disse n

---

[1] Hun skriver fra Bolton Castle i England den 1ste September 1568 saaledes til Sir Francis Knollys: »Mester Knollis, y heun har [jeg har hørt] sum neus from Scotland; y send zou the double off them y vreit to the Quin my gud sister, and pres zou to do the lyk, conforme to that y spak zesternicht vnto to zou, and sut besti ansur y refer all to zour discretion, and wil lipne beter in zour gud delin for mi, nor y kan persuad zou, nemli in this langasg; *excus my iuel vreitin for y neuuer vsed it afor, and am hestet .... Excus my iuel vreitin thes furst tym*.« Henry Ellis, Original Letters illustrative of English History. London. 1824—46. First Series. II, 252—254. De tidligere i Fædrenesproget affattede Breve fra Maria Stuart ere kun dikterede, dog have nogle faa af dem stundom i Slutningen een eller to skotske Sætninger tilføiede med Dronningens egen Haand.

[illegible] originalt, men paa flere Steder sjen-
[illegible] Oversættelse fra en skotsk Original, og at
[illegible] Sprog i et Par Aarhundreder med Urette
[illegible] Maria Stuarts[1]. Beviisførelsen var saa
[illegible] Robertson og Hume, der stode paa den mod-
[illegible] paa at gjendrive den; den skotske
[illegible] kun, at Goodall ikke kunde bevise,
[illegible] Form, hvori Brevene nu foreligge, er den
[illegible] de i Forveien fremlagdes i Westminster.
[illegible] Indvending, der senere især er bleven gjort gjæl-
[illegible] maa det imidlertid anføres, at det
[illegible] paafaldende, at de Styrende i England og
[illegible] senere viste sig saa ivrige for at faae hine
[illegible] og udbredte, skulde være blevne saa lige-
[illegible] dem deres rette franske Sprogform og
[illegible] kun have ladet den skotske Oversættelse af
[illegible] fremgaae i en anden og ny fransk Over-
[illegible] Forbindelse hermed kan heller ikke den Tilbøie-
[illegible] andet end paafaldende, som den skotske Regje-
[illegible] og under Konferentsen længe viste til at
[illegible] franske Text. Den skotske Regjerings Re-
[illegible] blive tilsidst halvt nødte til i Westminster at
[illegible] deres franske Originaler; under Konferentsens
[illegible] York havde de derimod kun, som de engelske
[illegible] Beretning herfra lyder, og som Englændernes
[illegible] Sprog indsendte Udtog godtgjøre, fremviist
[illegible] skotske Sprog, og dersom man dog ikke heri
[illegible]

[illegible] William Tytler, An Inquiry, historical and critical, [illegible] against Mary, Queen of Scots. The fourth Edition. [illegible] 178—283.

[illegible] en forsætlig Vildledelse [illegible] man heller vil forklare Sagen ved et forsæt[illegible] forsømt Hensyn til Kommissærernes mulige [illegible] franske Sprog; kunde noget saadant Hensyn [illegible] have været Grunden til, at ogsaa Elisabeth [illegible] Konferentsens Begyndelse havde tilskyndet Murray [illegible] komme med den formeentlige, for Maria Stuart [illegible] Oplæsning, ligeledes kun til foreløbig Bekjendt[illegible] den skotske Oversættelse nedsendt[1], skjønt [illegible] Dronning netop til Murray ei lang Tid i Forveien [illegible] Ophold som Flygtning i England, ved en bekjendt [illegible] offentlig havde yttret, at han til hende hellere [illegible] det franske Sprog, end i det hende mere fremmede [illegible] Det er dernæst ikke mindre paafaldende, at Skotterne [illegible] ligeledes vare fremkomne med flere kompromitterende [illegible] midler mod Maria Stuart, end de dog selv senere [illegible] raadeligt at forelægge til den nærmere Prøvelse i W[illegible] I York havde de foreløbig foreviist flere andre M[illegible] tillagte Skrivelser, der senere forsvinde, og een af [illegible] svindende Skrivelser kan især vække Mistanke. Un[illegible] ferentsen i York indrømmede Skotterne, at den stu[illegible] af den skotske Adel, efter Darnleys Død, i en [illegible] den 19de April 1567 havde underskrevet en Erklæring [illegible] de fremviste en Afskrift, der gik ud paa at anbefale [illegible] til Dronningen som den for hende meest passende [illegible] og paa at sikkre Bothwell deres forenede Under[illegible] denne Henseende, men de paastode tillige, at den [illegible] ning, hvorunder de alene havde villet indlade [illegible]

[1] Goodall II. 75.
[2] Memoirs of Sir James Melvil. p. 57.

avde været denne, at Dronningen selv først skulde bemyndige em til at udstede en saadan Erklæring, og at dette virkelig gsaa var skeet ved en af Dronningen egenhændig undertegnet orsikkringsskrivelse, der ogsaa var dateret fra den 19de pril 1567, og som de ligeledes fremviste [1]. En saadan Skri- ɔlse *kan* imidlertid Maria Stuart umulig dengang have under- ɔgnet. Mod en saadan Bemyndigelse fra hendes Side stride aade de samme skotske Adelsmænds egne Udtalelser, for saa idt de senere, efter hendes Giftermaal med Bothwell, netop egyndte deres Reisning mod denne med Paastand om, at ronningen ei kunde antages at have indgaaet det frivillig, g i Særdeleshed den sikkre Kjendsgjerning, at de, inden de og saaledes foretrak at reise sig mod Bothwell, men paa et 'idspunkt, hvor dennes forestaaende Giftermaal med Dron- ingen allerede var blevet en afgjort Sag, selv netop nu først ftertragtede og den 14de Mai virkelig ogsaa opnaaede et os ndnu bevaret Forsikkringsbrev fra Dronningen, der fra nu af kulde betrygge dem mod fremtidigt Ansvar for den Under- tøttelse, som de ved deres Forbund af 19de April egen- ıadigt havde tilsagt Bothwell til det af ham efterstræbte laal [2]. I Skotland havde i Forsamlingen den 19de April saa ıange Adelsmænd været nærværende, at man der ikke vilde unnet komme vidt med nogen Paastand som den, de engelske

[1] De Ord, hvormed de engelske Kommissærer i York omtale denne Skrivelse og Skotternes samtidige Forklaring af deres Forbund, lyde saaledes: »And yet, in proof that they did it not willingly, they procured a warrant, which was now shewed unto us, bearing date the 19th of April, signed with the Queens hand, wereby she gave them license to agree to the same, affirming, that before they had such a warrant, there was none of them that did or would set to their hands, saving only the Earl of Huntley«. Goodall. II. 140.

[2] Marias Erklæring af 14de Mai 1567 findes, blandt andre Steder, nu ogsaa trykt hos Labanoff, Lettres de Marie Stuart. II, 22.

Kommissærer senere havde i York; men ...
dem, at de engelske Kommissærer endog ...
med de skotske Forhold, hvor daarlig man ...
hvde dem, især Paastande, fandtes der dog ...
Repræsentanter, der fulgte med til Konferensen ...
i det Mindste tvende, Lorderne Boyd og Herries ...
deeltaget i den skotske Adels her omtalte ...
Hensyn til den Oplysning, som disse vilde ...
istand til at meddele, kan da vel ogsaa ...
Grunden til, at man fra Murrays Side dog fandt ...
for enhver Prøve i Westminster aldeles at undd...
York fremviste Aktstykke. Dersom man ikke ...
Tilfælde vil tye til den Udvei, at de engelske Komm...
York skulde have misforstaaet Skotterne, ligger det ...
dette Tilfælde, vistnok nærmest i det omtalte Aktstykke ...
at see mere eller mindre end en forvansket Kopi af ...
klæring om Tilgivelse for Forbundsfællerne, som Both...
14de Mai opnaaede af Maria, og har dette da for...
saaledes med den i Westminster forsvindende Skrivel...
eges vistnok ogsaa Mistilliden med de i Westminster ...
fremlagte, os endnu bekjendte. Om disse Skrivelsers ...
næres dernæst Tvivlen ved deres Stil. Selv om nogle ...
trykte franske Breve skulle antages nu at foreligge ...
Form, vil det Samme dog i alt Fald neppe kunne ...
gjældende i Henseende til de ligeledes trykte fran...
netter, og med Hensyn til disse skrev allerede ...
Brantôme, baade i den bekjendte franske Digter...
Navn, der selv forhen i Frankrig havde stilet nog...
Poesier til Maria [1], og tillige for sit eget Vedkomm...

[1] Ronsard, Oeuvres complètes. Paris 1867. VIII, 19.

ᵉdes: »Hun gav sig af med at være Digter og at forfatte 'ers, hvoraf jeg har seet nogle smukke og meget vel gjorte, er aldeles ikke lignede dem, som man har villet tillægge ende om Forelskelsen i Grev Bothwell; disse ere altfor grove g for lidet slebne til at tilhøre hende. Hr. Ronsard var erom aldeles af min Mening, da vi en Dag samtalte herom ›g læste dem sammen«[1]. Maaskee har dog Maria Stuart

[1] Elle se mesloit d'estre poëte et composer des vers, dont j'en ay veu aucuns de beaux et très-bien faits et nullement resemblans à ceux qu'on luy a mis à sus avoir fait sur l'amour du comte de Boutheville; ils sont trop grossiers et mal polis pour estre sortis d'elle. Mr. de Ronsard estoit bien de mon opinion en cela, ainsi que nous en discourrions un jour, que nous les lisions. Brantôme, Vies des dames illustres, i Oeuvres du Seigneur de Brantôme, I, 112. Maria Stuarts »Quatrains à son fils«, som hun forfattede til Underviisning for sin Søn, Kong Jacob den Sjette, som denne skattede som en dyrebar Relikvie, og hvoraf der endnu i Aaret 1627 fandtes mere end een Afskrift, ere senere forsvundne, og nu have vi kun faa uomstridte Digte fra Marias Haand, neppe flere end sex, med i Alt neppe tre hundrede Linier. Disse Digte ere nu alle trykte, dog ikke samlede paa eet Sted, men kun adspredte i forskjellige Skrifter (anførte i Robertsons Fortale til Les Inventaires de la Royne Descosse. p. 117); her skal kun nærmere henvises til de lettest tilgængelige, som man kan finde hos Laing, History of Scotland. II, 217—221, og hos Labanoff. VII, 346. At to Verslinier, som Maria Stuart med en Diamant har skrevet paa en Rude i Fotheringgoy Castle, og som hun selv har faaet Navn for at have forfattet (Ballard, Memoirs of several Ladies of Great Britain, who have been celebrated for their Writing and Learning. Oxford 1752. 4°. p. 161), i Virkeligheden kun have været en Reminiscents fra en i Dronningens Tid yndet Digtsamling (Songs and Sonnettes written by the honorable Lord Henry Howard, Earl of Surrey, and others. London. 1557. 4°. p. 53), bemærkedes allerede af Warton (History of English Poetry. London. 1774—81. 4°. III. 56); og at de bekjendte Stropher: »Adieu plaisant pays de France«, der gaae igjen i Schillers »Grüsset mir freundlich mein Jugendland«, ikkun ere en litterær Mystifikation af Journalisten Anne-Gabriel Meusnier de Querlon, der først — som »tirée du manuscrit de Buckingham« — meddeelte dette Digt

[illegible] Digterfode, [illegible] kan, være een Mening; i den store [illegible] Skrivelser, som Grev Labanoff har udgivet [illegible] Hundreder af utvivlsomme [illegible] Haand. I dem findes gjennemgaaende [illegible] af dem findes nogen Tilnærmelse til den [illegible] Grovhed i Udtryk, der meget stødende [illegible] Steder i de omstridte Skrivelser, og hvori [illegible] har villet finde et umiskjendeligt Tegn paa, at [illegible] ligheden snarere hidrøre fra en Mand, end [illegible] Endelig vække hine Skrivelser i flere Henseender [illegible] Anstød ved deres Indhold, naar de Tildragelser [illegible] hvortil de sigte, underkastes en nærmere Sammen[illegible] hvad der af andre historiske Kilder vides om de [illegible] gjerninger. Dette gjælder navnlig i Henseende til [illegible] melserne. En af de saakaldte Ægteskabskontrakter [illegible] tere et af de Tilsagn fra Dronningens Side om Ægte[illegible] Bothwell, hvis Originaler i Forening med de øvrige [illegible] ogsaa havde været fremviste paa Konferentsen i Eng[illegible] deler saaledes, i Modsætning til Brevene og Sonnetterne [illegible] paa hvilken Dag og paa hvilket Sted denne Skrivelse [illegible] være udfærdiget; den er dateret fra Seton den 5te April [illegible] Dronningen skulde altsaa efter den allerede have [illegible] at ægte Bothwell, førend denne bortførte hende den [illegible] I den samme Skrivelse af 5te April omtales det imid[illegible] paa mere end eet Sted, at Skilsmisseprocessen mellem [illegible]

[illegible] i Aaret 1765 udgivne »Anthologie«, er nu [illegible] Edouard Fournier (L'esprit dans l'histoire. Recherches [illegible] sur les mots historiques. Troisième Edition. Paris. 1867 [illegible]

**) Tilsagnet hos Laing, History of Scotland. II, 234—37 [illegible] Lettres. p. 107—110.

Bothwell og hans Hustru nu allerede er i Gang, og dog veed man med Vished, at denne Proces først begyndte den 27de April.

Sammenligner man overhoved de Grunde, der ere blevne anførte for de omhandlede Skrivelsers Ægthed, og Modgrundene, som kunne tale for deres Upaalidelighed, synes disse at maatte vinde Overvægten. Den tilsyneladende bedste Grund, der har været gjort gjældende for Brevenes Ægthed, var den, som man har sagt, »overvældende« Overeensstemmelse mellem et af de Breve, som Dronningen skulde have skrevet fra Glasgow, og den af Thomas Crawford afgivne Forklaring. Men i Virkeligheden maa denne Overeensstemmelse siges at være *altfor* overvældende. De to Aktstykker ere i Virkeligheden næsten identiske. Hvad Maria Stuart efter Hukommelsen skal have skrevet til Bothwell om sin Samtale med Darnley, og hvad Darnley, ligeledes efter Hukommelsen, om den samme langvarige Samtale skal have berettet Crawford, stemmer med en saa fuldkommen Nøiagtighed næsten Ord for Ord, at det maa forbause Enhver, der blot har lagt Mærke til de Afvigelser, som i en Retssal hver Dag møde endog mellem saadanne Vidneforklaringer, der kun angaae de simpleste Fakta. Det synes allerede i Betragtning heraf umuligt, at begge de omtalte Vidnesbyrd kunne være ægte, og nærmere beseet kommer netop Crawfords Vidnesbyrd til at afgive en af de stærkeste Grunde, der tale for en Forfalskning af Skrivelserne. Den nyere Tid har fremdraget et mærkeligt Brev, der i sin Tid er blevet tilskrevet Crawford af Jarlen af Lennox, som paa Konferentsen i Westminster ogsaa fremstod som en af Maria Stuarts Anklagere, og vistnok har været fremkaldt ved Paavirkning af John Wood af Tilliedavy, der dengang var Sekretær hos Murray og som en af dennes Repræsentanter paa Kon-

[illegible] medbragte sine opsnappede Skrivelser [illegible]
Breve, som Wood har nævnt Murray og [illegible]
vare, gjøre det tvivlsomt, at han der har [illegible]
[illegible] af Lennox, da denne den 11te Juli [illegible]
fra Chiswick tilskrev Crawford, og det er [illegible]
Woods Ledebaand, at Lennox nu retter en [illegible]
sin Tjener, Thomas Crawford«, om »paa alle [illegible]
efter, hvorledes der kunde tilveiebringes [illegible]
[illegible] med Dronningen; hans Opmærksomhed [illegible]
nødvendig henledet paa den samme Række af [illegible]
hans nu foreliggende Forklaring dreier sig. Og [illegible]
for saa vidt langt rimeligere, at Crawford først [illegible]
kritiske Tidspunkt, hvor Maria Stuart for faa Uger [illegible]
flygtet fra Skotland, og Konferentsen i England [illegible]
efter at være bleven mindet saaledes af Lennox, har [illegible]
sin Forklaring efter Erindringen om sine Samtaler med [illegible]
end at han allerede under dennes sidste Dage skulde [illegible]
fundet sig kaldet til at gjøre det, og ligeledes rimelig[illegible]
man derpaa i Crawfords Beretning kan have fundet et [illegible]
til at lave falske Breve fra Dronningen. Hermed svækkes [illegible]
ogsaa den vigtigste Støtte for hine Skrivelsers Paalide[illegible]
Thi med Hensyn til den Grund, der hentes fra de [illegible]
Aktstykkers Forsvinden siden Jacob den Sjettes Regjering [illegible]
denne saa langt fra at være noget Beviis, at den [illegible]
Skin af et Beviis ved Forudsætningen om en Ægthed [illegible]
netop skulde bevises; at paaberaabe sig en Forsvinden [illegible]

* Catalogue of State Papers and historical Documents preserved [in Ham]ilton Palace, by Georg Chalmers, Author of Caledonia, [in Mi]scellany of the Maitland Club, consisting of original [illegible] other Documents illustrative of the History and Literature [illegible] Vol. IV (Glasgow, 1847, 4°), part. I, p. 118—121.

stridte Aktstykker som godtgjørende deres Ægthed bliver altid en besynderlig Argumentationsmaade; fra det modsatte Standpunkt kan man netop fuldt saa vel i denne Forsvinden see et Værk af dem, der have frygtet for engang at see en eller anden Forfalskning blive aabenbaret. Og hvad endelig den Omstændighed angaaer, at alle de i Westminster fremviste Skrivelser vare uden Underskrift eller nogen anden nærmere Betegnelse af deres Oprindelse, behøver man heller ingenlunde deri at see den skyldbevidste Hemmelighedsfuldhed, saaledes som Maria Stuarts Modstandere have villet, men det er i denne Henseende tvertimod paafaldende, hvad Dronningens Forsvarere forlængst have fremhævet, at medens hine Skrivelser ifølge Protokollen over det skotske Regjeringsraads Møde den 4de December 1567 nævnes som »skrevne og underskrevne med hendes egen Haand«, omtales de derimod strax derefter den 15de December 1567 af det skotske Parlament saaledes, som de senere fremlagdes i Westminster, og som ogsaa vi nu alene kjende dem, nemlig ikkun som »skrevne heelt med hendes egen Haand«. Mellem disse forskjellige Udtryksmaader har man fundet den haandgribeligste Strid, thi — saaledes har man kommenteret dem — medens det lader sig tænke, at naar den første Udtryksmaade var den mere indskrænkede, og den anden den mere omfattende, kunde, efter Tingenes naturlige Gang, den første derfor gjerne have været fri for Falskhed, synes nu, da det Omvendte er Tilfældet, at den anden retter den første ved at indskrænke samme, et eller andet Falskneri herved at vise sig umiskjendelig. Det var dengang sædvanligt, at den Skrivendes Navn tillige med Datum og Adresse sattes paa Brevets sidste Blad, og det ligger ogsaa her nær at antage, at derved mulig den første Tanke om et eller andet Falskneri kan være kommen til Modenhed.

Det skotske Regjeringsraad kan have fundet Anledning til at borttage et saadant Blad fra nogle af de senere fremlagte Breve. Marias Venner have nemlig været tilbøielige til at antage, at hendes Forfølgere, da de ved hendes Fald satte sig i Besiddelse af Holyrood, eller paa andre Maader, virkelig kunne have stiftet Bekjendtskab med nogle Kjærlighedsbreve og Sonnetter fra hendes Haand, men af en tidligere Oprindelse, stilede til Darnley eller vel endog til Frants den Anden; som et Udgangspunkt have de især henviist til et af de Dronningen tillagte Breve, hvori hun taler baade om et foregaaet hemmeligt »Ægteskab«, hvorved hun allerede til sin største Glæde var knyttet til den Person, som hun tilskriver, og om et forestaaende offentligt Ægteskab med den samme[1]; man har — med mindre den ægteskabelige Forening, som Dronningen da allerede havde indgaaet, kunde antages alene at sigte til den skotske »Haandfæstning« — i dette Brev ikke uden Grund taget Anstød af Ordet »Ægteskab«, efterdi man aldrig har hørt det Mindste om noget hemmeligt Ægteskab mellem Dronningen og Bothwell; derimod har man kunnet henvise til, hvorledes Samtiden virkelig har omtalt et foregaaende hemmeligt Ægteskab mellem Maria og Darnley, og paa denne Maade fundet særlig Grund til at antage, at Fjenderne, efter hiin anførte Antegnelse fra det skotske Regjeringsraad, kan have ladet Underskriften bortfalde og borttaget det sidste Blad fra ægte Breve, for bedre at kunne sammenblande dem med ligefrem eftergjorte. Ved disse, hvori selve Indholdet ligefrem blev forfalsket, behøver man iøvrigt just ikke altid at tænke paa fuldstændig opdigtede, men kun paa saadanne, hvori enkelte Steder kunne være blevne forfalskede eller indskudte. Saaledes opfattedes Forholdet

[1] Brevet hos Laing, History of Scotland. II. 208 og hos Teulet, Lettres p. 65.

navnlig allerede af den Deel af de skotske Pairer og Prælater, der endnu toge Parti for Maria Stuart, efterat hun tilsidst havde maattet søge Tilflugt i England. Fem og tredive Jarler, Lorder, Biskopper og Abbeder, blandt hvilke man ogsaa træffer Jarlerne af Huntley og Argyle, og hvoraf flere kunne antages at have seet Skrivelserne i Parlamentet, udvalgte dengang, da Konferentsen i Nabolandet skulde gaae for sig, nogle Fuldmægtige, som i deres Navn skulde yde deres flygtede Souveræn Bistand mod Murrays og hans Parties Beskyldninger, og i den Fuldmagt, som de i denne Anledning udfærdigede i Dumbarton den 12te September 1568, paastaae de med Hensyn til de faretruende Skrivelser, at disse »i Henseende til nogle vigtige og væsentlige Sætninger« kun vare et Opspind af Dronningens Anklagere [1].

Under Forudsætning af, at hine Aktstykker i større eller mindre Udstrækning have været forfalskede, kan der spørges om, hvem der i saa Fald har været den egentlig Skyldige. Man har i denne Henseende stundom henviist til Sir James Balfour, som en berømt skotsk Historieskriver har troet at burde betegne som hiin Tids meest fordærvede Mand [2]. Andre have tænkt paa den samme Skotte, der senere først i Trykken udbredte hine Skrivelser, det vil sige paa George Buchanan, men selv om han kunde antages for moralsk skikket til en saadan Gjerning, passe hine Skrifter dog neppe til hans Pen. Man har ogsaa villet angive Lairden af Lethington selv. Om ham fortalte navnlig den berømte Englænder William Camden, i sine Annaler over Dronning Elisabeths Historie, udtrykkelig, at Lethington under Konferentserne i York hemmelig

---

[1] The samin is devysit be thameselfis in sum principal and substantious clauses. Instruktionen af 12te September 1568 hos Goodall. II, 361.

[2] Sir James Balfour, the most corrupt man of that age. Robertson, History of Scotland. II, 51.

havde vedgaaet, at han oftere havde eftergjort Dronningens Skrift[1]. Camden var imidlertid paa den Tid, da Konferentsen fandt Sted, kun en syttenaarig, fattig Student ved Magdalen College i Oxford, og en Søn af Lethington, Sir John Maitland, fandt sig derfor kaldet til at tage til Gjenmæle mod ham. Da Maitland nemlig nogle Aar efter at den første Udgave af Annalerne var udkommen, under et Ophold i Belgien, læste i Camdens Værk og deri blandt flere Steder, hvorved han troede at finde Faderens Minde krænket, ogsaa havde stødt paa det ovenomtalte, tilskrev han i denne Anledning Camden, for at afæske ham en Forklaring[2]. Ogsaa den nyere Udgave af Camdens Værk, som denne selv førend sin Død havde forberedt til Pressen, indeholder imidlertid dog i denne Henseende ingen Udeladelse, Forandring eller Rettelse[3]. Endnu er der een skotsk Stormand, som her tør nævnes. Jarlen af Morton var den, i hvis Hænder Æsken med hine omstridte Aktstykker først skal være falden ved Tilfangetagelsen af Dalgleish, og ogsaa paa ham, der senere selv blev dømt for

[1] Et Lidingtonius clam innuisset, se sæpius reginæ characteres ementitum esse. Annales rerum Anglicarum et Hibernicarum regnante Elizabetha. p. 143.

[2] Brevet, der er dateret »Bruxellis 8. Junii 1620«, og som har til Overskrift »D. J. Metellanus G. Camdeno«, begynder saaledes: »Hisce diebus dum Elizabethæ Annales perlegerem, in loca quædam incidi, in quibus parentis mei mentio non satis honesta facta est jure facta nullo modo mihi possum persuadere«. Derpaa følge forskjellige Citater af Annalerne, deriblandt det ovenfor citerede Sted, hvorpaa Maitland slutter saaledes: »Hæc præcipue sunt loca, de quibus plenius cuperem edoceri, qua demum ratione quave auctoritate impulsi libro vestro ea inserenda censueritis«. Gulielmi Camdeni et illustrium virorum ad G. Camdenum epistolæ. Londini. 1691. 4°. p. 305—306.

[3] Gulielmi Camdeni Annales rerum Anglicarum et Hibernicarum regnante Elizabetha. E codice præclaro Smithiano propria auctoris manu correcto, eruit edidítque Th. Hearnius. Oxonii. 1717 I, 169.

... hun lagde Dronningen til Last, kunde ... til et Falskneri; han har i det ... forskyldt en saadan Mistanke; naar det ... at Samdens Historieskrivning skulde være ... den Sjettes Regjering, er det ingen Gisning, ... vises, at Mortons Gjengivelse af Andres ... sig efter politiske Hensyn. Da saaledes ... var bleven Regent i Skotland og havde ... Buchanan til Danmark, for her i hans og ... Navn at forfølge deres Sag mod den fra ... Bothwell, var Jarlen af Morton paa samme ... for der i Forening med to andre skotske Em- ... at andet politisk Ærinde. Thomas Buchanan ... fra Danmark baade med den engelske og den ... Regjering, og havde saaledes fra Kjøbenhavn afsendt ... daterede den 19de og den 20de Januar 1571, ... den ene var stilet til Elisabeths Minister, William ... anden til Regenten, Jarlen af Lennox. Under sit ... London modtog Morton den sidstnævnte Skrivelse, ... med sine Kollegaer tog sig den Frihed at aabne og ... inden den skulde gaae videre til Skotland, og blev ... den engelske Regjerings Side anmodet om, at denne ... gjøre sig bekjendt med dens Indhold. Hvorledes ... denne Anmodning, fortæller han da selv i et Brev ... som han ikke vovede at tilsende ham direkte med ... først senere lod ham overbringe ved et særlig ... Sendebud. «Vi vare ikke til Sinds», skriver Skotlands ... at Indholdet af Skrivelsen skulde blive bekjendt, ... at nogle Ord og Efterretninger deri snarere ... end fremmet vor Sag. Og da man derfor ... ønskede at blive bekjendt med Brevets Indhold,

lode vi forstaae, at vi allerede havde bortsendt Originalen, og afleverede en Kopi, *udeladende saadanne Ting, som vi ikke ansaae for skikkede til at vises,* saaledes som Eders Naade vil lære af den tilsvarende Kopi, som vi ligeledes hermed have sendt Eder; hvilken I maae meddele til Saadanne, som Eders Naade ikke finder det hensigtsmæssigt at meddele hele Indholdet af det originale Brev«[1]. Men Nogen, der har lagt Mærke til disse Mortons egne Ord, vil kunne gjenvinde Tilliden, fordi Jarlen dengang, da han af Murray lod sig give Beviis for den mærkværdige Æskes rigtige Overlevering, af denne sin Stalbroder ogsaa lod sig forsikkre, at han ærligen havde bevaret Æskens skriftlige Indhold »uden nogen Forandring, Forøgelse eller Formindskelse deraf i nogen Deel eller i noget Stykke«[2], eller fordi Morton selv, da ogsaa han overværede Konferentsen i Westminster, som det hedder i den engelske officielle Beretning, her atter under Eds Tilbud

---

[1] And thairfoir, being desirit at court to shaw the lettre, we gave to understand, that we had sent the principal away, and deliverit a copie, *omittand sic thingis as we thocht not meit to be shawin, as zour Grace may perceave be the like copy, quhilk also we have sent zou herewith;* quhilk ze may communicat to sic as zour Grace thinkis not expedient to communicat the heill contentis of the principal lettre unto. Brevet fra London den 24de Marts 1571, undertegnet af Morton, Robert af Dunfermline og James Macgill, hos Goodall, II, 382—383. Prioren Robert af Dunfermline og den daværende Regjeringssekretær (Clerc Register), James Mackgill af Nether Rankeillour, havde, ligesom Morton, allerede under Konferentserne i York og Westminster været blandt de Skotter, der havde fulgt Murray til England som dennes Repræsentanter eller Hjælpere, og Mackgill havde tidligere ogsaa været en af Deeltagerne i Riccios Mord.

[2] Testifeing and declaring, that he has trewlie and honestlie observit and kepit the said box, and haill writtis and pecis forsaids within the same, without ony alteratioun, augmentatioun, or diminution thairof, in ony part or portioun. Murrays Kvittering til Morton af 16de September 1568, hos Goodall. II, 90.

forsikkrede, at han i sin Tid havde taget den fremlagte Æske med dens Skrivelser fra George Dalgleish, og »at Skrivelserne endnu vare de selv samme, uden Forandring i nogen Maade« [1].

Den *anden* Hovedkilde, hvorpaa man især bygger Overbeviisningen om Maria Stuarts Andeel i Darnleys Mord, ere de Forklaringer, der bleve afgivne af Nicolai Hubert eller, som han efter sin Hjemstavn ogsaa kaldtes, Paris, en Franskmand, der efter at have været i Bothwells og derefter i Lord Seatons Tjeneste senere var indtraadt i Dronningens. Den første af disse tvende Forklaringer dreier sig om Bothwell som Hovedmanden for Mordet; den anden sigter ogsaa Maria Stuart som medskyldig [2]. Man har allerede i deres dramatiske Karakteer villet finde en Borgen for deres Paalidelighed og for, at de alene kunde hidrøre fra en Person, der havde været i en saadan Livsstilling som Paris; man har sagt, at de udmærke sig ved en saa naiv Tone, at der her ikke let kunde være Spørgsmaal om nogen Eftergjørelse, ved en saa minutiøs Detail i de omtalte Biomstændigheder, at den dygtigste Falskner ikke vilde kunne have tilveiebragt dem. Men selv om Dette i nogle Henseender kunde siges med Hensyn til den første Forklaring, gjælder det ingenlunde med Hensyn til den anden, der vedkommer Dronningen. I denne maa Kritiken navnlig finde Tjenerens Fortrolighed lige overfor Dronningen meget usandsynlig [3]; man forstaaer ikke heller let, hvorfor Dronningen og Bothwell, hvor de omtales som skrivende Breve til hin-

---

[1] And the writing to be the very same without any manner of change. Goodall. II, 257.

[2] De findes, blandt flere andre Steder, trykte hos Laing, History of Scotland. II, 270—290, og hos Teulet, Lettres p. 79—105.

[3] Tjeneren fremstilles saaledes her paa eet Sted som den, der »tog sig den Frihed« at tiltale Dronningen med disse Ord: »Madame, Monsieur

anden, skulde gjøre det Bud, hvormed disse Breve sendtes, til mundtlig Overbringer af Yttringer, hvorved de maatte stille sig blot. Den anden Forklaring staaer dernæst ei blot i Strid med den første, for saa vidt denne netop aabenbart viser Bothwells Angst for, at Dronningen skulde erfare Noget om, hvad han forberedte, men dens Angivelser lade sig ikke heller forene med de Tidsbestemmelser, som Dronningens Modstandere selv have opstillet som en fast Veiledning ved Bedømmelsen af den hende tillagte Færd[1]. Især kommer dog ogsaa her Formen, hvorunder hine Forklaringer fremvise sig, i fortrinlig Betragtning. Det var i Aaret 1569, da Paris sad som Fange i Murrays Slot i St. Andrews, at han skal have afgivet sine tvende Forklaringer, af hvilke den, der dreier sig om Bothwell, er fra den 9de August, den anden, fremkaldt ved et Forhør over Dronningens Forhold, fra

---

de Boduel m'a commandé de luy porter les clefs de vostre chambre; et qu'il a envie d'y faire quelque chose, c'est de faire saulter le Roy en l'air par pouldre, qu'il y fera mettre«. Forhøret over Paris hos Laing, History of Scotland. II, 285. og hos Teulet, Lettres. p. 98.

[1] Dette gjælder nemlig om en i det Cottonske Bibliothek opbevaret Journal eller Dagbog, der har søgt Dag for Dag at oplyse Dronningens Forhold i Skotland efter Jacob den Sjettes Fødsel. Den har fra skotsk Side været meddeelt den engelske Regjering som en Veiledning og nævnes derfor gjerne, skjønt mindre passende, snart som Murrays, snart som Cecils »Diary«. Ifølge denne Meddelelse, der findes aftrykt blandt Tillæggene hos Malcolm Laing (History of Scotland. II, 81—85.), var Bothwell fra den 24de til den 28de Januar 1567 fraværende fra Edinburgh paa et Besøg i Liddisdale, hvorimod man ifølge den anden Forklaring af Paris maatte antage, at denne den 25de og 26de Januar havde truffet ham i Edinburgh og der overbragt ham Bud fra Dronningen i Glasgow. Laing, der hører til de Forfattere, som troe paa Paalideligheden baade af de Maria Stuart tillagte Skrivelser og af de Paris tillagte Forklaringer, har her, for ei at opgive de sidste, ikke vidst anden Udvei end at antage Tidsbestemmelserne i den Dagbog, der netop hidrører fra Dronningens af ham forsvarede Modstandere, for — falske.

den 10de August. Da Robert Pitcairn, Prioren af Dunfermline, først mange Maaneder efter Slutningen af Konferentsen i Westminster blev sendt som skotsk Ambassadør til Elisabeths Hof og den 15de Oktober 1569 fik sine Instruktioner af Murray, medgaves ham ogsaa hemmelig et nyt Vidnesbyrd, nemlig Paris's Tilstaaelse om Dronningens Skyld, »for det Tilfælde, at ellers yderligere Beviis skulde fordres«[1], og endnu har man da dette saaledes sendte Vidnesbyrd opbevaret i det engelske Rigsarkiv. Medens der imidlertid i Tilstaaelserne af Dalgleish, Hay og Hepburn udtrykkelig anføres, for hvilken retslig Autoritet de vare afgivne[2], er dette ikke Tilfældet med Paris's, hvorom Originalen i det engelske Rigsarkiv ikkun melder, at den senere er bleven oplæst for Paris og af ham funden utvivlsomt sand i Nærværelse af Georg Buchanan, John Wood af Tilliedavy og Robert Ramsay[3]. Da Buchanan og Wood vare Murrays notoriske Agenter, og Ramsay var hans Tjener[4], synes man endog paa Regentens Side senere lige-

---

[1] And gif further pruif be requirit, we have sent with zow the deposition of Nikolas Hubert, alias Paris, a frenshman, one that was present at the committing of the saith murther, and of late executed to the deith for the same. Goodall, II, 84—88.

[2] Jvnfr. disse Tilstaaelser hos Laing, History of Scotland. II, 243—259.

[3] Originalens hos Chalmers (The Life of Mary, Queen of Scots. II, 51) anførte Slutningsord ere disse: »The copie of this declaration and deposition, markit every leaf with the said Nicolas Howbert's own hand, being read again in his presence, he awowed the same, and all parts and clauses thereof, to be undoubtedly true: *in presence of Mr. George Buchanan, Maister of St. Leonards College in St. Andrews, Mr. John Wood, Senator of the College of Justice, and Robert Ramsay, writer of this declaration, servant to my Lord Regent's Grace.*« »Markit« vil ikke sige undertegnet, men mærket; Paris har ikke kunnet skrive.

[4] Wood havde som Murrays Tilhænger deeltaget i dennes Oprør efter Marias Formæling med Darnley, og ligesom Buchanan var ogsaa han en af Murrays Fuldmægtige ved Konferentserne i England. Han blev den 15de April 1570 dræbt ved Arthur Forbes, Lairden af Reres's hæv-

[illegible] at have følt, at disse Breve, for om [illegible] ikke andre være blevne rent tildigtede, ikke [illegible] ikke til at skuffe Tilstaaelsens Enkeltheder [illegible] findes i det Cottonske Bibliothek ogsaa en [illegible] vedhændt bekræftet Gjenpart af Paris's anden [illegible] bekræftet, ikke som Gjenparterne af de tidligere [illegible] Tilstaaelser af Justitssekretæren (the Justice-Clerk) [illegible] Bellenden, men af Alexander Hay, der kun var [illegible] Regjeringsraadet[1], og i denne Gjenpart har han [illegible] ladt de Ord, hvorefter Buchanan, Wood og [illegible] været tilstede ved Tilstaaelsens Oplæsning for og [illegible] af Paris. Hertil kommer, at Buchanan selv synes [illegible] Staven over det her omhandlede Hovedvidnesbyrd [illegible] ningen; det var kun to Aar efter Paris's Henrettelse, [illegible] Buchanan udgav sit stærke Angreb paa Maria Stuart [illegible] skyldning for Deel i Darnleys Mord, men i dette [illegible] Stridsskrift, hvori han ellers ikke forsmaaer noget [illegible] der kunde beskjæmme Dronningen, har han ikke gjort [illegible] somhelst Brug af eller endog blot nævnt en Kilde, [illegible] været ham saa vigtig fra hans Standpunkt. I den [illegible]

[illegible] egende Haand, kort Tid efter at hans Patron Regentens [illegible] fundet Sted. Jvnfr. Samtidens ugunstige Karakteristik [illegible] Brunton og Haig, An historical Account of the Senators of [illegible] of justice, p. 114—115. Melvil siger, at han underha[illegible] Hertugen af Norfolks Breve til Elisabeth. The Memoirs of [illegible] Melvil. p. 99.

[1] [illegible] est: Alexander Hay, scriba secreti consilii S. D. N. [illegible] tarius publicus«. Andersons Collections to the history of [illegible] of Scots. II, 205. Alexander Hay blev i Marts 156[illegible] [illegible] Lethington Clerc of the privy council, og fik i October [illegible] som Clerc register. Sir John Bellenden Lord af Auchin[illegible] [illegible] fra Aaret 1547 indtil sin Død i Aaret 1577. Jvnfr. [illegible] Haig, An historical Account of the Senators of the [illegible] p. 91—96 og 175—177.

Historie, som Buchanan senere udgav, er han, skjønt han ogsaa her oftere omtaler Paris, ligesaa taus med Hensyn til de denne tillagte Forklaringer, og altsaa, saaledes tør man vel slutte, har han i Virkeligheden aldrig kjendt eller agtet nogen Tilstaaelse som den, han med sine tvende Ledsagere skulde have overværet[1]. For Maria Stuart skjultes ogsaa den Paris tillagte Tilstaaelse endnu mere end de hende selv tillagte Skrivelser; den blev i hele Dronningens Levetid lige over for hende og hendes Venner bevaret som en dyb Hemmelighed, og det var ikke førend henved halvandet Aarhundrede efter hendes Død, at den for første Gang blev offentliggjort[2]. Fra hendes eller hendes samtidige Venners Side har der derfor heller aldrig været nogen Mulighed for at tage ligefrem til Gjenmæle mod den Forklaring, der først senere er bleven opstillet som det andet Hovedvidnesbyrd for hendes Indvielse i Mordplanen; men det er ellers saa langt fra, at hendes Tilhængere have skyet at amtale Paris, at nogle af dennes sidste Ord netop til Fordeel for Dronningen paaberaabes i et Skrift, der i Tiden ligger nær ved den ham tillagte Forklaring. I Aaret 1571 lod Lesley, Biskoppen af Ross, sit bekjendte Forsvarsskrift for Maria Stuart udkomme i Lüttich[3], og heri vovede han nu ikke blot at fremsætte en ligefrem Sigtelse mod hendes politiske Modstandere som dem, der selv havde udøvet Mordet paa Darnley, men tilføiede ogsaa en bestemt Paastand om, at

---

[1] Buckingham, Memoirs of Mary Stuart, Queen of Scotland. London. 1844. I. 365. En Domsakt over Paris mangle vi aldeles.

[2] I Andersons Collections to the history of Mary, Queen of Scotland. II, 192—205, hvor dog Originalens mærkelige, først hos Chalmers senere tilføiede Slutningssætning om Vidnerne endnu var forbigaaet.

[3] A Treatice concerning the defence of the honour of the right high, mightie and noble princesse, Marie, Queene of Scotlande and Dowager of France. Liège. 1571.

nogle af de underordnede og dødsdømte Haandlangere ved dette, og navnlig Paris, førend de henrettedes, ved deres Bekjendelser netop havde fritaget Dronningen for al Skyld. »Vi kunne fortælle Eder«, saaledes lyde Lesleys Ord, »at John Hay af Talla, at Powrie, at Dalgleish, og endelig at Paris, der alle bleve overgivne til Døden for denne Forbrydelse, i deres Dødsstund toge Gud til Vidne paa, at dette Mord blev udført efter Eders Raad, Opfindelse og Tilskyndelse, medens de have erklæret, at de aldrig vidste, at Dronningen havde været Deeltager eller vidende derom. Og vi kunne fremdeles fortælle Eder om Guds store Godhed og Sandhedens mægtige Styrke, hvorved — endskjønt I have underfuldt plaget og tumlet, endskjønt I have paa Pinebænken spændt og i Døden sendt saavel Uskyldige som Skyldige, Eders egne Forbundsfæller — Gud har dog gjort saaledes, at som hverken Piinsler eller skjønne Løfter kunde bringe dem til falskelig at vanære deres Herskerinde, saaledes have de aldeles uden Piinsler villigen renset hende og saaledes lagt Byrden paa Eders Skuldre, at I aldrig skulle blive i Stand til at ryste den af«[1].

---

[1] Lesley, Defence of the honour of Marie, Queene of Scotlande, aftrykt i Andersons Collections. I, 77. Rettergangen var hemmelig, og at man ikke tog i Betænkning at anvende Tortur mod de underordnede Personer, som man fængslede i Anledning af Kongemordet, anerkjende selve Regjeringsraadets Protokoller. Disse have under den 27de Juni 1567 en Befaling om, at William Blacater, James Edmonston, John Blacater og Mynart Fraser, der vare blevne tagne til Fange, skulde blive »put in the irins and tormentis for furthering of the tryall of the veritie«. (Keith, History of the affairs of State and Church in Scotland. p. 407). Paa den anden Side findes der i den officielle Beretning om de Bekjendelser, som umiddelbart førend deres Henrettelse den 3die Januar 1568 bleve afgivne af John Hay af Talla, af William Powrie og Georg Dalgleish (Laing, History of Scotland. II, 263—65), ingen Udtalelse angaaende Dronningen som den af Lesley nævnte, og hvad Paris angaaer, da kjende vi i det Mindste nu ikke mere for hans Ved-

[illegible] Forklaringer, som vi nu vide, at Dron-[illegible] underhaanden have tillagt Paris, gjentager [illegible] hans Vedkommende sin almindelige Paastand [illegible] Paris inden sin Henrettelse ogsaa skal have [illegible] til Vidne paa, at han aldrig nogensinde havde [illegible] af saadanne Breve, som dem, hvis Falskhed [illegible]. Betænker man, hvorledes Maria Stuarts [illegible] de dengang brugte Pressen til at udbrede [illegible] imod hende, ellers ikke forsmaaede noget [illegible] det efter en Udfordring som Biskop Lesleys [illegible], at de dog fremdeles fandt det raadeligst [illegible] den skjulte, Paris tillagte Forklaring som en [illegible].

[illegible], saaledes som for de Andres, ved Siden af Forklaringerne [illegible] Forhør, tillige nogen førend Henrettelsen afgiven Bekjen-[illegible] Præsterne. Ikkun i den Bekjendelse, som Lairden James af [illegible] nogle Aar senere i Edinburgh Castle, umiddelbart førend sin [illegible], den 18de December 1578 afgav til Præsten John Brand [illegible] History of Scotland. II, 291—96), træffer man paa et Sted, der [illegible] til den af Lesley tidligere fremsatte Paastand: »Being in-[illegible], gif ever the quein spake unto him at any tyme, or gif he [illegible] what wes the quenis mynd unto it, ansrit, as I shall ansuer to [illegible] spake never to me nor I to hir of it, nor I know nathing [illegible] but as my Lord Bothwell shaw me; for I will not speike [illegible] trewth for all the gold of the earth«.

[illegible] for him that ye surmise was the bearer of them, and whome [illegible] executed of late for the said murther, he, at the time of [illegible] execution, tooke it, upon his death, as he should answere [illegible] God, that he neuer caried any such letters, nor that the Queene [illegible], nor of counsayle in the cause. Lesley, Defence of the [illegible] Marie, Queene of Scotlande, i Andersons Collections. I, 19

[illegible] Wilson, en af Cecils ivrigste Haandlangere, ønskede ogsaa [illegible] de Paris tillagte Forklaringer. I en Skrivelse til [illegible] November 1571 (trykt hos Murdin, State Papers relating [illegible] the reign of Queen Elisabeth p. 57) anmodede Wilson [illegible] hine Forklaringer »closely sealed«, og tilføiede, at [illegible] not be known, from whense it cumeth«, men hans An-[illegible] frugtesløs.

Medens der fornuftigviis ikke kan herske nogen Strid om Bothwells Udaad[1], blive de i Originalerne forsvundne, Maria Stuart tillagte Skrivelser og de saakaldte Tilstaaelser af Paris altid de Kilder, paa hvis Bedømmelse det væsentlig maa beroe, om Dronningen skal antages at have havt Deel i hans Mordgjerning eller skal frikjendes herfor. I Anledning af det hele omstridte Spørgsmaal har man vel ogsaa gjort forskjellige andre Hensyn gjældende, men man kommer dog ikke vidt med saadanne almindelige Betragtninger som den, at det sextende Aarhundrede, under den hele, dybe Lidenskabelighed, der næredes ved Katholicismens og Protestantismens Verdenskamp, overhoved havde en anden Maalestok for politiske Mord end Eftertiden, eller ved at gjøre gjældende, at ogsaa Maria Stuart i denne Henseende kun var sin Tids Datter, hvad der især skal fremgaae af den Maade, hvorpaa hun senere, under sit Fangenskab i England, modtog Efterretningen om Halvbroderen Murrays Mord ved James Hamilton til Bothwell-Haugh og for denne Hamilton, en Slægtning af Erkebiskoppen, bestemte en Pension af sit franske Enkesæde[2]. Marias Holdning ved denne Leilighed skal her ikke retfærdiggjøres, men deels maa det dog fremhæves, hvorledes hun dengang

---

[1] Ikkun hos Goodall drives den historiske Skepsis saa vidt, at han helliger et heelt Kapitel (Examination. I, 332—404) til at begrunde sin Tvivl om »whether the Earl of Bothwell had a hand in the murder of King Henry«, og endnu i et sildigere Skrift har han ifølge Laing (History of Scotland. I, 36) gjentaget, »that there are people, who do not believe, that he, Bothwell, was guilty of that murder«.

[2] Maria skrev herom til sin Ambassadør i Frankrig, Erkebiskoppen af Glasgow: »Ce que Bothwelhach a fait a ésté sans mon commandement, de quoy je luy scay aussi bon gré et meilleur, que si j'eusse ésté du conseil. J'attends les mémoires qui me doivent estre envoyez de la recepte de mon douaire, pour faire mon estat, où je n'oublieray la pension du dit Bothwelhach.« Labanoff, Lettres de Marie Stuart. III, 354.

[illegible] gjeldende, at hvad der nu var skeet, var [illegible] Befaling eller Vidende, og deels maa det [illegible] Omstændighed anføres, at denne Hamilton [illegible] havde seet sig ødelagt for sin Troskab [illegible] efter at have kæmpet ved Langside og her [illegible] fangen, vel faaet sit Liv sparet, men var af [illegible] bleven berøvet Alt, hvad han besad, og der[illegible] en lille hans Hustru tilhørende Eiendom, hvor[illegible] Vinternat var bleven uddreven med en saa raa [illegible], at hun derover blev vanvittig. I Særdeleshed [illegible] her af Betydning, at Maria dengang allerede længe [illegible] sig til at see Murray i det samme Lys, hvori [illegible] ogsaa stod for hendes Søn, Kong Jacob, nemlig [illegible] Aarsagen til al hendes Ulykke[1], men for at be[illegible] Skotlands Dronning i Aaret 1567 bør man dog ikke [illegible], hvad hun kan være bleven under Fangenskabets [illegible] Aar, ikke bedømme Karakteren efter enkelte [illegible] en Forbittrelse, der er yngre end den Katastrophe, [illegible] den fremkaldtes, men snarere see hen til, hvilket [illegible] hendes Karakteer tidligere havde efterladt. Og da [illegible] til os fra hendes Ungdomsvenner, at de aldrig hos [illegible] fundet det haarde eller grusomme Sind, som [illegible] med Eet tilskreve hende; for sine franske [illegible] stod hun kun som »Mildheden selv«[2], de mindede [illegible] at hun under sit Ophold i Frankrig aldrig havde [illegible]

[1] [illegible] den Sjette skriver Camden i et Brev af 22de November 1607 [illegible] scriptorum de vita Thuani. Londini 1733. fol. p. 9) til De [illegible] tamen noster, Buchanano infensissimus; Moravium noxæ [illegible], ut maternæ calamitatis fontem et fundum, idque a [illegible] eo ævo participibus edoctus, ut fertur.«

[2] [illegible] elle fust la douceur mesme. Brantôme, Vies des dames [illegible] Oeuvres du Seigneur de Brantôme. I, 495.

havt Lyst eller Hjerte til at see Andre lide, eller om, hvorledes hun paa sin Tilbagereise til Skotland udtrykkelig havde forbudt sin Onkel, Storprioren, at lade nogen af Mandskabet straffe paa den Galei, som førte hende, da hun ikke kunde taale at see det[1]. Skal der overhoved bortsees fra de omstridte, egentlige Beviismidler eller fra, hvad der berettes om disse, synes derimod et almindeligt Hensyn til andre samtidige Paastande, hvorved Anklagerne forlængst have blottet sig, nødvendig snarest at maatte svække Tilliden til *deres* Sigtelser i det Hele, ligesom den forandrede Holdning, der senere indtoges af flere af dem, der efter Darnleys Bortryddelse havde begyndt med at tage Parti mod Maria eller dog havde næret Mistanke om hendes Deeltagelse i Mordet, ikke let vil kunne forstaaes anderledes end som en fra deres egen Side afgiven Underkjendelse af de Vidnesbyrd, som de selv tidligere havde fremført eller dog ikke ligefrem havde vovet at forkaste. Det politiske Parti, der sigtede Maria Stuart for at have havt sin Haand med ved den Katastrophe, der endte Darnleys Dage, er det samme, som ogsaa har sigtet hende for tidligere at have villet forgive ham; da Darnley efter Sønnens Daab i Stirling havde begivet sig til sin Fader i Glasgow og her var bleven heftig syg, vilde Partimændene senere ogsaa udtyde de blaalige Pustler, der udbrød allevegne paa hans Legeme,

---

[1] Jamais en France elle ne fit cruauté, mesme n'a pris plaisir, ny eu le coeur de voir défaire les pauvres criminels par justice, comme beaucoup de Grandes que j'ai connues, et alors qu'elle estoit dans sa galère ne voulut jamais permettre, que l'on battit le moins de monde un seul forçat, et en pria le Grand-Prieur son Oncle, et le commanda très-expressément au Comite, ayant une compassion extrême de leur misère, et le coeur luy en faisoit mal. Brantôme, Vies des Dames illustres, i Oeuvres du Seigneur de Brantôme. I, 146.

som Følge af Gift, der skulde have været rakt ham af Maria[1]; dog have umistænkelige Samtidige, som allerede skreve, medens Darnley endnu var i Live, efterladt udtrykkelige Vidnesbyrd om, at det var Kopperne, der dengang grasserede i Glasgow, hvoraf Darnley blev saa stærkt angreben[2]. Ved et samtidigt, uomstødeligt historisk Vidnesbyrd, saa paalideligt som noget, er det opbevaret Efterverdenen, hvor nær den unge Maria Stuart tog sig sin første Ægtefælles, Kong Frants den Andens Død; vi vide deraf, hvorledes hun Dag og Nat har vaaget ved hans Sygeleie, hvorledes hendes egen Helbredstilstand efter hans Dødsfald var svækket ved Anstrengelsen; men dog skammede Modstanderne sig senere ikke heller for at udsprede den Urimelighed, at hun allerede havde forgivet sin første Huusbond i Frankrig, inden hun i Skotland derpaa tog Deel i sin

---

1 Cujus fraudis indices liuentes pustulæ, quum Glascuam venisset, toto corpore eruperunt, tanto cum dolore et omnium partium vexatione, ut exigua vitæ spe duceret spiritum, quum interim Regina ne Medicum quidem eum adire sit passa. Buchanan, De Maria Scotorum Regina. p. 13.

2 The King is now at Glasgo with his father, and there lyeth full of the small pokes; to whom the Queen hath sent her physician. Jarlen af Bedfords Ord i et Brev til Cecil, dateret Berwick den 9de Januar 1567 og anført hos Chalmers; The Life of Mary, Queen of Scots. II, 178. My Lord Darnley lieth sick at Glasgow of the small pocks, which disease beginneth to spread theme. Sir William Drurys Brev til Cecil, dateret Berwick den 23de Januar 1567, anført hos Chalmers II, 548 og fuldstændigere meddeelt hos Tytler, History of Scotland. VII, 364—365. En Samtidigs Dagbog nævner ligeledes ved den 14de Januar 1567 Marias Ægtefælle som »the Kingis grace hir husband, quha then was lying seik in the castell of Glasgow in the polkis« (Diurnal of remarkable Occurents. p. 105), og i en anden Dagbog hedder det derpaa om den samme Tid: »King Henrey wes layand seike of the small poks, but some sayed he had gottenne poysone«. (The Diarcy of Robert Borrel, i Fragments of Scotish History p. 6). Bedfords ovenanførte Efterretning om, at Maria havde sendt en af sine Læger til Darnley, staaer ogsaa i skarp Modsætning til Sigtelsen, der lader en saadan Omsorg være ham nægtet.

[illegible]

[illegible]

[illegible] skulde [illegible] ikke [illegible] en Afgrund [illegible] gjorde [illegible] at [illegible] erkjende [illegible] dem [illegible] have de dog ikke formaaet [illegible] Vidnesbyrd om den hjertelige [illegible] Moder [illegible] ved [illegible] Børn [1]; ikke destomindre [illegible]

[illegible]

[1] Dr. Thomas Wilsons Beretning af Aaret 1571 hos [illegible] to affairs in the reign of Queen Elizabeth [illegible] Wilson, som sin Hjemmel her endog henviser til den [illegible] fangslede Biskop af Ross, gjør en saadan Paaberaabelse [illegible] Stuarts [illegible] Venner og Forsvarere vistnok ikke [illegible] [illegible].

[2] Blandt de Gaver, som Maria Stuart under sit Fangenskab [illegible] tilsendte sin i Fødelandet efterladte lille Søn, [illegible] og engelsk Side fandt Hindringer ved at [illegible] nævnes saasom Klædningsstykker, et Par [illegible] med Perl besatte Smaakancher og lignende Forsiringer. [illegible] Brevet til ham, der blev standset og unddraget ham, lyder [illegible] I send ze this bearer to see zow and bring me [illegible] and to remember zow that ze have in me a loving mother [illegible] zow to learne in tyme to love, knaw and feir God, and [illegible] to Goddis command and gud nature, to remember [illegible] that hes borne zow in her sydes. I send zow [illegible] the samyn, and I pray God zow may learne yat [illegible] that He vill give zow His blessing, as I do hartlie give [illegible] zow will deserve it quhan zow come to discretion [illegible] God to send zow with ane long and gud lyf, and [illegible] of zow as of my deir belovit sone. Your loving [illegible] Marie R.« Brevet, der er skrevet fra Tutberry den [illegible] »To my deir sone James Charles Prince of Scot[illegible] [illegible] i British Museum blevet meddelt [illegible] Marie Stuart et Jacques VI, [illegible] lettres inédites [illegible] [illegible] historiques [illegible] Annales [illegible]

Sigtelser, hvormed hun forhen forfulgtes af sine Modstandere, ligeledes denne, at hun ogsaa skulde have efterstræbt sit Barns Liv, en Beskyldning, som Maria Stuart selv allerede har imødegaaet med disse Ord, der minde om Maria Antoinettes Svar til Revolutionstribunalet: »En Moders Kjærlighed til sit Barn gjendriver dem«[1]. Snart efter indtræder ogsaa Omslaget i flere af Modstandernes Holdning. Aaret efter Konferentserne i England saa allerede William Maitland, Lairden af Lethington, William Kirkaldy, Lairden af Grange, og andre af Dronningens tidligere Anklagere tage Parti for hende; efter at Kirkaldy dengang havde befriet Maitland fra det Fængsel, hvori han af Murray nu var bleven hensat som en Medskyldig af Bothwell, stillede Befrieren og den Befriede sig i Spidsen for et haardnakket Forsvar af Edinburgh Castle; med dettes tappre Besætning eller de saakaldte »Castilianere« holdt de Fæstningen i Maria Stuarts Navn, indtil de tilsidst den 29de Mai 1573 maatte bukke under for Jarlen af Mortons af en engelsk Hjælpestyrke og engelsk Artilleri nu understøttede Beleiring. Snart at staae paa den ene Side, og snart paa den anden, var vel overhoved karakteristisk for Partimændene under Skotlands lidenskabelige Re-

[1] And as to that quhair thay alledge, that we sould have been the occasioun to cause our sone follow his father haistelie, thay cover thameselfis thair anent with a weit sack: and that calumnie sould suffice for pruif and inquisitioun of all the rest: *for the natural love of a mother towardis his bairn confoundis thame.* Maria Stuarts Skrivelse fra Bolton Castle den 19de December 1568, hos Labanoff, Lettres de Marie Stuart. II, 258. Ved Sigtelsen for ogsaa at have villet fordærve sin egen Søn udbrød senere Marie Antoinette (Poujoulat, Histoire de la Revolution Française. Tours 1848. II, 81): »Si je n'ai pas répondu, c'est que la nature se refuse à une pareille accusation faite à une mère; j'en appelle à toutes les mères«.

formationstid[1], og i deres Hjerte ændsede disse vistnok eiheller noget Kongemord meget høit, men at en Hustru skulde have ført sin Ægtefælle til Døden paa den Maade, hvorfor Anklagen tidligere havde sigtet Dronningen, kunde dog kun til enhver Tid have efterladt Afsky, og Anklagen synes derfor ogsaa at være bleven tilbageviist ved dem, der som Kirkaldy og Maitland endte deres politiske Liv som Dronningens aabenbare Tilhængere og som Offre for hendes Sag[2]. Endnu stærkere taler de engelske Kommissærers senere Holdning mod Paalideligheden af de Beviismidler, hvormed man havde ladet dem stifte Bekjendtskab. Det er blevet bemærket, at de engelske Kommissærer, hvis Antal var blevet forøget ved Konferentsens Forlæggelse til Westminster, under den her foretagne, lidet grundige Jævnførelse af de Breve, som Skotterne udgave for at være skrevne af Maria Stuart, med dem, som Elisabeth ydede til Sammenligning, ikke kunde finde nogen Forskjel i Haandskriften, og det var ogsaa i Betragtning heraf, at de for saa vidt imødekom Elisabeths hemmelige Ønske, som de, uden iøvrigt dengang at udtale sig for eller mod den skotske Dronnings Skyld, fandt det mindre passende at tilstede denne Adgang til Elisabeths Person, »saa længe den uhyggelige Sag stod

[1] Denne Omskiftelighed i den politiske Karakteer er for Maitlands Vedkommende bleven skildret i det i hiin Tid bekjendte Stridsskrift: »Chamæleon, written by Mr. George Buchanan against the Laird of Lethington«. Georgii Buchanani Opera omnia. Curante Thoma Ruddimanno. Edinburgi. 1715. fol. II, 13—18.

[2] Lairderne af Grange og Lethington foretrak, da Edinburgh Castle ikke længer kunde holdes, at overgive sig til Englændernes Anfører, Sir William Drury, og sendte Dronning Elisabeth et Bønskrift om at frelse dem. Hun valgte dog at udlevere dem til Jarlen af Morton, men forinden denne lod den ridderlige Kirkaldy, »den anden Wallace«, hænge, havde Maitland endt sine Dage, efter hvad man antog ved at tage Gift, eller som Sir James Melvil (The Memoirs of Sir James Melvil p. 122) udtrykte sig, »after the old Roman fashion as was said«.

[illegible] ligesom Jarlen af Sussex, en blandt [illegible] af Elisabeth og allerede i York en af [illegible]; efter her at have seet de af Skotterne [illegible] fremviste Beviismidler, dengang ikke [illegible] kunne tilbageholde den Formening, at skulde [illegible] juridisk; vilde den skotske Dronning, ved [illegible] Beviserne, have Fordelen paa sin Side [2], og [illegible] Mindste den spanske Ambassadør i England [illegible] Konferentsen i Westminster vidste at berette, [illegible] i denne deeltagende engelske Statsmænd havde [illegible] og tildeels modsat sig det Tryk, som den engelske [illegible] at udøve til Ødelæggelse for den skotske [illegible], saaledes hengik der kun kort Tid, inden Thomas [illegible] Hertugen af Norfolk, den fornemste og mægtigste af [illegible] Kommissærer i York og Westminster, optræder [illegible] til den fangne Maria Stuarts Haand, og denne [illegible] af flere af de andre engelske Stormænd, der [illegible] i Westminster havde havt den bedste Leilighed til [illegible] danne sig en Dom om de mod den skotske Dron[illegible]komne Beviismidler. Vistnok kan man sige, at Her-

[illegible] case now did stand. Goodall. II, 260.

[illegible] adverse party accuse her of the murder by producing of her [illegible], she will deny them, and accuse the most of them of manifest [illegible] to the murder, hardly to be denied, so as upon the trial [illegible] sides *her proofs will judicially fall best out, as it is thought.* [illegible] fra Jarlen af Sussex til Cecil, dateret York den 22de Oktober [illegible] i Lodge's Illustrations of British History in the reigns of Henry [illegible] Edward VI, Mary, Elisabeth and James I. London. 1791. 4°. I, 458.

[illegible] señores, havian mostrado algun valor y contrastado un poco la [illegible] con que el secretario Cecil queria perder aquella señora. [illegible] fra Don Gueraldo de Espes til Kong Philip II, af 1ste Januar [illegible] Lingard, History of England. Fifth Edition. Paris. 1840. V, 162.

tugen af Norfolk ved sin Ægteskabsplan, hvorfor Elisabeth først sendte ham til Tower, senere til Skafottet, har ladet sig lede af Ærgjerrighed; vistnok bidroge de katholske Sympathier, der besjælede Jarlerne af Northumberland og Westmoreland, til den Varme, hvormed især disse ogsaa til deres Fordærvelse omfattede den protestantiske Norfolks Plan; men ingen af dem kunde dog have glemt, hvorledes de nylig af de ved Konferentsen optraadte, frafaldne Skotter havde seet Maria fremstillet som en Morderske af den værste Slags; den menneskelige Natur maatte i de tre sidste Aarhundreder vistnok mere end troligt have undergaaet en Forandring, dersom der endnu skulde have været bevaret nogen Tillid til hiin Fremstilling hos Hertugen af Norfolk, da han grebes af Tanken om at lægge denne Kvindes Haand i sin, eller i de ypperste Kredse af det engelske Aristokrati, dengang disse tillige bifaldt den fra Begyndelsen antagne Forudsætning, at denne Kvinde nu ogsaa skulde blive anerkjendt som Elisabeths Efterfølgerske. Det mærkeligste Vidnesbyrd om et Omslag i Bedømmelsen af Maria Stuart er dog et, som den nyeste Tid først har tilladt at tilveiebringe; det gjælder Darnleys egen Moder. Lady Margareta Lennox havde endelig kunnet see sin Søn nærme sig den Herlighed, hvortil han ved hendes Slægtskab syntes hende at være kaldet baade i England og Skotland; hun havde oplevet den Glæde at kunne hilse Sønnen med Kongenavn. Da denne Herlighed havde taget saa brat en Ende, da Darnley var myrdet, findes Lady Lennox i Førstningen ogsaa blandt dem, der strax brøde Staven over Maria som en Morderske; Moderens stærke Følelse drev hende nu fremad i en modsat Retning. Efter at Maria Stuart var flygtet til England, tilskrev hun under sin Fortvivlelse Elisabeth, for at bede hende om

at holde Ret over den Undslupne[1], og støttede saaledes selv hine engelske Statsmænd, der strax havde villet have Maria Stuart betragtet som en Krigsfange, i Erindring af den Brug, som hun tidligere havde tilladt sig af det engelske Vaaben, og i Henhold til, at Darnley havde været født som engelsk Undersaat. Svigermoderens Stemning kunde ikke længe blive ubekjendt, og nogle Aar hengik, inden Maria Stuart fra sit Fængsel i Chatsworth den 10de Juli 1570 tilskrev hende saaledes: »Madame, dersom de vrange og falske Beretninger af Fjender, vel kjendte som Forrædere mod Eder og ikkun altfor meget troede af mig efter Eders Raad[2], ikke havde opægget Eder til den Grad imod min Uskyldighed, og jeg maa sige imod al Godhed, at I ikke alene har fordømt mig uretfærdigen, men hadet mig saaledes, at Eders Ord og Gjerninger have for hele Verden bevidnet et aabenbart Mishag hos Eder imod Eders eget Blod, vilde jeg ikke saa længe have undladt min Pligt at tilskrive Eder og at forsvare mig mod hine usande Beretninger. Men haabende med Guds Naade og Tiden at faae min Uskyldighed kjendt af Eder, som jeg fortrøster mig til, at den allerede er det af den største Deel af alle upartiske Personer, tænkte jeg det bedst ikke at foruleilige Eder for en Tid«[3]. Da Lady Lennox havde modtaget det Brev, hvoraf

[1] Darnlii enim mater, Comitissa Lenoxiæ, jam pridem lachrymis oppleta, suo maritique nomine apud Elisabetham gravem instituerat querimoniam, utque in judicium de filii cæde vocaretur, obsecrarat. Camden, Annales rerum Anglicarum et Hibernicarum regnante Elizabetha. p. 138. Paa et Maleri af Lady Lennox fra Aaret 1565 har hun endnu blondt Haar, paa Maleriet i Hamptoncourt, hvor hun er fremstillet i Enkedragt, er huu en gammel Dame med sneehvidt Haar.

[2] Well known for traytors to yow, and alas to muche trusted of me by your advice. Maria Stuarts Brev hos Labanoff, Lettres de Marie Stuart. III, 77.

[3] But hoping with Goddes grace and tyme to have my innocencie knowen to yow, as I trust it is alreadie to the maist part of all

disse Ord ere tagne, sendte hun det til sin Mand, som paa denne Tid efter Murrays Død var bleven Regent i Skotland, og i det fortrolige Svar, som Jarlen af Lennox i denne Anledning tilskrev sin Hustru, yttrede han, at han var overbeviist om Marias Skyld ikke blot ved sin »egen Kundskab, men ved hendes Haandskrift, Bekjendelsen af Folk, der vare gaaede i Døden, og anden ufeilbar Erfaring« [1]. Jarlen, der vistnok kjendte Marias Haandskrift, sigter ogsaa her til Sølvæskens omstridte Aktstykker. Han vedbliver saaledes: »Det vil være en lang Tid, som vil være nødvendig til at bringe saa notorisk en Sag i Forglemmelse, til at gjøre Sort til Hvidt eller vise Uskyldighed der, hvor det Modsatte er saa vel bekjendt. De meest Upartiske, derpaa forlader jeg mig, tvivle ikke om Retten af Eders og af min Sag og om den retfærdige Anledning til vor Ugunst. Hendes rigtige Pligt mod Eder og mig, som de deri interesserede Parter, vilde være en sand Bekjendelse og hendes uskrømtede Anger over hiin sørgelige Gjerning, lige saa styg for hende at tale om, som sørgelig for os at tænke paa. Gud er retfærdig og vil ikke i Længden lade sig bedrage; men som han har aabenbaret Sandheden, saaledes vil han straffe Uretten«. Efter at Jarlen af Lennox imidlertid under den fortsatte Partikamp var bleven dræbt ligesom Murray, og havde faaet Jarlen af Morton som Efterfølger til Regent i

---

indifferent persons, I thought it best not to trouble your for a time. Brevet, der er stilet »To my Ladie Lennox, my mother in lawe«, findes hos Labanoff, Lettres de Marie Stuart. III, 77—78.

[1] Wat can I say but that I do not marvell to see hir writ the best she can for hirself, to seame to purge hir of that, quhairof many besyde me are certainly persuadit of the contrary, and I not only assurit by my awin knawledge, but by her handwrit, the confessions of men gone to the death, and uther infallibel experience. Jarlen af Lennox's Skrivelse hos Robertson, History of Scotland during the Reign of Queen Mary and of King James VI. II, 348.

Skotland, seer man Maria Stuart i et af sine Breve fra Sheffield til hendes Ambassadør i Paris, Erkebiskoppen af Glasgow, tolke sin Glæde over den gode Forstaaelse, der nu var indtraadt mellem hende og Lennox's Enke: »Jeg priser Gud«, skriver Dronningen, »for, at hun nu Dag for Dag stedse mere fatter Falskheden og de onde Hensigter hos dem, der fordum benyttede sig af hendes Navn imod mig selv«[1]. Endnu bestemtere træffe vi, da Lady Lennox var død, i et senere Brev fra den fangne Dronning, dateret Sheffield den 2den Mai 1578 og ligeledes stilet til James Beaton i Paris, den samme Forsikkring om Svigermoderens Anerkjendelse af hendes »Uskyldighed«: »Fru Grevinde Lennox, min Svigermoder,« saaledes hedder det i dette Brev, »er død for en Maaned siden. Denne gode Dame havde, Gud være lovet, givet mig god Opreisning, siden vi i fem sex Aar have staaet i Brevvexling, og har ved Breve, skrevne med hendes egen Haand, som jeg opbevarer, tilstaaet mig den Uret, som hun havde gjort mig ved sine uretfærdige Forfølgelser, anstillede, som hun har ladet mig forstaae, med hendes Samtykke, fordi hun havde været slet underrettet«[2]. Med dette Brev stemme aldeles nogle Ord i en Beretning til Elisabeth af 16de April 1583, afgiven af Greven af Shrewsbury og Regjeringsraadets Sekretær (clerc) Robert Beal, der i den engelske Dronnings Navn vare blevne skikkede til Maria i hendes Fængsel. Blandt andre Yttringer af hende

[1] Je loue Dieu, quelle coignosse de jour en jour l'infidellité et perverse intention de ceulx, qui se sont aultres foys aydés de son nom contre moy mesmes. Maria Stuarts Skrivelse af 5te November 1577, hos Labanoff, Lettres de Marie Stuart. IV, 398.

[2] Et m'a avoué par lettres, écrites de sa main, que je garde, le tort qu'elle m'avoit fait en ses injustes poursuites dressées, comme elle me l'a fait entendre, par son consentement, pour avoir été mal informée. Labanoff, Lettres de Marie Stuart. V, 31.

nævne de ogsaa denne: »Ikke destomindre tvivler jeg ikke om, at min Uskyld allerede er bekjendt for alle Fyrster i Kristenheden. Ogsaa forlader jeg mig til, at mange Andre, der i Begyndelsen tænkte haardt om mig, nu ere blevne stillede tilfreds, som til Exempel min Svigermoder førend hendes Død, hvorpaa jeg har Breve og Tegn«. Med disse Ord pegede hun paa en lille Diamantring paa sin Finger, der kunde vise[1], at Lady Lennox havde anerkjendt, at hun var bleven skuffet, og at Maria var uskyldig i sin Mands Død. Marias Brev til Erkebiskoppen af Glasgow, der allerede længe har været kjendt, og hendes Yttring til Shrewsbury og Beal, som først den nyere Tid har fremdraget, ere som et selvskrevet Vidnesbyrd blevne frakjendte Troværdighed af de Forfattere, der overhoved ere meest tilbøielige til i hende kun at see den løgnagtige Bedragerske[2]. Men i den nyeste Tid er et Beviis kommet for Lyset, der i det Mindste i denne Henseende retfærdiggjør Dronningen. Det er et Brev til Maria fra Grevinde Lennox, som er blevet fundet i det engelske Rigsarkiv. Det er skrevet fra Hackney den 6te November 1575. Brevet dreier sig især om deres fælleds Omsorg for »vor søde og uforlignelige Juveel i Skotland«, Darnleys og Marias Søn, den lille Kong Jacob den Sjette, og om deres fælleds Bekymring for, at »den slemme Regent (Jarlen af Morton) skulde faae Magt til at gjøre Ondt mod hans Person«; det tolker den varmeste Deeltagelse for Dronningen og underskrives »Eders Majestæts meest ydmyge og elskende Moder og Tante Margareta Lennox«. »Jeg bønfalder Eders Majestæt«, saaledes skriver Darnleys

[1] As one declaring. Shrewsburys og Beals Beretning til Elisabeth, hos Raumer, Die Königinnen Elisabeth und Maria Stuart. S. 332.

[2] Af Laing, History of Scotland. II, 176, og af Raumer, Die Königinnen Elisabeth und Maria Stuart. S. 335.

der, »frygt ikke, men hav Tro til Gud, at Alt skal blive lt: Troløsheden af Eders Forrædere er kjendt bedre end ɔen«[1]. Det er den Myrdedes Moder, der skriver saaledes.

IV.

Forskjelligt fra Spørgsmaalet om Maria Stuarts Andeel i rnleys Mord, skjønt ofte sammenblandet dermed, er det ɔrgsmaal, om hun allerede førend Darnleys Død aldeles rde overgivet sig i Bothwells Arme.

Som positive Vidnesbyrd møde atter her i den første Række e forhen ommeldte, saa omstridte Aktstykker. Til Paris's rklaring har man villet henvise som et Vidnesbyrd om en mindelig Fortrolighed, der allerede førend Darnleys Død rde udviklet sig mellem Dronningen[2] og Bothwell, og i en

---

1 beseech your Majesty, fear not, but trust in God thatt all shall be well; the treachery of your traitors is known better than before. Margareta Lennox's Skrivelse til Maria Stuart hos Agnes Strickland, Lives of the Queens of Scotland. London. 1852—59. V, 374. Miss Strickland har i dette Skrift først meddeelt denne mærkelige Skrivelse og ladet den ledsage af et Facsimile; senere er den igjen bleven aftrykt af Teulet, Lettres de Marie Stuart. p. 246—48. Miss Strickland fandt den blandt Cecils Papirer; glemt eller overseet blandt disse, fremkommer denne Retfærdiggjørelse nu fra den samme Side, hvorfra den grusomste Forfølgelse af Maria Stuart fordum udgik.

Item interrogé du premier pryveauté qu'il a cogneu estre entre la Royne et Monsieur de Boduel? Respond que c'estoyt alors que ledit Sieur de Boduel conduysoit la Royne vers Glascou, quand elle alloyt quérir le Roy. A Calandar après souper assez tard, Lady Reress vint à la chambre de Monsieur de Boduel, et voyt le dict Paris là, et demande: »Que faict ce Paris icy?« »C'est tout ung, ce dit-il; Paris ne dyra chose que je luy deffend de dire«. Et là dessus elle l'aména à la chambre de la Royne. — Interrogé, s'il scavoit aucune privauté entre la Royne et Monsieur de Boduel durant le temps que le Roy gysoit à Kirk-of-Fild? Respond, que Monsieur de Boduel lui avoyt dict que, toutes les nuytz, Jehan Hepburn feroit le guet soubz les galleries à

[illegible] Sonnetter, der tilnægtes Maria [illegible]
[illegible]

Pour luy aussi j'ay jetté mainte larme, [illegible]
Premier quand il se fist de ce corps possesseur [illegible]
Duquel alors il n'avoit pas le coeur;
Puis me donna un autre dur alarme,
Quand il versa de son sang mainte dragme, [illegible]
Dont de grief me vint laisser douleur,
Qui m'en pensa oster la vie, et frayeur [illegible]
De perdre, las! le seul rempart qui m'arme [illegible]
Pour luy depuis j'ay mesprisé l'honneur [illegible]
Ce qui nous peult seul pourvoir de bonheur [illegible]
Pour luy j'ay hasardé grandeur et conscience [illegible]
Pour luy tous mes parens j'ay quitté et amis, [illegible]
Et tous autres respects sont à part mis;
Brief, de vous seul je cherche l'alliance [1].

Medens fra Maria Stuarts Forsvareres Side [illegible] af disse berømte Linier ere blevne fortolkede [illegible] Falsknerne her af Mangel paa Opmærksomhed [illegible] selv at røbe et historisk Faktum, nemlig at Dron[illegible] hoielighed for Bothwell først yttrede sig, efter at han [illegible] ført hende til Dunbar Castle [2], og at de tvende følg[illegible] maae forstaaes om et eller andet skjult Faktum, [illegible] blevet os bekjendt, fremsættes det derimod fra [illegible] gribere s Side som en utvivlsom Paastand, at der [illegible] og alene kan være sigtet til den Maade, hvorpaa [illegible] 8de Oktober 1566 var bleven saaret af John [illegible]

Sainete-Croix, ce pendant que Lady Reress yroit [illegible] pour l'amener à la chambre de la Royne, lui déffendant, [illegible] Paris, sur la vie, de ne dire que sa femme estoyt avecques [illegible] høret over Paris, den 10de August 1569, hos Laing, [illegible] land. II, 284, 288, og hos Teulet, Lettres. p. 97, 108. [illegible]

[1] Sonnetterne hos Laing, History of Scotland. II, 280, [illegible] Lettres de Marie Stuart. p. 73.

[2] Mary, Queen of Scots, vindicated by John Whitacker, [illegible] III, 72, 88, 105.

Hermitage-Castle, og til Dronningens heftige Feber efter hendes Besøg hos ham og hendes Tilbageridt til Jedburgh, og at man saaledes paa denne Maade i de hende tillagte Sonnetter fra hendes egen Haand har en Tilstaaelse om, at hun allerede førend hiin Begivenhed, længe inden Darnleys Død, aldeles havde hengivet sig til Bothwell.

Naar og hvorledes dette egentlig var gaaet for sig, paatog den Forfatter sig at fortælle Verden, som Marias Samtidige, hendes Landsmænd eller Fremmede, gjerne anerkjendte som den meest begavede i Skotland. Georg Buchanan skrev sin Fortolkning af de Breve og Sonnetter, der tillagdes Maria Stuart, og hans Skildring modtog et saadant Præg af hans energiske og opvakte Aand, at den endnu efter tre Aarhundreders Forløb bevarer sin Virkning. Buchanans berømte Flyveskrift ligger endnu til Grund for den almindelige Fremstilling af Maria Stuarts Forhold til Bothwell, hvad enten det bliver benyttet paa første Haand eller ikke.

For overhoved at vurdere Buchanans Skrift maa imidlertid det Standpunkt ei lades ude af Betragtningen, hvorpaa dets Forfatter dengang var stillet. Født i Aaret 1506 paa en Gaard i Sognet Killearn i Grevskabet Stirling, hvor Folkesproget endnu dengang maa antages at have været gælisk, af en gammel Slægt, men af fattige Forældre, var han af en Morbroder, der tidlig havde lagt Mærke til hans store Gaver, som ungt Menneske i Aaret 1520 bleven sendt til Universitetet i Paris. Onklens Død og hans Armod tvang ham et Par Aar efter til at opgive sine Studeringer her, og han lod sig da hverve som Soldat blandt franske Hjælpetropper, som dengang bleve overførte til Tjeneste i Skotland mod Englænderne, men en Nattemarsch gjennem dyb Snee kastede ham snart paa et langvarigt Sygeleie og førte ham atter tilbage til Bøgerne.

Han blev nu ved Universitetet i St. Andrews en af John Majors Tilhørere; naar det femtende Aarhundredes Koncilier have paastaaet, at Paven vel modtog sin Magt fra Gud, men i Nødstilfælde kunde berøves samme af Kirken, saa udvikler Buchanans berømte Lærer i det sextende, at der ligeledes vistnok tilkom Kongerne en fra Fader til Søn nedarvet Magt, men at ogsaa i den verdslige Sphære Grundmyndigheden fandtes hos Samfundet, saa at ogsaa en Folket skadelig Regent, der viste sig uforbederlig, igjen kunde afsættes af det. Følgende Major til Paris blev Buchanan her i nogen Tid Professor ved Kollegiet Saint-Barbe, indtil en ung skotsk Adelsmand, Jarlen af Cassilis, Gilbert Kennedys Forkjærlighed for ham bevægede ham til i fem Aar at ledsage Jarlen som en Slags Hovmester, og denne Stilling skaffede ham, da Jarlen var bleven myndig, efter deres Hjemkomst til Skotland i Aaret 1534 atter her et lignende Kald; Kong Jacob den Femte valgte ham til Lærer for en af sine Sønner[1]. Allerede paa denne Tid lagde Buchanans Tilbøielighed for Protestantismens Tankegang sig for Dagen ved det Digt, som han dengang udgav mod Franciscanermunkene, kaldet *Somnium*, hvori han lader den hellige Franciscus aabenbare sig for ham i en Drøm og opfordre ham til at indtræde i hans Orden, hvorimod Buchanan da anfører sine Grunde. Kong Jacob den Femte, der dengang var misfornøiet med Franciscanerne, opfordrede ham til at gaae videre imod dem, og Buchanan skrev nu Digtet *Franciscanus*,

[1] For James Stuart, hvis Moder var Elisabeth Shaw af Familien Sauchie. Denne Søn, der allerede døde i Aaret 1548, er ofte bleven forvexlet med den navnkundigste af Jacob den Femtes naturlige Sønner, den senere saa berømte Jarl af Murray, der ogsaa hed James Stuart, men hvis Moder var Margareta Erskine, senere gift med Sir Robert Douglas til Lochleven. David Irving, Memoirs of the Life and Writings of George Buchanan. Second Edition. Edinburgh. 1817. p. 17.

en af de meest bidende Satirer, som noget Sprog har frembragt, men saa da nu ogsaa ikke blot Munkene, men hele Kirken at falde over sig. Anklaget for Kjætteri, især forfulgt af Kardinal David Beaton, og opgiven af Jacob den Femte, blev han i Aaret 1539 kastet i Fængsel. Flere af de Skotter, der paa det samme Tidspunkt ligesom han bleve fængslede for deres Lutheranisme, maatte døe paa Baalet, og andre maatte offentlig tilbagekalde deres lutheranske Kjætterier; Buchanan lykkedes det at undflye og over England igjen at naae til Paris[1]. Men da han her igjen havde truffet sin Dødsfjende, Kardinal Beaton, som skotsk Gesandt i Frankrig, fandt han det raadeligst at drage videre lige til Bordeaux, hvor han i tre Aar levede som Lærer ved det af den lærde Portugiser Andreas Govea ledede Kollegium Guyenne; det var under hans Ophold i dette Kollegium, at han i Overeensstemmelse med dets Regler, som til hvert Aar forlangte nye dramatiske Forestillinger, forfattede et Par om hans Digteraand vidnende, latinske Tragedier og oversatte et Par af Euripides's græske, ligesom det var her, at han greb Leiligheden til i sit Kollegiums Navn at feire Keiser Carl den Femtes Gjennemreise i et Digt, som denne naadig modtog i Bordeaux den 1ste December 1539. Ogsaa herhen forfulgtes han dog af Kardinal Beaton; Kardinalen skrev til Erkebiskoppen af Bordeaux, at Buchanan var en Kjætter, som var flygtet fra en retfærdig Straf i sit Fødeland, men franske Venners Mellemkomst vidste her at standse Forfølgelsen, og det var først Pesten, der i Aaret 1543 drev ham fra Bordeaux, og som har bevirket, at den berømte Montaigne i sine Essays kan omtale, hvorledes

[1] In his fuit Georgius Buchananus, qui sopitis custodibus per cubiculi fenestram evaserat. Buchanan, Rerum Scoticarum Historia. p. 167.

han i sin Ungdom paa sin Families Godser ogsaa havde havt Buchanan til en af sine Huuslærere. Buchanans Ven og Velynder, Andreas Govea, blev nogle Aar derefter kaldet tilbage til sit Fødeland for at forestaae Ledelsen af det nylig stiftede Universitet i Coimbra, og i Aaret 1547 fulgte Buchanan en Opfordring af Govea til ikke blot selv at komme, men fra Frankrig ogsaa at medføre en Koloni af Lærere til Portugal, der paa en Tid, hvor ellers næsten hele Europa var indviklet i udvortes eller indvortes Krig, eller stod i Færd med at indvikles deri, syntes Buchanan, som han selv har udtrykt sig, at være den Krog af Verden, hvor det var sandsynligst, at han vilde kunne finde Ro. Men efter en kort Lykke vaagnede efter hans Beskytters Død i Aaret 1548 atter Kirkens Forfølgelse, idet man nu til de ældre Anker over Digtet Franciscanus føiede nye for hans Overtrædelser af Fasten og hans Yttringer til Fordeel for de Reformeertes Lære. Efterat Buchanan i halvtredie Aar havde havt de portugisiske Inkvisitorer til sine Plageaander, lod man ham indelukke i et Munkekloster for der bedre at oplæres i den romerske Kirkes Grundsætninger; det var her, han begyndte paa sin berømte latinske Oversættelse af Psalmerne. Da han var kommen paa fri Fod, søgte Kong Johan den Tredie endnu at beholde ham i sin Tjeneste; men uden at vente paa Tilladelse greb Buchanan den Leilighed, som et til England bestemt og til Lissabon indløbet candiotisk Skib tilbød ham til at komme bort. Fra England gik han strax atter til Frankrig, hvor nogen Tid derefter Marschal Brissac, da han stod med en fransk Hær i Piemont, kaldte ham til sig som Hovmester for sin Søn. Efter at have tilbragt en Række af Aar i denne Stilling, snart i Italien og snart i Frankrig, og blandt andet skrevet et Digt i Anledning af Maria Stuarts Formæling med Dauphinen,

vendte Buchanan endelig hjem til sit Fædreland i Aaret 1560, dengang da Katholicismen her væsentlig blev overvunden. Da Murray var kommen i Spidsen for Styrelsen, gjorde han Buchanan, der fra nu af optræder som hans hengivneste Tilhænger, til Rektor for Leonard-Kollegiet ved Universitetet i St. Andrews; senere blev han, skjønt kun en Lægmand, udnævnt til Ordfører for det skotske Kirkemøde i Aaret 1567, og i det følgende Aar lod Murray ham, efter Maria Stuarts Flugt til Elisabeth, følge med til England som en af de skotske Tilforordnede ved Konferentserne i York og Westminster, en Leilighed, som han da ogsaa benyttede til at hellige nogle Vers til Dronning Elisabeth.

Saaledes var Georg Buchanan stillet, og saaledes var han bleven forberedt til det anonyme Skrift imod Skotlands Dronning, der efter Murrays Mord, trykt i London og stilet til Elisabeth, udkom fra hans Haand i Slutningen af Aaret 1571 — det første og det farligste af alle de Skrifter, der have angrebet Maria Stuarts Navn [1].

Buchanan fortæller heri, hvorledes Dronningen, da hun i Juni 1566 paa Edinburgh-Castle var nedkommen med sin Søn, senere paa Forthfloden gjorde en Udflugt fra Edinburgh til Alloa, Jarlen af Mars Eiendom, og, ved sin Tilbagekomst derfra i September Maaned, i nogle Dage ikke havde taget Ophold i Holyrood-Paladset, men i Stedet derfor, efter de skotske Monarkers hyppige Skik [2], først boede i en privat

---

[1] De Maria Scotorum Regina, totaque ejus contra Regem conjuratione, foedo cum Bothuellio adulterio, nefaria in maritum crudelitate et rabie, horrendo insuper et deterrimo ejusdem parricidio plena et tragica plane historia. Londini. 1571. 8°.

[2] Da saaledes Maria Stuart, efter at være flygtet fra Holyrood i Anledning af Rizzios Mord, seirrig var vendt tilbage til Edinburgh, vilde hun ikke strax igjen boe i Slottet, men boede i Førstningen i »My Lord Home's

Bolig, og derefter i det saakaldte «Chekker-house« (the Court of the Exchequer) i Edinburgh, medens Bothwell dengang opholdt sig i Nærheden hos sin Tilhænger, den ogsaa som Forfatter bekjendte David Chalmers af Ormond. Ikke uden nogen slibrig Haan, der just ikke passer sig bedst for hans Histories »tragiske« Karakteer, men med en veltalende Stiil, og i det flydende Latin, hvormed hiin Tid søgte at kappes med Oldtiden, fremstiller Buchanan omstændelig nok, hvorledes Bothwell her skal have overrumplet Dronningen om Natten, men hvorledes den Vold, hvorover ogsaa Buchanan siger, at hun senere klagede, dog kun i Virkeligheden maatte gjælde for Skrømt, efterdi hun selv unødt nogle Aftener derefter pludselig lod Bothwell kalde til sig, benyttende som sit Bud Lady Reres, en af hendes Hoffruer, der her bliver nævnt som en tidligere Maitresse af Bothwell[1]. Paa Grund af denne Fremstilling

lodging, callit the auld bishope of Dunkell his lodging« (Diurnal of Occurents. p. 94). Nogle Dage senere flyttede hun til en Gaard paa Høien til the Castle, hvor hendes Moder, Dronning-Regentinden, tidligere havde boet.

[1] Ubi vero Edinburgum rediit, non in suum palatium, sed in privatam, in proximo Ioannis Balfurii, domum divertit. Illinc in alias ædes commigravit, ubi conventus anniversarius, qvem Scaccarium vocant, tum habebatur. Hæ enim ædes erant laxiores, et hortorum aderat amoenitas, et juxta hortos pene solitudo. Sed erat et aliud, quod omnibus his magis invitaret. Habitabat in propinquo David Camerius, Bothuelii cliens, cuius posticum erat hortis ædium Reginæ propinquum. Per id posticum Bothuelius, quotiens libitum erat, commeabat. Cetera quis nescit? Nam et rem ipsam Regina, cum multis aliis, tum Proregi et matri ejus est confessa, sed culpam in Reresiam, profligatæ pudicitiæ mulierem, conferebat, quæ inter pellices Bothuelii fuerat, ac tum in intimis Reginæ ministris erat. Ab hac, quæ ætate inclinata a meretricio quæstu ad lenocinium se contulerat, Regina, ut ipsa dicebat, prodita est. Nam Bothuelius per hortum in cubiculum Reginæ introductus, eam invitam vi compressit. Sed quam invitam Reresia prodiderit, tempus veritatis parens ostendit. Nam post paucos dies, Regina vim vi, ut reor, ulcisci cupiens destinat Reresiam, quæ et ipsa

finder Buchanan da den Interesse kun altfor forklarlig, der i den følgende Maaned førte Dronningen fra Jedburgh til Besøget hos den saarede Jarl, og paa denne Maade var overhoved, ifølge ham, Forholdet mellem Dronningen og Bothwell allerede dengang tydelig nok afgjort. Med en Frihed, som kun den latinske Muse tillader, fremstiller han hende som den, der længe førend Darnleys Død var vant til aabenlyst at hvile i Bothwells Arme, og der ogsaa efter dette Dødsfald uden Blusel allerede havde klynget sig til Bothwell, førend denne bortførte hende til Dunbar. Ved sin Form minder Skriftet om de berømteste Anklagetaler fra den klassiske Oldtid; een eneste lys Farve, een eneste Formildelse i Billedet vilde have stridt mod Rhetorikens Regler; Sigtelsen stiger fra Slag til Slag til den høieste Klimax.

Buchanans Angreb paa Maria Stuart fremkaldte hos den Angrebne den dybeste Indignation. Endnu kan man ikke heller let frie sig fra et ugunstigt Indtryk, naar man blader i et af de Bind, hvori Buchanans samlede Skrifter ere blevne udgivne efter hans Død, og da i den ene Deel af det samme Bind finder Buchanans hadefulde Udfald mod Dronnin-

vires hominis antea erat experta, quæ eum ad se captivum adduceret. Regina una cum Margareta Caruodia, omnium secretorum conscia, eam e zona suspensam, per maceriem, in hortum propinquum demittunt. Sed numquam in re militari omnia sic provideri possunt, ut non aliquid incommodi interveniat. Ecce zona repente frangitur. Reresia, mulier et ætate et corpore gravis, cum magno strepitu cadit. Sed veterana miles, nihil tenebris, nihil altitudine maceriæ, nihil inexpectato casu perterrita, ad Bothuelii cubiculum penetrat; foribus reclusis, hominem e lecto, e complexu conjugis, semisomnum, seminudum, adduxit ad Reginam. Hunc rerum gestarum ordinem, non modo maxima pars eorum, qui cum Regina erant, sunt fassi, sed et Georgius Dalglesius, Bothuelii cubicularius, paulo ante quam poenas luit, denarravit, quæ ejus confessio in actis continetur. De Maria Scotorum Regina. p. 6—7.

gen og i den anden hans skjønne Lovsyngen af »Caledoniens Nymphe«[1], eller i de andre Digte, hvori hans Muse tidligere ved flere end een Leilighed havde bragt Maria Stuart Virak. Maria Stuart, der siden sit Ophold i Frankrig var vant til at anvende en bestemt Deel af Dagen til Læsning[2], havde efter sin Tilbagekomst til Skotland ogsaa havt Buchanan til Lærer i det latinske Sprog, hvori hun allerede som Barn havde gjort stor Fremgang; hun læste i Skotland, i sit tyvende Aar, hver Eftermiddag et Stykke af Livius med ham[3]. Hun havde ikke heller ladet ham savne sin Understøttelse; det er vel ikke sikkert, at Buchanan netop skal have havt Maria Stuart at takke for Beskjærmelse under en af de Farer, der havde truet ham i Frankrig, men det er vist, at hun i Aaret 1564 belønnede hans literære og digteriske Fortjenester ved at tilstaae ham Indtægterne af Abbediet Crossagwell, der vare blevne ledige ved Quintin Kennedys Dødsfald[4]. Intet Under altsaa, at Maria Stuart senere betegnede Buchanans Angreb som en afskyelig Adfærd; hun saa i ham, efter Udgivelsen af hans Skamskrift, kun et foragteligt og atheistisk Menneske[5] og

---

[1] I Dedikationen til Maria af hans Oversættelse af Psalmerne:
»Nympha, Caledoniæ quæ nunc feliciter ora
Missa per innumeros sceptra tueris avos
Quæ sortem antevenis meritis, virtutibus annos
Sexum animis, morum nobilitate genus.

[2] Tant qu'elle a esté en France, elle se reservoit tousjours deux heures du jour pour estudier et lire. Brantôme, Vies des dames illustres, i Oeuvres du Seigneur de Brantôme. I, 125.

[3] The Queen readeth daily, after her dinner, instructed by a learned man, Mr. George Bouchanan, somewhat of Lyvie. Randolphs Brev til Cecil, dateret den 7de April 1562, hos Chalmers, Life of Mary, Queen of Scots. I, 67.

[4] David Irving, Lives of Scotisch Writers. Edinburgh. 1851. I, 80.

[5] Hun sagde, at det Værste, hvad der var muligt, allerede var skeet imod hende, nemlig at man i London og Frankrig havde trykt Bogen af

betragtede det, under sit Fangenskab i England, som den bittreste Krænkelse, at den skotske Regjering netop havde villet vælge denne Mand til Lærer for hendes og Darnleys Søn [1]. Da denne Søn, Kong Jacob den Sjette, var bleven myndig, vedkjendte han sig ogsaa selv i Gjerning Moderens Stemning mod Buchanan; thi skjønt han ikke mindst havde denne sin Lærer at takke for sin Lærdom og den Tilbøielighed til Studier, der allerede gjorde ham selv til Forfatter i hans attende Aar og senere lod ham udgive en saa stor Række af Skrifter, lod den unge Konge dog det skotske Parlament i Aaret 1584, ved en Akt mod at beskjæmme Kongen eller hans Forfædre, ogsaa udstede en Fordømmelse af Buchanans vigtigste, til selve den unge Konge dedicerede Værker, nemlig af hans berømte, næsten republikanske Dialog *De jure regni apud Scotos,* der første Gang var bleven trykt i Edinburgh i Aaret 1579, og af hans store Skotlands Historie, der første Gang kort førend Buchanans Død tryktes i Edinburgh i Aaret 1582. Inden den syv og halvfjerdsindstyveaarige Buchanan den 28de September 1582 endte sine Dage, havde hans kongelige Discipel gjentagne Gange opfordret ham til at tilbagekalde, hvad han i denne Histories syttende og attende Bog atter saa hensynsløst havde gjentaget om Kongemoderen, og til at efterlade Efterverdenen et Vidnesbyrd om sin Anger i denne Henseende, men Buchanan havde afslaaet denne Op-

---

Buchanan, »dette ryggesløse *(lewd)* og atheistiske Menneske«. Shrewsbury og Beals Beretning til Elisabeth af 16de April 1583, hos Raumer, Die Königinnen Elisabeth und Maria Stuart. S. 332.

[1] I et Brev fra Sheffield af 4de Marts 1571 beder hun indstændig den franske Ambassadør i London, la Motte Fenelon, om at faae Elisabeth til at bevirke, at Sønnen maatte faae en anden Lærer i Buchanans Sted. Labanoff, Lettres de Marie Stuart. III, 201.

fordring og derimod henstillet til Kongen efter hans Død at stille sig saaledes til hans Skrifter, som Kongen maatte finde passende.

Moderens Fortørnelse og Sønnens paafølgende Uvillie have ikke heller kunnet lamme Virkningen af Buchanans Angreb. Ogsaa ansete nyere Forfattere, som den ældre Robertson, Malcolm Laing eller Mignet, have, hvor der var Tale om Maria Stuarts Forhold til Bothwell, ikke frygtet for at paaberaabe sig Buchanan som det gyldige Vidne. Men man maa vel spørge: har han virkelig Adkomst til at gjælde for et saadant, kan virkelig en uhildet Kritik i hans Udfald finde en paalidelig historisk Fremstilling? En Samtidig af Buchanan har allerede bemærket, at denne især i sine ældre Dage var bleven altfor tilbøielig til at lade sig lede af sine Omgivelser, saa at han, uden at tage sig i Agt, skrev, efter hvad disse sagde ham, at han gjerne fulgte den offentlige Menings Strømninger, og ikke heller var fri for Forfølgelseslyst mod dem, som han først var bleven indtagen imod[1]. Fordi han saaledes gjorde sig til Gjenlyd af, hvad hans Omgivelser antoge eller omtalte som notorisk, behøver man maaskee ikke at frakjende ham god Tro; Omslaget i den Stemning, hvormed ogsaa Buchanan i Begyndelsen havde bøiet sig for den Glands, der omgav Marias første Optræden, kan muligen for en Deel udledes af den feudale Følelse, der bandt ham til Slægten Lennox, som den havde draget Knox med en særegen Interesse til Bothwell, af

[1] He was also religious, but was very easily abused, and so facile, that he was led by every company that he haunted, which made him factious in his old days, for he spoke and wrote as those, who were about him, informed him; for he was become careless, following in many things the vulgar opinion; for he was naturally popular, and extreamly revengeful against any man, who had offended him, which was his greatest fault The Memoirs of Sir James Melvil. p. 125.

den Hengivenhed, der endog havde ladet Buchanan i et af sine Digte tiltale en Fyrste som Darnley som »*optime rex*«[1], og der vistnok ogsaa har ladet ham mere end mange Andre blive rystet og føle Skuffelse ved Budskabet om Darnleys Mord; men de Overdrivelser og Fordreielser, der opfyldte hele den Atmosphære, hvori Buchanan aandede, kunne dog ikke derved gjøres til sikkre historiske Vidnesbyrd, hans Angreb paa Maria Stuart kan kun betragtes og maa nødvendigviis bedømmes som et Partiskrift. Dengang Buchanan var fulgt med Murray til Konferentsen i England, havde Skotterne her som en Veiledning for de engelske Kommissærer, der skulde gjøre sig bekjendte med de fra Skotland modtagne, Maria tillagte Skrivelser, ledsaget disse med en almindelig Udsigt over hendes foregaaende Forhold i Skotland. Denne eensidige Anklage lagde Buchanan til Grund for sin rhetoriske Deklamation; som han fulgte den, for saa vidt den tillagde Maria Skyld i Darnleys Mord, følger han den ogsaa i sin Fremstilling af det hende tillagte Elskovsforhold til Bothwell. Paa sine Steder har han næsten ordret gjengivet Ordene i hiint Klagemaal, paa andre Steder har han enten forkortet eller udvidet det. Det Sidste gjælder om den Maade, hvorpaa Buchanans Flyveskrift fremstiller Oprindelsen til Dronningens Forbindelse med Bothwell og Lady Reres som Marias Sendebud til denne. Allerede for saa vidt kunde der her let vækkes Mistanke, som der i det Mindste i den Forklaring, der blev afgiven af Darnleys Kammertjener, Thomas Nelson, da han efter sin Herres Død blev tagen i Forhør, forekommer en Yttring om, at Dronningen endnu dengang, paa Darnleys sidste Opholdssted, »gjerne pleiede ved Aftenstid med Lady Reres at gaae ned i Haven

---

[1] Georgii Buchanani Poemata quæ exstant. p. 392.

for der at synge og gjøre Løier» [1]; kunde det ikke været en saadan tilsvarende, naturlig Overgivenhed af den ungdommelige Dronning, som hun havde viist ved en tidligere Leilighed, der af hendes Omgivelser senere er bleven mistydet som en forbryderisk Sendelse? De Kilder, hvortil Buchanan her henviser, kunne i alt Fald ikke vække Tillid. Han har nemlig vel tilføiet, at Dronningen selv for forskjellige Personer skal have omtalt sit Fald paa den af ham meddeelte Maade, men som disse Personer har han dog udtrykkelig kun anført tvende, og disse tvende blive ved en Beskyldning mod Maria Stuart ikke meget tillidvækkende; det er nemlig ikke andre end Murray selv og dennes Moder, Margareta Erskine, Jarlen af Mars Søster, der havde været en af Kong Jacob den Femtes Friller, inden denne ægtede Maria af Guise, der aldrig havde tilgivet Maria Stuart at være Jacob den Femtes legitime Barn, og som, efter selv at være bleven gift med Lord Robert Douglas til Lochleven, dengang Buchanan skrev, paa sin Søn Murrays Vegne havde været Dronningens Fangevogterske. Større Vægt kunde det synes at have, at Buchanan som Støtte for sin omtalte Fremstilling ogsaa paaberaaber sig en af Georg Dalgleisch, Bothwells Kammertjener, afgiven tilsvarende Erklæring som »en Tilstaaelse, der opbevares i Akterne«; men ogsaa her møder den Mislighed, at hverken i det Forhør over Dalgleisch, som blev afholdt den 26de Juni 1567, eller i den Bekjendelse, som han afgav umiddelbart førend sin Henrettelse den 3die Januar 1568, saaledes som vi nu have dem for os [2],

[1] For upon the nyt sche usit with the lasy Rereis to ga furth to the garding, and ther to sing and use pastyme. Thomas Nelsons Forklaring hos Laing, History of Scotland. II, 267.

[2] Forhøret over Dalgleisch og Dalgleisch's Bekjendelse hos Laing, History of Scotland. II, 249—251 og 264—265.

indeholdes det mindste Spor til en saadan Sigtelse mod Dronningen som den af Buchanan saa bidende fremsatte. Iøinefaldende viser sig dog især Upaalideligheden i de Sigtelser, som Buchanan havde paataget sig at udtale, hvor hans Flyveskrift fremstiller, hvorledes Dronningen i Efteraaret 1566 besøgte den haardt saarede Bothwell. Efter at have omtalt, hvorledes Bothwell var bleven saaret af Elliot og svævede i Livsfare paa Hermitage-Castle, indledes Skildringen af Besøget saaledes: »Da dette blev meldt Dronningen til Borthwick, fløi hun som en Rasende trods den haarde Vinter i store Dagsreiser først til Melrose og saa til Jedburgh, og skjønt man her havde sikkre Efterretninger om, at Bothwells Liv ei var i Fare, kunde hun heller ikke her overtale sig til at standse«[1]; Enhver, der læser denne Skildring, maatte, naar han ei vidste bedre, faae den Forestilling, at Dronningen var ilet sporenstrengs fra Borthwick til Hermitage Castle, men dog er det beviisligt, at Bothwells Kamp med John Elliot allerede fandt Sted den 7de Oktober 1566, Dronningens Ankomst til Jedburgh den 8de Oktober, og at det først var, efter at hun var bleven fastholdt her en Uge ved Retsforhandlingerne, at hun den 16de Oktober red over til det nærliggende Hermitage. Dronningens Ridt foregik ikke heller midt om Vinteren, som Buchanans Læsere maatte troe, men allerede midt i Oktober, der i Sydskotland lige saa lidt kunde henregnes til den egentlige Vintertid, som man der med Buchanan vilde taget stort Anstød af Dronningens Følge[2], hvori man dengang saa »Jarlen af

[1] Id ubi Borthuicum ad Reginam delatum est, magnis itineribus, aspera jam tunc hyeme, primum Melrosiam, inde Jedburgum, velut insana, pervolat. Eo etsi certi de ejus vita rumores perferebantur, tamen impatiens moræ animus sibi temperare non poterat. De Maria Scotorum Regina. p. 8.

[2] Cum eo comitatu, cui nemo, paulo honestior, suam vitam aut fortunam committere auderet. De Maria Scotorum Regina. p. 8.

Murray og andre Herrer« [1]. Den stærkeste og usømmeligste Tilsidesættelse af Tidsfølgen, hvortil Opholdet i Jedburgh har foranlediget Buchanan, staaer dog endnu tilbage. Efter at have omtalt, hvorledes Jarlen af Bothwell, da han begyndte at komme sig, fra Hermitage blev kjørt over til Jedburgh, lader Buchanan Dronningen her saa ubundet overgive sig til sin Lidenskab for Bothwell, at han henstiller, om ikke denne Tøilesløshed snarest maa betragtes som den egentlige Grund til den længe haabløse Sygdom, der dengang bragte hende Døden nær[2]. For ikke at standse ved det lidet Rimelige i, at en farlig saaret, nyligen selv fra det haarde Sygeleie opstaaet Mand strax skulde være gjort til Gjenstand for en saadan Lidenskab, kan det ikke antages, at Bothwell er kommen til Jedburgh førend den 24de Oktober; derimod er det aldeles afgjort, at Dronningens heftige Sygdom begyndte umiddelbart efter, at det hurtige Ridt den 16de Oktober havde bragt hende tilbage fra Hermitage Castle. Et Brev til den skotske Ambassadør i Paris, Erkebiskoppen af Glasgow, skrevet Onsdag Morgen den 23de Oktober fra de i Jedburgh tilstedeværende Medlemmer af det skotske Statsraad, meddeler den betænkelige Nyhed, »som er den, at Hendes Majestæt har været syg i de sidste sex Dage«[3];

[1] Pour cette occasion elle y alla en viligence, accompagnée du Conte de Murray et autres Seigneurs. Udtoget af en samtidig fransk historisk Skildring hos Tytler, History of Scotland. VII, 48.

[2] Eoque illuc transducto, eorum convictus et consuetudo parum ex utriusque dignitate fuit. Ibi, sive *ob nocturnos diurnosque labores, ipsis parum decoros, vulgo infames,* sive occulta aliqua Numinis providentia, Regina in morbum adeo sævum et exitiabilem incidit, ut nulla prope spes de ejus vita cuiquam superesset. De Maria Scotorum Regina. p. 9.

[3] That ze be not ignorant of the trewth, quhilk is, that hir Majes[tie] hes been sick thir sex dayis bypast. Meliem Underskrifterne paa de[t] Brev fra Jedburgh af 23de Oktober 1566 (hos Keith, History of Chur[ch] and State in Scotland. p. 352) finder man endnu ikke Bothwells. M

et andet Brev til den samme Ambassadør, der blev skrevet i Jedburgh af John Lesley, Biskoppen af Ross, og som er dateret fra Løverdagen den 26de Oktober og Søndag Morgen den 27de Oktober, stemmer fuldkomment med det foregaaende, for saa vidt det beretter om en Fredagen den 25de Oktober med en stærk Sved indtraadt Bedring i Dronningens Tilstand, »der blev holdt for en Frelse fra Sygdommen, fordi det var paa den niende Dag«[1]; begge disse Breve vise saaledes paa det bestemteste Begyndelsen af Maria Stuarts Sygdom tilbage lige til den første Dag af hendes Hjemkomst fra Hermitage. Paa eet Tidspunkt kommer Buchanan ved sine bittre Sigtelser endog i Modsigelse med sig selv. Hans Flyveskrift lader nemlig paa den Tid, da Jacob den Sjettes Daab foregik i Stirling, det utilladelige Forhold mellem Dronningen og Bothwell være bleven saa hensynsløst, at det var, som om de netop selv lagde an paa at aabenbare det for Alle[2], men her kan man nu spørge, hvor da Buchanan selv var paa dette Tidspunkt? Svaret maa blive, at han selv dengang var tilstede ved Daabshandlingen i Stirling, og at han ogsaa der ydede Bidrag til de Festligheder, der betegnede Høitidsdagen. Ogsaa

---

det øvrige Statsraad har han derimod deeltaget i Udstedelsen af en Proklamation, der er dateret Jedburgh den 25de Oktober 1566 (hos Keith. p. 352), og dermed stemmer det, at han i Lesleys Skrivelse den 27de Oktober omtales som nylig ankommen til Jedburgh.

[1] Quhilk was halden the releif of the seykness, because it was on the nynth day, quhilk commonlie is callet the creisis of the seykness. Lesleys Skrivelse til Erkebiskoppen af Glasgow, dateret Jedburgh »this Sunday the 26 day of October lait at even« og »at morning the 27 October 1566«, hos Keith, History of Church and State in Scotland, Append. p. 134.

[2] Ad consuetam redierunt palæstram, idque adeo aperte, ut nihil magis timere viderentur, quam ne ignota esset sua nequitia. De Maria Scotorum Regina. p. 11.

ved denne Leilighed havde man, inden Dagen endte med et Fyrværkeri fra en kunstig Fæstning, i Slotshallen seet et af de store Maskeoptog, som hiin Tids Fester sjeldent savnede, denne Gang en Procession af Naturvæsener, Satyrer, Najader, Oreader eller lignende; hver Gruppe havde nogle Stropher at foredrage ved Thronen, og disse latinske Stropher, hvoraf nogle atter lovsynge Dronningen som et Dydsmynster[1], ere netop forfattede af — Buchanan, af den samme Buchanan, hvis Flyveskrift, talende om det samme Tidspunkt, kun søger at vække Tro paa denne Dronnings dengang saa aabenbare Utugt[2]. Yderligere aabenbaret skulde, ifølge hvad Flyveskriftet tilføier, hiint Elskovsforhold ogsaa være blevet, efter at man i Anledning af Festen i Stirling havde seet Dronningen drage Omsorg for Bothwells pragtfulde Optræden, som om hun havde været — saaledes lyde Buchanans Ord — »jeg vil ei engang sige hans Hustru, men hans Terne«[3]. Buchanans Fremstilling har her et Sandhedsmoment, men, som sædvanligt i hans Flyveskrift, fremtræder dog heller ikke dette i den rette Be-

---

[1] Pompæ Deorum Rusticorum dona ferentium Jacobo VI et Mariæ matri ejus, Scotorum Regibus, in coena quæ Regis baptisma est consecuta, i Georgii Buchanani Poemata quæ exstant. p. 402. Dronningen hilses her saaledes:

Virtute, ingenio, Regina, et munere formæ
Felicibus felicior majoribus;
Conjugii fructu sed felicissima, cujus
Legati honorant exteri cunabula.

[2] En af Dronningens tidligste Forsvarere, og ikke den mindst lærde, har allerede gjort opmærksom paa denne Modsigelse hos Buchanan. Thomas Innes, Critical Essay on the ancient Inhabitans of Scotland. London. 1729. I, 348—352.

[3] Hic ut Bothuelius inter Proceres conspicuus esset, partim ei ad vestimenta coemenda pecuniam erogabat, partim de mercatoribus emebat, omnibusque conficiundis tanta diligentia præerat, quasi non dico uxor, sed nec ancilla quidem foret. De Maria Scotorum Regina. p. 12

lysning. Thi det forholdt sig vistnok saaledes, som Buchanans Flyveskrift meddeler, at den prægtige Dragt, hvori Bothwell optraadte paa Høitidsdagen, var en Gave af Dronningen, men Buchanan fortier eller har været uvidende om, at Dronningen havde skjenket aldeles lignende Gaver til de andre Stormænd. Det er et heldigt Tilfælde, at blandt de Fortegnelser over Maria Stuarts Eiendele, som den nyere Tid har fremdraget, giver et Par netop Oplysning om den store Samling af Silketøier og andre Klædningsstoffer, som hun havde medbragt fra Frankrig eller erhvervet sig i Skotland; vedføiede Antegnelser af Servais de Condé, en af hendes franske Tjenere, som hun gjorde til »Keeper« i Holyrood, og hvem det paalaa at have Tilsyn med dets Inventarium, vise ikke blot i Almindelighed, hvor villig hun gjerne af sit Forraad har uddeelt til Høire og Venstre, men anføre udtrykkelig, hvorledes Servais de Condé, ved Siden af det sølvbesatte Tøi til Bothwell, maatte afgive lignende sølv- eller guldbesatte Tøier til Jarlen af Huntley, til Jarlerne af Murray og Argyle eller til Maitland af Lethington[1]; allerede i September havde Dronningen, som ogsaa Sir John Forster dengang vidste at melde Cecil, med kvindelig Interesse selv valgt de Farver, hvori hendes betroede Mænd ved den kommende Høitid skulde vise sig for de imødesete Fremmede, iførte de Dragter, som hun selv vilde bekoste[2]. Det tør endnu nærmest betragtes som et Sidestykke til dette sidst belyste Træk af Buchanans Fremstillingsmaade, naar hans Flyveskrift, idet det berører en Udflugt, som Maria Stuart efter Darnleys Død gjorde til Slottet Seaton til Lord William

[1] Inuentaires de la Royne Descosse, Douairiere de France. p. 69, 166.

[2] Sir John Forsters Skrivelse til Cecil fra Berwick den 19 September 1566, hos Agnes Strickland, Lives of the Queens of Scotland. V, [illegible]

Seaton og hans Hustru Isabella, en Datter af Sir William Hamilton til Sanquhar, grelt har fremhævet, hvorledes man her kunde see en saa høit stillet Mand som Jarlen af Bothwell tage til Takke med et ringe og uanseligt Værelse, blot fordi det ei laa langt fra Dronningens Soveværelse[1]. For at det tilsigtede Indtryk kan opnaaes, maa Læseren her see Dronningen og Bothwell begive sig paa deres Udflugt »med kun nogle faa Ledsagere«; vi vide imidlertid andetstedsfra, at Dronningen, da hun gjorde sit Besøg til Seaton, blev ledsaget af et Hof af ikke mindre end hundrede Personer, et større Følge, end at noget skotsk Herresæde dengang har kunnet huse Enhver efter sin Stand[2].

Netop ved sine dristige Sigtelser havde Buchanans Angreb paa Maria Stuart imidlertid opnaaet at blive et af de Flyveskrifter, der baade i Originaludgaven, som viser hans Mesterskab i det latinske Sprog, og i de derefter udgivne og forøgede Oversættelser, under Kampen mellem Katholicismen og Protestantismen i den anden Deel af det sextende Aarhundrede,

---

[1] Ad Setonum *cum paucis*, nec iis adeo moestis, advolat. Ibi Bothuelius, quamquam summa qua tum erat in aula gratia, et majorum nobilitas et honores postulare viderentur, ut splendidissime, secundum Reginam, acciperetur, tamen proximum culinæ cubiculum ei datur, neque tamen omnino incommodum ad luctus minuendos: erat enim Reginæ cubiculum subjectum, et si quid repentius doloris accidisset, scalæ erant angustæ quidem illæ, sed quæ aditum tamen Bothuelio ad eam consolandam præberent. De Maria Scotorum Regina. p. 24.

[2] Det var den 16de Februar 1567, at Dronningen efter sine Lægers Raad tog fra Edinburgh til Seaton, og i en af Skrivelserne fra Sir William Drury til Cecil, dateret Berwick den 17de Februar, meldes dette saaledes: »She this last night lay at the Lord Seyton's, accompanied by Argyle, Huntley, Bothwell, Arbroath, the Archbishop of St. Andrews, the Lords Fleming and Levingston, with the Secretary, who followed, *amounting to a hundred people.*« Chalmers, The Life of Mary, Queen of Scots. I, 208.

vandt den største Udbredelse og umaadelig Indflydelse. Det var ikke heller blot den nye skotske Regjering, der under Jacob den Sjettes Mindreaarighed havde ladet denne Udbredelse være sig magtpaaliggende; det Samme gjælder ogsaa, og maaskee i endnu høiere Grad, om den engelske; medens Dronning Elisabeth gav Buchanan en Pension af hundrede Pund, hilste Cecil, hendes høire Haand, strax den i London trykte Original med ualmindelig Interesse[1] og oversendte Exemplarer af den til den engelske Ambassadør i Paris, idet han befalede denne, at han, som om de kom fra ham selv, i fornødent Tilfælde skulde forære dem til Kong Carl den Niende og til hans høit betroede Mænd, »thi de ville have den gode Virkning at bringe hende i Vanrygte, hvilket først maa gjøres, førend andre Formaal kunne opnaaes«[2]. Aaret efter udkom ogsaa en fransk Oversættelse, der synes at være bleven besørget af en Huguenot og afgjort Fjende af den skotske Dronning[3], men om end den Understøttelse, som Kongerne Carl den Niende og Henrik den Tredie senere lode blive Maria til Deel[4], vistnok ikke heller fyldestgjorde hendes Forventning,

[1] I et Brev til Sir Francis Walsingham og Sir Henry Killigrew i Paris omtaler Cecil Buchanans Pamphlet som »newly printed in Latin, and I hear it is to be translated into English with many supplements of the like condition«. Brevet, dateret Richmond den 1ste November 1571, hos Digges, The complete Ambassador or two Treaties of the intended mariage of Queen Elisabeth. London. 1655. fol. p. 151.

[2] To present it, if need be, to the King, as from yourself, and some of the other noblemen of his council; for they will serve, to good effect, to disgrace her; which must be done, before other purposes can be obtained. Chalmers, The Life of Mary, Queen of Scots. II, 52.

[3] Histoire de Marie Royne d'Escosse touchant la conjuration faicte contre le Roy et l'adultère commis avec le Comte de Bothwell, traduicte en François par Thomas Waltem. Edinbourg par moy Thomas Waltem. 1572.

[4] Cheruel, De Maria Stuarta, utrum Henricus III eam in suis periculis tutatus fuerit, an omni ope destitutam Anglis prodiderit. Rotomagi

om man endog i de Thous historiske Fremstilling af Maria Stuart endnu kan finde en Paavirkning af Buchanan, blev dog altid i det katholske Frankrig fra Marias Ungdomsophold bevaret en Deeltagelse for hendes Skjæbne, der fulgte hende lige til hendes rystende Død [1], og her opnaaede Buchanans Skrift ikke hele den dermed tilsigtede Virkning. I det protestantiske England var Jordbunden derimod langt bedre forberedt for den giftige Plante; den engelske Dronnings Sendebud i Skotland og Befalingsmænd paa Grændsen, og endnu mere de upaalidelige skotske Meddelere, der stode til disses Raadighed, havde lige siden Marias Forbindelse med Darnley kun altfor hyppig vidst at tiltale Elisabeths bekjendte Stemning ved at indberette megen løs Snak om hendes Medbeilerinde, og efter Maria Stuarts Fangenskab i England gik man derpaa her endnu langt videre i den samme Retning. Hvor høit den allerede tidligere indledte Kalumni mod Maria, efter Udgivelsen af Buchanans Skrift, tilsidst steg i England, fremgaaer paa en slaaende Maade af den Brevvexling, som Maria Stuart under sit Fangenskab i England førte med Castelnau de Mauvissière, den franske Ambassadør i London. Man havde i Aaret 1584 udspredt det Rygte om hende i England, at hun stod i et utilladeligt Forhold til selve sin Fangevogter, Jarlen af

---

1849. Grunden til, at Frankrig ei gjorde mere for den skotske Dronning, tilskrives for en Deel Catharina af Medicis ugunstige Indflydelse. Denne skal tidligere have følt sig tilsidesat af Maria Stuart, og kunde man troe en Skrivelse fra den pavelige Nuntius i Paris, »la Regina di Scotia un giorno gli disse, che non sarebbe mai altro che figlia di un mercante« (Cheruel, Marie Stuart et Catherine de Medicis. Paris 1858. p. 17.)

[1] Jvnfr. Erkebiskoppen af Brügges »Oraison funebre« over Maria Stuart i Nôtre-Dame Kirken i Paris — den samme, hvori hun var bleven viet til Frants den Anden — hos Jebb, De vita et rebus gestis serenissimæ principis Mariæ, Scotorum Reginæ, Franciæ Dotariæ. II, 671.

Shrewsbury — den samme, der senere med Jarlen af Kent, som Elisabeths Fuldmægtig, stod ved Siden af Skafottet, hvorpaa Marias Hoved faldt —, og Mauvissière troede ikke at turde fortie dette Rygte for hende. »Jeg tør ikke heller,« skriver han, »fordølge for Eder, at Eders Fjender have udspredt, at I har havt et Barn og nu i en Forbindelse med Eders Vogter er bleven svanger for anden Gang«[1]. Med en forklarlig Varme svarede Maria: »Der gives Intet, som jeg ikke vilde vove for min Ære, der, selv om jeg ikke var bleven stillet saa høit paa Jorden, dog er mig kjærere end tusind Liv. Derfor beder jeg Eder paa det indstændigste, at I utrættelig vil vedblive paa den til Tilintetgjørelsen af denne afskyelige Bagvadskelse betraadte Vei, indtil der bliver mig tilstrækkelig Fyldestgjørelse til Deel enten ved en offentlig Bekjendtgjørelse i hele Riget, hvorpaa I i Særdeleshed skal holde fast, eller ved en exemplarisk Straf over Ophavsmændene[2].« I dette Tilfælde har ogsaa hendes Navn opnaaet en afgjort Opreisning[3], om endog det hele Billede, som Buchanan havde udmalet af den katholske Dronning, ikke derved blev udvisket i England. Et af Hovedtrinene til det Skafot, som saa mange Englændere vedblivende vilde see hende betræde, tør vel siges at være dannet af Buchanans Skrift. I Skotland havde Buchanan ogsaa selv sørget for, at det Angreb paa Maria, som først var bleven fremsat i de Lærdes almindelige Sprog, ogsaa kunde

---

[1] Mauvissières Brev hos Raumer, Die Königinnen Elisabeth und Maria Stuart. S. 378.

[2] Maria Stuarts Brev til Mauvissière af 25de Februar 1584, hos Labanoff, Lettres de Marie Stuart. VI, 43.

[3] I et Brev fra December 1584 fortæller Maria Stuart, at Grevinde Shrewsbury, fra hvem hine Kalumnier vare udgaaede, var bleven nødt til knælende at kalde dem tilbage. Labanoff, Lettres de Marie Stuart. VI, 69. Raumer, Die Königinnen Elisabeth und Maria Stuart. S. 392.

blive tilgjængelig for og virksom hos Landets menige Folk; hans skotske Oversættelse af hans latinske Originalskrift blev et slaaende Exempel paa Kraften i det gamle skotske Tungemaal, viste dettes Evne til i Myndighed endog at maale sig med Romernes Sprog [1].

Inden Buchanan ogsaa i den latinske Skotlands Historie, som han udgav tyve Aar senere, atter optog Sigtelserne fra sit Flyveskrift, var det hæslige Billede af Maria Stuart, som dette først havde bragt ud i Verden, blevet udmalet endnu mere af hans Ven og Samtidige John Knox, den anden af de Forfattere, hvis Fremstilling senere saa længe har ligget til Grund for den almindelige Opfattelse af Skotlands Dronning. Knox's Fremstilling af Reformationens Historie i Skotlands Rige er i formel Henseende bleven stillet over Alt, hvad Storbritannien tidligere kan opvise i prosaisk Literatur, man har meent at maatte gaae ned til Midten af det attende Aarhundrede, inden man i det Mindste i Skotland kunde træffe noget Skrift, der kunde maale sig med det, men ved Siden heraf maa det siges, at Reformationens Heros ogsaa i sit historiske Værk fremtræder med den samme Hensynsløshed og Voldsomhed, der gjenfindes i al hans Tale og Skrift, og hvorved han endog vakte Opsigt hos sin egen haarde Samtid [2]. Ingen Dominicanermunk kunde, som det med Føie er blevet

---

[1] Ane Detectioun of the Doingis of Marie, Quene of Scotland, twiching the Murther of hir Husbond. Translated out of the Latine, quhilk was written be M. G. B. Sanctandrois be Robert Leekprevick. 1572.

[2] Det har tidligere været antaget, at de meest anstødelige Steder i dette Værk, der cirkulerede i Haandskrifter, inden det blev udbredt i Trykken, kun vare sildigere Interpolationer, men denne Tro er ikke længer holdbar efter den sidste og omhyggelige Udgave af Reformationens Historie ved David Laing, som er bleven fulgt i denne Undersøgelse.

bemærket[1], i Intolerance overgaae Knox, der paa det bestemteste forfægtede, at det var Pligt at straffe »Afgudsdyrkerne« med Døden, og i Reformationshistorien ligefrem betegner Riccios Mord som »en retfærdig Gjerning, der ret fortjente enhver Lovprisning«[2]. For Skotlands Reformator var Skotlands katholske Dronning, lige siden hendes Tilbagekomst til Hjemmet, allerede dømt paa Grund af sin Troesbekjendelse, og Dommen blev vistnok ikke formildet efter den Sammenkomst, som hun der havde med ham, og hvori, efter hans egen Fremstilling af den, Overlegenhed baade i Argumentation og Maadehold har været paa den unge Fyrstindes Side[3]. Ogsaa efter Knox's Optegnelser blive Sølvæskens omstridte Skrivelser utvivlsomme Vidnesbyrd om Maria Stuarts tidlige Lidenskab for Bothwell[4]. Skjønt Dronningens Billede ikke heller bliver lysere i Reformationshistorien end i Buchanans Flyveskrift, er det iøvrigt dog ikke, saaledes som her, Forholdet til Bothwell, der maa afgive den sorteste Farve, Bothwell findes endog i Knox's Værk ikke omtalt uden en vis umiskjendelig Deeltagelse; men for saa vidt kom ogsaa Knox til at give alle Sigtelserne i Buchanans Flyveskrift ny Vægt, som han overhoved har fremstillet Livet ved Maria Stuarts Hof med saadanne Farver, som om det kunde have egnet sig for »et Bordel«[5]. For Øine som hans kunde Intet ved dette Hof finde Naade, det havde lige fra Dronningens Hjemkomst fra Frankrig kun været

[1] Hallam, Constitutional History of England. London. 1842. I, 138.
[2] That just act, and most worthy of all praises. Knox, History of the Reformation in Scotland. II, 235.
[3] Knox, History of the Reformation in Scotland. II, 277—86. Jvnfr. II, 331—335, 371—377, 387—389, 403—411.
[4] He kept her letters to be an awe-bond upon her, in case her affection should change. Knox, History of the Reformation i Scotland. II, 562.
[5] Knox, History of the Reformation in Scotland. II, 368.

en Skive for hans utrættelige Angreb. Thi hun var dengang ikke den Heltinde, som først en følgende Tids sentimentalere Delikatesse og yngre Digteres Romantik senere skabte; hun var munter og livsfrisk, inden de bittre Erfaringer og Lidelser uddannede den Karakteer, hvis Alvor endog vidste at betvinge Dødens Rædsler; hun havde, som en af hendes første Forsvarere allerede fremhævede mod Buchanans Flyveskrift[1], fra sit Ophold i Frankrig medbragt dettes friere Væsen til Skotland, til dettes halvvilde Sæder og næsten barbariske Enthousiasme for Reformationen; at et gammelt Hoved paa ungdommelige Skuldre strider mod Naturen, var Noget, der her ei blev taget i Betragtning af Presbyterianernes Strenghed, hendes ungdommelige Tilbøielighed for Musik, Dands eller Maskefester stempledes stedse som Afskyelighed i det ultracalvinistiske Land, hvor den Retning allerede var begyndt, der senere har ladet Søndagene see alle offentlige Samlinger lukkede og selv Udflugter i Naturen banlyste, og hvor det endnu næsten gjælder for Synd at gjæste et Theater.

For det Billede af Livet ved det skotske Hof, som Knox's Historie skulde efterlade, maatte især en ulykkelig Fremmeds Skjæbne afgive den mørke Skygge. Blandt det store franske Herrefølge, der ledsagede Maria Stuart, da hun i Aaret 1561 vendte hjem til Skotland, var ogsaa Chatellard, en Adelsmand fra Dauphiné. Den berømte Bayard havde været hans Grand-

[1] Il ne voit et considère point, que ceste Royne ayant esté nourrie en France se ressentoit des libertés honnestes de ceste royaume, ou les soupçons sont éloignez des privautés. Contre les peruerses calomnies des trahistres accusans la très-illustre, très-chaste et débonnaire Princesse, Madame Marie, Royne naturelle, legitime et souveraine d'Escosse. 1572. Igjen aftrykt hos Jebb. I, 457.

onkel paa Mødrenesiden[1], og selv gjorde han sig bemærket baade ved Aand og Kjækhed, men endnu mere ved et høist exalteret Væsen. Med en Troubadours Følelser sværmede han for den unge, skjønne Dronning, som Sommerfuglen flagrer omkring Lyset. Paa Overfarten til Skotland seilede han i det samme Skib som Maria, og da man paa Grund af Mørket maatte antænde Lanterner og Fakler, greb han Leiligheden til at bemærke, at »denne Lanterne og denne Fakkel ere aldeles ikke nødvendige for at klare os Søen, thi denne Dronnings skjønne Øine ere saa glimrende, at de med deres Ild formaae at oplyse det hele Hav, ja at antænde det, om fornødent gjøres.« Inden han med den af de store franske Herrer, der havde taget ham med, Hertugen af Danville, senere Connetable af Frankrig, fulgte tilbage til Fastlandet, stilede han, efter Tidens Smag, franske Sonnetter til Dronningen, som hun stundom besvarede med lignende, og da han i Frankrig havde seet den første Religionskrig udbryde mellem Katholikerne og Huguenotterne og, selv hørende til disse, hverken vilde fægte mod sine Troesfæller eller føre Vaaben mod sin nævnte Beskytter, drog han efter en kort Fraværelse, med en Anbefalingsskrivelse fra denne, igjen over til Skotland. Troubadouren medbragte et Hefte med nye Digte, som han overrakte Maria, blev atter en velkommen Gjæst i Holyrood, hvor han i Dandsen ofte havde den Ære at have hende til Dame, og overøste igjen Dronningen med Smigrerier, der vel kun vandt ham hendes Smiil, men Smiil, der bleve ham skjæbnesvangre; thi de fristede

---

[1] Brantôme, Vies des dames illustres, i Oeuvres du Seigneur du Brantôme. I, 183. Ifølge en Henviisning hos Joseph Robertson (Inuentaires de la Royne Descosse. Preface. p. 75) til et Tidsskrift, »La France Protestante«, der her har været utilgjængeligt, hed denne Slægtning af Bayard egentlig Pierre de Boczosel, Herre til Chastelard.

ham, som Brantôme udtrykker sig, til »ligesom Phaeton« at hige efter saa høi en Sol, at han omkom. I Februar 1563 fordristede han sig til, væbnet med Sværd og Daggert, at stjæle sig ind i Dronningens Soveværelse, hvor han søgte at gjemme sig under hendes Seng, indtil hun gik til Hvile. Inden dette skete, blev han dog opdaget, og da man Morgenen efter gav Dronningen, som man om Aftenen ei havde villet forurolige, Underretning om hans frække Adfærd, tilgav hun ham vel, men bortviste ham herefter fra sin Nærhed[1]. To Dage efter, den 14de Februar, da Dronningen havde tiltraadt en Reise fra Edinburgh til St. Andrews og overnattede i Burntisland, forfulgte Chatellard hende imidlertid atter til hendes Soveværelse under Foregivende, at han vilde forsvare sig mod hendes Dadel; Maria bød ham øieblikkelig at fjerne sig, og da han tøvede hermed, kaldte hun med høie Skrig paa Hjælp. Chatellard blev fængslet, sat under Tiltale som Majestætsforbryder, dømt til Døden og den 22de Februar 1563 henrettet paa Torvet i St. Andrews. Inden sin Bortgang fra Fængslet læste han atter i sin Ven, Digteren Ronsards Oder Hymnen til Døden; paa Skafottet vendte han sig mod den Egn, hvor han antog, at Dronningen opholdt sig, og skal med disse Ord have sendt hende sin sidste Hilsen: »Farvel, skjønneste og grusomste Fyrstinde i hele Verden!« [2]

---

[1] Mais la Reyne, sans faire aucun scandale, luy pardonna. Brantôme, Vies des dames illustres, i Oeuvres du Seigneur de Brantôme. I, 188. Chatellard havde inden sin anden Reise til Skotland til Afsked hilset paa Brantôme, »car nous estions bons amis«.

[2] Adieu, la plus belle et la plus cruelle princesse du monde. Brantôme, Vies des dames illustres, i Oeuvres du Seigneur de Brantôme. I, 188. Brantôme tilføier: »Aucuns ont voulu discourir à quoy il l'apelloit tant cruelle, ou si c'estoit, qu'elle n'eut pitié de son amour ou de sa vie. Là-dessus, qu'eust elle sçeu faire? Si, après le premier pardon,

At en Tildragelse som denne vilde sætte Ondt i Omløb, har den unge Dronning, der i den fandt Opfordring til at lade en af sine fire Marier dele Soveværelse med sig[1], vel maattet sige sig selv, og blev strax bebudet af Thomas Randolph, paa hiin Tid endnu Elisabeths Ambassadør i Skotland. Randolph, hvis Beretninger dengang og endnu langt senere — indtil Marias Forbindelse med Darnley krydsede de engelske Planer — ellers altid kun fandt den skotske Dronning »saa værdig, saa viis, saa hæderfuld i al hendes Færd«[2], lægger dog ogsaa ved sin Omtale af hiin »beklagelsesværdige« Tildragelse Dronningen selv kun til Last, at hun havde viist for stor Ligefremhed mod en lavere staaende Person, der havde været altfor uværdig dertil[3]. Idet derimod Knox's Historie, uden dog at skjelne mellem de to Attentater, ogsaa har en Episode om Chatellard — eller, som han her unøiagtig nævnes, »den stakkels Chattelet« —, søges den Mening først bibragt Læserne, at den opbragte Dronning egentlig vilde have havt

elle eut donné le second, elle estoit scandalizée partout«. Dommen vilde iøvrigt stille sig i et nyt Lys, hvis Chatellard virkelig inden sin Død havde bekjendt kun at have handlet som et Redskab for Protestanterne og Guisernes Fjender, der ved Dronningens Beskæmmelse vilde see hende udelukket fra et dengang befrygtet, nyt fyrsteligt Ægteskab. Men det er kun i en Beretning af 3die Mai 1563 fra Perrenot de Chantonnay, den spanske Ambassadør i Paris (hos Teulet, Papiers d'Etat. III, 5), at man nu kan træffe denne Beretning om Chatellard, hvorefter »enemigos de la casa de Guisa le avian persuadido de passar en Escocia y procurar por todos las vias possibles de hazer alcuna cosa con la qual la honra de la dicha Reyna viniesse a' disputa.«

[1] Hun valgte dertil Maria Fleming, senere Maitlands Hustru. Joseph Robertson, Inuentaires de la Royne Descosse. Preface. p. 49.

[2] Randolphs Beretning til Cecil af 21de Mai 1565, hos Raumer, Die Königinnen Elisabeth und Maria Stuart. I, 64.

[3] Unto so unworthy a creature and object a varlet. Randolphs Beretning til Cecil af 14de Februar 1563, hos Raumer, Die Königinnen Elisabeth und Maria Stuart. I, 26.

ham hemmelig ombragt, for at han ikke skulde yttre Noget til hendes Vanære; og efter at Fortællingen dog ikke kan fortie, at den franske Protestant er bleven tiltalt for Retten og dømt, bliver Slutningen endnu den samme: »Og saaledes modtog Chattelet Lønnen for sin Dandsen, thi han mistede sit Hoved, for at hans Tunge ei skulde røbe vor Dronnings Hemmeligheder«. Men naar man endog, som det forlængst er blevet paaviist[1], ofte ei engang kan stole paa Knox's Angivelser, hvor disse angaae Sager, hvortil han kunde have Kundskab, er hans Historie overhoved stedse især mistænkelig paa de Steder, hvor den bringer Skildringer af Hoffet. Og i det her berørte Tilfælde synes ogsaa netop Forholdet mellem Buchanan og Knox at faae en særegen Betydning. Ligesom der i Knox's Reformationshistorie haves en Henviisning til Buchanans Flyveskrift[2], saaledes har Buchanan, skjønt Knox's Hang til Overdrivelser ei var ham ubekjendt[3], dog i sin Skotlands Historie saa ofte ladet det beroe med at afskrive Knox, at hans fuldstændige Udeladelse af Fortællingen om Chatellard vel tør ansees for betegnende[4]. Grunden til, at han her ei har fulgt Knox, turde vel ogsaa foreligge. Ifølge Knox skulde nemlig hiint Ønske om at see Chatellard hemmelig dræbt, som han har villet tillægge Dronningen, være strandet paa Murrays

[1] Af Lord Hailes, Annals of Scotland. Edinburgh. 1819. III, 260—262.

[2] Knox, History of the Reformation in Scotland. II, 562.

[3] I det Aar, hvori Reformatoren døde, skriver Buchanan til Randolph: »As to Maister Knox, his hystorie is in hys freindes handes, and thai ar in consultation to mitigat sum part the acerbite of certain wordis.« Buchanans Brev hos Wright, Queen Elisabeth and her Times. I, 429.

[4] Joseph Robertson har allerede gjort opmærksom paa denne Buchanans »omission of the story of Chatellard, which the Reformer tells with scandals, as far as I have observed, told by no one else.« Inuentaires de la Royne Descosse. Preface. p. 126.

Modstand, men efter hvad Randolphs Beretninger oplyse, var det netop Maria, der gjerne vilde have Chatellard frelst fra Døden, og derimod den endnu dengang saa formaaende Murray, der med andre Medlemmer af Statsraadet gjorde gjældende, at Dommen maatte fuldbyrdes[1]. Den Retsprotokol, hvori man især kunde truffet nærmere Oplysninger om den Brøde, hvorfor Chatellard blev straffet, er nu for hele Tidsrummet fra Mai 1562 til Mai 1563 gaaet tabt; men ogsaa Chatellards egne Vers klage netop kun over, at hans »Flamme« hos Dronningen havde mødt uovervindelig Kulde[2]. Den Sikkerhed, hvormed Knox her har villet tillægge Dronningen et utilladeligt Forhold, veier ikke mere end den Sikkerhed, hvormed til Exempel et af hans andre Udfald mod Marias Hof melder saaledes: »Det var bekjendt nok, at det var for Skams Skyld, at man fik saa meget Hastværk med Bryllupet for John Sempill, kaldet Dandseren, og Maria Livingston, med Tilnavnet den lystige«[3]. Der sigtes herved til Ægteskabet mellem Maria Livingston, en af Dronningens fire Marier, en Datter af Lord Alexander Livingston, og den unge John Sempill af Beltrees, en Søn af Lord Robert

---

[1] Randolphs Beretning hos Raumer, Die Königinnen Elisabeth und Maria Stuart. S. 29.

[2] De findes aftrykte i Tillæggene til Mémoires de Messire Michel Castelnau, Seigneur de Mauvissière. Illustrez par J. le Laboureur. Bruxelles. 1731. fol. I, 549—550, og have Linier som disse:

Et neantmoins la flâme,
Qui me brule et enflâme,
De passion,
N'émeut jamais ton ame
D'aucune affection.

[3] But yit wes not the Courte purged of hureis and huredome, quhilk was the fontane of sic enormities, for it wes weill known, that shame haistit mariage betwix Johne Sempill, callit the Danser, and Marie Livingstoune, surnameit the Lustie. Knox, History of the Reformation. II, 415.

Sempill; deres Forbindelse blev støttet af Maria Stuart, der ved et Gavebrev af 9de Marts 1565 overdrager det unge Par en Deel Jordegods, »eftersom det nu har behaget Gud at bevæge deres Hjerter til at indtræde i Ægteskabets Stand«[1]. Men det var saa langt fra, at man har havt Hastværk med dette Bryllup, at man allerede Maaneder i Forveien finder det bebudet i de fremmede Ministres Beretninger, af hvilke Randolph dengang omtaler en Jarlen af Bedford tiltænkt Indbydelse til det forestaaende Bryllup[2]. Knox staaer ogsaa ene, naar han ikke engang fritager Maria Stuarts Moder, Enkedronningen Maria af Guise, for sine Sigtelser, men snart paa den anstødeligste Maade taler om den katholske Regentinde, som om hun havde været Kardinal David Beatons Maitresse, og snart synes at antyde, at hun havde staaet i et lignende Forhold til d'Oysel, Befalingsmanden over de franske Hjælpetropper i Skotland[3].

Saaledes forholder det sig med de Kilder, hvoraf saa mange senere Skrifter have øst deres Fremstilling, naar de allerede førend Darnleys Død lade Maria Stuart have overgivet sig til Bothwell i lidenskabelig Elskov. I Forening med de kirkelige og politiske Lidenskaber, der villig troede alt Slet om en farlig Fjende, kunne de forklare, hvorfor den hos Sam-

---

1 The Acts of the Parliaments of Scotland. II, 559.

2 Randolphs Breve til Cecil og til Jarlen af Bedford, begge af 9de Januar 1565, i Calendar of the State Papers relating to Scotland. I, 204. Paul de Foix's Skrivelse til Catharina af Medicis, fra Januar 1565, hos Teulet, Papiers d'Etat. II, 32.

3 Knox, History of the Reformation in Scotland. I, 92, 203. II, 70. Det er en Nemesis, at Knox fra den katholske Side lige indtil den sidste Tid selv er bleven Gjenstand for lignende Sigtelser, som han saa let var færdig til at udsprede mod Andre. See til Exempel The Life and Times of John Knox. Two Lectures delivered to the Members of the Edinburgh St. Patricks Catholic young Men's Society. Edinburgh. 1868. p. 69—71, 92—93.

tiden og den nærmeste Efterslægt herskende Mening i Skotland og England saa hurtig blev enig om et Punkt, der har været saa længe omstridt i Eftertiden. Men i og for sig ere de positive Vidnesbyrd om Maria Stuarts tidligere Forbindelse med Bothwell kun af en saadan Art, at de snarest kunde friste til ogsaa i denne Henseende kun i Maria at see et Offer for saadanne løse Rygter, der saa gjerne hjemsøge den Høitstaaende. Derfor er det nu ogsaa Tilfældet, at der lige over for de mange Skildringer, der baade have ladet Maria Stuart tage Deel i Darnleys Mord og førend dette fremstille hende som Bothwells hensynsløse Elskerinde, staaer en anden Række af Skrifter, hvori Dronningen ikke blot frikjendes for enhver Mistanke om Deeltagelse i Mordet paa sin Ægtefælle, men ogsaa med den samme Sikkerhed bliver frikjendt for enhver Forbindelse med Bothwell, inden denne senere bortførte hende til Dunbar. Men denne Sikkerhed turde dog være altfor stærk, en Mellemvei synes dog vel her at maatte frembyde sig som den, der turde komme det Sande nærmest. Man behøver vistnok ikke at see Maria Stuarts Haand i den Katastrophe, der endte Darnleys Dage, og man kan ogsaa med Grund anerkjende Upaalideligheden i de positive Vidnesbyrd mod Dronningen om en foregaaende Forbindelse med Bothwell, men dog bliver det altid, uden Forudsætningen om en saadan tidligere Forbindelse, vanskeligt at fatte hendes hele følgende Holdning lige over for Bothwells Færd. Uden denne Forudsætning er det vanskeligt at forstaae, hvorledes hun saa kort Tid efter Darnleys Død kunde bestemme sig til at ægte Jarlen, til at ægte den, der nyligen havde været sigtet for at være — Darnleys Morder[1].

[1] Efter at denne historiske Undersøgelse først fremkom i Aaret 1863, er baade Antallet af dem, der med Hensyn til de tvende ovenfor om-

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
Darnleys Mord foregik Natten mellem den [illegible]
og Mandagen den 10de Februar 1567. Efter at [illegible]
Tid faktisk havde levet som skilt fra Dronningen [illegible]
[illegible]

handlede Spørgsmaal have taget Parti imod Maria [illegible]
der i begge Henseender have frikjendt hende [illegible]
Klagernes Række sluttede sig James Anthony Froude [illegible]
of England from the fall of Wolsey to the death of [illegible]
Hill Burton i hans «History of Scotland». Det [illegible]
hos Froude, der har sat sig til Opgave at rense [illegible]
og Elisabeth for alle Beskyldninger for Grusomhed og [illegible]
kun at see Opofrelser for Samfundsvellet, hvor [illegible]
Stuart, en Flygtighed i Kildernes Benyttelse, der har [illegible]
positive Feil. Paa flere af disse Feiltagelser blev [illegible]
1868 gjort opmærksom i en Artikel om «Marie Stuart [illegible]
historiens» af L. Wiesener, i Revue des Questions [illegible]
ème Année. IV, 385—436. Troisième Année, V, 49—[illegible]
Hos Froude kan man saaledes træffe en af Maria Stuarts [illegible]
fremstillet som «the Abbot of St. Cross», fordi han [illegible]
til, at Sainte-Croix var den franske Oversættelse af [illegible]
Whittingham-Castle i East Lothian, hvor Archibald [illegible]
omtalt som et Værtshuus (the hostelry), hvori Bothwell [illegible]
mødtes med Morton, finde Darnley phantaserende over [illegible]
sig «to the Scilly Isles», skjønt Udtrykket «au-delà des [illegible]
tilsigtet fransk Skrivelse, som i alle Optegnelser fra hin Tid [illegible]
Betydning af Kontinentet, og naar man ved Siden af lignende [illegible]
han ikke ofte ogsaa støder paa den Uskik, at de historiske [illegible]
af gjøre Fremstillingen mere levende, blive indførte talende [illegible]
at de samme Citationstegn hos Froude baade omfatte [illegible]
hjemles ved Kilderne, og Ytringer, der alene stamme fra [illegible]
Phantasi, kan man lige over for denne ikke heller finde [illegible]
ubegrundet, hvormed den franske Kritiker advarer [illegible]
Lethed: «Si l'on n'y prenait garde, elle ferait déchoir l'[illegible]
rang où l'avait portée la fort et droit génie de tant [illegible]
storiens». Wieseners Bedømmelse af den Maade, hvorpaa [illegible]
Historie var bleven behandlet af Burton, var ei meget [illegible]
til de Anker, som han gjorde, giver den i Aaret 187[illegible]
Udgave af Burtons store og fortjenstfulde Værk i [illegible]
[illegible] samme Anledning. Selv var Wiesener [illegible]
sin Kritik af Froudes og Burtons Skildringer, fremkaldt [illegible]

fter de Amnesteredes Tilbagevenden, som det synes med en bestemt Anelse om en forestaaende Fare, selv pønset paa at

---

Arbeide (Marie Stuart et le Comte de Bothwell. Paris 1863.), der i enhver Henseende frifandt Maria Stuart for Skyld, men ogsaa denne Fremstilling kunde ikke opnaae almindelig Anerkjendelse (jfr. Historische Zeitschrift, herausg. von H. v. Sybel. XIV, 521—524.); senere har Alexander M'Neel-Caird (Mary Stuart, her Guilt or Innocence. Second Edition. Edinburgh. 1866.), Jules Gauthier (Histoire de Marie Stuart. Paris 1869. T. I—III.) og John Hosack (Mary Queen of Scots and her Accusers. Edinburgh. 1869.) stillet sig paa samme Side som han. Gauthier har især som betydningsfuld meent at kunne anføre en af ham fra Arkivet i Simancas fremdragen Indberetning, hvorefter Dronning Elisabeth selv i Aaret 1568 for den spanske Ambassadør i England har omtalt de Maria Stuart tillagte Skrivelser som falske; men det bør dog herved bemærkes, at denne deres Omtale af Elisabeth er ældre end Aabningen af Konferensen i England og hine Aktstykkers Fremviisning for Kommissærerne i Westminster, den findes, efter hvad Gauthier selv anfører, allerede i en Beretning fra Guzman da Silva af 21de Juli 1568 (Dixome que *no era verdad*, aunque Ledington avia tratado esto, y que si ella le viese, le diria algunas palabras que no le harian buen gusto). Det uden Sammenligning ypperste af de nyeste Forsvarsskrifter er imidlertid Hosacks, der for første Gang har offenliggjort den almindelige Udsigt over Maria Stuarts foregaaende Forhold i Skotland eller den saakaldte »Book of Articles«, som Murray tilligemed de Søsteren tillagte Skrivelser lod meddele de engelske Kommissærer i Westminster (Hosack, Appendix. p. 522—548). Det er aabenbart, at Buchanan, for saa vidt han ikke selv skal antages at have havt Deel i Affattelsen af Texten, deraf har laant de fleste Træk til sit senere Flyveskrift, men Malcolm Laing, der selv aldrig havde seet det nu fremdragne Aktstykke, har dog feilet, for saa vidt han har villet gjøre gjældende, at det var »utvivlsomt det samme« som Flyveskriftet (History of Scotland. I, 241); den bedre underrettede Camden (Annales rerum Anglicarum et Hibernicarum regnante Elizabetha. p. 144) har med større Ret skjelnet mellem begge. En ny Ankepost møder man saaledes i Murrays Klagemaal over Søsteren, for saa vidt dette ogsaa vil gjøre gjældende mod hende, at hun i sit Testament i Aaret 1566 fremfor Alle skulde have begunstiget Bothwell og derimod ikke undt Darnley det Mindste af sine Eiendele (She disponit also hir haill movables to uthers beside hir husband), en Beskyldning, der nu saa heldigen kan gjendrives ved Hjælp af hine hendes ovenfor paaberaabte egenhændige testamentariske Bestemmelser, der fandtes i Aaret 1854.

forlade Skotland og at begive sig til Frankrig eller Spanien, var der, som tidligere et Par Dage om Sommeren, ved Nytaarstid indtraadt en Tilnærmelse. Thi da Darnley blev angreben af Kopperne under sit Ophold i Glasgow, sendte Dronningen ham sin Læge, tilskrev ham flere venlige Breve[1] og kom endelig selv til ham til Glasgow, for derpaa, da hans Kræfter tillod det, i en Bærestol at føre ham tilbage til Edinburgh. Hertil ankom hun med Kongen om Aftenen den 30te Januar 1567. For, som det hed sig, ikke her at udsætte Andre, og navnlig ikke den unge Kongesøn, for Smitten, og for tillige at skaffe Darnley en friskere Luft under hans Rekonvalescens, blev han ikke strax bragt til det lavere liggende Holyrood, men, da han selv ikke heller vilde boe i Craigmillar-Castle Syd for Edinburgh, saaledes som det først var paatænkt[2], ført til en Bolig, som Jarlen af Bothwell imidlertid havde paataget sig at berede til den Syges Modtagelse, og som dog laa tæt nok ved Holyrood til, at Dronningen let kunde besøge ham.

Bothwell, der mødte Kongen og Dronningen paa Veien med Beretningen om sit Ærindes Udførelse[3], havde valgt et eenligt og afsides, af Haver omgivet Huus, der laa i Nærheden af den saakaldte St. Maria- eller Vor Frue-Markkirke (St. Mary's eller Our

---

[1]) Buchanan, Rerum Scoticarum Historia. p. 213.

[2]) Det hører til de mange vilkaarlige Fordreielser hos Froude, at han fremstiller Darnley som ivrig for at komme til Craigmillar og forhindret heri af Dronningen (History of England. VIII, 363). Darnleys Tjener, Thomas Nelson, der ledsagede dem fra Glasgow, har netop udtrykkelig bemærket, at det var Darnley selv, der ikke vilde tage til Craigmillar, og at derfor Bestemmelsen blev forandret.

[3]) »And Bothuell, *keipping tryist* (ɔ: trust), met hir upon the way«, hedder det herom, med en Allusion til Bothwells Valgsprog, i William Cecils Dagbog hos Laing, History of Scotland. II, 87.

(Lady Kirk in the Fields). Længe førend den skotske Hovedstad havde udvidet sig paa begge Sider af den steile og snævre Aas, der fra Holyrood strækker sig op til Edinburgh-Castle, stod denne Kirke oppe paa det samme Sted, hvor det i Aaret 1582 af Darnleys og Maria Stuarts Søn stiftede Universitet nu har sin Bygning. Kirken havde sit Navn deraf, at den oprindelig havde staaet udenfor Byens Mure, men efter som Byen voxede, var ogsaa Bymuren bleven udstrakt omkring den med dens tilhørende Bygninger, et Hospital eller en Pleiestiftelse og en Præstebolig. Bymuren havde dog ikke frelst disse Bygninger fra at hærjes ved Englændernes Indfald i Aaret 1544, under hvilket de i tre Dage og tre Nætter lode Edinburgh staae i Luer, og ti Aar efter var det ruinerede Hospital kommet i Hertugen af Chatelleraults Besiddelse, der paa det Sted, hvor det havde staaet, lod opføre en Bolig for sig. Præste- eller Domherreboligen var ogsaa nyligen bleven istandsat og som en Præbende overdraget Robert Balfour, en Broder til Bothwells daværende Tilhænger, Sir James Balfour. Denne Bolig havde Besidderen[1] nu overladt til at modtage Darnley. Huset, der vistnok bar Præg af gammelskotsk Simpelhed, om endog neppe paa nogen for Samtiden paafaldende Maade[2], talte sex eller syv Værelser, fordeelte i to Stokværk, der

---

[1]) Med Hensyn til ham hedder det senere i Lairden af Ormistons Forklaring over Bothwells og hans Følgesvendes Færd: »For they had 13 fall keys of the lodging maide and given, as they said to me, by him that aught the house.« Laing, History of Scotland II, 292.

[2]) Den engelske Ambassadør Nicolai Throckmorton, der senere hen i Aaret nogen Tid opholdt sig hos Lord Hume paa Fastcastle, beskriver dette i et Brev til Cecil af 12te Juli 1567 (Tytler, History of Scotland VII, 128), som »very little, a place fitter to lodge prisoners than folks at liberty«, og da Brantôme omtalte Holyrood som en meget skjøn Bygning, glemte han ikke strax at tilføie, at den »ne tient rien du pays« (Vies des dames illustres, i Oeuvres du Seigneur de Brantôme. I, 143.).

forbandtes ved en Vindeltrappe. Det havde een Hoveddør mod Nord, en anden mod Øst førte ud til en Have, og gjennem Bymuren, hvortil Sydgavlen af Huset stødte lige op, førte en Bagdør ned til Kjelderen[1].

Buchanan, der ikke har kunnet lægge Skjul paa, at man som Grund til Valget af Huset ved the Kirk-of-Field deels havde henviist til den nødvendige Forebyggelse af Smitte i Holyrood[2], deels til Stedets sunde Beliggenhed[3], — som i en nyere Tid ogsaa har ladet en nærliggende Grund vælges til Plads for et Hospital —, kan selv dog ikke forstaae, hvorledes der skulde findes frisk Luft »mellem døde Menneskers« Grave, og søger overhoved at fremstille Valget af dette Opholdssted som en Tilsidesættelse af ethvert sømmeligt Hensyn. For saa vidt fortjener det ei at forbigaaes, at man efter en Opdagelse, som man i den nyere Tid har kunnet gjøre, nu dog seer sig istand til at opregne alle de Tapeter til Væggene, de Fløielspuder og al Slags anden Bohave, der i Anledning af Darnleys Ophold i Huset ved the Kirk-of-Field fra Holyrood ere blevne bragte derhen, og som der senere Alt gik tabt. Darnley, der havde sit egentlige Syge- og Badekammer i et af de øverste Værelser, havde saaledes ogsaa

---

1) I Registrum Domus de Soltre, Charters of the Hospital of Soltre. Edinburgh. 1861., udgivet for the Bannatyne-Club ved David Laing, findes meddeelt en Tegning af Grunden ved the Kirk-of-Field paa den Tid, Darnley myrdedes. Originalen blev af den engelske Ambassadør i Skotland sendt til Hoffet i Whitehall og findes nu i det engelske Rigsarkiv.

2) Ducitur Edinburgum, non in palatium. Cur ita? Ne videlicet contagio pestilentis morbi filio adhuc tenello noceret. Buchanan, De Maria Stuarta, Scotorum Regina. p. 67.

3) Cur hic potissimum delectus est locus? aeris salubritas prætenditur. Buchanan, De Maria Stuarta, Scotorum Regina. p. 68. Hos Sir James Melvil (Memoirs. p. 77) findes the Kirk-of-Field ogsaa omtalt »as a place of good air«.

her »en Seng af violet Fløiel, besat med Guld og Sølv«[1], og i »Hallen« eller »Salen« var der blandt andet Bohave ogsaa blevet opsat »en Baldakin af sort Fløiel«.

---

[1]) »Premierement ung lict de veloux viollet à double pante, passementé d'or et d'argent« — saaledes beskrives den i Servais de Condé's Fortegnelse og »Decharge des meubles que j'avoye faict porter au logis du feu roy, lesquelz meubles ont esté perdu sans en rien recouvrer« i Les Inventaires de la Royne Descosse, Douairiere de la France. p. 177—178. Denne Beskrivelse af Sengen stemmer kun lidet med Klagepunkterne mod Maria Stuart, hvormed Murray og hendes andre Fjender fremkom for Kommissærerne i England, og hvoraf eet (Hosack. p. 536.) gik ud paa, at Dronningen førend Darnleys Mord havde ladet nogle Sager af Værdi (of valour) bringe tilbage til Holyrood, nemlig nogle Tapeter og en Seng, i Stedet for hvilken en daarligere (ane utter wors) var bleven opsat. De henvise i denne Henseende til en Forklaring af Thomas Nelson, den eneste af Darnleys Tjenere, der havde overlevet Katastrophen, hvorefter Dronningen havde ladet »en ny Seng af sort figureret Fløiel« borttage fra Darnleys Sygekammer, da hun frygtede for, at den der kunde lide ved Badene, og i Stedet derfor ladet »en gammel Purpurseng« hensætte. Men ligesom den eneste Seng af figureret sort Fløiel, der fandtes i Holyrood, for saa vidt kun uegentlig vilde kunne benævnes »en ny Seng«, som den allerede var kommen i Dronningens Besiddelse i Aaret 1562, saaledes kunde Darnleys Seng, der blev tilintetgjort ved Katastrophen ved the Kirk-of-the Field, ikke heller vel udgives for en gammel Seng, men var en rigelig udstyret Gave fra Dronningen til ham Aaret i Forveien, som dette umiskjendelig fremgaaer af de af Servais de Condé førte, officielle Inventarielister. Tilliden til den hele Ombytningshistorie kunde iøvrigt allerede svækkes, naar man lagde Mærke til, hvorledes Buchanan, der dog antages at have hjulpet ved Affattelsen af de i England overgivne Klagepunkter, senere i sin Skotlands Historie (Historia Rerum Scoticarum. p. 214) har ladet Dronningens, og ikke Kongens, Seng blive ombyttet, men henved tre Aarhundreder maatte dog hengaae, inden den hele Beskyldning fik sin rette Belysning ved den, under Opsøgelse af nogle juridiske Aktstykker fra Begyndelsen af det sextende Aarhundrede, heldig gjorte Opdagelse af Servais de Condés Fortegnelser over Alt, hvad af Bohave gik tabt ved Katastrophen i Februar 1567. Ikke uden Grund fremsatte den berømte, nylig afdøde Sir James Simpson strax efter i en Tale denne Opdagelse som et af de mærkeligste Exempler paa, hvorledes »omstridte Punkter i Skotlands Historie

Skjønt Maria Stuart i de ti Dage, Darnley tilbragte i Huset ved the Kirk-of-Field, havde sit egentlige Ophold i Holyrood, saaes hun dog i dem ogsaa jævnligen i Besøg hos ham. Hun sad oftere hos Darnley i hans Sygeværelse, og ligesom hun stundom fandt Behag i at spadsere i det forrige Dominicaner-klosters nærliggende Have eller medbragte sit Musikchor fra Paladset til Huset ved the Kirk-of-Field, saaledes valgte hun ogsaa, i det Mindste et Par Gange, Onsdagen og Fre-dagen, heller at forblive her om Nætterne end sildigen at vende tilbage til Holyrood. Et af de nederste Værelser, lige under Kongens, var af Hensyn til saadanne Ophold blevet indrettet til Soveværelse for hende, og Darnley skrev dengang ogsaa til Faderen, Jarlen af Lennox, der selv var bleven syg tilbage i Glasgow, om den større Venlighed, Dronningen nu viste ham; da hun en Dag netop traf ham i Færd med at skrive dette Brev, kyssede hun ham kjærligt. Hendes ældre og nyere Fjender have fremhævet Modsætningen mellem Marias

leilighedsviis ere blevne afgjorte ved Haandskrift-Opdagelser, der vare aldeles tilfældige« (Archaiology, its past and its future Work. Edinburgh. 1861 p. 44.). Men selv om en saadan historisk Belysning og Berigtigelse af det Faktiske ei var fremkommen, maa det fra et reent psychologisk Standpunkt vække Forundring, at hiin Maria Stuart tillagte Befaling — eller vel ogsaa den Omstændighed, at en af hendes Jomfruer, Margareta Carwood, ifølge Paris's Forklaring, en Dag skal have ladet denne tilbagebringe et foret Sengetæppe fra Dronningens eget Værelse i Darnleys Bolig — ogsaa af mange nyere Forfattere, og endnu af Teulet (Lettres de Marie Stuart p. 88), har kunnet fremstilles som noget saa Graverende. Mon vel nogen Hustru, end sige en prægtig Dronning, der stod i Færd med at myrde sin Ægtemand, blot for at bevare noget Bohave fra Skade, vilde sætte sig ud over ethvert andet Hensyn? »Hvor kan man vel« — som Lord Stanhope allerede i Aaret 1841 har udtrykt sig i en Recension af Tytlers skotske Historie (Quarterly Review. Vol. lxvii, p. 339) —, »hvor kan man vel finde noget andet Exempel paa en Dronning, der udraaber: Kvæl min Ægtefælle i hans Seng, men spar Gardinerne og Tæppet.«

dligere Uvillie mod Darnley[1], som hun endnu har udtalt et ar Dage førend sin Afreise til Glasgow[2], og hele denne Op- ›rsel, hvori de derfor ville see den afskyeligste Falskhed, kun eregnet paa at dysse det udsete Offer i Søvn. Hendes sam- dige Venner eller sildigere Forsvarere have derimod i Dron- ingens Deeltagelse ved Darnleys Sygdom seet Spiren til en lbagevendende Tilbøielighed[3] og antaget, at det var Frygten ›r en saadan, der fremskyndede Mordernes Gjerning.

Ligesom der ikke kan herske Tvivl om, at Jarlen af Both- ell fra Begyndelsen ikke havde været ene om at undfange

---

[1]) Buchanan, Rerum Scoticarum Historia. p. 213.

[2]) I hendes Brev til hendes Ambassadør i Paris, dateret fra Edinburgh den 20de Januar 1567. Men i det samme Brev skriver hun dog ogsaa: »And for the King, our husband, God knawis alwayis our part towartis him«. Og ligeledes: »Alwayis we persave him occupeit and bissy aneuct to haif inquisitioun of our doyings, quhilkis, God willing, sall ay be sic as nane sall haif occasioun to be offendit with thame, or to report of us any wayis but honorably. Labanoff, Lettres de Marie Stuart. I, 399.

[3]) Telle malaventure est advenue au temps, que sa Majesté et le roy estoient au meilleur mesnaige, que l'on pouvait desirer. Det franske Sendebud de Clernaults Erklæring i Berwick, den 12te Februar 1567, hos Chalmers, The Life of Mary Stuart. I, 113. Den nævnte franske Adelsmand opholdt sig i Skotland, medens den franske Minister du Croc havde faaet Orlov til et Besøg i Hjemmet (Sandret, Ambassade de Philibert du Croc en Écosse. Étude historique. Paris. 1870. p. 12.), og var først to Dage i Forveien bortreist fra Edinburgh, for ufortøvet at give Catharina af Medicis og Kong Carl den Niende nærmere Underretning om Darnleys Død. Han medbragte ogsaa en Skrivelse til disse om Katastrophen, der strax om Mandagen var bleven affattet i det skotske Statsraad, men havde tillige ved sin Gjennemreise i Berwick havt Leilighed til her at give en Beretning om den indtrufne Tragedie, der fra Berwick blev sendt til det engelske Hof. Chalmers (Life of Mary, Queen af Scots. II, 113—115), der ogsaa har aftrykt Clernaults Erklæring mellem sine »Proofs of Marys Reconcilement to Darnley, before she set out to bring him from Glasgow«, giver disse Overskriften: »Amantium iræ amoris redintegratio est«.

Husets [illegible]tereftter. Darnley paa den anden [illegible] Side [illegible] af Veien, saaledes var ogsaa [illegible] længe [illegible] i Skotland, at ikke blot de [illegible] i lavere Stillinger, der senere bleve [illegible] lade for Deeltagelse i Mordet, havde ydet [illegible] dette, men at ogsaa flere høiere Stillede og [illegible] i virksom Bevægelse ved selve Mordgjerningen [illegible] Første, der som et af de underordnede Redskaber [illegible] rettet for Deeltagelse i Mordet, har forklaret [illegible] Aftenen den 9de Februar paa Veien til Kongens [illegible] truffet andre Sammensvorne, som han ikke kjendte [illegible] havde Ansigterne tilhyllede [1] — ligesom de med [illegible] Glipping Sammensvorne kom til Finderup »kappede [illegible] mummede« —, og blandt de tidligste Rygter om Mor[illegible] førelse, der fra Skotland kom til England, træffer [illegible] dette, at man om Mordnatten skal have seet Sir And[illegible] af Fandenside, den ikke amnesterede, landflygtige [illegible] andre i Ledtog med ham »til Hest i Nærheden af [illegible] at hjælpe til ved det grusomme Forehavende, om [illegible] været fornødigt« [2]. Under de stormfulde Aar, der [illegible] Mordet, blottedes ligeledes senere, efterhaanden som [illegible] andrede Partistillinger tillode det, ikke blot Flere [illegible] været mere eller mindre indviede i Sammensværgelsen [illegible] man undlod ikke heller at fremkomme med nye [illegible] Deeltagelse ved selve Mordets Udførelse. Da saaledes [illegible] 1571, under Regentskabet af Darnleys Fader, Kaptain [illegible] Crawford af Jordanhill havde indtaget Dumbarton-[illegible]

[1] Quhilks had cloakes about yare faces, »William Powries [illegible] Laing, History of Scotland, II, 248.

[2] Skrivelse fra Sir William Drury til Cecil af 18de Mai [illegible] of State Papers, Foreign Series, 1566—1568, p. 229.

Dronningens Parti stadigen havde holdt sig siden Begyndelsen af Borgerkrigen, faldt blandt Andre ogsaa John Hamilton, den katholske Erkebiskop af St. Andrews, her i Fangenskab. Han blev, uden nogen rigtig ført Proces, af Seirherrerne ført til Stirling og her hængt; men at han saaledes skulde blive den første Biskop i Skotland, der omkom ved Bøddelens Haand, skyldte han ikke mindst den flereaarige Mistanke om hans Færd ved Darnleys Mord. Indicierne, hvortil ogsaa Buchanan i denne Henseende, først i sit Stridsskrift og senere i sin Historie, med den hos ham ei usædvanlige Letfærdighed har støttet sig, vare dog i det Hele taget kun svage. Buchanan paaberaaber sig saaledes, at Erkebiskoppen, der havde ledsaget Dronningen paa hendes Reise til Glasgow, under sit Ophold i Edinburgh i Vintren 1567 ei, som forhen, boede i Stadens mere befolkede Deel, men i den hans Broder, Hertugen af Chatelherault, tilhørende nærmeste Bygning ved Darnleys Sygehuus, og at man fra den høieste Deel af Edinburgh om Natten her havde seet Lys, der først slukkedes ved Katastrophen[1]. Buchanan, der altid viser sig forblindet af Lennoxernes nedarvede Had mod Slægten Hamilton, maa selv have fundet Indicierne tilstrækkelige, da han, efter Erkebiskoppens Tilfangetagelse, i Forening med Lord William Ruthven og Justitssekretæren, Sir John Bellenden af Auchinoul, i Stirling selv fremførte Anklagen mod Erkebiskoppen; han

[1] Auxit hominum suspicionem, quod tum in ædes fratris Comitis Aranii divertisset, ei domui propinquas, in qua Rex occisus erat, cum semper antea in celebri urbis loco habitaret, ubi commode et salutationibus celebrari et epulis popularem gratiam colligere posset. Item quod e superioribus urbis locis lumen et pervigiliæ in eius ædibus tota nocte conspiciebantur. Ac tum demum, ubi ruinæ propinquæ fragor insonuit, lumina sunt exstincta, et clientes, qui freqventes armati vigilaverant, vetiti egredi. Buchanan, Rerum Scoticarum Historia p. 214.

[illegible] derefter i sin Skotlands Historie, [illegible] ... Sag, at flere forskjellige Afdelinger [illegible] fra forskjellige Sider mødtes til Mordplad[illegible] ... og at een af dem havde bestaaet af [illegible] Hamiltonske Vasaller, der vare blevne udsendte af [illegible] ... Men medens denne dog faa Øieblikke fore[illegible] ... endelig med Anger vedgik senere at [illegible] Broder af Buchanans Yndling, Regenten Murray [illegible] derimod til det Sidste at fralægge sig enhver Beskyld[illegible] tillagde ham nogensomhelst Andeel i Darnleys Mord[illegible] 1581, da Jarlen af Morton, efter at Jacob den Sjette [illegible] overtaget Regjeringen, blev henrettet som Medvidende [illegible] ... blev ogsaa hans Fætter, Archibald [illegible] anklaget for Deeltagelse i Mordet; selv reddede [illegible] idet han flygtede til England, men en Mand ved Navn [illegible] Binning, der havde været i hans Tjeneste paa den [illegible] Mordet fandt Sted, og som selv for sit Forhold [illegible] blev henrettet i Juni Maaned 1581, angav, at [illegible] Herre virkelig om Aftenen var gaaet ud til Værkets [illegible] med ham og hans Medtjener Gaimer[2]; i Aaret 158[illegible] imidlertid Douglas, efter at være frifunden paa en Maade [illegible] mindede noget om Bothwells Frifindelse, selv tagen til [illegible] af Jacob den Sjette. Binning angav ogsaa forend [illegible] John Maitland til Coldingham og Robert Balfour, [illegible]

---

[1] His answer to the first heid wes, that he knew nathing of [illegible] murther, and that he wes sa innocent thairof that he [illegible] God mercie thairfoir .... And sua he continowit to the [illegible] denyall that he haid na knowlege of the Kingis murthour. [illegible] Occurrents, p. 204.

[2] That his master passed to the deid doing, the said Binning [illegible] ... his servants being with him in company. Forklaring [illegible] History of Scotland, II, 337.

Huset ved the Kirk-of-Field, som Medskyldige, og mod disses Brødre, mod Statssekretæren William Maitland af Lethington og Sir James Balfour, var den samme Sigtelse allerede tidligere bleven rettet, men det synes, at Samtiden dog ogsaa med Hensyn til dem forvexlede det foregaaende, almindelige Forbund mod Darnley og Kundskaben om det tilsigtede Maal med selve Værkets Udførelse.

Hovedmanden for dette var i alt Fald utvivlsomt Jarlen af Bothwell. Til sine nærmeste Hjælpere havde han valgt fire mindre skotske Lairder, Vasaller af sig, nemlig James, Laird af Ormiston i Teviotdalen, dennes Onkel eller, som han paa Skotsk nævnes, hans *faderbroder*, Hob Ormiston, John Hay af Talla og John Hepburn af Bolton, en Fætter til Jarlen. I Forening med disse, som han vandt for Værket ved at betroe dem Adelens Aftale i Craigmillar[1], benyttede eller medtog Jarlen om Mordnatten ogsaa af sine Tjenere William Powrie, Patrick Wilson og George Dalgleisch, af hvilke dog den Sidste, førend sin Henrettelse, høitideligen erklærede, at han, dengang han fulgte Bothwell, ikke vidste, at det gjaldt Kongens Død, førend denne allerede havde fundet Sted[2]. Af Dronningens Tjenere havde han fremdeles sikkret sig den afgjørende Medhjælp af Franskmanden Nicolas Hubert eller Paris, der tidligere

---

[1] The earle requyred me to take pairt with him therein, because, as he alledged, I was ane man of activeness, alace theirfor! Quhair I utterly refuisit, and said, God forbid, bot, gif it were upon the field, to fight with your Lordschip unto the death, I sould not feir my skinn cutting. Then the said Earle said to me: Tuishe, Ormiston, ye need not to take feir of this, for the haill lords has concluded the samen langsyne in Craigmiller. Lairden af Ormistons Bekjendelse, hos Laing, History of Scotland. II, 291.

[2] Daglishe sayd, as God shall be my jugde, I knew nothing of the Kinges daith befoir it was done. Dalgleisch's Bekjendelse, hos Laing, History of Scotland. II, 264.

havde været i hans egen Tjeneste; til ham henvendte han sig om, og af ham opnaaede han tilsidst Nøglen til Dronningens Værelse i Balfours Huus, han vilde ogsaa raade over den, skjønt han allerede i Forveien havde vidst at skaffe sig Nøgler, som kunde lukke op allevegne der. Foruden de her nævnte mere underordnede Mænd anfører endelig Parlamentsakten, der den 30te December 1567 udstedtes mod Bothwell, ogsaa Symon Armstrong og William Murray som Medskyldige i Mordet [1].

Lord Robert Stuart, Prior af Holyroodhouse, Marias Halvbroder, havde under Tausheds Løfte betroet Darnley, at Dødsfare truede hans Liv, hvis han ikke hastig forlod det Sted, hvor han opholdt sig [2]. Darnley fortalte dette igjen til Dronningen, der i denne Anledning, da hun tilbragte Fredag Nat i Balfours Huus, tilskrev Halvbroderen; men Robert Stuart fragik nu, at han havde sagt noget Saadant, og kan man troe Dronningens Fjender, kom det ved denne Nægtelse til en Ordstrid mellem ham og Darnley, der begge lagde Haanden paa Sværdet [3]. Dødstiden var dog virkeligen rykket nær. Efter at man først havde paatænkt at dræbe Kongen, naar han under sin Rekonvalescens spadserede i de omliggende Haver, var denne Tanke bleven opgiven, da Drabet saaledes lettere

[1] Anderson, Collections IV, 152. Lairden af Ormistons Forklaring nævnte sex Aar senere af Dronningens Folk ogsaa Archibald Beaton ved Siden af Paris: »Pareis and Archie Betoun com and met us, and said all was ready preposit for the setting of the lunt«. Laing, History of Scotland. II, 292.

[2] Memoirs of Sir James Melvil. p. 77.

[3] Buchanan, der altid veed at forklare Maria Stuarts Tanker, lader hende ikke blot glæde sig over de unge Mænds Opbrusning, men, siger han, »Regina hoc spectaculo læta alterum fratrem Jacobum advocat, velut ad litem dirimendam, re vera, ut ipse quoque per occasionem tolli posset«. Rerum Scoticarum Historia. p. 213.

unde opdages. Ved Hjælp af Krudtfade, som Bothwell fra 'unbar-Castle havde ladet bringe til sine Værelser i Holyrood, yntes Maalet at kunne naaes med større Sikkerhed, og Ud- ›relsen var allerede bleven berammet til den samme Løver- ag Nat, da Darnley havde sin Strid med Robert Stuart. lan var dog dengang ikke bleven færdig med alle Forberedel- erne, men hiint Optrin, der ikke kunde blive skjult for Both- ell, viste, at ingen Forhaling længer var tilraadelig. Søndag ftermiddag den 9de Februar 1567 holdtes i Bothwells Værelser Holyrood i et Par Timer den endelige Raadslagning mellem ırlen, begge Ormistonerne, John Hepburn og John Hay. 'ronningen havde lovet, at hun om Aftenen vilde overvære 'ands og Lystighed paa Slottet i Anledning af, at en af hendes jenere, Sebastian Pagez, en Franskmand fra Clermont, den 'ag der havde Bryllup med en skotsk Pige[1]. Tiden kunde .ke blive beleiligere.

---

[1] Han blev gift med Christily Hogg. To Dage senere havde ogsaa Margareta Carwood, en af Dronningens Jomfruer, Bryllup; hun blev den 11te Februar 1567 gift med John Stuart af Tullypowreis (Joseph Robertsons Fortale til Les Inuentaires de la Royne Descosse. p. 57.). Disse nærliggende Bryllupper have givet Anledning til Forvexlinger hos nyere Forfattere, saaledes lade Malcolm Laing (History of Scotland. I. 35), Mignet (Histoire de Marie Stuart I, 302), Wiesener (Marie Stuart et le Comte de Bothwell. p. 253. Revue des Questions historiques. III, 5, 103), Froude (History of England. VIII, 367) og Gauthier (Histoire de Marie Stuart. I, 333) urigtigen Sebastian Pagez den 9de Februar blive gift med Margareta Carwood, Dronningens betroede Jomfru. Buchanans Flyveskrift (De Maria Scotorum Regina. p. 18) nævner ham som »Sebastianus, Arvernus genere, ob psalendi peritiam et sales Reginæ admodum gratus«, og ved Jacob den Sjettes Daab i Stirling havde han forestaaet den dengang givne Maskefest. Den 16de Juni 1567, da Maria Stuart var styrtet, blev ogsaa han fængslet, som mistænkt i Anledning af Kongemordet (Diurnal of Occurents. p. 115.), men han maa senere igjen være frigiven; endnu i Aaret 1586 nævnes han (hos Labanoff. VII, 250) blandt Maria Stuarts Tjenerskab under hendes Fængselliv i England.

Da Raadslagningen var tilende, begav Bothwell sig til en Banket, som den samme Dag, i Anledning af den savoyiske Ambassadør Morettas forestaaende Afreise, blev given af Biskoppen af Argyle, der boede i John Balfours Huus i Edinburgh, og som Dronningen, der havde overværet Bryllupet om Formiddagen, ogsaa havde lovet at beære med sin Nærværelse[1]. Men da man reiste sig fra Bordet, og Alt allerede var indhyllet i Vinterens Mørke[2], begav Bothwell sig alene bort for at samles med sine Hjælpere i Nærheden af Domherrehuset. Krudtet var af William Powrie og Patrick Wilson efter Befaling af John Hepburn blevet læsset paa et Par Heste og blev Klokken ti, ikke gjennem Staden, men uden om Bymuren, bragt op imod Huset; Mængden deraf var saa stor, at det maatte bringes i to Hold dertil. Bagdøren blev aabnet af Paris, og Leiligheden var gunstig; thi ogsaa Dronningen havde kort i Forveien meget munter forladt Banketten i Staden for at vende tilbage til Bryllupet, men var paa Veien, ledsaget af Jarlerne af Argyle, Huntley og Cassilis, ankommen til et Besøg hos Kongen, hos hvem hun forblev et Par Timer, inden Dandsen skulde begynde paa Slottet, og Dronningen efter den gamle Skik der »bringe Bruden i Seng«. Da en stor Tønde, hvori Morderne først havde tænkt at indbringe Krudtsækkene, ikke kunde gaae igjennem Bagdøren, maatte Sækkene bæres særskilt ind af Lairden af Ormiston, Hepburn og Hay, hvorfor Bothwell, der utaalmodig saa til, spurgte, om ikke Alt

[1] John Hepburns Forklaring hos Laing, History of Scotland. II, 257. Cecils saakaldte Dagbog hos Laing. II, 87. Burton (History of Scotland. Second Edition. IV, 188) nævner urigtig Grevinden af Argyle som den, der gjorde dette Gjæstebud.

[2] Sua sone as it was mirk. John Hays Forklaring hos Laing, History of Scotland. II, 253.

snart var færdigt, og »bad dem om at haste, inden Dronningen kom tilbage fra Kongen, thi hvis hun kom igjen, førend de vare færdige, vilde de ikke finde saa god en Leilighed«[1]. Da Krudtet var indbragt, og en stor Deel deraf ogsaa ophobet i selve det af Dronningen i de foregaaende Nætter benyttede Værelse, bleve Hay og Hepburn indelukkede nedenunder for der at forberede Alt til Sprængningen[2], medens Jarlen af Bothwell steg op til Darnleys Gjæster ovenpaa. Dronningen var endnu i Samtale med Darnley, medens Jarlerne, som havde ledsaget hende, vare beskjæftigede med Tærningspil. Denne sidste Sammenkomst mellem Darnley og Maria Stuart havde baaret Præg af en længe savnet Hjertelighed; den af Bryllupet opfyldte Dronning havde oftere kysset Kongen og givet ham en Ring[3], og ogsaa Kongen talte, efter at hun havde forladt ham, endnu førend han overgav sig til Søvnen, til sine Tjenere om den Glæde, som hendes Venlighed nu lovede ham, kun at han igjen var bleven truffen, da hun engang var kommen til at nævne Riccios Navn[4]. Af Tjenere forblev William Taylor

---

[1] My Lord come and speirid, gyf all was redy, and bad yame haist before the queene cum furth of the Kingis house, for gyf she come furth before yay wer reddy, yay wald not find sic commodity. John Hepburns Forklaring hos Laing, History of Scotland. II, 257.

[2] Be force of gun poulder, qlke a lytle afore was plasit and imput be him and his foresaids under the grund and angular stains, and within the voltis, in laich and darnit (ɔ: lave og skjulte) pairts and places. Dommen over Jarlen af Morton, hos Laing, History of Scotland. II, 320.

[3] »None but those wives,« siger Chalmers, »who stand recorded for their barbarity and wickedness, could have given her husband such a pledge of her fidelity and affection, knowing that he was to be put to death, soon after her departure.« The History of Mary, Queen of Scots. II, 181.

[4] Ibi cum hilarius solito per aliquot horas collocuta esset, sæpe eum deosculata annulum etiam tradidit. Post dicessum Reginæ, quum Rex inter paucos, qui aderant, ministros illius diei dicta factaque retractaret,

om Natten i Kongens Værelse; ved Siden af dem laae oven i Huset Thomas Nelson, Edward Symonds, Andrew Mackay og Drengen Glen.

Jarlen af Bothwell ledsagede Dronningen, da hun Klokken elleve kom ned fra Kongen — og forbi sit Værelse, som hun, om hun havde kunnet betræde det, nu vilde fundet opfyldt af Krudtet —; med Fakler baarne foran sig, vendte hun med sit Følge tilbage til Festen i Holyrood[1]. Bothwell forlod denne ved Midnat og aftog i sine egne Værelser paa Slottet sin sølvbroderede Hofdragt af sort Silke og Fløiel; iført en simpel Klædning og indsvøbt i en Rytterkappe, ilede han derpaa tilbage til Domherrehuset, medtagende Paris og Dalgleisch og foruden dem fulgt af Powrie og Wilson, der ligesom han selv vare vendte tilbage til Holyrood. Denne Gang toges Veien ei uden omkring Bymuren, men gjennem Forstaden Canongate, der dengang optog Pladsen mellem Holyrood og Canongate-Porten, og derefter gjennem Staden selv. De forlode Slottet igjennem dets Have, men undgik dog ikke ved Udgangen fra denne af Skildvagten, der her stod paa Post, at blive anraabt med Spørgsmaalet »Hvem der«, men de svarede, at de vare »Venner« — »Venner af Lord Bothwell«, og dette mægtige Navn nedslog yderligere Spørgsmaal[2]. Da de kom til Canongate-Porten og fandt denne

---

inter alios sermones ad bene sperandum ejus animum erigentes paucorum verborum recordatio lætitiam non nihil turbavit; — injecta est ab ea mentio, Dauidem Rizium superiore anno circa id ipsum tempus interfectum esse. Buchanan, Rerum Scoticarum Historia. p. 214.

[1] »Yay carryit the saids maill and tronk again to the abbay, and as yay came up the Blaik Frier wind, the queenes grace was gangand before yame with licht torches«, hedder det i William Powries Forklaring, hos Laing, History of Scotland. II, 244.

[2] Saaledes hedder det i William Powries Forklaring, hos Laing, History of Scotland. II, 245: »And deponis, yat as yai came by the gait of the queenes south garden, the two sentinellis yat stude at the zet yat

lukket nu, da det var over Midnat, maatte de ogsaa her raabe paa Portneren, John Galloway, for at han skulde aabne for »Venner af Lord Bothwell«, og ogsaa her blev der adlydt. Ankommen til Havemuren ved Balfours Huus bød Bothwell de tre af sine Ledsagere at vente stille her, hvad de endog saae eller hørte; selv sprang han, skjønt hindret ved sin endnu efter Kampen med Elliot ei heelt lægte Haand, tilligemed Paris over Muren. En halv Time efter kom de tilbage, medhavende Hay og John Hepburn, der nu havde antændt den ene Ende af en tyk Lunte, som førte til Krudtet, og derpaa fjernet sig efter at have lukket Døren efter sig. Klokken var bleven to. Da det varede noget, inden Lunten var udbrændt, blev Bothwell, der ikke vilde gaae bort, førend han saa Ende paa Sagen[1], utaalmodig og spurgte, om der ikke var noget Vindue i Huset, hvorigjennem man kunde see, om Lunten endnu brændte. Medens de endnu talte herom, indtraf Explosionen, og de skyndte sig bort; Braget lød frygtelig i den stille Nat[2]; Buchanan skriver selv, at nogle Bygninger i Nærheden bleve rystede ved Explosionen, og at Folk i de fjerneste Dele af

---

gangis to the uther cloiss, speirit at yame, quha is yat? and yai answerit: friends. The sentinel speirit, quhat friends? and yai answerit: my lord Bothwells friends.« En tilsvarende Angivelse findes ligeledes i George Dalgleisch's Forklaring hos Laing, II, 249.

[1] And quhen my Lord saw yat ye matter came not hastily to pass, he was angre, and wald have gen in himself in the house, and the said John Hepburn stoppit him, saying this wordis, ze neid not. Hays Forklaring hos Laing. II, 255. And speirit, gyf yair was ony part of the house yat they mycht se the lunt, gyff it was burnand anouch. Hepburns Forklaring sammesteds. II, 258.

[2] I den Forklaring, der tillægges Nicolas Hubert eller Paris, hedder det om ham selv og om Bothwell: »Voylà comme ung tempeste ou ung tonnoyre qui va eslever. De la peur que j'eu je cheus en terre, les cheveux dressés comme allaines, dysant: Hélas, Monsieur, qu'est-ce cecy? Il me dict: Je me suis trouvé à des entreprises grandes, mais

Byen, der hvilede trygt i Søvnens Arme, vaagnede forfærdede[1]. Darnley og af hans Tjenere Taylor og Mackay laae som Liig paa Jorden; Mackay og Glen vare knuste; Nelson og Symonds kunde levende reise sig op fra Ruinerne. Da Darnley, der i nogen Afstand, udenfor Havemuren, laa under et Træ i sit bare Linned, men med sin øvrige Klædning og sit Fodtøi ved Siden, hverken var forslaaet af noget Fald eller havde forbrændt Legemet[2], fremkaldtes herved senere i hiin Tid, hvor man mindre end nu kjendte Krudtets expansive Kraft, Mistanken om, at han førend Sprængningen var bleven kvalt med et Lommetørklæde, stoppet ham i Munden, en Mistanke, som Rygterne i de nærmeste Dage vidste at udmale mere og mere[3]. Men ligesom man, dersom Darnley var bleven myrdet i Forveien, vistnok ikke vilde have lagt hans Liig saa langt fra Huset, saaledes hedder det udtrykkelig i den Forklaring

jamais ne me feit sy grand peur que cest-ycy.« Laing, History of Scotland. II, 279.

[1] Tanto cum fragore, ut ædes aliquot vicinæ quaterentur, et in longinquioribus urbis partibus, qui somno gravissimo erant oppressi, velut attoniti expergiscerentur. Buchanan, Rerum Scoticarum Historia. S. 214. — Swa that thair remainit nocht ane stane upoun uther undistroyit. — Diurnal of Occurrents. p 106.

[2] Sir James Melvil fortæller i sine Memoirer, at Bothwell selv Morgenen efter Mordet gjorde ham opmærksom herpaa: »He desired me to go up and see him, how that there was not a hurt nor a mark on all his body.« Memoirs. p. 78.

[3] Memoirs of Sir James Melvil. p. 78. Et af de tidligste Rygter er nyligen igjen blevet fremdraget ved en Depeche fra den pavelige Nuntius i Paris til Cosmus den Første af Medici, som Fyrst Labanoff har aftrykt i sin bekjendte Samling. Her træffer man ikke blot Sagnet om, at den flygtende Darnley var bleven kvalt, men endog en beslægtet Fortælling, hvorefter »alcune donne, che allogiavano vicino al giardino, affermano d'haver udito gridar il Re: Eh fratelli miei, habbiate pietà di me per amor di Colui che hebbe misericordia di tutto il mondo.« Lettres de Marie Stuart. VII, 108, 109.

om Explosionen, som vi endnu have fra Darnleys Tjener, Thomas Nelson, der havde sovet i Værelset lige ved Siden af Kongens, at han og hans Kammerater »ikke havde mærket til det Mindste, førend Huset, hvori de laae, var faldet over dem«[1]. Da man længere hen i Tiden efterhaanden havde kunnet gribe John Hepburn, John Hay og James Ormiston, forsikkrede de ogsaa eenstemmig, inden deres Henrettelse, at Kongen døde ved Husets Sprængning, uden at være kvalt af Nogens Haand[2]. Troen paa, at man ved en saadan Sprængning sikkert nok kunde blive af med sine Fjender, vandt ogsaa senere, under Reformationskampens Fortsættelse, almindelig Indgang. Allerede under Elisabeths Regjering paatænkte Katholikerne i England at sprænge Dronningen tillige med hendes Parlament i Luften[3]. Og da Jacob den Sjettes Regjering i England heller ikke kom til at svare tilstrækkelig til de Forventninger, hvor-

[1] Quhilks newir knew af ony thing, quhill the hous quherin thay lay wes fallin about thame. Thomas Nelsons Forklaring hos Laing, History of Scotland. II, 268.

[2] I John Hepburns Bekjendelse af 3die Januar 1568 hedder det: »He knowis nat other but that he was blowin in the ayre, for he was handilit with na mens' handes as he saw, and if he was, it was with others and not with tham.« I John Hays Bekjendelse af samme Dag læses ligeledes: »He affirmit, that in Setoun my Lord Bothwell callit on him and sayd, quhat thought you quhen thou saw him blowin in the ayre.« I Lairden af Ormistons Bekjendelse af 13de December 1573 findes fremdeles disse Ord: »Being requyrit be the said minister, gif he knew not that the king was utherways handilit be menes handes, for it is comonlie spokin he was brought furth and wirryet, quha anserit, as I sall answer to my God, I knew nothing but he was blawin up; and did enquyre the samyn maist dilligentlie at John Hepburne and John Hay, and all that tarreit behind me, quha swore unto me, they never knew nae uther thing bot he was blawin up.« Laing, History of Scotland. II, 263, 264, 293.

[3] Ranke, Englische Geschichte, vornehmlich im sechszehnten und siebzehnten Jahrhundert. I, 587.

[illegible] havde imidlertid [illegible] i London i Aaret 1605 ved den [illegible] efter en forelagt [illegible]. Da Thomas Percy havde tilskrevet [illegible] Lord Mounteagle, den Billet, der skulde [illegible] ved Parlamentets Aabning, da Lorderne [illegible] burde vise den til Statssekretæren Lord [illegible] Salisbury viste selve Kongen Billetten i Statsraadet [illegible] hos den Første, den gjættede Meningen af [illegible] varsel. Slutningsordene, hvorefter »Faren er [illegible] forbi, som De brænder dette Brev«, mindede [illegible] rens pludselige Død; Aftenen før Parlamentets [illegible] Kongen foretage en Undersøgelse af Kjælderrummene [illegible] Parlamentet, hvor nu Guy Fawkes blev greben, idet [illegible] en Lygte i Haanden var i Færd med at gjøre de [illegible] beredelser med Krudtet, som John Hepburn og [illegible] fuldførte for Jarlen af Bothwell.

Da ved Daggry Folk i Edinburgh samledes om [illegible] af Domherrehuset, var ogsaa Jarlen af Bothwell [illegible] Første, der traadte hen til Kongens Liig. Saasnart [illegible] seet sit Værk fuldført, og Echoet fra Arthur Seat og [illegible] Crags lod Braget gjenlyde over Holyrood, havde han [illegible] som muligt med sine Folk skyndt sig tilbage til Slottet [illegible] havde nu gjerne villet undgaa igjen at passere [illegible] Porten og heller villet klattre over Bymuren paa et [illegible] Sted, men Bothwell fandt dog Stedet for høit [illegible] Haand, og de maatte da igjen vække Portvogteren [illegible] way for at slippe igjennem, og derpaa atter finde [illegible] at nævne sig som »Venner af Lord Bothwell« [illegible] ved Slottet, der forgjæves spurgte dem om, hvor [illegible]

Brag havde betydet[1]. De havde dog naaet Slottet saa hastig, at Bothwell selv, efter at have forlangt Noget at drikke, kunde lægge sig til Sengs og efter en halv Times Tid anstille sig som den forfærdede, da man ogsaa bankede paa Døren hos ham og næsten maalløs af Skræk fik sagt, hvad der var skeet[2]. Han reiste sig strax, iførte sig igjen Gaarsdagens prægtige Dragt og begav sig, ledsaget af sin Svoger, Jarlen af Huntley, og flere Andre til Dronningens Værelser, hvor nu ogsaa hun blev underrettet om Kongens Død. Fulgt af et Kompagni Soldater optraadte Jarlen, der som Sheriff i Edinburgh-Shire nærmest var kaldet til at give Møde, derpaa for Tilskuerne ved the Kirk-of-Field og lod Darnleys Liig bringe til et privat Huus i Nærheden, hvor det efter Dronningens Befaling blev undersøgt af Kirurgerne, der erklærede Døden for fremkaldt ved Sprængningen, og ligeledes blev taget i Øiesyn af de andre Medlemmer af Statsraadet. Det blev herfra baaret til Holyrood, hvor det blev indbalsameret og lagt paa Parade; mellem dem, der her betragtede det og kunde lægge Mærke til, at det ikke havde Spor af ydre Vold, var ogsaa Maria Stuart selv, der længe i Taushed lod sine Øine hvile paa

---

[1] Twa of the watchis speirit, quhat yai were, and ye deponar answerit: We are serwants of the Erle Bothwell, gangand to him with news out of the town. John Hepburns Forklaring hos Laing. History of Scotland. II, 258. Als speirit, quhat crak yat was, and yai answerit, yai knew not. William Powries Forklaring hos Laing. II, 246.

[2] Mr. George Hacket come to the zet (ɔ: Slotsporten), and knocks, and desired to be in; and quhan he came in, he appeared to be in ane greit effray, and was black as any pik (ɔ: Beeg), and not ane word to speik. My Lord enquirit, quhat is the matter man? And he answerit, the kingis hous is blawn up, and I trow (ɔ: troer) the king be slayn. And my Lord cryet: Fy, treason! And yan he raise and pat on his claiths. William Powries Forklaring hos Laing, History of Scotland. II, 246.

Darnleys Liig[1]. Løverdag Aften den 15de Februar blev Liget ved Fakkelskin i Stilhed bisat i det kongelige Kapel i Holyrood[2], og Darnleys Kiste erholdt sin Plads i den samme Hvælving, der allerede havde modtaget de jordiske Levninger af Marias Fader, Kong Jacob den Femte, og dennes første Gemalinde, Kong Frants den Førstes Datter Magdalena, — Maria af Guises Liig var blevet overført til Rheims i Frankrig — tillige med de to smaa Kister, der gjemte Støvet af Maria Stuarts strax efter deres Fødsel døde Brødre. Søndagen den 23de Marts blev der efter Dronningens Befaling læst en høitidelig Sjælemesse over den i saa ung en Alder bortrevne Konge, og fem Dage derefter, Langfredag den 28de Marts, kom Dronningen, alene ledsaget af to af sine Damer, over til Holyrood-Kapellet for at blive her i Bønner fra Klokken elleve om Aftenen til Klokken tre den næste Morgen[3].

Fra Slottet Holyrood havde Maria Stuart i den første Tid efter Darnleys Død holdt sig borte. Ligesom hun, for større Sikkerheds Skyld, ved Sønnen Jacob den Sjettes Fødsel havde begivet sig til Edinburgh Castle, saaledes havde hun ogsaa nu efter det overraskende Kongemord fundet en lignende Opfordring til atter at tye op til Klippefæstningen. Henry Killigrew, den engelske Gesandt, der af Elisabeth strax var bleven

---

[1] Ipsa corpus omnium illius ætatis formosissimum avide spectavit, nullo in alterutram partem indicio animi secreta prodente. Buchanan, Rerum Scoticarum Historia. p. 214. Et Æmne for en Maler!

[2] The ceremonies indeede were the fewer, by cause that the greatest parte of the Counsaile were Protestantes, and had before enterred their owne Parentes, without accustomed Solennities of Ceremonies. Leslie. A Defence of the Honour of Marie Queene of Scotlande, i Andersons Collections. I, 23.

[3] Sir William Drurys Skrivelse til Cecil fra Berwick den 29de Marts 1567, i Calendar of State Papers. Foreign Series. 1566—8. p. 198.

sendt til Edinburgh for at bevidne hende Dronningen af Englands Deeltagelse, fandt her endnu den 8de Marts »hendes Majestæt i et mørkt Værelse, saa at han ikke kunde see hendes Ansigt, men efter hendes Ord syntes hun at være meget sorgfuld«[1]. Tre Uger efter meldes i en anden engelsk Korrespondance om Forholdene i Skotland: »Dronningen er bestandig sørgmodig eller syg, og især har hun været det i den sidste Uge; i Tirsdags og Onsdags besvimede hun flere Gange. Hun tager meget af; forrige Søndag havde Flere Leilighed til at blive Vidner dertil, eftersom der den Dag var en Messe for Kongens Sjælero«[2]. At Maria Stuart dog ikke i fyrgetyve Dage, saa længe som den skotske Sørgeskiks Strenghed fordrede det, holdt ud alene at leve ved de ogsaa om Dagen tændte Lys, men tillod at aabne Vinduerne for Sollyset og senere, for at nyde den friske Luft, foretog sig Udflugter fra Edinburgh, navnlig et Par Gange til Seaton, blev snart ivrigen lagt hende til Last og fortolkedes endog bittert som et Tegn paa hendes Tilfredshed med Mordet fra den samme Side, hvor man nyligen kun havde pønset paa Darnleys Undergang[3]. Hendes Venner gjorde i denne Anledning ikke blot gjældende, at Darnley ei kunde stilles ved Siden af Fortidens kronede Konger, men hendes ivrigste Forsvarer, Biskoppen af Ross,

---

1 Killigrews Brev til Cecil, dateret Edinburgh den 8de Marts 1567, i Calendar of State Papers. Foreign Series. 1566—8. p. 185.

2 Sir William Drurys Skrivelse af 29de Marts 1567 hos Strickland. V, 229.

3 Buchanan skriver: »Nam quum in more esset a priscis usque temporibus, ut Reginæ post maritorum obitum complures dies non modo coetu hominum, sed lucis etiam obstinerent aspectu, simulatum quidem luctum agressa est, sed animi superante lætitia, foribus occlusis fenestras aperit, et — coelum solemque adspicere sustinuit. Et ante diem duodecimum confirmato adversus vulgi rumores animo, in agrum Setonium ad septem ab oppido millia passuum excurrit«. Rerum Scoticarum Historia. p. 215.

der dengang selv var Medlem af Statsraadet, skriver ogsaa, efter at have omtalt hendes Liv i de for Dagslyset tillukkede Værelser, at hun »endnu længer vilde vedblevet med denne sørgelige Levemaade, dersom det ikke var blevet hende meget alvorlig fraraadet ved indstændige Opmuntringer og Overtalelser af hendes Raad, som blev bevæget dertil ved Underretning fra hendes Læge, der erklærede dem, at der var stor og overhængende Fare for hendes Helsen og Liv, dersom hun ei i al Hast brød af og opgav denne indesluttede og eensomme Levemaade«[1].

Den samme Dag, da Darnley var død, var der imidlertid begyndt at anstilles Forhør[2]. Dagen efter, Tirsdagen den 11te Februar, tilskrev Maria Stuart Jarlen af Lennox i Anledning af Sønnens Død, og i et Brev, som hun den samme Dag, ogsaa med Efterretningen herom, sendte til sin Gesandt i Paris, Erkebiskoppen af Glasgow, udtaler hun den Fortrøstning, at Gud i sin Naade havde bevaret hende, for at hun kunde tage en eftertrykkelig Straf over Misgjerningen. »Hvo der endog«, tilføier hun, »har taget dette Nidingsværk i sin Haand, holde vi os dog overbeviste om, at det var møntet lige saa vel paa os som paa Kongen, for vi laae største Delen af hele Ugen i den samme Bolig og var der, ledsagede af den største Deel af Lorderne, som ere i Byen, den samme Nat henved Midnat, og det var kun ved et reent Tilfælde,

[1] Leslie, A Defence of the Honour of Marie, Queen of Scotlande, i Andersons Collections, I, 24. Biskoppen tilføier her: »Al which yet notwithstanding, this her fact is with these most seuere and graue censors taken for and reputed as the very next sin of al to the most greuous sinne against the holy Ghoste«.

[2] I Thomas Nelsons Forklaring hedder det, at »on the Monounday ... efter none he was callit and examinat«. Laing, History of Scotland, II, 268.

nledning af en Maskefest i Holyrood, at vi ikke bleve der hele latten; dog vi troe ikke, at det var et Tilfælde, men Gud, er satte det i vort Hoved»[1]. Den 12te Februar blev der i)vereensstemmelse hermed i Dronningens Navn udlovet en elønning af to tusind skotske Pund og en aarlig Livrente til en Første, der kunde give nogen Oplysning om Morderne, g der blev, hvis han selv havde været deres Medskyldige, ilsikkret ham Tilgivelse. Bothwell, der den samme Morgen, a Misgjerningen havde fundet Sted, først søgte at forklare enne som en Følge af Lynild[2], havde selv op ad Dagen naattet sætte sit Navn under en Skrivelse til Enkedronning ;athanrina af Medici og Kong Carl den Niende i Frankrig, ivori det skotske Statsraad udtaler den Forvisning, at Gud ldrig vilde tillade, at en saadan Udaad forblev skjult eller ıstraffet[3], og nogle Dage efter blev Parlamentet sammenkaldt

---

[1] And of very chance tarylt not all night, be reason of sum mask in the abbaye; bot we beleive it was not chance, bot God that put it in our hede. Maria Stuarts Brev af 11te Februar 1567 til Erkebiskoppen af Glasgow, hos Labanoff, Lettres de Marie Stuart. II, 4.

[2] I came to the door the next morning after the murther, and the Earl of Bothwell said that her Majesty was sorrowful and quiet, which occasioned him to come forth. He said the strangest accident had fallen out, which ever was heard of, for thunder had come out of the sky, and had burnt the King's house The Memoirs of Sir James Melvil. p. 78.

[3] Vostre Majesté et tout le monde cognoistra, que le pays d'Ecosse ne vouldra longuement endurer, qu'une si grande honte luy demeure sur les espauls, qui serait bastante pour la rendre odieuse par toute la Christianneté, si semblables malheuretéz demeurassent cachées ou impunyes. Brevet, dateret Edinburgh (Lislebourg) den 10de Februar 1567, er trykt hos Laing, History of Scotland. II, 95. Det er underskrevet af Erkebiskoppen af St. Andrew, Biskopperne af Ross og Galloway, Jarlerne Athole, Argyle, Cassilis, Huntley, *Bothwell*, Caithness og Sutherland, Lorderne Fleming og Livingston, Justitssekretæren Bellenden og Statssekretæren Maitland.

i Anledning af Kongens Død. Bothwell antog dog, at i Skotland selv vilde Darnleys Mord ikke fremkalde nogen stor Deeltagelse; her havde Kongen næsten været lige dødelig forhadt af Hamiltonernes mægtige Slægt, der ved hans Ægteskab havde seet deres Arvepretensioner til Thronen kuldkastede, af Murray, der med Vaaben havde bekæmpet hans Ophøielse, og af Morton og hans Forbundsfæller, som han havde forraadt; her havde Kongen været foragtet af Folket for sin hele Holdning efter Riccios Mord; her var man i det sextende Aarhundrede endnu saa fjernt fra den nyere Humanitetsfølelse, der overhoved kun har en saa kort Historie, at endog Mænd som Buchanan og Knox ikke blot med en eiendommelig Kulde, men stundom næsten med en ligefrem Lyst udmale os Begivenheder som Riccios Død. Skulde dog nogen levende Deeltagelse have fremtraadt, turde Bothwell desuden ikke uden Grund forudsætte, at Mistanken snarere vilde rette sig mod Darnleys ældre Fjender end mod ham, der meente kun at have handlet forsigtig og troede sikkert at turde stole paa sine nærmeste Hjælperes Troskab. Han havde Morgenen efter Mordet givet Hay af Talla en bruun Ganger og Hepburn af Bolton en hvid, ladet den Sidstnævnte kaste de brugte Nøgler i en Steenbrudskløft mellem Holyrood og Leith[1], lovet Powrie og Wilson, at han vilde sende dem til Slottet Hermitage, hvor de skulde nyde en hæderlig Underholdning, og om Aftenen paalagt alle sine Følgesvende fra den forrige Nat »at holde deres Tunger, thi de skulde aldrig mangle, saalænge han havde Noget«.

Bothwell blev imidlertid skuffet i begge sine Forudsætninger. Var Darnley død en naturlig Død, vilde han snart være

[1] Quhilk the deponar keist in the quarie hole betwix ye Abbay and Leith. John Hepburns Forklaring, hos Laing, History of Scotland. II, 259.

bleven glemt, men nu fremkaldte de tragiske Omstændigheder ved den unge, syge, fra Søvnens til Dødens Arme bortkaldte Konge hos en Deel af Folket en Deeltagelse, der snart blev forsætligen næret af Bothwells ældre Fjender. Thi medens man vistnok baade i Udlandet og i Skotland i Førstningen ogsaa tænkte paa Murray og Morton som Ophavsmænd til Mordet[1], rettede den almindeligste Mistanke sig dog snart imod den, der virkelig havde udført det. Forsigtigheden ved Mordets Udførelse havde jo ikke heller været større, end at Jarlens Følgesvende i Mordnatten gjentagne Gange vare blevne anraabte og gjentagne Gange havde svaret, at de vare Jarlen af Bothwells Folk. Snart hed det sig almindelig, at Bothwell var Gjerningsmanden; man hørte om Natten Stemmer i Edinburgh, der raabte, at Bothwell var Morderen; man lagde hans Billede paa Gaderne med Overskrift: »Her er Kongens Morder«[2]; man opslog hemmelig Plakater, der i Spidsen for de Skyldige ogsaa nævnede ham. Men skjønt Bothwells Forventninger for saa vidt vare blevne skuffede, og om han endog nu, under den ham truende Mistanke, naar han talte med Fremmede, jævnlig saaes

---

[1] Morton var dog forbleven paa Wittingham, og Murray havde været saa forsigtig eller, ifølge Buchanan, paa Grund af en for tidlig Nedkomst af Jarlens Hustru, saa heldig at forlade Edinburgh den samme Søndag, der blev Kongens sidste Levedag. Dersom man kan troe et af Biskoppen af Ross meddeelt Rygte, skal dog Murray, da han var kommen forbi Forthfjorden og red videre i Fife, om Aftenen have sagt til en betroet Tjener: »This night ere morning the Lord Darnley shal lose his life.« Leslie, A Defence of the Honour of Marie, Queene of Scotlande, i Andersons Collections. I, 75.

[2] Some drawing his pourtraict to the life, set above it this superscription: »Here is the Murtherer of the King«, and threw the same into the streets. Spottiswood, The History of the Church of Scotland, beginning the year of our Lord 203, and continued to the end of the Reign of King James the VI. The third Edition. London 1668. fol. p. 200. Nu findes der i hele Skotland intet Portrait af Bothwell

at lægge Haanden paa sin Dolk[1], kunde han dog endnu stol paa den Indflydelse, som han selv, den høitstillede Jarl, o hans mægtige Venner i Statsraadet kunde gjøre gjældende me Hensyn til den Maade, hvorpaa Undersøgelsen af Mordet bl ført[2]. Nogle faa Personer, og især nogle fattige Folk, d boede i Nærheden af Domherrehuset, bleve tagne i Forh men man vogtede sig vel for at lade noget stærkere L fremkomme. Dronningen, hvis tidligere Brud med hend e Ægtefælle havde været almindelig bekjendt, og hvem derfor ogsaa de første Gisninger angaaende Darnleys Død stundom havde været lidet gunstige, var af sine høie Slægtninge i Frankrig og fra andre Sider bleven mindet om Nødvendigheden af en alvorlig Retsforfølgelse; men i en Sag som denne maatte en Dronning dog støtte sig paa sit Raad, og følte hun sig virkelig uskyldig, var hun dengang, som hun forsikkrede, selv uvidende om, hvo der havde været de egentlige Gjerningsmænd[3], maatte hun ogsaa være saa meget mindre tilbøielig til at lade en Anden, et Medlem af sit Statsraad, fængsle efter hine Angivelser af Anonyme, der selv holdt sig tilbage.

---

[1] And his hand, as he talks with any, that is not assured unto him, upon his dagger. Sir William Drurys Indberetning til Cecil fra Berwich, dateret den 28de Februar 1567, hos Tytler, History of Scotland. VII, 371.

[2] Sed quis auderet Bothuelium attingere? quum idem reus, judex, quæsitor, poenæ exactor esset futurus. Buchanan, Rerum Scoticarum Historia. p. 215

[3] Biskoppen af Ross, der dengang stadigen deeltog i Statsraadets Møder, skriver: »For she, good innocent Ladie, hath, upon her honour, protested and plainly declared, that afore her taking and imprisonment she neuer knew, who were either principal or accessarie, or by any meanes culpaple and blame-worthy concerning the said murther.« Leslie, A Defence of the Honour of Marie, Queene of Scotlande, i Andersons Collections. I, 42.

'a Dronningens Navn ikke heller altid blev skaanet[1], blev det othwell derimod saa meget lettere at give den begyndte ndersøgelse en saadan Retning, at Forfølgelsen af Mordet æsten slugtes af Forfølgelsen af Pasquillerne[2].

Sagen blev først farligere for Bothwell, da tilsidst en and aabent vovede at give sit Navn til Anklagen. Darnleys ader, Jarlen af Lennox, som Dronningen strax havde underttet om Sønnens Død, havde derpaa været i Brevvexling med ende om Sagens Forfølgelse. Da Lennox, der endnu i et rev fra sit Slot Houston af 20de Februar ikke havde vidst at emføre nogensomhelst bestemt Sigtelse, derefter i et Brev ' 26de Februar meldte, at han havde hørt Tale om visse lakater, der vare bleve opslagne i Edinburgh, angivende visse ersoner som skyldige i Mordet, og derfor maatte ønske disse ersoner tagne i Forvaring, havde Maria Stuart i denne Andning den 1ste Marts svaret ham, at der gaves saa mange ; de ommeldte Plakater med saa mange modsatte Navne, men

[1] Ifølge Sir William Drurys Indberetninger til Cecil i England kunde man endog en Dag, da Maria Stuart passerede Torvet i Edinburgh, høre Torvekonerne udbryde: »God preserve your grace, if you are saikless (ɔ: sagesløs) of the kings death.« Tytler, History of Scotland. VII, 83.

[2] Ita omissa de Regis morte quæstione, subit altera multo acrior adversus libellorum auctores, et, ut ipsi loquebantur, Bothuelii calumniatores. Buchanan, Rerum Scoticarum Historia p. 215. Der fandtes dengang ingen Opposition mod Bothwell i Statsraadet. Murray havde den 8de Marts foruden Jarlerne af Huntley og Argyle og Statssekretæren, Lairden af Lethington, ogsaa Bothwell til Middag hos sig, tre Uger efter at denne offentlig var bleven sigtet for Mordet. Dette fremgaaer af Killigrews Brev, skrevet den nævnte Dag til Cecil, i Chalmers Life of Mary, Queen of Scots. II, 231. Under en Proklamation fra Statsraadet af 14de Marts 1567 (aftrykt i Andersons Collections. I, 38) imod nogle af de for Dronningen fornærmelige Karikaturer, som vare blevne opslagne, træffer man ogsaa Murrays Navn ved Siden af Bothwells og dennes Venners.

at, naar Jarlen selv vilde nævne nogle af disse Navne, skulde de Vedkommende tiltales og, hvis de befandtes skyldige, straffes efter Fortjeneste. Darnleys Fader tog da endelig Mod til sig, og i et Brev af 17de Marts, hvori han yttrer sin Forundring over, at disse Navne syntes at være blevne skjulte for Majestæten, anførte han som Personer, hvilke han for sin Deel ogsaa høiligen mistænkte[1], efter een Plakat Jarlen af Bothwell, James Balfour, David Chalmers og en vis John Spens; efter en anden af Dronningens Tjenerskab Udlændingerne Francisco de Bisso, Sebastian Pagez, Jean de Bordeaux og Joseph Riccio, Broderen til David. Dronningen fremlagde dette Brev for Statsraadet, ved hvis Møder ogsaa Bothwell dengang stadigen var tilstede, og Svaret derpaa foreligger i tvende Skrivelser. Den ene er et Brev til Lennox fra Maria Stuart, dateret Edinburgh den 24de Marts, hvori Dronningen underretter ham om, at de af ham nævnte Personer skulle blive underkastede en saadan retslig Undersøgelse, som Rigets Love hjemlede, og beder ham om snart at indfinde sig i Edin-

---

[1] Quhilk personis, I assuyre zour Majestie, I, for my part, greitlie suspect. Jarlen af Lennox's Brev til Maria Stuart af 17de Marts 1567, i Andersons Collections. I, 48. David Chalmers of Ormond, oprindelig opdragen til Kirkens Tjeneste, var senere bleven et geistligt (spiritual) Medlem af den høieste Ret, ligesom han blev Medlem af Statsraadet. Han understøttede siden Maria Stuart ved hendes Undvigelse fra Lochleven, og efter hendes Flugt til England trak han sig selv tilbage til Spanien og Frankrig. Her dedicerede han i Aaret 1572 Kong Karl den Niende sit Afrids af Skotlands, Frankrigs og Englands Historie, i Aaret 1573 Catharina af Medici en Afhandling om Kvindernes legitime Successionsret og i Aaret 1579 Maria Stuart »Recherche des singularitez les plus remarquables concernant les États d'Escosse.« Senere amnesteret fik han sin Plads i Retten tilbage og døde i Skotland i Aaret 1592. Brunton and Haig, Historical Account of the Senators of the College of Justice. p. 123—125.

burgh for at see til, at Sagen førtes paa rette Maade[1]; den anden er en af Statsraadets Medlemmer, og deriblandt ogsaa af Bothwell, den 28de Marts udstedt Akt, som efter at anføre, hvorledes Jarlen af Lennox havde ønsket Jarlen af Bothwell og de andre i nogle anonyme Plakater nævnte Personer satte under Bevogtning og Tiltale, uden at gaae ind paa Fængslingen af dem bebuder en Assiseret, der i denne Anledning skulde holdes den næstkommende 12te April, og som offentlig skulde forkyndes fra Torvepladserne i Edinburgh, Glasgow, Dumbarton og andetsteds, hvor det ansaaes nødigt, for at Alle og Enhver, der vilde anklage Jarlen eller de andre af Lennox mistænkte Personer, kunde møde for Retten i Edinburgh til den bestemte Tid. Fra Lennox's Side, der sikkert indsaa, at det var lettere at sigte end at fælde en saa mægtig Mand som Bothwell, er der blevet klaget over, at Anstanden var for kort, medens omvendt Bothwell lod, som om han fandt Tiden for ringe til Forberedelse af sit Forsvar; i Virkeligheden var det dengang netop Skotlands Lov, at femten Dage skulde hengaae mellem Stævningen og Rettens Holdelse[2]. Da Retsdagen nærmede sig, gjentog sig et lignende Skuespil som i Aaret 1565, da Bothwell selv havde manglet Mod til at optræde. Men denne Gang var det Bothwell, der havde

[1] And thairfore we pray zou, gif zour lassour and commoditie may sut, address zou to be at ws heir in Edinburgh this oulk approcheand, quhair ze may see the said triall, and declair thay things quhilk ze knaw may further the same; and thair ze sall haue experience of our ernest will and effectuus mynd to haue an end in this mater, and the auctours of sa unworthie a deid realie punist, als far furth, in effect, as befoir this, and now presentile we haue writtin and promist. Brevet af 24de Marts 1567 til Jarlen af Lennox, undertegnet »Zour gud Dohter, Marie R.«, i Andersons Collections. I, 49.

[2] Hume, on the Law of Scotland, respecting Trial for Crimes. Edinburgh. 1800. 4°. II, 257.

samlet den umaadelige Følgeskare; Slægten Hepburn, hans Vasaller og andre Tilhængere vare i saa stor en Mængde strømmede til Edinburgh, at da Jarlen om Morgenen den 12te April red fra Holyrood til Retten, var han ledsaget af en heel Hær af Venner. Jarlen af Lennox kunde ikke danne nogen Modvægt; hans Vasaller vare under hans lange Landflygtighed i England blevne vante til en vis Uafhængighed, og han havde endnu ikke formaaet at gjenvinde det stærke Herredømme over dem, som en skotsk Høvding ellers pleiede at øve. Umiddelbart førend Rettens Afholdelse tilskrev han Dronningen den 11te April fra Stirling, paastod, at han var bleven syg, og anholdt om Sagens Udsættelse, ligesom han ogsaa havde bedet Elisabeth om at tilskrive Maria Stuart i den samme Hensigt. Overbringeren af Elisabeths Brev, der var skrevet den 8de April, naaede dog først til Edinburgh Klokken sex om Morgenen den 12te April; han kunde her ikke tidsnok med sit Ærinde trænge igjennem Skarerne af Bothwells Tilhængere, der dengang bølgede frem og tilbage, ventende paa Jarlen foran Holyrood, med truende Tale om »saadanne engelske Skurke, der vilde standse Retten«[1], og uvillige til at besørge hans Brev afleveret. Først da alle Adelsmændene og Vasallerne stege til Hest, dengang Bothwell i Forening med Lethington kom ud fra Slottet, kunde disse selv modtage Elisabeths Brev, hvormed de vendte tilbage til Slottet, og hvorom Lethington, idet de efter kort Tids Forløb atter sluttede sig til de

[1] Such Inglishe vilaynes as sought and procured the stay of the Assiss. Sir William Drurys Brev til Cecil, dateret Berwick den 15de April 1567, hos Chalmers, The Life of Mary, Queen of Scots. II, 245. Sir William Drury havde den 11te April Kl. 10 om Aftenen modtaget Elisabeths Brev i Berwick og herfra ufortøvet oversendt det ved »the Provost Marschall« til Edinburgh.

ventende Rytterskarer, yttrede til Elisabeths Sendebud, der fordrede at vide, om det virkelig var blevet givet Dronningen, at hun endnu sov, at han derfor ei havde afgivet det, og at der paa denne travle Dag neppe førend efter Rettens Afholdelse vilde blive Tid dertil.

Ledsaget af det store Antal af Adelsmænd og Vasaller, som Elisabeths Sendebud anslog til fire Tusinde[1], red Bothwell til Retten. Denne blev dengang holdt i den i Aaret 1561 opførte og først i Aaret 1817 nedrevne Bygning, der kaldtes the Tolbooth, men som ved Walter Scotts Roman er bleven mere bekjendt under sit andet Navn »The Heart of Mid-Lothian«. Som Assessorer i Retten finder man nævnt James Mac Gill, Henry Balnaves af Hallhill, Robert Pitcairn, Prior af Dumferline, og Lord Lindsay[2]; den blev præsideret af Jarlen af Argyle som Justitiarius, og denne, der to Aar i Forveien havde været Bothwells Fjende under hans Strid med Murray, var nu allerede længe hans politiske Forbundsfælle.

Da Bothwell traadte frem til Skranken, var han dog bleg og nedslagen. Lairden af Ormiston, en af hans Ledsagere, der havde fulgt ham til den Sag, der i Virkeligheden ogsaa gjaldt ham selv, rykkede i ham og talte sagte til ham: »Fy, Mylord, hvorledes bærer I Eder dog ad! Eders Ansigt røber, hvad I er; løft dog for Guds Skyld Eders Hoved og see munter ud; I seer snarere ud som En, der skulde gaae i

---

[1] So giving place to the thronge of people that passed, which was greate, and by the estimacion of men of good judgements alone 4000 gentlemen besids other. Sir William Drurys anførte Brev hos Chalmers. II, 246.

[2] Keith, History of the affairs of the Church and State in Scotland. I, 375. Laing (History of Scotland. I, 69) vil dog, at denne Angivelse kun maa betragtes som en reen Gisning af Keith.

Døden. Ak og Vee over dem, der nogensinde udtænkte det jeg troer, det skal bringe os alle til at sørge.« Bothwell svarede ham dog kun: »Hold din Mund; jeg vilde ønske, det var ugjort; men jeg har dog en Udvei derfra, komme, hvad der vil, og det vil du snart faae at see« [1]. Og Jarlen af Lennox havde virkeligen ikke vovet at give Møde; paa hans Vegne fremtraadte kun Robert Cunningham, et Medlem af den lennoxske Slægt, der havde deeltaget i Sammensværgelsen imod Riccio, og som androg paa Sagens Udsættelse. Fra Bothwells Side paastodes derimod Sagen fremmet, og dette blev taget til Følge. Juryen, der talte femten Medlemmer, var kommen til at bestaae af Jarlerne Andrew af Rothes, George af Caithness og Gilbert af Cassilis, Lord John Hamilton, en Søn af Hertugen af Chatellerault, Lorderne James Ross, Robert Sempill, John Herries, Laurence Oliphant og Robert Boyd, John »Master« af Forbes, og Lairderne John Gordon af Lochinwar, James Cockburn af Langton, James Somerville af Cambusnethen, John Mowbray af Barnbowgall og Alexander Ogilby af Boyne. Nogen Forhandling synes at

---

[1] After the quhilk I never spake to the said earle of it quhill the day he gate his assyse, quhaire the said earle standing at the barr, luiking doun sadlyke, I plukit upoa him and said: »Fye, my lord, what divill is this ye are doand. Yaur face shawes what ye are, hald up your face, for Godis sake, and luck blythlie; ye might luike swa and ye were gangand to the deid. Allace and wo worth them that ever devysit it, I trow it sall garr us all murne.« Quha ansrit me: »Hald your tongue; I wald not yet it were to doe: I have ane outgait fra it, cum as it may, and that ye will knaw belyve«. James Ormistons Forklaring, hos Laing, History of Scotland. II, 294. Stedet maa have været overseet af Mignet (Histoire de Marie Stuart. I, 323), der i sin Fortælling lader Bothwell optræde ganske anderledes: »L'accusé, le comte de Bothwell, se présenta d'un air assuré et confiant devant la cour de justice.«

have fundet Sted for Retten; thi Retsmødet, der var begyndt om Morgenen, endte først Klokken syv om Aftenen. Efter nogen Betænkning afgav Juryen gjennem Jarlen af Caithness, en med Bothwell ved Ægteskab beslægtet Adelsmand, som den havde valgt til sin Formand, eenstemmigen Kjendelsen »Ikke skyldig«. Cunninghams almindelige Anklage af de af Lennox Sigtede, der skulde være »notorisk kjendte« som Gjerningsmændene, lignede vistnok ei heller noget Beviis; nogle af Jurymændene vare vel ogsaa endnu paa dette Tidspunkt uvidende om, hvor vidt Bothwells Skyld strakte sig, og de Medlemmer af Juryen, der ikke allerede i Forveien vare gunstig stemte for ham, havde derhos faaet en særegen Grund til Beroligelse for Samvittigheden, idet den bogstavelige Fortolkning var lige saa karakteristisk for det skotske som for det engelske Retsvæsen, og man, maaskee ikke af Vanvare, havde stillet Spørgsmaalet til Juryen saaledes, at den spurgtes om Mordet som foregaaet den 9de Februar, medens det dog først var foregaaet et Par Timer efter Midnat eller den næste Dag[1]. Umiddelbart efter Frifindelsen udstedte Bothwell endelig i Overeensstemmelse med en Skik, der dengang endnu ei var gaaet af Brug i Skotland, en offentlig Erklæring om i Tvekamp at ville bekæmpe den, som herefter vilde tillægge ham Skyld i Kongens Mord, hvorimod Jarlen af Lennox, saasnart han fik Underretning om Sagens Udfald, søgte og erholdt Tilladelse til at forlade Skotland. Efter at have besøgt sin Sønnesøn paa Stirling-Castle, besteg han den 17de April selv Trettende et Skib paa Vestkysten af Skotland og seilede gjen-

[1] Sir James Melvil skriver om Jurymændene, at de »cleansed and acquitted him, some for fear, some for favour, and the greate part in expectation of advantage.« Memoirs. p. 78.

[illegible] ikke Hensigtsmæssigt, for hun [illegible] som Elisabeth søgte, ved Ægteskabet [illegible] Forbindelse med Maria Stuart havde bemægtiget [illegible] nu ved Efterretningen om Darnleys [illegible] efter, at hendes despotiske Lune i [illegible] holdt Lady Lennox indesluttet i Tower. [illegible]

VI.

Det i Anledning af Darnleys Død indkaldte [illegible] aabnedes næsten umiddelbart efter Assiseretten [illegible] kun med to Dages Mellemrum. Det forblev kun [illegible] den 14de til den 19de April, men vedtog i denne [illegible] adskillige vigtige Bestemmelser. Dette gjælder [illegible] en parlamentarisk Anerkjendelse af Jarlen af Huntley[illegible] vundne Rettigheder, som man uden Grund i den [illegible] ofte har villet tilskrive Bothwells formeentlige Indflydelse [illegible] med sin forestaaende Skilsmisse for Øie,[1] herved [illegible] villet sikkre sig Svogerens Indvilligelse. Gordonernes [illegible] domme vare efter Træfningen ved Corrichie blevne [illegible] men dengang Murray aabenlyst havde viist sig som [illegible] havde Maria Stuart allerede gjengivet Georg Gordon [illegible] met Huntley og gjort ham til Kantsler. Ifølge en Par[illegible] bestemmelse, der allerede skrev sig fra det foregaaende [illegible] hundrede, kunde dog ingen af de Besiddelser, der var [illegible] til at tilhøre Kronen, endeligen bortgives, uden at [illegible] billigede dette[2]); som Konfiskationen af Gordon[illegible]

---

[1] Diurnal of remarkable Occurrents. p. 112.

[2] [illegible] deliverance and decret of the haill parliament [illegible] August 1455 | The Acts of the Parliaments of Scotland [illegible]

imidlertid var bleven vedtagen af Parlamentet, maatte omvendt Gjenindsættelsen ogsaa anerkjendes af et Parlament, og Parlamentet i April 1567 var nu det første, som Maria Stuart havde seet samlet siden hiint, der ved Mordet paa Riccio strax var blevet opløst. Det var da saaledes ingen ny Gunst for Jarlen af Huntley, hvorom der her var Spørgsmaal. Dronningens Løfte til Huntley var allerede tyve Maaneder gammelt, sex Maaneder ældre end Bothwells Bryllup. Desuden var det ikke Huntley alene, der nu opnaaede den endelige Bekræftelse af sine Besiddelser og Værdigheder, men den samme Gunst vistes dengang mange Andre af Adelen, hvis tidligere Sammensværgelser ikke mindst havde været fremkaldte ved Frygten for, at Maria skulde tilbagedrage under Kronen de mange kirkelige Eiendomme, som Adelen under hendes Mindreaarighed havde tilegnet sig og vel ogsaa havde faaet sig overdragne, men i hvis Besiddelse den dog havde seet sig truet ved hiin anden Bestemmelse, hvorefter Souverainen endnu i de fire første Aar efter sin Myndighedsalder, hvor der ei var givet fuld Betaling, kunde undlade at stadfæste saadanne Overdragelser, men i Stedet derfor tilbagekalde dem. Under den efter Darnleys Mord indtraadte Uro vidste man nu fra de forskjelligste Sider at faae sine Adkomster stadfæstede; i Parlamentet stadfæstedes saaledes omtrent tredive saadanne Bekræftelser fra Kronen, heraf nogle netop til Gunst for dem, der havde været Dronningens værste Fjender. For sit Vedkommende opnaaede ogsaa Bothwell Bekræftelse paa Besiddelsen af Dunbar-Castle, men for saa vidt der under Parlamentets korte Samling kan være Spørgsmaal om nogen særegen Indflydelse af Bothwell, kan man snarere finde en saadan i nogle Lovbestemmelser til Fordeel for Protestanterne, ligesom vistnok Jarlen af Huntley fra dette Tidspunkt, og snart upaatvivlelig i Forbindelse

[illegible] antaget at have været [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] uforklarlig [illegible]
Skylden for Anslaget; men det tillige [illegible]
saa med dem, der efter Kongens Død forandrede [illegible]
[illegible] Opslag mod forskjellige Personer [illegible]

Ved Parlamentets Slutning, inden dets Medlemmer vendte tilbage til deres Hjem, forsamlede Bothwell den 19de April at samles med næsten hele den [illegible] Adel til det Aftengilde, der i den skotske Historie [illegible] Værtshuus, hvori det holdtes, er bekjendt under Navnet »Ainslie's Supper« [1]. Da Gildet var paa sit Højdepunkt, lagdes de Tilstedeværende et Dokument til Underskrift, [illegible] med Bothwell gav at forstaae, at Dronningen vilde [illegible] tilfreds, og hvorved de ikke blot igjen erklærede sig [illegible] om Bothwells Uskyldighed og forpligtede sig til at [illegible] Jarlen mod enhver Bagvadsker, men desuden, fremfor en fremmed Fyrste, som en Indfødt anbefalede denne [illegible] i Betragtning af hans Byrd og Fortjenester [2]), og [illegible] ere Adelsmænd og ville forsvare det for Gud«, som [illegible]

[1]) Bothwell angav senere i Danmark Stedet og de Tilstedeværende [illegible] ledes: »Après que j'eus gaigné ma cause, vindrent [illegible] mon logis de dict parlament de leur franche et propre [illegible] estre pryes, qui estoyent douze contes, huict évesques [illegible] neurs.« I det Forsvarsskrift eller den saakaldte »Book of [illegible] hvormed Maria Stuarts Fjender senere fremkom under [illegible] sigen det afvigende, at Parlamentsmedlemmerne havde [illegible] supper be Bothuile at his hous than kepit within the [illegible] ouelhouse« (Hosack, Mary, Queen of Scots, and her Accusers [illegible]

[2]) »Considdering the ancienncie and nobilnes of his House [illegible] [illegible] and guid service done be his predecessoris, and [illegible] [illegible] to oure Soverane, and for the defence of this her [illegible] against the enemyes thairof, and the amitie and friendship [illegible]

ende Ægtefælle for Dronningen, hvis fortsatte Enkestand var kadelig for Landet. Bothwells nærmeste Tilhængere og de, er frygtede for, at han, naar han gik glip af Dronningens laand, kunde blotte dem som Mestere for hvad der var skeet[1], ave først Exemplet med at underskrive; derpaa lovede de ndre ligeledes at hævde hans Fordring paa Dronningens laand med deres Ære, Liv og Gods og at betragte Alle, der ilde hindre det, som »deres fælles Fjender og Avindsmænd«. landt de Tilstedeværende nævnes ogsaa Biskoppen af Ross, ord Herries og andre Mænd[2], der vare Dronningens troe og engivne Tilhængere, og hvor dybt den moralske Sands endog

---

lang hes perseverit betwix his Houis and everie ane of us, and utheris our Predecessoris in particular. Dokumentet i Andersons Collections. I, 108.

[1] Ne Bothuelius, promissis nuptiis exclusus, eos ut totius sceleris architectas insimularet. Camden, Annales. p. 138.

[2] Under Konferentsen i Westminster modtog Cecil en Afskrift af det Forsikkringsbrev, som af de skotske Herrer den 19de April 1567 var blevet vedtaget til Fordeel for Bothwell. Afskriften var dog uden undertegnede Navne, og den Person, som bragte den til Cecil, en Skriver hos Buchanan, John Read, maatte da efter sin Hukommelse anføre Navnene for Cecil, der egenhændig optegnede dem paa hiin i det Cotta'ske Bibliothek endnu opbevarede Afskrift med disse Ord: »The names of such of the nobility as subscribed the hand, so far as John Read might remomber, of whem I hav this copy, being in his own hand, being commonly called in Scotland Aynslies supper.« Det første af de anførte Navne (i Andersons Collections. I, 112) kan dog just ikke vække ubetinget Tillid til Listens Rigtighed, thi dette Navn er -- Murrays, der paa det omhandlede Tidspunkt ikke befandt sig i Skotland, men forudseende det kommende Uveir havde søgt og erholdt Dronningens Tilladelse til at begive sig til Frankrig. Han var endnu tilstede i Skotland den 2den April 1567, da han, i skjærende Strid med sine senere Sigtelser mod Maria Stuart som en Morderske, ved et Testament indsatte Dronningen til Formynder for sit eneste Barn, eller, som Sproget dengang lød, til »oueriswoman to se all thingis be handillit and reulit for the weill of my said dochter« (Registrum Honoris de Morton. A Series of ancient Charters of the Earldom of Morton with other original Papers. Edinburgh.

dengang var sunken hos saa mange af Skotlands Herrer, kan dog den Opførsel, som de ved denne Leilighed skulle have viist, for en Deel af dem kun forstaaes under Forudsætning af, at de endnu paa dette Tidspunkt virkelig ei kjendte Bothwells Andeel i Darnleys Mord. Først senere, da man vilde give Sagen Udseende af, at man kun havde bøiet sig af Nødvendighed, fremhævede man fra den anden Side, at Stedet, hvor Gildet holdtes, havde været omgivet af to hundrede Bøsseskytter, og at derfor kun Jarlen Hew Eglinton havde kunnet slippe ud uden at underskrive. Den hele Begivenhed minder næsten paafaldende om det Forsikkringsbrev, som ved det bekjendte lignende Gilde i Pilsen senere underskreves af Wallensteins Tilhængere, og hvorved Deeltagerne ligeledes lovede ingensinde at skille deres Sag fra hans, at give ham deres sidste Blodsdraabe og at forfølge Enhver, der handlede anderledes, som en Troløs og Æreløs[1]. Af Wallensteins to og fyrgetyve Oberster, der den 12te Januar 1634 undertegnede Forsikkringsbrevet i Pilsen, vare, som bekjendt, ikke faa Skotlændere.

Hvad der var foregaaet ved »Ainslie's Supper«, kunde vistnok ikke længe blive nogen Hemmelighed. Og da Maria Stuart ogsaa tidligere under den mod Bothwell anlagte Sag var vedbleven at bevare ham sin Gunst, da man endog, efter hvad Sir William Drury meldte til Cecil i England, talte om, at hun fra et Vindue i Holyrood, staaende ved Siden af Lady

---

1853. 4°. I, 17), men den 19de April siges det udtrykkelig i en af Parlamentsakterne fra den Dag, at han dengang var ude af Skotlands Rige. Dersom man dog alligevel i dette Tilfælde vil ansee Cecils Liste for gyldig, maatte man antage, at Murray enten kan have undertegnet de omhandlede Dokument inden sin Afreise eller kan have bemyndig nogen Anden til at undertegne det paa sine Vegne.

1 Hurter, Wallensteins vier letzte Lebensjahre. Wien 1862. S. 364—3

Maria Lethington, skulde have tilnikket Bothwell en Hilsen, dengang han red op til Retten, eller dog senere, under Rettens Afholdelse, skikket Bud for at høre, hvorledes det gik ham[1], begyndte man fra nu af, især i England, at forudsee, hvad der forestod, og snart kom nu det Rygte i almindeligt Omløb, at Bothwell stod i Begreb med at ægte Dronningen. Sir James Melvil fortæller i sine Memoirer, at gode Undersaatter, der elskede Dronningen, smertedes ved dette Rygte, og han tilføier endog, hvorledes der endnu gaves Enkelte, som med egen Fare vovede at advare Dronningen. Han fortæller saaledes, at Lord John Herries kom vel ledsaget til Edinburgh, betroede Dronningen Alt, hvad der sagdes om Bothwell og hans Planer, og knælende bad hende om ikke at ægte Jarlen. Dronningen lod til at undre sig over, hvorledes slige Rygter kunde være komne ud, og forsikkrede ham, at hun ikke havde Tanke om noget Saadant. Lord Herries bad Dronningen optage hans Forestilling i en god Mening og red, af Hensyn til Bothwell, strax tilbage fra Edinburgh efter her at have ladet enhver af de halvhundrede Ryttere, hvormed han var kommen, kjøbe sig et nyt Spyd. Men denne Fortælling lader sig dog

[1] Efter Drurys Beretning til Cecil, hos Tytler, History of Scotland. VII, 375. 376. Det beroer paa en Misforstaaelse, naar endog Tytler som et særeget mærkeligt Tegn paa Bothwells Begunstigelse efter Darnleys Død ogsaa fremhæver, at Jarlen, baade da Dronningen red til Parlamentet ved dets Aabning og ved dets Slutning, bar Rigets Scepter foran hende, medens Jarlen af Argyle bar Kronen og Jarlen af Crawford Sværdet (jvfr. A Diurnal of remarkable Occurents. p. 108, 109). Dette var en ligefrem Følge af hans Stilling og havde allerede været Tilfældet længe førend Aaret 1567. Da Maria Stuart den 7de Marts 1565 begav sig til det dengang aabnede Parlament i Edinburgh, hedder det allerede: »In hir majesties cuming thairto, George lord Gordoun, eldest sone to vmquhile George erle of Huntlie, bure the croune, James erle of Bothwill the ceptour, and David erle of Crawfurd the sword of honour«. Diurnal of remarkable Occurents. p. 89.

ikke vel forene med det Faktum, at Herries var i Edinburgh under Parlamentet, eller med den Angivelse, hvorefter ogsaa han undertegnede Dokumentet ved »Ainslie's Supper«, ligesom han overhoved paa denne Tid snarere viser sig som en Tilhænger af Bothwell, saaledes ved at være et af Vidnerne ved den paafølgende Ægteskabskontrakt mellem Bothwell og Dronningen og ved tre Dage efter, den 17de Mai, at overvære et Statsraadsmøde, hvori Bothwell havde Forsædet [1]. Mærkeligere synes en anden tilsvarende Fortælling hos Melvil, for saa vidt denne af ham meddeles efter personlig Kundskab. Han fortæller nemlig ligeledes, at en anden Skotlænder, Thomas Bishop, der længe havde levet i England og her med Iver arbeidet for Maria Stuarts Adkomster, tilskrev ham selv et Brev, som han besvor ham at forevise Dronningen, og hvori denne hendes hengivne Tilhænger yttrede sig i den samme Aand som Lord Herries, men med den større Frihed, som Fraværelsen i et fremmed Land tillod; dersom Dronningen ægtede Jarlen, saaledes hed det i dette Brev, vilde hun tabe Guds Naade og alle Hjerter i England, Irland og Skotland. Sir James Melvil viste ogsaa virkelig Brevet til Dronningen, der, efter at have læst det, taus gav ham det tilbage, men kaldte paa Statssekretæren, William Maitland, og bad ham ogsaa at læse denne mærkelige Skrivelse. Lairden af Lethington yttrede da til Melvil, at han havde handlet mere hæderligt end viseligt, og raadede ham til at fjerne sig, inden ogsaa Bothwell snart traadte op til Dronningen, et Raad, som Melvil fandt sig vel tjent med at følge; thi Jarlen blev strax rasende over, hvad Dronningen nu ogsaa meddeelte ham, indtil Maria Stuart — saa megen Magt havde hun endnu over det

[1]) Goodall. II, 61.

vilde Sind — beroligede ham ved at bede ham om ikke at skille hende ved sine bedste Tjenere[1]. Melvil fortæller dette som Noget, der havde tildraget sig førend Dronningens Bortførelse til Dunbar, men hans Memoirer, som han først skrev som Ældre, vise sig i det Hele ikke paalideligst der, hvor der er Spørgsmaal om Tidsbestemmelser[2], og da Rygtet om Ægteskabsprojektet neppe kan have vundet Indgang i England førend ved Efterretningen om Undertegnelsen af Forbundet den 19de April, kan en Advarsel fra England som den ommeldte ikke heller vel antages at have naaet Skotland førend efter Dronningens Bortførelse, da den maatte komme for sildig. Men selv om nogen saadan Advarsel dog tidligere var fremkommen, var den i alt Fald dog ei det Samme som en ligefrem Beskyldning mod den eenstemmig frikjendte og af Adelen anbefalede Bothwell for virkelig at have havt Andeel i Darnleys Mord, og at i det Mindste ingensomhelst saadan Beskyldning af nogen af hendes Undersaatter førend deres Opstand mod Bothwell er blevet forebragt hende, har Maria Stuart paa et senere Tidspunkt høitidelig forsikkret, med Tilføielse af, at hun, dersom hun havde havt nogen Tanke derom, i saa Fald vistnok aldrig vilde have ladet Tingene komme saa vidt, som Tilfældet blev[3].

---

[1] Memoirs of Sir James Melvil. p. 78—79.

[2] Melvil fremstiller saaledes Maria Stuarts Besøg til Jedburgh, som om det først havde fundet Sted efter Jacob den Sjettes Daab; han henfører Adelens Undertegnelse af det Aktstykke, hvorved Dronningen opfordredes til at ægte Bothwell, til Tiden efter Bortførelsen, skjønt den allerede havde fundet Sted den 19de April; han lader ogsaa Dalgleisch først tages til Fange paa Orknøerne i Efteraaret 1567, medens han dog allerede var bleven fængslet i Edinburgh i Juni (Memoirs. p. 77, 80, 85).

[3] Hun har med Hensyn til Darnleys Mord yttret: »Nor nane of my subjectis did declair unto me, befoir my taking and imprisounment, that

Det var kun faa Dage efter Parlamentets Slutning og Forsikkringsbrevets Underskrivelse, at Bothwell foretog det navnkundige Overfald, hvorved han bortførte Maria Stuart som Fange. Mandagen den 21de April havde Maria Stuart forladt Edinburgh med et mindre Følge for at besøge sin lille Søn i Stirling-Castle; under den farefulde Tid, som Darnleys Mord syntes at bebude, var han den 20de Marts 1567 her bleven betroet i John Erskines Varetægt, der fordum, medens han kun nævntes som Prior af Inchmahome, havde været en af Marias første Lærere, men som nu efter sin Faders og ældre Broders Død selv var bleven Jarlen af Mar [1]. Idet Maria Stuart efter et kort Ophold paa det skjønne Stirling-Castle, hvor hun nu for sidste Gang havde seet sin Søn, og hvor dette hendes Barn senere maatte forblive under hele sin Mindreaarighed, den 23de April vendte tilbage, overfaldtes hun paa Veien pludselig af saa heftige Smerter, at hun nogen Tid maatte tage Ophold i en lille fattig Hytte; da hun fortsatte Veien og havde overnattet paa sit Fødeslot, Linlithgow, saa hun sig Torsdagen den 24de April overrumplet af Bothwell ved en Bro

---

thay quha ar now haldin culdabill and principal executours thairof, wer the principal auctoris and committaris of the samin; quhilk (gif) thay had done, assuritlie I wald not have proceidit as I did sa far. Maria Stuarts Instruktion til hendes Repræsentanter ved Konferentsen i England, dateret Bolton Castle den 29de September 1568, hos Labanoff, Lettres de Marie Stuart. II, 201.

[1] Det var i Anledning af dette Besøg til Stirling, at det blinde Had mod Maria Stuart kulminerede i den Maade, hvorpaa det ogsaa beskyldte hende for her at have villet rydde sin lille Søn af Veien: »She offered him an apple, but it would not be recieved of him; and to a greyhound bitch having whelps was thrown, who eat it and she and her whelps died presently.« Sir William Drurys Brev til Cecil, dateret Berwick den 20de Mai 1567, i Calendar of State Papers. Foreign Series. 1566—8. p. 235.

ver Almondfloden [1]. Jarlen af Bothwell havde givet sig Udeende af igjen at ville begive sig til de urolige Grændsetrækninger; han havde udtalt sig saaledes for sine Omgivelser g havde derved kunnet samle saa mange Mænd, at han her ar ledsaget af henved tusind spydførende Ryttere, saa at det betydelige Følge, der ledsagede Dronningen, selv om det avde havt Villien dertil, ikke havde havt Udsigt til at kunne jøre nogen Modstand mod den store Overmagt, som her omingede det. Bothwell yttrede kun nogle hastige Ord om, at ronningen var truet af en overhængende Fare, hvorfra han ilde frelse hende [2], og medens nogle af hendes Følge fik

---

[1] Den Akt, hvorved Bothwell den 20de December 1567 bliver erklæret fredløs, angiver, at han havde overfaldet Dronningen »in via sua inter Linlytgow et oppidum Edinburgi prope pontes vulgo vocatos *foull brigges* (The Acts of the Parliaments of Scotland. III, 6). Det nævnte Stedsnavn har man i den nyere Tid villet gjenfinde i Fountainbridge, nu et Slags Forstad Vest for det gamle Edinburgh, med Greenhills og Merchistons Forstæder Syd for sig; saaledes ogsaa Burton, History of Scotland. Second Edition. IV, 216. Men det er ikke blot Buchanan, der lader Bothwell møde Dronningen »ad *Almonis* pontem« (Rerum Scoticarum Historia. p. 217), men allerede i et Amnestidekret, som den 1ste Oktober 1567 blev udstedt til Fordeel for en Andrew Reidpeth, der havde været i Bothwells Følge ved Overfaldet og senere i hans Tjeneste deeltaget i Forsvaret af Dunbar-Castle, siges det ligeledes, at Dronningen var bleven gjort til Fange »prope aquam de *Awmond*« (Hosack, Mary, Queen of Scots and her Accusers p. 567). Robert Chambers (Domestic Annals of Scotland. Second Edit. 1859. I, 42) har ogsaa nærmere troet at kunne gjenfinde det Sted, hvor Dronningen blev anholdt paa Veien fra Linlithgow til Edinburgh, et Par Mile borte fra dette; i Nærheden af det paagjældende Sted fører een Bro over Almond og en anden over Gogar Burn. Af de to samtidige Dagbøger, der have optegnet Begivenhederne, henfører den ene Overfaldet »at ane place callit the *briggis* (Diurnal of remarkable Occurrents. p. 109), den anden (The Diarey of Robert Birrel, i Fragments of Scotisch History. p. 8) »at the bridge of *Craumont*«.

[2] Onde lui, un giorno che la Regina se ne andava con molti de suoi, et con buone parole et con mostrarle, che la Maestà Sua si trovava in

Tilladelse til uhindrede at drage videre, tog han selv Dronningens Hest i Tøilen, hans Mænd sikkrede sig paa lignende Maade Jarlen George af Huntley, William Maitland, Lairden af Lethington, og Sir James Melvil, og nu gik det med disse Fanger iilsomt til det ved Mundingen af Forthfjorden liggende, faste Dunbar-Castle, det Bothwell som Belønning overladte Slot.

Naar man paa en senere Tid, under Maria Stuarts Fængselliv i England, spurgte hende om Bothwells Forhold til hende, svarede hun kun med nogle almindelige Ord eller hun begyndte at græde [1]. Fra et Tidspunkt, der ikke ligger langt fra hendes Bortførelse, har man derimod fra hendes egen Side en nærmere Fremstilling af, hvad der paa Dunbar-Castle skal være foregaaet mellem hende og Bothwell, inden hun gav ham sin Haand. Den foreligger i en Instruktion, som hun, strax efter at have ægtet Bothwell, meddelte William Chisholm, Biskoppen af Dunblane, der for Kongen af Frankrig, Enkedronningen Catharina af Medici, Kardinalen af Lothringen og hendes andre Frænder paa Fastlandet skulde forklare det Skridt,

---

grandissimo pericolo, la condusse in uno delli suoi castelli. Den fra Maria Stuarts Side til de kristne Fyrster sendte Fremstilling, skreven i Carlisle i Juni 1568, hos Labanoff, Lettres de Marie Stuart. VII, 317. Meget fyldigere veed Froude at fremstille denne Begivenhed; det kan tjene som et lille Exempel paa hans romantiserende Historieskrivning, at han (History of England. IX, 64) uden nogensomhelst Kilde som Hjemmel fortæller Overfaldet saaledes: »As the royal train appeared, he (ɔ: Bothwell) dashed forward with a dozen of his followers and seized her briddle-rein; her guard flew to her side to defend her, when, with singular composure, she said she would have no bloodshed; her people were outnumbered, and rather than any of them should lose their lives, she would go whereever the Earl of Bothwell wished. Uncertain what to do the dropped their swords.«

[1] Sir Francis Knollys Beretning hos Raumer, Die Königinnen Elisabeth und Maria Stuart. S. 221.

hun da havde gjort, ligesom Sir Robert Melvil, Broderen til Sir James, skulde gjøre det for Elisabeth i England[1]. Efter at have berørt de uforglemmelige Fortjenester, som Jarlen af Bothwell havde indlagt sig under Begyndelsen af hendes Regjering, siger hun, at det først var »efter Kongens, hendes Huusbonds Død, at hans Prætensioner begyndte at blive høiere«. »Hans Opførsel«, bemærker hun, »kan i denne Henseende tjene til et Exempel paa, hvor forslagent Mænd, naar de have et stort Foretagende i deres Hoved, kunne skjule deres Hensigter, indtil de have sat deres Planer igjennem. Vi tænkte, at hans Bestandighed i at være os tjenstagtig og hans Redebonhed til at udføre alle vore Befalinger alene hidrørte fra Anerkjendelsen af hans Pligt, som vor fødte Undersaat, uden noget andet skjult Hensyn, hvad der da bevægede os til at vise et venligere Ansigt, med Tanke om alt Andet, end at dette, den sædvanlige Holdning mod saadanne Adelsmænd, som vi finde hengivne til vor Tjeneste, nogensinde skulde give ham Dristighed til at vente nogen yderligere Gunst af vor Haand«. I Begyndelsen har Bothwell, da han vovede at røbe sine Tanker for Dronningen, kun søgt at vinde hendes Villie ved ydmyg Opmærksomhed, men han havde fundet hendes Svar intet mindre end svarende til hans Ønske[2]. Da var det, at Jarlen, i Betragtning af Dronningens Uvillighed, af de Hindringer, som hendes Venner eller hans Fjender kunde lægge ham i Veien, og af den mulige Forandring af deres Sind, hvis Indvilligelse han allerede havde erholdt, havde besluttet sig til at prøve sin gode Lykke og havde foretaget Overfaldet ved Almond-

[1] Labanoff, Lettres de Marie Stuart. II, 32—44 og 45—49.
[2] But finding oure answere nathing correspondent to his desyre. Maria Stuarts Instruktion til Biskoppen af Dunblane, hos Labanoff, Lettres de Marie Stuart. II, 37.

broen og Bortførelsen til Dunbar. »Hvorledes vi optoge en saadan Handlemaade, og i Særdeleshed hvor forbausende vi fandt den af ham, om hvem vi havde tvivlet mindre end om nogen anden Undersaat [1], er det let at forestille sig. Under vort Ophold i Dunbar forekastede vi ham den Hæder, hvormed han var bleven beæret af os, den Gunst, vi altid havde viist ham, og nu hans Utaknemlighed, tillige med alle andre Forestillinger, der kunde tjene til at frie os fra hans Hænder. Men uagtet vi fandt hans Gjerning vild, vare hans Svar og Ord dog kun Høfligheden selv: at han vilde hædre og tjene os og ingenlunde krænke os, at han bad om Tilgivelse for den Dristighed, hvormed han havde tiltaget sig at føre os til et af vore egne Huse [2], hvortil han var lige saa meget dreven af Nødvendighed som tvungen baade af Kjærlighed, hvis Heftighed havde ladet ham tilsidesætte den Ærbødighed, han ellers som vor Undersaat nærede for os, og af Hensyn til at frelse sit eget Liv. Og da begyndte han at holde os en Tale om sit hele Liv, om hvor ulykkelig han havde været at finde Mænd som sine Fjender, hvilke han aldrig havde fornærmet, om hvorledes deres Ondskab aldrig havde ophørt at angribe ham ved enhver Leilighed, endskjønt uretfærdigen, om hvilke Bagvaskelser, de havde udspredt om ham, med Hensyn til den hæslige Vold, der var bleven øvet mod Kongens, vor sidste Huusbonds, Person, om hvor ude af Stand han var til at frie sig for sine Fjenders Rænker, dem han ikke engang kunde kjende, da Enhver udvortes anstillede sig som hans Ven, medens han dog fandt saa megen skjult Ondskab, at han ikke

---

[1] Of quhome we doubtid les yan of ony subject we had. Labanoff. Lettres de Marie Stuart. II, 38.

[2] Askit pardoun of the bauldness he had tane to convoy ws to ane of oure awin housis. Labanoff, Lettres de Marie Stuart. II, 38.

kunde finde sig i Sikkerhed, med mindre han var vis paa, at vor Naade vilde vare uden Forandring; og om hvorledes han ikke kunde stole paa nogen anden Forsikkring om vor Naade, end naar det vilde behage os at vise ham den Hæder at tage ham til Huusbond, idet han altid bevidnede, at han ikke søgte noget andet Herredømme end tidligere, men blot vilde tjene og adlyde os alle vort Livs Dage, og dertil føiede al sømmelig Tale, der kan bruges ved en saadan Leilighed. Men da han ikke destomindre saa os forkaste al hans Opmærksomhed og Tilbud, viste han os tilsidst, hvorvidt han var kommen med hele Adelen og de Fornemste i vore Stænder, og hvad de havde lovet ham under deres Haandskrift; om vi da havde Aarsag til at blive forbausede, overlade vi Kongen, Dronningen, vor Onkel og andre vore Venner at dømme. Seende os selv i hans Magt, adskilt fra alle vore Tjeneres Selskab og fra alle Andres, hvem vi havde kunnet spørge om Raad, ja, seende dem, paa hvis Raad og Troskab vi før havde forladt os, hvis Magt skulde og burde opretholde vor Myndighed, uden hvem vi paa en Maade ere Intet — thi hvad er en Fyrste uden et Folk —, allerede paa Forhaand enige i hans Forlangende, og saaledes os virkeligen forladt alene, som et Rov for ham [1], overveiede vi mange Ting inden i os, men kunde aldrig finde nogen Frelse, medens han imidlertid kun gav os liden Tid til Selvoverveielse, men bestandig trængte os med uafladelig og besværlig Opmærksomhed« [2]. Blandt de mange Tanker, som da havde paatrængt sig Dronningen,

---

[1] And swa we left allane, as it wer, a pray to him. Labanoff, Lettres de Marie Stuart. II, 39.

[2] And zit gaif he us lytill space to meditate with oure self, evir preissing ws with continewall and importune sute. Labanoff, Lettres de Marie Stuart. II, 39.

nævner hun udtrykkelig, hvorledes hun selv nu næsten følte sig nedbrudt af de hyppige Oprør, hvorledes det i Partier sønderrevne Rige trængte til at faae en Mand i Spidsen, og hvor vanskeligt hendes Folk var til at modtage en Fremmed, og derpaa hedder det endeligen om Bothwell: »Efter at han havde ved disse Midler og mange andre ledet os hen til sit Forsæt, saa deels aftvang han os og deels erholdt han vort Løfte om at tage ham til Huusbond[1], og endnu ikke tilfreds hermed, men altid frygtende nogen Forandring, vilde han ikke engang slaae sig til Ro ved alle de gode Grunde, vi kunde anføre for at faae dette Ægteskabs Bekræftelse opsat, som det havde været rimeligst, indtil vi havde kunnet meddele samme til Kongen, Dronningen, vor Onkel og andre vore Venner, men ligesom han i Begyndelsen ved en Bravade havde vundet det første Maal, saaledes standsede han ikke, førend han ved Overtalelser og besværlig Opmærksomhed, der ikke var fri for Tvang[2], tilsidst havde drevet os til at ende den begyndte Sag paa en saadan Tid og i en saadan Form, som han tænkte bedst skikket til sin Hensigt«.

Paa samme Tid, som Maria Stuart gav Biskoppen af Dunblane denne Instruktion, tilskrev hun ogsaa sin Ambassadør i Paris for at bede denne hende saa hengivne Ven om paa bedste Maade at yde Biskoppen Bistand i hans vanskelige Hverv til hendes Frænder. Og ligesom hun ved denne

---

[1] He partlie extorted, and partlie obteinit our promeis to tak him to oure husband. Labanoff, Lettres de Marie Stuart. II, 41.

[2] Bot as be a bravade in the begynning he had win ye fyrst point, sa ceased he nevir till be perswasiones and importune sute, accumpaneit not ye less with force, he has finelly drevin us to end ye work begun at sic tyme, and in sic forme, as he thocht my best serve his turn. Labanoff, Lettres de Marie Stuart. II, 41.

Leilighed gjentog, at Alt, hvad hun havde sagt i hiin Instruktion, var Sandhed[1], saaledes har hun paa et senere Tidspunkt, da hun overdrog et andet Sendebud i Rom at virke for Ophævelsen af hendes Ægteskab med Bothwell, ved denne Leilighed atter gjentaget, at hun kun mod sin Villie, kun ved Tvang, var kommen ind i dette Ægteskab[2].

Med Kjernen af Maria Stuarts Fremstilling, hvorefter det altsaa var imod hendes Vidende og Villie, at Bothwell tog hende til Fange, stemme ogsaa de første Proklamationer og Skrivelser, som Lederne af Opstanden imod Bothwell senere udstedte. Thi disse fremføre netop som en af Hovedankerne mod Jarlen, at han nu var bleven til en Høiforræder ved ogsaa at have øvet Vold imod Dronningens egen, høie Person[3].

---

[1] In our instructioun to the bishop of Dunblane we have maid full discours of the verie trewth of the matter — we have mentionit the samyn sincerlie, from the very beginning. Maria Stuarts Brev til Ambassadøren i Paris, Erkebiskoppen af Glasgow, dateret Edinburgh den 27de Mai 1567, hos Labanoff, Lettres de Marie Stuart. II, 54, 56.

[2] Contra nostra volunta — contra nostra voglia. Maria Stuarts Instruktion til Robert Ridolfi, fra Marts 1571, hos Labanoff, Lettres de Marie Stuart III, 231.

[3] I »en Erklæring, i Skotlands Adels Navn«, dateret den 11te Juni 1567, tales der om »the ravishing and detentioune of the Quenis Majesties persoune«. I »en Proklamation ved Lorderne af Statsraadet og Adelen«, dateret den 12te Juni 1567, hedder det: »James Erle Bothwell put violent handes on our Soveraine Ladies maist nobill persoune«. I »Associations-Forbundet af Skotlands Adel«, dateret den 15de Juni 1567, staaer der: »He ambesett hir Majesties way, tuike and ravishit hir maist nobill person«. Fremdeles taler »en Akt og Proklamation om at gribe Jarlen af Bothwell«, dateret den 26de Juni 1567, om »Hir Hienis awin persoun tressonabillie ravischit«. I »Svaret fra Skotlands Lorder til Sir Nicholas Throckmorton«, dateret den 11te Juli 1567, staaer der: »How shamefully the Queen our Sovereign was led captive, and by fear, force and (as by many conjectures may be well suspected) other extraordinary and more unlawfull means compelled to be the bedfellow to another wife's husband«. I »en Akt om Forbud mod at betale

[illegible] Betydning er det dog, at Sikkerhed[illegible] lige med Dronningen som Fange var bleven [illegible] Kyndige udtalte sig i samme Retning [illegible] hvor mange, at efter Ankomsten til Dunbar [illegible] Bothwell sig af, at han vilde ægte Dronningen [illegible] hun vilde eller ikke vilde[1], og senere hedder det [illegible] at Dronningen da ikke kunde Andet end ægte [illegible] han havde voldført og vanæret hende[2]. [illegible] Overeensstemmelse med Kjernen af Dronningens [illegible] stilling, naar en Samtidig ogsaa beretter, at [illegible] Efterretning om Dronningens og hendes Ledsageres [illegible] den 24de April naaede til Edinburgh, hed det [illegible] blot, at Dronningen var bleven overfaldet, men ogsaa [illegible] sekretæren, William Maitland, skulde være dræbt [illegible] Borgerskabet strax lod Stormklokken lyde, Indbyggerne [illegible]

Renter til Biskoppen af Murray og om at arrestere [illegible] Understøttelse af Bothwell», dateret den 21de Juli [illegible] endelig om den Sidstnævnte: »Efter he had alswa tresonabil[illegible] hir Majesties maist nobill persoun, and led hir captive to [illegible] Andersons Collections. I, 130, 181, 136, 139, 142. [illegible] the affairs of Church and State in Scotland. I, 418. Med [illegible] Yttringer stemmer kun slet Fortællingen hos Buchanan (Rerum [illegible] carum Historia. p. 217): »Interea Sterlini collecta sincerior [illegible] litatis ad Reginam mittunt, qui rogarent, spontane, an invita [illegible] Nam si invita illic esset, se coacto exercitu eam liberaturos [illegible] nuncio non sine risu recepto, respondit, se invitam eo adductam [illegible] ita humaniter tractari, ut de priore injuria non habeat, quod [illegible] queratur».

[1] There the Earl of Bothwell boasted, he would marry the [illegible] would, or who would not; yea wether she would herself [illegible] moirs of Sir James Melvil. p. 80.

[2] And then the Queen could not but marry him, seeing he [illegible] her and lain with her against her will. Memoirs of Sir [illegible] p. 80.

deres Vaaben, og Portene stængedes, medens Skytset tordnede fra Edinburgh-Castle [1].

Denne Opfattelse maatte imidlertid snart vige tilbage for den i Skotland senere overveiende Mening, hvorefter man lige fra Begyndelsen ikke havde villet nære Tvivl om, at hvad Bothwell havde foretaget sig, var skeet ifølge Overeenskomst med Maria Stuart [2]. Nærmere forklarede man sig da hans Færd paa trende Maader. Det var i Skotland en gammel Praxis, at naar Akter udfærdigedes, hvorved Nogen opnaaede Benaadning for Forbrydelser, skete dette saaledes, at kun Hovedforbrydelsen udtrykkelig blev nævnet, hvorimod man derpaa blot med en almindelig Vending tilføiede, hvad den Vedkommende ellers maatte have forbrudt. Buchanan vil nu, at da Kongemorderne, og navnligen Bothwell, frygtede for, at der dog kunde komme en Tid, hvor man alvorligen vilde lade dem undgjælde for hiin Misgjerning, havde de udfundet, at de ved Hjælp af en saadan Klausul vilde kunne faae sig den Udaad tilgivet, hvis udtrykkelige Omtale i et Aktstykke maatte synes lige saa farlig for Gjerningsmændene som usømmelig for den Naadegivende [3]. Man kunde ikke nævne Mordet paa

---

1 The rumour of the revissing of hir Majestie come to the provest of Edingburgh, incontinent the commoun bell rang, and the inhabitants thairoff ran to armour and wappynnis, the portes wes steikit, the artailzerie of the castell shot. — Upoun the samin day, it wes alledgit, that it wes devisit, that William Maitland, younger of Lethington, secretare to our soverane ladie, being in hir cumpany the tyme foirsaid, suld have been slane. A Diurnal of remarkable Occurrents. p. 110.

2 Tytler, History of Scotland. VII, 88. Denne Mening udtaltes endog under selve Bortførelsen til Dunbar af en af Bothwells egne Fortrolige: »Capitain Blachater, who has taken me, alledged, that it was with the Queens own consent«, hedder det i The Memoirs of Sir James Melvil. p. 80.

3 Nam quum in Scotia mos esset, ut diplomata, quibus scelerum gratia fit, qui veniam petit, gravissimum facinus nominatim exprimant, ac

Dronningens Ægtefælle, men man maatte udfinde en anden Majestætsforbrydelse, der var mindre forhadt, og under hvis Skygge Kongemordet da med en Smule Sophistik kunde skjules og tilgives. En saadan graverende Forbrydelse var et Angreb paa Dronningens egen høie Person, og derfor havde man ikke kunnet udtænke noget mere Passende end hiin forstilte Bortførelse. Andre udtydede det besynderlige Optrin saaledes, at Hensigten dermed var at stoppe Munden paa dem, der allerede længe havde tænkt, at Dronningen i Forveien stod i et altfor fortroligt Forhold til Jarlen [1]. Mere naturlig end begge disse søgte Forklaringer er den, der vel ogsaa i Bortførelsen kun saa et aftalt Spil, men fortolkede den som en ligefrem Følge af en umaadelig Forelskelse i Bothwell [2], der utaalmodig higede efter heelt at kunne kalde ham sin. Da de, der hyldede denne Forklaringsmaade af det hastige Bryllup, netop gaae ud fra Forudsætningen om, at Lidenskaben allerede længere Tid i Forveien havde ladet Maria Stuart overgive sig til Jarlen, har en af hendes sildigere Forsvarere troet at kunne blotte Taabeligheden af en saadan Forklaring ved sine Spørgsmaal: »Var der da overhoved nogen Nødvendighed for et

---

cetera generalibus verbis adjiciant, decreverunt paricidii publici conscii nominatim de manus injectione in principem veniam petere, deinde velut in cumulum subjicere *ceteris nefariis factis.* Buchanan, Rerum Scoticarum Historia. p. 217.

[1] Bot it was rather done for the stanche of the mouthes of the peopill, that allegit, that the said erle wes mair familliar with hir grace lang of befoir, nor honestie requyrit. A Diurnal of remarkable Occurrents. p. 110.

[2] Allerede den 20de April 1567 skrev Kirkaldy af Grange i et Brev til Jarlen af Bedford, at Dronningen af Skotland skulde have sagt, at »she care not to lose France, England and her own crown, for him, and shall go with him to the worlds end in a white petticoat, before she leave him«. Tytler, History of Scotland. VII, 88.

forhastet Bryllup? Var Maria saa begjærlig efter at blive Bothwells Hustru, til hvem hun jo længe havde staaet i en utilladt Forbindelse, at hun ikke kunde udholde den af almindelig Anstand fordrede Tid til at bære sin Enkedragt for Darnley? Var hun virkelig saa aldeles blottet for enhver finere kvindelig Følelse eller for den almindelige Skam, saa aldeles døv for sin egen Interesse og sit Rygte, eller i saa høi en Grad skrupuløs mod en Smule længere at fortsætte sin utilladte Elskov, at hun saaledes, hellere end at taale nogle faa Maaneders Opsættelse, vilde udsætte sig for den Fare at paadrage sig en evig Vanære«[1]? Spørgsmaalene ere ikke heller ugrundede lige over for dem, imod hvem de rettes, men naar Forholdet kun opfattes lidet anderledes, vilde de vel kunne imødegaaes. Der er med Hensyn til Bortførelsen og med Hensyn til det paafølgende pludselige Ægteskab en Omstændighed, der i denne Henseende ellers ikke tages i Betragtning, men hvortil der mulig kunde henvises som et Svar. Strax efter Maria Stuarts nye Giftermaal forkyndte hendes Modstandere, at hun igjen var bleven frugtsommelig[2], og da Dronningen var bleven styrtet og sad fangen i Lochleven, skrev Sir Nicholas Throckmorton, der af Elisabeth var bleven sendt til Skotland for at underhandle om Maria Stuarts Befrielse, i et Brev fra Edinburgh af 18de Juli 1567 saaledes til sin Herskerinde: »Jeg har ogsaa villet overtale hende til at gjøre Afkald paa Bothwell som hendes Huusbond og til at finde sig i at taale, at der bliver gjort Skilsmisse

[1] Bell, Life of Mary, Queen of Scots. II, 86.

[2] The prince is in greater danger than before, by reason the Queen is with child. Jarlen af Bedfords Brev til Jarlen af Leicester, dateret Garendon den 15de Juni 1567, i Calendar of State Papers. Foreign Series. 1566—68. p. 252.

mellem dem; hun har sendt mig det Svar, at hun paa ingen Maade vilde indvillige deri, men heller døe, idet hun støtter sig paa den Grund, at hun antager sig for at være med Barn siden syv Uger; ved at gjøre Afkald paa Bothwell vilde hun anerkjende at være frugtsommelig med en Bastard og at have forspildt sin Ære, og førend hun skulde gjøre det, vilde hun døe[1]«. Kunde Maria Stuart ikke, under hiin ommeldte Forudsætning, dengang eller tidligere have troet en saadan Frugtsommelighed ældre? Og kunde Bothwell da ikke i en saadan Frygt hos Dronningen, efter Darnleys Død, have fundet den endelige Opfordring til at vove Bortførelsen, og Dronningen derefter en Tilskyndelse til nu ei heller at tilbagestøde hans Haand? Selv om Bortførelsen til Dunbar ei har fundet Sted med Dronningens Villie, var dog den Modstand, som hun her ydede Bothwell, i ethvert Tilfælde saa ringe i Sammenligning med hendes tidligere kjække Væsen, navnlig under den Katastrophe, der havde gjort Ende paa Riccios Liv, at

---

[1] Throckmortons Brev hos Robertson, History of Scotland. II, 311. »Elle eut du Comte de Bothuel, son troisième mary, une fille qui fut Religieuse à Notre Dame de Soissons«, hedder det, i Overeensstemmelse hermed, i Laboureurs Tillæg til Mémoires de Messire Michel de Castelnau. I, 648. Men skjønt man ogsaa paa den anden Side af Kanalen har en Yttring om, at Maria Stuart paa Lochleven var nedkommen med et Barn (Wright, Queen Elisabeth and her Times. I, 266), ville dog neppe Mange med Fyrst Labanoff (Lettres de Marie Stuart. II, 63) i saadanne Sagn finde noget virkeligt Faktum. Selv nævner Maria Stuart i Juli 1570 Jacob den Sjette i sit Brev til Lady Lennox »zoure littil sonne (d. e. Sønnesøn) and my *onelie* childe« (Labanoff, Lettres de Marie Stuart. III, 78), og synes netop at have følt sig stolt af kun at have født eet Barn, for saa vidt man tør slutte af en af hendes Yndlingsdeviser, der viser en Løve og dens Unge med Omskriften *Unum quidem, sed leonem* (Diplomatum et Numismatum Scotiæ Thesaurus. Collegit I. Andersonus. Edinburghi. 1739. fol. Tab. clxxvii, nr. 4).

denne Svaghed altid bliver den vægtigste Grund — og egentlig den eneste uomtvistelige — til at antage en tidligere og inderligere Fortrolighed mellem hende og Jarlen, end hun ligefrem har vedgaaet. Da man engang for David Hume nævnte, at der var udkommet en ny Afhandling, hvis Forfatter med Held syntes at have forsvaret Maria Stuart, spurgte den berømte skotske Historieskriver kun: »Har han ogsaa efterviist, at Dronningen ikke ægtede Bothwell?« og da intet saadant Svar kunde gives, betegnede han dermed Spørgsmaalet for løst[1].

Medens Dronningens Ophold paa Dunbar fandt Sted, fremskyndte Bothwell en Skilsmisse fra sin tidligere Hustru paa den Maade, der dengang, under Reformationens Opløsningstid, var saa almindelig, at den lod Fremmede sige, at »i England, men endnu mere i Skotland have de en besynderlig Skik: at kunne skille sig fra hinanden, naar de ikke mere synes godt om hinanden[2]«, paa den lette Maade, hvorpaa Maria Stuart ogsaa i sin egen Slægt havde nærliggende Exempler, da hendes Bedstemoder, Dronning Margareta, efter Kong Jacob den Fjerdes Død havde ægtet baade Archibald Douglas, Jarlen af Angus — Faderen til Grevinde Lennox —, og Henrik Stuart,

---

[1] Taylor, Pictorial History of Scotland. London. 1859. II, 57.

[2] Ils ont une coustume estrange en Angleterre, mais plus prattiquée en Escosse, de pouvoir se répudier l'un l'aultre quand ilz ne se trouvent bien ensemble. La chose est remarquable par les exemples qui s'en sont ensuivis. Den franske Minister du Crocs Brev til Kongen af 27de Mai 1567, hos Teulet, Papiers d'État. II, 157. Du Croc formoder her, at denne Skik i Kongeslægterne skriver sig »de Matilde, fille de Henry Ier, troisiesme filz de Guillaume le Conquérant, laquelle ayant espousé Henri III, empereur, elle le laissa pour prandre Galfroy de Plantaganet«. Bothwell udtrykte sig selv i Danmark paa en lignende Maade: »Au mesme instant ils consultèrent comment je pouvrois légitement répudier ma première princesse, selon les lois divines de l'Église et la coustume du pays«.

Lord Methuen, og derpaa ladet sig skille fra dem begge, og da hendes Grandonkel, Dronning Margaretas Broder, Kong Henrik den Ottende havde fulgt i Søsterens Fodspor ved sine Skilsmisser fra Catharina af Arragonien og Anna af Cleve. Bothwells Skilsmissesag med hans Hustru var dog allerede begyndt førend Dronningens Bortførelse[1] og blev paa een Gang ført for den nye og den gamle Kirkes Jurisdiktion. Den katholske Geistligheds tidligere Myndighed til at dømme i Ægteskabs- og Skilsmisse-Sager var bleven ophævet af det Parlament, som den provisoriske Regjering i Aaret 1560 efter Maria af Guises Død paa egen Haand havde sammenkaldt, og som afskaffede den biskoppelige Jurisdiktion. For at bøde paa Savnet af en Jurisdiktion i Sager som de ommeldte var der vel derefter i Aaret 1563 blevet dannet en særegen Ret, hvori fire Kommissairer havde Sæde; men Afskaffelsen af den biskoppelige Jurisdiktion i Landet hørte dog til de reformerende Akter, som Dronningen aldrig havde givet Kronens Bifald, og ved en Forordning af Dronningen var senere den konsistoriale Ret bleven formelig gjenoprettet, med Erkebiskoppen af St. Andrews i Spidsen for den. Dette havde dog allerede fundet Sted den 23de December 1566, faa Dage efter at Erkebiskoppen og de andre katholske Prælater havde forrettet den unge Prindses Daab i Stirling, og hiin dengang udstedte Forordning kan derfor ei heller ligefrem, som Nogle have villet, sættes i Forbindelse med den Skilsmisse, som Bothwell nu eftertragtede. For den fornyede katholske, kirkelige Ret anlagde han en Sag mod sin Hustru om Ophævelse af deres Ægteskab som indgaaet i for nær Slægtskabsgrad. At hans Hustru selv nu maa have været vunden for Sagen enten af Bothwell eller af

[1] Laing, History of Scotland. II, 83.

sin Broder, Jarlen af Huntley, kan ikke betvivles; Intet er mere urimeligt end den Paastand, at der ikke bestod en Kollusion mellem Parterne. Det kan i denne Henseende fremhæves, at ligesom det overhoved i hine Dage ikke var usædvanligt, at forsigtige Slægtninge af en Brud endnu førend Brylluppet erhvervede sig den katholske Kirkes Dispensation som Sikkerhed mod dets Ugyldiggjørelse af Hensyn til for nært Slægtskab, saaledes har Buchanan anført, at en saadan Dispensation virkelig i sin Tid var erhvervet i Anledning af Bothwells Bryllup med Jane Gordon, men at denne Dispensation under Processen blev holdt skjult[1], og i dette Tilfælde kan hans Angivelse ikke synes ugrundet, da selve hiin Dispensation for kort Tid siden er bleven opdaget[2]. Desuden havde den katholske Lady Jane Bothwell paa samme Tid, som den protestantiske Jarl sagsøgte hende for den katholske Ret, fra sin Side ogsaa for den reformerte Ret anlagt Skilsmissesag mod sin Ægtefælle for tidligere Utroskab. Sagen førtes nu med saa stor Hurtighed, at Ægteskabet ved den protestantiske Ret eller den saakaldte Commissary Court allerede blev erklæret ophævet den 3die Mai, og at den tilsvarende Dom ved den katholske, konsistoriale Ret blev afsagt den 7de Mai. Sagen var upaatvivlelig

[1] Celato interim pontificis Romani diplomate, quo venia ejus culpæ facta erat. Buchanan, De Maria Scotorum Regina. p. 29.

[2] Report of the Records and Manuscripts at Dunrobin, belonging to his grace the Duke of Sutherland, i Second Report of the Royal Commission on Historical Manucripts. London. 1871. fol. p. 177—180. Dispensationen er udstedt af den pavelige Legat i Skotland, Erkebiskoppen af St. Andrews, og maa antages af Bothwells fraskilte Hustru at være medtaget til Dunrobin. Dispensationen maa dog i dette Tilfælde siges at være kommen *post festum*, thi den er dateret »den 13de Marts 1565«, som, da Aaret i Skotland dengang begyndte med den 25de Marts, betyder den 13de Marts 1566, og Brylluppet var allerede holdt den 24de Februar 1566.

blevenført ved begge Retter, for at saavel Protestanterne som Papisterne skulde kunne komme til Overbeviisning om, at Dronningens senere Ægteskab med Bothwell var lovlig.

Ved Skilsmissen overlod Bothwell Lady Jane Gordon, for hendes Livstid, Godset og Byen Nether-Hales i Hadingtonshire, en Overdragelse, der senere, efter hans Ægteskab med Dronningen, blev bekræftet ved et under det store Segl udstedt Kongebrev [1]. Bothwells unge, fraskilte Hustru ægtede senere i Aaret 1573 paa Stratbogie Jarlen Alexander af Sutherland, der ligeledes dengang havde ladet sig skille fra sin tidligere Ægtefælle — Barbara Sinclair — under Anke over Utroskab; efter Jarlens Død i Aaret 1594 blev hun derpaa i et tredie Ægteskab gift med Lairden Alexander Ogilby af Boyne, en af de Dommere, der havde frikjendt Bothwell, og nu Enkemand efter Maria Beaton, en af Dronningens »fire Marier«. Efter at have overlevet baade Maria Stuart og sine tre Mænd endte Bothwells tidligere Hustru selv sine Dage i en Alder af fire og firsindstyve Aar [2]. Med Klogskab havde

[1] Af 11te Juni 1567. Chalmers, The Life of Mary, Queen of Scots. II, 234. Maaskee det kun er dette Gavebrev, der ligger til Grund for en Yttring af William Maitland i den franske Gesandt du Crocs Brev til Enkedronning Catharina af Medici af 17de Juni 1567 (Teulet, Papiers d'État. II, 170), der lyder saaledes: »Mais nous ne doubtons point en ce royaume, qu'il n'aime mieux sa première femme que la Royne.« Naar der i det samme Brev refereres en anden af de mange ugunstige Yttringer om Bothwell, hvorefter denne skulde have skrevet Breve til sin fraskilte Ægtefælle, »par lesquelles il mande à ladicte contesse la tenir pour sa première femme et la Royne pour sa concubine«, staaer denne Yttring i det Mindste i ligefrem Strid med du Crocs eget Vidnesbyrd i et andet Brev (af 27de Mai, hos Teulet, Papiers d'État. II, 157), hvorefter Bothwell tvertimod skulde have sagt om sin første Gemalinde, »qu'il ne l'avoit jamais espousée, et l'avoit toujours tenue pour concubine.«

[2] Joseph Robertsons Fortale til Inuentaires de la Royne Descosse. p. 43, 114.

hun vidst indtil sin Død at bevare sig det hende af Bothwell overladte Gods, uden at see det inddraget ved hans andre Eiendommes Fortabelse, og med Dygtighed havde hun efter sit andet Ægteskab, hvori hun var bleven Moder til fem Sønner og to Døttre, under sin ældste Søns Mindreaarighed, forstaaet at styre de sutherlandske Besiddelser. Hun var den Første, der drog Omsorg for, at Kulgruberne i Sutherland, ved Bredderne af Broray, bleve benyttede, og at Saltkogningen der kom i Gang. Da hun døde paa Dunrobin Castle den 14de Mai 1629, blev hun af sine Sønner bisat i Kathedralkirken i Dornogh, i Jarlerne af Sutherlands Familiebegravelse, og efterlod sig den Lov at have været »en dydig og tækkelig Kvinde, skjønsom, af udmærket Hukommelse og af større Forstand end hendes Kjøn«[1].

Efter et Ophold under Bothwells Tag fra den 24de April til den 3die Mai, den samme Dag, da Skilsmissedommen blev fældet ved den protestantiske Ret, forlod Dronningen Dunbar og red til Edinburgh i Ledtog med Jarlen og hans Mænd[2]. Førend Maria Stuart paa denne Maade drog ind i sin Hoved-

---

[1] A genealogical History of the Earldom of Sutherland, from its origin to the year 1630. Written by Sir Robert Gordon of Gordonstoun. Edinburgh. 1813. fol. p. 168, 409. Forfatteren af dette Skrift, den af Jacob den Sjette til Baron af Nova Scotia udnævnte Sir Robert, var den anden af hendes Sønner med Jarlen af Sutherland. Et smukt Exemplar af Legenda Aurea — Udgaven af Aaret 1470 —, hvori hendes Navn oftere findes skrevet, synes ogsaa at vidne om, at Lady Jane Gordon har været en Kvinde, der efter sin Tids Forhold ikke var uden Dannelse.

[2] William Cecils Dagbog hos Laing, History of Scotland. II, 89. Ifølge en anden Kilde, der ved denne Leilighed ogsaa nævner Jarlen George af Huntley og Statssekretæren William Maitland blandt Dronningens Følge, fandt denne hendes Tilbagevenden til Edinburgh først Sted den 6te Mai. Diurnal of remarkable Occurrents. p. 110.

stad, kastede Bothwells Ledsagere deres Spyd som for at vise, at Dronningen var fri, og Jarlen selv steg af Hesten, tog Dronningens Pasgjænger ved Tøilen og førte den med tilsyneladende Ærbødighed. Dronningen drog ind i Byen gjennem Vestporten og red over Torvet (the Grassmarket) op til Edinburgh-Castle, bestandigen ledet af Bothwell — et Syn, hvortil Marias Venner kun bleve Vidner med Sorg, medens det lod Fjenderne af hendes Regjering hovere.

Medens Maria Stuart derpaa en Uges Tid, og bestandigen omgiven af Bothwell, forblev oppe paa Edinburgh-Castle, skikkede man herfra den reformeerte Kirke Bud om at tillyse det Ægteskab, som Dronningen nu vilde indgaae med Jarlen. Af en af Bothwells Slægtninge, Thomas Hepburn, overbragtes Præsten John Craig ved St. Giles-Kirken en mundtlig Begjæring herom, og senere af Justitssekretæren, Sir John Bellender, en skriftlig, da Præsten havde vægret sig ved at efterkomme den første Opfordring, med mindre han saa Dronningens Underskrift. Ikke destomindre ophørte den frimodige Præst, en lignende Karakteer som den danske Mester Ole Vind, endnu ikke med sin Modstand, men forlangte forinden at stedes for Parterne selv, ellers vilde han enten aldeles afholde sig fra Lysningen eller samtidigen sige hele sin Mening derom i Kirken. Derefter opkaldt i Statsraadet, hvor Jarlen af Bothwell var tilstede, foreholdt han denne paa det Alvorligste alt det, der lagdes ham til Last, Utroskab, Bortførelse og endog Andeel i Kongens Mord, og da Bothwell ikke svarede ham tilfredsstillende [1], endte han med at sige, at han ikke kunde

[1] Bot he answerit nathing to my satisfactioun. The Declaration of Mr. John Craig, Minister of Edinburgh, concerning his proclaiming the banns of mariage betwixt Mary, Queen of Scotland, and James, Earl of Bothwell, i Andersons Collections. II, 280.

Andet end offentlig udtale sin Mening for Kirken. Ved Gudstjenesten i St. Giles-Kirken om Søndagen den 9de Mai adlød han saaledes vel den stillede Fordring, for saa vidt som han anmeldte det forestaaende Ægteskab, men han tilføiede derpaa: »Jeg tager Himmel og Jord til Vidne paa, at jeg afskyer og forbander dette Ægteskab, som afskyeligt og skjændigt for Verden, men idet jeg seer den bedste Deel af Riget billige det, enten ved Smiger eller ved Taushed[1], opfordrer jeg de Troende til at bede alvorligen om, at Gud vil vende en Ting til Baade for Riget, som de nu tilsigte imod al Fornuft og god Samvittighed.«

Efter at Skilsmissedommen mellem Bothwell og Lady Jane Gordon var bleven afsagt baade ved den protestantiske og den katholske Ret, og efterat derpaa Dronningens forestaaende Ægteskab med Jarlen var blevet tillyst i St. Giles-Kirken og samtidigen proklameret i Holyrood, begav Dronningen sig den 12te Mai selv ned til Paladset fra Edinburgh-Castle[2]. Paa Veien standsede hun dog først ved den øverste Ret i Edinburgh eller den saakaldte Court of Session. Hun mødte her i egen Person og afgav en Erklæring for Rettens Kantsler og Dommerne og for den Samling af Adelen, som hun havde ladet stævne til at møde her. Hun erklærede, at hun havde bragt

[1] Seing the best part of the realme did approve it, ather be flatterie or be thair silence. The Declaration of Mr. John Craig, i Andersons Collections. II, 280. Craig blev som den, der havde overskredet sit Kald ved at nævne Fyrstindens Ægteskab som »odious and sclandrous to the world«, senere igjen stævnet til et Møde for Statsraadet, men da han tilsidst her lige over for Bothwell vilde til at bevise, at hans Udtryk stemmede med Guds Ord, med god Lov og Orden, endte Mødet, som han selv skriver, dermed, at »my Lord pat me to silence, and send me away«.

[2] William Cecils Dagbog hos Laing, History of Scotland. II, 90. Den 11te Mai angives som Dagen i Diurnal of remarkable Occurrents. p. 111.

i Erfaring, at Dommerne havde næret nogen Tvivl om, hvorvidt de kunde sætte Retten, efterat deres Souveræn var bleven holdt i Fangenskab i Dunbar af Jarlen af Bothwell, men bød dem nu at opgive disse Skrupler; thi endskjønt hun først var bleven fortørnet paa den nævnte Jarl for hans Bortførelse af hendes Person, havde hun dog i Betragtning af hans foregaaende gode Tjeneste og af den gode Tjeneste, hun fremdeles ventede af ham, senere tilgivet ham, ligesom hun tilgav alle de Medskyldige, der havde været i Ledtog med ham, og paatænkte at ophøie ham selv til endnu høiere Værdighed [1]. Om Aftenen den samme Dag blev Jarlen derefter med stor Pragt udnævnt til Hertug af Orknøerne — og de med disse overdragne Hetlandsøer —, og Dronningen satte selv Hertugkronen paa hans Hoved. For at feire denne Høitidelighed saa meget mere, bleve samtidig fire Herrer slagne til Riddere, nemlig Lairderne James Cockburn af Langton, Alexander Hepburn af Benston, Patrick Whitlaw og James Ormiston, som vi kjende som en af Hovedmændene ved den Katastrophe, der havde gjort Ende paa Darnleys Liv. En anden af Bothwells Tilhængere, Sir James Balfour, der skriftligen havde opsat det Forbund, hvorved man havde forpligtet sig til at skaffe Darnley af Veien, og hvis Broder, Domherren Robert Balfour, havde overladt det Huus, hvori Darnley tilbragte sine sidste Dage, var allerede i Forveien, i Stedet for Sir James Cockburn, Lairden af Skirling, bleven gjort til Befalingsmand paa Edinburgh-Castle.

Skjønt Maria Stuart nu offentlig ogsaa havde tilgivet alle Bothwells Medskyldige, ansaae dog de Adelsmænd sig endnu ei sikkre, der ved »Ansleys Supper« havde undertegnet For-

[1] Maria Stuarts Erklæring i Andersons Collections. I, 87—89.

sikkringsbrevet til Jarlen, men maaskee dengang neppe havde forudsat, at Bothwell derved vilde ansee sig beføiet til at anvende Magt. De maae have fordret, at Bothwell, hvis Herredømme over Dronningen i disse Dage fremtræder saa umiskjendelig, skulde skaffe dem en særegen Betryggelse fra Dronningen, og denne blev dem ogsaa et Par Dage senere tilstaaet. Den 14de Mai satte Maria Stuart sit Navn under en kort Erklæring, der blev føiet til selve det af Adelen til Bothwell udstedte Sikkerhedsbrev, og der var affattet i disse Ord: »Efterat Hendes Majestæt Dronningen har seet og overveiet det ovenstaaende Forbund, lover hun ved sit fyrstelige Ord, at hverken hun eller hendes Efterfølgere nogensinde skal som Forbrydelse eller Fornærmelse tillægge nogen af de Personer, der have underskrevet samme, deres ovenstaaende Billigelse og Undertegnelse af den omtalte Sag, og at de eller deres Arvinger ikke nogensinde skulle stævnes eller anklages derfor; ikke heller skal den ommeldte Billigelse eller Undertegnelse være til nogen Nedsættelse eller Plet for deres Ære, eller de, for at have handlet saaledes, ansees for ulydige Undersaatter, hvad der saa end maatte fremføres eller paastaaes i modsat Retning. Til Vitterlighed heraf har Hendes Majestæt underskrevet med sin egen Haand«[1]. Den samme Dag blev endelig ogsaa en Ægteskabskontrakt undertegnet, der var bleven opsat ret kløgtig og med Behændighed stræber at tildække Uligheden i Partiet mellem den kongelige Enke og »den meget ædle og

[1] Maria Stuarts Erklæring af 14de Mai 1567, hos Labanoff, Lettres de Marie Stuart. II, 22. Bell føier til Dronningens Erklæring disse Ord: »Here is another argument against the idea of collusion between Mary and Bothwell; for in that case, so far from having any thing to fear, Bothwells friends would have known that nothing could have recommended them more to Mary, than the countenance they gave his mariage.« Life of Mary, Queen of Scots. II, 94.

mægtige Fyrste, James, Hertug af Orknøerne, Jarl af Bothwell, Lord af Hales, Chrichton og Liddisdale, Stor-Admiral af dette Rige Skotland«. En af Artiklerne fastsætter, at alle Staten vedkommende Dokumenter herefter skulde have begge Parternes Underskrift i Forening, baade Dronningens og hendes tilkommende Ægtefælles [1].

Dagen efter, den 15de Mai, fandt Brylluppet Sted i Holyrood-Paladset. Af Skotlands høiere, verdslige eller geistlige Adel overværedes det kun af Jarlerne Crawfurd, Huntley og Sutherland, Lorderne Aberbrothok, Oliphant, Flemyng, Livingston, Glammis og Boyd, Erkebispen af St. Andrews og Biskopperne af Dunblane og Ross; de øvrige Tilstedeværende, blandt hvilke man dog ogsaa nu kunde bemærke Præsten John Craig, vare mest uanselige Smaaadelige i Bothwells Følge [2]. For dem, der kjendte Dronningens Karakteer, maatte Maaden, hvorpaa Ægteskabet blev fuldbyrdet, være det mærkeligste Tegn paa det Herredømme over hende, som Bothwell nu udøvede; ligesom han, dengang han havde ægtet den katholske Jane Gordon, havde sat igjennem, at den kirkelige Handling skulde foretages af en af de reformeerte Geistlige, saaledes havde han nu vidst at gjøre det Samme gjældende, da Dronningen skulde række ham sin Haand. Dronningen, som man endnu ved denne

---

[1] Furthermair it is concluded and accordit be hir Majestie, that all signatures, lettres and writtings to be subscrivit be hir Majestie in tyme to cum, efter the completing and solemnizatioun of the said mariage, othir of giftis, dispositionis, graces, privilegis or utheris sic thingis quhatsumevir sall be alsua subscrivit be the said noble Prince and Duke for his interesse, in signe and token of his consent and assent thairto, as his Majestie's husband. Ægteskabskontrakten af 14de Mai 1567, hos Labanoff, Lettres de Marie Stuart. II, 28.

[2] Diurnal of remarkable Occurrents. p. 111. Tytler, History of Scotland. VII, 97.

‚eilighed saa fremtræde i Sørgedragt, blev tidlig om Morgenen iet til den nye Hertug af Protestanten Adam Bothwell, Biskop f Orknøerne [1], som indledede Vielsen ved en Prædiken over et andet Kapitel af Genesis, hvori han udbredte sig over ;rudgommens Anger over Fortiden og hans Forsæt om i Frem-iden at rette sig efter den reformeerte Kirkes Tugt og Orden.)e Festligheder, som man var vant til at see ved et fyrsteligt ;ryllup, savnedes ved denne Leilighed; Bothwell havde selv)rgjæves søgt at overtale den franske Ambassadør du Croc, er nu var vendt tilbage til Skotland, til at hædre det med in Nærværelse, Folket saa kun til med Uvillie, og Sir James Ielvil, den mod Bothwell saa ugunstige Samtidige, der som)ienvidne var tilstede paa Bryllupsdagen, havde endnu ikke, a han som Ældre nedskrev sine Erindringer, forglemt dens hyggelige Indtryk [2]. Dagen efter havde en ubekjendt Haand

[1] Adam Bothwell var ingen Slægtning af Jarlen af Bothwell, men havde været en af de fire skotske Prælater, som knyttede sig til Reformatorerne. Hans Funktion ved Brylluppet blev lagt ham til Last af den reformeerte Kirke; den gav Knox Anledning til at sige: »If there be a good work to be done, a Bishop must do it«; (History of the Reformation in Scotland. II, 555); og Adam Bothwell blev senere i denne Anledning suspenderet af Kirken og maatte, førend han igjen toges til Naade af den, gjøre en offentlig Afbigt. Andersons Collections. II, 283, 284.

[2] I found my Lord Duke of Orkney sitting at his supper, who welcomed me, saying, I had been a great stranger, desiring me to sit down and sup with him, the Earl of Huntley, the Justice-Clerk and diverse others being sitting at table with him. I said, I had already supped. Then he called for a cup of wine, and drank to me, saying, you had need grow fatter, for, says he, the zeal of the commonwealth hath eaten you up, and made you lean. I answered, that every little member should serve to some use, but that the care of the common-wealth appertained most to him and the rest of the nobility, who should be as fathers of the same. I knew well, says he, he would find a pin for every bore. Then he fell in discoursing with the gentlewomen,

paa Porten til Holyrood skrevet det ovidiske Vers: »Mense Maio malas nubere vulgus ait« [1], og den udbredte Folketro betegnede det især herefter længe i alle Stænder som et uheldigt Varsel at giftes i Mai. Blandt Almuen i Skotland skal siden denne Bryllupsdag endnu kun faa Ægteskaber indgaaes i denne Maaned [2].

Det har været Gjenstand for Strid, hvorvidt Ægteskabets protestantiske Indgaaelse har været ledsaget af en Vielse efter den katholske Ritus, og dette Spørgsmaal er ikke uden Betydning med Hensyn til den Maade, hvorpaa Dronningen i en senere Tid stillede sig lige over for Bothwell. I en Beretning til Kong Philip den Anden fra den spanske Ambassadør i Frankrig, Don Frances de Alava, opgiver denne i Henhold til, hvad den fra Skotland ankomne Biskop af Dunblane havde meddeelt ham, at hele den religiøse Ceremoni kun var foregaaet paa Calvinisternes Maade; Sir James Melvil omtaler ligeledes kun en Vielse efter den reformeerte Kirkes Skik, og et tilsvarende Vidnesbyrd haves ogsaa i den af en unævnt Skotte dengang førte Dagbog over Tidens Begivenheder [3]. Andre Samtidige paastaae derimod, at Ægteskabet paa hiin Morgen

speaking such filthy langwage, that they and I left him, and went up to the Queen, who expressed much satisfaction at my coming. The Memoirs of Sir James Melvil. p. 80.

[1] Keith, History of Church and State in Scotland. p. 386. Verset er af Ovid. Fast. lib. V, v. 490.

[2] Taylor, Pictorial History of Scotland. II, 57.

[3] Toda la ceremonia fue á la calvinista. Don Frances de Alavas Skrivelse til Kong Philip den Anden, dateret Paris den 16de Juni 1567, hos Teulet, Papiers d'Etat. III, 31. In the great hall, where the council useth to sit, according to the order of the reformed religion, and not in the chappel at the mass, as was the kings mariage. Memoirs of Sir James Melvil. p. 80. Within the auld chappel, not with the mess, but with preitsching. Diurnal of remarkable Occurrents. p. 111. Her er dog med Hensyn til Stedet en Strid med Melvils Angivelse.

baade er blevet indgaaet for den katholske og den reformeerte Kirke[1]. Der synes dog ikke at kunne næres Tvivl i denne Henseende, naar man bliver opmærksom paa den Maade, hvorpaa Maria Stuart selv har udtalt sin Misfornøielse over Bothwell med Hensyn til den Form, hvori Ægteskabet blev indgaaet. »I denne Henseende«, skrev hun strax efter Bryllupet til sine Frænder i Frankrig, »kunne vi ikke fordølge, at han har handlet anderledes mod os, end vi havde ønsket, eller vi havde fortjent af hans Haand, idet han har taget mere Hensyn til at fornøie dem, ved hvis paa Forhaand givne Bifald han antager at have opnaaet sit Maal, end taget vor Tilfredshed i Betragtning, eller hvad der var passende for os, der have været opfødt i vor egen Religion, og som aldrig ville opgive den enten for ham eller for noget andet Menneske paa Jorden«[2].

VII.

Da Maria Stuart efter Bryllupet gav sine Instruktioner til Biskoppen af Dunblane og til Sir Robert Melvil af Murdocairny, der i Paris og London skulde give en Forklaring af hendes pludselige Ægteskab med Jarlen af Bothwell, skrev denne

---

[1] Accomplishit on baith the fashions. Den skotske Adels Forbund af 16de Juni 1567, i Andersons Collections. I, 136. After bathe the sortis of the kyrk, reformed and unreformed. William Cecils Dagbog hos Laing, History of Scotland. II, 90. Andre samstemmende Kilder hos Laing, History of Scotland. I, 90—91.

[2] Maria Stuarts Instruktioner til Biskoppen af Dunblane, hos Labanoff, Lettres de Marie Stuart. II, 41. Hun tilføier dog her strax efter: »For now, sen it is past, and can not be brocht bak agane, we will make ye best of it, and it mon be thocht, as it is in effect, yat he is our Husband, whom we will bayth luff and honour, swa yat all, yat professis yameselfis to be oure friendis, mon profess ye lyke freindship towartis him, quha is inseperably joynit with us.«

ogsaa selv til Frankrigs og Englands Monarker. Hans Ord til Kong Carl den Niende, hvis skotske Garde han forhen havde befalet, vare kun en ærbødig Hilsen[1]; hans Brev til Dronning Elisabeth blev derimod skrevet i en kjæk, næsten kongelig Tone. Han var, saaledes yttrede han sig, ikke ubekjendt med, hvor ildesindet Dronningen var ham, men han paastod, at dette Sindelag var ufortjent, og udtalte sin Beslutning om at opretholde Venskabet mellem de to Kongeriger. Mænd af større Rang end han, saaledes sluttede han, kunde have været valgte til den høie Stilling, som han nu indtog, men Ingen, det turde han sige, skulde være mere villig end han til at vise den engelske Dronning enhver Opmærksomhed. Stilen var forskjellig fra den Servilitet, der ellers gjerne betegner Samtidens Udtalelser til Englands stolte Herskerinde, et Vidnesbyrd om den Selvfølelse, der, ved Siden af Brøden, udmærkede den forvovne Mand[2].

Ogsaa William Cecil, Elisabeths betroede Minister, blev dengang tilskrevet af Bothwell, ligesom af Maria Stuart selv, om hvorledes de haabede, at ogsaa han vilde bidrage Sit til at bevare det venskabelige Forhold mellem de to Dronninger[3], men Elisabeth havde, da disse Breve skreves, allerede tilsagt Bothwells Fjender i Skotland sin Hjælp[4]. De, der selv havde

---

1 Bothwells Brev til Kong Karl den Niende, dateret Edinburgh den 27de Mai 1567, hos Teulet, Papiers d'État relatifs à l'histoire de l'Écosse au XVIe siècle. II, 156.

2 Udtoget af Bothwells Brev til Dronning Elisabeth, dateret Edinburgh den 1ste Juni 1567, hos Tytler, History of Scotland. VII, 103—104.

3 Maria Stuarts og Bothwells Breve til Cecil, begge fra Edinburgh den 1ste Juni 1567, i State Papers. Foreign Series. 1566—1568. p. 242.

4 Allerede den 8de April 1567 blev det tilskrevet Jarlen af Bedford, Befalingsmanden paa Grændsen, at »he is to give them comfort« (Calendar of State Papers. Foreign Series. 1566—1568. p. 202), og den

deeltaget med ham i Sammensværgelsen mod Darnley eller senere havde anbefalet ham som den meest passende Ægtefælle for deres Dronning, vare dog snart blevne opfyldte med Avind over »hans umaadelige Ærgjerrighed«, over at see Rigets fornemste Slotte i hans Hænder, over det Maal, som de tillagde ham, »at han maatte kunne smykke sig selv med Rigets Krone«; man havde jo dog oprindelig kun sluttet sig til ham for at have et Redskab mod den, der nu var borte, og man frygtede nu ikke mindre end forhen for fransk Enevældes Overførelse til Skotland. Adelen havde, saaledes udtrykte den sig efter at have styrtet Bothwell, maattet see Monarken »Dag og Nat, hvor hun end gik, omgiven af en bestandig Vagt af to hundrede Bøsseskytter foruden af et Antal af hans Vasaller«; Bothwell havde »ved disse Midler bragt Adelen i den ynkelige Stilling, at naar Nogen vilde henvende sig til Landets Overhoved, maatte han, førend han kunde komme frem for hende, efter en notorisk Tyrans Naade gaae igjennem Bøsseskytternes Rækker, som om han skulde gjennemgaae en Spydgade, et nyt og for denne Nation ukjendt Exempel; og dog blev der tilstedt Faa eller Ingen Adgang til hende, efterdi hans mistænksomme Hjerte, som en ond Samvittigheds Vidnesbyrd bragte i Frygt, ei kunde taale, at Undersaatterne havde Adgang til Hendes Majestæt, som de vare vante til«[1]. Andre af Rigets Store havde ogsaa fundet den

---

23de Mai 1567 blev det tilmeldt Jarlen af Morton, at i England kunde man »by no means allow of Bothwell«, og at man derfor ogsaa ventede sig Bistand af »such as before and after the murder were deemed to allow of Bothwell«. (Caird, Mary Stuart. p. 148).

[1] De skotske Lorders Svar af 11te Juli 1567 til Sir Nicholas Throckmorton, der dengang som Dronning Elisabeths Gesandt var ankommen til Skotland, aftrykt hos Keith, History of Church and State in Scotland. I, 418—20.

Tanke uudholdelig, at den unge Kongesøn, Thronens Arving, snart kunde komme i den Mands Hænder, der gjaldt for at være Faderens Morder, og som man nu, for Alvor eller paa Skrømt, ogsaa tillagde Hensigter, faretruende for Barnets Liv[1].

Som en yderligere Grund til at reise sig mod Bothwell anførte man endelig Omsorg for Maria Stuart selv. Det synes vistnok ogsaa, hvad enten Lidenskab eller andre Hensyn have bragt Maria Stuart til at begaae den uoprettelige Feil, at det ikke har varet længe, inden hun er vaagnet fra enhver Drøm om, at hendes nye Forbindelse kunde bringe Lykke. Allerede inden Ægteskabet blev fuldbyrdet, talte man i Skotland om, hvorledes Bothwell ved sin overordentlige Jalousi snart vilde gjøre det ulykkeligt[2], og den franske Minister du Croc, der havde vægret sig ved personlig at overvære Vielsen, men som talte med Dronningen kort i Forveien, hørte hende paa selve Bryllupsdagen yttre til ham selv, at naar han saa hende sørgmodig, da var det, fordi hun aldrig mere kunde glædes og blot ønskede sig død[3]. Hun traf, om man heri tør troe

---

[1] Is autem nemo dubitabat, quin puerum primo quoque tempore per occasionem de medio tolleret, ne vel cædis Regiæ ultor superesset, vel ne esset, qui liberos suos in hereditate regni adeunda præiret. Buchanan, Rerum Scoticarum Historia. p. 220. Jvfr. Kirkaldy af Granges Brev, den 8de Mai 1567, til Jarlen af Bedford, hos Tytler, History of Scotland. VII, 92—93.

[2] There has been a great unkindness between her and Bothwell for half a day. He is held the most jealous man, that lived, and it is believed, that they will not long agree after the marriage. Skrivelse fra Sir William Drury af 13de Mai 1567 i Calendar of State Papers. Foreign Series. 1566—1568. p. 229.

[3] Jeudi (ɔ: d. 15de Mai) sa Majesté m'envoya quérir, où je m'apparceus d'une éstrange façon entre elle et son Mary, ce qu'elle me voullut excuser, disant que si je la voyois triste c'estoit pour ce qu'elle ne voulloit se résjouyr comme elle dit ne le faire jamais, ne desirant que

Bothwells Uvenner, snart hos ham ikke længer den Hensynsfuldhed, hvorfor hun tidligere havde været Gjenstand. For saa vidt kan det ei heller undre, at Bothwells Fjender, da de reiste sig mod ham, ogsaa have udtalt, at det tillige gjaldt om at befrie Dronningen fra hendes nye Ægtefælle, fra en Mand, der, som de paastode, ellers om et halvt Aar ogsaa vilde overgive Moderen til den samme Død, som han havde beredet Faderen og tiltænkt Sønnen[1]. Men mon denne Grund, i det Mindste hvad de egentlige Ledere angaaer, dog har været ret oprigtig meent? Det stemmer ei med den, at man neppe havde seet Maria Stuart ude af Bothwells Hænder, førend man netop selv skikkede hende i Fangenskab og afsatte hende fra

---

la mort. Du Crocs Skrivelse til Catharina af Medicis den 18de Mai 1567, hos Teulet, Papiers d'État. II, 155. Naar du Croc her tilføier: »Hier estant renfermez tous deux dedans un cabinet avec le Compte de Bodwell, elle cria tout hault, que on luy baillast ung couteau pour se tuer, ceulx, qui estoient dedans la chambre, l'entendirent«, da stemmer denne Meddelelse med, hvad Sir James Melvil (Memoirs. p. 81) senere har berettet: »In presence of Arthur Arskine, I heard myself her ask for a knife to stab herself, or else, said she, I shall drown myself.«

[1] I de skotske Lorders Svar af 11te Juli 1567 nævnes blandt Forklaringsgrundene til Lordernes Opstand ogsaa den, at man havde havt »Bothwell suspected, seeing him keep another wife in store, to make the Queen also to drink of the same cup, to the end he might invest himself with the crown of the realm«. Længere hen i samme Skrivelse hedder det ligeledes, at man ikke blot havde frygtet for den unge Kongesøns Liv, men ogsaa for Dronningens, »who would not have lived with him half a year to an end, as may be conjectured by the short time, they lived together, and the maintaining of his other wife at home at his house«. Keith, History of Church and State in Scotland. p. 418. I Stedet for med Bell (Life of Mary, Queen of Scots. II, 102) af de meddeelte Yttringer om Jane Gordon at udlede, at Bothwells Skilsmisse kun havde været et Proformaværk, turde det maaskee snarere antages, at de alene beroe paa, at han efter Skilsmissen overdrog Nether-Hales til sin forrige Hustru.

Thronen, og for saa vidt de skotske Lorder vilde forklare denne Modsigelse derved, at det kun var »lige stik imod deres Forventning«, at de nu havde opdaget større Følelse hos hende for Jarlen [1], og at de derfor foreløbig havde maattet holde hende i Forvaring, da passer ogsaa det kun daarlig til de Vidnesbyrd fra deres egen Kreds, som den nyere Tid har aabenbaret. Disse nyere Oplysninger have nemlig ikke blot tilstrækkelig viist, at Lordernes hemmelige Forbund, som ældre Historikere have fremstillet som først stiftet efter Bothwells Ægteskab med Dronningen, i Virkeligheden allerede var indgaaet en Maaned forud, men de vise tillige, at hendes Fjender, idet de søgte om Understøttelse fra England, endnu førend Bothwell bortførte hende til Dunbar, allerede da netop gjerne havde villet tillægge Maria Stuart den samme ubegrændsede Hengivenhed for Bothwell, hvis overraskende Opdagelse de, efterat deres Opstand var lykket, senere fremførte som Grund til Dronningens Fængsling [2].

Den lille Kongesøns Ophold i Stirling-Castle kom denne Gang til at afgive Skotlands Adel Foreningspunktet for dens nye Sammensværgelse, for en Sammensværgelse, som denne Gang ikke mindre end tidligere fandt sig støttet fra Nabolandet. Jarlen af Mar, der skulde drage Omsorg for Thronarvingens Sikkerhed, havde forhen som Prior af Inchmahome været en Tilhænger af den gamle Tro, men derpaa, som saa

---

[1] For plat contrary to our exspectations we found her passion prevail in maintenance of him and his cause, that she would not with patience hear speak any thing to his reproof, or suffer his doings to be called in question. De skotske Lorders Svarskrivelse til Sir Nicholas Throckmorton, af 11te Juli 1567, hos Keith. p. 419.

[2] Jvfr. Kirkaldy af Granges Brev til Jarlen af Bedford, af 20de April 1567, hos Tytler, History of Scotland. VII, 87.

mange Andre, baade skilt sig fra den katholske Kirke og samtidig omhyggelig vidst at bevare sig de fra denne modtagne Abbedier, siden det forrige Aar var han nu tillige forlehnet med Stirling-Castle ved et af Maria Stuart og Darnley undertegnet Naadebrev. Det var hans Søster, Margareta Erskine, der ved Jacob den Femte i sin Tid var bleven Moder til James Stuart eller Jarlen af Murray, og idet Jarlen af Mar nu ogsaa tog Parti med de andre Lorder, som begyndte Opstanden, er han vistnok især bleven paavirket af denne sin Søstersøn, der saa længe havde higet efter at opnaae den øverste Magt i Skotland, og som, skjønt foreløbig fraværende, dog ogsaa fra det Fjerne gjorde sin Indflydelse gjældende. Kongesønnens Frelse, Straf for Kongemordet og Dronningens Befrielse var allerede under Dronningens Ophold hos Bothwell paa Dunbar-Castle blevet valgt som det Løsen, Forholdene selv syntes at tilbyde; med det red fra Stirling Jarlen af Argyle til Vestlandet, Jarlen af Athole til de nordlige Egne, og Jarlen af Morton til Fife, Angus og Montrose; med et Løsen som dette vandt de sig allevegne Tilhængere blandt Skotlands stedse let bevægelige Adel. Selv til Dronningens og Jarlens nærmeste Omgivelser strakte sig det skjulte Forbund; William Maitland, Lairden af Lethington, Sir Robert Melvil og Broderen Sir James Melvil havde hemmelig tiltraadt det[1], og Sagens Udfald forekom Lorderne sikker, da der allerede faa Uger efter

[1] Memoirs of Sir James Melvil. p. 82. Ligesom Melvil fortæller, at Bothwell, da han begyndte at mærke, at ogsaa William Maitland var knyttet til hans Modstandere, havde villet rydde ham af Veien, hvis ikke Dronningen havde frelst ham, saaledes har Buchanan, der ikke synes at have havt rigtig Kundskab om Tiden, da Jarlen af Murray havde forladt Skotland, en tilsvarende, men mere romantisk Fortælling om,

Brylluppet syntes at tilbyde sig en let Udsigt til at overrumple Jarlen.

De første Uger efter Brylluppet vare Bothwell og Maria Stuart forblevne i Holyrood, hvor der dengang oftere holdtes Møder af Statsraadet[1]. Bothwell paatænkte nemlig paa denne Tid at gjøre Alvor af et Tog til de samme, hans særlige Omsorg betroede Grændseegne, hos hvis vilde Beboere han i det forrige Aar havde været saa nær ved at tilsætte Livet, og hvis stedse utæmmede Befolkning senere endnu stærkere havde foruroliget de fredeligere Indbyggere. Dronningen lod i denne Anledning udstede Proklamationer i sit Navn og »efter Raad af vor kjære Ægtefælle, James, Hertug af Orknøerne, Jarl af Bothwell, Lord af Hales, Chrichton og Liddisdale, Storadmiral af vort Rige og Medlem af Statsraadet«[2]. Proklamationerne indeholdt en Befaling til hendes Vasaller i de sydlige Egne om til en vis Dag at samles med hende og Jarlen ved Melrose. Da det imidlertid var blevet udspredt, at den egentlige Hensigt med Mandskabets Opbydelse denne Gang ikke gjaldt Grændseegnene, men at man i Virkeligheden havde til Hensigt at drage til Stirling-Castle med det, for at være sikker paa her at faae Kongesønnen udleveret af Jarlen af Mar, og da disse Rygter vare blevne Dronningen meddeelte, havde hun derpaa den 1ste Juni 1567 ladet dem paafølge af en »Erklæring om

---

hvorledes Bothwell ligeledes skulde have været nær ved at faae Murray ombragt. Buchanan, Rerum Scoticarum Historia. p. 215.

[1] Saaledes haves endnu Statsraadsakter fra den 17de, 22de og 23de Mai 1567. Den 22de Mai var Statssekretæren William Maitland endnu tilstede. Keith, History of Church and State in Scotland. p. 386.

[2] Proklamationerne ere trykte hos Keith, History of Church and State in Scotland. p. 395, 396.

Rygterne.«[1] I denne Erklæring drages det Undersaatterne til Minde, at siden Dronningen var vendt hjem til Riget og her i egen Person havde overtaget Regjeringen, havde de ikke følt nogen fremmed Hærs Tryk, men nydt god Fred med Udlandet; der havde ikke heller viist sig indre Uroligheder, uden at disse strax vare blevne dæmpede, »saa at de med Føie kunne sammenligne deres Stilling under denne Hendes Majestæts Regjering med de lykkeligste Tider, der have fundet Sted i Mands Minde.« »Men,« saaledes hed det derefter, »da Avind altid er en Fjende af det Gode, og oprørske og urolige Aander bestandig søge at vedligeholde Forvirring og Splid, saa kan Hendes Majestæt aldrig mene det nok saa ærlig og oprigtig[2] og aldrig styre sine Handlinger nok saa fuldkomment, uden at hendes Mildhed, i Stedet for at træffe taknemlige Hjerter og god Lydighed, som oftest misbruges og lønnes med Vrangvillie og Utaknemlighed, idet, naar hun mindst af Alt paatænker nogen Forandring, altid nogle Opdigtelser bringes i Omløb, og Folket bevæges til at troe dem.« For saa vidt det saaledes nu hed, at hun havde i Sinde at afskaffe Adelens Bistand ved Regjeringen og, i Modsætning til Fortidens Skik, at afgjøre Alt alene, erklærede Hendes Majestæt herved, at hun ikke havde i Sinde at omstyrte Lovene »i noget eneste Jota.« Naar man ligeledes havde udspredt, at det Mandskab, som Dronningen havde ladet opbyde imod de hendes fredelige Undersaatter plagende Grændsefolk, skulde have en anden Bestemmelse, da vilde Sandheden allerede vise sig om faa Dage, og

---

[1] The Quenis Declaratioun upoun the brutis, hos Keith, History of Church and State in Scotland. p. 396—397.

[2] Sa can hir Majestie nevir meane sa sincerelie and uprychtlie. Keith. p. 397

naar man endelig frakjendte hendes Moderhjerte den rette Følelse for hendes inderlig kjære Søn, stolede hun ogsaa trygt paa Tiden, saa øiensynlig vilde den aabenbare Alle hendes moderlige Kjærlighed til ham[1].

Efter Udstedelsen af denne Erklæring havde Dronningen i Forening med Bothwell den 7de Juni forladt Edinburgh, ledsaget af det Par hundrede Bøsseskytter, der nu dannede hendes Garde. Det øvrige til det berammede Tog opbudte Mandskab havde dog endnu kun mødt i saa ringe Antal, at Bothwell, ligesom Dronningen, havde maattet finde sig i for nogle Dage at tage Ophold paa Bortwick-Castle, et Slot, der tre Mile fra Edinburgh ligger paa en Banke, omgivet af den lille Strøm Gore, og som i det følgende Aarhundrede var stærkt nok til i nogen Tid at gjøre Cromwells seierrige Skarer Modstand. Den 10de Juni, da man i Borthwick-Castle sad til Bords, fik man her pludselig Nys om, at Jarlen af Morton og Lord Alexander Hume med en Skare af tolv hundrede Ryttere hastede mod Slottet for efter deres skyndsomme Natteridt at tage dets Gjæster til Fange. Overraskelsen lykkedes dog ikke. Den først ankommende Trop raabte vel uden for Slottet, at den kom som Flygtninger, forfulgte af Rebeller, men Bothwell lod sig ikke fange med denne Krigslist. Da han dog ikke ansaa Slottet for fast nok til at kunne holde sig deri, undslap han fra Bortwick-Castle gjennem en skjult Bagport, kun ledsaget af en Søn af Lairden af Crookstone[2]. Nogle af Lord Humes Folk kom dem imøde og gjorde Jagt paa de to

[1] Sa sall hir Majesties moderlie affectioun towartis him appeir evidentlie. Keith. p. 397.

[2] Understanding the weakness of the place, he escaped. Sir William Drurys Skrivelse til Cecil, dateret Berwick den 12te Juni 1567, i Calendar af State Papers. Foreign Series 1566—1568 p. 248.

Indvegne, men da Fjenderne kun vare et Bueskud fra dem, kiltes de i forskjellig Retning, og Forfølgerne valgte nu at ætte efter den Urette, Bothwell undkom til Haddington. Da le fjendtlige Skarer efter Bothwells Undvigelse ikke længer roede at burde opholde sig uden for Bortwick-Castle, fandt gsaa Dronningen senere, efter at være stegen til Hest og lædt i Mandsdragt, ligeledes Leilighed til at komme bort fra lottet[1]. Den i Forveien tilbagevendte Bothwell havde i nogen fstand ventet paa hendes Ankomst og begav sig nu atter ned hende til Dunbar, som de naaede den 11te Juni Klokken re om Morgenen.

Den samme Dag droge derimod Bothwells Fjender, efter t have seet sig skuffede foran Borthwick, imod Edinburgh, g Jarlen af Mar, Lord Lindsey, Lairderne af Tullibardine, ochleven og Grange sluttede sig paa Veien til dem med en nden Skare af syv hundrede Ryttere[2]. Jarlen af Mar lod, a han fandt Portene til Edinburgh lukkede, disse med Magt pbryde, og uden nogen Hindring fra Borgerskabet rykkede orderne ind. De af Dronningens Tilhængere, der befandt sig

---

[1] Med Hensyn til denne Dronningens Undvigelse yttrede Lorderne senere i et Svar til Sir Nicholas Throckmorton, der som Ambassadør fra Dronning Elisabeth var bleven sendt til Skotland i Anledning af Maria Stuarts Fangenskab: »It appeared well, when at first we came about Bortwick, we meant nothing to the Queens Person, in so far that hearing he (Bothwell) was escaped out of the House, we insisted no further to pursue the same, it being most easy to have been taken.« Lordernes Skrivelse til Throckmorton af 11te Juli 1567, hos Keith, History of Church and State in Scotland. p. 419.

[2] Den samtidige franske Beretning om Begivenhederne i Skotland fra den 11te til den 15de Juni 1567, hos Teulet, Papiers d'État. II, 159. Den unævnte Forfatter omtaler sig i denne Beretning som Befalingsmand over »l'Isle aux chevaux,« som var de Franskes sædvanlige Benævnelse for den lille Ø Inchkeith i Forthfjorden, og har altsaa vistnok været en i Maria Stuarts Tjeneste tilbagebleven fransk Krigsmand.

i Edinburgh, George Gordon, Jarlen af Huntley, John Leslie, Biskoppen af Ross, John Hamilton, Erkebiskoppen af St. Andrews, Gawin Hamilton, Prior af Kilwinning, og Lord Claude Hamilton, Prior af Paisley, søgte, da de forenede Lorder vare komne ind i Staden, at opmuntre Borgerne til at gjøre Modstand, men kun faa af disse knyttede sig til deres egne væbnede Mænd, saa at de saa sig trængte tilbage op til Edinburgh-Castle [1]. Dettes Befalingsmand, Sir James Balfour, optog dem vel og gav dem ogsaa nogle Morgener efter, den 15de Juni, Udvei til paa den modsatte Side at undkomme uskadte, men selv havde han dog ikke ladet Slottet rette et eneste Skud mod de forenede Lorder. Sir James Melvil havde, efter hvad han beretter i sine Memoirer, allerede rokket Balfour ved at fortælle, at en af Bothwells Fortrolige, Befalingsmanden paa Dunbar-Castle, Lairden Patrick Whitlaw, havde betroet ham, at Bothwell paatænkte at tage Edinburgh-Castle fra Balfour og give Befalingen derover til Lairden af Beenston, et Medlem af Slægten Hepburn [2]. Uden endnu reent at bryde med noget af Partierne vilde den lunkne Sir James Balfour allerede nu blot vente paa at see, hvo der viste sig stærkest. Han rettede sig efter de Bud, som Dronningen tilsendte ham, for saa vidt som han efter dem opfordrede Lorderne til at forlade Staden, men han var dem ulydig, for saa vidt som han undlod at bruge Magt.

Da de forenede Lorder var samlede i Edinburgh, tilbød den franske Minister du Croc dem her efter Dronningens

[1] Hi quum sensissent hostes suos in urbem acceptos, in forum provolantes duces multitudini sese offerunt. Sed quum rari admodum ad eos sese aggregarent, retro cedendo ad arcem usque compulsi fuerunt. Buchanan, Rerum Scoticarum Historia. p. 220.

[2] Memoirs of Sir James Melvil. p. 81.

Ønske sin Mægling, og de begave sig i denne Anledning til hans Bolig. Han lagde dem her paa Sinde, hvorledes Bothwell var bleven frikjendt af Assiseretten, at Parlamentet selv nylig havde stadfæstet denne Frifindelse, og at derpaa saa mange Jarler, Biskopper og andre af Rigets store Herrer havde underskrevet den Erklæring, der netop anbefalede Bothwell til at blive Dronningens Ægtefælle, og som han paa Dunbar-Castle havde forelagt hende. Lorderne forlangte tre Dage til at give et bestemt Svar, men undlode dog i Mellemtiden ikke at trykke og uddele Proklamationer mod Bothwell og lovede fem Pund maanedlig til Alle, der vilde slutte sig til dem og tjene dem mod Jarlen. I Edinburgh fandt de dog ikke i den Grad Tilløb, som de havde gjort Regning paa, nogle af Lordernes Standsfæller holdt sig neutrale, og da de vare blottede for Skyts, stode de i Begreb med at opgive det hele Foretagende. Endog Buchanan og Knox sige udtrykkelig, at dersom Bothwell kun et Par Dage var forbleven rolig med Dronningen i det faste Dunbar, som Lorderne ikke havde kunnet indtage, vilde disse i Edinburgh have opløst sig, og Enhver kun søgt at sørge for sig selv[1]. Men Smigrere forestillede nu, at Alle vilde bortkaste Vaabnene, naar blot Dronningen viste sit Aasyn i Marken. Thi Bothwell havde heller ikke været ledig, ogsaa fra Dunbar var der udgaaet Opraab, der opkaldte alle loyale og vaabenføre Mænd mellem sexten og tredsindstyve Aar til Kamp for Dronningens Tjeneste, og foruden Bothwells egne Frænder og Vasaller nævnes der som dem, der viste sig villige til at lyde dette Kald, Lorderne George Seaton, John Borthwick og William Hay af Yester samt et betydeligt Antal af mindre

[1] Buchanan, Rerum Scoticarum Historia. p. 221. Knox, History of the Reformation in Scotland. II, 558.

Adelsmænd[1]. Allerede om Morgenen Løverdagen den 14de Juni saa man Maria Stuart bryde op fra Dunbar med hendes to hundrede Gardeskytter, med tredsindstyve Ryttere og adskillige Kanoner og drage imod Edinburgh, paa hvis Kastel man endnu antog at kunne gjøre Regning, og hvor man derfor troede sig sikker paa allerede at kunne holde Indtog den næste Dag.

Toget fra Dunbar opholdtes vel derved, at Vaaben paa Veien skulde uddeles til den fra Omegnen opbudte Landbefolkning, ved hvis Tilstrømning den fra Dunbar bortdragne Styrke bestandig voxede, men Bothwell standsede dog ikke ved Haddington, som man havde ventet, men fortsatte, for at vinde Tid, Toget lige til Slottet Seaton, hvor han med Dronningen ankom om Aftenen, og hvor de overnattede, medens deres Troppeskarer tilbragte Natten i de tilstødende Landsbyer Preston og Prestonpanns. Søndag Morgen den 15de Juni blev nu ved Solens Opgang, paa Efterretning om Fjendens Nærmelse, Toget fortsat og i Dronningens Navn en ny Proklamation meddeelt hendes Krigere, hvorved alle Oprørernes Beskyldninger gjendreves som løse Paafund; de havde talt om at ville hævne den forrige Konges Død, men Ingen var nærmere til at hævne ham end Dronningen selv, dersom hun kun kjendte Ophavsmændene dertil; de fremkom med Sigtelser mod Jarlen af Bothwell, skjønt han havde brugt alle mulige Midler til at aabenbare sin Uskyldighed, skjønt den lovlige Ret havde

[1] Disse Lairder nævnes i et Brev, der af Sir John Beaton blev stilet til Andrew Beaton, men som af denne igjen skulde gives til deres Broder James, Erkebiskoppen af Glasgow; det er dateret fra Edinburgh den 17de Juni 1567 og trykt blandt Tillæggene hos Laing, History of Scotland. II, 106—115. De forekomme ligeledes i det franske Øienvidnes Beretning hos Teulet, Papiers d'État. II, 158—170.

rifundet ham, Parlamentet yderligere bekræftet denne' Fri-
indelse, og han selv til Overflod tilbudt at ville i Enekamp
dfægte Sagen mod enhver jævnbaaren Anklager; de talte om
t ville beskytte den unge Prinds, og dog befandt netop denne
nge Prinds sig i deres egne Hænder. I Dronningens Navn
lev der derfor ogsaa paa denne Dag lovet, at fyrretyve
'und Land skulde gives den, der nedlagde en Jarl, tyve Pund
and den, der fældede en Lord, ti Pund Land den, der slog
n Baron, og det efter Menigmand hjemfaldne Gods til den,
ɔr hvem han var falden [1]. Det var endnu Morgen, da man
avde naaet op paa Carberry Hill og her fik Fjenderne i Sigte.
'aa Carberry Høien, der kun ligger halvanden Miil fra Edin-
urgh, fandtes endnu nogle gamle Skandser og Grave, som
nglænderne havde opkastet, da de lige i Nærheden af dette
'unkt i Aaret 1547 ved Pinkie vandt deres Seir over Skotterne.
arlen af Bothwell, der red omkring paa en prægtig Hest og
ɪed det kongelige Banner, som viste Skotlands springende
øve [2], lod sine Skarer støtte sig til disse Skandser. I deres

[1] The samyn day the Quenis majestie causit mak proclamatioun in the camp, that quha sould sla ane erle suld have XL pund land, ane lord XX pd. land, ane barroun X pd. land, and ane gemane his escheit. Diurnal of remarkable Occurrents. p. 115.

[2] La Royne en sa bandière portoyt ung lion qui sont les armes de ce royaume. Du Crocs Skrivelse til Carl den Niende af 17de Juni 1567, hos Teulet, Papiers d'État. II, 177. Monsieur le Duc portoyt le lion rouge. Det samtidige Øienvidnes Beretning sammesteds II, 167. Løven, der allerede forekommer i det skotske Vaaben i det tolvte Aarhundrede (Taylor, Pictorial History of Scotland. II, 71, 72), og som gjenfindes i Norges, Danmarks, Hollands, Hennegaus, Flanderns, Normandiets og i Virkeligheden ogsaa i Englands (Leoparden), svarede overhoved i det nordvestlige Europas Vaaben til Ørnen i det østliges. I Henrik den Syvendes Kapel i Westminster Abbediet, hvor Maria Stuart, siden hendes Søn, Kong Jacob den Sjette, i Aaret 1612 lod hendes jordiske Levninger bringes hid fra Peterborough, nu hviler lige over for Dronning Elisa-

Nærhed var en Steen, som endnu paa Carberry-Høien betegnes som den, hvor Dronningen en Tidlang tog Plads, da hun var stegen ned af sin Ganger for at tage nogen Hvile. Hun sad hér med Fløielshat og Slør paa Hovedet, men efter de sidste Dages Forstyrrelse iført en simpel Dragt med sammensnørede Ærmer og et rødt Skjørt, der neppe naaede til Læggen[1].

Det var næsten blevet Midnat, da Lorderne i Edinburgh fik at vide, at Bothwell og Dronningen havde sat sig i Bevægelse for at tvinge dem til at forlade Staden. Lorderne stege da til Hest, og midt om Natten hørte man i Edinburgh deres Skarer rykke ud under Trompeters Blæsen og Trommelarm, idet de iilsomt fra Leith droge langs med Forthfjorden fremad ad Strandveien, der nu næsten forener de herliggende Flækker og Villaer ligesom til een uafbrudt Forstad for Edinburgh. Ved Daggry var man allerede i Flækken Musselburgh, og efter at have passeret denne saa man, at Bothwell, ved at fremskynde sin Marsch, var kommen først op paa den en halv Miil sydøstligere liggende Carberry-Høi. Lorderne sikkrede sig dog den Bro, Magdalene-Broen, der førte over en neden for Høien løbende Bæk, og opstillede her deres Mænd i tvende Træfninger, den første under Jarlen af Morton og Lord Alexander Hume, den anden under Jarlerne af Mar,

beth, seer man den skotske Løve afbildet oven paa Fodsiden af hendes prægtige Gravmonument.

[1] The Queens apparel in the field was after the fashion of the women of Edinburgh, in a red petticoat, sleeves tied with points, a partlyte, a velvet hat and muffler. Sir William Drurys Skrivelse til Cecil, dateret Berwick den 18de Juni 1567, i Calendar of State Papers. Foreign Series. 1566—1568. p. 254. Elle estoyt abillée d'une cotte rouge qui ne luy venoyt que à demie de la jambe. Den samtidige Beretning hos Teulet, Papiers d'État. II, 162. Tunicula tantum vestita, eaque vili et detrita, ac paulum infra genua demissa Buchanan, Rerum Scoticarum Historia. p. 221.

Athole og Glencairn. Lordernes Styrke angives forskjellig, men var omtrent lige saa stor som deres Modstanderes; efter den største Angivelse beløb begge disse skotske Hære sig tilsammen til 8,000 Mand[1]. Lorderne, der aldeles savnede Kanoner, havde paa den anden Side det Fortrin for Bothwell, at alle deres Folk vare krigsvante. Deres Banner, der var beregnet paa at gjøre Indtryk hos Mængden, fremstillede Darnleys Liig liggende under det Træ, hvor det om Morgenen var blevet fundet, med den lille Kongesøn knælende ved hans Side og havde derunder denne Paaskrift: »Døm og hævn min Sag, o Herre.«

Om den Katastrophe, hvortil Carberry-Høien paa denne Søndag blev Vidne, haves ikke saa faa Efterretninger, men de ere vanskelige at forene, især fordi de tillægge Dagens Begivenheder en forskjellig Orden. Saa meget er dog klart, at det slet ikke kom til nogen egentlig Kamp, at den endelige Afgjørelse først fandt Sted ud paa Aftenen, og at man forinden, som en Samtidig siger, hele Dagen saa Sendebud gaae frem og tilbage mellem Hærene[2].

Det første af disse Sendebud var den franske Gesandt du Croc. I Edinburgh havde han om Natten været Vidne til

---

[1] Son armée estoit de quatre mil hommes. Les ennemys ne pouvoient estre plus de trois mille cinq cens hommes au plus. Les deux armées faisoient nombre de huit mil hommes. Du Crocs Skrivelse hos Teulet. II, 176. Andre Kilders Angivelse af Hæren er kun halv saa stor. Ifølge Brevet af 17de Juni 1567 fra John Beaton, Erkebiskoppen af Glasgows Broder, var saaledes Lordernes Hær »jugit to be 18 hundereth horsemen and better and four hundereth futmen or ma«, og Dronningens »hail companie on hors and fut wus noucht nommerit to twa thousand men«. Laing, History of Scotland. II, 110, 111.

[2] The uther armey stoode over aganist it, messingers going betuixt them all day till neir night. The Diarey of Robert Birrel, burges of Edinburghe, i Fragments of Scotish History. p. 10.

Lordernes Opbrud, men var endnu senere forbleven tre Timer i Staden for ikke at faae Udseende af at have taget deres Parti. Med et lille Følge red han derpaa efter de i Forveien dragne Krigerskarer, som han om Morgenen Klokken otte nu traf i Nærheden af Musselburgh ved Bækken neden for Carberry-Høien. Franskmanden, der i en Skrivelse til sin Konge selv har efterladt en udførlig Skildring af den af ham forsøgte Mægling, forestillede Lorderne, at de, hvorledes de endog ellers dømte om Forholdene, dog nu stode lige over for deres Souveræn, at de maaskee, dersom de skulde være heldige nok til at vinde Slaget, bagefter vilde befinde sig i større Forlegenhed end nu; og fremdeles, at han altid havde fundet saa stor Godhed hos Dronningen, at han maaskee dog i Forbindelse med hende vilde kunne finde paa en Udvei[1]. Lorderne gave ham til Svar, at de hellere vilde lade sig levende begrave, end at Sandheden med Hensyn til Kongens Død ikke blev bekjendt, idet de troede, at dersom de i denne Henseende ikke gjorde deres Pligt, vilde Gud lade dem selv undgjælde derfor. »De kjendte kun to Muligheder til at undgaae Blodsudgydelse: enten maatte Dronningen selv unddrage sig de Elendige, som nu havde hende i deres Magt[2], i hvilket Tilfælde de som ydmyge og lydige Undersaatter skulde modtage hende knælende, eller ogsaa maatte Bothwell stille sig i Midten af de tvende Hære, da i saa Fald Een af deres Rækker skulde gaae frem for at bekæmpe ham som den forrige Konges sande

[1] Que je l'avois toujours cognue princesse de si grande bonté, que, peult-estre, je trouverois quelque moyen avec elle. Du Crocs Skrivelse til Kong Carl den Niende, dateret Edinburgh den 17de Juni 1567, hos Teulet, Papiers d'État. II, 174.

[2] Si la Royne se voulloyt tirer a part de ces malheureux qui la tenoient. Du Crocs Skrivelse hos Teulet, Papiers d'État. II, 172.

Morder, ja vilde han nok een, eller indtil fire, ti eller tolv, skulde de ikke fattes.« Lorderne gave med disse Ord den franske Gesandt en Ryttertrop, der ledsagede ham over Broen til Carberry-Høien; her kom en anden Rytterskare fra Dronningens Side ham imøde, som førte ham til Maria Stuart. Efter at have hilset paa hende og kysset hendes Haand begyndte du Croc atter her at tale for Forsoning med dem, som dog ogsaa vare hendes Undersaatter og selv kaldte sig hendes ærbødige og hengivne Tjenere. Dronningen svarede ham: »Det vise de dog nu kun meget daarlig ved at handle imod, hvad de selv have undertegnet, og ved nu at anklage den, som de have frikjendt, og som de have giftet mig med. Dog er jeg, naar de blot ville fortryde og bede om Tilgivelse, beredt til at modtage dem med aabne Arme.« Bothwell, der havde været meget beskjæftiget med Ledelsen af sin Hær[1], kom her til og spurgte med en sikker Stemme, som han forsætligen hævede saa høit, at det kunde høres af Tropperne[2]: »Er det mig, de ville til Livs? Hvad har jeg da gjort dem? Jeg har aldrig tænkt paa at krænke en eneste af dem, men tvertimod kun paa at tilfredsstille dem alle. Hvad de nu sige, sige de kun af Avind over min Høihed. Men Lykken tilhører den, der kan gribe den, og der er ikke en eneste blandt dem, som ikke havde ønsket at være i mit Sted.« Han tilføiede dog, at han havde dyb Medfølelse med den piinlige Stilling, hvori han nu saa Dronningen[3], og at han derfor og for

[1] Qui estoyt fort ententif a la conduicte de son armée. Du Crocs Skrivelse hos Teulet, Papiers d'État. II, 175.

[2] Il me demanda tout hault, affin que son armée l'entendist, d'une parolle fort assurée, si c'estoyt a luy qu'ils en voulloient. Du Crocs Skrivelse hos Teulet, Papiers d'État. II, 175.

[3] Pour mettre la Royne hors de la peine ou il la voyoit, de la quelle

at undgaae Blodsudgydelse, og i Guds Navn var beredt til, trods sit kongelige Ægteskab, at ville prøve en Enekamp med Enhver, der vilde møde ham mellem de to Hære, forudsat at han var ham jævnbaaren; han bad indstændigen Gesandten om at melde dette til Lorderne, thi hans Mellemværende med dem var saa retfærdig, at han stolede paa at have Gud for sig. Da Dronningen imidlertid ikke vilde høre Tale herom, og da Bothwell i det Samme saa sine Fjender gaae over Bækken, maatte du Croc med dyb Beklagelse sige Farvel til Dronningen, som han forlod med Taarer i Øinene[1], og kunde neden for Høien kun sige til Lorderne, at han havde fundet Dronningen fuld af Godhed og beredt til Tilgivelse, naar de vilde gaae i sig selv. Jarlen Alexander af Glencairn — en af Tidens heftigste Zeloter, der nogle Dage efter med sine Folk gik ind i Dronningens katholske Kapel i Holyrood og nedrev dets Alter og hellige Billeder[2] — svarede i Lordernes Navn: »Vi ere ikke komne hid for at trygle om Tilgivelse for os selv, men snarere for at tilstaae den til dem, som have forbrudt sig.« Lorderne satte igjen deres Hjelme paa og afbrøde Mæglingen[3], som havde medtaget et Par Timer. Du Croc maatte, uden at have naaet sit Maal, vende tilbage til Edinburgh.

Det fortjener at fremhæves, at skjønt denne franske Gesandt ingenlunde var venlig sindet mod Bothwell, tilstaaer han

---

il disoit porter une peine extrême. Du Crocs Skrivelse hos Teulet, Papiers d'État. II, 176.

[1] La laissant la larme à l'oeul. Du Crocs Skrivelse hos Teulet, Papiers d'État. II, 177.

[2] Knox, History of the Reformation in Scotland. II, 561.

[3] Et prirent oppinion que parlement leur porteroit dommage, pourquoy misrent tous leur morion en la main. Du Crocs Skrivelse hos Teulet, Papiers d'État. II, 177.

dog, at han med stor Interesse var Vidne til den overlegne Dygtighed, hvormed Bothwell styrede Alt. Naar Bothwell blot kunde stole paa sine Folk, betvivlede du Croc ikke, at han vilde blive Seirherre, thi medens han paa Carberry-Høien var ene om at befale, skreg i Lordernes Hær den ene i Munden paa den anden[1]; »jeg kan ikke andet end sige,« saaledes meldte den franske Gesandt sin Konge, »at jeg havde seet en stor Feltherre optræde med stor Sikkerhed, og som førte sin Hær med Kjækhed og Klogskab.«[2] Hvor sikker Bothwell endnu var paa Dagens Udfald ved du Crocs Bortgang, viste han ogsaa, idet han dengang, ved Synet af Fjendernes Overgang over Bækken, raadede denne Mægler »til at ligne den, som vilde stifte Fred og Venskab mellem Scipios og Hannibals Hære, da disses to Hære vare i Færd med at slaaes, som de tvende herværende, men som, da han Intet kunde udrette og hverken vilde tage Parti for den ene eller anden Side, tog sig en Plads som Tilskuer og saaledes blev Vidne til det største Skuespil, som han nogensinde havde seet; dersom du Croc nu vilde gjøre det Samme, vilde han aldrig komme til at opleve større Underholdning, thi han skulde see dem kæmpe dygtig.«[3]

---

[1] Et aussi l'estimois beaucoup qu'il commandoit tout seul, et je faisois doubte des autres pour ce qu'ils estoient plusieur testes, et y avoit une grande cryerie parmi eulx. Du Crocs Skrivelse hos Teulet, Papiers d'État. II, 177.

[2] Il fault que je dise que je veiz un grand cappitaine parler de grande asseurance et qui conduisoit son armée gaillardement et sagement. Du Crocs Skrivelse hos Teulet, Papiers d'État. II, 176.

[3] Du Croc, der gav til Svar, »que ce n'estoit pas de la Royne et de ces deux armées que je vouldrois veoir ce plaisir, mais que au contraire je n'aurois jamais veu chose qui m'enyast tant que ce que je verrois« (Teulet, II, 176), har formodentlig enten forvansket Bothwells Henviisning til Oldtiden, eller Bothwell har selv sammenblandet P. Cornelius

Den Kamp, som Bothwell havde tænkt sig forestaaende, da han saa Fjenderne overskride Bækken, kom dog ikke. Paa den ene Side indsaae disse den Overvægt, som den af deres Modstander valgte Stilling ydede ham, Høien var for steil til uden for stor Fare at kunne angribes vestfra, de havde her maattet udsætte sig for de af Jarlen medbragte Kanoner[1], og kæmpe med Solen lige i Øinene; paa den anden Side vilde Bothwell ikke med saa mange uøvede Stridsmænd forlade sin faste Stilling for at kaste sig over de mere krigsvante Fjender, især da det hed sig, at Hamiltonerne, Lord Herries og andre af Dronningens Tilhængere havde samlet stærke Rytterskarer og allerede nu vare i Nærheden, eller dog kunde ventes den næste Dag. Kun af og til lod Bothwell sit Artilleri rette nogle Skud paa deres Forposter, men disse vare for langt fjernede, til at Kanonerne kunde ramme dem. Efter at være gaaede over Bækken havde Lorderne indskrænket sig til at gjøre en Bevægelse til Høire hen imod Dalkeith og selv at indtage en

---

Scipio Africanus major og Africanus minor. Det tør formodes, at han har villet sigte til den Sidstnævnte, der forgjæves kom til at optræde som Mægler mellem Masinissa og Karthaginienserne, om hvis indbyrdes Kamp Appian (VIII, 71) ved denne Leilighed har fortalt saaledes: »Scipio saa fra et høit Punkt til ved dette Slag som ved et Skuespil. Han sagde senere ofte, at saa mange Kampe han ogsaa havde overværet, havde han aldrig fundet nogen Fornøielse som denne. Thi ene og alene ved denne Krigsbedrift, hvor et hundrede og ti tusind Mand havde staaet mod hinanden, havde han været sorgfri Tilskuer. Med Selvfølelse tilføiede han endog, at kun To førend ham havde seet et saadant Skuespil, nemlig i den trojanske Krig Zeus fra Ida og Poseidon fra Samothrace.« Jvfr. Homers Iliade. VIII, v. 51—67, og XIII, v. 10—16.

[1] Maiores machinæ. Buchanan, Rerum Scoticarum Historia. p. 221. And thair plaissit 7 or 8 peices of artillerie, the quhilk they had broucht wyth thaim of Dunbar. James Beatons Skrivelse hos Laing, History of Scotland. II, 111. Il y avoit trois pièces de campaigne. Du Crocs Skrivelse hos Teulet. II, 176. Ung double et deux simple fauconneaux. Den samtidige Beretning sammesteds, II, 162.

Høide uden for Kanonernes Skudvide, hvorved de ikke længer fik Solen imod sig, og hvorfra Adgangen til Carberry-Høien dog blev mindre vanskelig. Dalkeith tilhørte Jarlen af Morton, og herfra bragtes der da ogsaa paa den klare, varme Sommerdag, hvor man efter Landets Brug var steget af Hestene for at kæmpe tilfods, og medens de tvende Hære alene iagttoge hinanden[1], Overflødighed af Spise og Drikke til Mortons Vaabenfæller. I Dronningens Hær saa man derimod, trods alle Befalingsmændenes Bestræbelser for at opretholde Ordenen, om Eftermiddagen hele Hobe forlade Rækkerne for trætte at søge Forfriskning i Nærheden; kun Dronningens Bøsseskytter under Kaptainerne Alexander Stuart og Hew Lauder og en anden Skare af Bothwells nærmeste Tilhængere holdt sig stedse paa deres Plads, men Lorderne stolede paa ogsaa at skulle trætte disse saaledes, at de om Aftenen, for at forfriske sig, maatte opgive Stillingens Fordeel.

Forinden tilbød der sig dog en anden Udvei. Medens Jarlen af Bothwell kunde stole paa sine egne Frænder og Vasaller, fandtes der i Dronningens Hær Andre, der vare af den Mening, at hun stod i hemmelig Forbindelse med Lorderne, og at Dronningen gjerne vilde blive fri for Jarlen, men undsaa sig ved selv at faae Udseende deraf[2]. Og saaledes skete det, at det ved Forposterne for de tvende Hære tilsidst kom til en Parlamentering, hvorved man dog fandt det bedst

---

[1] Ils furent depuis les onze heures du matin jusqu' à cinq heures du soir à se regarder, ayant tous mis piedz à terre, comme c'est la façon du païs, qui vont à cheval jusqu'au point de combattre. Du Crocs Skrivelse hos Teulet, Papiers d'État. II, 178.

[2] For many of those, who were with her, were of opinion, that she had intelligence with the Lords. — Part of them believed, that her Majesty would fain have been quit of him, but thought shame to be the doer thereof directly herself. Memoirs of Sir James Melvil. p. 82.

at lade Striden finde sin Afgjørelse ved en Tvekamp. Dronningen, der om Morgenen ikke havde villet høre Tale om denne Udvei, kunde ikke med samme Sikkerhed afvise den, idet Forslaget om saaledes at undgaae videre Blodsudgydelse fremførtes af hendes Egne. Thi en saadan Afgjørelsesmaade stemmede endnu med Tidens Aand; ikke mange Skridt fra Carberry-Høien havde den forrige Jarl af Huntley, umiddelbart førend Slaget ved Pinkie i Aaret 1547, som Befalingsmand over den skotske Hær tilbudt Hertugen af Sommerset, der anførte den engelske Angrebshær, paa ridderlig Maade at møde ham med et Følge af Tyve imod Tyve, af Ti imod Ti, eller alene Mand imod Mand [1]; det var endnu kun faa Aar over en Menneskealder siden, at man i Syden, under den anden af Krigene mellem Frants den Første og Carl den Femte, havde seet Frankrigs Konge sende og Keiseren modtage Udæskningen til en Tvekamp, og selv over en Menneskealder senere saa man i Norden, under Kalmarkrigen, Sverrigs Konge stile en Udfordring til en saadan til Danmarks og Norges [2]. Maria Stuart havde ladet Sir William Kirkaldy, Lairden af Grange, den anseteste Kriger i den fjendtlige Hær, hente til sig, og ham blev det overdraget at bringe Bothwells Beredvillighed til Lordernes Kundskab [3].

---

[1] Burton, History of Scotland. III, 211.

[2] Endnu længere hen i Tiden skal, for her ogsaa kun at nævne Krigene i Norden, Kong Frederik den Tredie, ved Carl Gustavs andet Angreb paa Danmark, have tilbudt den svenske Konge at afgjøre Striden ved en Enekamp (Mémoires du Chevalier de Terlon. Paris 1681. I, 254), ligesom Kong Carl den Tolvte endnu senere vilde have udfordret Peter Czar til Tvekamp (Norberg, Anmärkningar wed Konung Carl XII's Historia. Kiøbenhavn. 1754. S. 30—32).

[3] Memoirs of Sir James Melvil. p. 82. Melvil, der ogsaa lader Lairden af Grange selv forgjæves tilbyde sig til Tvekampen, har om denne første Samtale mellem Dronningen og Kirkaldy ladet sig sige, at »as he

Ligesom dog hine Fyrsters Tvekamp ikke blev til nogen Virkelighed, saaledes kom Tvekampen paa Carberry-Høien ikke heller til Udførelse. Hvad der foregik minder levende om Forholdene i det gamle Norden, hvor det ikke sømmede sig, at Konger eller Jarler stillede sig mod Mænd af ringere Æt eller mindre Berømmelse [1]. Efter at Bothwell var redet frem foran sin Hær, villig til nu at indløse sit efter hans Frifindelse gjorte Tilbud [2], vilde først James Murray efterkomme hans Opfordring, en ung Adelsmand, der i Edinburgh havde begyndt med at opslaae de hemmelige Plakater imod Jarlen. Da han midlertid var bleven vraget fra den anden Side som altfor ringe i Sammenligning med Bothwell, tilbød i hans Sted hans ældre Broder Sir William Murray, Lairden af Tullibardine, at ville udfægte Striden, idet han paastod hverken med Hensyn til sin Families Ælde eller i Formuesstilling at vige for Jarlen. Dog blev ogsaa han forkastet, da han ikke som Bothwell var en af Kongerigets Pairer; Dronningen og Bothwells Frænder vilde kun see en Jarl eller Lord som hans Modstander, og Bothwell selv nævnte Jarlen af Morton, som ogsaa skal have

was speaking with her Majesty, the Earl of Bothwell had appointed a soldier to shoot him, untill the Queen gave a cry and said, that he would not do her that shame, seeing she had promised, that he should come and return safely».

[1] N. M. Petersen, Danmarks Historie i Hedenold. Kjøbenhavn. 1834—37. III, 394. Om den polske Kronfeltherre Zamoiskis Udfordring af Hertug Carl af Södermannland, den senere Kong Carl den Niende, bemærker Lelewell (Histoire de Pologne. Paris et Lille. 1844. II, 86): »Le grand Zamoiski même, qui refusa en republicain le titre de prince, vouloit dans sons âge avancé, obtenir le titre de comte, afin de se mesurer en duel avec Charles duc de Sudermanie prince, usurpateur de la Suède.«

[2] Ibi Bothuelius equo insigni ante aciem provectus per præconem postulat, quo cum ipse singulari certamine decernat. Buchanan, Rerum Scoticarum Historia. p. 221.

yttret at være beredt. Lord Patrick Lindsay, der med Morton og Lord Ruthven havde spillet en Hovedrolle ved Riccios Drab, bad dog nu, at det maatte tilstaaes ham som en Løn for hans Tjenester at optage det med Jarlen. Det fortælles, at Lorderne i Førstningen ikke vilde tillade Lindsay at paatage sig alene en Sag, der lige saa meget var deres som hans[1], men at de senere dog yttrede sig glade over hans Beredvillighed; Morton, der da traadte tilbage for ham, laante ham til den forestaaende Tvekamp et gammelt Slagsværd, som en af hans Forfædre, Jarlen Archibald af Angus, fordum havde gjort navnkundigt, og man saa Lindsay falde paa Knæ i hele Hærens Paasyn og med høi Røst bede Gud om, at hans Naade vilde bevare den Uskyldige og lade sin Retfærdighed ramme Morderen, der bar Skylden for Kongens uskyldige Blod. Lordernes senere Stikbrev mod Bothwell, ligesom derefter Buchanan og Knox, vil, at Dronningen, som en Følge af Feighed af Jarlen, endnu ogsaa har forkastet Lord Lindsay som altfor ringe af Byrd i Sammenligning med hendes Ægtefælle[2], men

---

[1] The Laird of Grange being retornit to the Lords wyth that anser, the Laird of Trebrowne was send sone after him to knaw, quhair the plaiss sould be appointit, and in quhat appareill thay suld come to the feild, quha, at his retorning, rapported to the Queinis Majestie and to my Lord Duk, that the Lordis wald noucht suffer my Lord Lindsay to faicht, and to tak all the haill bording upon him that was equallie thairs and his; and swa the proposs staylt. John Beatons Brev af 17de Juni 1567, hos Laing, History of Scotland. II, 112.

[2] Efter that he had cowardlie refusit singular combat, baith of a Baron and Gentleman undefamid, and of a Lord and Barron of Parlement. Det skotske Statsraads Stikbrev af 26de Juni 1567, i Andersons Collections. I, 140. Ibi quoque quum Bothuelius tergiversaretur, nec se honeste expedire posset, Regina suam interposuit auctoritatem, atque eo depugnare vetito contentionem diremit. Buchanan, Rerum Scoticarum Historia. p. 221. Bothwell seeing that there was no more subterfuge nor excuse, underhand made the Queen to forbid him. Knox, History of the Reformation in Scotland. II, 561.

Bothwell forsikkrer, at han selv baade fik de med ham komne Adelsmænd og Dronningen til at antage Lord Lindsay, og da hans Vidnesbyrd her ikke staaer ene, tør det neppe frakjendes Vægt[1]. Det manglede nu kun, at Sekundanterne, tyve Adelsmænd fra hver Side, der skulde overvære Tvekampen som Øienvidner[2], bleve enige om at bestemme Holmstedet og fastsætte Stridens Vilkaar.

Hvorfor blev Trætten da ikke løst ved Tvekampens Guds-dom? hvorfor mødtes ikke Lindsay og Bothwell til den Afgjørelse, hvorpaa den Sidste senere har sagt, at han indtil langt ud paa Sommeraftenen forgjæves havde ventet[3]? Det synes, som om Lorderne dog i de sidste Øieblikke have foretrukket en anden Afgjørelsesmaade af Striden, efterat den idelige Parlamentering angaaende den bebudede Tvekamp havde givet dem bedre Kjendskab til Modstandernes Mangel paa Sammenhold, og maaskee ogsaa Frygt for, at Sagen var bleven

---

[1] The Queinis majestie was lang or she could be persuadit to that, bot at the last, albeit sche fand it not noucht gud, sche consentit to it noucht wythout grat dificultie. John Beatons Brev af 17de Juni 1567, hos Laing, History of Scotland. II, 112. A la fin ung nommé milord Lindsay s'y presenta: on faisoit semblant d'accepter çeluy-là. Du Crocs Skrivelse hos Teulet, Papiers d'État. II, 178. Et Monsieur le Duc se travaille et ses barons, de son cousté, envers la Royne pour luy faire accorder de permectre. Et, après avoir longtemps persuadé, elle feust contante plutost que d'avoir entré en effusion de sang, et fut longtemps après devant qu'elle le voulust accorder. Den samtidige Beretning sammesteds. II, 164.

[2] Thair was 20 gentlemen in ether syd to see thair partes. John Beatons Brev af 17de Juni 1567, hos Laing, History of Scotland. II, 112.

[3] »Peu après«, forsikkrede Bothwell i Danmark, »je allay au lieu du combat pour y attendre mon ennemy, où je demeuray jusques au soir bien tard, sans qu'il se montrast, ne feist semblant de vouloir comparoir, comme je prouveray, quand il en sera besoing, par ung mille de gentilzhommes, sur peyne de perdre la vie«. Teulet, Lettres. p. 175.

trukken i Langdrag, for at Dronningens Venner kunde naae til med deres Forstærkning. Efterat Sir William Kirkaldy af Grange, Sir William Douglas af Dramlanrig, Sir William Kerr af Cessfurd og Sir John Home, Lairden af Coldingknowes, med to hundrede Ryttere i Forveien vare dragne imod Østen omkring Høien for at afskjære Bothwell fra Dunbar, saa man henimod Klokken otte om Aftenen Lorderne i Begreb med at angribe Høien forfra. Dronningen, der igjen var stegen til Hest, fandt vel endnu Bothwells Frænder og Vasaller og hendes Bøsseskytter beredte til at kæmpe for Jarlen[1], men den øvrige Hær i en saadan Opløsnings-Tilstand[2], at hun nu tilkjendegav som sin Beslutning at ville begive sig til Lordernes Hær. Hun lod atter Kirkaldy af Grange kalde, der nyligen havde talt til hende om, hvor gjerne Lorderne, naar hun forlod Bothwell, vilde modtage hende som deres Herskerinde; Dronningen sagde, at hun, naar de lovede hende dette, nu var beredt til at efterkomme deres Ønske. Forgjæves vil Bothwell, medens Grange red ned ad Høien med dette Budskab til Lorderne, endnu dengang have bedet Maria Stuart om heller at søge tilbage mod Dunbar og lade ham kæmpe med sine Folk, forgjæves vil han have advaret hende mod de smukke Ord, der kun skjulte Forræderi[3]; han saa — som han selv har bemærket, og

[1] Bothuelii propinqui et clientes confligere cupiebant. Buchanan, Scoticarum Rerum Historia. p. 221.

[2] On the oder partie the Queines Majesties folks haid na will of straiks, bot rather was drawand thamselfs asyd and sum of thaim steilland away. John Beatons Brev hos Laing, History of Scotland. II, 113.

[3] »Sur quoy«, har Bothwell senere skrevet, »je la pryai d'adviser à ce qu'elle vouloit faire, et que par sa bonté elle ne se perdist, car je congnoissois assez leur cueur plain de trahison« (Teulet, Lettres. p. 176.). John Beaton betegner ogsaa i sit Brev denne Dronningens Adskillelse fra Bothwell som den »the quhilk his Majestie haid persuadit to him nocht wythout gryat difficultie« (Laing, History of Scotland. II 113.).

hvad der kun stemmer lidet med den forblindende Lidenskab for ham, som Marias Fjender have tillagt hende —, at det for ham »ikke var muligt at bringe hende fra sit Forsæt eller at faae hende til at høre nogen Indvending«, men kunde ikkun bede hende om forinden at lade sig give al fornøden Forsikkring fra Lorderne. Aftenens Skygger havde allerede udbredt sig over Carberry-Høien, da Bothwell havde denne Samtale med Maria Stuart; man saa ham ikke uden Bevægelse skille sig fra hende[1] for med en lille Rytterflok at galopere tilbage til Dunbar. Det var den sidste Gang, de saaes i Livet.

Da Kirkaldy af Grange igjen kom op paa Høien og traf Dronningen ene, var hun beredt til at følge ham, naar Lorderne lovede ikke at ville tilføie hendes Mænd noget Ondt, men tillade Hver at vende hjem til Sit. Da Kirkaldy havde givet hende denne Forsikkring[2], og Bothwell allerede var et godt Stykke borte, yttrede hun lydelig: »Laird af Grange, jeg overgiver mig til Eder paa de Vilkaar, som I har gjentaget i Lordernes Navn«[3]. Derpaa gav Dronningen ham Haanden, som han kyssede, han tog hendes Hest ved Tøilen og ledte den ned af Høien. Da hun havde naaet den første Række af

[1] Et plus souventefois s'entrebessèrent au départir. Sur la fin, monsieur le Duc luy demanda si elle ne vouloit de sa part garder la promesse de fidellité que elle luy avoit faicte; de quoy elle luy assura. Là dessus, luy bailla sa main aussi que il départoit. Den anonyme Samtidige hos Teulet, Papiers d'État. II, 165.

[2] The quhilk being fund gud be the Lordis, thay causit mak ane proclamation incontinent defendant all, that was of thair parte, to persue or invaid any, that was of the Queenis parte. John Beatons Brev hos Laing, History of Scotland. II, 113.

[3] Laird of Grange, I render myself unto you, upon the conditions you rehearsed unto me in the name of the Lords. Memoirs of Sir James Melvil. p. 83.

Lordernes Hær, hvor disse endnu, bøiende Knæ, modtoge hende med tilvant Ærbødighed, talte hun til dem om, at det ikke var af Frygt eller af Mistvivl om Seier, men kun for at spare Blod, at hun nu kom til dem, til hvis Raad hun gjerne vilde lytte [1]. Men allerede da hun talte om at ville drage Hamiltonerne imøde, mødte hun en uhyggelig Kulde, og da hun nærmede sig Hærens anden Afdeling, overdøvedes hun af Skrig, der hilsede hende som en Morderske [2]. Hun saa sin Tillid skuffet, og daanende var hun falden af Hesten, dersom man ei havde støttet hende. Hendes Bevægelse var heftig, som forhen ved Mordet paa Riccio, hendes Fortvivlelse over, at hun, som hun klagede, var bleven bedragen af sine egne Undersaatter, kjendte ingen Grændser [3]. Det var ikke som en Fyrstinde, men som en Overvunden, over hvem man triumpherede, at hun endnu sildig om Aftenen paa denne skjæbnesvangre 15de Juni maatte holde et ydmygende Indtog i Edinburgh. I Overeensstemmelse med et Løfte, hvormed Bothwell har sagt, at hun skiltes fra ham, og hvorefter hun vilde lade ham i Dunbar høre fra sig, skal hun om Natten hemmelig have skrevet ham et Brev; men Brevet blev overgivet til Lorderne, og disse udlagde det som hendes egen Dom om, at hun hverken havde forladt ham eller vilde forlade ham [4];

---

[1] Knox, History of the Reformation in Scotland. II, 561.

[2] Quum ad secundam aciem pervenisset, concors ab omnibus clamor sublatus est, ut meretricem, ut parricidam cremarent. Buchanan, Rerum Scoticarum Historia. p. 222.

[3] Minas, maledicta, lacrymas et cetera, quæ muliebris amat dolor, profundebat Buchanan, Rerum Scoticarum Historia. p. 222.

[4] Den mod Maria Stuart altid saa milde Sir James Melvil, hvis Fremstilling fremhæver, at hun dog nu faktisk havde forladt ham, tilføier her: »For she could not do that so hastily, which process of time might have accomplished« (Memoirs of Sir James Melvil. p. 84.). Men imod den hele Paastand om det kompromitterende Brev taler dog

de erklærede det for en uundgaaelig Nødvendighed at holde hende i Forvaring; og som en Fange blev hun da den næstfølgende Nat fra Edinburgh bragt til Øslottet i Søen Lochleven, det samme Fængsel, som allerede havde været hende tiltænkt ved Murrays Oprør for to Aar siden, længe førend man kunde paaberaabe sig hendes Forhold til Bothwell. Denne Undersøgelse tør ikke følge hende paa hendes senere, i det næste Aar udførte Undvigelse fra dette skotske Fængselsliv eller, efter at Modgangen derpaa igjen havde rammet hende i Slaget ved Langside, paa hendes ulykkebringende Flugt til Nabolandet, eller til det nye og langt varigere Fangenskab, der her ventede hende, eller paa hendes Gang til den tragiske Død, der tilsidst skulde beredes hende af den samme Haand, der havde været den første Aarsag til hendes Ulykker, af den Slægtning, der aldrig havde kunnet tilgive hende at være skjøn, katholsk og Tudorernes Arving, af hiin

— — false woman,
Her sister and her fae.

VII.

Bothwells og Maria Stuarts Historie er, indtil Begivenhederne paa Carberry-Høien fjernede dem fra hinanden, saaledes sammenknyttet, at en Skildring af den Enes Skjæbne kun sjeldent kan adskilles fra den Andens. Efter at hiin skjæbnesvangre Dag, den 15de Juni 1567, havde ført dem bort ad modsatte Veie, vedblive vel endnu den Enes Vilkaar,

---

heiligen, at et saadant aldrig blev fremlagt paa Konferentserne i England, hvorimod der i den her meddeelte, saakaldte »Book of Articles« (hos Hosack. p. 547) ikkun siges, at »in farther pruif of hir inordinat affectioun towardes him she convoyit a purs with gold to him be David Kintor the same XVI day«.

trods den voxende Afstand, at øve Indflydelse paa den Andens, men de saaes dog nu aldrig mere, og fra dette Tidspunkt kræver Slutningen af Bothwells Liv sin egen Fremstilling. Men en Vanskelighed herfor møder dog nu deri, at medens de skotske Kilder, skjønt næsten i uafladelig Strid om ethvert enkelt Punkt, hidtil vare talrige nok, ophøre de nu pludselig næsten aldeles; idet stormfulde, indholdsrige Tider uafbrudt vedblive at fængsle Skotlands Opmærksomhed, blev Slutningen af Bothwells Liv der allerede et taaget Minde for den næste Slægt. Det er først i en nyere Tid og især fra Norden, at noget større Lys er blevet udbredt over hans sidste Dage. Efterat Suhm allerede i Slutningen af det forrige Aarhundrede havde henledt Opmærksomheden paa Haandskrifter i Norden, der kunde yde Oplysninger om Bothwells senere Skjæbne[1], kunde derpaa en Literat i Danmark, idet han ikke mange Aar efter i Oversættelse udgav en af Gentz skreven Skizze af Maria Stuarts Historie, efter en Meddelelse af Thorkelin fra det danske Geheimearkiv fremdrage andre tilsvarende Bidrag[2]. Det varede derimod længe, inden et Hovedaktstykke, der meddeler Oplysninger fra Bothwell selv, og paa hvis Tilstedeværelse i et svensk Haandskrift Suhm allerede havde gjort opmærksom[3],

---

[1] Samlinger til den danske Historie. Kjøbenhavn. 1779—1784. 4°. II, 2, 99, 101—102. Nye Samlinger til den danske Historie Kjøbenhavn. 1792—1795. 4°. IV, 108.

[2] Den skotske Dronning Maria Stuarts Historie med et Anhang af forhen utrykte Papirer af M. C. Bergenhammer, og en Fortale af K. L. Rahbek. Kjøbenhavn. 1803.

[3] Suhm har allerede rigtigen angivet Titlen paa dette Haandskrift, der nu findes paa det kongelige Bibliothek i Stockholm: Les Affaires du Conte de Boduel, l'an 1568, nec non Caroli Dantzæi, Galliarum Regis Legati, Literæ ab anno 1575 ad annum 1586, ad Regem, Reginam, Proceresque Galliæ, datæ durante legatione in Dania. Titelpaginaen har denne Paaskrift: »Ex donatione Excellentissimi Viri Dni Claudii

var bleven videre bekjendt paa den anden Side af Nordsøen[1]; men efter at dette var skeet, erhvervede man sig i Skotland en Afskrift deraf fra Bibliotheket paa Drottningholm, hvor det dengang opbevaredes, og forenede samme med de i Danmark fra Geheimearkivet fremdragne Bidrag til et særeget lille Skrift, der tryktes for the Bannatyne Club[2]. Da imidlertid, som bekjendt, alle Skrifter af the Bannatyne Clubben kun trykkes i et meget ringe Antal, blev dette lille Skrift snart endog en bibliographisk Sjeldenhed i Skotland og saa godt som uopdrivelig paa Kontinentet, saa at endog Fyrst Alexander Labanoff-Rostoffski, i hvem Maria Stuart næsten har fundet en ny Elsker i det nittende Aarhundrede, endnu ikke kjendte det, da han udgav den store Samling af sin ulykkelige Heltindes Breve og Oplysningerne til disse. De fra Danmark og Sverrig fremkomne Bidrag til

---

Plumii J. U. D. et in Regia Acad. Hafniensi Prof. anno Messiæ Regis Æterni CIↃ IↃXLIV die XVIII Augusti», og Haandskriftet antages at være kommet til Sverrig, dengang den kongelige Historiograph Stephanius's Bibliothek i Danmark solgtes til den svenske Rigskantsler M. G. de la Gardie Jvnfr. Molbech, Danske Haandskrifter, fornemlig af historisk Indhold, i det kongelige Bibliothek i Stockholm. Historisk Tidsskrift. IV, 143. Werlauff, Historiske Efterretninger om det store kongelige Bibliothek. Kjøbenhavn. 1844. S. 19. Den ligeledes i dette Haandskrift opbevarede Deel af Dancays Brevvexling er udkommen som den 11te Deel af Handlingar rörande Skandinaviens Historia (eller Nya Handlingar rörande Skandinaviens Historia. 1ste Deel) og med den særskilte Titel: Correspondance de Charles Dantzai, Ministre de France à la cour de Dannemarc. Stockholm. 1824, medens den Deel af Dancays Brevvexling, der opbevares i det danske Geheimearkiv, endnu venter paa sin Udgiver.

[1] En engelsk Oversættelse deraf meddeeltes i New Monthly Magazine. (Juni 1825) XIII, 521—37.

[2] Les Affaires du Conte de Boduel. Presented to the Members of the Bannatyne Club by Henry Cockburn and Thomas Maitland. Edinbourg. 1829. 4°.

Bothwells Historie bleve derfor senere igjen optrykte, først i et særeget lille Skrift af Fyrst Labanoff[1] og senere, da heller ikke dette er kommet i Boghandelen, i det Supplement af Breve[2], som Alexander Teulet har føiet til sin store Udgave af politiske Aktstykker om Skotlands Historie i det sextende Aarhundrede. De fra det danske Geheimearkiv saaledes hidtil fremdragne Aktstykker udgjorde imidlertid kun en Deel af, hvad samme gjemmer til Oplysning om Bothwells senere Skjæbne, og den lærde Islænder Thorleifr Gudmundson Repp, der, medens han i Edinburgh var ansat ved The Advocates' Library, havde ydet sin Understøttelse til Udgivelsen af det af the Bannatyne Club bekostede Skrift, foretog sig derfor, efter sin Hjemkomst til Danmark i Aaret 1837, at tilveiebringe en fyldigere Samling fra det danske Geheimearkiv. Det lykkedes ham dog ikke at faae sit i det engelske Sprog skrevne Arbeide udgivet[3], og af de Uddrag, der i andre Skrifter ere gjorte

---

[1] Pièces et Documents relatifs au Comte de Bothwell. St. Pétersbourg. 1856.

[2] Lettres de Marie Stuart. Par A. Teulet, Membre de la Société impériale des Antiquaires de France. Paris. 1859.

[3] Haandskriftet blev faa Aar efter hans Død af Familien, igjennem Mægling af Etatsraad Worsaae, afhændet til den engelske Tourist, Kaptain Horace Marryat, der har optaget Notitser om Bothwell i sine Reiseskizzer fra Danmark (A Residence in Jutland, the Danish Isles, and Copenhagen. London. 1860. I. 410—19) og Sverrig (One Year in Sweden, including a Visit to the Isle of Götland. London. 1862. I, 13—20), men ei veed at skjælne mellem Jarlen James Bothwell, Maria Stuarts Ægtefælle, og dennes Neveu, Jarlen Francis Bothwell. Den nævnte Tourist vilde ogsaa selv have anstillet Undersøgelser med Hensyn til Bothwell i Geheimearkivet, men det hedder herom saaledes i Udsigten over Arkiv-Kontoirets Besøg i Aaret 1860: »Capt. Marryat ønskede i April at maatte meddeles Efterretninger om Grev Bothwells Ophold i Danmark; men efter at have foreløbig erfaret de herværende Dokumenters Beskaffenhed (de ere nemlig næsten alle paa Dansk) fra-

deraf, skjønnes det ogsaa, at heller ikke han har havt Øie for alle de Aktstykker, Arkivet kan yde, hvortil kommer, at om endog det danske Geheimearkiv giver de fleste Bidrag til Bothwells senere Historie, kræve disse dog, for saa vidt muligt at klare Æmnet, nødvendigviis at forenes med de Oplysninger, der for den, der vil efterforske med Omhyggelighed, ogsaa ere fremkomne andetsteds.

I nogle først i den nyere Tid for Lyset komne skotske Optegnelser til Maria Stuarts Historie fortælles det, at da Kirkaldy af Grange paa Carberry-Høien blev sendt til Dronningen for at underhandle med hende, var der blevet medgivet ham et hemmeligt Ærinde og Tegn fra Jarlen af Morton til Bothwell, hvorved denne raadedes til, paa Grund af Mængdens Raseri, at begive sig ud af Riget i nogen Tid, indtil Jarlen kunde bringe Sagerne i en anden Gang, og hvorved det tilsagdes, at Ingen skulde faae Lov til at forfølge Bothwell [1]. Dette Vidnesbyrd om en saadan udtrykkelig Forstaaelse mellem Bothwell og hans Modstandere er vel altfor enestaaende, til at man kan fæste Lid dertil [2], men dog synes den Maade, hvorpaa man om Aftenen lod Bothwell fjerne sig, ikkun at kunne forstaaes, naar man erindrer, at baade Jarlen af Morton

---

faldt han sit Ønske.« Wegener, Aarsberetninger fra det kongelige Geheimearkiv. Tredie Bind, S. XI.

[1] Historical Memoirs of the Reign of Mary Queen of Scots and a portion of the Reign of King James the Sixth, by Lord Herries. Edited and presented to the Abbotsford Club by Robert Pitcairn. Edinburgh. 1836. 4°. p. 94.

[2] Dog har allerede Camden villet gjøre gjældende: »Re vera submonuerunt, ut sibi fuga consuleret, non alio consilio, quam ne apprehensus totam machinationem renudaret, et ipsius fugam in argumentum ad Reginam regicidii accusandam arriperent.« Annales Rerum Anglicarum et Hibernicarum regnante Elizabetha. p. 117.

og andre Hovedledere af Lordernes Hær med Bothwell havde deeltaget i Forhandlingerne om det i det foregaaende Aar indgaaede Forbund imod Darnley; vare de endog i Stand til at overbevise Bothwell om hans Brøde, saa kunde han paa den anden Side blive et saa farligt Vidne mod dem selv, at de i Begyndelsen vel kunde finde deres egen Interesse bedst tjent, naar han underhaanden kunde slippe bort. Men da dette var skeet, og da man med Maria Stuart var vendt tilbage til Edinburgh, undertegnedes den følgende Dag her et Forbund, hvorved man ikke blot paa Ære, Tro og Love forenede sig om at faae Dronningens Ægteskab med Bothwell ophævet, men ogsaa lige saa høitidelig, som man forhen havde tilsagt Jarlen Bistand, nu forpligtede sig til ikke at hvile, førend man havde faaet ham tilbørlig afstraffet, »saa sandt som vi ere Adelsmænd og elske vort Fødelands Ære«[1]. En Uge derefter kunde man da ogsaa paa Torvet i Edinburgh og paa Torvene i andre af Rigets Stæder høre en Herold oplæse en Proklamation fra Statsraadet, der forbød Alle og Enhver at yde Jarlen af Bothwell Ly eller Understøttelse, til Lands eller til Vands, og udlovede en Belønning af tusind Kroner til den, der maatte gribe ham og overgive ham i Retfærdighedens Hænder[2].

Efter i Dunbar at have erfaret, at Maria Stuart hos Lorderne havde mødt den Skjæbne, som han havde forudseet,

---

[1] The quhilk to do, and faythfullie to performe, wee promit, as wee will answere to almychtie God, upon our honouris, trewth and fidelitie, as wee are Nobilmen, and lufes the honour of our native Countrie. Skotlands Adels Forbund mod Bothwell, underskrevet i Edinburgh den 16de Juni 1567, i Andersons Collections. I, 138.

[2] Statsraadets Proklamation af 28de Juni 1567 i Andersons Collections. I, 139—141. Anderson omtaler her ikke, at man ogsaa har ladet denne Proklamation cirkulere i Aftryk: Imprentit at Edinbourgh be Robert Lekpreuik. Anno Do. 1567.

forlod Bothwell den 27de Juni Slottet til Søes[1] og seilede med et Par af ham rustede Fartøier forbi Forthfjorden nordpaa. Grunden til, at Bothwell ikke forblev i Dunbar-Castle, kan vistnok dengang neppe have været nogen Frygt for hans Sikkerhed[2]; thi han havde en paalidelig Befalingsmand over dette Slot i Patrick Whitlaw, som han havde ladet slaae til Ridder, dengang han selv blev gjort til Hertug; flere trofaste Medlemmer af Slægten Hepburn begave sig ogsaa villigen til Dunbar[3] for at deeltage i dets Forsvar, og trods gjentagne Opfordringer vedblev Slottet senere at holdes for Bothwell, ogsaa efterat

---

[1] »Le Duc, mary de la Royne,« meldte du Croc den 30te Juni 1567 fra Edinburgh til Kong Carl den Niende, »est sorti, il y a trois jours, et s'est mis sur un navire: l'on ne sçait pas où il a fait voille. Si croy-je qu'il ne c'esloignera point de ce royaulme.« Teulet, Papiers d'État. II, 186. Denne Skrivelse af du Croc henføres paa andre Steder formodentlig urigtig til den 21de Juni (State Papers relating to Scotland. I, 248. State Papers. Foreign Series. 1566—68. p. 258), men at Bothwell, forinden han endelig forlod Dunbar-Castle, derfra skal have gjort et kort Besøg til Fife, berøres i Sir William Drurys Beretninger fra Berwick af 16de og 27de Juni 1567 (Calendar of State Papers. Foreign Series. 1566—68. p. 255, 263).

[2] For that he feared to be inclosed. Spottiswood, History of the Church of Scotland. p. 213.

[3] Blandt de Medlemmer af Slægten Hepburn, der med Patrick Whitlaw deeltoge i at forsvare Dunbar for Bothwell, indtil Fæstningen den 1ste Oktober 1567 kom i Murrays Hænder, nævnes William Hepburn af Gilmorton, Patrick Hepburn af Wauchton, dennes Broder Adam Hepburn af Smeton og Thomas Hepburn af Auldhamstocks. Jvfr. Diurnal of remarkable Occurrents p. 122. Til dem, der havde tyet til Dunbar, og paa hvis Udleverelse Skotlands nye Regjering forgjæves havde gjort Paastand ved en særegen truende Opfordring af 26de August 1567 (aftrykt i Andersons Collections. I, 148—150), var ogsaa Patrick Wilson, der i Forening med William Powrie fra Holyrood havde bragt Krudtet, hvormed Bothwell lod Darnleys Bolig sprænge. Wilson omtales endnu i et Aktstykke af 30te Juli 1572 som ikke paagreben (Diurnal of remarkable Occurrents. p. 309) og har altsaa formodentlig frelst sig.

Sir James Balfour havde forraadt Edinburgh-Castle til hans Fjender; Dunbar kom først efter at have gjort en alvorlig Modstand, og efterat man havde maattet føre det svære Skyts fra Edinburgh-Castle ned imod det, ifølge en Kapitulation, om Efteraaret i den nye Regjerings Magt[1]. Grunden til, at Bothwell begav sig bort fra det faste Dunbar til det nordlige og vestlige Skotland, har vistnok, som han selv har bemærket, nærmest været den, at han her vilde træffe Aftale med Hamiltonerne og de mange andre Venner, som Dronningen endnu havde i disse Egne, og som i det næste Aar, da det var lykkedes hende at undvige fra Lochleven, virkelig ogsaa reiste sig til Kampen mod hendes Fjender[2]. Naar derimod Bothwell ogsaa har villet gjøre gjældende, at det var blevet Resultatet af en her mellem ham og Dronningens Tilhængere afholdt Raadslagning, at han burde begive sig til Udlandet for herfra at skaffe Hjælp imod den ved Katastrophen paa Carberry-Høien hidførte nye Tingenes Orden, da er der vistnok Grund til her at drage hans Sanddruhed i Tvivl; er et Raad om at fjerne sig virkelig blevet ham givet, da er dette dog neppe blevet ledsaget af nogen Bemyndigelse eller Fuldmagt til i Udlandet at tale om Skotlands Anliggender paa Andres Vegne, men Opfordringen til at drage bort har snarest kun havt sin Grund deri, at det for Dronningens Tilhængere er blevet klart, at netop hans Tilstedeblivelse i Skotland vilde afgive en Hovedhindring for Maria Stuarts Sag. Hvor en saadan Raadslagning skulde været afholdt, i det nordlige eller vestlige Skotland, har han selv ikke heller nærmere betegnet. At Bothwell derimod dengang ei har undladt at besøge sin tidligere Svoger, tør

[1] Diurnal of remarkable Occurrents. p. 125.

[2] Bothwells Fremstilling af Begivenhederne i Skotland fra Aaret 1559 til Aaret 1568, hos Teulet, Lettres. p. 178—180.

antages efter en af Indberetningerne til Dronning Elisabeth fra Sir Nicholas Throckmorton, hvori denne den 16de Juli 1567 melder fra Edinburgh, at Bothwell nylig i Norden af Skotland havde opholdt sig hos Jarlen af Huntley i Strathbogie og havde søgt at hverve Mandskab og fremkalde en Opstand, men at Jarlen, skjønt de nye Magthavere ikke stode paa en god Fod med ham, dog havde indseet, at Bothwell i alle Egne kun havde ringe Medhold, og derfor ikke vilde vove noget for ham [1].

»Jeg hører ogsaa nu«, tilføiede den engelske Ambassadør, »at Bothwell om Natten pludselig har begivet sig bort fra Jarlens Eiendom; han er dragen til Spynie, og sandsynligviis vil han gaae til Orknøerne, men der finder han neppe en god Modtagelse«. Brevet viser, som det vil sees, hvor vel underrettet man i Edinburgh allerede dengang har været om Forholdenes Stilling nordpaa, skjønt man endnu ikke havde lagt Bothwells Fjernelse nogen alvorligere Hindring i Veien. Af en Akt, som nogle Dage senere blev udfærdiget af den skotske Regjering, fremgaaer, at Bothwell virkelig nu en Tid lang maa have fundet Tilflugt hos sin Grandonkel, Patrick Hepburn, Biskoppen af Murray, paa Spynie-Castle ved Elgin, hvor han selv som Barn var bleven opdragen, idet nemlig den nævnte Akt af denne Grund under Trudsel om Straf forbyder alle Fæstere under Bispedømmet Murray at yde nogen Betaling eller Tjeneste enten til Biskoppen eller til nogen af dennes Fuldmægtige [2]. Fra Spynie-Castle kom der ogsaa dengang et

[1] Throckmortons Beretning af 16de Juli 1567 hos Raumer, Die Königinnen Elisabeth und Maria Stuart. S. 153—54, og i Calendar of State Papers. Foreign Series. 1566—68. p. 286.

[2] Denne Akt, udstedt af Regjeringen den 21de Juli 1567, findes trykt i Andersons Collections I, 142—145 Biskoppen blev senere, paa Grund

Tilbud til Edinburgh om at gribe Bothwell eller ombringe ham. Tilbudet kom fra en fremmed Æventyrer, en katholsk Englænder, der var flygtet fra London for at undgaae Arrest for Gjæld og senere i Skotland havde paataget sig at tjene Cecil som Spion. Da han ved sin Færd havde paadraget sig Mistanke, havde den skotske Regjering Aaret forud ladet ham anholde og forhøre, og da de Breve, der fandtes hos ham, og der ogsaa blottede Cecil, godtgjorde hans Skyld, havde han i længere Tid maattet hensidde som Fange i det stærke Spynie-Castle. Ved Forbindelser, som han her havde stiftet, troede han sig nu i Stand til at kunne bemægtige sig Bothwells Person eller at rydde ham af Veien; paa hans Vegne fremkom en Broder af ham, Anthony Rokesby, med Forslag herom til Dronning Elisabeths Ambassadør, Sir Nicholas Throckmorton, der endnu dengang opholdt sig i Edinburgh. Den forsigtige Diplomat, der meente, at det ikke vilde være saa let at gribe Bothwell levende, og der selv ikke vilde bemyndige til noget Mord, lod det dog beroe ved at henvise Rokesby med det gjorte Forslag til Lairden af Lethington i Stirling, og den skotske Statsmand har maaskee endnu dengang heller villet see Bothwell bortfjerne sig end villet gjensee ham som Fange[1]. Bothwell mødte i alt Fald endnu ingen Hindring, da

af hiin Modtagelse af Bothwell, sat under Tiltale som medskyldig i Darnleys Mord, men frikjendtes af Assiseretten den 28de November 1567 (Calendar of State Papers. Foreign Series 1566—68. p. 367).

[1] Throckmortons Skrivelse til Dronning Elisabeth, dateret Edinburgh den 31te Juli 1567, i Calendar of State Papers. Foreign Series. 1566—68. p. 305. Den samme Skrivelse meddeler ogsaa, at man fortalte, at Bothwell under sit Ophold paa Spynie-Castle havde dræbt en af Biskoppen af Murrays uægte Sønner, men denne Meddelelse er ikke mere troværdig, end naar en af Beretningerne fra Sir William Drury i Berwick under 27de Juni 1567 fortæller om Bothwell, at »it is said, that since his retreat by his consent a French page, whom he had,

han skiltes fra sin gamle Slægtning paa Spynie-Castle for fra Moraylandet at drage over til Orknøerne.

Naar Bothwell først havde bestemt sig til at forlade Landet, maatte ogsaa den Tanke af sig selv ligge ham nærmest først at gjæste Orknøerne. Det var dengang endnu kun to Maaneder siden, at han havde modtaget sin Udnævnelse som Hertug over dem, og Orkn- og Hetlandsøerne vare allerede ved deres Beliggenhed i mindre eller større Grad fjernede fra Partibevægelserne i Skotland; de havde endelig en Befolkning, der endnu ikke havde opgivet sin nordiske Nationalitet, og hvis Sindelag og Interesser altid havde viist sig saa vidt forskjellige fra Skotternes. Da Bothwell indskibede sig i det nordlige Skotland og nu atter, og for bestandigen, fjernede sig fra dettes Kyster, lod han de smaa Fartøier, hvorpaa han havde indskibet sig og de Mænd, der vare i hans Følge, staae over imod »Hertugdømmet«, der endnu ikke havde seet sit nye Overhoved. Han landede paa Mainland. Men her træder Skuffelsen ham strax imøde. Fogden paa Orknøerne var Gilbert Balfour af Westray, som nu i Bothwells Navn tillige var »Keeper« af Slottet i Kirkwall. Gilbert Balfour hørte, ligesom Sir James Balfour, ogsaa til dem, paa hvem Samtiden stundom rettede en af sine mange Sigtelser for Deelagtighed i Bothwells Udaad [1], men Gilbert Balfour har, hvis ellers Mis-

---

who knew of his proceedings, is drowned« (Calendar of State Papers. Foreign Series. 1566—8. p. 262.). Den sidstanførte Efterretning, der aabenbart sigter til Paris, er jo utvivlsomt falsk, og de skotske Meddelelser til Englænderne blive overhoved paa denne Tid i den Grad upaalidelige, at endog Sir William Drury fandt sig nødsaget til at klage hos Cecil over, at »they so often fail in their reports« (Calendar of State Papers. Foreign Series. 1566—8. p. 254).

[1] Blandt »those that laid hands on the King to kill him, by Bothwell's direction«, veed Knox saaledes ved Siden af Sir James Balfour ogsaa

tanken har havt nogen Grund, i saa Fald ligesom Sir James Balfour hastet med at vende om, da Magten vendte sig. Endnu førend den Sidstnævnte havde faaet Kastellet i Edinburgh solgt til Skotlands nye Regjering, vægrede Gilbert Balfour sig nu i Kastellet i Kirkwall ved at indlade sig paa nogen Maade med Bothwell, ja viste ham endog en saadan Modstand, at Bothwell selv senere har bemærket, at hans Ophold her kun har varet to Dage[1]. Som et underligt, forbifarende Meteor saae Orknøerne deres Hertug forsvinde mod Norden.

Paa Hetlandsøerne, hvis Foged Olaf Sinclair tilhørte den samme Slægt som Bothwells Moder, Jane Sinclair, viste Forholdene sig gunstigere. Til Underholdning for det Mandskab, som Bothwell havde medbragt, bekvemmede ethvert Præstegjæld paa Hetland sig til at yde Hertugen en Oxe og tvende Faar, — en frivillig Gave, der ifølge det Undertrykkelses- og Udpresningssystem, som de skotske Herrer senere saa længe

---

at nævne Gilbert Balfour. History of the Reformation in Scotland. II, 551. Gilbert Balfour blev senere i Forening med Archibald Ruthven Hovedanfører for tre tusind Skotter, der traadte i Krigstjeneste hos Kong Johan den Tredie af Sverrig. Her beskyldtes han i Aaret 1573 for at have deeltaget i den Sammensværgelse, hvorved Charles Mornay skal have villet rydde Johan den Tredie af Veien og igjen føre den fangne Erik den Fjortende paa Thronen. Kong Johan skulde have været nedhugget, idet man til hans Adspredelse paa Stockholms Slot forestillede den skotske Sværddands, der udførtes af en Skare Krigere, væbnede med Hjelme, Harnisker og dragne Sværd. Anslaget kom dog ikke til Udførelse, men Sammensværgelsen blev senere angiven, og blandt de i denne Anledning Fængslede var ogsaa Gilbert Balfour, der blev dødsdømt og halshugget i Aaret 1576. Celsius, Konung Erik den XIVdes Historia. Stockholm. 1774. S. 288—290. Girs, Konung Johan den IIIdies Chrönika. Stockholm. 1745. 4°. S. 41—42. Fryxell, Berättelser ur Svenska Historien. Stockholm. 1828—1873. III, 333—335.

[1] Barry, History of the Orkney Islands. Edinburgh. 1808. 4°. p. 248. David Balfour, Odal Rhigts and Feudal Wrongs, a Memorial for Orkney. Edinburgh. 1860. p. 56.

have gjort gjældende mod den gammel-norske Befolkning paa Orkn- og Hetlandsøerne, endnu bestandig der udredes som en blandt de nyere Skatter[1]. Bothwell havde ogsaa, siden han havde forladt Dunbar, kun havt et Par mindre Fartøier med sig, men nu traf han ved Mainland nogle større efter den Tids Forhold armerede Skibe, hvorover han ogsaa fik Raadighed. Allerede dengang var den Handel begyndt, hvorved senere Skibe i Mængde, fra Hansestæderne som fra Danmark, bragte Hetlandsøerne Korn, Øl, Brændevine eller Lærreder, og i Betaling modtoge Fiskevarer, Vadmel og Heste. Ved Bothwells Ankomst opholdt sig saaledes en hanseatisk Kjøbmand, Geert Hemelingk fra Bremen, paa Dunrossness eller det sydligste Sogn paa Mainland, hvor han havde et Skib, kaldet »Pelikanen«, liggende under Ladning ved Sumburgh Head eller Øens allersydligste Spids, hvor nu Fyrtaarnet staaer. Hemelingk indvilligede i, at Bothwell skulde raade over Skibet og dets Besætning; han afsluttede en Kontrakt med Jarlen, hvorefter denne skulde yde ham en vis Sum, saa længe han beholdt »Pelikanen« til sin Tjeneste, og en Erstatning, naar Skibet forulykkede eller ei tilbagegaves[2]. Paa lignende Maade vidste Bothwell ogsaa at sikkre sig et andet hanseatisk Skib, tilhørende en Hamburger, der dengang ogsaa opholdt sig paa Mainland. Begge Skibene bleve med hans egne

---

[1] The exaction was recorded in the Exchequer under the name of »Ox and Sheep Silver«, and it is paid at the present day. Hibbert, Description of the Shetland Islands. Edinburgh. 1822. 4°. p. 288.

[2] Kontrakten mellem Bothwell og Geert Hemelingk, hvoraf en Afskrift findes i Geheimearkivet, er dateret »jnn Schvineborchouett den voffteindenn Augusti nha der gebort Christi 1567«. At Navnet Sumburgh tidligere maa have havt Formen Svinborg, blev allerede formodet af Munch, Geographiske Oplysninger om de i Sagaerne forekommende skotske og irske Stednavne, i Annaler for nordisk Oldkyndighed. 1857. Kjøbenhavn. S. 376.

førte op til Bressay-Sundet eller det Sund, der lige ved Byen Lerwick adskiller Mainland fra det mindre, østligere liggende Bressay[1]. Hans Udsigt til i Sikkerhed enten at kunne blive paa Hetlandsøerne eller herfra at kunne begive sig, hvorhen han vilde, syntes nu saa meget større, som Nordsøens Efteraarsstorme nærmede sig.

Til de Sigtelser, hvorfor Bothwell allerede i Skotland havde været Gjenstand, kommer der imidlertid paa dette Tidspunkt igjen en ny. De samme Avindsmænd, der allerede, medens han endnu var i sin Velmagts Dage, gjerne omtalte Bothwell som omgiven af en Skare af »Pirater«[2], paastaae nu, at han med sit Besøg til Orkn- og Hetlandsøerne skal have begyndt et formeligt Sørøverliv[3]. Denne Fremstilling er dog

---

[1] Bressay-Sundet er det gamle Briðeyarsund, hvorhen Kong Hakon den Fjerde, Hakonssøn, paa sit Tog mod Skotland, efter at have forladt Norge om Sommeren 1263, ankom efter to Dages Seilads, og hvor han derpaa laa næsten en halv Maaned, inden han seilede videre til Orknøerne. Munch, Geographiske Oplysninger om de i Sagaerne forekommende skotske og irske Stednavne, i Annaler for nordisk Oldkyndighed. 1857. Kjøbenhavn. S. 349.

[2] Efterat Maria Stuart den 19de Juni 1566 paa Edinburgh-Castle var nedkommen med sin Søn, gjorde hun den 20de Juli et Besøg hos Jarlen af Mar i Alloa-House. Da hun ikke kunde taale at ride, besteg hun i Newhaven et lille Skib og seilede paa Forthfjorden til Alloa, ledsaget af Murray, Mar og af Bothwell, Storadmiralen af Skotland. De, der gjerne vilde udbrede den Tro, at Maria allerede paa denne Tid var Bothwells Elskerinde, fremstillede disse faa Timers Seilads paa den Maade, at man i Cecils, af Marias skotske Avindsmænd dikterede Dagbog herom læser saaledes: »She fled the Kings company and past be boytt with the pyrattis to Alloway« (Laing, History of Scotland. II, 85.). Paa samme Maade udtrykker sig ligeledes Buchanan saavel i sin Pamphlet (De Maria Scotorum Regina. p. 5), som senere i sin Historie (Rerum Scoticarum Historia. p. 212): »Apparaverant autem eam naviculam Gulielmus et Edmundus Blacateri, Eduardus Robertsonus et Thomas Dicsonus, Bothuelii clientes et notæ rapacitatis piratæ«.

[3] Forsaemekill as James Erle of Bothwell — accumpaneit with certain notorious pyrattis, ar past to the Sey, mynding to continew in yair

allerede bleven modsagt af en samtidig Forfatter, kun faa Aar efter Bothwells Død[1], og det turde vistnok ogsaa, hvis man ikke vil udtyde Sigtelsen om noget blot paa hine hanseatiske Kjøbmænd øvet Tryk[2], kun være en Misforstaaelse eller kun en altfor eensidig Opfattelse, der ligger til Grund for den. Thi det er bekjendt, at under den samtidige nordiske Syvaarskrig var Nordsøen ikke mindre end Østersøen opfyldt af Kapere, og de, der bleve lidende ved disse, vare til alle Tider tilbøielige til at stemple Kaperne som Sørøvere. Det vil til Exempel erindres, hvorledes Christoffer Walkendorff i det samme Aarhundrede, en Menneskealder senere, efter Dronning Elisabeths Opfordring lod den berømte Magnus Heinesen, for

---

reif and piracie, bayth aganis the subjectis of yis Realm and all nationis, and first are begunn at his Majesties propper landis of Orknay. Det skotske Statsraads Skrivelse til Kommunalstyrelsen i Dundee af 10de August 1567, i Andersons Collections. I, 145. Bothuelius rerum omnium inopia circumventus piraticam facere coepit. Buchanan, Rerum Scoticarum Historia. p. 222.

[1] Mais les conjurez, voyans qu'il ne se retiroit, mais qu'il se pourmenoit de lieu à autre sans faire démonstration de vouloir abandonner le royaume, semèrent un bruit qu'il faisait le corsaire et escumeur de mer. Adam Blackwood, Martyre de la Royne d'Escosse. Edinburgh. 1587, efter Aftrykket hos Jebb, De vita et rebus gestis Mariæ Scotorum reginæ. II, 227. Forfatteren, Adam Blackwood, der forekommer i Maria Stuarts Breve, var ved hendes Anbefaling bleven ansat i Frankrig og dengang Medlem af Overretten i Poitiers.

[2] Den ene af dem, Bremeren Geert Hemelingk, forklarede senere, da han allerede vidste, at »Pelikanen« var bleven opbragt, sin Indvilligelse i den af ham indgaaede Kontrakt ved en Fremstilling af, »wie das mir inn Hittlandt ein Herr ausz Schottlandt mitt etzlich hundertt Mannen unvohrsehnlich angeszenn, der alszbald mein Schiff eingenommen, denn fisch vnnd andere wahre, zu meinem mercklich vnnd vnnüberwindtlich schadenn vnnd nachteil, an den strandt auszgeworfen vnnd mich dahin gedrungen Ime mein vnnd meiner Schiffsfreunden Schiff entweder zu verkauffen oder aber an die zwey Monatt lang zu verhurenn zu willigen.« Geert Hemelingks Andragende til Borgermester og Raadmænd i Bremen, dateret den 3die Marts 1568, i Geheimearkivet.

at have taget et londonsk Skib, dømme og henrette som Sørøver, skjønt det senere til hans Æres Opreisning blev godtgjort, at han kun havde gjort det med Hertugen af Parma, Alexander Farneses Fuldmagt, der under Søkrigen mellem England og Spanien, som dettes Statholder over Nederlandene, med rund Haand udstedte Kaperbreve[1]. Intet er mere troligt, end at der blandt de skotske Sømænd, med hvilke Storadmiralen Bothwell tidligere var i Berøring, ogsaa fandtes saadanne, der, hvad enten det nu var skeet med dansk-norsk eller snarest med svensk Fuldmagt, havde deeltaget i Kapervæsenet, og det kan, efter hvad der senere oplystes, ligeledes neppe være Gjenstand for Tvivl, at i det Mindste en Deel af Besætningen paa de hanseatiske Skibe, som Bothwell fandt liggende ved Hetlandsøerne, og som han leiede for sin større Reise, forhen havde været Kapere. Men naar dette nu forholdt sig saa, hvor nær laa det da ikke at faae Jarlen af Bothwell gjort til en Sørøver, hvor nær blev dette ikke allerede lagt ved selve Sproget. Det endnu dengang saa brugelige latinske Sprog afgav ikke noget Udtryk for det nyere Begreb om Kapere, men betegnede baade disse og virkelige Sørøvere som »Piratæ«. Da Historiographen Niels Krag, Dr. juris og Professor ved Kjøbenhavns Universitet, under Kong Christian den Fjerdes Regjering i Aaret 1598 var bleven skikket til Dronning Elisabeth i et diplomatisk Ærinde, for at reklamere danske Undersaatters Skibe, som Englænderne under deres Krig med Spanien havde plyndret eller priisdømt, førte han en Dagbog over sit Ophold i England og navnlig over sine Forhandlinger med de engelske Kommissærer, og her læser man et Sted,

[1] C. P. Rothe, Christoffer Walkendorffs Liv og Levnet. Kjøbenhavn. 1754. S. 54—57.

at medens de engelske »Senatorer paastode, at han ikke kunde kalde dem Sørøvere, som paa egen Bekostning under offentlig Autoritet drive Kaperi«, blev det dog hertil gjort gjældende, at »i det latinske Sprog lader denne Distinktion sig ikke anbringe«[1]. Og ligesom da Sydens gamle Ord har næret Forvirring, saaledes skete det Samme ved det nyere fra Norden. En Kaper blev under den nordiske Syvaarskrig i Kong Frederik den Andens dansk-norske Kaperreglement eller, som dets Bestemmelser kaldtes, »Friibythers Artickell« betegnet med Ordet Fribytter[2], men da Kaperne ikke saa snart lærte at respektere Krigens Slutning, blev ogsaa dette Ord snart eenstydigt med en Sørøver. Da de vestindiske Farvande gave det syttende Aarhundrede det samme Syn, hvorfor i Oldtiden de ciliciske, først af Pompeius udryddede Sørøvere saa længe havde gjort Middelhavet til Skueplads, blev den nyere Tids Sørøverrepublik indskreven i Historien med »Flibustiernes« Navn, det vil sige som Fribyttere efter Ordets franske Form[3].

I Virkeligheden var det vistnok ei heller nogen Tanke om truende Sørøveri, der tilsidst bragte Bothwells Fjender fra Skotland op til Hetland. Efter at de skotske Lorder havde afsat den fængslede Maria Stuart og den 29de Juli 1567 i Stirling havde ladet Kronen sætte paa hendes Barns Hoved, var Murray, som den første Regent under Jacob den Sjettes

---

[1] Niels Krags Relation om sit Gesandtskab til England 1598—99, i Nye danske Magazin, udgivet af det kongelige danske Selskab til den nordiske Histories og Sprogs Forbedring. IV, 191.

[2] Kaperreglementet er meddeelt af Werlauff i Nye danske Magazin. VI, 215—216.

[3] Dannet nærmest efter det engelske *freebooter*. Archenholz, Histoire des Flibustiers. Paris. 1804. p. 42. Jal, Glossaire nautique. Répertoire polyglotte des termes de marine anciens et modernes. Paris. 1848. 4°. p. 701.

Mindreaarighed, bleven tilbagekaldt fra Frankrig, hvor han havde afventet det forudsete Uveirs Udbrud. Den 23de Juli ankom han til England, og efter et Besøg hos Dronning Elisabeth, af hvem han ogsaa gjerne havde seet nogle engelske Krigsskibe udsendte efter Bothwell[1], drog han den 8de August efter fire Maaneders Fraværelse over den engelsk-skotske Grændse og holdt den 11te August sit Indtog i Edinburgh. Nu ophørte den tidligere Slaphed lige over for Bothwell. Efter at Kommunalstyrelsen i Dundee allerede under 10de August var bleven tilskreven om at tilveiebringe det fornødne Mandskab og ruste de fornødne Skibe til Kongens Tjeneste[2], lod Murray den samme Dag, han var kommen til Edinburgh, Søbreve udstede for disse Skibe[3], og som Bothwells gamle Avindsmand fremskyndede han deres Udrustning saaledes, at en skotsk Eskadre den 19de August kunde løbe ud for at forfølge hans Dødsfjende[4]. Den bestod af Skibene »The Unicorn« (Eenhjørningen), »The Primrose« (Primel eller Primula veris), »James« og »Robert«, var vel forsynet med Kanoner og havde foruden Sømandskabet en Besætning af fire hundrede Bøsseskytter[5]. Som Ledere af Toget medfulgte et Par af Bothwells Hovedmodstandere paa Carberryhøien, Sir William Kirkaldy af Grange og Sir William Murray af Tullibardine, og desuden

---

[1] Ifølge Throckmortons Skrivelse til Elisabeth, dateret fra Edinburgh den 22de August 1567, aftrykt hos Keith, History of Church and State of Scotland. p. 448.

[2] Skrivelsen i Andersons Collections. I, 145—147.

[3] Fuldmagten i Andersons Collections. I, 147—148.

[4] The Diarey of Robert Birrel, i Fragments of Scotish History. p. 26. Ifølge Buchanan blev Skibenes Udrustning nu ogsaa understøttet af Jarlen af Morton »qui tum impendio privato publicæ necessitatis onus sustinuit«. Rerum Scoticarum Historia. p. 224.

[5] Diurnal of remarkable Occurrents. p. 119.

Gilbert Balfours Svoger, Adam Bothwell, Biskoppen over Orknøerne, den samme, der nyligen havde viet Maria Stuart til Jarlen, men som søgte at udslette Mindet herom med en Iver, der allerede nu i Stirling havde ladet ham udføre Salvingen af den lille Kong Jacob den Sjette, og der senere ogsaa lod ham som en af Murrays Fuldmægtige optræde imod Dronningen ved Konferentserne i York og Westminster. Der blev givet ham og de to andre Anførere Fuldmagt til at holde Standret over Bothwell, hvis de kunde gribe ham.

Efter at have berørt Orknøerne for her at indhente nærmere Efterretninger om Jarlen seilede de fire skotske Skibe den 25de August ind i Bressay-Sundet. Her laae dengang de fire Skibe, hvorover Bothwell nu raadede, for deres Ankre, men en Deel af Besætningen var i Land paa Hetland ligesom Bothwell selv, der dengang netop var Gjæst hos Fogden Olaf Sinclair[1]. Da Mandskabet, der var ombord paa Bothwells Skibe, fik Øie paa Fjenderne, kappedes Ankrene, og alle Seil bleve satte til for at gaae igjennem Bressay-Sundets nordre Løb. Kirkaldy af Grange tilstod ikke at være nogen god Sømand, men havde inden sin Afreise fra Skotland lovet, at naar han kun traf Bothwell, skulde Jarlen denne Gang ikke undgaae ham, men enten skulde Bothwell tage ham selv til Fange, eller ogsaa skulde han bringe Jarlen levende eller død til Edinburgh[2]. Kirkaldy var nu tillige med

---

[1] Being in the tyme foirsaid upoun the Ile of Zetland, at his dinner with Olave Sinclare, foude of Zetland. Diurnal of remarkable Occurrents. p. 123. Denne Kilde bestyrkes ved Bothwells egen Fremstilling (Teulet, Lettres. p. 181): »Mais quelques ungs de mes ennemys survindrent cependant que j'estois en terre au logiz du receveur«.

[2] And for my owne part, albeit I be no gud seeman, I promess unto your Lordship, gyff I may anes enconter with hym, eyther be see or land, he sall eyther carie me with him or ellis I sall bryng him dead

Biskop Adam Bothwell ombord paa »The Unicorn«, der førte, og befalede da ligeledes at sætte alle Seilene til. Styrmanden, der, som ukjendt med Farvandet, viste sig ængstelig, blev tvungen til at lyde. Fremad gik det i flyvende Fart, og Kirkaldy halede stedse mere ind paa det bageste af Bothwells Skibe. Da holdt dette, der var en daarlig Seiler, men bedre bekjendt med Farvandet, bort fra Dybden og tæt ind under et skjult Skjær, hvorover det slap, om endog ikke uden Skade, men da den uforsigtige Kirkaldy heller ikke her havde standset Forfølgelsen, løb hans Skib, et af de største i Skotland, med saa stor Hast paa Klippen, at det knustes og gik til Grunde. Medens han og Biskop Adam Bothwell fik nok at gjøre med, under denne Fare, at redde sig selv og deres Mandskab ombord paa de efterfølgende Skibe, undkom Jarlens til den nordligste af Øerne, Unst eller Ørnist. Skjæret i Bressay-Sundet, hvorpaa »The Unicorn« forgik, bærer endnu sit Navn efter Skibet[1].

Da Bothwell paa Hetland havde faaet Kundskab om sine Fjenders Ankomst, lykkedes det ham, inden disse her vare gaaede i Land, ubemærket over Yellsund og Øen Yell at und-

---

or quik to Edinburgh. William Kirkaldys Brev til Jarlen af Bedford, dateret Edinburgh den 10de August 1567 og efter »the State Paper Office« trykt hos Ellis, Latter Years of James Hepburn, Earl of Bothwell. London. 1861. 4°. p. 9.

[1] From the accident, that befel Kirkaldys ship, the bank has ever since, from the name, which the vessel bore, acquired the title of »the Unicorn Rock«. Hibbert, Description of the Shetland Islands. p. 289. Med Undtagelse af dette Faktum er Hibberts øvrige Sagnberetning, der er bleven altfor udbredt gjennem nyere Fremstillinger, ikkun Forvirring. Den Omstændighed, at James Bothwell var Hertug og Adam Bothwell Biskop af Orknøerne, har, som det allerede andetsteds er blevet bemærket, »involved local history in a strange comedy of errors«. Balfour, Odal Rights and Feudal Wrongs. p. 57.

komme over til sine Skibe ved Unst. Han tilbagesendte herfra et af Skibene til Vestkysten af Hetland, hvor det skulde anløbe Scallowaybugten; det skulde søge her at faae de af hans Mænd ombord, der vare blevne ladte tilbage paa Øen, og derpaa følge ham videre, idet Jarlen nu havde besluttet sig til at forlade Hetlandsøerne. Forinden han imidlertid efter sit Forsæt havde kunnet fjerne sig fra disse, blev han indhentet af sine Forfølgere [1]. De tre skotske Skibe, der førte Fjenderne, kæmpede i flere Timer med Bothwells Skibe, af hvilke det bedste fik sin Stormast knækket ved et Kanonskud, og Bothwell kunde selv for sin Frelse nærmest kun takke Sydvestvinden, der blæste op til en Storm, som adskilte de Kæmpende og snart førte Jarlen med tvende af hans Skibe vidt ud i Nordsøen. Kun eet af hans Fartøier var ved Hetlandsøerne falden i hans Fjenders Hænder, formodentlig det samme daarlige Seilskib, der havde stødt an i Bressay-Sundet, og som han derpaa mulig selv ved Unst kan have bestemt sig til at opgive [2]; men da de tre skotske Skibe den 13de og 14de

---

[1] »Les dicts séditieux«, skriver Bothwell (Teulet, Lettres. p. 182), »me poursuyvirent et pressèrent de telle façon que fusmes au combat l'espace de trois heures, et enfin d'un coup de canon coupèrent le grand matz du meilleur de mes navires«. En af Maria Stuarts overfladiske Biographer (Dargaud, Histoire de Marie Stuart. Paris 1850. I, 384) har forvexlet dette Angreb paa Bothwell i Nærheden af Hetlandsøerne med hans senere Anholdelse ved Norge, og denne Forvexling har igjen fremkaldt et uhistorisk Marinestykke, idet for nogle Aar siden den sædvanlige danske »Fortegnelse over de ved det kongelige Akademi for de skjønne Kunster offentlig udstillede Kunstværker« (Kjøbenhavn. 1858. S. 12) betegnede et Maleri af Anton Melby saaledes: »En dansk Orlogsmand angriber og overvinder Bothwell i Nærheden af Shetlandsøerne. Efter Dargaud, Histoire de Marie Stuart«.

[2] The Laird of Grange with ye Constabill of Dunde is landit in Schytland, and hes tain ye principal man of the cuntre, and hes takin ane of the lord Bothuelles shippis. Brev fra David Sinclair til Jarlen af

September kom tilbage til Dundee og Leith, maatte Kirkaldy af Grange, Murray af Tullibardine og Adam Bothwell melde, at Jarlen selv var undsluppen [1].

VIII.

Bothwell har oftere havt Leilighed til at paastaae, at det var hans oprindelige Tanke paa den anden Side af Nordsøen

---

Bedford, den 15de September 1567, hos Ellis, Latter years of James Hepburn, Earl of Bothwell. p. 10. Leaving his ship behind him, which Grange took, and therein the Laird of Tallow, John Hepburn of Bautoun, Dalgleesch and divers others of the Earls servants. Memoirs of Sir James Melvil. p. 85. Melvils Beretning om, hvad der foregik ved Hetlandsøerne, er dog for en stor Deel urigtig. Det er saaledes utvivlsomt, at af Bothwells Tjenere var George Dalgleisch ikke mindre end William Powrie allerede et Par Maaneder tidligere faldne i hans Fjenders Hænder; de første over dem afholdte og os opbevarede Forhør (hos Laing, History of Scotland. II, 243—251) bleve allerede optagne den 23de og 26de Juni 1567. Hvad dernæst angaaer John Hay, Lairden af Talla, da blev denne, der med en af sine Tjenere, James Ross, havde leiet en Fiskerbaad, der skulde føre ham tilbage til Skotland, her allerede den 11te Juli forraadt til Lord Lindsay og af denne som Fange bragt til Edinburgh-Castle, hvor han forhørtes den 13de September. »This Johne Hay«, hedder det udtrykkelig i et Kildeskrift (Diurnal of remarkable Occurrents. p. 121), »past to Orknay with James Erle Bothwill, and quhen the schippis send be the Regent and Lordis to Orknay and Zetland, for (ɔ: for at) invaid the said erle and his schippis, the said Johne and James Ross, ane servant man, conducit ane fischeing boit of Pittenweme to transport thame to Lowthiane, quhilk bote come to Pittenweme, and causit shaw to the Lord Lindsay, that sik ane man and servant was come thair with thame«. Den eneste af de af Melvil nævnte Vidner mod Bothwell, som dennes Fjender have kunnet bringe tilbage fra deres Tog til Hetlandsøerne, bliver altsaa John Hepburn, Lairden af Bolton. I den Bekjendelse, som denne inden sin Henrettelse afgav for Præsten (Laing, History of Scotland. II, 263), siger han ogsaa selv, at han saa Guds Forsyn deri, at »I had schippis providit to flie, but coulde not escape«, hvad der imidlertid nærmest antyder, at ogsaa han var bleven tagen i Land, ikke paa Søen.

[1] The Diarey of Robert Birrel, i Fragments of Scotish History. p. 12. Diurnal of remarkable Occurrents. p 122.

at besøge Kong Frederik den Anden af Danmark og først derefter at drage til Kong Carl den Niende af Frankrig. Og vistnok kunde ogsaa i den anden Halvdeel af det sextende Aarhundrede en saadan Tanke ligge den skotske Stormand nær. Lige siden Kong Christian den Første, som Danmarks, Sverrigs og Norges Konge, i Aaret 1469 havde giftet sin Datter Margrete med Kong Jacob den Tredie af Skotland, havde inderligere Baand sammenknyttet de nu fra den samme Konge stammende Linier, der herskede paa begge Sider af Nordsøen [1]. De skotske Skarer, der havde fulgt Kong Christian den Første, Kong Hans og Kong Christian den Anden

[1] P. W. Becker, De rebus inter Joannem et Christianum II, Daniæ Reges, ac Ludovicum XII et Jacobum IV, Galliæ Scotiæque Reges, actis. Hafniæ. 1835. p. 35. I Begyndelsen af Aaret 1558 blev Kong Christian den Tredie af Maria Stuart og Dauphinen indbudt til at komme til Paris for der personlig at overvære sin Slægtnings forestaaende Bryllup, men i Anledning af sin allerede dengang aftagne Helsen lod Kongen det beroe ved at lade sig repræsentere ved et dansk Gesandtskab (Stephanii Historiæ Daniæ libri duo, regnante Christiano Tertio. Soræ. 1650. 4°. p. 102). Den ved Christian den Andens Afsættelse fordrevne Green af den oldenburgske Kongestamme søgte ogsaa under Landflygtigheden, ligesom den tilbageblivende, at pleie Forbindelse med Slægten i Skotland. Tanken om, at en af den fordrevne Konges Døttre kunde ægtet Maria Stuarts Fader, Kong Jacob den Femte, og bringe denne hele Norge i Medgift, blev næret af Keiser Carl den Femte (Tytler, History of Scotland. V, 196), og paa Betydningen af de Baand, der bestode mellem Hertuginde Christine af Lothringen, Christian den Andens berømteste Datter, og Dronning Maria Stuart »propter conjunctionem sanguinis, quæ est inter ipsam et Reginam Scotiæ«, troede Languet endnu i et Brev fra Paris af 17de November 1565 at burde gjøre Churfyrsten af Sachsen opmærksom (Epistolæ ad Joachimum Camerarium. Lipsiæ et Frankfurti. 1685. p. 231). Hertuginde Christine besøgte ogsaa Maria Stuart, inden denne i Aaret 1561 drog tilbage fra Frankrig. Négotiations, Lettres, et Pièces diverses, relatives au Règne de François II, tirées du portefeuille de Sebastien de l'Aubespine, Evêque de Limoges. Par Louis Paris. Paris. 1841. 4°. p. 752.

paa deres Tog imod Sverrig, vare blevne førte til Norden af den samme krigeriske Aand, der allerede længe havde ladet saa mange Skotter indtræde i Frankrigs Tjeneste[1], de havde kun været Forløbere for den stigende Udvandring, der gjennem et Par Aarhundreder skulde vedblive at føre Skotlands Sønner til saa mange Krige i fremmede Lande[2] og give skotske Slægter en Æresplads blandt saa mange fremmede Folks Adel; ogsaa i Aaret 1567, da Bothwell for stedse forlod Skotland, befandt sig allerede længe, under den nordiske Syvaarskrig, en stor Deel af hans Landsmænd i Kong Frederik den Andens Hær. Til disse politiske eller militaire Forbindelser svarede de mere fredelige. Danmarks Hovedstad havde, som man seer af en af Kong Christian den Tredie i Aaret 1539 udstedt »Benaadning for den skotske Nation«, et heelt Gilde af Skotlændere, der i det katholske Afsnit af det sextende Aarhundrede i Kjøbenhavn oprettede kirkelige Stiftelser og efter Reformationen grundede særegne »skotske Senge« for deres her hospitalsøgende, syge Landsmænd[3]. Ligesom vi træffe en

---

[1] Francisque Michel, Les Écossais en France et les Français en Écosse. Londres. 1862. Vol. I—II.

[2] John Hill Burton, The Scot abroad. Edinburgh and London. 1864. II, 131—223. Optegnelser om nogle af de Skotter, der saaledes paa et senere Tidspunkt traadte i dansk Krigstjeneste, har man i Robert Monros Skrift: Expedition with the worthy Scots regiment, levied in August 1626, by Sir Donald Mac-Key, Lord Rhees, Colonell for his Majestys Service of Denmark, and reduced after the battle of Nerling to one company in September 1634. (London. 1637. fol.). Fra dette Skrift har Walter Scott især hentet Stoffet til sin karakteristiske Skildring af en fra disse militaire Udvandringer tilbagevendt Skotte, Ritmesteren Dugald Dalgetty i »Montrose«.

[3] Hofmann, Samling af Fundationer og Gavebreve, som forefindes udi Danmark og Norge. Kjøbenhavn. 1755—65. 4°. X, 155. Det her omtalte *St. Nymans* Altar i Frue Kirke er kun en Feilskrift for *St. Ninians*; det var Ninian, der, som Beda (III, 4) melder, i Aaret 394 havde om-

Række af Skotlændere som Professorer ved Kjøbenhavns Universitet i Aarhundredets første Halvdeel, Peter David og Johannes Macchabæus (John Mac-Alpyne) i det theologiske Fakultet, Alexander Kynghorn i det medicinske, Thomas Alame i det philosofiske[1], saaledes findes indtil Aarhundredets Slutning ikke blot flere danske Studenter ved Universitetet i Aberdeen[2], men ogsaa skotske i Kjøbenhavn[3]. Baade paa Forekommenhed hos Kongen og paa Sammentræf med Landsmænd kunde da altsaa i Almindelighed den skotske Stormand være sikker, der ankom

---

vendt Picterne i Sydskotland til Kristendommen. (Bædæ Historia ecclesiastica gentis Anglorum. Cura Roberti Hussey. Oxonii. 1846. p. 122). Naar man ogsaa ellers hos os oftere finder »Skotter« nævnte i det sextende Aarhundrede, tør man dog ikke uden videre antage dem for Mænd fra Skotland, men »Skotter« er undertiden kun det samme som Sutlere eller Kjøbmænd, der dreve Smaahandel med Kramvarer. (Cronholm, Skånes politiska Historie. Lund & Stockholm. 1847—1851. I, 536. II, 623).

[1] Werlauff, Kjøbenhavns Universitet fra dets Stiftelse indtil Reformationen. Kjøbenhavn. 1850. 4°. S. 60, 61, 65, 66, 72. En udførligere Biographi af Johannes Macchabæus meddeles af Holger Rørdam, Kjøbenhavns Universitets Historie fra 1537 til 1621. Første Deel (Kjøbenhavn. 1868—69), S. 587—597.

[2] I The Autobiography and Diary of Mr. James Melvil. Edited by Robert Pitcairn. Edinburgh 1842, p. 418, hedder det ved Aaret 1597 saaledes om Forfatterens Onkel, den berømte Andreas Melvil: »Ther was a number of strangers, Polonians, *Dences* (ɔ: *Danes*), Belgians and Frenchmen, schollars, wha, at the fame of Mr. Androe's lerning, came to the Universitie of St. Androis that yeir, and war resident within the sam«.

[3] Til Exempel hiin Andreas Robertson fra Aberdeen, der, medens han studerede ved Kjøbenhavns Universitet, her paa Latin oversatte sin berømte Landsmand Sir David Lindsays Digte og i Aaret 1591 udgav den derefter af Jacob Madsen gjorte danske Oversættelse. Sir David Lindsay havde selv besøgt Kjøbenhavn i Aaret 1544, paa en Sendelse til Kong Christian den Tredie, og med Kjøbenhavn som Trykkested udkom nogle Aar derefter: Ane Dialog betuix Experience and ane Courteour, compylit be Schir David Lyndesay of the Mont, and imprentit at the command and expensis off Doctor Machabeus, in Copmanhouin. 1552. 4°.

som Gjæst til Frederik den Anden. Ikkun Bothwell selv synes ikke her at have kunnet regne paa nogen særdeles velvillig Modtagelse. Der skal dog i denne Henseende ikke lægges for megen Betydning deri, at Kong Frederik den Anden, ligesom hans Modstander Kong Erik den Fjortende, selv tidligere havde friet til Maria Stuart, dengang hun var bleven Enke efter Frants den Anden af Frankrig [1], skjønt det vistnok lige over for den Omstændighed, at Frederik den Anden selv havde beilet til sine kongelige Slægtning, ikke synes at have kunnet give Jarlen saa stor en Vægt, naar han snart lige over for den endnu ugifte Konge netop meente at burde gjøre sig gjældende som Maria Stuarts Ægtefælle. Mere betyder det derimod, at Murray i et Brev, stilet til Frederik den Anden i den umyndige Kong Jacob den Sjettes Navn og allerede

[1] Vilhelm af Oranien skrev i April Maaned 1561 fra Breda til Churfyrsten af Sachsen, at han havde faaet hemmelig Underretning fra Hoffet i Paris, »das der Kunig von Dennemark neulich seine Bothschaf dae gehabt und um des verstorbnen Kunigs Wittwe hab lassen werben mit vielem erbieten« (Archives ou correspondanee inédite de la Maison d'Orange Nassau. Recueil publié par G. Groen van Prinstern. Première Serie. Leide. 1835—47. I, 57), og i samme Aar skriver Languet senere fra Paris den 9de Oktober 1561: »Audio ex iis, qui e Scotia veniunt, Scotos non abhorrere a conjugio Danico« (Huberti Langueti Epistolæ secretæ ad principem suum Augustum, Sax. ducem et S. R. J. septemvirum. Primus e museo ed. J. P. Ludovicus. Halæ 1699. 4°. p. 146). Det tilsigtede Ægteskabsprojekt havde vistnok været betroet de Gesandter, hvis Sendelse baade til Maria Stuart, der endnu som Enke opholdt sig i Frankrig, og til Regjeringen i Skotland findes, om endog kun med Anførelse af et andet Hverv, ommeldt af Resen ved Aaret 1561 (Kong Fredrichs den Andens Krønike S. 53); de senere Underhandlinger i samme Sag, hvorunder Frederik den Andens Søster, Churfyrstinde Anna af Sachsen, sendte et Portrait af Maria Stuart til Danmark, og der fortsattes lige indtil den skotske Dronnings Forbindelse med Darnley, findes nærmere omtalte i G. Droysens Meddelelser af de saakaldte »dänische Bücher« i Webers Archiv für die sächsische Geschichte. Fünfter Band. Leipzig. 1867. S. 7—8 og af F. Krarup, Oplysninger om Kong Frederik den Andens Ægteskabs-Forhandlinger.

skrevet og afsendt den samme Dag, da Bothwells Skibe først bleve jagede ved Hetlandsøerne, har paastaaet, at Grunden, hvorfor en skotsk Kriger, som Frederik den Anden havde hjemsendt for at hverve flere Landsmænd til sin Tjeneste, længe ikke havde kunnet sætte dette igjennem, kun var den, at netop Bothwell i sin Magts Dage havde lagt ham Hindringer i Veien[1]. Dagen efter, den 26de August 1567, da man i Skotland maa have været lige saa uvidende om, hvorhen Bothwell vilde vende sig, lode hans Fjender ligeledes, efter hvad de senere meddeelte Frederik den Anden, da de vilde stemme ham mod Bothwell, et aabent Kongebrev udgaae, der skulde kundgjøres paa Torvene i alle Kjøbstæder, og hvorved Skotlands nye Regjering høitidelig tilbagekaldte et under den forrige Styrelse og ifølge Bothwells Indflydelse udstedt Privilegium, der indrømmede et Par af hans Tilhængere, William Blacater og James Edmonston, allevegne at maatte gjøre Jagt paa Kongen af Sverrigs Fjender[2]. Af disse Skotter er William

---

Kjøbenhavn. 1872. S. 27—30. Meget tidligere, medens Maria Stuart endnu kun var et lille Barn, allerede førend hun i Aaret 1548 var bleven forlovet med Dauphin, var under Christian den Tredies Regjering hendes Haand af det franske Diplomati bleven tilbudt Kongens unge Søn (Ribier, Lettres et Memoires d'Estat des Rois, Princes, Ambassadeurs et autres Ministres sour les règnes de François I, Henry II et François II. Paris 1676. fol. I, 606—607).

[1] Sed ei in hoc negocio Comes Boithuallus, qui tum forte malis artibus summam in rebus administrandis auctoritatem obtinuit, impedimento fuit, quo minus, quod a Regina, matre nostra, petierat, impetraret. Murrays i Jacob den Sjettes Navn udstedte Anbefalingsbrev for John Clark, skrevet i Stirling (Ex regia nostra Striuilingensi) den 25de August 1567, i Geheimearkivet. Brevet ankom allerede til Kjøbenhavn den 9de September.

[2] Dette aabne Brev af 26de August 1567 begyndte saaledes: »Ad aures Maiestatis Regiæ carissimique avunculi sui Jacobi comitis Moraviæ domini Abirnethiæ prorege ac summi regni sui administratoris amplissimorumque virorum, qui illi in consilio adsunt, pervenit, carissimam

Blacater bekjendt som en af Bothwells Følgesvende ved Overfaldet paa Maria Stuart ved Broen over Almond; greben til Søes to Dage efter Katastrophen paa Carberry-Høien, var han allerede bleven hængt paa Midsommersdagen den 24de Juni 1567; indtil det sidste Øieblik havde han gjentaget Forsikkringen om sin Uskyldighed i Darnleys Mord [1], men har han, som man derefter paastod, i Forening med den med ham fængslede Edmonston, gjennem Bothwell forhen vidst at udvirke en saadan skotsk Bekræftelse paa uanfægtet at turde færdes som svensk Kaper, da maa man upaatvivlelig give hans Fjender Ret i, at der ved en saadan Bekræftelse var givet Kongen af Danmark al Anledning til at afbryde tidligere Venskab [2]. For saa vidt

suæ maiestatis matrem circumuentam atque deceptam a comite Boithvallo, magno omnium qui in regno ac ditione sua vivunt incommodo, Jacobo Edmonston atque Gulielmo Blacader priuilegio sub secreto suo sigillo concessisse, ut omnes omnium regionum homines, quibuscum regi Suetiæ bellum esset, vi et armis terra marique impune persequerentur.« Ordene ere tagne af en Kopi af Brevet, verificeret af Alexander Hay, dengang Clerc of the privy Council. Mærkeligt er det iøvrigt, at medens Brevet ifølge denne meget tydelige Kopi angiver sig som udstedt i Jacob den Sjettes Regjerings første Aar (anno primo), betegnes dette jævnsides som anno Dominicæ incarnationis millesimo quingentesimo sexagesimo sexto, i Stedet for septimo.

[1] En Samtidig røber sin forsigtige Kritik af Dødsdommen ved disse Ord om Retten: »The assyise wer of the gentilmen of Lennox, for the maist pairt vassallis and servandis to the erle thairof. Diurnal of remarkable Occurrents. p. 116.

[2] Quo quidem privilegio non modo ipsius regis maiestas violata civibusque suis iniuria allata, sed etiam regi Daniæ, aliisque suæ maiestatis sociis ac confoederatis, ansa a pristina amicitia ac societate descedendi (si quidem illi aliive illorum permissione potestate concessa usi fuissent) supeditata videtur. Imod det ommeldte Brev, hvoraf ogsaa disse Ord ere tagne, taler dog et af Maria Stuart allerede den 3die Juni 1566 til Frederik den Anden skrevet og ligeledes i Geheimearkivet opbevaret Brev. Kongen havde under 25de April 1566 tilmeldt Dronningen et Rygte, hvorefter man i Leith skulde udruste et Skib for Kongen

Jarlen af Bothwell virkelig har havt det Forsæt, forinden han drog til Frankrig, at opsøge en af Nordens Konger, skulde man da snarere troe, at dette maatte have gjældt om Erik den Fjortende af Sverrig. Da en høiere Magt havde ført Jarlen til Frederik den Andens Riger og Lande, kan det let forstaaes, at han her fandt det klogest at optræde som den, der var kommen hid i et bestemt Ærinde, men hos Bothwell fandtes ingen saadan Sanddruhed, at hans egne Ord om, hvad han havde foresat sig, under disse Forhold kunde bortmane Tvivlen.

Da Stormen over det oprørte Nordhav, hvis Bølger fordum bragte Skotland Vikingernes Skarer, tilsidst havde jaget Jarlen op under Klippelandet, hvorfra de udgik, fandt han sig her, paa Norges sydvestlige Kyst, uden Kjendskab til Farvandet og, paa Grund af den iilfærdige Afsked fra Hetlandsøerne, uden tilstrækkelig Proviant. Udenfor den folkerige Ø Karmen, hvor han havde faaet Landet i Sigte, var han dog saa heldig om Aftenen at træffe sammen med et hanseatisk Fartøi, hvis Skipper, en Rostocker, paatog sig den næste Morgen at lodse Bothwells to Skibe ind i Karmsund eller den Havarm, der Norden for Bukkefjorden skiller Karmøen fra Fastlandet[1].

---

af Sverrigs Tjeneste (nomine regis Sueciæ), men Dronningen svarer, at man efter en med Nøiagtighed anstillet Undersøgelse ikke havde kunnet finde nogensomhelst Grund for en saadan Mistanke.

[1] »En un lieu appelé Carmesund«, skriver Bothwell (Teulet, Lettres. p. 182). Maaskee har det af Jarlen omtalte Møde med »ung navire de Rostock« havt sin Andeel i det følgende Sagn i Skotland om, at Bothwell ved Kysten af Norge skulde have taget »ane ship of Lubky (ɔ: Lübeck)«, hvad der tilsidst blev til »a ship of Turkey (ɔ: Tyrkiet)«. Diurnal of remarkable Occurents. p. 123. Udtoget af Crawfords haandskrevne »Historie and Life of King James the sext« hos Keith, History of Church and State of Scotland. p. 459. Omvendt skrev Cecil endnu i et Brev af 2den Oktober 1567: »Bothwell is not yet taken to our knowledge,

Neppe vare de dog naaede saa vidt og havde faaet et af deres Ankre bragt ind til Land, førend der viste sig en ny Seiler, førende dansk Flag. Det var det dansk-norske Krigsskib »Bjørnen«, der oftere nævnes under den nordiske Syvaarskrigs Historie, indtil det blev taget af Svenskerne, da disse under Admiral Claes Fleming i Krigens sidste Aar joge en dansk Flaade fra Østersøen ind i Øresundet. Det befaledes af Kaptain eller, som man dengang sagde, »Skibshøvidsmand« Christiern Aalborg, en af Frederik den Anden velanseet Sømand, som Kongen, da han endnu under Krigen besluttede igjen at lade Grønland beseile, i det næste Aar udkaarede til at føre en Expedition dertil[1]. Bothwells to Skibe eller, som de i Norge kaldtes, de tvende skotske »Pinker«[2], saluterede det fremmede Krigsskib, der lagde sig ved Siden af dem[3], og hvis Kaptain forlangte at see deres Skibspapirer, som de maatte have her »i Hans Kongelige Majestæts Have og Strømme«. Bothwell lod da svare, at »de vare skotske Adelsmænd, som ønskede at begive sig til Danmark for at tjene Hans Majestæt«, og bød en af sine Ledsagere eller, som han udtrykker sig,

---

though it be said, he should been taken on the Sea by a ship of Bremen.« Keith. p. 458.

[1] Grønlands historiske Mindesmærker. Udgivne af det kongelige nordiske Oldskriftsselskab. Kjøbenhavn. 1838—1845. III, 200, 203, 634. Ved Brev fra Frederiksborg af 15de April 1568 tillod Kongen ogsaa, at »Os Elskelige Christiernn Olborg maa bekomme nogenn Anndworskouff closters Boder vdj vor kjøpsted Kjøpnnehaffnn vdi Kattesund liggendes«. (O. Nielsen, Kjøbenhavns Diplomatarium. Andet Bind. Kjøbenhavn. 1874. S. 332.).

[2] Tomastede mindre Krigsskibe kaldtes »Pinker«. Garde, Den dansknorske Sømagts Historie 1535—1700. Kjøbenhavn. 1861. S. 95.

[3] »Je commanday«, skriver Bothwell, »qu'on feist l'honneur accoustumé ès mer et jurisdiction des princes estrangers«. Bothwells Fremstilling hos Teulet, Lettres p. 183.

»en af mine Adelsmænd«[1] begive sig til Kaptain Aalborg for at forklare ham, at Den, der i Skotland skulde udstede saadanne Papirer, nu befandt sig i et strengt Fængsel. Da Christiern Aalborg altsaa, som han selv har meldt, havde fundet disse skotske Pinker »uden al Besked, Søbrev, Leide og Bestillinger, som det søfarne, oprigtige Folk sædvanligen pleie og pligtige ere at have«, bestemte han sig for at bringe dem til Bergen. Opgaven var dog ikke saa let, da Mandskabet paa Bothwells tvende Skibe, som han selv angiver til et hundrede og fyrgetyve Mand, var talrigere end Besætningen paa »Bjørnen«, og Bothwell havde, efter hans egne Ord, dersom han havde anet Kaptainens Adfærd, »kunnet vise ham og hans Kompagni, hvad der tyktes mig bedst«. Men Sømanden vidste at hjælpe sig. Medens han om Natten opbød de norske Bønder omkring Karmsundet, idet han lod dem vide, at de maatte hjælpe Kongens Sømagt til der at tage nogle Kapere (»Fribyttere«) til Fange[2], fik han firsindstyve af Bothwells

---

[1] Ung de mes gentilzhommes. Bothwells Fremstilling hos Teulet, Lettres p. 183. I en Skrivelse fra Kong Frederik den Anden (i Geheimearkivet), hvori han den 14de November 1567 fra Aalborg har meddeelt sin senere Svigerfader, Hertug Ulrik af Mecklenburg, Efterretning om Skotternes Anholdelse, siges det, at der iblandt dem fandtes 40 »Adelsmænd«. Den samme Skrivelse lader Bothwell, da Christian Aalborg traf ham ved Karmsund, have i det Hele havt to hundrede Mand med sig.

[2] »Pour venir secourir les navires de Roy de Dannemarch«, hedder det i Bothwells Beretning (hos Teulet, Lettres. p. 184. Man kunde fristes til i disse Udtryk at see mere end en unøiagtig Talemaade, for saa vidt Sagnet i Skotland ogsaa troede at kunne fortælle, at »The capitane of Birrame (ɔ: Bergen) in Norroway addressit tua greit schippis to tak the said erle«. Diurnal of remarkable Occurrents. p. 123. Men udtrykkeligen nævner Bothwell dog alene Orlogsskibet Bjørnen (l'Ours) i Karmsund, og det Samme er Tilfældet med det senere i Bergen optagne Forhør. Absalon Pederssøn (Dagbog over Begivenheder, især i Bergen.

Folk over paa sit Skib, under Paaskud af at ville skaffe dem Proviant; en Deel af Folkene lod han dernæst landsætte og foreløbig fordele mellem Bønderne, og efter saaledes at have adskilt Skotterne og efter ogsaa at have besat de Fartøier, hvormed de vare komne, med en Deel af sit eget Mandskab, erklærede han for de Fremmede, som han havde beholdt ombord, at han vilde føre dem og deres Skibe med sig [1]. Forgjæves gav Bothwell, der hidtil havde holdt sig tilbage, sig da selv tilkjende for den danske Befalingsmand, forgjæves gjorde Jarlen Indvendinger mod en Fremgangsmaade, der var ham uforklarlig, da han aldrig enten havde fornærmet Hans Majestæt eller forurettet den mindste af hans Undersaatter eller handlet imod Sølovene, eller blot taget for en Skillings Værdi, uden at betale. Bothwell havde, efter hvad han har forklaret, sine Klædninger i det Skib, som han fra Unst havde tilbagesendt til Hetland, og Christiern Aalborg havde Vanskelighed ved i den Mand, som nu viste sig for ham »ifört gamle, revne og paltuge Baadsmandsklæder«, at skulle see »den ypperste Regenter i alt Skotland«. Ogsaa Bothwell maatte følge med Kaptain Aalborg, da denne med det ham betroede Orlogsskib og med de to skotske Pinker seilede ud af Karmsund.

Den 2den September 1567, en Uge efterat Bothwells Ledsagere havde flygtet i Bressay-Sundet, ankrede de tre Skibe uden for Bergen, og Christiern Aalborg afgav til Høvedsmanden

S. 148) forvexler Orlogsskibet »David« med Orlogsskibet »Bjørnen«, men anfører dog ogsaa kun eet Skib.

[1] Daruf unser Hauptmann die Capitenen und die von Adel zu sich genommen und das ander Volk zu Lande gesetzt und bis an weitern Bescheid unter die Bauern vertheilt und ihre Schiffe mit unsern Volk besetzt. Frederik den Andens Skrivelse af 14de November 1567 til Hertug Ulrik af Mecklenburg, i Geheimearkivet.

paa Bergenhuus, Erik Ottessøn Rosenkrands til Valsø, en Beretning om de mærkelige Fremmede, som han førte med sig. Lehnsmanden befalede da, at et Forhør i denne Anledning skulde optages af en Kommission, bestaaende af Jørgen Daa til Udsteen-Kloster, Axel Gyntersberg til Torgen, Erik Hansen, Foged paa Nordmør, Biskoppen i Bergen, Dr. Jens Skjelderup, samt af en Deel norske Lagmænd, Raadmænd i Bergen og Repræsentanter for »Garperne« eller »de Kontorske« eller »de Atten ved Bryggen«, det vil sige for de tydske Kjøbmænds Samfund i Bergen. Denne Kommission, der tilsammen talte fire og tyve Medlemmer, begav sig ombord paa Orlogsskibet »Bjørnen«, og for den forklarede nu Jarlen af Bothwell, at han var »Dronningens Ægtemand i Skotland«, at han kom derfra, og at han agtede sig til Hans kongelige Majestæt i Danmark og derpaa til Frankrig; ogsaa her adspurgt, om han havde noget Leidebrev eller Søbrev med sig, svarede han kun »foragteligen og spurgte af os, hvo han da skulde tage Besked eller Brev af, efterdi han selv var den ypperste Regenter i Landet«. Bothwell begjærede, at der maatte gives ham Tilladelse til at tage ind i Byen i et Herberge og der opholde sig paa egen Bekostning, og denne Tilladelse blev af Erik Rosenkrands villigen meddeelt ham.

I Bergen, hvor der dengang gjerne opholdt sig saa mange skotske Kjøbmænd, at det ikke kunde feile, at Jarlen af Bothwell her ogsaa maatte blive kjendt som den, han var[1], forblev

[1] Being detected by some Scottisch merchants. Spottiswood, History of the Church of Scotland. p. 213. Where he was knowen by some Scots merchants, that acquented the Earle of Murray at there return. Herries, Historical Memoirs of the Reign of Mary, Queen of Scots. p. 96. Cognitus tandem partim vultus serenitate, partim indicio mercatorum. Maria Stuarta, Regina Scotiæ, Dotaria Franciæ, Hæres Angliæ

han i September Maaned. Han kunde spadsere om i Staden, hvor han vilde, og nød her megen ydre Opmærksomhed af Lehnsmanden paa Bergenhuus. I en samtidig Dagbog, der for et Par Decennier giver Optegnelser om Bergen og dens Indbyggeres Liv i alle Retninger, læser man saaledes under den 25de September 1567: »Kom Greven til Slottet, og Erik Rosenkrands beviste hannem stor Ære«, og ligeledes under den 28de: »Gjorde Erik Rosenkrands Greven og hans Adelsmænd en stadselig Banket«[1]. Men denne ydre Opmærksomhed

---

et Hyberniæ, Martyr ecclesiæ, innocens a cæde Darnleiana. Vindice Oberto Barnestapolio (ɔ: Roberto Turnero). Ingolstadii. 1588, hos Jebb. I, 415. Paa alle disse Steder forvexles dog Norge med Danmark. Et Vidnesbyrd om de mange skotske Kjøbmænds Ophold i Bergen afgiver et Brev af Kong Frederik den Anden af 27de December 1567, hvori han, i Anledning af Byens store Ildebrand i det foregaaende Aar, bevilger samme den Tiendepenning, der skal erlægges efter Engelskmænd og Skotter, som døe i Bergen (Absalon Pederssøns Dagbog. S. 283), og et andet Vidnesbyrd om Forbindelsen mellem de to Lande har man i hiin Tids Indførsel af Heste fra Norge til Skotland (James Paterson, James the Fifth, or the »Gudeman of Ballangeich«, his Poetry and Adventures. Edinburgh. 1861. p. 264). Under Skotlands stormfulde Historie i det syttende og attende Aarhundrede har Bergen senere ogsaa oftere seet skotske Flygtninger som Gjæster, saaledes i Aaret 1646 James Graham, Marquien af Montrose, der dengang paa et norsk Skib var flygtet til Bergen, hvorfra han over Land reiste til Christiania og til Kong Christian den Fjerde (Mark Napier, Memoirs of the Marquis of Montrose. Edinburgh. 1856. II, 643. 656. Mikel Hofnagels Optegnelser i Norsk Magasin, udg. af N. Nicolaysen. Christiania. 1860—1870. II, 212), og i Aaret 1746 tretten, tildeels fornemme Jacobiter, der vare undkomne efter Slaget ved Culloden og med en fremmed Skippers Fartøi, som de havde bemægtiget sig, naaede Bergen (L. Daae, Christopher Throndssøn Rustung, hans Søn Enno og hans Datter Skottefruen, i Historisk Tidsskrift, udgivet af den norske historiske Forening. I, 160—161).

[1] Absalon Pederssøns Dagbog over Begivenheder, især i Bergen. S. 149. Ved de her omtalte »Adelsmænd« kunde man tænke paa Lairderne James og Hob Ormiston, af hvilke den Sidstnævnte aldrig vides at være bleven greben i Skotland, og den Førstnævnte ikke fængsledes

kunde dog ikke opveie den Række af Ydmygelser, der for Jarlen af Bothwell begyndte med hans Ophold i Bergen. Først maatte han see sig mistænkt af de tydske Kjøbmænd med Hensyn til den Maade, hvorpaa han var kommen i Besiddelse af det største af sine Skibe, »Pelikanen«, hvorom Tydskerne vidste, at det tidligere havde tilhørt en Bremer; han kunde dog nu hertil svare, at han havde bekommet det med Sammes Villie, ligesom han uanmodet var beredt til at lade begge Skibene forblive liggende i Bergen, om der kunde komme Nogen, som med Hensyn til dem havde at klage [1]. Dernæst maatte han ogsaa see en af sine Ledsagere bragt i Fængsel. Thi ogsaa det Mandskab, hvormed han var kommen til Norge, var blevet taget i Forhør, og for den Deel heraf, der ikke hørte til hans Nærmeste, maa man antage, at han har holdt

førend den 10de November 1573. Diurnal of remarkable Occurrents p. 338. Om James Ormistons Liv i Aarene 1567—1573 haves kun en almindelig Bemærkning af ham selv i den Bekjendelse, som han inden sin Henrettelse afgav for Præsten John Braw, og hvori det hedder: »For it is not mervell that I have bein wickit, for the wickit companie that ever I have bein in, bot speciallie within this seaven yearis bypast, quhilk I never saw twa guid men or ane guid deid, but all kind of wickedness.« Laing, History of Scotland. II, 295.

[1] Den paa Hetlandsøerne tilbageladte Geert Hemelingk henvendte sig ogsaa senere, da han havde faaet Efterretning om Bothwells Anholdelse, til Øvrigheden i Bremen med Anmodning om, at den vilde forhjælpe ham til at tilbagefaae »Pelikanen« eller at faae den ham af Bothwell lovede Erstatningssum. For at støtte sit Andragende havde han vedlagt en Attest, dateret »Lassefirde« (ɔ: Laxfirth) den 15de September 1567, hvorved Olaf Sinclair til Bru, »Kemener vnd ouerste principall van Hidtland«, »mit miner handt op de fedder gevohrdt«, bevidner, at Hemelingk fra sin første Ankomst til Landet havde viist sig som en tro og ærlig Kjøbmand. Baade Hemelingks Andragende og Sinclairs Attest ere, ligesom Hemelingks Kontrakt med Bothwell, som Bilag blevne tilføiede en Skrivelse til Kong Frederik den Anden, hvorved Borgermester og Raadmænd i Bremen den 8de Marts 1568 have anbefalet Andragendet, og findes derfor nu tillige med denne i Geheimearkivet.

sit Navn skjult, da han kom ombord ved Hetlandsøerne. Medens flere af Folkene overeensstemmende erklærede, at de med Hensyn til Jarlen af Bothwell ikke vidste rettere, end at han endnu befandt sig i Skotland, nævnte de derimod som deres Kaptain en vis David Woth[1], og da Rygtet i Bergen forhen havde stemplet en saadan Mand som den, der kort i Forveien havde kapret »et Skib, som Landet gjorde Tilføring«, og frataget det to og tyve Tønder Øl og fire Tønder Brød, blev denne Bothwells Kaptain, der havde ført hans »Pinker« over Nordsøen, strax sat under Tiltale af de tydske Kjøbmænd[2] og, da han ikke kunde benægte Sagen, men tilstod hiin Gjerning, derfor hensat paa Raadstuen i Bergen i Hægtelse og Forvaring. Efter Kjøbmændenes Klage fulgte fremdeles lige saa uformodenlig en Klage af Fru Anna, Christopher Throndssøns Datter, der fordum havde været Jarlens Trolovede, og som

---

[1] »Tha gaffue the Alle samptligen enn Berettniing och thet met theris Eeder bekrefftede At de icke wiiste aff thenn herre att siige anndet ennd hand enndda wor y skotlanndt.« Saaledes hedder det i det originale Forhør, som opbevares i Geheimearkivet. Bergenhammer aftrykte det først blandt Tillæggene til sin Oversættelse af Gentz's Skizze af Maria Stuarts Historie, men han har, maaskee ved en Trykfeil, i dette Aktstykke »y *skotrnndt*« i Stedet for »y *skotlanndt*«, og dette har senere avlet den meest forstyrrende Forvirring. Ved Gjenaftrykket af the Bannatyne Club blev nemlig Tanken af Repp, der forstod det meningsløse Ord som svarende til isl. skógarmaðr, gjengivet saaledes, »that they knew nothing of this gentleman, but that he was still a wanderer«, og derefter atter ved det sidste Aftryk hos Teulet saaledes, »qu'ils ne connaissaient rien de ce gentilhomme, si ce n'est qu'ils le regardaient comme un aventurier«.

[2] »Och strax bleff aff de kontorske her for rethe thillthallet«. Det her nødvendige »*aff*«, der findes i det originale Forhør i Geheimearkivet, er blevet udeladt først i Aftrykket hos Bergenhammer, og derefter i de følgende Aftryk, af hvilke the Bannatyne Clubs lige saa urigtigen oversætter »de *kontorske*« ved »the Customhouse-officers«, som Teulets oversætter Ordet ved »les gardes-côtes«.

nu, under saa forandrede Forhold, i Bergen skulde træffe sammen med den utro Elsker. Efter sin kortvarige Forbindelse med Bothwell og sin æventyrlige Udflugt til Udlandet havde Fru Anna eller »Skottefruen«, som hendes Landsmænd nu gjerne nævnede hende, taget Ophold i Norge, hvorhen ogsaa Moderen, efter Faderen Christopher Throndssøns Død, var vendt tilbage fra Danmark. I Aaret 1565 omtales Anna Throndsdatter som tilstedeværende i Bergen[1], men sit egentlige Opholdssted har hun dog maaskee havt paa nogen af sine Søstres eller Svogres Gaarde i den sydlige Deel af Stiftet. Da Budskabet om Bothwells uventede Ankomst ogsaa var naaet til hende, greb ogsaa hun gjerne denne Leilighed til at søge Opreisning for de Tab, hun fordum for hans Skyld havde lidt; ogsaa hun lod nu Jarlen stevne for Retten; hun lod der for ham oplæse de Breve, hvorved han fordum havde tilsagt at ville ægte hende, og »meente Fru Anna, at det var intet bevendt med hannem, efterdi han haver tre levende Hustruer, først hende og siden en anden i Skotland, fra hvilken han haver kjøbt

---

[1] I een og samme Maaned i dette Aar nævnes hun som nærværende ved tvende store adelige Gjæstebud, først ved et Barselgilde den 18de August hos Jørgen Daa, Lehnsmanden paa Utsteen Kloster, hvis Søn Herluf da blev døbt, og dernæst den 27de August ved den adelige Jomfru Brynhild Benkestoks Bryllup med den unge Adelsmand Erik Hansøn, som paa Erik Rosenkrands's Bekostning blev holdt i dennes endnu bevarede Huus i Bergen (Absalon Pederssøns Dagbog. S. 104 og S. 107). Efter den Maade, hvorpaa Fru Anna ved den sidstnævnte Leilighed omtales, synes hun siden sit Ophold i de fremmede Lande at have havt større Sands eller Smag for fremmed Pragt, end ellers var almindelig i hendes Hjemstavn. Det hedder nemlig i Absalon Pederssøns Skildring med Hensyn til Bruden: »Och udrede fru Anna Trons, Skottefroen, henne paa Spansk, som er, at hun hafde en guldkæde kring pannen och offuen for it halsband, full af eddel steene, och en perlekrantz och perlefler vdi, en rød damaskes kiortell«.

sig, og den sidste er Dronning Maria«[1]. Ved at love Fru Anna en aarlig Livrente fra Skotland og til hende overlade det mindste af sine Skibe fik Bothwell dog ogsaa dette Søgsmaal nedslaaet[2].

Men det meest ydmygende for Jarlen var dog dette, at trods den ydre Anstand, der blev bevaret lige over for ham, maatte han selv sige sig, at han i Bergen ikke længer var fri. Naar han her talte om, at han nu vilde drage til Holland eller Frankrig, eller vel endog om at vende tilbage til Skotland, traf han kun døve Øren, og forgjæves havde han skrevet til Erik Rosenkrands og anmodet denne om at udstede ham et Pas, for at han, der just ikke synes at have havt nogen stor Kundskab til de geographiske Forhold, »paa en Jagt eller Baad langs Søsiden« saa snart som muligt kunde komme ned til Danmark og der faae Adgang til Kongen. Skotlands Storadmiral har forklaret, at han i Nordsøen havde lidt af Søsyge, og at han derfor nu helst vilde roes langs med Kysten, men Mistanken i Bergen troede i hans Ønske at opdage, at det »var hans meste Attraa med en Jagt eller Baad at komme til Varbjerg, eller hvor han snarest kunde komme ind i Sverrig«. Under en høflig Form afslog Erik Rosenkrands hans Begjæring; han lod ham vide, at det kunde befrygtes, at naar han kom

---

[1] Absalon Pederssøns Dagbog. S. 148.

[2] Ligesom Jane Gordon har ogsaa den norske Brud, som Bothwell havde forskudt, længe overlevet ham. I sin Visitatsbog har Biskop Jens Nielsen fra Oslo i Aaret 1594 optegnet, at »Anne Throndsdatter« den 21de April var tilstede i Ide Kirke i Smaalenene, og at han den følgende Dag talte med hende i Bergs Præstegaard (Norsk Magasin. II, 151—152), og i Aaret 1607 overdrog Fru Anna Faderens Hovedgaard Seim i Kvindherred, hvoraf hun nu var bleven Eierinde, ved Mageskifte til sin Søster Else (Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie. VI, 242).

til de Svenskes Grændser, maatte han maaskee begive sig tvers igjennem Fjendernes Land, og det forlangte Pas vilde da snarere blive ham til Hinder i hans Ærinde; Lehnsmanden fandt det derfor, under de for Haanden værende Krigsforhold, uforsvarligt i Fremtiden at give ham et saadant Pas, men raadede ham »idelig og altid« til at begive sig ned til Danmark paa et kongeligt Orlogsskib.

Dersom Erik Rosenkrands ellers havde havt nogen Tvivl om, hvorvidt han burde føie Jarlen i hans Ønske, er denne vistnok bleven bortryddet ved Opdagelsen af de Papirer, som Jarlen havde ført med sig, og hvorved han senere, førend nogen Anklage af hans Fjender kunde indhentet ham, selv kom til at medbringe til Danmark de ugunstigste Vidnesbyrd imod sin egen Person. Under det ombord paa »Bjørnen« optagne Forhør var Jarlen ogsaa bleven adspurgt, om der i hans Skibe var noget Guld, Sølv, Klenodier, Klæder eller Breve, da han i saa Fald kun skulde tilkjendegive det for strax at bekomme det efter sin Villie. Bothwell havde dengang svaret, »at han der aldeles Intet havde, som han enten agtede eller begjære vilde«. Men henimod Slutningen af sit Ophold i Bergen, da han formodenlig har forudseet, at han vel snart vilde blive skilt fra sine Skibe, sendte han dog, som det hedder i det officielle, over hans Ophold i Bergen optagne Aktstykke, »trende af sine Tjenere til Slottet og lod give tilkjende, at deres Herre havde i Ballasten i en af Pinkerne nedlagt en Vædske[1] med nogle Breve og var derfor begjærendes, at han dennem bekomme kunde, uanseet han Sligt tilforn benægtet havde. Da gik strax med dennem Jørgen Daa og Christen Aalborg og der med den skotske Herres tre Tjenere

[1] *Wædske,* isl. *veski*, det svenske *wäska* eller *brefwäska* ɔ: en Brevtaske.

optoge fornævnte Vædske og den opbar paa Slottet. Anden Dagen derefter lod den gode Mand Erik Rosenkrands paa Slottet opkalde nogle Lagmænd, nogle af Raadet og nogle af »de Atten« med nogle den Skottes Tjenere, som havde Nøglerne til samme Vædske og da i alle de gode Mænds Nærværelse opløste. Da fandtes i Synderlighed mange og adskillige Breve i forskrevne Vædske, skrevne og prentede paa Latin og skotsk Tungemaal, hvilke vi strax overfoer og lod læse for os og dennem lod udtyde, saa vi dennem forstaae kunde. Og var iblandt forskrevne Breve et stort Pergaments latinsk Brev, med hvilket Dronningen havde tilfordeelt den Greve af Bothwell en Hertug at være til Orknø og Hetland, hannem og hans Efterkommere, som af Mandkjøn vare og fødte af hannem, til evindelig Besiddelse og Eiendom. Dernæst fandtes der mange adskillige Breve prentede og skrevne, som Rigens Raad med Ridderskabet i Skotland have ladet udgaae, i hvilke de haardeligen anklage denne forskrevne Herre, en tyrannisk Morder, Røver, og forrædeligen, at han med egen Haand ombkommet sin egen rette Herre og Konge; og i samme deres Breve lyse hannem fredløs og tilbyde alle dennem, som ville antage og paagribe forskrevne Herre af Bothwell, og denne vil forskikke til Edinburgh, for slig hans Umage, et tusinde Kroner. Derhos have de forskrevne skotske Herrer udrustet nogle Orlogsskibe til Søes, som hannem der søge skulle. Findes og iblandt forskrevne Breve et Brev skrevet med Dronningens egen Haand, i hvilket hun beklager sig og alle sine, saa at vi i samme hans medhavendes Brev kunde klarlig bemærke, at han ilde var fraskilt fra sit fæderne Rige«. Alle disse Aktstykker bleve senere, tillige med den over Bothwells Anholdelse opsatte Forklaring, nedsendte fra Bergen til Danmark og have her engang været i Rigets Arkiv, men ere nu

for den allerstørste Deel forsvundne, og deriblandt ogsaa, hvad der især er beklageligt, det af Maria Stuart til Bothwell skrevne Klagebrev [1].

Medens Bothwell senere i Danmark har anket over, at Kaptain Christiern Aalborg havde bedraget ham i Karmsund, idet han nemlig efter Jarlens Forklaring der skal have givet sit Æresord paa, at Skotterne fra »Bjørnen« frit kunde vende tilbage til deres Skibe og seile, naar de vilde [2], omtalte han derimod her kun med Velvillie Lehnsmanden paa Bergenhuus eller, som han kalder ham, »ce bon sieur Erik Rosenkranz«. Men fra den skotske Jarls Standpunkt maatte dog den Medfart, som mødte ham i Bergen, vise sig i et saadant Lys, at det vel kan være troligt, naar de Mænd, der opsatte Forklaringen over Bothwells Ophold i Bergen, have anført, at »ogsaa hørtes der af hannem dagligen mange adskillige spotske Ord, som han lod sig med høre, at han engang skulde betale Sligt udi Fremtiden«. De forsigtige Borgere og Kjøbmænd tilføiede derfor ogsaa den Bemærkning, at der vel turde være nogen Opfordring til at lade den skotske Jarl »gjøre en Aarfeide at aldrig skulle nogen Tid arge ind paa Riget eller nogen Kongelig Majestæts Undersaat eller og nogen af dennem, som gjorde Hans Kongelige Majestæts Land nogen Tilføring«.

Men enhver saadan Sikkerhed blev dog overflødig ved den Skjæbne, der ventede Bothwell. Efterat de fire og tyve Mænd, som Erik Rosenkrands havde udnævnt, den 23de Sep-

---

[1] Patentet, hvorved Orknøerne og Hetlandsøerne den 12te Mai 1567, tre Dage førend Bothwells Bryllup med Maria, oprettedes til et Hertugdømme for ham, findes endnu i Geheimearkivet, men kun i en dansk Oversættelse.

[2] Han har endog tilføiet: »dont il nous donna lettres cachettées de son cachet«. Teulet, Lettres. p. 184.

tember 1567 paa Bergenhuus havde underskrevet den af dem afgivne Forklaring om Bothwells Anholdelse, blev det betydet denne, at han nu maatte holde sig beredt til at seile ned til Danmark paa et af Kongens Orlogsskibe, og at han til at følge sig paa denne Reise kun kunde udtage fire eller fem af sine Tjenere, hvorimod det skulde staae Resten af hans Folk frit at vende tilbage til Skotland eller at begive sig, hvorhen de vilde. Da Christiern Aalborg den 30te September gik under Seil fra Bergenhuus, fulgte Maria Stuarts Ægtefælle, som han havde ført til Bergen, atter med ham til Kjøbenhavn.

Som en Følge af Jarlens Anholdelse vendte det Skib, der havde skullet følge ham over Nordsøen, og som allerede var ankommen til Kysten af Norge, pludselig om. »Det Skib«, skriver Bothwell, »hvilket jeg havde sendt til Hetland for at medtage mine Folk, som jeg havde efterladt der, og hvori jeg havde mit Gods, mit Sølvservice, Klæder og Juveler, seilede allerede langs med Norges Kyst, men efter at have erfaret, at jeg var anholdt, og mine Folk bortsendte, vendte det tilbage.« Ogsaa en Deel af Jarlens Folk, som havde fulgt ham til Bergen, drog den 10de Oktober 1567 paa et lille Skib, som Erik Rosenkrands havde overladt dem, tilbage til Skotland, og Rygtet i Norge fortalte senere, at de ved deres Hjemkomst vare blevne aflivede [1]. Maaskee er det dem, som Maria Stuarts Ambassadør i Paris, James Beaton, Erkebiskoppen i Glasgow, har havt for Øie i et Brev af 8de Februar 1568, hvori han til Kardinalen af Lothringen meddeler en Udsigt over de sidste Nyheder fra Skotland og saaledes mel-

---

[1] »Droge een part aff Grevens karle til Skotland paa en liden pinke, Erik Rosenkrantz lente dem. Sigis de were afliuede, da de hiem komme«. Absalon Pederssøns Dagbog. S. 149.

der, at »omtrent ved den sidste Juletid bleve tolv eller femten af Jarlen af Bothwells fornemste Tjenere tagne til Fange paa Orknøerne af Prioren af Holyrood, en af Dronningens uægte Brødre, der nu har gjort sig til Herre over de nævnte Øer. Af Uveir paa Havet vare de blevne nødte til at lande der, og efter at være blevne førte til Edinburgh og anklagede som Mordere bleve de dømte til Døden, men henrettede i Fængslet«[1].

X.

Efter paa det fremmede Orlogsskib at være bleven ført forbi Norges og Danmarks Kyster, saa Jarlen af Bothwell paa en af de sidste Dage af Efteraaret 1567 endelig dettes Kongestad — »Cowpmanhowin«, som Skotterne kaldte den[2] — ligge for sig. Han traf dog ikke her Kong Frederik den Anden, der dengang, som oftere under Syvaarskrigen, var fraværende fra Hovedstaden paa en Reise i Provindserne. Derimod blev han modtagen af Rigets Hofmester, Peder Oxe til Gisselfeld. Denne havde allerede siden den 9de September kunnet gjøre sig bekjendt med den Fremstilling, som Murray havde ladet den dansk-norske Regjering meddele af Begiven-

[1] »Pour ce que«, tilføies det, »quelques ungs d'eux, ayant demandé de grace estre ouy par le conte de Murray, confessérent bien avoir merité la mort, declarant l'innocence de la Royne et accusant les plus grands et principaux de son conseil, qui assistoient lors avec lui, et mesmes le conte de Morthon et le secretaire Ledinton et Balfour, qui estoit capitaine de chatteau de Lislebourgh, et le dit conte leur maître en Danemark. Erkebiskoppen af Glasgows Brev hos Laing, History of Scotland. II. 24—25. Laing, der ikke har kjendt den norske Dagbogs Efterretning, antager dog, at der til Grund for hele Erkebiskoppens Beretning kun ligger en Forvexling med Hays, Hepburns, Dalgleisch's og Powries Henrettelse den 3die Januar 1568.

[2] Knox, History of the Reformation in Scotland. I, 55.

hederne i Skotland i den første Deel af Aaret[1], og fandt det derfor nu raadeligst foreløbigen at beholde den uventede, under saa eiendommelige Forhold ankommende Gjæst i Varetægt paa Kjøbenhavns Slot. Her ilede Jarlen da med at skrive tvende franske Breve. Det ene stilede han til Kong Carl den Niende af Frankrig. Han meddeler heri denne, at han havde forladt Skotland for at forebringe den danske Konge den Forurettelse, hvorfor denne Konges nære Slægtning, Dronningen af Skotland, var bleven et Offer, og for derefter at begive sig til Frankrig, men at Stormen havde kastet ham over paa Kysten af Norge, forinden han nu var kommen til Danmark. Han beder den franske Konge om at ville tage Hensyn til den gode Villie, hvormed han i hele sit Liv altid havde stræbt og fremdeles vilde stræbe at være ham til Tjeneste, og anmoder ham om at forundes et naadigt Svar, da hans Haab, næst Gud, nu alene beroede paa Hans Majestæt[2]. Bothwell havde i Kjøbenhavn ogsaa truffet Charles Dancay (Carolus Dancæus), den franske Minister, der efter allerede at have gjæstet Danmark som saadan under Kong Christian den Tredie senere opholdt sig her i samme Stilling lige fra Kong Frederik den Andens Regjeringstiltrædelse, og indtil han i høi Alder, omtrent firsindstyve Aar gammel, døde her i Aaret 1589

[1] Ceterum quæ in Scotia superioribus hisce mensibus gesta sint, et quo in statu nunc res nostræ versantur, ut S. T. exponeret, Ioanni Clerk in mandatis dedimus. Murrays i Kong Jacob den Sjettes Navn skrevne, den 25de August 1567 daterede og den 9de September ankomne Brev, i Geheimearkivet.

[2] Comme à celuy qui n'a, après Dieu, aultre espérance qu'en Vonstre Majesté. Brevet, hvis Original nu findes paa det store Bibliothek i Paris, blev af Bothwell dateret »De Copenhaguen, le douziesme jour de Novembre«, og underskrevet »Vostre très-humble et très-obéissant serviteur, James Duc of Orknay«. Det blev trykt af Teulet, Lettres de Marie Stuart. p. 150—151.

som den fremmede Minister, der formodentlig længst af alle nogensinde har havt Fuldmagt ved det danske Hof. Ligesom han for Danmark blev en af Mæglerne ved den stettinske Fred, der tilsidst skulde gjøre Ende paa Krigen mellem de skandinaviske Riger, og som Tycho Brahes Ven kunde lægge Grundstenen til Uranienborg paa Hveen[1], saaledes var han af de franske Konger, Henrik den Anden, Frants den Anden og Carl den Niende, udtrykkelig bleven instrueret til i Danmark at bruge sin Indflydelse i den skotske Regjerings Interesse; Maria af Guise og hendes Datter, Maria Stuart havde aldrig sendt nogen Ambassadør til Danmark uden at paalægge ham her at rette sig efter Dancays Raad, og Dancay har derfor selv kunnet give sig det Vidnesbyrd, at han har havt lige saa megen Uleilighed for Skotterne som for Frankrigs egne Undersaatter[2]. Bothwell, der havde givet den franske Minister en omstændeligere Forklaring af sin hele Stilling, bad ham da ikke heller nu forgjæves om at ile med at tilstille Carl den Niende hans Ord ved et særeget Sendebud. I et andet ligeledes i det franske Sprog affattet Brev søgte Bothwell ogsaa for Kong Frederik den Anden at give en tilsvarende Forklaring af de Omstændigheder, hvorunder han havde naaet til Kjøbenhavn. Af Peder Oxe, som han paa Slottet gjorde bekjendt med det, begjærede og erholdt han Tilladelse til selv at lade dette Brev overbringe til Kongen ved en af de fra Skotland medfulgte Tjenere, som man endnu havde ladet forblive hos Jarlen.

---

[1] Jacobsen, Bidrag til Danmarks Personal- og Tids-Historie i det 16de Aarhundrede. Historisk Tidsskrift. V, 481—495.

[2] I et af hans i Geheimearkivet bevarede Breve skriver han selv til Kong Carl den Niende fra Kjøbenhavn, den 10de Juni 1570: »Et pour vray, Sire, ie n'ay moins eu de peine pour les Ecossais que pour voz propres subiectz.«

Kong Frederik den Anden opholdt sig i Nørrejylland, da han erholdt Budskabet om Bothwells Anholdelse i Norge og Ankomst til Kjøbenhavn. De første Ord, hvormed Peder Oxe sendte Kongen Bud herom, ere gaaede tabt, ligesom de, der vilde have viist det første Indtryk, som denne overraskende Efterretning strax maa have gjort paa Kongen. Men efter at Frederik den Anden havde faaet en yderligere Beretning, som Peder Oxe lod overbringe til ham af den Mand, der selv kunde give de bedste Oplysninger, nemlig af Kaptainen paa Orlogsskibet »Bjørnen«, Christiern Aalborg, tilskriver han fra Aalborg, den 18de November 1567, Rigets Hofmester et Svar, der, som hidtil utrykt, fortjener at meddeles paa Grund af den eiendommelige Maade, hvorpaa Bothwell deri endnu bliver nævnt: »Vor synderlige Gunst. Vi have med vor Skibshøvedsmand Chresten Aalborg bekommet Eders Skrivelse, den overlæst og hvad I derudi formeldet forstandet, og som I giver tilkjende om *den skotske Konge,* da have Vi tilforn skrevet Eder til om hannem, forseer os til, samme vort Brev er Eder tilhænde kommet, og synes Os bedst være, at han bliver der paa Slottet til vor Tilkomst, eller og til I videre vor Skrivelse derom fangendes vorder.«

Tre Dage efter, og førend dette Svar endnu kunde være naaet til sin Bestemmelse, modtog Kongen imidlertid en af Peder Oxe og Johan Friis til Hesselager affattet Betænkning om, hvorledes man efter deres Mening burde forholde sig med den fremmede Gjæst. I denne Betænkning, der allerede var bleven opsat paa Kjøbenhavns Slot den 13de November, hedder det nemlig, at »efter som jeg, Peder Oxe, nu senest skrev Eders Kongelige Majestæt til om den skotske Greve, som havde Dronningen udi Skotland, hvorledes han var kommen hid til Byen, og jeg havde ladet fordre hannem her op

paa Slottet, da haver jeg her til med god Vagt vel ladet hannem forvare. Men efterdi han er meget listig og anslagisk [1], efter som jeg, Johan Friis, ydermere vil berette Eders Kongelige Majestæt, naar jeg kommer tilbage igjen til Eders Kongelige Majestæt, synes os ikke raadeligt, ikke heller Leiligheden saa at være, at han længe kan være her paa Slottet. Men vi see paa Eders Majestæts Behag for godt an, at Eders Kongelige Majestæt lader hannem komme paa eet af Eders Kongelige Majestæts Huse (ɔ: Slotte) i Jylland, hvor det kan være bedst beleilig, og det kan skee mindst uden Fare. Sammeledes var han og af mig, Peder Oxe, begjærendes, at han med hans eget Bud maatte skrive Eders Kongelige Majestæt til, hvilket jeg hannem paa Eders Kongelige Majestæts Vegne ikke vidste at vægre. Og efterdi han lod mig see Brevet, og jeg ikke vidste, om der var Nogen hos Eders Kongelige Majestæt, som kunde forstaa Frantsosk, haver jeg samme hans Brev paa Dansk ladet transferere, saa at Eders Majestæt deraf hans Mening kan forfare. Og see vi for godt an, at naar Eders Kongelige Majestæt haver beraadslaget, paa hvilket Huus Eders Kongelige Majestæt vil, at han skal blive siddendes, at Eders Kongelige Majestæt da skriver hannem til, at efterdi Eders Kongelige Majestæt ikke saa hastig kan komme hid, at han da begiver sig til samme Huus der at forvente Besked og Svar fra Eders Kongelige Majestæt.«

I den med Peder Oxes og Johan Friis's Betænkning følgende, just ikke smagfulde Fordanskning af Bothwells Brev kunde Kongen læse, hvorledes, ifølge dennes Fremstilling, »efter det sidste Forbund, Fængsel og falske Klagemaals Paafund imod Dronningen af Skotland, Eders Kongelige Majestæts

---

[1] *Anslegische*, det tydske *anschlägig* ɔ: opfindsom, paafundsrig.

Slægt og Byrd, og mig, haver baade hendes Raad, Eders Majestæts underdanige, som og den største Part af Skotlands Riges Adel, anseet for godt, at jeg kom for Eders Majestæt hendes Sag at forklare, og om hendes Forløsning begjære Eders Majestæts gode Raad og Hjælp, som af den Herre og Fyrste, til hvilken hun baade for Slægts og Byrds, som og for gammel Forbunds Skyld, som imellem begge Eders Riger af Arild været haver, sig ganske forlader. Er jeg af Storm og Veir indtrængt udi Norge, paa et Sted som kaldes Arsond (ↄ: Karmsund), hvor jeg agtede at ville bie og fortøve nogle mine Skibe, som af samme Storm og Veir, efter at jeg hasteligen var løben fra Skotland, vare udi Søen fra mig adspredte. Der over er kommet eet af Eders Majestæts Skibe, som mig paa halvtredie Maaned eller ved det Pas haver anholdt til nu. Jeg er kommen hid til Kjøbenhavn for den Aarsag, at Eders Kongelige Majestæt skal vide den ganske Handel, Bulder og Klammer, som sig nu begiver udi Skotland; haver jeg saa længe været forhindret og opholdt, og efterdi jeg ikke er fuldvis paa, hvad Tid Eders Majestæt kommer tilbage, haver jeg ombedet Eders Majestæts Statholder Peder Oxe, at jeg ved denne Brevviser, min Tjener, maatte vide Eders Majestæts gode Villie og Mening«[1].

Kong Frederik den Anden fandt sig, efter at være bleven gjort bekjendt med Bothwells Andragende, ikke foranlediget til at følge det af Peder Oxe og Johan Friis givne Raad om at sende Bothwell til et af Slottene i Jylland. Kongen lod efter

[1] Denne danske Oversættelse af Bothwells Brev, der underskrives »James Hertug aff Orkenøer«, er, ligesom Peder Oxes og Johan Friis's Betænkning og en Afskrift af Kongens foregaaende Svarskrivelse til Peder Oxe, endnu tilstede i Geheimearkivet, derimod savnes her den franske Original af Bothwells Brev til Kongen.

sin tidligere Bestemmelse Jarlen forblive paa Kjøbenhavns Slot, indtil han selv ved Aarets Slutning var vendt tilbage til Sjælland. Men da kunde det ikke heller længer opsættes at tage en nærmere Bestemmelse med Hensyn til Jarlens Skjæbne. Thi allerede i Slutningen af September Maaned havde man i Skotland, som det siges ved hjemvendende skotske Kjøbmænd, faaet Kundskab om Bothwells Anholdelse i Norge; paa den samme Dag, da Christiern Aalborg seilede fra Bergen for at føre Bothwell til Danmark, havde Murray i Jacob den Sjettes Navn fra Stirling tilskrevet Frederik den Anden en Begjæring om Jarlens Udlevering, og den skotske Herold William Stuart, der afgik med samme den 7de Oktober[1], kunde, efter længe at være bleven opholdt af stormende Veir, endelig den 15de December 1567 paa Sjælland overgive denne Begjæring i den danske Konges Hænder.

Om at udlevere Jarlen vilde Kongen dog ikke nu høre Tale. Naar paa den ene Side den skotske Regjering anklagede Bothwell som Darnleys Morder, gjorde denne omvendt gjældende hos Peder Oxe, at han paa lovlig Maade allerede var bleven frifunden for denne Sigtelse i Skotland, at han selv var Skotlands rette Regent, Dronningen hans Ægtefælle, og

---

[1] Upoun the sevinth day of October 1567 my lord regent directit Williame Stewart Ross, herauld, away to Denmark to the king thairof, to obtene his favour for delyuering to thame of James erle of Bothwill, upoun thair expenssis. Diurnal of remarkable Occurrents. p. 125. Herolden anføres i denne Kilde (p. 137, 146) alene som William Stuart, men som Sir William Stuart i The Diarey of Robert Birrel, der omtaler hans Udnævnelse til Rigsherold: »The 22 day of Februarii Sir William Steuarte wes inaugurat Lyone king of arms in the kirk, after sermone in ye forenoone, in presence of ye Regent and Nobilitie«. Fragments of Scotisch History. p. 14.

hans Modstandere kun Oprørere [1]. Eet var jo ogsaa sikkert, at Maria Stuart nu holdtes fængslet og afskaaren fra alle Forbindelser paa det eensomme Lochleven; det var ikke fra hende, ikke fra Skotlands fangne Dronning, at der nu lød nogen Klage over Bothwell til hendes danske Slægtning, der gjerne vedkjendte sig det gamle Ord, som han under Forfølgelserne i et andet Land nylig havde udtalt, at de ægte, sande Venner netop skulle kjendes i Nødens Time [2]. Det falder

---

[1] Intelleximus autem ex relatione nostrorum eum, cum de his argueretur, purgandi sui causa plurima in medium adduxisse, inter cetera purgationem ejus, cujus insimularetur criminis, in Scotia a se legitime factam, ideoque in decisorio judicio per sententiam absolutum, se Regem Scotorum, serenissimam Reginam, consanguineam nostram, conjugem suam, contrariam factionem subditos rebelles asserens, nec ullam hac in causa Reginæ accusationem intervenire. Frederik den Andens Svarskrivelse af 30te December 1567, efter Geheimearkivets Afskrift. Denne Skrivelse blev først efter en anden Afskrift i the State Paper Office trykt blandt de mange Tillæg hos Laing, History of Scotland. II, 300—302, og derfra igjen aftrykt i Skrifterne om Bothwell af the Bannatyne Club, af Fyrst Labanoff samt af Teulet. Det er saaledes urigtigt, naar ogsaa Ellis (Latter Years of James Hepburn, Earl of Bothwell. p. 10—11), der endnu engang har ladet denne Skrivelse aftrykke, mener at kunne meddele den som »not hitherto printed«. Her meddeles derimod Underskriften rigtig som »*ex Regia nostra Haffnia*«, i Stedet for Laings »*ex Regia nostra Hostenia*«, som Teulet (Lettres de Marie Stuart. p. 151) atter oversatte ved »*Palais de Holstein*«.

[2] Da Vilhelm af Oranien i Aaret 1567 ved Hertugen af Albas forestaaende Ankomst gik i Landflygtighed bort fra Nederlandene, tilskrev Kong Frederik den Anden med smuk Deeltagelse ham et Brev fra Sorø, den 9de Marts 1567, hvori han i Anledning af hiin den Tause truende »Livsfare« (*leibsgefahr*) indbyder ham til at komme til sig i Danmark. Det hedder bl. A. i dette Brev: »Weil dann die rechtenn, wahrenn freundt, dem alten sprichwort nach, inn der nott erkandt und wir E. L. dafür gehalten, auch dieselbigen im werck gegen uns bis daher nit anderst erspürt, wolten wir dasselbig nit wenigers auch mit der that erweissenn. Da sich demnach E. L. dergestalt zubefahren und ausser ihrer landt in sorgen schwebtenn, wollen die sich, zu verhüttung und abwehrung desselbigen, ungescheucht herein ins Reich begebenn,

da ikke vanskeligt at forstaae, at Kong Frederik den Anden, under en Raadslagning med Peder Oxe paa Kronborg, har kunnet enes med ham om, at man, selv uden Hensyn til, at den kongelige Jurisdiktion syntes at kunne krænkes ved en Udlevering, for Tiden ikke turde indlade sig paa nogen saadan. Man lod det beroe ved at tilbyde det skotske Sendebud, at han i Danmark selv kunde tiltale Bothwell for de ham tillagte Forbrydelser, naar Rigsraadet snart traadte sammen, Noget, som Sir William Stuart dog ikke strax turde paatage sig [1]. Derimod modtog denne en Forsikkring om, at man indtil videre vilde vaage over, at Bothwell forblev i Danmark, hvor Kongen ogsaa nu, for større Trygheds Skyld, bestemte sig til at give ham Plads paa Malmøhuus. Denne Forsikkring blev udtrykkelig udtalt i den Svarskrivelse, hvormed William Stuart vendte tilbage, og hvori man, under en forekommende Form, udviklede de ovenmeldte Hensyn, der foreløbig havde formeent at opfylde den skotske Regjerings egentlige Ønske.

Forinden William Stuart afgik med hiin Forsikkring, fandt man baade at burde meddele Svaret og den Begjæring, som

---

und die gelegenheit dieser örter zu freundtlichem gefallen unnd so gut als wir habenn.« Archives ou Correspondance inédite de la Maison d'Orange Nassau. Prémière serie. III, 109—110. Vilhelm af Oranien takkede Kongen i en Skrivelse fra Dillenburg den 22de Juli 1567 for det ikke benyttede Tilbud (Anf. Sted. III, 111—113) og opkaldte senere den 12te Juni 1584 sin berømte Søn Frederik Henrik efter Frederik den Anden og Kong Henrik den Tredie af Navarra (den Fjerde af Frankrig). Motley, The Rise of the Dutch Republic. London. 1856. III, 597.

[1] »Memorato vero Serenitatis Vestræ feciali, cui prosecutionem hujus causæ et rei accusationem commissam esse literæ Serenitatis Vestræ testabantur, potestatem fecimus, in proximo procerum nostrorum conventu, legitimo judicio contra eundem experiundi disceptandique.« Frederik den Andens Svarskrivelse af 30te December 1567.

havde fremkaldt det, til Jarlen paa Kjøbenhavns Slot. Om hvorledes Bothwell modtog Underretningen herom, bringer et Brev fra Peder Oxe, skrevet paa Kjøbenhavns Slot den 30te December 1567, følgende Oplysning: »Eders Kongelige Majestæt, min ganske villige, pligtige, tro, underdanige Tjeneste altid tilforn. Stormægtigste, høibaarne Fyrste, allernaadigste Herre og Konning, efter som jeg nu senest udi Helsingør talte med Eders Kongelige Majestæt om den skotske Greve, som sidder her paa Slottet, og Eders Kongelige Majestæt da saa for godt an, at han skulde forskikkes til Malmø Slot, og der holdes udi god Forvaring paa videre Besked, til saa længe hans Sag kunde bedre overveies, og Eders Majestæt kunde komme udi videre Forfaring om Alting, da efterdi jeg ikke selv kunde gange ud, havde jeg i Dag Licentiaten Caspar Vaselich og Niels Kaas hos hannem, og lod give hannem Eders Majestæts Mening tilkjende, og at den skotske Herold var hid ankommen med Breve og Instrux fra Kongen af Skotland, udi hvilke han havde Befaling at skulle anklage hannem for en Morder, og den, som havde været udi Raad og Gjerning med at ombringe Kongen af Skotland, og lod hannem forelæse samme skotske Brev. Men efterdi Eders Kongelige Majestæt af mig havde forfaret hans Beretninger, som han havde forevendt imod samme Anklage, og paa det Eders Majestæt kunde komme i videre Forfaring om Alting, og ikke imod nogen af Parterne skulde forgribe sig imod Retten, havde Eders Kongelige Majestæt paa denne Tid skrevet Kongen af Skotland et Svar til, hvilket hannem og blev forelæst, og udimidlertid vilde Eders Kongelige Majestæt lade holde hannem udi Forvaring paa et andet Sted, og hannem med god tilbørlig Underholdning forsørge, til saa længe Sagen kunde komme til Forhør, og Alting kunde forhandles efter Retten; Eders

Kongelige Majestæt som en kristelig og forstandig Potentat vilde have Indseende med, at ingen af Parterne skulde vederfares nogen Uret. Da besværede han sig paa det heftigste, at det skulde være hans Vederpart og Misgyndere frit for hannem med ubillig Anklage at besvære, og løgnagtige Tidinger om hannem at udsprede, og han ligevel skulde holdes udi Hægte og Forvaring, efterdi det var hans Mening og Forsæt at begive sig til Eders Kongelige Majestæt og hos Eders Majestæt som Dronningens næste Slægt og Blodsforvandte at søge Hjælp og Trøst. Men hvad Retten belangede, vilde han Intet frygte sig for, dog begjærede han, at han maatte udskikke en af hans Tjenere udi Skotland og Frankrig efter sine Breve, Beviisninger og Vidnesbyrd, hvorledes Leiligheden sig havde begivet, paa det han sig med Retten kunde forsvare. Og synes mig, paa Eders Majestæts Behag, at Eders Majestæt det med god Lempe kan lade skee; Eders Majestæt vil værdiges at give mig Eders Kongelige Majestæts Villie derom tilkjende.« I et Postscriptum til Brevet havde Peder Oxe endnu tilføiet disse Ord: »Allernaadigste Herre og Konning, siden dette Brev var tilskrevet, sendte den skotske Greve mig en Seddel, hvorudi han var begjærendes at maae fange en Kopi af det Brev, som Kongen af Skotland havde skrevet Eders Kongelige Majestæt til, om hvad Klagemaal, som de Skotter have imod hannem; Eders Kongelige Majestæt vil værdiges at lade mig vide, om Eders Kongelige Majestæt vil, at han maa bekomme en Kopi af samme Brev«[1].

---

[1] Med Peder Oxes Brev har Geheimearkivet ogsaa dette hans Postscriptum, der slutter saaledes om Bothwell: »Sammeledes begjer hand och att mothe fange ijc Daler til lons, Thij hand haffuer inthet att kiøbe sig kleder fore, E. kon. may. will och werdes at schriue mig till, om jeg skall forstrecke hannem nogit paa E. kon. may.'s wegne.«

Kong Frederik den Anden, der Nytaarsaften paa Frederiksborg blev bekjendt med Jarlens Ønsker, tillod paa den første Dag af det nye Aar 1568 at opfylde dem begge, »dog at dersom han noget skriver, at han da tilforn viser Brevene, førend de besegles og udskikkes.« Men Kongen havde derhos paa den samme Dag, hvorpaa man i Kjøbenhavn meddeelte Bothwell hans Skjæbne, og i Overeensstemmelse med den tagne Bestemmelse, ligeledes fra Frederiksborg allerede skrevet saaledes til Bjørn Kaas, Befalingsmanden paa Malmøhuus: »Vider, at vi have befalet Os elskelige Peder Oxe, vor Mand, Raad og Danmarks Riges Hofmester, at skulle forskikke den skotske Greve, som sidder paa Kjøbenhavns Slot, did over til vort Slot Malmø, hvilken paa nogen Tid skal blive der sammesteds besiddende. Thi beder vi Eder og ville, at I lader tilflye det hvælvede Kammer der paa Slottet, som Hofmester Eyler Hardenberg havde til sit Værelse, og at I lader tilmure Hemligheden udi samme Kammer, og dersom Vinduerne med Jernsprinkel ikke stærke og vel ere forvaret, at I da det dermed bestiller, og naar han did kommer, at I da hannem lader lægge i samme Kammer og forskaffer hannem Senge og god Underholdning, eftersom Peder Oxe Eder videre tilkjendegiver og underviser, og at I for Alting lader have god Vagt og Varetægt paa samme Greve, at han ikke bortkommer, eftersom I kunde tænke meest. Dermed skeer vor Villie«[1].

---

[1] Baade af Kongens Skrivelse til Peder Oxe, dateret Frederiksborg Nytaarsdag Aar 1568, og af Kongens Skrivelse til Bjørn Kaas findes Afskrifter i Geheimearkivet. Den sidstnævnte Skrivelse blev allerede trykt af Bergenhammer, derpaa ved Henry Cockburn og Thomas Maitland i Skriftet for the Bannatyne Club, fremdeles af Fyrst Labanoff og endelig af Teulet. Disse have imidlertid alle taget Angivelsen »Skrevet i Frederichsborg 28 Decembris Aaer effther Christi Fødzell 1568« altfor bogstaveligen, hvad der ligeledes er Tilfældet i T. Beckers Skildring af

XI.

Det var paa en Januardag i Aaret 1567, at Jarlen af Bothwell var redet ud fra Edinburgh for at modtage Maria Stuart, da hun med den syge Darnley vendte tilbage fra Glasgow, og paa en Dag i Januar Maaned 1568 blev han, efter et Aar, hvorpaa han kunde see tilbage som det stormfuldeste af alle, fra Kjøbenhavns Slot bragt over Øresundet til Malmøes. Af det nuværende Malmøhuus hidrører kun den nordlige Fløi tillige med det nordlige Porttaarn fra Christian den Tredies Tid; den store vestlige Fløi, der for nogle Aar siden blev ødelagt ved Ildebrand, blev først bygget af Kong Christian den Fjerde, og de øvrige sandsynligviis først endnu senere; naar der er Spørgsmaal om et Statsfængsel i Aaret 1568, vil dette derfor alene kunne søges i den nordlige Fløi, og virkelig paavises der ogsaa her et gammelt Værelse, en stor, aflang, hvælvet Sal med Vinduer mod Syd, der efter Beskrivelsen synes at maatte være det Værelse, som Eyler Hardenberg havde beboet som Lehnsmand paa Slottet, og som nu igjennem flere Aar skulde afgive Bolig for Kong Frederik den Andens mærkeligste Statsfange [1].

Bothwell havde allerede, forinden han betraadte dette sit Fængsel, under sit Ophold paa Kjøbenhavns Slot forfattet en

---

Adelersborg i Folkekalender for Danmark. Tredie Aargang. S. 53. Om den ældre Skik, der er fulgt i hiin Angivelse, at regne det nye Aars Begyndelse fra Herrens Fødselsdag eller Juledagen den 25de December, og om de forskjellige Lande, hvori den gjaldt, handles udførligere hos Brinckmeier, Handbuch der historischen Chronologie. Leipzig. 1843. S. 67—73.

[1] Hverken Slottets eller Kommandantskabets Arkiv i Malmø strække sig tilbage til den danske Tid; Gouvernementsarkivet, som svarer til den tidligere Lehnsmands paa Malmøhuus, indeholder ogsaa kun faa Dokumenter, som gaae saa langt tilbage, og skjønt flere Dokumenter fra Slotsarkivet under den danske Tid have forvildet sig til Raadhuusarkivet i Malmø, ere dog ogsaa disse blottede for enhver Oplysning med Hensyn til Bothwells Ophold.

udførlig Memoire, der for Kongen og det danske Rigsraad skulde begrunde hans Klage over den Tvang, hvorved det nu blev ham formeent hos andre Fyrster og Herrer at virke for den skotske Dronnings Befrielse; »for at Kongen af Danmark og hans Rigsraad bedre og klarere kunde kjende hans Anklageres Ondskab og Forræderi, havde han saa summarisk, som det havde været ham muligt, sammentrængt og sandfærdigen forklaret Aarsagerne til de indtrufne Uroligheder og Bevægelser, hvortil hine alene vare de egentlige Redskaber og Ophav, fra Aaret 1559 lige indtil den Dag i Dag«[1]. Denne Beretning, der ikke var affattet uden en vis Dygtighed, er oftere bleven benyttet i den ovenstaaende Fremstilling, skjønt kun med stor Forsigtighed, da Bothwell i den ikke blot fralægger sig al Deel i Darnleys Død, men endog aldeles forbigaaer saadanne aabenlyse Kjendsgjerninger, som Dronningens Overrumpling ved Almondbroen og hendes Bortførelse til Dunbar. Dengang Bothwell den 5te Januar 1568 sluttede denne Beretning paa Kjøbenhavns Slot[2], fremhævede han vel, at han var kommen med Fuldmagt ikke blot fra Dronningens Venner, men ogsaa fra Maria Stuart selv, der, trods sit strenge Fangenskab paa Lochleven, skulde have fundet Leilighed til i Eet og Alt at bekræfte, hvad disse havde vedtaget[3], men han opgav dog

---

[1] Afin que le Roy de Dannemarck et le Conseil de son royaume puissent mieulx et plus clairement congnoistre les meschancetez et trahisons des mes accusateurs, cy-dessous nommez, j'ay, le plus sommairement qu'il m'a esté possible, comprins et véritablement déclairé les causes des troubles et esmotions advenues, desquelles eux seulz sont les principaulx autheurs et commencement, depuis l'an 1559 jusques aujourd'huy.

[2] A Copenhaguen, la veille des Roys. M. D. LXVIII.

[3] Mais, pour plus grande seureté, je feiz tant que j'en euz son advis, qui estoit qu'elle trouvoit fort bon tous ce que les Seigneurs m'avoyent

endnu kun som Formaalet for sit Ærinde til Kong Frederik den Anden, at han i Almindelighed skulde bede denne om Hjælp i Raad og Daad[1]. Men da han faa Dage efter saa sig som Fange indenfor Malmøhuus's Mure, gik han et Skridt videre. Han tilføiede nu en mindre Skrivelse, hvori han ikke lod det beroe ved overhoved at gjentage, at han var kommen for at bede om Hjælp til Lands og Vands, men særligen tilføiede, at det var ham paalagt til Gjengjæld at tilbyde Kongen Orkn- og Hetlandsøerne[2]; naar kun Kongen og hans Rigsraader selv vilde angive, hvorledes de vilde have Sikkerhedsbreve udfærdigede med Hensyn til disse Øers Overlevering, indestod Jarlen for, at de skulde blive saaledes udfærdigede og forseglede af Dronningen, af ham selv og af det skotske Statsraad[3]. Denne Skrivelse, som Bothwell opsatte den 13de Januar[4], gav han tillige med den foregaaende samme Dag paa Malmøhuus til den franske Gesandt, Charles Dancay, der ogsaa der maa have besøgt ham, og denne har bemærket,

---

conseillé, me pryant d'effectuer le tout le plus diligentement qu'il me seroit possible.

[1] Estimans pour vray que cecy pourrait induyre le dict Roy a me donner son bon conseil, secours, ayde et faveur, et, pour l'obtenir plus facilement, je luy debvois présenter mon service et tout ce qui estoit en ma puissance.

[2] Premièrement, que je debvois demander à Sa Majesté de Dannemarck, comme allié et confédére de la dicte Royne, ayde, faveur et assistance, tant de gens de guerre que de navires, pour la délivrer de la captivité où elle est. Item, pour les fraiz qui y pourroyent estre faicts, que je fisse offre à Sa Majesté de rendre les isles de Orquenay et de Schetland, libres et quittes, sans aulcun empeschement, à la couronne de Dannemarck et de Norvègue, comme ils avoyent cy-devant quelque temps esté.

[3] Et je prometz en bonne foy que les dictes lettres seront scellées de la Royne, de moy et du Conseil du royaume d'Escosse, et signées de chascun de nous, de noz propres mains.

[4] De Malmoë, le XIIIe de Janvier 1568.

at han tre Dage senere, den 16de Januar 1568, i Helsingborg havde Leilighed til at overrække dem til Peder Oxe og Johan Friis [1].

Hvad enten Tilbudet af Orkn- og Hetlandsøerne, som Bothwell nu fremsatte, virkelig har været den skotske Dronnings og det skotske Statsraads »Hensigt og endelige Villie« [2], eller kun en Reminiscents fra den Tid, da Bothwell fulgte Forhandlingerne i det skotske Statsraad, har ladet ham paa Malmøhuus gribe Tanken derom som det sidste Redningsmiddel, kunde han gjøre temmelig sikker Regning paa, at han

---

[1] Af Bothwells her nævnte Memoirer haves tvende samtidige Afskrifter. Den ene, der tidligere fandtes paa Drottningholm og, som ommeldt, nu opbevares paa det kongelige Bibliothek i Stockholm, har denne Paategning af Dancay: »Je receus cette instruction au chasteau de Malmeu, le XIIIe jour de janvier, l'an 1568, du sieur Jacques de Boduel, conte de Boduel, duc des isles de Orquenay, mary de la Royne d'Escosse, etc., et l'ay présenté à Helsingbourg au sieur Peter Oxe, présent le sieur Jehan Friz, chancellier, le XVI de janvier. Surquoy je receus d'eux mesmes la response au chasteau de Copenhagen le XXI du dict mois«. Denne Afskrift har altsaa været en Kopi, som Dancay forbeholdt sig, da han i Helsingborg overleverede de originale Memoirer til Peder Oxe. Den blev første Gang trykt af The Bannatyne Club. Den anden samtidige Afskrift, der opbevares blandt Familien d'Esnevals Papirer paa Slottet Pavilly i Normandiet, har Marginalnoter, som efterhaanden med et Par Ord angive Textens Indhold, og slutter med denne Tilføielse: »Le dict conte a luy mesmes écris les annotations qui sont en la marge.« Den er altsaa uden Tvivl fra Bothwell selv bleven sendt til Frankrig, hvor den formodenlig senere for sine Oplysningers Skyld blev overgiven til Baron d'Esneval, Herre til Courcelles, dengang denne i Aaret 1585 gik som fransk Gesandt til Skotland. Denne Afskrift blev først benyttet af Fyrst Labanoff til hans Pièces et Documents relatifs au Comte de Bothwell. Paa nogle faa Varianter nær have dog begge Afskrifter en fuldkomment overeensstemmende Text, der her er citeret efter Aftrykket hos Teulet, Lettres de Marie Stuart. p. 155—189.

[2] L'intention et finale volonté de la dicte Royne et de Messieurs de son Conseil.

for et saadant Tilbud vilde træffe aabnere Øren. Det Skridt, som Christian den Første havde gjort, dengang da han, i Stedet for den Medgift, hvormed hans Datter skulde have været udstyret, pantsatte Orkn- og Hetlandsøerne til Skotland, har ikke bragt denne Konge større Lov i Norges Riges Historie, end han opnaaede i Danmarks ved den Maade, hvorpaa han, for at vælges til Fyrste i Holsteen, ogsaa lod Slesvig knyttes til et fremmed Land. Under Kong Christian den Tredie havde den dansk-norske Regjering allerede begyndt paa den store Række af Forsøg, hvorved man senere frugtesløst søgte at vinde Øerne tilbage [1]. Forgjæves havde Christian den Tredie

[1] Den sidste Bog af Torfæus's *Orcades* (p. 207—228) er kun en Fremstilling »De indefessis potentissimorum Regum Daniæ Norvegiæque studiis jus suum in Orcades adjacentemque Hetlandiam pacifice repetendi«. Under Slutningen af Christian den Fjerdes Regjering, der trods sin egen Trængsel baade med Penge og Mandskab søgte at understøtte Kong Carl den 1ste under Borgerkrigen i England, troede man sig i Danmark saa nær ved Maalet, at der ifølge Torfæus allerede skal have været Spørgsmaal om, hvo af Rigsraaderne der skulde forestaae hine Øer. Under den Søkrig mod England, hvori Kong Frederik den Tredie deeltog i Aarene 1666—67 i Forening med Hollænderne, skal det ligeledes have været paatænkt at lade Viceadmiral Nicolaus Heldt gjøre et Forsøg paa Orknøernes Erobring, og ved Freden i Breda gjordes der derpaa af de danske Gesandter endnu et udtrykkeligt Forbehold om Rettens Bevaring (Samlinger til Danmarks Historie under Kong Frederik den Tredie. Udgivne af P. W. Becker. Kjøbenhavn. 1847—57. II, 152, 195—96, 408). I Slutningen af Aarhundredet kan selve Udgivelsen af Torfæus's *Orcades* betragtes som en Reservation fra den dansk-norske Side, idet Torfæus i Dedikationen af sit Værk lige over for Kong Christian den Femte udtrykkeligen betegner Øerne som »provinciam Tuam«; Kongens Ministre havde i Anledning af den skarpe Maade, hvorpaa Løsningsretten til Øerne hævdes, ikke villet give deres Minde til Værkets Trykning, uden at der i denne Henseende foretoges nogen Forandring, men Christian den Femte havde derefter selv befalet, at »Prætensionerne saa langt fra ikke maatte agtes som forbudne, at Skriftet tvertimod ingenlunde maatte komme for Lyset, med mindre de bleve fuldkommeligen udførte.« (Eriksen, Thormod Torfesens Biographi. Mi-

tilbudt Skotterne at ville udrede den Pengesum, der i sin Tid var bleven lovet som Medgift af hans Farfader; fransk Mægling havde ogsaa bragt ham til at opgive den Tanke, han derefter en Tid lang havde næret om ved en stor Krigsflaade med Magt at sætte sine Fordringer paa Øerne igjennem [1]. Ogsaa Kong Frederik den Anden havde lige fra sin Thronbestigelse, og til den nordiske Syvaarskrig havde fængslet hans Opmærksomhed i andre Retninger, forgjæves fortsat Faderens Underhandlinger med Skotland for at faae Øerne tilbage. Og hvad er da rimeligere end at antage, at Bothwells Tilbud ikke har bidraget mindst til den Mildhed og Omsorg, hvormed den skotske Statsfange nu igjennem flere Aar bliver beskyttet i Danmark? Hvor kunde det være anderledes, end at Kong Frederik og hans Rigsraader jo maatte lytte til et saadant Tilbud, som nu gjordes af en Mand, der selv netop, som hans medbragte Patent udviste, var »Orknøernes Hertug«, som fremsattes i den skotske Dronnings Navn, og som den bestandig fortsatte Partikamp i Skotland vel kunde gjøre til mere end en Drøm

---

nerva for December Maaned 1787. S. 307). Ved Midten af det attende Aarhundrede gjentog endelig Kong Frederik den Femte endnu en Gang Fordringen om Orkn- og Hetlandsøernes Tilbagegivelse (Historisch-genealogische Nachrichten von den vornehmsten Begebenheiten, welche sich an den europäischen Höfen zugetragen. Leipzig. 1741—1752. CXL, 695).

[1] Den franske Minister, Charles Dancay skriver i en Memoire af 12te April 1575 efter at have omtalt sin første Sendelse til Danmark: »Après que j'eus satisfait à cette charge, je retournai en France, où je ne fut longtems, que Marie, Reine Douairière d'Ecosse, mère de la Reine d'Ecosse qui est à present, envoya devers Monseign. le Roi Henri pour l'advertir que le Roi Christiern de Dannemark dressait une grande armée de mer, pour se joindre avec celle de la Reine Marie d'Angleterre, pour l'esperance qu'il avait de recouvrer par ce moyen les isles Orcades et autres terres que les Ecossais tiennent«. Nya Handlingar rörande Skandinaviens Historia. I, 46.

for en Tid, der kun var lidet mere end en Menneskealder fjernet fra Slagdagen, der ved Summerdale (den 7de Juni 1529) endnu engang havde seet Orknøernes forladte nordiske Befolkning som Seirherre over de indtrængte Fremmede fra Skotland? Det bliver vel kun en ubegrundet Gisning, om Bothwell fra det Fjerne kan have øvet nogen Indflydelse paa de Stemplinger til Fordeel for Kong Frederik den Anden, der tilsidst bidroge til, at den skotske Regjering, under hans Ophold i Danmark, en Tid lang endog fængslede hans Efterfølger som Øernes Lehnsherre[1], men det er ikke uden Betydning, at da i Aaret 1570 nogle fremmede Krigsskibe havde viist sig paa Nordkysten af Skotland, vidste Rygtet at melde, at det var Jarlen af Bothwell, der nu kom tilbage[2], eller uden Betydning, at hans Modstandere endnu i det følgende Aar nærede Frygt for, at Maria Stuart fra sit Fængsel i England vilde finde Leilighed til at udfærdige de af Bothwell lovede Sikkerhedsbreve[3], og at Frederik den Anden vilde udruste Skibe og Mandskab til Bothwell, for at han kunde tilbagebringe ham de Norges Rige kun med Uret fraskilte Øer[4].

---

1 Dette var Dronningens Halvbroder, Lord Robert Stuart, hvis »dangerous and treasonable practices with Denmark« med ubestemte Ord berøres hos David Balfour, Odal Rights and Feudal Wrongs. p. 62.

2 Les aultres disoient que c'estoit le comte de Boduel qui venoit de Danemarc avec quelques gens qu'il avoit ramassez. La Motte Fénélons Beretning til Kong Carl den Niende og Catharina af Medici af 27de Marts 1570, i Correspondance diplomatique de la Motte Fénélon. III, 98.

3 Lettres of favour from the Kynges moder to this king that the mordorer Bothwell be not delivered to be punished, with sum promes of kyndnes to hym thairfore of the yles of Orknay and Schetland. Thomas Buchanans Brev til Cecil, dateret fra Kjøbenhavn den 19de Januar 1571 og efter the State paper Office meddeelt hos Ellis, Latter years of James Hepburn. p. 13.

4 Ceulx cy avoient eu adviz que le roy de Dannemark estoit après à accomoder le comte de Boudouel de quelque nombre d'hommes et

Den skotske Regjering har dog ikke ladet det mangle paa gjentagne Forsøg paa at faae Kong Frederik den Anden til at opgive Bothwell. Medens William Stuart i Slutningen af Aaret 1567 opholdt sig i Danmark som Overbringer af Murrays første Fordring om at faae Bothwell udleveret, var i Skotland det Parlament sammentraadt, der i Eet og Alt skulde bekræfte den nye Regjerings Forholdsregler og forlange Katholicismen aldeles afskaffet; den bortdragne Jarl og de andre endnu ikke paagrebne Mænd, der med ham gjaldt for Medskyldige i Darnleys Død, havde været stevnede til at møde for Parlamentet, og dette havde derpaa den 20de December 1567 dømt den udeblivende Bothwell fra Adelskab, Ære, Liv og Gods[1]. Da William Stuart i Begyndelsen af Aaret 1568 var kommen tilbage fra Danmark med uforrettet Sag, optoges denne nu af Murray med forøget Iver. Murray henvendte sig baade til Dronning Elisabeth i England, der altid havde viist sig som en Fjende af Bothwell, og til Kong Carl den Niende i Frankrig med Anmodninger om, at de vilde understøtte den skotske Regjerings Andragende hos Kongen af Danmark. Elisabeth efterkom villig denne Opfordring: hun tilskrev i denne Anledning Frederik den Anden fra Westminster den 30te Marts og senere atter fra Greenwich den 4de Mai 1568; medens hun med sit kongelige Ord vilde indestaae for, at Bothwell, hvis han blev udleveret fra Danmark, skulde faae

---

de vaysseaulx, pour faire une descente en Escose, et que le dict Boudouel luy promettoit de luy mettre entre les mains les Orcades, mais cella n'a pas continué, dont ceulx cy n'ent sont plus en payne. La Motte Fénélons Beretning til Kong Carl den Niende af 6te Marts 1571, i Correspondance de Bertrand de Salignac de la Motte Fénélon. IV, 8.

[1] Parlamentsdommen i Acts of the Parliaments of Scotland. Edinburgh. 1814—1844. fol. III, 5. Jvfr. Andersons Collections. IV, 152.

sin Sag paany paakjendt i Skotland i Overeensstemmelse med Ret og Upartiskhed, fremhævede hun især, hvorledes Darnley havde været hendes egen Slægtning, og hvorledes det her gjaldt alle Monarkers Sag, hvis Majestæt efter en høiere Lov og Guds egen Villie altid burde være hellig og aldrig krænkes ustraffet[1]. Derimod var Murray ikke saa heldig i Frankrig; trods de meest levende Forestillinger af en af hans Agenter lykkedes det ikke her at lede Carl den Niende eller Catharina af Medici i den samme Retning; det var saa langt fra, at Dancay, saaledes som man havde udbedt sig, blev instrueret til at understøtte den skotske Regjerings Andragende[2], at den franske Konge, til hvem Bothwell saa bønfaldende havde henvendt sig fra Kjøbenhavns Slot, tvertimod paalagde sin Minister i Danmark at modarbeide Jarlens Udlevering. Under disse Forhold ansaa man det i Skotland for hensigtsmæssigst, om

[1] Det hedder i det andet af hine Breve fra Elisabeth, der begge findes i Geheimearkivet, og hvoraf det her nævnte først blev trykt af Bergenhammer (S. 324): »Hoc facinus privati in principem, subditi in suum dominum, re exsecrabile, exemplo intolerabile plane existit, cunctis quidem hominibus, præcipue vero regibus, quorum majestatem ratio vult et Deus ipse sacrosanctam esse jubet«. Denne Opfattelse af Majestætens Hellighed blev paa et senere Tidspunkt dog ikke fastholdt af Elisabeth, da hun i Aaret 1587 til Frederik den Anden stilede det Brev angaaende Maria Stuarts Henrettelse, der efter Originalen i Geheimearkivet er meddeelt i Nye danske Magazin. IV, 268—69, ja den opgaves egentlig allerede et Par Uger senere, da en Fiskerbaad over Solway Bugten havde ført Skotlands flygtende Dronning til Kysten af Cumberland. Men da Elisabeth skrev sit Brev i Greenwich den 4de Mai 1568, hvori den skotske Dronning endnu faaer Navn af hendes kjæreste Søster (sororis nostræ charissimæ), stod Maria Stuart, efter Undvigelsen fra Lochleven, endnu i Spidsen for den Hær af hengivne Tilhængere, der først den 13de Mai skulde lide Nederlaget ved Langside.

[2] Memorandum af en unævnt Agent, sendt af Murray til Kongen og Enkedronningen af Frankrig, hos Teulet, Papiers d'État relatifs à l'histoire de l'Écosse. II, 942.

man kunde overdrage Sagens Gjennemførelse til en Skotte, for hvem man forudsatte personlig Gunst hos Kong Frederik den Anden, og en saadan troede man at have fundet i Kaptain John Clark eller, som han i Danmark blev kaldt, Kaptain Johannes Clark. Ved Begyndelsen af den nordiske Syvaarskrig havde denne skotske Adelsmand begivet sig til Danmark med Anbefalinger baade fra Dronning Maria Stuart og fra Dronning Elisabeth og var her bleven ansat i Hæren[1]; han havde derpaa under Krigen gjort Frederik den Anden god Tjeneste[2] og var i Aaret 1567 bleven sendt ud af Landet for i Frankrig, England eller Skotland at hverve flere Leietropper til den danske Konge[3]. Han havde dengang i denne Anledning først begivet sig til Frankrig, men eftersom han senere har havt Leilighed til at fremstille Sagens Gang, var det paa Grund af den anden Religionskrigs nær forestaaende Udbrud ikke lykkedes at hverve tilstrækkelig mange Krigsfolk i dette Land, derimod havde han i Skotland fundet, hvad han

---

[1] Hans Bestalling som Ritmester for 206 skotske Ryttere, udstedt i Bordesholm den 15de Januar 1564, findes i Geheimearkivet.

[2] Hos Resen, der nævner ham som »en fornem skotsk Capitein Johannes Clarich, en vellærd, velbereyst, vidt forfaren oc tapfer Krigsmand, som i Begyndelsén bleff fra Engeland her ind forskrefven«, lægges det ham dog til Last, at han i Aaret 1565, medens han skulde ligge i Varbjerg, med sin Lieutenant David Stuart og den bedste Deel af Mandskabet egenraadig begav sig ned til Daniel Rantzau i Halmstad, idet Svenskerne under denne hans Fraværelse uformodet beleirede og efter en blodig Storm indtoge Slottet. Kong Frederichs den Andens Krønicke. S. 131, 261.

[3] Han havde paataget sig at hverve »vier feindlein hackenschützen, jedes drittehalb hundert starck«. Frederik den Andens Bestalling, udstedt i Frederiksborg den 2den Marts 1567, i Geheimearkivet. Kongen, der her nævner Clark som »den erbare vnd manhafften vnsern Obristen«, anbefalede Dagen efter i en Skrivelse til Maria Stuart (Calendar of State Papers. Foreign Series. 1566—68. p. 184) Clark til velvillig Understøttelse fra Dronningens Side.

søgte, og ogsaa nylig bragt de af ham hvervede Krigsfolk til Danmark. Det var under dette hans Ophold i Skotland, at Sammensværgelsen imod Bothwell kom til Udbrud, og Clark havde dengang ikke taget i Betænkning at slutte sig til Opstanden; et Øienvidne, der har beskrevet Lordernes Tog fra Edinburgh i Natten mellem den 15de og 16de Mai, nævner saaledes blandt de til Carberry-Høien uddragne Skarer, der vilde optage Kampen med den fra Dunbar kommende Bothwell, udtrykkelig ogsaa Kaptain Clark og de af ham dengang antagne Krigsfolk [1]; Clark havde derefter ligeledes den 17de Juni med den samme Iver ladet det være sig magtpaaliggende paa Søen at tilfangetage William Blacater, den af Bothwells Fortrolige, der først blev henrettet som Jarlens Medskyldige [2]. Da Kaptain Clark i Efteraaret med sine Krigsfolk endelig drog bort til Danmark, havde den nye skotske Regjering, som han havde forpligtet sig saa meget, medgivet ham en Skrivelse til Frederik den Anden, der fortier hans Deeltagelse i Kampen mod Bothwell, men undskylder hans langvarige Udeblivelse

---

[1] And Captain Clark with sa many as he had luftit on his awin expense, in deliberation to pass thairefter in Danmark to the nommer of fourscoir of men or thairby. John Beatons Brev, dateret Edinburgh den 17de Juni 1567, hos Laing, History of Scotland. II, 110.

[2] William Blacader capitane, suspectit lykwise for the said slauchter, wes takin be capitane John Clerk, servand to the king of Denmark, quha come heir to raise men of weir, vpoun the sey, quhen he wes fleand away. Diurnal of remarkable Occurrents. p. 115. Cappitaine Blakkarton a été priz sur la mer par le cappitaine Clerque. Den samtidige franske Krigsmands Beretning om Begivenhederne fra den 7de til den 15de Juni 1567, hos Teulet, Papiers d'État. II, 168. Sir Nicholas Throckmorton, der nævner Clark som »Captain Clerk, which hath so long served in Denmark and served at Newhaven«, taler udførligere om denne hans Bedrift i sit Brev til Dronning Elisabeth, dateret Edinburgh den 18de Juli 1567, hos Robertson, History of Scotland. II, 311.

som en Følge af, at netop denne tidligere skulde have lagt hans Hverving Hindringer i Veien, ligesom man ikke heller dengang vidste i bedre Hænder end hans at overgive et Hverv, hvorved det blev ham paalagt baade paa en passende Maade at fremstille Aarsagerne til Lordernes Opstand og Dronningens Fængsling for den danske Konge og tillige at gjøre denne Forslag om et Forbund mellem Rigerne mod den, som det dengang syntes, den evangeliske Sag fra Papisterne nær truende Fare [1]. Da den ivrige Presbyterianer var kommen tilbage til Danmark, havde han ikke ladet det beroe med at meddele disse Fremstillinger og Forslag i den skotske Regjerings Navn, men han havde tillige i sit eget tilføiet en Memoire [2], der ikke blot fremstiller det som en utvivlsom Kjendsgjerning, at der, ved Albas Ankomst til Nederlandene, var indgaaet en Sammensværgelse mod de Evangeliskes fælleds Sag af Paven, de fornemste italienske Fyrster, Keiseren, Kongen af Spanien og Hertugerne af Savoyen og Baiern, men hvori Clark ogsaa fremhæver, at han under et Besøg i Nederlandene, som han ogsaa havde gjæstet under sin Fraværelse, havde havt Leilighed til at overbevise sig om, at Danmark nu først og fremmest vilde blive rammet af de Sammensvorne [3]; der forestod

---

[1] Til Murrays for den tilbagevendende Clark i Jacob den Sjettes Navn skrevne Anbefalingsbrev, der er dateret fra Stirling-Castle den 25de August 1567 og findes i Geheimearkivet, knytter sig sammesteds en »Brevis declaratio eorum, quæ Illustrissimus Dominus Vicerex et Consiliarii Regni Scotiæ Serenissimo et potentissimo principi Frederico IIo, Danorum etc. Regi, et sui Regni consiliariis per nobilem virum Joannem Clarck Scotum, eius Mis. Capitaneum, significari voluerunt.«

[2] Monita quædam privata dicti capitanei Clarck, i Geheimearkivet.

[3] Præterea postrema mea in Belgium profectione ego omnes fere incolas tantopere a Serenissimo Danorum Rege alienatos reperi, et tam aperte de impedimentis et incommodis, quæ in huiusce baltici maris angustiis hoc bello perpessi sunt, conquerebantur, ut maxime metuam, ne Hi-

derfor de Evangeliske en almindelig Ruin, dersom Enhver kun vilde sørge for sig selv, hvorimod Kongen ved nu at stille sig i Spidsen for dem alle vilde kunne danne et kirkeligt Forbund, hvortil Verden lige siden Frelserens Dage ikke havde kjendt Mage[1]. Vistnok havde den danske Konge, da han derpaa den 1ste Oktober 1567 fra Kjøbenhavn tilstillede den skotske Regjering Svar paa disse Forslag, temmelig koldt afviist Tanken om et saadant almindeligt Forbund mod Papisterne, overbeviist, som han var, om, at Gud nok vilde vide at beskytte sin Kirke imod uretfærdig Vold, og idet han iøvrigt forsikkrede om sin egen uforanderlige Bestandighed for Evangeliets Sag[2], men i det samme Svar havde han derimod baade med Velvillie modtaget den skotske Regjerings Undskyldning for Clarks Udeblivelse og selv saaledes anerkjendt dennes prøvede Tapperhed og Paalidelighed, at hans Landsmænd ikke troede at kunne finde nogen dygtigere Talsmand for Forfølgelsen mod Bothwell, end naar de nu atter i denne Sag kaarede Clark til deres Fuldmægtig. Murray fremdrev igjen Sagen med sin sædvanlige Energi. Den 16de Juli 1568 tilskrev han Kong Frederik den Anden en indstændig Anmodning om at tillade, at Kaptain Clark maatte gjøre en kort Reise tilbage til Skotland, for at man der mundtlig kunde træffe Aftale med

---

spani initium istius nefariæ conjurationis potius ab ejusdem Majestate quam a quovis alio faciant. Monita quædam privata dicti Capitanei Clarck, i Geheimearkivet.

[1] Futurus enim ille est caput et dux talis actionis, quæ omnium, quæ ab adventu salvatoris nostri Jhesu Christi tentatæ sunt, erit maxime memorabilis. Clarks anførte Memoire i Geheimearkivet.

[2] Etenim nos in professione doctrinæ cælestis, quæ nobis a Domino parente nostro tradita est, et quæ Domini beneficio in ecclesiis et scholis Regnorum nostrorum viget, perpetuo perseveraturi sumus. Kong Frederik den Andens Skrivelse af 1ste Oktober 1567, i Geheimearkivet.

ham om en Sag af den største Vigtighed[1], og førend den danske Konge endnu havde kunnet opfylde denne Begjæring, ilede Murray derpaa med den 21de August at udfærdige en Fuldmagt for Clark til at lade Bothwell henrette i Danmark, idet han paa samme Tid atter tilskrev Kong Frederik den Anden for at gjøre ham opmærksom paa, at efter Retsvæsenet i Skotland havde den Parlamentsakt, der den 20de December 1567 havde dømt Bothwell, en urokkelig Lovs Kraft, og at det derfor vistnok var langt at foretrække, at Bothwell nu maatte kunne komme til at lide sin Straf i Skotland selv, men da han dog ikke kunde miskjende, at man, imedens Nordsøen endnu var saa opfyldt af Kapere, ei med Sikkerhed vilde kunne faae ham oversendt uden med en saadan væbnet Søstyrke, hvorover man nu ikke let kunde raade[2], vilde han indskrænke sig til at fordre ham overgiven i Clarks Hænder, for at denne derpaa kunde lade Jarlens Hoved afhugge og i det Mindste oversende dette til Udstilling paa det Sted, hvor Misgjerningen var begaaet[3]. For at sikkre sig den danske Konges Indvilli-

---

1 Rem nobis gratissimam Tua Serenitas factura est, si, remisso ad breve tempus militari, quo est ille jamdiu obstrictus, sacramento, veniam largiri velit in Scotiam transmittendi et nobiscum, qui hoc a Serenitate Tua vehementer contendimus, colloquendi. Murrays Skrivelse i den umyndige Kong Jacob den Sjettes Navn, dateret fra Stirling-Castle den 16de Juli 1568, i Geheimearkivet.

2 Verum quum per sævitiam bellorum, quibus vicina regna atque adeo universus fere Christianus orbis conflictatur, mare a piratis obsessum sit, satis tutum non videbatur illum mari committere sine valenti navium et strenuorum militum comitatu, ut in Scotiam sine periculo transportari posset. Murrays i Jacob den Sjettes Navn udfærdigede Skrivelse er dateret fra Edinburgh den 21de August 1568 og blev først efter Originalen i Geheimearkivet trykt hos Bergenhammer. S. 328—333.

3 Quam ob causam igitur Serenitatem Tuam maxime rogamus, ut illum eidem capitaneo ad extremum supplicium dedi curet, utque is abscis-

gelse havde Murray derhos, uagtet Skotlands egne Uroligheder kunde synes at fraraade det, med stor Imødekommen tilladt Axel Wiffert til Næs, en anden af Frederiks Hververe, at samle to tusinde nye Leietropper for dennes Krigstjeneste, og denne Adelsmand troede derfor ogsaa den samme Dag, hvorpaa Murray selv tilskrev Frederik den Anden, ligeledes at burde tilskrive Kongen, at han havde fundet Skotlændernes »Skrig« mod Bothwell saadant, at han underdanigst vovede at anmode Kongen om at opfylde deres Begjæring[1]. Med Parlamentets Dom over Bothwell, der i det herskende Parties Tanke overflødigen afgav det fra dansk Side i det forrige Aar fordrede Beviis, og med Murrays og Wifferts Skrivelser til Frederik den Anden afreiste en anden adelig Skotlænder, der ogsaa var indtraadt i Kongens Krigstjeneste, Gawin Elphinstone, den følgende Dag fra Edinburgh[2], men Murray gav sig dog endnu ikke Ro; ogsaa da Axel Wiffert efter fuldendt Hverv nogle Dage senere selv fulgte efter Elphinstone til Danmark, medgav han ham den 26de August et nyt Brev til Frederik den Anden, hvori Murray atter forestiller denne, at naar Bothwell ikke sikkert kunde overbringes til Skotland, maatte Kongen dog i det Mindste ikke taale, at »denne efter

sum a cervicibus parricidæ caput ad nos in Scotiam transmittat, quod, pro more, palo præfixum, in loco, quo cædes perpetrata est, defigendum curemus. Sammesteds.

[1] Do ist Mein gants vnderthenigst vnd demuethiges bitt Euer Kon: Mat: wolle Innen solches gnedigst zulassen vnd vergunnen. Axel Wifferts Brev til Frederik den Anden, geschreben zu Edinburg jn Schottlandt am 21 tag Augusti 1568, i Geheimearkivet.

[2] Vpoun the xxij day of the said moneth of August thair wes ane commissioun send be my lord regent, with ane gentilman callit Gawin Elphingstoun, to the King of Denmark. A Diurnal of remarkable Occurrents. p. 137.

guddommelige og menneskelige Love fordømte Røver« ogsaa i Danmark undgik sin fortjente Straf[1].

Da Kaptain John Clark i Oktober kunde fremstille sig i Roskilde med den eiendommelige Fuldmagt, der var bleven ham tilstillet fra den skotske Regjering, havde Frederik den Anden imidlertid faaet forøget Opfordring til ikke at rette sig efter en saa besynderlig Begjæring. Forudseende, at den skotske Regjering ikke vilde lade Sagen beroe, havde Kongen nemlig forinden henvendt sig til andre Fyrster; han havde for disse fremstillet, hvor vanskelig og betænkelig en fuldstændig Tilfredsstillelse af den skotske Regjering maatte synes ham af Hensyn til hans egen Jurisdiktion og Overhøihed, paa Grund af hans nære Slægtskab med den skotske Dronning, af Omsorg for hans kongelige Reputation og i Betragtning af den Uro og hele usikkre Tilstand, hvori Tingene i Skotland endnu befandt sig, og han havde derefter endt med at bede om, at »andre kristelige Øvrigheder« nu vilde komme ham til Hjælp med deres oplyste Raad. Disse saaledes tilskrevne Fyrster havde nu vel principielt skudt Sagen fra sig, yttrende sig paa en høflig, næsten ironisk klingende Maade, overbeviste om, at den danske Konge og det danske Rigsraad med deres »høitbegavede Forstand« selv bedst maatte kunne vide at raade i en saadan Sag; men for saa vidt de raadspurgte Fyrster dog subsidiært indlode sig paa selve Spørgsmaalet, hvorom Kongen af Danmark imødesaa deres Yttringer, havde kun een af dem

---

[1] Ut divina humanaque sententia damnatus latro aut tuto in Scotiam transportetur, aut meritas in Dania poenas luat, suppliciumque de eo sumatur ab iis, quorum fidei sententiæ a senatu latæ exsecutio a nobis mandata est. Ogsaa dette Brev fra Murray, dateret Edinburgh den 26de August 1568 og udstedt i Jacob den Sjettes Navn, blev først trykt af Bergenhammer. S. 325—328.

udtalt sig nogenlunde bestemt for at opfylde den skotske Regjerings Ønske. Dette var Frederik den Andens Svoger, Kurfyrst August af Sachsen; Kurfyrsten havde fremhævet, at en saadan »Remission« af Forbrydere allerede var fastsat mellem ham paa den ene Side og Keiseren og Kronen Bøhmen paa den anden, og han fandt i dette Tilfælde en saadan saa meget mindre betænkelig for Kongen, naar Jarlen af Bothwell, som det var blevet meldt, tidligere under den nordiske Krig havde været denne imod og derimod i Skotland begunstiget den svenske Konge [1]. Kongens Farbroder, Hertug Adolph af Slesvig og Holsteen, Hertug Julius af Brunsvig-Wolfenbüttel og Hertug Ulrich af Meklenborg havde derimod meent, at Hensynet til den kongelige Jurisdiktion maatte fordre, at Sagen kun kunde føres i Kongens egne Riger, for upartiske Dommere og ved Advokater for begge Parter, den samme Anskuelse, som Kongen allerede i det forrige Aar havde gjort gjældende i sit Svar til den skotske Regjering [2]. Den anden af Kongens dalevende Farbrødre, Hertug Hans den Ældre af Slesvig og Holsteen, havde vel formanet Frederik den Anden til at undgaae at støde Skotland og England, der hidtil under Kongens Krig med Sverrig havde viist sig som velsindede Naboer, men han havde dog kun opmuntret ham til at see

---

[1] Vnd weil wir den auch aus Euer kon. Wirden hieuorigen an vns ergangenen schriefften vornehmmen, dass der Graff Euer Kon. W. in werendem Schwedischen Kriege fast zu wieder gewesen, vnd nicht alleine Euer Kon. W. in der bey Schottlandt gesuchten nachbarlich hulffe vnd beistand gehindert, dem Könige zu Schweden aber alle fürderung erzeigt. Kurfyrst August af Sachsens Skrivelse, dateret Dresden den 1ste September 1568, i Geheimearkivet.

[2] Skrivelserne fra Hertug Adolph af Slesvig og Holsteen, Hertug Julius af Brunsvig-Wolfenbüttel og Hertug Ulrich af Meklenborg, daterede fra Gottorp den 27de August 1568, fra Wolfenbüttel den 11te September 1568, og fra Wismar den 19de September 1568, alle i Geheimearkivet.

Tiden an, der vilde bringe de bedste Raad, og til derfor lige over for den skotske Regjerings Paatrængen som en passende Undskyldning at nævne Optagelse af de dengang aabnede Fredsunderhandlinger; Kongen vilde da maaskee i Fremtiden ogsaa kunne faae Leilighed til at virke noget for den ulykkelige skotske Dronning, om ikke til hendes fuldkomne Gjenindsættelse i Regjeringen, saa dog i det Mindste til, at hun fik en anselig »Livgeding«[1], thi hvad de ved denne Sag fremfor Alt maatte mindes, var deres nære Slægtskab med Dronningen, hidrørende fra deres fælleds Stamfader, Kong Christian den Første[2]. Med saadanne Yttringer stod den Fordring i fuldkommen Strid, der nu, uden videre Anstand, kun i Henhold til den i Skotland afsagte Dom, vilde have Bothwell henrettet i Danmark; efter dem behøvede Kongen ikke længer at frygte for sin Anseelse hos fyrstelige Venner og Frænder, fordi han ikke vilde gaae ind paa hos sig at lade Bothwells Hoved falde for en Fremmeds Haand.

Men skjønt altsaa Clarks Fuldmagt, for saa vidt han i Danmark skulde have ladet Jarlen henrette, ikke kunde fyldestgjøres, blev den dog i en anden Henseende ikke uden Frugt. Det er blevet anført, at da Bothwell i Bergen skiltes fra sit

---

[1] Wo E. Ko. W. vnter solcher handlung was gutes zu erledigung der Khonigin, vnd wo nicht zu der vullenkhomenen Khoniglichen Regierung, jedoch vff ein stadtlich leibgedings gelegenheit werden vor sich vnd durch andere befurdern khonnen, Die wollen an Ihrem muglichen vleisse, wie wir dann E. Ko. W. darzu ohne das woll geneigt wissen, nicht erwinden lassen. Skrivelse fra Hertug Hans den Ældre, affattet »in abwesen unserer rethe« og dateret »uff vnserm hausse Hansburgk den 25 Aug. 1568«, i Geheimearkivet.

[2] Fürnemblich aber die nahe Bluttsverwandtniss der Khoniginn von vnserm loblichen Grossvattern Khonig Christian, Christmilter gedechtniss, dem Ersten, herrurendt. Skrivelsen fra Hertug Hans den Ældre, i Geheimearkivet.

Følge, tillodes det ham dog til Danmark at medtage nogle faa af hans Tjenere, og til at forfølge et Par af disse, der i Skotland gjaldt som Medskyldige i Mordet paa Darnley, havde man ogsaa udstrakt den Clark overdragne Bemyndigelse[1]. Hvad den skotske Fuldmægtig opnaaede, kan her siges med hans egne Ord. »Jeg John Clark« — saaledes skrev han i Roskilde den 30te Oktober 1568 —, »Overbefalingsmand over de skotske Hærafdelinger, tilstaaer ved denne min Haandskrift af den ædle og fornemme Herre, Hr. Peder Oxe til Gisselfeld, Danmarks Riges Hofmester, at have modtaget tvende Mænd, nemlig William Murray og Franskmanden Paris, der sigtes som Forrædere og Mordere af Skotternes høisalige Konge Henrik, hvilke fornævnte Mænd jeg forpligter mig til at fremstille for det skotske Riges Dommere, for at faae deres Sag undersøgt og dem straffede, dersom de have Brøde og Skyld, og til at sætte i Frihed, dersom de frikjendes, dog saaledes, at der tilstaaes dem en Tid af en Maaned til at paakalde de Venner eller Frænder, som de maatte have, og som kunde eller vilde rense dem for den Beskyldning, der hviler paa dem; og at dette skal være fast og sikkert, har jeg her villet bekræfte med mit Familiesegl«[2]. Ligesom den her nævnte William

[1] Dantes, concedentes et committentes illi nostram plenam potestatem, speciale mandatum, expressum præceptum et onerationem, memoratum Jacobum olim Comitem de Boithuile, Paridem Gallum et alios de dicto crudeli murthiro delatos et convictos de manibus talium, cum quibus præsentialiter detenti sunt, recipiendi. Den skotske Fuldmagt for Kaptain Clark i Geheimearkivet.

[2] Da dette mærkelige Aktstykke hidtil ikke har været trykt, meddeles det her efter den samtidige Afskrift i Geheimearkivet: »Ego Johannes Klarck, Scoticorum cohortium supremus Capitaneus, profiteor hoc meo chirographo accepisse me a Nobili ac præstanti Dño, D. Petro Oxe de Gislefeldt, Regni Danici Magistro Curiæ, duos viros, utpote Vilhelmum Murranum et Paridem Gallum, qui dicuntur proditores necnon inter-

Murray ogsaa var en af de Mænd, der ved den skotske Parlamentsakt af 20de December 1567 dømmes som Bothwells Medskyldige [1], saaledes kan der ikke heller være nogen Tvivl om, at vi her i Franskmanden Paris gjenfinde hiin Nicolas Hubert, kaldet Paris, efter hvem Maria Stuarts Modstandere, ligesom et dræbende Testament, nu snart kunde fremlægge hine Forklaringer, der ved Siden af de Dronningen selv tillagte Breve og Sonnetter skulde blive, saa fordærvelige for hende og ogsaa efter hendes Død, under den Tvist om hendes Minde, der nu snart har varet i tre Aarhundreder, have afgivet en Hovedgrund for at tilskrive hende Andeel i Darnleys Mord. Et Hovedstridspunkt i denne Tvist har det Spørgsmaal været, naar Paris kunde antages at være kommen i den nye Regjerings Hænder [2]; men medens dette Spørgsmaal nu er

fectores Sereniss: Regis Scotorum piiss: memoriæ Henrici etc., quos præfatos me obligo sisturum coram judices Regni Scotici, ibi examinandos ac puniendos, si sontes reique fuerint, liberosque pronunciatos demissurum, hac tamen lege, ut eis concedetur (sic) tempus unius mensis, amicos ac propinquos suos sollicitandos (sic), si quos habuerint, qui eos de crimine, quo sunt inusti, purgare possint aut velint. Hæc ita firma atque vera esse, sigillo meo proprio atque natiuo muniendum volui. Datum Roschildiæ 30 Octobris, A°. 1568.» Den her anførte Skrivelse — hvormed det staaer i den bedste Samklang, at Clark, som nylig oplyst paa et andet Sted, i en Skrivelse fra Roskilde af 20de November 1568 ogsaa selv har kunnet melde Cecil Udleveringen af »begge Bothwells Tjenere« (Calendar of State Papers. Foreign Series. 1566—68. p. 575) — viser bedst, med hvor stor Uret man tidligere har paastaaet, at »de Papirer, som findes her i Geheimearkivet, indeholde iøvrigt ikke Noget, som kan give mindste Oplysning i Marias Historie« (Bergenhammer. S. 226). Kun Mangel paa dybere Kjendskab til det, hvorpaa det ved Kritiken af Maria Stuarts Historie egentlig kommer an, kan have overseet Betydningen af et Bidrag som det nærværende.

[1] The Acts of the Parliaments in Scotland. III, 5. Jvfr. Andersons Collections. IV, 152.

[2] »*When* Paris was first seized by the rebels, does not appear«, hedder det hos Whitaker, og dette Moment, hvorpaa han lægger saa megen

løst ved det her fremdragne Aktstykke, bliver Tvisten dog igjen kun næret paa en anden Maade; ligesom nemlig den til Clark ogsaa udleverede William Murray herefter forsvinder aldeles, saaledes bliver det nu en Gaade, hvad man har gjort med Paris i den lange Tid, der forløber, inden han først i Midten af Juni Maaned i det følgende Aar bliver landsat i Leith. Thi at Paris virkelig først paa dette Tidspunkt igjen kom til Syne i Skotland, har i alt Fald Jarlen af Murray selv bevidnet i Efteraaret 1569. Dronning Elisabeth havde dengang fra England skyndsomt sendt Jarlen Bud med Anmodning om at opsætte Paris's Henrettelse, og i Jarlens Undskyldning forekommer da disse Ord: »Med Hensyn til det, som Eders Majestæt skriver om en Paris, en Franskmand, Deeltager med den forrige Jarl James Bothwell i Mordet paa Kongen, min Souveræns Fader, da er det sandt, at den nævnte Paris ankom til Leith ved Midten af sidstforløbne Juni, paa hvilken Tid jeg var langt fraværende i de nordlige Egne af dette Rige«[1].

Vægt, kommer atter igjen i Spørgsmaalet: »*When* then shall we seek for the time of seizing Paris? we cannot find it in the seizure of so many others of the murderers at the Shettland isles«. Mary Queen of Scots vindicated. I, 470, 471. De ældre Forfattere, Keith, Tytler, Guthrie, Gilbert Stuart, tænke sig, som Whitaker bemærker, kun urigtigen Paris hensiddende i Fængsel over to Aar, førend hans Forklaringer afgaves; Paris's her oplyste Ophold i Danmark er baade dem og ham aldeles ubekjendt. Agnes Strickland (Lives of the Queens of Scotland. VI, 201) og Wiesener (Marie Stuart et le Comte de Bothwell. p. 183, 483, 495) lade ham vel først senere falde i Murrays Hænder, men Tidspunktet henføres allerede til Januar eller Februar 1568.

[1] »As tho that quhilk your majestie writtes of ane Paris, a Franshman, partaker with Ja. sumtyme E. Bothwele, in the murther of the K. my soverains fader, trew it is, that the said Paris arrivit at Leyth about the middes of June last, I at that time being in the north partes of this realme far distant«. Jarlen af Murrays Brev fra Stirling, den 5te September 1569, hos Laing, History of Scotland. II, 269—270 Hosack, der

Jarlen vedbliver: »Derpaa skete det ved min Tilbagekomst, efter flittig og omhyggelig Examination, og efter lang Tid anvendt derpaa, at han den 16de Dag af sidstafvigte August led Døden efter Lovens Bud, saa at han var henrettet et Tidsrum af syv eller otte Dage førend Modtagelsen af Eders Naades Brev. Ellers skulde Eders Majestæts Opfordring til at opsætte hans Dødsstraf meget villig have været efterkommet, da samme har saa god en Grund. Men jeg forlader mig til, at hans efterladte Vidnesbyrd skal findes saa authentisk, at sammes Troværdighed ikke skal synes tvivlsom enten for Eders Naade eller for dem, der af Naturen have størst Aarsag til for hiint Mord at ønske tilbørlig Straf.« Denne Fortrøstning om, at Paris's efterladte Vidnesbyrd maatte synes Alle authentisk, gik, som bekjendt, ikke senere i Opfyldelse, men hvad man endog nu maatte dømme om hiint navnkundige Vidnesbyrd, afgivet af Paris den 9de og 10de August 1569, da han sad som Fange i Murrays Slot i St. Andrews, synes det i det Mindste, at man ogsaa har udpresset andre Forklaringer af ham. Thi den samme Dag, hvorpaa Paris blev henrettet, maatte ogsaa hiin William Stuart følge ham i Døden, der i det næstforegaaende Aar som Herold havde været sendt til Danmark for at forlange Bothwell udleveret, og som en Hovedbeskyldning, man nu havde fremsat mod Paris's Ulykkesbroder,

---

lægger megen Vægt paa den af mig givne Oplysning om Paris's Udlevering fra Danmark, og som har aftrykt det af mig herom fremdragne, ham meddeelte Aktstykke (Mary Stuart and her Accusers. Preface p. VII og p. 245—246), bemærker ikke uden Grund i Anledning af Murrays her meddeelte Ord om Paris's Ankomst til Leith: »We are not informed, why he was sent away from Edinburgh, where it was usual to bring political offenders to trial, and where all the other murderers of Darnley, without exception, had been tried and executed«.

nævnes udtrykkelig, at denne William Stuart skulde have taget Deel i et Anslag mod Regenten, Jarlen af Murrays Liv [1].

Hvad Bothwell har følt ved at see sine sidste Ledsagere bortrevne til den ham selv truende Elendighed, meldes vel ei udtrykkelig, men Skjæbnen gav dog snart Jarlen Leilighed til at aabenbare sit Sindelag mod den Landsmand, der nu tvende Gange, først i Skotland og saa i Danmark, skjønt han var indtraadt i en fremmed Fyrstes Tjeneste, havde viist sig som hans fjendske Forfølger. Efter at have røgtet sit Ærinde som Fuldmægtig for den skotske Regjering forblev Clark fremdeles i den danske Konges Krigstjeneste, og endnu i Vintren 1569 tilstodes det ham som en Gunstbeviisning at maatte lægge sine Skotter i Vinterkvarteer i Landskrone [2], men om Efteraaret paadrog han sig Kongens uovervindelige Unaade, da han under den nye Beleiring af Varbjerg, der kostede

[1] Den her oftere paaberaabte skotske Dagbog, som først den nyere Tid drog for Lyset, melder: »Upoun the fyft day of August 1569, Williame Stewart, sumtyme lyoun King of armes, being suspectit for airt and pairt of the conspirand of my lord regentis slauchter, and brocht to the castell of Edinburgh out of Dunbartane, and als Paris frencheman, being brocht out of Denmark, and ane of the slayaris of our souerane lordis fader, to the said castell of Edinburgh, wer baith tane owt of the said castell to Sanctandrois, thair to be puneist according to thair demerittis. — Upoun the XV day of the said moneth, Williame Stewart being convictit for witcherie, wes burnt, and the said Paris convictit for ane of the slayaris of the King, wes hangit in Sanctandrois«. Diurnal of remarkable Occurrents. p. 146. Antog man maaskee, at William Stuart under sit Ophold i Danmark af Bothwell og igjennem Paris var bleven vunden for et saadant Anslag?

[2] I Geheimearkivet findes et latinsk Sikkerhedsbrev, undertegnet i Kjøbenhavn den 16de Marts 1569 af Clark i Forening med hans Lieutenant Andrew Armstrong, hvori de takke »pro quo quidem regio erga nos favore«, indestaae for tilbørlig Opførsel mod Indbyggerne og love, uden alt Hensyn til deres Sold, igjen at skulle forlade Fæstningen fri og vel bevaret.

Daniel Rantzau og Frands Brockenhuus Livet, benyttede sig af Kongens Forlegenhed til at fremkomme med Fordring om en ny Kontrakt i Stedet for den tidligere mellem dem oprettede. Han opnaaede dette, men det var ikke nok hermed, Spliden forøgedes ved den Maade, hvorpaa hiin Tids Hærvæsen var ordnet, idet de hvervede Skarers Befalingsmænd maatte staae i Forskud snart for det Ene og snart for det Andet, og der let kunde opstaae Uklarhed angaaende Punkter, som ikke vare tilstrækkelig omhandlede i de givne Bestallinger. Da Kongen ved Slutningen af Krigen skulde til at aftakke den største Deel af de fremmede Krigsfolk, og da ogsaa Clark fremkom med sit Regnskab, fandt Kongen nu den Sum — sytten tusind Daler —, hvorpaa han gjorde Paastand for sine Udlæg, saa opskruet, at Clark, trods daglig fornyede Ansøgninger og Begjæringer, snart mærkede, at han ikke vilde blive betalt; han begjærede da, inden Freden i Stettin endnu var bleven afsluttet, sin Afsked for strax at begive sig ud af Riget, idet han uforsigtigen lod sig forlyde med, at selv om han nu ikke skulde faae sin Betaling i Danmark, skulde han vel paa andre Steder og ad andre Veie søge og opnaae sin Ret. Da han paa denne Maade allerede var falden i Unaade og høiligen mistænkt for at have noget Ondt i Sinde imod Kongen, modtog denne af hans egne Landsmænd Vaaben imod ham. Thi netop paa denne Tid synes den Partistrid, der efter Murrays Død igjen sønderrev Skotland, ogsaa at være forplantet til dets i Danmark tjenende Sønner, idet nu nogle af de skotske Kaptainer her som Forrædere angave ikke blot Kaptain Clark, men ogsaa Alexander Campbell, en Slægtning af Jarlen af Argyle, og Archibald Stuart, en Slægtning af Lordenaf Ochiltree[1].

[1] »Alter e nobilissima comitum Argatheliæ, alter item ex æque nobili Domini de Uchiltre familia«, hedder det i Jarlen af Lennox's Brev til

Kaptain Aikman angav, at Alexander Campbell havde været i de Svenskes Leir og derefter havde forhandlet med nogle af Aikmans Folk om, at de skulde drage til Sverrig, men at han forgjæves gjennem sin Lieutenant Thomas Robinson havde opfordret Clark til i denne Anledning at lade Campbell fængsle og tiltale til Straf. Gawin Elphinstone fremkom til samme Tid med Afskrift af et Brev, som han paastod forhen at have overbragt fra Clark til Jarlen af Murray, og som ikke mindre maatte vække Anstød hos den danske Regjering; Brevet var blevet afsendt til Murray, efter at Efterretningen om Maria Stuarts Undvigélse fra Fængslet i Lochleven var naaet til Danmark, og medens Clark deri bebreidede Jarlen, at han havde givet Dronningen Leilighed til Flugt — eller, som den heftige Calvinist udtrykte sig, at han havde »givet den ubarmhjertige Jesabel altfor megen Frihed, og ikke efter Guds Ords Underviisning gav hende til Hunde at opsluge hendes Kjød og Been« —, havde han derimod understaaet sig til at tilføie en bestemt Opfordring til ei at tillade Axel Wiffert at føre flere Krigsfolk fra Skotland til Frederik den Andens Tjeneste, førend man fra de Danskes Side i det Mindste havde fundet sig i at udlevere den fangne Bothwell, som »de holde for en stor, dyrebar Helligdom«[1]. Kaptain Clark stevnedes til at møde for et

---

Frederik den Anden, dateret Edinburgh den 18de Juli 1570, i Geheimearkivet. Af de i dette Brev nævnte Anklagere kjendes Gawin Elphinstone som den, der i Aaret 1568 havde overbragt Fuldmagten for Clark; Kaptainerne Walter Aikman og Richard Skowgall omtales senere i Aarene 1571 og 1572 for deres Deeltagelse i den fortsatte Partikrig i Skotland, hvor den Sidstnævnte blev dødelig saaret ved Beleiringen af Merchingstown. Diurnal of remarkable Occurrents. p. 137, 238, 258, 262, 263, 294, 296, 297.

[1] Ordene ere tagne af den danske Oversættelse af Clarks Brev til Jarlen af Murray, der i Geheimearkivet er opbevaret ved Siden af en Gjenpart af den latinske Original. I Originalbrevet løde Ordene om Maria

Forhør i Kjøbenhavn, der den 16de Juni blev holdt i Overværelse af Peder Oxe, Johan Friis, Bjørn Andersen til Steenholt — nu Kongens Befalingsmand paa Kjøbenhavns Slot — og af mange andre baade Adelige og Uadelige. Da det udtrykkelig meldes, at de skotske Angivere tidligere i deres Fødeland havde været bekjendte som Tilhængere af Bothwell[1], kunde man fristes til at troe, at det var Jarlen, der fra Malmøhuus først har vidst at sætte dem i Bevægelse, og at han saaledes blev den egentlige Aarsag til Fængslingen af hine skotske Adelsmænd; at Bothwell i alt Fald strax har sluttet sig til Anklagerne, fremgaaer af et Brev til Frederik den Anden, hvori Peder Oxe og Johan Friis den 22de Juni 1570 blandt Andet tilskrive ham saaledes fra Kjøbenhavns Slot: »Saa kom her og til os i Gaar nogle af de skotske Kaptainer og gave tilkjende, hvorledes at den skotske Greve, som sidder fangen paa Malmø, haver havt sit eget Bud her over og befalet at sige os, at han vilde bevise Kaptain Clark tre Skjelmsstykker

Stuart: »Doleo autem Vestra Clementia adeo incircumspecte tantam licentiam isti crudeli Jesabellæ permisisse, et non potius secundum præscriptum verbi Dei carnem ipsius et ossa canibus devoranda præbuisse«; om Bothwell: »Reputant enim eum tanquam reliquias preciosas, existimantque vos eum multo redempturos precio«. Underretning om det mærkelige Brev var strax bleven meddeelt Sir William Drury i Berwick, der den 14de Juli 1568 herfra kunde melde Cecil, at Clarks Opfordring gik ud paa, at det danske Sendebud »should be stayed, until they heard further from him« (Calendar of State Papers. Foreign Series. 1566—68. p. 500).

[1] Walter Aikman karakteriseres i Jarlen af Lennox's Skrivelse af 18de Juli 1570 som »notæ in Gallia rapacitatis et domi omnium scelerum comitis Bothuelii administer«. Ligeledes taler Thomas Buchanan om »delatoribus illis, quos esse audio nonnullos regiæ cædis ministros,« i hans i Geheimearkivet bevarede Skrivelse til Frederik den Anden, dateret Kjøbenhavn den 19de Marts 1571 og først trykt hos Bergenhammer (S. 355).

over, det første han havde gjort imod Eders Kongelige Majestæt, det andet imod Kongen af Frankrig, og det tredie imod Kongen af Skotland, og hvis han ikke det hannem overbevise kunde, da vilde han være den, som han burde at være, hvilket vi ikke havde kunnet undholde at give Eders Kongelige Majestæt tilkjende. Og synes os bedst at være, dog paa Eders Kongelige Majestæts naadigste Behag, at man affærdiger een eller to af de skotske Kaptainer derover til Malmø, hvilket vi ikke dog gjøre ville, førend vi gave det Eders Kongelige Majestæt tilkjende, at de der kunde forhøre, hvormed den Greve, som der sidder fangen, kunde bevise Kaptain Clark sligt Forræderi over«[1]. Kongen billigede i sit Svar, at »I forskikke nogen af de skotske Kaptainer, med nogen af de tydske, over til Malmø til den Greve, der sidder fangen, og af hannem forhøre, hvad han veed Kaptain Clark at beskylde«[2]. Skotske Brevskrivere og skotske Dagbogsforfattere havde i Aaret 1567 været opmærksomme paa den Iver, hvormed den fra Frederik den Anden udsendte Krigsmand, som ovenfor berørt, under Opstanden mod Maria Stuart og Bothwell havde kastet sig ind i Striden med de Kræfter, hvorover han kunde raade, men dette var hidtil blevet aldeles ubekjendt og skjult for Regjeringen i Danmark. Efter Bothwells Forklaring over de Tildragelser,

---

[1] Peder Oxes og Johan Friis's Brev til Frederik den Anden, »schreffuit paa E. M.s Slott Kjøbnehaffn thennd 22 Dag Junij Aar 1570«, i Geheimearkivet. At det i dette Brev i Stedet for »Alexander *Cawall*« burde hedde »Alexander *Campbell*«, og i Stedet for »Capitain *Egmund*« »Capitain *Aikman*«, synes at fremgaae af en Jevnførelse med Jarlen af Lennox's Skrivelse af 18de Juli 1570. Brevet er trykt hos Ryge, Peder Oxes Liv og Levnets Beskrivelse. Kjøbenhavn. 1765. 4°. S. 248–249.

[2] Den i Geheimearkivet opbevarede Koncept til Kongens Svar dateres fra Frederiksborg den 24de Junii A. 70.

der havde ledsaget eller fulgt Katastrophen paa Carberryhøien, kunde man derimod nu til de tvende andre Klageartikler mod Clark ogsaa føie denne tredie, »at han haver brugt Eders Kongelige Majestæts Krigsfolk i Eders Majestæts Bestilling imod Dronningen af Skotland«. En Krigsret, der skulde dømme i Sagen, sammentraadte den 28de Juni paa Kjøbenhavns Slot; den bestod af de tydske Kaptainer Jacob Wins, Jürgen von Schweinitz, Jürgen von Minden og Edward Meffen, og af de skotske Kaptainer Alexander Durham, Richard Skowgall og Lorenzo Cagnioli, af hvilke den sidstnævnte upaatvivlelig var en Broder eller Slægtning til David Riccios italienske Landsmand Timotheo Cagnioli, der i Skotland havde været Maria Stuarts Bankier[1]. Retten vilde foreløbig, indtil Clark havde udtalt sig om de andre Klagepunkter, kun holde sig til det første, eller til hans Forhold lige over for Alexander Campbell, men med Hensyn til dette afgave de syv Kaptainer, som det blev meldt Kongen, en Kjendelse, hvorved de »have samtligen seet for godt og raadet, at vi skulle tage nøiagtig Borgen og Vissen for hannem, saa han ikke undkommer, efterdi han sig saa utroligen imod hans Eed haver skikket og forholdet, og vidste Den Eders Majestæts Forræder var, og ikke vilde Den straffe.« I den Skrivelse, hvori Peder Oxe og Johan Friis saaledes fra Kjøbenhavn tilmelde Kongen Dommens Ud-

[1] Det paa Tydsk affattede og med de syv Kaptainers Segl forsynede Dokument, hvori de udtale deres Kjendelse, er »gegeben zu Coppenhagen Mitwochens post Johannis Baptistæ A° 70« (ɔ: den 28de Juni 1570) og findes i Geheimearkivet. En Alexander Durham, der havde staaet i Darnleys Tjeneste, havde efter dennes Død faaet en Pension af Maria Stuart og havde ogsaa i denne Anledning en Tid lang været fængslet (Laing, History of Scotland. II, 49. Diurnal of remarkable Occurrents. p. 121); ligesom Timotheo Cagnioli, og som endnu i Aaret 1567 tilstedeværende i Skotland, findes Lorenzo Cagnioli omtalt i Joseph Riccios Brev til Joseph Lutyni hos Tytler, History of Scotland. VII, 367.

fald, tilføiede de endnu: »og have vi hannem nu her oppe paa Slottet, indtil han sætter nøiagtig Borgen for sig, hvilken vi vel troer, han skal svarligen kunne fange«[1]. Og forgjæves afgav Clark da ogsaa derefter en udførlig Forklaring, hvori han med Hensyn til de forskjellige Klagepunkter, der efter hans Begjæring vare blevne ham skriftlig meddeelte, vilde undskylde sin Handlemaade[2]; Kongen, der ved Syvaarskrigens Slutning var bleven paafaldende uvillig imod de skotske Krigere[3], gjorde senere saa mange Vanskeligheder, hvergang

---

[1] Peder Oxes og Johan Friis's Skrivelse til Frederik den Anden, »schriffuit paa Eders May:s slott Kiøbnehaffn thend 28 Dag Junij Aar 1570«, i Geheimearkivet. Ogsaa denne Skrivelse er trykt hos Ryge, Peder Oxes Liv og Levnets Beskrivelse. S. 249—250.

[2] Clarks skriftlige Forklaring over de ham den 1ste Juli meddeelte Ankeposter findes i Geheimearkivet. Den gaaer med Hensyn til Aikmans Angivelse væsentlig ud paa, at denne havde ladet den ene Dag hengaae efter den anden, uden at fremstille Vidner, idet Aikman og Campbell, der længe havde været personlige Fjender, efter den Førstnævntes Sigtelse senere vare blevne forligte og havde udvexlet Gaver som Venskabstegn. Det paaankede Brev til Regenten i Skotland vedkjendte Clark sig ligefrem, men han antager, at han ved at skrive det ikke kan have forseet sig, i Betragtning af, at der var givet ham Fuldmagt til at underhandle i Bothwells Sag. I Henseende til det tredie Klagepunkt, eller hans Forhold i Skotland i Aaret 1567, gjorde han gjældende, at Maria Stuart netop forgjæves, da hun paa hiin urolige Tid drog ud fra Edinburgh, havde opfordret ham til at træde i hendes Tjeneste, idet hun i saa Fald vilde sende Frederik den Anden saa mange Penge tilbage, som Clark havde faaet med sig fra Danmark; Oprørerne mod Dronningen »og den Forræder, som lod sig kalde hendes Mand«, havde han derimod vistnok været til Hjælp med gode Raad og Anslag, men ved Carberry havde han dog kun været fulgt af fire Svende, de andre Krigsfolk havde han først antaget tolv Dage derefter, og om Nogen kunde bevise, at han paa denne Tid, da Dronningen blev fangen, havde udgivet eller udlaant af de Penge, der vare ham betroede, »vilde han miste baade Liv og Ære«.

[3] »Mais il a été d'une fort grand rigueur enuers les Ecossais«, skriver Dancay den 2den April 1571 fra Kjøbenhavn til Kong Carl den Niende, og ligeledes: »Combien que durant ceste guerre ilz ayent tres bien

den skotske Regjering eller Dronning Elisabeth ønskede at gaae i Kaution for Clark, at denne Bothwells Avindsmand selv kom til at døe som en Fange i Danmark.

Den franske Minister i Danmark, Charles Dancay har engang bemærket, at han havde bragt i Erfaring, at Jarlen af Murray, der havde tilladt Frederik den Anden at drage Tusinder af Skotter ud af Landet til sin Krigstjeneste, inden sin Død skal have yttret sig høiligen krænket ved den Maade, hvorpaa han til Gjengjæld havde seet alle sine Fordringer om Bothwell skuffede af Kongen [1]. Den 23de Januar 1570 blev Murray, da han red igjennem Linlithgow, Maria Stuarts Fødested, ved høilys Dag skudt fra et Huus af en af den landflygtige Dronnings Tilhængere, James Hamilton af Bothwellhaugh, og først efter en blodig Kamp, og kun ved Dronning Elisabeths nye Understøttelse, lykkedes det Jarlen af Lennox at følge ham som Regent. Da de ved Syvaarskrigens Slutning tilbagevendte Skotter paa denne Tid ikke blot fortalte om Clarks Fangenskab i Danmark, men da det Rygte ogsaa ved dem var kommet i Omløb, at Bothwell nu var bleven sat paa fri Fod [2], følte

fait leur debuoir, neantmoins le Roy de Dannemarck leur est meruelleusement ennemy«. Den franske Minister melder, at Kongen har forbudt Resten af de skotske Bøsseskytter, der dengang stod i Jylland, men omkom af Hunger, at maatte komme over til Sjælland uden Pas, at tre hundrede af dem havde søgt ud af Landet til Tydskland, og at »les aultres esperant trouer nauires au port de Helseigneur pour retourner en Ecosse passèrent à pied quatre grandes lieues de mer sur la glace ou plusieurs d'eux se perdirent«. Skrivelsen haves i Geheimearkivets Kopisamling af Dancays Breve.

[1] J'ay bien entendu que ledict feu Regent d'Ecosse se sentoit grandement offensé de ce que le Roy de Dannemarck ne s'y comportoit aultrement. Dancays Brev til Kong Karl den Niende, dateret den 10de Juni 1570 i Geheimearkivet.

[2] Verum quum nuper præter omnium expectationem audiamus, eum non modo carcere liberatum, sed in bonorum etiam perniciem incumbere,

Lennox, som den myrdede Darnleys Fader, sig kaldet til endnu mere indtrængende end sin Forgænger i denne Anledning atter at henvende sig til den danske Konge. Dronning Elisabeth af England var ikke heller mindre villig til at understøtte ham, end forhen Murray, ved sine tilsvarende Forestillinger hos Frederik den Anden[1], og i begges Navn afskikkedes nu til Frederik den Anden en Gesandt, paa hvis Klogskab, Veltalenhed og hele personlige Anseelse man med Tryghed forlod sig. Det beroer dog kun paa Vildfarelse, naar Resen omtaler denne Sendelse saaledes, at »Dronningen af England og Kongen af Skotland haver ved en anseelig Legation og den navnkundige Herre Georgium Buchananum, sin Hovmester og det skotske Riges Historicum, ladet Kongen besøge«[2], og denne Misforstaaelse er ikke hævet eller bleven mindre, fordi af tvende Forfattere, der i den nyere Tid have dvælet ved Bothwells Fangenskab, den ene, med Forbigaaelse af Fornavnet, indskrænker sig til at lade den skotske Regjering »sende den bekjendte Historieskriver Buchanan, Kong Jacobs Hovmester, som Gesandt til Danmark«[3], eller den anden

et accusatoribus etiam poenas, quas ipse meritus erat, minari«, hedder det i Jarlen af Lennox's Skrivelse til Frederik den Anden, affattet i Jacob den Sjettes Navn og dateret fra Stirling den 26de August 1570, i Geheimearkivet.

1 Jvnfr. Dronning Elisabeths Brev til Frederik den Anden, første Gang trykt hos Laing, History of Scotland. II, 304—305. Clark faaer i Brevet denne Anbefaling: »Intelligat igitur Vestra Serenitas Joannem Clerk præclare hic in Anglia nobis nostrisque diu esse notum, nec vero quicquam umquam in ejus moribus pravum aut fucatum vidisse quemquam, contraque potius ea hominem virtute, fide, integritate cognovimus atque audivimus, ut nulla ratione nos dubitemus, quin ab audacissimo homine, Bodovellio comite, hæc innocenti crimina afficta sint«.

2 Resen, Kong Frederichs den Andens Krønike. S. 261.

3 T. Becker, Adelersborg, i Dansk Folkekalender. Tredie Aargang. S. 53.

derefter nævner Gesandten som »Historieskriveren Thomas Buchanan« [1]. Forholdet er i Virkeligheden dette, at Skotlands navnkundige Historieskriver utvivlsomt hedder George Buchanan, men slet ikke var den, der i Aaret 1570 ankom som Gesandt[2]; denne var derimod en Slægtning af ham, Thomas Buchanan, en i den skotske Reformationshistorie ogsaa høit anseet Mand[3]. Thomas Buchanan ankom til Kjøbenhavn i Efteraaret 1570; trods gjentagne Opfordringer vægrede han sig standhaftig ved, under Frederik den Andens Fraværelse, til nogen Anden at overgive de medbragte Skrivelser fra sin Regjering og fra Elisabeth [4], og efter Kongens Tilbagekomst opnaaede han endelig at stedes for ham selv paa Kjøbenhavns Slot, hvor Buchanan da den 14de December 1570 i en ziirlig latinsk Tale udførlig forklarede Hensigten med sin Sendelse. Med Talent vidste han i dette Foredrag at omtale den forrige Regent, Jarlen af Murrays Drab paa en Maade, som om dette

---

[1] Worsaae, Bothwell's Grav i Faareveile Kirke. Illustreret Tidende. III, 147.

[2] Forvexlingen, der ogsaa findes andetsteds (Wegener, Om Anders Sørensen Vedel. Kjøbenhavn. 1846. 4°. S. 199), er maaskee bleven foranlediget ved det Portræt af George Buchanan, der ved Siden af Copernicus's og andre berømte Mænds hang i Museet paa Uranienborg. Men dette Portræt var kun en Gave fra en af de skotske Gesandter, der i en senere Tid bleve sendte til Danmark, fra Sir Peter Young eller »a Petro Junio«, som Navnet gjengives hos Gassendi, Tychonis Brahei, Equitis Dani, Astronomorum Coryphæi vita. Parisiis. 1654. 4°. p. 123.

[3] Biographiske Oplysninger om Thomas Buchanan, Historieskriverens Brodersøn, findes meddeelte af David Laing i Proceedings of the Society of Antiquaries of Scotland. Vol. IV (1861), part. I, p. 85. Han var Provst (provost) til Kirkhill og døde den 12te April 1599.

[4] Den kongelige Sekretær Elias Eysenbergs tydske Beretning om hans Forhandling med Thomas Buchanan, dateret »Kopenhagen den 26 Nov. 1570«, og Buchanans Skrivelse til Kongen om samme Sag, »Dat. Hafniæ. M. Vestræ. 30 Nouemb. die, anno 1570«, begge i Geheimearkivet.

ikke mindre end Darnleys kunde tillægges eet og samme Parti, som hvis Overhoved han forlangte Bothwell afstraffet eller udleveret[1]. Efter ved dette Foredrag, som han efter Opfordring derpaa afgav skriftlig, at have banet sig Vei for sit Ærinde, søgte den skotske Gesandt senere ved en anden Forestilling at fastholde den danske Regjering i dens Imødekommen. Da der paa denne Tid af det herskende Parti i Skotland og af Elisabeth var blevet givet eller rettere foregjøglet Maria Stuart Udsigt til atter som Dronning at skulle vende tilbage til sit Rige, vidste Buchanan i Overeensstemmelse hermed skarpt at skjelne mellem Maria Stuart, der kun »aldeles blind« var styrtet i Elendigheden, og hendes Forfører, hvis Overfald paa Dronningens Person nu ei længer kunde blive skjult for den danske Regjering; »hiin afskyelige Forræder«, indskærpede Buchanan, »vil aldrig kunne nægte, at han offentlig har øvet Vold mod Skotlands ophøiede Dronning og med Vold trukket hende til Rigets stærkeste, ham overladte Fæstning«, en efter Buchanans Dom uafsonelig Skjændighed, »da hiin hæderfulde og mægtige Fyrstinde, udstyret med Guds største Naadegaver, og for sine udmærkede Dyder og sjeldne Sjæls- og Legems-Fortrin at regne blandt de ypperste Fyrster i Aarhundreder, aldrig vilde være falden, dersom

---

[1] Sed acie victi simile parricidium commiserunt, comite Moraviæ, bonæ memoriæ, Regis avunculo et regni ejus regente interfecto, quale antea commiserunt in Rege trucidando. Denne »Oratio Mag^ci^ et gen^si^ viri Thomæ Buchanani Legati ac Oratoris Scotici coram ipsa Sereniss^a^ Regia M^te^ amplissimisque regni Senatoribus habita Hafniæ die 14 Decembris, die vero 16 hoc scripto exhibita, Anno 1570«, findes ligesom den danske Regjerings Svar af 9de Marts 1571 og Thomas Buchanans yderligere Forestilling af 19de Marts 1571 i Geheimearkivet, hvorefter disse Aktstykker første Gang bleve trykte hos Bergenhammer. S. 333—359.

hine Egenskaber ikke vare blevne fordærvede og ødelagte af hiint Uhyre i Naturen ved hans Fortryllelser, Elskovsdrikke, Forhexelser, Trolddom og øvrige onde Kunster«[1]. Inden Buchanan forlod Kjøbenhavn, havde han da ogsaa opnaaet, at man her havde imødekommet den skotske Regjering nærmere end nogensinde. Thi vel havde man nu atter mindet om Bothwells tidligere Frifindelse af Skotterne selv og igjen henviist disse til det forrige Tilbud om, at de kunde føre deres Sag imod Jarlen for Retten i Danmark, men man gav dem dog nu ogsaa Udsigt til endelig at kunne opnaae Bothwells forlangte Udlevering, saafremt nemlig Dronningen af England og den skotske Regjering vilde inden den næstkommende St. Bartholomæusdag, eller den 24de August 1571, tilstille den danske Konge deres Kautionsbeviser for, at Bothwells Sag vilde blive prøvet og afgjort efter alle Retfærdigheds og Billigheds Regler, at hans Udlevering aldrig vilde blive gjort gjældende til Skade for Kongen eller for hans Efterfølgere som Danmarks og Norges Konger, og endelig ogsaa for, at Dronningen af England og Kongen af Skotland for kommende Tilfælde vilde forpligte sig til Reciprocitet lige over for den dansk-norske Regjering[2]. Ved Thomas Buchanans Tilbage-

[1] Scelus meo judicio inexpiabile; nam princeps illa illustrissima potentissimaque, summis Dei donis ornata, meritoque inter præcipuos multorum seculorum principes ob ipsius singulares virtutes rarissimasque tum corporis tum animi dotes numeranda, [numquam peccasset], si hæ ab isto naturæ monstro, fascinationibus, filtris, incantationibus ac veneficiis ceterisque malis artibus, corruptæ subversæque non essent. Thomas Buchanans Forestilling, »Dat. Hafniæ Majestatis Vestræ, 19 mensis Martii, anno Domini 1571«, i Geheimearkivet.

[2] De quo Regia ipsius Majestas ante diem Bartholomæi currentis anni certam declarationem exspectabit, ac re ipsa præstabit, ut experiantur Serenitates ipsorum eam mutuæ et auctæ conjunctionis, cum ipsis et florentissimis Angliæ et Scotiæ regnis, augendæ et dilatandæ cupidis-

komst til Skotland syntes saaledes Bothwells Skjæbne afgjort. Da udraktes fra det Fjerne atter den Haand til hans Frelse, der allerede een Gang havde reddet ham. Kong Carl den Niende var ikke blot fra sin Minister i Danmark, Charles Dancay, bleven underrettet om den til St. Bartholomæusdag forestaaende Udlevering af Bothwells Person [1], men ogsaa den franske Minister i England, La Motte Fénélon, havde indberettet, at Regenten, Jarlen af Lennox ligeledes selv havde ladet sig forlyde med, at Kongen af Danmark nu endelig var gaaet ind paa til denne Termin at opfylde hans Ønske, og at endog Dancay i Danmark skulde have været enig heri. »Derfor«, skrev den franske Minister i England, »bønfalde Vennerne af Skotlands Dronning ydmygst Eders Majestæt om, at I aldrig vil tillade noget Saadant, men saa snart som muligt vil forekomme det, eftersom Bothwells Tilbagekomst aldeles vil forstyrre den gode Orden, som I har begyndt at give Tingene i hiint Rige, og han selv alene vil blive ført hid for aldeles at ødelægge denne stakkels Fyrstindes Sager og Anseelse« [2]. »Jeg bliver atter«, saaledes skrev den samme Minister nogle Dage senere, »indstændigen anmodet om at bønfalde Eders Majestæt om paa alle Maader at forhindre Jarlen af Bothwells

---

simam esse. Den danske Regjerings Svar af 9de Marts 1571, i Geheimearkivet.

[1] Dancays Indberetning til Kongen om Thomas Buchanans Sendelse, dateret »de Copenhaguen ce ij[e] Auril 1571«, i Geheimearkivet.

[2] Dont les amys de la Royne d'Escoce supplient très humblement Vostre Majesté de ne vouloir permettre telle chose, ains de la remédier, le plus promptement que faire se pourra, de tant que le retour du dict Boudouel viendroit traverser tout le bon ordre qu' avez commancé de donner aulx choses du dict royaulme, et luy mesmes seroit conduict icy pour achever de ruyner les affaires et la réputation de ceste pauvre princesse. Skrivelsen af 20de Juni 1571, i Correspondance diplomatique de la Motte Fénélon. IV, 147.

Tilbagekomst, thi man antager, at ingen Ting i Verden vilde kunne blive til større Skandale for denne stakkels Fyrstindes Anseelse eller til større Forvirring for hendes Sager og Eders egne Interesser paa denne Side«[1]. Dancay modtog i Danmark nye og bestemte Befalinger fra sin Konge om at forhindre Bothwells Udlevering, og han vidste at gjøre dem gjældende[2]. Uveiret over Bothwells Hoved var atter draget bort.

Af hvad der ovenfor er blevet fremstillet, og navnlig af den Maade, hvorpaa Bothwell kunde række sin Haand til at styrte Clark, vil det allerede være klart, at der paa Malmøhuus har været tilstaaet Jarlen en ikke ringe Frihed. Til dette Resultat kommer man ogsaa ved at betragte hans samtidige Forhold til Maria Stuart. Efter at Dronningen, under Begyndelsen af sit Fængselsliv paa Lochleven, forgjæves havde søgt at tilskrive Bothwell, førend denne endnu var ankommen til Norge og Danmark[3], kunde hun faa Timer efter sin

---

[1] Je suys de rechef fort instantment sollicité de supplier Vostre Majesté d'empescher en toutes sortes le retour du comte de Boudouel, car l'on estime que nul plus grand escandalle à la reputation de ceste pauvre princesse, ny nul plus grand destorbier à ses affaires et à ceulx de vostre service par deçà, ne sçauroit venir de nulle aultre chose qu'on peult praticquer au monde. Skrivelsen af 24de Juni 1571, i Correspondance diplomatique de la Motte Fénélon. IV, 152.

[2] Dancays Skrivelser til Kong Carl den Niende, daterede fra Kjøbenhavn den 15de Juli og 1ste September 1571, og de tilsvarende Breve fra de samme Dage til Catharina af Medici, i Geheimearkivet. I Dancays Skrivelse til Kongen af 1ste September 1571 tillader han sig dog denne Bemærkning med Hensyn til Maria Stuarts Interesse: »Aussi tous ceux qui sont venuz en Danemarc pour poursuyvre ledict conte l'ont toujours excusée et rejecté toute la culpe sur ledict conte comme seul autheur et cause des calamitez advenues en Escose, tellement qu'il semble s'il estoit mort que la cause de ladicte Royne serait d'autant plus facile et plus fauorisée d'un chascun«.

[3] Hun skal paa Lochleven efter Sir Robert Melvils Sigende, da denne ved et af sine Besøg talte med hende under fire Øine og ei havde

æventyrlige Undvigelse, den 2den Mai 1568, fra Lord George Seatons Bolig i Niddry give det Ærende til en af Jarlens Frænder, Alexander Hepburn af Riccarton, der i hendes Navn skulde see at tage Dunbar i Besiddelse, at han derefter skulde overbringe Bud fra hende til Bothwell i Danmark[1]. Da Maria Stuart derpaa, efter Tabet af Slaget ved Langside og hendes Flugt til England, udtrykkelig havde erklæret sig villig til at lade sig paa lovlig Maade skille fra Jarlen af Bothwell[2], og da det for Tilhængerne af hendes Sag baade i England og Skotland var blevet en Hovedopgave at see hende gift med den senere af Elisabeth henrettede Thomas Howard, Hertugen af Norfolk, seer man ogsaa hendes Venner føre Underhandling herom med Bothwell paa Malmøhuus. Man seer, at Bothwell her i Aaret 1569 har udfærdiget en Fuldmagt til Lord Robert Boyd, der havde været en af Maria Stuarts Repræsentanter under Konferentsen i England, hvorved ogsaa han erklærede sig villig til at see sit Ægteskab med Dronningen ophævet[3],

villet paatage sig at besørge et Brev til Bothwell, have kastet dette i Ilden. Tytler, History of Scotland. VII, 135.

[1] Tytler, History of Scotland. VII, 175, 177.

[2] I en Fuldmagt for Biskoppen af Ross, Lord Herries og Prioren af Kilwinning, dateret fra Maria Stuarts engelske Fængsel i Bolton den 21de Oktober 1568, skriver hun saaledes: »Item, in cais ony thing beis proponit, concerning the marriage of the erle Bothwell, and unlauchfulnes thairof, ze sall answer that we are content that the lawis be usit for separatioun thairof, sa far as the samin will permit. Item, anent the punischment of the slauchter of my laitt husband, the executouris thairof to be punisht according to law and ressoun«. Labanoff, Lettres de Marie Stuart. II, 221.

[3] Denne Fuldmagt fra Bothwell opbevaredes senere af Lord Boyds Efterkommere blandt Familiens Papirer, og nævnes endnu som tilstedeværende i Aaret 1746 (Chalmers, Life of Mary, Queen of Scots. II, 242). Det var at ønske, at en eller anden skotsk Gransker igjen maatte kunne drage den for Lyset.

og at Lord Boyd ingen Fremgang havde, da han kunde optræde i Skotland med baade Dronningens og Jarlens Bemyndigelse, blev alene en Følge af Presbyterianernes Modstand; Murray og den Deel af den skotske Adel, som Regenten i denne Anledning havde sammenkaldt til et Konvent i Perth den 25de Juli 1569, mødte kun Dronningens Andragende med den Erklæring, at de aldrig vilde gaae ind paa at lade hende skille fra Bothwell[1], og William Maitland, der nu var traadt over paa hendes Side, kunde saaledes allerede dengang bidende spotte over, at de samme Modstandere, der netop havde opstillet Maria Stuarts Forbindelse med Bothwell som Anledningen til hendes Afsættelse, nu med ikke mindre Iver stræbte efter at holde den ved Magt[2]. Allerklarest viser dog en af de Beretninger, som Thomas Buchanan under sit Ophold i Kjøbenhavn tilbagesendte, at Bothwells Ophold paa Malmøhuus hidtil kun havde været, hvad man forhen kaldte »et adeligt Fængsel«[3]. I et Brev til William Cecil gjorde Buchanan denne opmærksom paa, at ligesom han af høitansete Mænd havde faaet Grund til at antage, at Jarlen paa Malmøhuus havde modtaget Breve fra Maria Stuart, saaledes underholdt ogsaa Bothwell fra sin Side endnu en stadig Forbindelse med den i England som Fange levende Dronning, at der saaledes nu var Opfordring til at holde et vaagent Øie med en vis

[1] At the quhilk day it is said that it wes decreitit be the counsale, that ane honourable man should pas to the quene and counsale of Ingland with ane wreitting, declaring that mylord regent nor his counsale wald nather consent that the quenis grace of Scotland sould be separated fra the said erle Bothwile, nor zit that she sould marie agane, nor wald ressaue hir auctoritie, realme nor honour. A Diurnal of remarkable Occurrents. p. 145.
[2] Tytler, History of Scotland. VII, 235.
[3] Resen, Kong Frederichs den Andens Krønike. S. 229.

Horsey, der nylig var bleven afsendt »saavel af Bothwell som af de første Mænd i dette Land«, for at undersøge Tingenes Gang baade i England og Skotland, og at endelig ligeledes en Page hos Bothwell for et Par Maaneder siden af ham var bleven sendt som Bud til Maria Stuart, »hvilken Page vel er dansk af Fødsel, men vanskelig at kjende som saadan af nogen Skotte, eftersom han taler Skotsk til Fuldkommenhed«[1]; Buchanan anmodede Cecil om at træffe saadanne Forholdsregler, at disse Personer ikke kunde bane sig Vei til Maria Stuart, men maatte blive grebne og straffede. Det er da ogsaa i god Overeensstemmelse med hele denne Frihed, der var bleven indrømmet Bothwell paa Malmøhuus, naar man ogsaa seer Frederik den Anden ikke blot der hjælpe ham med Penge, men ogsaa drage Omsorg for, at han kunde vise sig i Fløiels- og Silkeklæder efter sin Stand[2].

---

[1] For as I do understand, thair is alsua ane page of Bothwelles send by him in England with certane wretinges to the same woman for the same effect and purpos, which page is a Danish borne, zit not easilie to be knowin by a Scott be reasone he speketh perfyet Scottes. Thomas Buchanans Brev til Cecil, dateret fra Kjøbenhavn den 19de Januar 1571, hos Ellis, Latter Years of James Hepburn. p. 13.

[2] I en Opgjørelse af Kongen »med oss Elskel. Oluff Bagger, borger udi vor Kjøbstad Otthense«, hedder det, at denne har »Sammeledes leffuerit Oss Elskelige Biørn Kaasz, vor mand, Raad och Embitzmand paa vort slott Malmø, effther forne vor Hofmesters befalinge Engelst Fløiell och Sindentoig for lxxv dall. vj ß, som wij thennd Skotsche greffue, som sidder fangen ther sammestedz, till Kleder medforerrit haffuer«. Efter Koncepten til en Afregning, dateret »Hafnie, 2 Martii Anno 69«, i Geheimearkivet. Skildringer af den ved sin store Handelsvirksomhed og sine store Bygningsforetagender bekjendte Oluf Bagger meddeles af J. Trützschler Hanck, Kong Frederik den Anden og Oluf Bagger. Odense. 1837., af Vedel Simonsen, Bidrag til Odense Byes ældre Historie. Odense. 1842—44. III, 72—143, og af C.T. Engelstoft, Odense Byes Historie. Odense. 1862. S. 131, 147—152.

Det var første i Aaret 1573, at der indtræder et gjennemgribende Omslag i den Behandling, der tidligere var bleven Bothwell til Deel i Danmark. Bevæggrundene ere ikke komne til vor Kundskab. Det er muligt, at Buchanan allerede, idet han har søgt at sætte Jarlens tidligere Historie i et nyt Lys, kan have forberedet Omslaget ved at svække hans Anseelse[1], men iøvrigt vil Gisningen, med mindre Omslaget var fremkaldt ved nogen Forandring i Bothwells personlige Væsen, alene kunne lede efter Forklaringen i Udlandets Forhold. Maaskee kunde man saaledes ogsaa her øine en af Følgerne af den franske St. Bartholomæusnat i Aaret 1572; Blodbadet, hvorfor fem hundrede protestantiske Adelsmænd og ti tusinde af lavere Stand vare blevne Offre, tilintetgjorde i alle protestantiske Lande den Konges Anseelse, der fra Vinduerne i sit eget Palads havde gjort sig til en Tilskuer ved sine Undersaatters Mord, det fremkaldte Forbandelser over Guisernes Navn og forringede allevegne Deeltagelsen for Maria Stuarts Interesser. Maaskee kan ogsaa Udfaldet af Partistriden i Skotland her have været afgjørende. Efter at Jarlen af Lennox den 4de September 1571 var bleven overfalden og fangen i Stirling af et Parti af Dronningens Tilhængere, anført af Jarlen af Huntley og af Lord Claud Hamilton, og var bleven ihjelskudt af Kaptain Calder, da Overfaldet dog tilsidst glippede, og efter at derpaa den tredie Regent, Jarlen af Mar, ligeledes var død den 28de Oktober 1572, ikke uden Mistanke om at være bleven forgivet, havde endelig Jarlen af Morton overtaget Skotlands Regjering i den umyndige Kong Jacob den Sjettes Navn. Understøttet af Dronning Elisabeth lykkedes det ham

---

[1] »This ambassade was not without fruit, and put Bothwell out of all credit«, skriver Spottiswood, History of the Church of Scotland. p. 243.

endelig at knække det sidste lille Parti, der endnu var vedblevet at føre Vaaben i Maria Stuarts Navn, og i hvis Spidse William Maitland og Kircaldy af Grange nu allerede gjennem flere Aar havde søgt at udsone den Skyld, hvorved de tidligere for en saa væsentlig Deel havde bidraget til Dronningens Fald. Thomas Buchanan var under sit Ophold i Kjøbenhavn kommen til den Mening, at en Hovedgrund til, at Bothwell ikke blev udleveret fra Danmark, maatte søges i de Hensyn, som man her tog til den med Opmærksomhed fulgte Partistrid i hans Hjem, men denne Strid var endelig forbi, efter at Jarlen af Morton i Forening med en engelsk Troppeafdeling, under Sir William Drury, den 25de April 1573 havde kunnet begynde Beleiringen af Edinburgh-Castle, hvis tappre Besætning, eller de saakaldte Castilianere, den 29de Mai nødtes til at overgive sig paa Naade og Unaade. Hvad enten man iøvrigt heri eller andetsteds har at søge Bevæggrunden til den strengere Behandling, der nu ogsaa træffer Bothwell, er Omslaget selv i alt Fald utvivlsomt. »Kongen af Danmark«, saaledes slutter Dancay den 28de Juni 1573 en Beretning fra Kjøbenhavn til Kong Carl den Niende, »havde hidtil behandlet Jarlen af Bothwell meget godt, men for faa Dage siden har han ladet ham sætte i et meget slet og snevert Fængsel«[1]. Hvor dette Fængsel laa, har Dancay i dette Brev ikke omtalt, men maaskee kan han have opgivet dets Navn i et af sine Breve fra de nærmest følgende Aar, der nu ere tabte eller ubekjendte. Det er i det Mindste en Landsmand af ham, den

[1] Le Roy de Dannemark auoit jusques à present assez bien entretenu le Conte de Baudouel. Mais depuis peu de jours il l'a faict mettre en un fort mauluaise et estroite prison. Dancays Brev til Kong Carl den Niende, dateret fra Kjøbenhavn den 28de Juni 1573, i Geheimearkivet.

berømte franske Historieskriver Jacob August de Thou, der for sin store europæiske Læserkreds første Gang offentlig har nævnt det Fængsel i det fjerne Norden, hvor Jarlen af Bothwell skulde ende sine Dage. Allerede fra sin tidlige Ungdom havde de Thou foresat sig som sit Livs Opgave at fortsætte Paolo Giovios Historiarum sui temporis libri XLV; paa Udførelse af denne Opgave havde han henvendt alle sine Studier, alle sine Reiser; efter at have samlet Stoffet til Værkets 138 Bøger, begyndte han i Oktober 1593 paa Nedskrivelsen, og den 38te Bog, hvori han berører Bothwells Historie, maa han allerede have nedskrevet rum Tid førend Aaret 1603[1]. Som det Slot i Sjælland, til hvis strengere Fængsel Bothwell blev ført tilbage fra Skaane, nævner allerede han her det gamle Dragsholm[2]. Det er det senere Adelersborg, hvis nyere Navn først hidrørte fra den Tid, da Dragsholm, efter at være blevet afhændet som Krongods, var tilfaldet den berømte Cort Adelers Slægt. Her blev, efter en samtidig dansk Optegnelse[3], Fængselsdøren første Gang lukket for Bothwell den 16de Juni 1573.

---

[1] Düntzer, Jacques August de Thous Leben, Schriften und historische Kunst verglichen mit der der Alten. Darmstadt. 1837. S. 56.

[2] In arctissima vincula Drachholmii trusus est. Jac. Aug Thuani Historiarum sui temporis Opera. Offenbachi. 1609. fol. p. 804. Mærkeligt er det, at de Thous Kilder ogsaa her have ladet ham vide, at Bothwell efter sin Flugt var bleven »accusatus ab amicis cujusdam nobilis virginis Norvegicæ, quam ante plures annos pacto matrimonio violatam, alia superinducta, deseruerat«. Endog Mignet, Labanoff og Teulet, der lade Bothwell, saalænge han levede, forblive paa Malmøhuus, have overseet dette Sted hos de Thou, der ved det bedre Kjendskab til Forholdene i Norden, som her møder, bliver et Sidestykke til hans Skildring af Felttoget mod Ditmarskerne i Aaret 1559. (De Thou's Bericht von den Vorfällen in Dithmarsen. Mit einem Vor- und Nachwort begleitet von E. C. Kruse, i Kieler Blätter. Kiel. 1815—1819. IV, 212—235, 407—426.)

[3] »Anno 1573. Bleff den skothske Greffue indseth paa Dragsholm«, saaledes lyder en Antegnelse til »Der XVI. Tag Junii« i et af Poul Ebers

XII.

Det omskiftningsrige Liv, hvis første Dage vare henrundne paa »Bothwell Bank«, ved den brune Clyde, eller paa Spynie-Castle hos Biskoppen af Murray, udsluktes lige saa eensomt og ubemærket bag Fængselsmurene paa Dragsholm. Her paaviser Sagnet endnu i Fængslet, der kaldes Bothwells Kjelder, to Jernbøiler i Muren, hvorved Jarlens Lænker skulle have været saaledes fastgjorte, at han har kunnet gaae omkring med dem[1]. Altfor ofte har imidlertid en historisk Kritik paaviist, hvorledes saadanne Traditioner først opkom i en senere Tid, til at Nogen nu kunde skjænke det uhjemlede Sagn fuldkommen Tillid. Dog kan det tilføies, at man ogsaa i Udlandet havde en Fortælling om, at Kongen af Danmark tilsidst havde ladet Jarlen »kaste i et afskyeligt Fængsel, hvor Ingen havde Adgang til

---

Kalendarier, der nu findes i Karen Brahes Bibliothek i Odense (Calendarium historicum von dem ehrwürdigen Herrn Paulo Ebero, von seinen Sönen verdeutschet. Witteberg. 1582. 4°. S. 232). Kun en Deel af de skriftlige Antegnelser, der ere føiede til dette Exemplar af de Eberske Kalendarier, har tidligere været trykt efter den Afskrift af dem, der tilhørte Christen Testrup (nemlig i Magazin til den danske Adels Historie. Udgivet af det kongelige danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog. Kjøbenhavn. 1824. I, 93—120), nu foreligge de meddeelte efter Originalen og fuldstændigere som »Eiler Brockenhuus's historiske Kalenderoptegnelser for 16de Aarhundrede, udgivne af Joh. Grundtvig. Kjøbenhavn. 1873«. De allerfleste af Antegnelserne ere skrevne af den i Aaret 1602 afdøde Eiler Brockenhuus til Damsbo og Nakkebølle, som i sin Tid har eiet Kalendariet, og dette gjælder navnlig ogsaa om Antegnelserne om Statsfangerne paa Dragsholm.

[1] Prospekter af danske Herregaarde. Udgivne af Fr. Richardt og T. Becker. Tredie Binds tredie og fjerde Hefte. Kjøbenhavn 1847. Det kan alene beroe paa en eller anden Forvexling, naar T. Becker paa et andet Sted (i sin Skildring af Adelersborg i Folkekalender for Danmark. Tredie Aargang. S. 53) urigtigen har skrevet, at Bothwell paa Dragsholm »endog fik Tilladelse til at gaae paa Jagt«.

ham uden de, som bragte ham den usle Mad og Drikke, der var ham tilstaaet, og som raktes til ham igjennem et lille Vindue« [1].

Efter at man havde indesluttet Bothwell i Dragsholm, var Jarlen snart bleven fremmed for Verden. Kun sjeldent naaede nogen sparsom Underretning om hans sidste Dage, og da ei engang uimodsagt, ud i en videre Kreds. I Aaret 1575 sagde man, at han var død. Meddelelser fra Danmark havde i Foraaret bragt en Fortælling herom til Skotland, og ved Aarets Slutning har man i Frankrig modtaget en tilsvarende Meddelelse. I Skotland varede det dog ikke længe, inden hiin Efterretning igjen var bleven modsagt; Jarlen af Morton skriver da ogsaa ved Midsommerstid til Peder Oxe for indtrængende igjen at minde ham om det i sin Tid Thomas Buchanan givne, endnu uopfyldte Løfte angaaende Bothwell [2].

---

[1] It is recorded, that the King of Denmark caused cast him in a loathsome prisone, where none had access unto him, but onlie those who caried him such scurvie meat and drink as was allowed, which was given in at a little window. Historical Memoirs of the Reign of Mary, Queen of Scots, and of a portion of the Reign of King James the sixth, by Lord Herries. p. 96.

[2] Jarlen af Mortons Skrivelse til Peder Oxe, dateret Edinburgh den 26de Juni 1575, i Geheimearkivet. Mortons Skrivelse, som han udbeder sig besvaret saa hastigt som muligt (»quam celerrime«), fremkom først i Kjøbenhavn den 29de September, og den 24de Oktober døde Peder Oxe paa Frederiksborg. I den Beretning fra Kjøbenhavn, hvori Dancay den 24de November melder Kong Carl den Niende, at Danmarks Rige havde mistet sin navnkundige Hofmester, læses derefter nu ogsaa disse Ord: »Le Comte de Baudouel écossais est aussi décedé. Le Roi d'Ecosse aussi derechef a envoyé devers le Roy de Dannemarck pour en faire punition digne de ses faits« (Nya Handlingar rörande Skandinaviens Historia. I, 116). Den Forbindelse, hvori den skotske Regjerings Rekvisition saaledes viser sig med den tidlige Angivelse af Bothwells Død, har først bragt Repp til at forklare denne som en Udvei, hvorved den danske Regjering mulig har villet slippe

Hvad der skal have givet Anledning til den foregaaende, urigtige Efterretning, findes berørt paa et Sted i William Cecils Dagbøger. I nogle af denne gjerne vel underrettede Statsmands Optegnelser findes nemlig under Aaret 1575 denne Melding: »Der kom Efterretninger fra Danmark om, at Jarlen af Bothwell og Kaptain Clark vare døde i deres Fængsel, men senere har alene Kaptain Clarks Død bekræftet sig, hvorimod Bothwell kun er stærkt ophovnet og ikke død[1]. En saadan Forvexling som den af William Cecil her omtalte maatte ogsaa let kunne fremmes derved, at de Mure, bag hvilke Bothwell maatte tilbringe sine sidste Aar, vare de samme, inden for hvilke ogsaa hans Landsmand og Fjende nu blev fastholdt; efter at John Clark var bleven dømt paa Kjøbenhavns Slot, var ogsaa han i Aaret 1571 bleven ført til Dragsholm; de to Skotter, der paa Carberry-Høien havde staaet lige over for hinanden med Sværdet i Haanden, skulde her begge ende som Fanger under det samme Tag. Forgjæves havde allerede Jarlen af Lennox, der under Partikampen i Skotland ønskede

fri for videre Overhæng i denne Sag. Repp bemærkede: »It seems, that the Danish authorities, wearied by the Scottish and English demands en the one side and the French entreaties on the other, willingly permitted the report to be spread abroad, that Bothwell died in 1575; this would put an end to a course of diplomacy, which was beginning to run unsmoothly«. Bemærkningen findes i det Udtog af Repps oven omtalte Haandskrift, der inden sammes Afhændelse til Kaptain Marryat er blevet meddeelt af Ellis (The Travellers Hand-Book to Copenhagen and its Environs. By Anglicanus. Copenhagen & London. 1853. pag. 182. — Latter Years of James Hepburn, Earl of Bothwell. p. 4).

[1] There came news out of Denmark, that the Erle Botheville and Capt. Clarke were ded in prison; howbeith, since that, the death of Capt. Clarke is confirmed, and that Botheville is but great swollen, and not deed. Murdin, State Papers relating to affairs in the reign of queen Elisabeth. p. 285.

at benytte Clarks militære Dygtighed, søgt at tillægge ham en folkeretlig Karakteer som den, der ogsaa var optraadt som skotsk Gesandt i Danmark [1], og forgjæves havde Jarlen af Morton endnu i Aaret 1574 gjort et nyt Forsøg paa at skaffe ham Frihed; han havde, for at see ham løsladt, dengang sendt en ny Kaution for Clark til Danmark [2], men Kong Frederik den Anden havde ei heller villet finde denne Kaution tilstrækkelig [3]. Med William Cecils Optegnelser, hvorefter Clark ikke længe har overlevet denne Mortons Forbøn, den sidste, der kjendes, stemmer ogsaa den danske Kalenderoptegnelse, der lader Kaptain John Clark døe paa Dragsholm i Aaret 1575 [4]. Hvad Bothwell angaaer, fattes ei heller andre Angivelser, hvorefter Dødsspiren hos ham endnu har brugt nogle Aar til at udvikle sig. Man har saaledes en skotsk

---

[1] Jarlen af Lennox's Skrivelse til Frederik den Anden, stilet i Jacob den Sjettes Navn og dateret fra Leith den 5te Juli 1571, i Geheimearkivet.

[2] Jarlen af Mortons Skrivelse til Frederik den Anden, stilet i Jacob den Sjettes Navn og dateret fra Stirling den 19de August 1574, i Geheimearkivet.

[3] Kongen vilde have Kautionen saaledes affattet, at saafremt Clark eller Tilhængere af ham prøvede paa at skaffe sig Opreisning paa Bekostning af Kongens Undersaatter, skulde der ved den udtrykkelig være tilsagt Kongen »facultas et potestas Scotorum naves et bona, in salo ac statione nostra, tantisper arrestandi detinendique, donec subditis de damnis istis illatis, ex æquo et bono, plane satisfiat«. Afskriften af Frederik den Andens Svarskrivelse, dateret fra Skanderborg den 18de Oktober 1574, i Geheimearkivet.

[4] Eiler Brockenhuus har i sit Exemplar af Ebers Kalendarium ved den 8de August bemærket, at »Anno 1571 bleff Johannes Capitanius indseth paa Dragsholm«, og ved den 14de April, at »Anno 1575 døde Johannes Chapitanius paa Dragshollm«. (Eiler Brockenhuus's historiske Kalenderantegnelser. S. 34, 36). Ved »Johannes Capitanius« menes paa disse Steder utvivlsomt Kaptain John Clark; at denne som Fange blev hensat og døde paa Dragsholm, er ogsaa bemærket af Resen, Kong Frederichs den Andens Krønike. S. 262.

Angivelse, hvorefter Bothwells danske Fangeliv havde varet et Decennium, en Angivelse, der først møder i den Skotlands Historie, som George Buchanan, Bothwells bittre Fjende, har udgivet, og derefter gjentages i den ligeledes samtidige Sir James Melvils Memoirer, i Erkebiskop Spottiswoods skotske Kirkehistorie og i Lord Herries's Optegnelser. Resens Kong Frederik den Andens Historie anførte ogsaa Aaret 1578 som Slutningsaaret for Bothwells langvarige Fængselsliv [1], og en af Eiler Brockenhuus's Kalenderantegnelser fra det sextende Aarhundrede angiver ikke blot Aaret, men ogsaa Dagen for Bothwells Død, idet den henfører denne til den 14de April 1578 [2].

[1] »Samme Tid« — skriver Resen under Aaret 1578 — »døde ocsaa den Skotske Greffve Botuel udi sit langvarendis Fængsel paa Dragsholm.« Kong Frederichs den Andens Krønike. S. 315.

[2] Eiler Brockenhuus's historiske Kalenderantegnelser. S. 42. Imod Vægten af denne og de andre Angivelser, der lade Bothwells Fangetid vare i ti Aar og henføre hans Død til Aaret 1578, har J. Grundtvig fremdraget et nyt Vidnesbyrd, men dette synes dog ikke at eie den Evne til at afgjøre Spørgsmaalet, som han har villet tillægge det. Selve Regnskaberne fra Dragsholm savnes nu, men naar man tager de »korte Extracter« af Lehnsregnskaberne for sig, viser det sig, at de Extrakter, der gjælde Regnskabsaarene 1573—1574, 1574—1575 og 1575—1576, angive, at Udgifterne fra Dragsholm, blandt de forskjellige, ikke altid specificerede Anvendelser, ogsaa have været til »den skotske Greffue«. Extrakter for de næste Regnskabsaar bringe derimod, under Extraheringen af Regnskaberne for Dragsholm, ikke længer hiin lakoniske Angivelse, og heraf sluttes da, at Bothwell altsaa nu maa være død (Danske Samlinger. IV, 12—23). Men Extrakten, der gjælder Regnskabsaaret 1571—1572, angiver ogsaa, at Udgifterne fra Dragsholm, blandt forskjellige andre Anvendelser, dengang ogsaa havde været til »Capitein Klerck, som ther *sidder* fangenn«. Extrakten for det næste Regnskabsaar har derimod, under Extraheringen af Regnskaberne for Dragsholm, ikke nogen saadan Angivelse, og dog er det fra alle Sider anerkjendt, at Kaptain Clark ogsaa efter dette Aar endnu fremdeles i nogle Aar »der sidder fangen«. Naar det i dette Tilfælde altsaa er aldeles umuligt at uddrage nogen Slutning om en indtruffen Død fra Regn-

Det var paa Dragsholm, at Bothwell endte sine Dage, og den fremmede Ø, der her havde beredt ham hans Fængsel, kom nu ogsaa til at yde hans Grav. Hans Moder, Anna Sinclair eller »Ladyen af Morham«, var allerede død i Aaret 1571 med en, som det tør sluttes af hendes Testament, indtil det Sidste bevaret Deeltagelse for sin ulykkelige Søn; hans Grandonkel, den gamle Biskop af Murray, var to Aar senere ogsaa død paa Spynie-Castle; og det lod sig forudsee, at i Bothwells Fødeland kunde heller ingen anden, levnet Slægtning, hverken hans Søster eller dennes Søn, nogensinde nære Tanke eller Ønske om at faae Liget tilbage. Fra Dragsholm bragte man Jarlens Kiste til Faareveiles, den nærmeste Landsbyes Kirke[1]. Denne, der ligger afsides fra Landsbyen, ved den vestligste Viig af Isefjorden, omflagret af Maager og Strandfugle, saa eensom og stille som vel nogen Kirke, skulde afgive det jordiske Hvilested til ham, der engang favnede Skotlands Dronning.

Ligesom Sagnet endnu paa Dragsholm paaviser det Rum, der har været Bothwells Fængsel, saaledes har det ogsaa mellem Liigkisterne i Faareveile Kirke villet fremhæve en uden al Indskrift eller Prydelse som den, der skulde være den navnkundige Skottes. For at komme til Vished, om Sagnet har talt Sandhed, blev denne Kiste aabnet den 31te Mai 1858, men uden at man kunde opdage nogetsomhelst positivt Mærke paa, at det deri fundne Liig virkelig har været Bothwells. Man har vel bemærket, at en iøinefaldende Simpel-

skabsextraktens Taushed, vil en saadan Slutning ikke heller med nogen Sikkerhed kunne udledes af andre Regnskabsextrakters tilsvarende Taushed.

[1] Eiler Brockenhuus's historiske Kalenderantegnelser. S. 42. Resen, Kong Frederichs den Andens Historie. S. 315.

hed ved Kistens Udstyrelse og en stor Sparsomhed med Silketøi ved Liigklæderne »snarest kunde tænkes at være skeet ved Gravlægningen af en fornem Statsfange, paa hvis standsmæssige Jordefærd man dog ikke vilde anvende større Bekostning end høist nødvendig«[1]. Men denne Bemærkning svækkes allerede ved den almindelige Betragtning, at en heel Række af Statsfanger i Tidsrummet mellem Reformationen og Souveræniteten have været hensatte paa det nærliggende Dragsholm. Man har vel ogsaa yttret, »at Hovedet umiskjendelig havde et skotsk Præg«[2], men ogsaa Betydningen heraf maa væsentligen bortfalde, idet det her tør gjøres gjældende, at Bothwell ikke var den eneste Skotte, der er begraven i Faareveile Kirke[3].

---

1 Worsaae, Bothwell's Grav i Faareveile Kirke. Illustreret Tidende, III, 148.

2 Dette anføres som den afdøde Anatom, Professor Ibsens Mening, hos Worsaae, Bothwell's Grav i Faareveile Kirke. Illustreret Tidende. III, 148. Den engelske Tourist, Kaptain Marryat, yttrer ligeledes: »I defy any impartial Englishman to gaze on this body without at once declaring it to be that of an ugly Scotshman« (A Residence in Jutland, the Danish Isles and Copenhagen. I, 418.). Hvor meget der af den her ogsaa nævnte »ugliness« kun maa tilskrives tre Aarhundreder, tilbragte i Graven, er det iøvrigt vistnok ei saa let at afgjøre.

3 Eiler Brockenhuus's Antegnelse i hans Eberske Kalendarium ved den 14de April lyder nemlig under Eet saaledes: »Anno 1575 døde Johannes Chapitanius paa Dragshollm och bleff begraffuen i Faareueil Kircke ved Dragshollm. Anno 1578 døde den Skotske Greffue paa Drasholm. Bleff och begraffuen y samme Kircke«. Grunden til, at man hidtil saa længe har overseet, at begge Skotterne, baade Clark og Bothwell, fik deres Grave i Faareveile Kirke, hidrører fra den urigtige Maade, hvorpaa den anførte Antegnelse tidligere har været gjengivet, nemlig i Magazin til den danske Adels Historie. I, 115. Thi her, som i Afskriften, hvorefter den tryktes, læses ikke »Johannes *Chapitanius*«, men »Johannes *Capelaen*«, og dette gav da igjen Anledning til, at disse Ord i den anførte Antegnelse bleve oversatte som »the *Chaplain* of Drachsholm« af Repp (hos Ellis, The Travellers Handbook to Copenhagen

Om den sjælelige Tilstand, hvori Bothwell befandt sig, da han endte sit Liv, er kun een nærmere Efterretning kommen til os. Det er den, der melder, at Jarlen havde tabt Fornuftens Brug, forinden han døde. Denne Efterretning meddeeltes først af George Buchanan i hans store Skotlands Historie, der udkom i Aaret 1582, kun faa Aar efter Bothwells Død. Ligesom Buchanan i sin Historie henfører Bothwells Død i Danmark til Aaret 1578, saaledes fortæller han i den ogsaa udtrykkelig, at Jarlen døde afsindig[1]. Den samme Efterretning gjentages derpaa af en heel Række Samtidige, af en katholsk Forfatter, der i Aaret 1587, strax efter Maria Stuarts Død, udgav et Skrift om hendes Henrettelse, af Sir James Melvil i hans Erindringer, af Erkebiskop John Spottiswood i hans skotske Kirkehistorie, af de Thou i hans For-

---

and its Environs. p. 183 — Latter Years of James Hepburn, Earl of Bothwell. p. 4).

[1] Ac fere post decennium, ad sordes aliasque miserias accedente amentia, vita turpiter acta dignum habuit exitum. Buchanan. Rerum Scoticarum Historia. p. 224. Som en af de Kilder, hvoraf Buchanan kan have øst sin Kundskab om Bothwells sidste Tilstand, tør man anføre Skotlænderen William Lummisden. Denne havde i den nordiske Syvaarskrig tjent under Kaptain John Clark og synes efter dennes Fængsling at have havt personlig Adgang til Dragsholm. Et i Geheimearkivet opbevaret Brev til Frederik den Anden, skrevet af Morton i Jacob den Sjettes Navn og dateret fra Edinburgh den 8de Oktober 1576, anbefaler Lummisden, der havde beviist sin fangne Herre saa mange Tjenester (»honesta illius in patronum suum difficillimis etiam temporibus officia«) og ved Clarks Død saa sig berøvet Lønnen for sine idelige Reiser mellem Rigerne (»totiesque inter duo regna repetitæ expeditionis fructum«), til nu af Kongen at opnaae den Løn, som endnu skyldtes ham for hans Deeltagelse i Syvaarskrigen. At den skotske Historieskriver personlig har kjendt Lummisden og af denne har modtaget Oplysninger om andre danske Forhold, fremgaaer af et Brev fra Buchanan, dateret Stirling den 6te September 1576, som han dengang lod Lummisden medtage til Tycho Brahe (Georgii Buchanani Opera omnia. Tomus II, Epistolæ. p. 14).

tælling om Bothwells Fangenskab paa Dragsholm og endelig i Lord Herries's Memoirer[1], saa at man ikke skulde vente, at der herimod vilde møde nogen Indsigelse. Men ligesom næsten ethvert Punkt i Bothwells Liv er blevet et Æmne for Strid, saaledes ogsaa dette om Maaden, hvorpaa han døde. Et pseudonymt udgivet Forsvarsskrift for Maria Stuart, der i Aaret 1588 blev forfattet af en Katholik, Robert Turner, og som skulde modarbeide et for Dronningens Minde ugunstigt Indtryk, som Buchanan kunde have fremkaldt i Tydskland, beskylder ham ogsaa for forsætlig at have skrevet Usandhed, idet han i sin Historie lader Bothwell døe i Vanvid. Turner veed nemlig at fortælle, hvorledes Frederik den Anden som Maria Stuarts nære Slægtning meer end engang, under Bothwells Ophold i Danmark, skal have søgt at faae Sandheden at vide af ham om Dronningens Forhold til Darnleys Mord, og at Kongen, da Jarlen laa for Døden, ved den høiere Domstol, hvorfor han snart skulde staae, skal have besværget ham nu frit at vidne om hendes Skyld eller Uskyld. Med romantiske Farver omtaler Turner derpaa, hvorledes Bothwell da med høi Røst skal have frikjendt Maria Stuart for enhver

---

[1] Qui in Dania captus amens obiit. Narratio supplicii et mortis Mariæ Stuartæ, Reginæ Scotiæ, Dotalis Franciæ, decollatæ in Anglia decimo octavo Februarii 1587, stylo novo, in Castello Fodringhaye, hos Jebb. II, 116. Kept in a strait prison, wherein he became mad and dyed miserably. The Memoirs of Sir James Melvil. p. 85. He was put in a vile and loathsome prison, and falling in a frensie made an ignominious and desperate end. Spottiswood, History of the Church of Scotland. p. 213. Desperate of liberty he turned mad. Spottiswood. l. c. p. 243. Accedente ad sordes aliasque miserias amentia. Thuani Historiarum sui temporis Opera p. 804. Being overgrown with hare and filth, he went mad and died. Historical Memoirs by Lord Herries. p. 96.

Andeel i Darnleys Mord, men tillagt sig selv, Murray og Morton hele Skylden og bekræftet alt dette i en af ham efterladt, skriftlig Bekjendelse. Og naar da Bothwell, saaledes slutter Turner, har afgivet en saadan Erklæring, inden han endte sit Liv, kan han altsaa ikke heller have været afsindig, da han laa paa sit Dødsleie, men dette bliver kun et nyt Paafund af Buchanan, for at det efterladte Vidnesbyrd kunde tabe sin Betydning [1].

Slutningen er dog ikke saa fyldestgjørende, som den katholske Forfatter har villet fremstille den. Den vilde kun bevise, hvad den skulde, dersom Bothwell aldrig har ligget for Døden, førend han endte sit Liv paa Dragsholm. Men det er klart, at man, under Jarlens langvarige Fængselsliv i Danmark, meget vel ved en tidligere Leilighed kunde have

---

[1] Carcerem Bothuelii vide Reginæ theatrum, et ipsam mortem testem innocentiæ. Siquidem Rex Daniæ pro communione sanguinis et familiæ, quæ illi perpetua est cum Regibus Scotis, cum sæpenumero minis illecebrisque conatus fuerit exprimere e Bothuelio veritatem, tum in mortis articulo aggressus hominem, per Dei paulo post futuri judicis obtestationem, ut liberam iam tandem vocem mitteret indicem innocentiæ, aut sceleris Reginæ iudicem. Post multum variumque sermonem de multa variaque re, quem cum Rege habuit, libera altaque voce ita sibi Deum propitium precabatur, ut Regina cædis Darleanæ nec conscia, nec præscia. Regi de percussore pergenti quærere, Murrauius spurius, inquit, orsus est, Murtonius duxit, ego cædis hujus telam pertexui. Literas relinqnit scriptas, modum præscriptum, locum notatum, conjuratorum numerum, fidem datam, alias res indices cædis et authorum. Moritur Bothuellus, vivit Danus princeps vestrarum partium testis. Bothuellium amentia perditum exhalasse scribit Buchananus, scilicet ut populus credat has voces fuisse insaniæ, non veritatis. Maria Stuarta regina Scotiæ, Dotaria Franciæ, Hæres Angliæ et Hyberniæ, martyr ecclesiæ, innocens a cæde Darleiana. Vindice Oberto Barnestapalio. Ingolstadii. 1588, efter Aftrykket hos Jebb, De vita et rebus gestis Mariæ Scotorum Reginæ. I, 415. Undertegnelsen af Turners Dedikation til »D Gulielmo Alano, S. R. E. Cardinali«, viser, at han har fuldført Skriftet »Venetiis, idibus Februarii. 1588«.

udspredt, at han har ligget paa sit Yderste, skjønt han siden er kommen sig og nu er død. Og at den Erklæring eller det Testament af Bothwell, hvortil Farver her har sigtet, saafremt et saadant Vidnesbyrd ellers nogensinde er blevet til, i Virkeligheden ogsaa kun maatte være at henføre til den Tid, da Jarlen endnu opholdt sig — men ikke døde, — i Malmø, fremgaaer umiskjendeligen af den Maade, hvorpaa hiin formeentlige Erklæring er bleven omtalt af Maria Stuart selv. Allerede i et Brev fra hende af 1ste Juni 1576, skrevet i hendes Fængsel i Sheffield, til hendes tro Gesandt i Frankrig, Erkebiskoppen af Glasgow, forekomme disse Ord: »Man har givet mig Underretning om, at Jarlen af Bothwell er død, og om at han førend sin Bortgang har aflagt en udførlig Bekjendelse om alle sine Feil og har angivet sig som Ophavsmand til og skyldig i salig Kongens, min Ægtefælles Mord, hvorfor han meget udtrykkelig frikjender mig, ved sin Sjæls Salighed vidnende om min Uskyldighed; hvis dette forholder sig saa, da vil et saadant Vidnesbyrd være mig af megen Vigtighed imod mine Fjenders falske Bagtalelser, og jeg beder Eder derfor om paa enhver mulig Maade at undersøge Sandheden heraf«. Dronningen opgiver derefter Navnene paa de Danske, for hvilke Bothwell skulde have afgivet hiin Erklæring, og som saadanne danske Mænd anføres da Biskoppen i Skaane og forskjellige Medlemmer af den skaanske Adel[1]. De samtidige franske eller engelske Uddrag af Erklæringen, der ere

[1] Ceulx qui assistèrent à la dicte déclaration, depuis par eulx signée et scellée, en forme de testament, sont: *Otto Braw du chasteau d'Elcembre, Paris Braw du chasteau de Vascut, mons. Gullunstarne de chasteau de Fylkenstyr, l'évesque de Skonen, et quatre baillifs de la ville.* Maria Stuarts Brev til Erkebiskoppen af Glasgow, dateret fra Sheffield den 1ste Juni 1576, hos Labanoff, Lettres de Marie Stuart. IV, 320.

naaede til os[1], vise ligeledes hiint Vidnesbyrd, hvis det ellers nogensinde blev til, ikke mindre bestemt tilbage til et eller andet af Bothwells første Fængselsaar i Skaane. Disse Udtog af Bothwells saakaldte »Testament«, hvori han aldeles fri-

---

[1] Det franske Udtog er kommet til os fra det skotske Kollegium eller le Collége des Écossais, der i Aaret 1333 blev stiftet ved Universitetet i Paris af James, Biskop af Murray. Det blev i Aaret 1639 forenet med et Seminarium for skotske, katholske Præster, som var blevet grundet af den i Aaret 1603 afdøde Erkebiskop af Glasgow, James Beaton, Maria Stuarts mangeaarige Ambassadør i Frankrig. Kollegiet, der først laa i Rue des Amandiers, blev i Aaret 1665 flyttet til Rue des Fossés-Saint-Victor, hvor man i Kapellet i en forgyldt Urne opbevarede Hjernen af Jacob den Anden, den sidste af Storbritanniens stuartske Konger. Tillige med saa mange andre Kollegier og Seminarier blev ogsaa det skotske Kollegium under den franske Revolution ophævet i Aaret 1792, men gjenoprettet under Keiserregjeringen, forenet med det irske Kollegium og stillet under det franske Universitets Tilsyn, har det endnu sit eget Huus i Rue du Cheval Vert eller Rue des Irlandais (Belin et Pujol, Histoire civile, morale et monumentale de Paris. Paris. 1843. p. 134, 358). Blandt de mange Dokumenter til Maria Stuarts Historie, der tidligere fandtes opbevarede i det skotske Kollegium siden Beatons langvarige Ambassade, men som senere gik tabt, var ogsaa et samtidigt fransk Udtog af hiin Bothwell tillagte Erklæring. Dette Udtog hørte dog allerede til de Bidrag fra Kollegiet, som Keith havde kunnet benytte, og foreligger saaledes nu forlængst trykt i hans History of State and Church in Scotland. Appendix, p. 144 Det begynder saaledes: »Le comte de Bothuel, malade à l'extremité, au château de Malmay, a vérifié ce qui suit: *L'évesque de Scone, avec quatre grands seigneurs, à scavoir: les seigneurs Berin Gowes, du château de Malmay, Otto Braw, du château d'Ottenbrocht, Paris Braw, du château de Vescut, et M. Gullunstarne, du château du Fulcenstrie, avec les quatre baillifs de la ville*, priérent ledict comte de déclarer librement ce qu'il sçavoit de la mort du feu roy Henry et des autheurs d'icelle, comme il vouloit répondre devant Dieu et au jour du jugement, là où toutes choses, tant cachées soyent-elles, seront manifestées«. I det britiske Museum findes tvende samtidige Udtog af Erklæringen, skrevne i det engelske Sprog, begge i den Cottonske Samling, Manuscr. Caligula, D. II, fol. 519, og i Manuscr. Titus, C. VII, fol. 39. Noget forskjellige i Redaktionen, stemme de i Indholdet med det franske Udtog. Begyndelsen lyder saaledes: »The confession of

kjender Dronningen for at Andeel i Darnleys Død, med-
uden sig selv skildrer Murray, Morton og Andre, stemme nemlig deels deri overeens med det Udtog, som man havde skaffet Dronningen, at de som de danske Vidner, for hvilke den dødssyge Jarl skulde have afgivet sin Forklaring, ikkun nævne saadanne, der alle vare bosatte i Skaane, og deels angive de tilmed udtrykkelig Malmø som det Sted, hvor Jarlen dengang havde ligget paa sit Yderste. Som Vidnerne anføres, om endog kun under Udlandets sædvanlige Forvanskning af Navne[1], foruden Biskoppen i Skaane og de fire Borgermestre

mylord Bothuell before y dyed, in presence of dyvers lords of Denmark, being maire lang in latin and danish. The lords present weare these: *Baron Gowes of Malmye castle, Otto Brawe of Elsinbrowche castell, Monsieur Gullionestarne of Fowlkottie castell, the bishop of Skone and four baylies of the towne*, who desired him that he would declare his conscience, and say nothing but the truth concerning the kinge and Queene of Scotland with the childes. Udtoget i de engelske Haandskrifter er trykt af Miss Agnes Strickland, Letters of Mary, Queen of Scots and Documents connected with her personal history. London. 1843. III, 123—125, nøiagtigere hos Fyrst Labanoff, Pièces et documents relatifs au comte de Bothwell. p. 47—49, og hos Teulet, Lettres de Marie Stuart. p. 243—245.

[1] Som et passende Sidestykke til disse Forvanskninger kan det nævnes, at Bothwells Anholdelse ved Erik Rosenkrands omtales som udført »a magnifico viro, Erico *Roseincrans*, S. T. subdito, Beronensis civitatis præfecto«, i Murrays Skrivelse af 30te September 1567, i Geheimearkivet. Ikke heller er denne Forvanskning af danske Navne større end den Forvanskning, som i samtidige Afskrifter af danske Optegnelser bliver Skotternes Navne til Deel. Saaledes finder man til Exempel her *Her van Sitoudt* (Lorden af Seaton), *Her van Levenste* (Lorden af Livingston), *Her van Lindesu* (Lorden af Lindsay), *Juncker Charnichill* (Lorden af Carmichael), *Juncker Kouldenswens* (Lairden af Goldingknowes). Disse Exempler ere blandt mange flere valgte af det af P. A. Munch meddeelte Aktstykke i Norske Samlinger, udgivne af et historisk Samfund i Christiania. Christiania 1852—1860. I, 496. De danske Navnes Forvanskning i hine fremmede Udtog vilde altsaa ikke heller være tilstrækkelig til at berøve dem Tiltro.

i Malmø, Bjørn Kaas, Lehnsmanden paa Malmøhuus, Otto Brahe, Lehnsmanden paa Helsingborg, Henrik Brahe til Vidskøfle og Mogens Gyldenstjerne til Fultofte. Af disse Mænd døde Henrik Brahe først den 19de Februar 1587 og Bjørn Kaas først den 26de Marts 1581, men Otto Brahe, Tycho Brahes Fader, allerede den 9de Marts 1571, og den gamle Mogens Gyldenstjerne, der allerede paa Christian den Andens Tog imod Sverrig i Aaret 1520 havde ført det danske Hovedbanner og derefter i Aarene 1531—1532 forsvaret Akershuus mod sin forrige Konge, endog den 8de Oktober 1569. Erklæringen, hvoraf hine Udtog skulle være uddragne, kan altsaa kun være bleven gjort i et af de allerførste Aar af Bothwells Fangenskab i Danmark, i Tidsrummet mellem Januar 1568 og Oktober 1569.

Denne Bothwells Erklæring eller hans saakaldte Testament, som han døende skal have efterladt paa Malmøhuus, hvoraf et Udtog ogsaa var kommet Maria Stuart for Øie, og der, som en af hendes Tilhængere ogsaa beretter, af Kong Frederik den Anden skal være bleven tilstillet forskjellige Fyrster i Kristenheden og navnlig ogsaa Dronning Elisabeth [1], er i nogen original Skikkelse aldrig kommet for Lyset. Forgjæves havde Maria Stuart, da hun i denne Anledning tilskrev Erkebiskoppen af Glasgow, søgt at opnaae det originale Dokument eller en attesteret Afskrift fra Danmark. Hun havde dengang tilføiet disse Ord i sit Brev: »Dersom de Monceaux, der tidligere

---

[1] Lesquels propos ayant esté fidellement recueillis de la bouche de Bodvel, et raportez au Roy de Dannemarck, furent depuis envoyez à plusieurs princes chrétiens, nommement à la Royne Elisabeth. Adam Blackwood, Martyre de la Royne d'Escosse. Edinbourg. 1587., efter Aftrykket hos Jebb, De vita et rebus gestis Mariæ Scotorum Reginæ. II, 227.

ham underholdt i hint Land, vilde gjøre en Reise derhen for at anstille nøiagtigere Undersøgelser herom, og erholde bringe Attestationerne, vilde jeg meget gjerne anvende ham dertil og lade ham give Penge til hans Reise». I James Beatons Skrivelse fra Paris svares i Overeensstemmelse hermed: »Det er allerede lang Tid siden, at vi have hørt Beretningerne om Jarlen af Bothwells Død, og fra den Tid af har Enkedronningen, som Hr. de Lansac forsikrer mig, tilskrevet Kongens Ambassadeur i Danmark om at sende Testamentet i dets rigtige Form, hvad han imidlertid endnu ikke har gjort. Ogsaa jeg finder det hensigtsmæssigt at sende de Monceaux derhen, der gjerne vil foretage Reisen, men I veed, hvor ringe Evne jeg har til at forstrække ham med Penge» [1]. I en følgende Skrivelse af 4de Januar 1577 omtaler Erkebiskoppen derefter, hvorledes denne Pengeforlegenhed har forhindret Udførelsen af den paatænkte Reise [2], medens Maria Stuart omtrent samtidigen i et andet Brev fra Sheffield, tilskrevet Erkebiskoppen den 6te Januar 1577, nu ogsaa selv opgiver Tanken om en saadan særegen Mission, der kunde skaffe Vidnesbyrdet fra Danmark [3]. Maaskee er hun i Mellemtiden

---

[1] Erkebiskoppen af Glasgow, James Beatons Skrivelse til Maria Stuart af 30te Juli 1576, hos Keith, History of Church and State in Scotland. Appendix. p. 142.

[2] Monceaux n'a voulu entreprendre le voiage sans avoir argent contant. Les 500 livres qu'il a receu par votre liberalité avoient esté dependus à ce qu'il dit, avant qu'ils etoient receus. Erkebiskoppen af Glasgows Brev til Maria Stuart, skrevet fra Paris den 4de Januar 1577, hos Keith, History of Church and State in Scotland. Appendix. p. 142.

[3] J'ay eu avis que le roy de Danemarcque a envoyé à cette Reine (Elisabeth) le testament du feu Comte de Bothuel, et qu'elle l'a supprimé secrettement, le plus qu'il luy a été possible. Il me semble, que le voyage de Monceaux n'est necessaire pour ce regard, puisque la Reine Mère y a envoyé, comme vous me mandez. Maria Stuarts Brev til

ogsaa bleven underrettet om, at det ikke var Malmøhuus, men Dragsholm, der siden Aaret 1573 var bleven Bothwells Fængsel, og maaskee har denne Underretning lært hende selv at dømme anderledes om hele Rygtets Værd. Hos mangfoldige Udlændinge er dog Troen paa »Bothwells Testament« bleven bevaret lige indtil vore Dage; endnu i Aaret 1838 lod Lord Palmerston sig bevæge til at opfordre den britiske Minister i Kjøbenhavn, Sir Henry Wynn, til at anstille Efterforskninger om et saadant, og skjønt denne med god Grund dengang kun gav liden Udsigt til, at nogen saadan Erklæring vilde kunne findes i Danmark, bevirkede dette kun, at man nu snarere vilde tænke sig den skjult i et af de engelske Arkiver[1]. Selv i den nyeste Tid have kun de allerfærreste af de Forfattere, der have søgt at oplyse Maria Stuarts Historie, undladt at bygge deres Fremstilling paa hiin formeentlige Erklæring, som Bothwell skulde have afgivet under sit Ophold paa Malmøhuus[2]. De have især henviist til, at et saakaldt »Testament« af Bothwell paa en Tid, hvor Kong Frederik den Anden endnu var i

---

Erkebiskoppen af Glasgow, fra Sheffield den 6te Januar 1577, hos Labanoff, Lettres de Marie Stuart. IV, 340.

[1] Tre Aar efter den af Lord Palmerston støttede Opfordring skriver Lord Stanhope i en Anmeldelse i The Quaterly Review (Vol. LXVII, p. 342): »Although this suggestion came from a quarter opposed to Lord Palmerston in politics, it was received by his Lordship with the utmost courtesy and readiness, and he wrote accordingly to Copenhagen; but the answer of Sir Henry Wynn gave little hope, that a paper of that remote period could be now recovered. Perhaps, however, the document sent to Queen Elisabeth, whether original or copy, may yet lurk in some of the recesses of our own Stat-Paper-Office.«

[2] Wiesener har vel fundet sig nødt til at antage, at Udtogene af »Testamentet« have modtaget Tilsætninger (»interpolations«), men udtaler dog saa bestemt som Nogen, at »la déclaration première emanait d'une source étrangère et indépendante, la chancellerie danoise« (Marie Stuart et le Comte de Bothwell. p. 508).

Live, virkelig har været fremlagt som et kriminelt Beviismiddel under en navnkundig Proces i Skotland. Efter at Landet siden Maria Stuarts Afsættelse havde havt sine fire Regenter, var den unge Kong Jacob den Sjette efter den lange Formynderregjering endelig selv traadt i Spidsen for Riget, og et af hans Regjerings første Skridt bestod i at lade Moderens Forfølger, Jarlen af Morton, den sidste af Regenterne, selv sætte under Tiltale som en Deeltager i Darnleys Mord. Retsakterne i denne Sag ere, med Undtagelse af selve Dødsdommen, formodentlig blevne ødelagte eller ved Uheld gaaet tabt, men ikkun to Dage efter Mortons Henrettelse den 2den Juni 1581 har Sir John Forster, Dronning Elisabeths Befalingsmand over de mellemste Grændseegne, i et Brev af 4de Juni 1581 til hendes Sekretær, Sir Francis Walsingham, opgivet de fem Beviismidler, der i Skotland vare blevne fremlagte imod Morton med Hensyn til Darnleys Mord, og deriblandt da ogsaa udtrykkelig anført, at »det første er Lord Bothwell's Testament«[1]. Der foreligger imidlertid al Grund til at antage, at der ogsaa her kun er sigtet til et af de intet bevisende Udtog af »Testa-

[1] Det originale Brev af Sir John Forster, der er dateret »at my howse nighe Alnewicke, the 4th of Juni 1581«, haves endnu i det britiske Museum, i det Harleianske Bibliothek, Num. 6999, Art. 97, og er blevet trykt af Chalmers, The Life of Mary, Queen of Scots. II, 97—98. Det hedder deri med Hensyn til Morton: »And there was XXII articles put against him, but there was none that hurt him except the murder of the king, which was layde unto him by IV or V sondrye witnesses: The fyrst is the *lorde Bothwells testament* o. s. v.« Efter det af the Bannatyne Club udgivne Skrift: Les Affaires du Conte de Boduel, Fortalen, p. XII, kan hertil endnu føies denne Bemærkning: »Among the MSS. presented to the library of the College of Edinburgh, by Drummond of Hawthornden, in 1626, was one entitled, *The Earl of Bothwell's Confession*, dated at Malmoe Castle; but this document, with some other papers, has been unfortunately missing since sometime in the last century«.

mentet», hvilke vi tilstrækkelig kjende [1], og fra en anden Side lader den Tanke sig overhoved ikke bortvise, at der her kun har mødt os et nyt Exempel paa en af de Opdigtelser af Dokumenter, hvorpaa Dødskampen mellem Katholicismen og Protestantismen især har været saa frugtbar paa de britiske Øer [2]. Dronning Maria Stuart og hendes Venner have altid paastaaet, at hine forsvundne Breve og Sonnetter, der skulde godtgjøre Dronningens Andeel i Darnleys Død, have været opdigtede eller forfalskede af Presbyterianerne; det ligger nær at antage, at omvendt En eller Anden blandt Katholikerne først har fabrikeret det efterhaanden afskrevne og udbredte Udtog af en imaginær Bekjendelse, hvorved den flygtede Bothwell i det fjerne Norden havde afgjort hele Striden og gjort enhver nærmere Undersøgelse overflødig. Man kan vistnok

---

[1] Sir John Forster slutter sit Brev saaledes: »*Postscript:* The man, that brought me this newes, came from Edenburge, on Fridaye last, at two of the clock, and then the said Earl of Mortone was standing on the scaffold; and yt is thought, that the accusations, that were laid against him were verie slender, and that he dyed very stowtlye«. Chalmers, History of Mary, Queen of Scots II, 98.

[2] Som et Sidestykke fra Fastlandet kan man vistnok anføre den saakaldte »Discours du Roy Henry troisiesme à un personnage d'honneur et de qualité estant près de sa Majesté sur les causes et les motifs de la St. Barthélemy«. Den udgiver sig for at være en Beretning om, hvorledes Henrik af Anjou, to Dage efter som Konge af Polen i Aaret 1573 at være ankommen til det ham ganske fremmede Krakau, plaget af Sjæleangst, under en søvnløs Nat paa Slottet, skal have ladet kalde en unævnt Fortrolig til sig, for denne have tilstaaet, at Bartholomæusnattens Skrækkebilleder ikke tillode ham at sove, og da ved en Fortælling om, hvorledes Alt var gaaet til, have søgt en Lettelse for sit Sind. Mod Ægtheden af denne Beretning, som Sismondi, Michelet og Henri Martin endnu antage for authentisk, har først Mackintosh (History of England. London. 1830—1836. III, 230) og senere Ranke (Französische Geschichte vornehmlich im sechszehnten und siebzehnten Jahrhundert. Stuttgart und Tübingen. 1852—1861. I. 330) vistnok med Føie udtalt sig.

ikke [illegible] med Malcolm Laing [illegible], at hiint Udtog [illegible] saavel opdigtede Personer i Danmark, det er [illegible] oplyst, til hvilke danske Adelsmænd der [illegible] ved de forkvaklede Navne, det maa endog indrømmes, at hiint Udtog kun kunne være kommet fra en Kilde, der hverken har været fremmed for Bothwells tidligere Historie eller for de Forhold, hvorunder han levede i Skaane, i hvilken Henseende det især kan fremhæves, at Borgemestrene i Malmø, i Overensstemmelse med en allerede af Kong Christian den Andens fastsat Bestemmelse, rigtig angives til et Antal af fire[1]. Vi ville ikke heller lægge altfor megen Vægt derpaa, at Udtoget tydelig nok gaaer ud fra den falske Forudsætning, at Bothwell, efter at have aflagt sin Bekjendelse paa Malmøhuus, ogsaa var død sammesteds, thi muligt var det jo, at dette kun kunde beroe paa en Vildfarelse af Afskriverne. Og vi ville endnu mindre bygge nogen Indvending derpaa, at ligesom Thomas Buchanan under sit Ophold i Danmark gjorde gjældende, at det kun var ved Magi og Elskovsdrikke, at Bothwell havde vidst at fortrylle Dronningen, saaledes har ifølge hiint Udtog Jarlen i sin Bekjendelse selv tilstaaet det samme om sig[2]. Thi i hiin Hexeprocessernes og Troldkvindernes Tidsalder troede man ikke blot om Andre, at de formaaede at forgjøre,

---

[1] Kong Christian den Andens Ordonants, Kap. 4, hos Kolderup-Rosenvinge, Samling af gamle danske Love. Kjøbenhavn. 1821—1840. 4°. IV, 76. Cronholm, Skånes politiska Historia. I, 314.

[2] Pourvoit après, comme par enchantement, auquel, dès sa jeunesse, à Paris et ailleurs, il s'estoit beaucoup addoné, il avoit tiré la Royne à l'aymer. Udtoget hos Keith, History of Church and State in Scotland. Appendix p. 144. Lykewise he sayd that all the frendship which he had of the Queene, he gatt allwayes by witchcraft, and the invantions belanginge thereunto, specially by use of sweete water. Udtoget hos Teulet, Lettres de Marie Stuart. p. 244.

men man har allevegne, og især i det overtroiske Skotland, ogsaa troet det om sig selv; skjønt den Forbrydelse, som Lovgivningen stemplede som Trolddom, i Virkeligheden ikke kunde udføres, kunde man dog være sig de forbryderske Hensigter bevidst, hvormed Indbildningen var skredet til Værket; ogsaa Bothwell, der for Samtiden gjaldt som vel bevandret i den sorte Kunst[1], kunde i Bekjendelsen om sit Forhold til Dronningen have forvexlet Følge og Aarsag. Men endnu staaer der een Betragtning tilbage, hvormed nogen Tro paa den Bekjendelse, som Jarlen skulde have afgivet, ikke lader sig forene.

Da Maria Stuart den 19de Juni 1566 havde født Kong Jacob den Sjette paa Edinburgh-Castle, og Darnley var kom-

---

[1] Comme il en sçait bien le mestier, n'ayant faict plus grande proffession, du temps qu'il estoit aux escolles, que de lire et estudier en la négromancie et magie deffendue. La Motte-Fénélons Beretning til Kong Carl den Niende, dateret fra London den 29de November 1568, i Correspondance diplomatique de la Motte-Fénélon. I, 20. At Maria Stuart selv ikke havde frigjort sig for Tidens Tro paa Tryllemidler, viser Knox, naar han beretter, at hun i den mærkelige Samtale, hun havde med ham efter sin Tilbagekomst til Skotland, ogsaa yttrede, »that it was said to hir, that all which he did was by necromancye«, og naar han senere omtaler, hvorledes hun i Aaret 1563 sagde til ham, at hun ikke kunde lide Lord Ruthven, »for I know him to use enchantment« (History of the Reformation in Scotland. II, 278, 372). Da den tredsindstyveaarige Knox Aaret efter ægtede den femtenaarige Margareta Stuart, en Datter af Lord Andrew Stuart af Ochiltree, gav dette hans nye Ægteskab, der baade ved Brudens høie Rang og unge Alder syntes lidet naturligt, Katholikerne saa meget mere Anledning til at tillægge Reformatoren Trolddomskunst: »Quacúmque iter faceret, secum aliquot mulieres circumducebat, quibus ad explendam libidinem uteretur, donec magicis artibus allectam filiam comitis Ochiltriæ pro uxore habuit. Erat enim magus, ut in multis per totam vitam apparuit« (Davidis Camerarii de Scotorum fortitudine, doctrina et pietate, ac de ortu et progressu hæresis in Regnis Scotiæ et Angliæ Libri quatuor. Parisiis. 1631. 4°. p. 277).

men for at [illegible] Barnet, [illegible] med en Hentydning til den Omtale, som Darnleys Adfærd selv havde forvoldt: »Mylord, Gud har givet Eder og mig en Søn, stammende fra ingen Anden end Eder« [1]. Da den ved disse Ord rødmende Konge havde bøiet sig og kysset Barnet, tog Dronningen det i sine Arme og sagde blottende dets Ansigt: »Mylord, her bevidner jeg for Gud, og som jeg skal svare for ham paa Dommens store Dag, dette er Eders Søn og ingen anden Mands Søn! Og jeg er vel tilfreds, at Alle her, baade Fruer og Andre, ere Vidner; for han er saa meget Eders egen Søn, at jeg frygter for, at det vil blive ham saa meget værre herefter« [2]. Under en lang Regjering, først i Skotland og senere tillige i England, have disse Ord viist sig at være i Sandhed prophetiske; Darnleys Ubestemthed og Uselvstændighed gik igjen i Jacob den Sjette ved Siden af en Videbegjærlighed og Lærenemhed, der syntes at være en Arv fra Moderen. Ikkun een Gang har denne Konge paa en Maade, der forbausede hans Omgivelser, vidst at overvinde ligesom sin egen Natur. Efter lange Forhandlinger var et Ægteskab endelig blevet bestemt mellem Skotlands unge Konge og »Frøken Anna af Danmark« [3]; i Stedet for den Forbindelse,

[1] My Lord, sayes the Queen, God hes given you and me a sone, begotten by none but you. Historical Memoirs by Lord Herries. p. 75.

[2] And I am desyrous that all heer, both ladies and others bear witness; for he is so much your owen sone, that I fear it be the worse for him heerafter. Historical Memoirs by Lord Herries. p. 75.

[3] Ifølge en »Samtale mellem Dronningen af Skotland og [illegible], Mr. Somer, paa vor Reise fra Sheffield-Castle til Wingfield-Castle, den [illegible] September 1584«, yttrede Maria Stuart allerede dengang til den nævnte Englænder, en Svigersøn af Sir Ralph Sadler, at en saadan Forbindelse var paa Bane, »men da Danmarks Krone ei er arvelig (going by election), var hendes Søn ikke længer sikker paa nogen Arvefølge, end den regjerende Konge levede, og derfor havde han ingen stor

der forgjæves havde været paatænkt mellem Maria Stuart og Kong Frederik den Anden, skulde der træde en Forbindelse mellem deres Børn; med en Flaade af elleve Orlogsskibe, der blev ført af Rigens Admiral, Peder Munk til Estvadgaard, og som var seilet fra Kjøbenhavn den 5te September 1589, befandt Bruden sig allerede paa Overfarten til Skotland, da vedholdende Storme og Uveir tvang Skibene til at løbe ind til Norge. Ogsaa paa Skotlands Kyster herskede længe det samme forrygende Veir; den af Maria Stuarts Jomfruer, som hun havde elsket meest, Jane Kenedy, der to Aar i Forveien havde bundet Tørklædet for Dronningens Øine, dengang hun i Fotheringay-Castle maatte lægge sit Hoved paa Dødsblokken, og som derefter, hjemvendt til Skotland, var bleven gift med en Broder af James og Robert Melvil, Sir Andrew Melvil til Garwock, omkom ved denne Leilighed, da hun trods Stormen vilde seile over Forthfloden til Edinburgh, hvorhen Kongens Ønske havde kaldt hende som Hoffrue for hans imødesete Brud. Paa begge Siderne af Nordsøen var man enig derom, at Trolddom havde fremkoglet det overordentlige Uveir; »de skotske Hexe« tilstode selv dette for deres Deel, og i Danmark bleve deres Medhjælpersker brændte, anklagede af Peder Munk for at have været med om »at forgjøre og omkomme Kongens Skibsflaade« [1]. Men Jacob den Sjette brød sig ved

---

Tilbøielighed i den Retning.« The State Papers and Letters of Sir Ralph Sadler. II, 389. 390.

[1] Ordene ere anførte efter et Kongebrev, dateret fra Koldinghuus den 22de Juli 1590 og omtalt i Danske Magazin. Tredie Række. I, 52. Sir James Melvil (Memoirs. p. 180) bemærker, efter at have omtalt, hvorledes hans Svigerinde druknede: »This the Scottish witches confessed to His Majesty was procured by them«; og ligeledes med Hensyn til Stormen, der vedblev at forhindre Prindsesse Annas Ankomst: »Which storm of wind was alledged to be raised by the witches of

[illegible]

denne Lejlighed hverken om Troldomsmænd [illegible] ligesom Leander fordum [illegible] til Hero, [illegible] over de oprørte Bølger opsøgte sin Brud. [illegible] Seilads med fem skotske Skibe under Jacob [illegible] 3die November 1589 paa Flekkerøen i Norge og [illegible] den 23de November i Oslo ved en fransk Tale af sin skotske Hofpræst, David Lindsay, viet til Prindsessen, som [illegible] forstod det skotske Sprog. Imidlertid var det vilde Efteraar blevet fulgt af en tidlig Vinter, for hvis Strenghed Samtiden ei vidste at finde Ord stærke nok, og Kongen modtog en Indbydelse fra sin Svigermoder, Enkedronning Sophie, og fra den mindreaarige Christian den Fjerde om at tilbringe denne Vinter paa Sjælland. I de fra Danmark opsendte Slæder reiste de Nygifte derhen gjennem Baahus, over den tilfrosne Götha-Elv og den svenske Landflig, der dengang alene skilte Norge og Danmark, gjennem Varbjerg, Halmstad og Helsingborg.

Ved Intet har Maria Stuarts Søn i det Fjerdingaar, hvori han nu opholdt sig paa Sjælland, tiltrukket sig større Opmærksomhed hos Samtiden end ved den Videbegjærlighed, der lod ham lytte til enhver Oplysning, den Lyst til Kundskab, der fremkaldte hans Spørgsmaal allevegne. De fremmede Retsforhandlinger og det hele fremmede Retsvæsen skjænkede han saa megen Opmærksomhed, at man deraf har villet udlede den Overeensstemmelse, som flere af hans Regjerings Forordninger senere have faaet med danske Retsbestemmel-

---

Demanded [illegible] by sundery of them was acknowledged, when they were for [illegible] Om en af disse [illegible] danske Hexe, Ane Coldings, [illegible] i Kong Christian den Fjerdes og [illegible] Dom af 5te August 1590, hos Kolderup-Rosenvinge, Udvalg af gamle danske Domme. Kjøbenhavn. 1842—1848. 4. S. 226—229. Jvfr. ogsaa [illegible] dansk-norske [illegible] Historie. 1535—1700. Kjøbenhavn. 1861. S. 198.

ser[1]; det latinske Universitet, der som et Minde om hans Interesse modtog den Sølvpokal, der først gik tabt under den britiske Beleiring i dette Aarhundrede, saa ham en Dag tre Timer efter hinanden som Tilhører ved dets Forelæsninger[2]. Og ogsaa udenfor Universitetet og udenfor Kjøbenhavn har denne Videbegjærlighed ført ham til den ene Videnskabsmand efter den anden, ledet ham fra den ene Tankegang i den anden. Fra Uranienborg, hvor han var Gjæst hos Tycho Brahe, og fra Kronborg, hvorfra han har skrevet Breve til Hjemmet[3], har hans Øine over Øresundet kunnet hvile paa Malmøes Taarne, under hvilke Jarlen havde hensiddet, der havde været hans Faders Morder; i Roskilde, hvor hans Besøg ikke blot gjaldt Domkirken, men ogsaa den gamle Niels Hemmingsen, stod han ved den samme Fjord, ved hvis Kyst, faa Mile borte, Gravens Fred endelig hvilede over den, der havde været Moderens Elsker. Skulde han da, trods Videlysten, der saaledes paa ethvert Sted lagdes for Dagen, alene have forglemt

---

[1] Barrington, Observations on the more ancient statutes from Magna Charta to the twenty-first of James I. The fourth edition. London. 1725. 4°. p. 553. Barrington bemærker, at »it is remarkable also that three of the statutes of this reign for the punishment of criminals agree exactly with the Danish ordinances on the same head«.

[2] Slange, Geschichte Christian des Vierten, mit Anmerkungen von J. H. Schlegel. Kopenhagen und Leipzig. 1757—71. 4°. I, 112.

[3] David Irving, The History of Scotish Poetry. Edited by John Aitken Carlyle. Edinburgh 1861. p. 492. Naar et af hans Breve dateres »from the castell of Croneburg, quhaire we are drinking and dryving our on the auld manner«, sigtes herved formodenlig til Bryllupsfesten paa Kronborg den 19de April 1590 i Anledning af Hertug Henrik Julius af Brunsvig-Wolfenbüttels Formæling med Elisabeth, en anden af Christian den Fjerdes Søstre. I Helsingør besøgte Jacob den Sjette ogsaa Skotlænderen Thomas Kingo, Bedstefader til Bispen og Digteren Thomas Kingo. N. M. Petersen, Bidrag til den danske Literaturs Historie. Kjøbenhavn. 1853—61. III, 634.

Jarlen af Bothwell[1]. Som Barn var han allerede bleven saaledes bevæget, da Udtoget af Bothwells Testament engang tilfældigt var kommet ham for Øie; hvor skulde han som Mand tilbageholde ethvert Spørgsmaal om det, nu da han selv stod der, hvor Jarlen havde levet? Knyttet til Danmarks Kongedatter, omgiven af Rigets Ypperste, vilde ingen Oplysning, som han kunde ønske, her være bleven ham unddragen; hjemfulgt af danske Orlogsskibe, ledsaget af sin Hustrues Landsmænd, kunde han i Holyrood, da han med hende blev kronet, endnu den 17de Mai 1590 skue en heel Repræsentation af Danmarks Adel; blandt den stode Erik Kaas til Vaargaard, Steen Brahe til Knudstrup, Jørgen Brahe til Gundestrup, Hannibal Gyldenstjerne til Restrup, alle Sønner af de Mænd, for hvilke engang Jarlen af Bothwell paa Malmøhuus skulde have skriftet[2]; de

---

[1] Dette skriver James Beaton, Erkebiskoppen af Glasgow, den 4de Januar 1577 til Maria Stuart i et Brev aftrykt hos Keith, History of Church and State in Scotland, II, 142—148. Den lille Jacob den Sjette havde en Dag siddet og skrevet paa Stirling-Castle, hvor Sir William Murray af Tullibardine befandt sig i samme Værelse og læste Udtoget af Bothwells Testament (la copie du dit testament) for en anden Adelsmand. Da havde den unge Konge pludselig reist sig fra Bordet, hvorved han sad, og forlangt at see, hvad det var, Sir William holdt i sine Hænder, hvad han ogsaa efter nogle Afslag tilsidst opnaaede. Efter at have gjennemlæst det Ord for Ord gav han det taus tilbage og satte sig igjen til at skrive. Men hele den øvrige Deel af Dagen var han usædvanlig oprømt, og da han spurgtes om Anledningen, svarede han: »Tullibardine, har jeg ikke god Grund, efter at man saa ofte og saa længe har trykket Anklagerne og Bagtalelserne mod Hendes Majestæt Dronningen, min Moder, nu da jeg i Dag har seet en saa aabenbar Beviisnelse af hendes Uskyldighed.« Erkebiskop Beaton, der vilde glæde den i England fangne Moder med dette Træk, tilføier, at det var blevet ham fortalt af en Adelsmand, som selv havde hørt det af Murray af Tullibardine.

[2] Samtidig Beretning om Prindsesse Annas, Christian den Fjerdes Søsters, Giftermaal med Kong Jacob den Sjette af Skotland, meddeelt af P. A. Munch i Norske Samlinger, udgivne af et historisk Samfund i Chri-

stode nu der, hvor Maria Stuart fordum havde sat Hertugkronen paa hans Hoved, stode her Ansigt til Ansigt med hans Søstersøn, Jarlen Francis Bothwell, Skotlands nye Storadmiral og et Medlem af den Regjering, der havde været indsat under Kongereisen, Side om Side med dennes Gemalinde, Grevinde Margaret Bothwell, en Datter af Jarlen David af Angus og nu en af de skotske Damer, der ved Kroningen holdt Dronningens Slæb. Og derfor bliver det det tungeste Lod i Vægtskaalen, at Jacob den Sjette, der »bedre end Nogen« kjendte Moderens Historie [1], senere aldrig har ladet noget saadant Vidnesbyrd som det ommeldte komme for Lyset, aldrig har ladet det meddele til nogen af de Historikere, hvis Arbeider han fulgte med sin Interesse, enten til de Thou eller til Erkebiskop Spottiswood eller til Camden.

Medens Jacob den Sjettes Vinterophold i Danmark maa nedbryde Troen paa en saadan Bekjendelse, som de ovenmeldte Udtog skulde have havt til deres Grundlag, tjener det derimod til at bestyrke Beretningen om Bothwells Afsindighed. Blandt de Skotter, der i Kongens Følge havde overvintret paa Sjælland, og hos hvem det ei er muligt at tænke sig Ligegyldighed for Bothwells sidste Skjæbne, var Kantsleren John

---

stiania. I. 450—512. De ovenanførte Adelsmænd finder man her S. 490—491 anførte i Fortegnelsen over de medfulgte danske Herrer, der overværede Kroningen i Skotland.

[1] Da de to første Bind af de Thous Historie vare blevne udgivne i Paris, skrev Isaak Casaubonus, som Jacob den Sjette havde indbudt til sig, saaledes til Forfatteren: »Rex ipse, quo nemo est hodie callentior istarum rerum, singula recenset, atque ad exactissimam veritatis trutinam exigit, missurus statim ad te, ut veram narrationem tuæ historiæ inseras, falsam et calumniarum plenam rejicias.« Brevet, som Casaubonus daterede fra London den 27de Marts 1611, er trykt foran den engelske Udgave af de Thous Historie (Jac. Aug Thuani Hist. sui temporis. Londini. 1733. fol. I, 44).

Maitland, en yngre Broder til Skotlands [illegible] Statssekretær, den i denne Undersøgelse ofte nævnte William Maitland, og blandt de Forfattere i Skotland, der [illegible] efter deres Landsmænds Hjemkomst, var Sir James Melvil, der i de samme Erindringer, i hvilke han omtaler det strenge Fængsel, hvori Bothwell blev afsindig og døde ynkelig, har bemærket, at han selv i hele den Tid, hvori de danske Adelsmænd, for at overvære Kongens og Dronningens Kroning, opholdt sig i Skotland og her bleve feirede paa mange Maader[1], var beordret til at gjøre dem Selskab[2]. Med de fremme

---

[1] Saaledes den 20de Mai 1590, hvorom denne Bemærkning findes hos Robert Chamber (Domestic Annals of Scotland, from the Reformation to the Revolution. Edinburgh & London. 1858. I. 200): »This evening, being as Sunday, the danish nobles and gentlemen, who had conveyed the queen to Scotland, received a formal entertainment from the magistrates of Edinburgh. A handsome alcoved room, which still exists, in the house of the Master of the Mint, in the Cowgate, was appropriated for the purpose«. Søndagen var i hiin Tidsalder den Dag, der sædvanligen valgtes til Lystighed og Gilder, hvorpaa Exempler anføres hos Joseph Robertson i hans Fortale til Inventaires de la Royne Descosse. p. 79.

[2] His Majesty at his landing was pleased to send to me to bear them company, which I deed until their parting to his Majesties great contentment. The Memoirs of Sir James Melvil. p. 182. Med Hensyn til det danske Gesandtskab i Aaret 1585 — bestaaende af Manderup Parsbjerg til Haxholm, Henrik Belov til Spøtterup og Dr Nicolaus Theophilus —, der var sendt til Skotland med det første Forslag om Formælingen, bemærker Melvil (Memoirs p. 162) ligeledes: »So soon as the danish ambassadors arrived by ship in this country, His Majesty ordered me to entertain them, and bear them company«. At Melvil har havt Adgang til gode danske Kilder, fremgaaer fremdeles deraf, at han ogsaa i Aarene 1593 og 1594 var beordret til at modtage og drage Omsorg for tvende andre Legationer, der dengang af Formynderregjeringen under Kong Christian den Fjerdes Mindreaarighed afsendtes til Skotland. (The Memoirs of Sir James Melvil. p. 203, 204.) Den ene af disse Legationer bestod af Steen Bilde til Bildesholm og Professor Niels Krag, som skulde skaffe Dronning Anna de Eiendomme tilbagegivne

mede Kilders Vidnesbyrd forene sig endelig Menneskeslægtens sørgeligste Aarbøger, Aarbøgerne over dem, hos hvem Sygdom tilsidst fortærede selve Sjælen. Paa kun altfor mange Blade er her at læse, hvad Sindets dybe Frygt og Angst, Uvishedens uafbrudte Spænding eller den bittert skuffede Forventning har formaaet at virke[1]. Hvad der er foregaaet i Bothwells langvarige Fængsel, i de eensomme Øieblikke, hvori Fortidens Billeder atter glede forbi Sjælen, og den usynlige Dommer talte, har ingen Pen vidst at opbevare. Men ingen saadan behøvedes for at udvikle, hvad han maa have følt, da han tilsidst ogsaa saa de Mænd, der havde fulgt ham til Danmark, herfra tilbageskikkede i Elendighed, som nye Offre for den gamle Brøde, og da han dagligen kun lagde sig med Tanken om, at den næste Morgen ogsaa kunde udlevere ham selv til en forsmædelig og grusom Død, eller med hvilke Følelser han i de mange mørke Timer har maattet sammenligne disse angstfulde Aar med de stolte Forventninger, der havde foregjøglet ham en saa forskjellig Bane. Faa Mænd have hensynsløsere end han higet efter at naae op til den ydre Æres og Høiheds Tinde, og faa Mænd ere hastigere end han blevne nedstyrtede fra den.

---

eller stadfæstede, der ved hendes Formæling fra skotsk Side vare blevne hende udtrykkelig tilsikkrede; den anden bestod af Steen Bilde og Christian Barnekov til Birkholm, der i Skotland skulde overvære Jacob den Sjettes og Dronning Annas ældste Søn, Prinds Henriks høitidelige Daab. Efter at den sidstnævnte Legation var vendt tilbage til Danmark, staaer Sir James Melvil endnu i Aaret 1595 i Brevvexling med Christian Barnekov. De la Gardiska Archivet. Lund. 1831—43. V, 113—116.

[1] Prichard, Om Sindssygdommene. Oversat af H. Selmer. Kjøbenhavn. 1842. S. 217—235.

Et Øienvidne til Slaget den 2den April 1801.

(1864.)

I Begyndelsen af den franske Revolution var Chevalier Jean François de Bourgoing fransk Minister i det tydske Riges nedersachsiske Kreds og havde som saadan sit Ophold i Hamburg[1]. Af hans Børn fødtes under hans Ophold her: Datteren Ernestine, der i Aaret 1821 ægtede Marechal Macdonald, Hertugen af Tarent, og Sønnen Paul Charles Amable Bourgoing. Dagen efter, at denne Sidstnævnte var født den 19de December 1791, fik Faderen ved en extraordinær Kourеer en anden Kaldelse, og faa Uger efter var den Nyfødte ude paa Havet. Frankrig havde paa dette Tidspunkt til Udenrigsminister Grev Armand de Montmorin, der, medens Ludvig den Sextende endnu kun var Prinds, havde været Page hos ham, og som nu var den meest indflydelsesrige Minister hos den Konge, med hvem han kom til at dele Døden under Guillotinen. Grev Montmorin havde tidligere været fransk Ambassadeur i Madrid og der havt Chevalier Bourgoing til Ambassadesekretær, og denne havde derefter allerede i Aaret 1789 offentliggjort det første

[1] Han afsluttede her den 17de Marts 1789 en ny Handels- og Skibsfarts-Traktat imellem Frankrig og Hamburg. Recueil des Traités de la France. Par M. de Clercq. Paris. 1864—72. I, 201—202.

af den Række af historiske Værker, hvorved han senere blev korresponderende Medlem af det franske Akademi, den første Udgave af hans Skildring af det spanske Monarki [1]. Nu var han af Grev Montmorin bleven kaldet til den under Revolutionens første Aar betydningsfulde Stilling som fransk Minister i Spanien, og medens han selv over Paris begav sig til sit Bestemmelsessted, havde han valgt at lade sin Familie tage Søveien indtil Bourdeaux.

Efter at være bleven vugget af Nordsøens og Atlanterhavets Bølger tilbragte da den lille Paul Bourgoing sine første Aar i Madrid, indtil Krigen mellem Spanien og den franske Republik udbrød i Aaret 1793. Da de Vogne, hvori Bourgoings Familie efter Krigens Udbrud vendte tilbage, kjørte ned ad den franske Side af Pyrenæerne, traf de allerede hele Kolonner af hine Linieregimenter og af hine frivillige Batailloner, som under Perignons og Dugommiers Anførsel snart skulde opnaae en fortjent Navnkundighed, og som nu iilsomt bevægede sig mod den truede Sydgrændse. De unge Frivillige hilsede Frankrigs tidligere Repræsentant med deres Vivatraab og lode sig ikke afholde fra at vexle Haandtryk med hans Børn, af hvilke især den lille Paul viste sig meget ivrig for at gjengjælde disse Vidnesbyrd om den samme nationale Uafhængighedsfølelse, hvorfor han senere selv, da han bedre kunde forstaae den, tillige med sine Brødre saa ofte skulde vove Livet.

Den nærmest følgende Tid tilbragte Bourgoings Familie i Nevers, Faderens Fødeby, hvor han levede tilbagetrukkent under de stormfulde Aar, nærmest optagen af sine historiske

---

[1] Voyage en Espagne ou Tableau de l'état actuel de cette Monarchie. Paris. 1789. Vol. I—III.

Studier, hvoraf dengang en ny Frugt udgaves [illegible] hans Værk om Pave Pius den Sjette[1].

Det var først efter Bonapartes Tilbagekomst fra Ægypten og efter Brumairerevolutionen i Aaret 1799, at Chevalier de Bourgoing atter betraadte den diplomatiske Bane. I Aaret 1800 saa man ham igjen i Hamborg, hvor det var blevet ham overdraget at indlede en vigtig Underhandling. I November 1798 vare fire Irlændere, Napper Tandy, Blackwell, Morris og Peters, der havde hørt til Høvdingerne for den mislykkede Opstand paa deres Fødeø, ankomne til Hamburg, hvor de udgave sig for Kjøbmænd og toge Ophold i et Hotel paa Rødingsmarkt. Den engelske Gesandt Crawford indgav imidlertid Fordring om deres Arrestation, og den næste Morgen bleve de i Lænker bragte til en hamburgsk Vagt. Det var forgjæves, at den franske Gesandt Mandragon fremkom med en Protest og forlangte Napper Tandy og Blackwell satte paa fri Fod, fordi de havde modtaget franske Officeerspatenter og vare indtraadte i Republikens Tjeneste; ved at lægge Krigsskibe uden for Elben til en Blokade af Floden og ved Hjælp af Rusland, som lagde Embargo paa de hamburgske Skibe, tiltvang England sig Irlændernes Udlevering, men gav herved Anledning til, at Frankrig afbrød sin diplomatiske Forbindelse med Hamburg, bortviste den hamburgske Gesandt, Dr. Schlüter, og nu fra sin Side den 9de Oktober 1799 lagde Beslag paa Hansestadens Skibe. Som en Oprejsning for den franske Republik var Bourgoing bleven bemyndiget til at fordre Udbetaling af en stor Pengesum, der ogsaa Aaret efter blev

[1] Mémoires historiques et politiques sur Pie VI et son pontificat, jusqu'à sa retraite en Toscane. Paris, 1799. Vol. I—II.

erlagt af Hamburg med 4½ Millioner Francs[1], men hans Ophold i den tydske Rigsstad, hvor han tidligere havde repræsenteret Ludvig den Sextendes Regjering, var dog kun forbigaaende, hans egentlige Bestemmelse gjaldt nu en Stad uden for Tydskland. Naar man aabner den danske Statskalender for Aaret 1801 og efterseer Listen over »De ved det kongelig danske Hof akkrediterede Herrer Gesandter«, læser man saaledes: »Batavisk Republik: Borger Bangeman Huygens, den bataviske Republiks befuldmægtigede Minister. Borger Johnson, Legationssekretær. Frankrig: Borger Bourgoing, den franske Republiks befuldmægtigede Minister. Borger Desaugiers den Ældre, første Legationssekretær. Borger Desaugiers den Yngre, anden Legationssekretær«. Den her nævnte »Borger« Bourgoing er Chevalier Jean Bourgoing, der den 8de September 1800 havde sin første Audients hos Kong Christian den Syvende; han skulde i Kjøbenhavn fungere som den franske Republiks Minister i Stedet for »Borgeren« Philippe Antoine Grouvelle, der som Sekretær i den provisoriske Regjering eller det saakaldte exekutive Raad den 20de Januar 1793 havde oplæst Nationalkonventets Dødsdom for Kong Ludvig den Sextende i Temples Fængsel og senere samme Aar var kommen til Danmark som Repræsentant for Republiken, men som nu efter Revolutionen den 18de Brumaire var bleven tilbagekaldt.

Da den nye Minister forlod Frankrig, havde han denne Gang der efterladt sin Familie, Hustru og Børn, kun med Undtagelse af Sønnen Paul, som han havde taget med sig. Da han fra Hamburg reiste videre, var Sønnen forbleven til-

[1] Gallois, Geschichte der Stadt Hamburg. Hamburg. 1867. S. 450—453. Elers, Chronologie der Geschichte Hamburgs. Hamburg. 1868. S. 126—128.

[illegible] denne Stad for at [illegible] Bourgoing i Kjøbenhavn, havde stiftet Bekjendtskab [illegible], dengang bekjendt Pensionsanstalt, der var bygget paa Principer, som han selv tidlig havde omfattet med Interesse, lod han Sønnen komme hid og optages i denne. Denne Pensionsanstalt var det »philanthropiske« Opdragelsesinstitut, som her var blevet oprettet af den daværende tydske Hofprædikant, den i Aaret 1841 som Superintendent i Lüneburg afdøde Geistlige, Dr. Christiani. Det saakaldte »Philanthropinum«, som Basedow, »Pædagogikens Mirabeau«, med sin Iver for at give Grundsætningerne i Rousseaus Emile bygget Opdragelsessystem, efter paa Grund af sin Rationalisme at være bleven fjernet fra Akademiet i Sorø og Gymnasiet i Altona, havde [illegible] at see oprettet i Dessau, havde ikke formaaet at holde sig længe, men til de andre philanthropiske Skoler, der vare blevne oprettede efter Basedows Mønster, og som holdt sig ud over det attende Aarhundrede, hørte, som Salzmanns berømte Institut paa Slottet Schnepfenthal ved Gotha, ogsaa det af Christiani i Kjøbenhavn i Aaret 1795 oprettede. Det Christianiske Institut fik især Tilgang fra Ungdommen i Kjøbenhavns største, under de gunstige Skibsfartsforhold dengang blomstrende Handelshuse eller, som man dengang sagde, fra Sønner af »Kjøbenhavns venetianske Nobili«, men de til forskjellige Tider udgivne Fortegnelser over Institutets Elever nævne dog ogsaa som saadanne ikke faa Nordmænd, Sønner af Kjøbmænd i Bergen, Arendal eller Stavanger, ligeledes Drenge fra de dansk-vestindiske Øer eller fra de danske Besiddelser i Ostindien, og Bourgoing, hvis Fader forlængst paa Fransk havde udgivet et af Basedows Skrifter[1], var ikke heller den eneste

[1] Det under Struensees Ministerium udkomne Skrift: »Agathokrator, oder von Erziehung künftiger Regenten. Von J. C. Basedow, Prof. in

Udlænding, der blev sat i denne Skole. Til dens og de andre »philanthropiske« Skolers Væsen hørte ogsaa, at der i Modsætning til den Ringeagt, hvormed den ældre Pædagogik især fra Midten af det syttende Aarhundrede og indtil Slutningen af det attende havde forsømt den physiske Uddannelse, nu i førtrinlig Grad lagdes Vægt paa at øve, styrke og hærde Legemet; Rahbek, der i flere Aar var Lærer ved Christianis Institut og henregnede dem til sine lykkeligste Dage, har omtalt det som »en synderlig Nydelse at see denne vakkre, raske, sunde, livlige og hjertelige Ungdom«, hvoraf man her var omgivet[1]. Christianis Institut laa ved Siden af den kongelige Skydebane paa Vesterbró[2], og bagved Gaarden og dens Bygninger strakte sig en meget rummelig Have, der var udstykket i Smaahaver, hvoraf enhver var overdragen til en enkelt Elevs Omsorg; bagved den store Have havde man paa Vesterfælled vid Plads til Øvelser og Lege, og bagved Fælleden kaldte Kallebod Strand om Sommeren til Svømning, om Vinteren til Skøiteløbning. Paul Bourgoing maatte ombytte alle de Klæder, hvori den omhyggelige Moder havde indhyllet sin lille Søn, med Institutets uniforme Klædedragt à la Rousseau, der lod Bryst og Hals staae aabne og hele Aaret ikke taalte nogen Hovedbedækning, naar Eleverne færdedes i Haven eller paa Fælleden — kun paa de længere Spadseretoure eller de Dage, hvor Eleverne havde Frihed fra Institutet, var en saadan tilladt; han maatte see at vænne sig til de nye Forhold, om

Altona. Leipzig. 1771.« var strax blevet oversat paa Fransk af J. F. Bourgoing: »De l'éducation des princes destinées au trône, trad de l'Allemand. Verdun 1777.«

[1] Rahbek, Erindringer af mit Liv. Kjøbenhavn. 1824—1829. V, 344.

[2] »Den første store Gaard paa høire Haand«, — hedder det hos Nyerup (Kjøbenhavns Beskrivelse. Kjøbenhavn. 1800. S. 211) — »naar man er kommen Frederiksberg Allee forbi, er anlagt af Hofpræst Christiani til den af ham oprettede Opdragelsesanstalt«.

[illegible] nogle af dem i [illegible] [illegible]. I Vinteren 1808—1809 havde [illegible] Sjælland og Amager; i [illegible] Institutets Elever [illegible] hernede for at [illegible] paa Skiøiter, [illegible] Skøiteløbernes Mængde [illegible] af nævnte [illegible] Jens Kjelland[1] og som et Mesterværk af [illegible] den Maade, hvorpaa dennes Skøiter vidste i Isen at beskrive Christian den Syvendes Navnechiffer og Kronen oven over, saavel med en Nøiagtighed, der vilde have gjort en Skrivelærer Ære. Den lille Franskmand tiltaltes imidlertid ikke af denne skandinaviske Øvelse; han sluttede sig til fem eller sex Creoler fra de dansk-vestindiske Øer, til en Indfødt fra Tranquebar og til en portugisisk Dreng ved Navn Pereira; disse Repræsentanter for Jordens varmere Regioner dannede i [illegible] en sluttet Peloton for gjensidig at sikkre hinanden mod den iskolde Blæst, medens de nordiske Kammerater, der paa den krystalklare Flade svingede sig om dem, lode en Regn af Snebolde overøse denne Koloni fra det [illegible] Syden. Endnu mindre Behag fandt den franske Dreng i en anden Skik, der var en ufravigelig Regel i Institutet. Hver Søndag Morgen bleve alle Eleverne efterhaanden dukkede ned i et stort Badekar med iskoldt Vand, under Tilsyn af Læreren i Naturhistorie, Lægen Ciechanowski[2], der var en af de polske Flygtninger efter

---

[1] Jens Bull Kjelland, født i Stavanger den 12te Juni 1787, blev i Aaret 1809 Sekondlieutenant i Kongens Regiment og i Aaret 1814 efter Ansøgning afskediget fra den danske Armee. Da han den [illegible] April [illegible] døde i Norge, var han Adjutant og Kammerherre hos Kong Carl Johan, Oberstlieutenant og Chef for det Stavangerske [illegible] Musketeerkorps. A. W. Scheel, Stamtavle over en Familie Scheel. Kjøbenhavn 1870. S. 100.

[2] Johan Anton Ciechanowski, født i Danzig, [illegible] Kjøbenhavn i Aaret 1789 og døde her som [illegible] i Begyndelsen af [illegible] og Stadt. Den danske Lægestand. [illegible] Udgave. 1812. S. [illegible]

Rigets tredie Deling. Paul Bourgoing beklagede sig i Førstningen bittert over et saadant Opdragelsessystem; da han paa en Decemberdag i Aaret 1800, paa en af Spadseretourene fra Institutet, i Frederiksberg Have mødte sin Fader, og da denne her, indhyllet i sin Peltsfrakke, spøgende spurgte ham om, hvorledes han syntes om Institutets Uniform, fik han Taarer i Øinene; da Sønnen i Aaret 1812, paa Tilbagetoget fra Moskau, i Rusland maatte taale en Kulde af 25 Grader Reaumur, troede han dog, at hiin Vane og hine Bade maaskee havde hærdet hans Legeme til at udholde det, hvorfor saa mange Tusinder bukkede under.

Da hans Fader i Aaret 1800 som Minister kom til Kjøbenhavn, havde Danmark faaet en stor Betydning for den franske Politik. Endnu i Aaret 1799 havde Keiser Paul af Rusland viist sig som Englands paalideligste Forbundsfælle i Kampen mod den franske Republik og havde som saadan ogsaa givet Ruslands Forhold til Danmark en fjendtlig Karakteer; han havde dengang forbudt danske Undersaatter Adgang til sit Rige, som hans Manifest udtrykte sig, »i Anledning af de saavel i Kjøbenhavn som i hele Kongeriget bestaaende og af Regjeringen taalte Klubber, hvis Tendentser hvile paa det samme Grundlag, som i Frankrig have fremmanet en almindelig Folkerevolution og omstyrtet den lovlige Kongemagt«[1].

---

[1] Miliutin, Geschichte des Krieges Russlands mit Frankreich unter der Regierung Kaiser Pauls I. im Jahre 1799. Nach dem russischen Originale übertragen von Chr. Schmitt. München. 1856—1858. III, 109. Da Keiseren i Sommeren 1799 paa en russisk-britisk, af Kaptain Sir Home Popham ført Flaade afsendte Tropper, der i Forening med Englænderne under Hertugen af York skulde gjøre Landgang i Holland, gav han Generallieutenant Hermann, den Øverstbefalende over det russiske Korps, denne Ordre: »Hr. Generallieutenant Hermann! Skulde der fra den danske Regjerings Side lægges nogensomhelst Hindring i

[illegible] Aaret 1800 [illegible] i [illegible] Politik, hvorved han nærmede sig Frankrig og [illegible] Overeensstemmelse med den første Konsul, [illegible] sig til at optage Catherina den Andens Tanke om en [illegible] Neutralitet, som Nordens Magter skulde gjøre gjældende mod hvad Paul nu kaldte Englands Despotisme paa Havet. Traktater om den anden bevæbnede Neutralitet afsluttedes i Petersburg i December 1800, navnlig ogsaa for Danmark og Norges Vedkommende, hvis Regjering allerede ved at udstede Forordningen af 27de September 1799 havde lagt for Dagen, med hvor liden Grund den russiske Keiser havde mistænkt den for at hylde jacobinske Tendentser. Den med Lord Whitworth, i Anledning af Fregatten Freyas Opbringelse, saa nylig (den 29de August 1800) i Kjøbenhavn afsluttede Overeenskomst, hvorved man var bleven enig om at lade Spørgsmaalet om Visitationsretten være yderligere Forhandlinger forbeholdt, maatte vel her nære Betænkeligheder ved at indgaae paa Traktaten med Rusland, men Ratifikationen paafulgte dog i Begyndelsen

[illegible]

Veien for vore med Landgangstropper besatte Skibes Gjennemfart gjennem Sundet eller samme spærres af danske Krigsskibe, vil De, efter at den nævnte Regjering saaledes har brudt den gode Forstaaelse med os, have at udskibe samtlige Landgangstropper, at gaae frem paa fjendtlig Viis og søge at bemægtige Dem Kjøbenhavn. Admiral Chanykoff har allerede faaet tilsendt de nødvendige Befalinger til en fælleds Samvirken. Paul. — Peterhoff den 21de (31te) Juli 1799». Den aldeles tilsvarende Ordre til Admiral Chanykoff, der gaaer ud paa at lade de russiske Krigsskibe escortere Flaaden, findes ligeledes meddeelt blandt Bilagene hos Miliutin, III, [illegible]. I Kaptain Peter Schønnings haandskrevne Dagbøger fortælles under [illegible] September 1799, at da den sidste Division af det til Holland bestemte russiske Korps passerede Helsingør, og nogle fransksindede Helsingøranere i et større Selskab udbragte en Skaal for den franske Republiks Lykke og Held, trak de russiske Officerer deres Sabler.

af Aaret 1801, der snart derefter ogsaa saa den store engelske Flaade under Parker og Nelson i Sundet[1].

Vaaren var dengang kommen tidlig; da Englænderne den 30te Marts heldigen havde passeret Batterierne paa Kronborg, viste Sjællands Kyst dem grønklædte Marker. Skjærtorsdagen den 2den April kom som en frisk Foraarsdag, og blandt dem, der paa denne Dag bleve Øienvidner til Slaget paa Rheden, var ogsaa Paul Bourgoing. Selv har han fortalt, hvilket Indtryk Slaget gjorde paa ham som Barn:

»Jeg var dengang endnu ikke ti Aar gammel, men i denne Alder kan man allerede være tilgængelig for de Følelser af Enthousiasme og Medynk, som i en Stad, der opløftes ved et modigt Forsvar, blive fremkaldte ved Kanonernes Torden og ved Synet af de blødende, lemlæstede Saarede. Saadanne Skuespil indskrives i Hukommelsen med uudslettelige Træk.

Den Pensionsanstalt, hvori jeg blev opdragen, var fuld af Sønner af Sø- og Landofficerer, der strede paa Skibene eller paa Batterierne ved Kysten. En levende, let forklarlig Bevægelse herskede derfor mellem os, og det var en Selvfølge, at Skoleunderviisningen paa et saadant Tidspunkt blev afbrudt. De fleste af vore Lærere havde ladet sig indskrive i den Legion af Studenter, der blandt denne kjække og patriotiske Deel af Danmarks Befolkning, paa Grund af Forholdenes Fare, var bleven skabt i Løbet af nogle Dage; vor Lærer i Latin og Dansk, Digteren Rahbek, var Officeer i denne Legion. Vi havde paa dette Tidspunkt faaet »Slagferie«, og vi havde forlangt at maatte spadsere ud til Høiderne ved Lystslottet

---

[1] Grimur Thomsen, Grundene til Fredsbruddet med Storbritannien i 1801, i Dansk Maanedsskrift, udgivet af Dr. M. G. G. Steenstrup. Første Bind. (Kjøbenhavn. 1855.) S. 357—390.

Frederiksberg, hvorfra vi kunde oversee Rheden, det aabne Hav og den engelske Flaade, der fra om Morgenen dannede sin Slaglinie. Vort Forlangende om at føres herhen blev fremsat af en Deputation, sammensat af vore meest veltalende Kammerater, og blev tilstaaet af Christiani, vort Instituts faderlige Forstander. Det omtalte Sted var uden for Kanonernes Skudvidde, paa den Vei, der danner en Fortsættelse af Forstaden Vesterbro. Medens vi begave os til Høiderne ved denne kongelige Have, mødte vi unge Bønder, der ankom inde fra Sjælland for at gjøre Tjeneste i den truede Hovedstad, svingede med Hattene og sang nogle af hine Dages patriotiske Viser. Vi istemmede de samme, og mit Hjerte bankede af den samme Følelse, som opfyldte alle mine danske og norske Kammerater, thi man skulde jo maale sig med Englænderne, vore fælleds Fjender, og min franske Patriotisme kunde blande sig med vore Allieredes Patriotisme.

Vi ankom paa Høien ved Frederiksberg Have, førend det første Kanonskud var faldet. Alt bestod endnu fra de engelske Skibes Side i forberedende Manoeuvrer, og paa de danske Batterier i Overførelse af Munition, i Laden af Kanoner og i forberedende Sigten i Retningen af de fjendtlige Skibe, der efterhaanden nærmede sig og snart maatte være i Skudvidde. Trods vor Uerfarenhed kunde vi dog ret godt gjøre os Rede for den Scene, som forberedtes i Frastand. Thi mange af Kjøbenhavns Indbyggere havde forsamlet sig paa den samme Høi, der var meget bekvem til Iagttagelse, nogle Kikkerter vare blevne medbragte, og man tillod os, efter Omgang, i dem nøiere at betragte disse Skibe, hvis Masse, tilsyneladende noget forvirret, nærmede sig til Kamppladsen.

Den af vore Lærere, der havde ledsaget os paa denne Spadseretour, og som forstod sig noget paa Søvæsen, lod os

lettelig adskille de engelske Skibe fra dem, der forsvarede Kjøbenhavn. Thi alle Flagene vare heiste og flagrede for Vinden, tydelig kjendelige i denne Afstand af en halv Miil. Vi kjendte alle det smukke danske Flag, rødt med et stort, hvidt Kors, der efter de gamle Krøniker nedstammer fra det Banner, Danebrog kaldet, der nedfaldt fra Himlen i de gamle Dage, hvor de kristne Danske strede mod Hedningerne i Estland. Ogsaa det engelske Flag lod vor Lærer os lettelig kjende. Det er bekjendt, at den engelske Flaade bestaaer af tre Afdelinger, den hvide, den blaa og den røde, hvis trende Flag i deres øverste Hjørne har en særegen, af de tre Farver betegnet Fiirkant, der kaldes »the union jack«. Man seer der, anbragte over hinanden, St. Georgs røde Kors og St. Andreas's blaa Kors, Symbolerne paa Unionen mellem England og Skotland.

Flere af mine Meddisciple opdagede omtrent, i hvilken Deel af Havnen eller Batterierne Søofficererne, deres Fædre, eller Kadetterne, deres Brødre, havde faaet deres Plads. En af dem, der paa vore Spadseretoure pleiede at gaae under Armen med mig, Christian Thurah, min bedste Ven, der havde paataget sig at lære mig det danske Sprog, søgte ogsaa at udfinde, hvor det Skib laa for Anker, hvorpaa hans Fader var ombord. Den stakkels Dreng græd. Jeg søgte at opmuntre ham, at trøste ham, saa godt jeg kunde. Men hans Taarer vare en Anelse, thi Kaptain Thurah blev et af Offrene i dette blodige Slag [1].

---

[1] Kaptain Albert Thurah faldt som Chef paa Blokskibet »Indfødsretten«. Sønnen Christian Erik Thurah, født i Arendal den 27de April 1794, kom senere fra Christianis Institut til Kjøbenhavns Kathedralskole og i det samme Aar 1812, hvori den lidet ældre Paul Bourgoing deeltog i Felttoget i Rusland, som Student til Universitetet. Som Sognepræst

Baade for Tilskuerne og Deeltagerne i et Søslag efterlader altid den tause Ro, der gaaer forud for den heftigste Kamp og lader Mandskabet i ubevægelig Uvirksomhed, Leilighed nok til Betragtninger. Man er færdig med sine Forberedelser, man nærmer sig, man iagttager hinanden gjensidig, indtil Tordenen paa een Gang kan frembryde. Vi fik snart dette majestætiske og skrækkelige Skuespil. En levende Kanonade begyndte mellem de to Linier, og efter et Par Minuters Forløb saae vi ikke længer Andet end Røgskyerne«.

Ligesom Slaget paa Kjøbenhavns Rhed blev et af de hæderfuldeste Søslag, som Danmarks Aarbøger kjende, saaledes betegner det ogsaa en af de smukkeste Epoker i den danske Historie overhoved. »Følelsen af den gamle Helteære tilsøes«, skriver en berømt Samtidig, »havde ganske bemægtiget sig Nationen og især Hovedstaden. Alle Tidens smaalige Laster: Misundelse, Gjerrighed, Hovmod, Forfængelighed, Bagtalelse, Nag havde som fule Niddinger skjult sig i Krogene. Derimod fremtraadte Brodersind, Velvillie, vexelsidig Hjælp og Bistand overalt. Fremmede Mennesker, som aldrig havde seet hinanden før, trykkede begeistret hinandens Haand, naar de mødtes paa Gaden. En ubeskrivelig Munterhed udbredte sig over hele Staden« [1]. Stemningen blev om muligt end mere løftet ved den af Olfert Fischer afgivne Rapport, hvori Slagets

---

i Fyen tog han sin Afsked i Aaret 1868 og døde Aaret efter den 30te Juli 1869 i Kjøbenhavn, hvor han blev stedet til Jorden paa Søetatens Kirkegaard i sin Faders Grav.

[1] Oehlenschlägers Erindringer. Kjøbenhavn. 1850—1851. I, 158. Oehlenschläger har her bemærket: »Jeg stod med flere Bekjendtere paa Søkadetakademiets Altan og saa paa Slaget, som gik for sig ikke langt borte lige for vore Øine«. Hans Digte i Anledning af Slaget, der høre til hans allerførste, findes sammenstillede i Liebenbergs Bidrag til den Oehlenschlägerske Literaturs Historie. Kjøbenhavn. 1868. I, 313—320, 402—432.

Hede endnu gløder, ved den saarede Befalingsmands Vidnesbyrd om hans Undergivnes, Officerers og Mandskabs uforlignelige Tapperhed. »Slaget maatte«, som det er blevet vidnet i andre Erindringer om det samme Tidspunkt, »som elektrisk gjennemryste hele Danmark, selv hos den mindste Skoledreng i Landet fremkaldte det en uforglemmelig Virkning«[1]. Dette gjælder ogsaa om den franske Dreng, der med sine Skolekammerater paa Frederiksberg Slotsbakke var bleven et Øienvidne til Kampen, om ham kan det netop siges, at Indtrykket blev uforglemmeligt, at det er blevet bevaret gjennem et langt og indholdsrigt Liv.

Paul Bourgoings Fader, den franske Republiks Minister, havde ledsaget Kronprinds-Regenten af Danmark og Norge, da denne, for at enes om en fælleds Forsvarsplan mod Englænderne, den 6te Marts 1801 i Helsingborg havde havt en Sammenkomst med sin Fætter, Gustav den Fjerde Adolf. Den unge svenske Konge, der hidtil havde været den franske Republik saa lidet gunstig, havde gjennem sin Repræsentant ved Hoffet i Kjøbenhavn, Friherre Carl Gustaf Oxenstjerna, tilskyndet Bourgoing til ved denne Leilighed ogsaa at indfinde sig i Helsingborg og udtalt sig her personligen for Bourgoing med saa stor en Gunst om den første Konsul og dennes monarkiske Tendentser, at Bonaparte allerede den 3die Mai

---

[1] Bernhard Severin Ingemanns Levnetsbog skreven af ham selv, udgiven af J. Galskjøt. Kjøbenhavn. 1862. II, 42. Naar Ingemann her tilføier: »Hele Rækken af det nittende Aarhundredes nærmest paafølgende danske Skjalde havde som Drenge lyttet til Opvækkelses Buldret«, — gjælder dette navnlig om ham selv. Han var under Paaskeferien i Slagelse Skole Skjærtorsdag Morgen gaaet ud til Bakken ved Antvorskov; hvilende her lyttede han stærkt bevæget til Dønet af den fjerne Kanontorden, der kunde høres langt mod Vest. (Efter en Meddelelse af afdøde C. N. Rosenkilde.)

kaldte Bourgoing fra hans Stilling som Minister ved det danske Hof og i Stedet derfor udnævnte ham til fransk Minister i Stockholm, hvor han havde sin første Audients den 29de September 1801 [1]. Denne Forandring i hans Stilling medførte dog ikke nogen tilsvarende Forandring for Sønnen. I Programmet for Christianis Pensionsanstalt for Aaret 1802 nævnes endnu mellem Eleverne i Skolens tredie, studerende Klasse: »Paul Bourgoing, født den 19de December 1791, en Søn af Hr. J. F. Bourgoing, fransk Minister i Stockholm [2]. Eensomheden var kun bleven mere trykkende for den lille Pensionist; medens hans Moder og Søskende vare forblevne i Frankrig, levede han nu ogsaa vidt adskilt fra Faderen. Da denne, der antog, at Sønnens Underviisning vilde lide ved ny Forandring, maatte forlade Danmark, havde han imidlertid anbefalet sit Barn til sine Kollegaer, Ministrene for Holland, Sverrig, Østerrig og Spanien. Den østerrigske Minister, Grev Ludolf, havde selv sat en Stedsøn i Christianis Institut, og Minister for Spanien var dengang Don Alfonso d'Aguirre, Greve af Yoldi, en især senere i Danmark bekjendt Personlighed, der havde staaet i nær Forbindelse med Bourgoing, medens denne endnu var Ludvig den Sextendes Repræsentant i Madrid. Især nød den unge Bourgoing dog megen Godhed hos General Macdonald — senere som fransk Marechal Hertug af Tarent —, der i Aaret 1801 kom til Kjøbenhavn som Faderens Efterfølger. Det var ikke blot for derved at fjerne en af Moreaus Tilhængere, at Macdonald var bleven kaldet til denne Sendelse,

---

[1] Schinkel, Minnen ur Sveriges nyare Historia. Stockholm. 1852—68. IV, 139—140.

[2] Efterretninger om Opdragelsesinstitutet ved Kjøbenhavn. Udgivne af C. J. R. Christiani, kongelig Hofpræst. Oversatte af J. Thomsen, Lærer i Mathematiken og Handelen ved Institutet. Kjøbenhavn 1803. I. 342.

men Bonaparte nærede selv efter Keiser Pauls Død og Slaget paa Kjøbenhavns Rhed endnu i nogen Tid Tanke om at kunne tilveiebringe en ny Sammenslutning af de nordiske Magter imod England, og havde ogsaa med dette Hensyn for Øie valgt Macdonald, som allerede paa dette Tidspunkt havde vundet et europæisk Navn ved Felttoget i Italien i Aaret 1799, og som nu kom til Danmark med et heelt Følge af franske Officerer, med en Stab af alle Vaabenarter. I Følget med ham var ogsaa Grev Philip Ségur, dengang en tyveaarig Lieutenant, senere saa berømt ved sit glimrende Mod i Keiserdømmets Felttog og endnu mere ved sin glimrende Skildring af Felttoget i Rusland i Aaret 1812; af de nye Landsmænd, som Paul Bourgoing nu kunde træffe i det franske Gesandtskabs Hotel, søgte han især Tilhold hos denne [1].

---

[1] At Philip Ségur dengang blev Attaché ved den franske Legation, havde vel nærmest sin Grund deri, at Bonaparte havde smigret sig selv og Macdonald med, at der for denne efter et kortere Ophold i Kjøbenhavn vilde blive Udsigt til en vigtig Ambassade til Petersborg; den første Konsul havde ikke glemt det store Navn, som Ségurs Fader som Ludvig den Sextendes Gesandt havde efterladt sig ved Catharina den Andens Hof. Det var ogsaa efter Faderens Raad og Exempel, at den unge Ségur i det halve Aar, hvori han opholdt sig her, lod det være sig magtpaaliggende at samle statistiske og politiske Notitser paa en Maade, der blev afgjørende for hans Fremtid. Da Bonapartes daværende betroede og indflydelsesrige Adjutant Duroc, den senere Hertug af Friaul, der havde været sendt til Petersborg for at lykønske Keiser Alexander, vendte tilbage over Stockholm og Kjøbenhavn, fremsatte han i de fire Dage, han opholdt sig her, i den franske Legation nogle Spørgsmaal om den danske Flaade og Hær, som Ségur alene saa sig i Stand til at besvare, og dette gav Anledning til, at Duroc roste ham for Bonaparte, og at han næste Aar blev optagen i den første Konsuls egen Stab. Oplysningerne om Flaaden havde han søgt og faaet hos Emigranten, Maltheserridderen Ludvig Herbert de Saint-Simon, en yngre Broder til Stifteren af Saint-Simonisternes Sekt, der i Aaret 1799 var bleven Sekondlieutenant i den dansk-norske Søetat, og som her har udgivet »Fransk-dansk Ordbog for Orlogs- og Sø-Udtryk«. (Kjøbenhavn 1805.,

I Slutningen af Aaret 1801, da enhver Tanke om at see det nordiske Neutralitetsforbund fornyet havde maattet opgives, og Freden i Amiens stod for Døren, opnaaede Macdonald at tilbagekaldes fra Kjøbenhavn, som han med sit Følge forlod den 23de December. Grev Henrik d'Aguesseau — en Sønnesøn af Frankrigs berømte Kantsler af dette Navn — kom efter ham i det næste Aar som den franske Republiks nye Minister til Danmark og blev en ny Fader for Sønnen af den i Sverrig fungerende Kollega, Paul Bougoing kunde fremdeles regne den franske Legation til dem, hvis Døre stode ham aabne, men ofte vare dog de diplomatiske Velyndere i Selskab eller paa Landet, naar den franske Dreng om Helligdagene, efter at have gjennemgaaet sit uundgaaelige Bad, havde Frihed fra Pensionsanstalten, saa at han stundom, som han udtrykte sig, kunde gjøre en heel »europæisk Reise«, inden han om Søndagen fandt den Kouvert, hvorfra han kunde tilbagebringe Desserten til sine nærmeste Venner i Institutet. Blandt de Adspredelser, som dette selv tilbød ham, satte han især Priis

---

Det var ogsaa i Forening med ham, at Ségur besøgte den Eskadre af fem Skibe — Orlogsskibene Danebrog og Tre Kroner, Fregatten Iris og Briggerne Sarpen og Nidelven —, der var bleven udrustet i Begyndelsen af Aaret 1801 for at konvoyere til Norge, og som, uden at have taget Deel i Slaget den 2den April, tillige med Kanonbaadene og den tilbageblevne Deel af Defensionslinien -- Blokskibene Elephanten og Mars samt Flydebatteriet Nr. 1 — i Løbet af Sommeren under Befaling af Kommandør-Kaptain Bille var forbleven stationeret paa Rheden. Det er dog vistnok ikke efter nogen samtidig Optegnelse, men efter en senere, dunklere Erindring, at Ségur om dette sit Besøg med Saint-Simon i sine Memoirer blandt Andet har bemærket: »Je visitai avec lui le port, la rade et les batiments de guerre qui avaient échappé au desastre du 2 avril. Je vis là, sur son vaisseau de 74, le contre-amiral Bille. Il se plaignait amèrement du découragement du Prince Royal dans cette journée, de la defence qu'il en avait reçu d'achever Nelson échoué«. Histoire et Mémoires par le Général Cte de Ségur. Paris. 1873. II, 166.

paa blandt de flinkeste af sine Kammerater at faae Plads i den Loge i det kongelige Theater, som Christiani havde leiet. Han saae her oftere den Fyrste, der nævntes for ham som Danmarks og Norges Konge, over hvis bizarre Holdning i den kongelige Loge han dengang studsede, og om hvis Færd han, da han som Voxen gjensaa Kjøbenhavn, endnu med Interesse samlede Anekdoter hos den ældre Slægt.

Adskillelsestiden, der havde ladet Paul Bourgoing blive ene tilbage i Kjøbenhavn, blev ikke langvarig. I Begyndelsen af dette Aarhundrede havde man ved Hoffet i Stockholm endnu ikke aldeles opgivet den gamle Skik, hvorefter den fremmede, nyansatte Minister debuterede med en officiel Tale lige over for Souverænen. Blandt de Ord, som Bourgoings Fader rettede til Sverrigs Konge, forekom denne Yttring: »Frankrig og Sverrig have ofte sluttet Alliancer, og en *nominel* Regjeringsforskjel bør ikke længer forhindre dem fra at knytte deres Venskabs Baand.« Denne forhastede Allusion til Frankrigs forestaaende Overgang fra Republiken til Monarkiet kom Ministeren dyrt at staae; Moniteuren afholdt sig vel med et officielt Blads sædvanlige Forsigtighed fra at indrykke Talen, men den blev optagen af forskjellige andre franske Blade og gav det demokratiske Parti Anledning til at anstille ubehagelige Betragtninger. Republikens Minister faldt i Unaade hos den første Konsul, blev i Foraaret 1803 hjemkaldt fra Stockholm og medtog paa sin Gjennemreise gjennem Danmark sin her efterladte Søn. Paul Bourgoing, der selv har bemærket, at dersom han var forbleven længere i den danske Pensionsanstalt, »vilde han maaskee for hele Livet have beholdt den danske Accent eller den norske Accent, der er sammes Overdrivelse«, ombyttede Christianis Institut med et Par Skoler i Paris.

Han forblev i dem, indtil Faderen gjenvandt Keiserens Gunst og skikkedes til nye Lande. Herfor kunde han især takke sin ældste Søn, der under Felttoget i Aaret 1805 havde begyndt at gjøre Tjeneste og ogsaa deeltog i den polske Krig i Aarene 1806—1807. Den 30te December 1806, da Napoleon i Hovedkvarteret i Pultusk, hvorfra den 47de Bulletin om den store Armee blev dateret, modtog en detailleret Beretning om den foregaaende heftige Rytterfægtning ved Golymin den 26de December, standsede hans Øie ved Navnet Armand de Bourgoing, en af de unge Officerer ved det fjerde Dragonregiment, der indstilledes til Æreslegionens Kors. Udenrigsministeren Maret, Hertugen af Bassano, en Ven af Familien Bourgoing, sad dengang med et Referat lige over for Keiseren. Han greb Leiligheden til med Sandhed at bemærke, at denne unge Lieutenant for otte Dage siden, da han drog bort fra Varschau, havde sagt til ham: »Enten vil jeg tjene min Fader, eller jeg omkommer paa Valpladsen«. Den samme Koureer, der overbragte den 47de Bulletin til Paris, overbragte ogsaa en Udnævnelse, hvorved Jean Bourgoing blev kaldet til at være fransk Minister i Sachsen; efter at Kurfyrst Frederik August ved Nederlaget ved Jena og Auerstädt havde seet sig nødsaget til at skille sine Tropper fra Preusserne og til den 11te December 1806 at slutte Freden med Frankrig i Posen, havde han ved denne tiltraadt Rhinforbundet og faaet Kongetitlen. Endnu førend Familien var bleven færdig med Forberedelserne til Afreisen, men paa en Tid, da Bourgoing var fraværende fra Paris, ankom hertil et nyt Brev, ligeledes skrevet fra Krigens Skueplads, affattet i det tydske Sprog og adresseret til Fru Bourgoing. Med Undtagelse af Faderen forstod Ingen i Familien uden den unge Paul Bourgoing det tydske Sprog. Den ængstede Moder lod ham strax hente hjem fra Skolen

for at oversætte Brevet. Det var fra en tydsk Præst Keber i Bartenstein ved Eylau; det meldte, at Armand Bourgoing i Slaget den 8de Februar 1807 var bleven saaret af en Kanonkugle, at Præsten havde truffet den Saarede paa Valpladsen og ladet ham bringe til sit Hjem, og at Armand Bourgoing nu var uden Fare.

Den franske Hærs Opoffrelser og Anstrengelser i Slagene ved Eylau og Friedland fandt deres Løn ved Freden i Tilsit. Da det gode Forhold, som nu var blevet tilveiebragt mellem Keiser Napoleon og Keiser Alexander, skulde befæstes ved Kongressen i Erfurt, blev den hertil ogsaa indbudte Kong Frederik August ledsaget af den franske Minister, og dennes Søn Paul, der havde fulgt Faderen til Sachsen, kom da ogsaa til at overvære hiint mærkværdige Møde, hvor Talma og de andre Skuespillere fra Théatre Français dengang spillede Racines og Corneilles Stykker for, hvad man har kaldt »et Parterre af Konger« [1]. Napoleons Minister i Dresden ledsagede ogsaa Frederik August ved dennes Besøg i Varschau, der nu ikke længer var en preussisk By, men Hovedstaden i det Storhertugdømme Varschau, som var blevet oprettet ved Freden i Tilsit, givet til Kongen af Sachsen og af Polakkerne blev betragtet som en Hjørnesteen for et kommende Kongerige Polen. Her blev der for Paul Bourgoing ogsaa Leilighed til at lære noget Polsk. Medens den franske Ministers Datter paa Ballerne hos Fyrst Joseph Poniatovski optraadte i polsk Nationaldragt og dandsede Mazurka med den unge Grev Ludvig Kicki — den Samme, der under Uafhængighedskrigen i Aaret

---

[1] At det egentlig burde hedde et Parket af Konger, sees af, hvad P. A. Heiberg herom som Øienvidne har optegnet: Erindringer af min politiske, selskabelige og litteraere Vandel i Frankrig. Christiania. 1830 S. 229—230.

1831 som polsk General faldt mod Russerne i Slaget ved Ostrolenka —, fik den franske Ministers lærelystne Søn Timer i det polske Sprog, der senere, under Felttoget i Rusland i Aaret 1812, bleve ham til Nytte. I Aaret 1808, da Moderen og Søsteren vendte tilbage til Paris, forblev Paul Bourgoing hos Faderen i Varschau, og i den næste Vinter, da det allerede var begyndt at trække sammen til den truende Krig med Østerrig, var han paa Sletterne ved Vola Vidne til Revuerne over den krigeriske polske Hær. Han hørte Polakkerne hilse Kong Frederik August med deres »Vivat Krol«, og, tilskyndet af sin egen Lyst og af sine unge polske Venners Opmuntringer, bad han Faderen om at maatte indtræde i et af disse polske Regimenter og at begynde sin Krigsfærd med den polske Landse. Baron Bourgoing havde egentlig bestemt denne Søn for den diplomatiske Bane, men denne var under Keisertiden ikke uforenelig med den militære. Faderen gav efter for Sønnens krigeriske Tilbøielighed, men gjorde kun gjældende, at han burde lære Krigshaandværkets Theori, inden han saa ung begyndte paa dets Praxis. Paul Bourgoing blev i Aaret 1809 skikket tilbage til Frankrig for at gjennemgaae Militærskolen i Saint-Cyr.

I Aaret 1811, da Paul Bourgoing endnu ikke havde fyldt sit nittende Aar, indtraadte han som Officeer i den Afdeling af den store Armee, der af Keiseren havde faaet det poetiske Navn af »den unge Garde«. Da dennes 5te Tirailleurregiment, hvorved Bourgoing blev ansat som Sekondlieutenant, i Sommeren blev oprettet i Rueil mellem Paris og St. Germain, bleve Bataillonscheferne og Kaptainerne valgte blandt Officerer, hvis Tjenestetid gik tilbage til Konsulattiden; men Underofficerernes Alder oversteg ikke det fem og tyvende Aar, og Lieutenanterne og Soldaterne naaede ikke det tyvende. Efter

i Efteraaret 1811 at have ligget i Garnison i Calais, hvor han oftere blev Vidne til og een Gang Deeltager i de Fægtninger, hvori de franske Kanonbaade og Kapere dengang ideligen maalte sig med Englands Skibe, kom Bourgoing om Vinteren til Brüssel, den forrige Hovedstad i de østerrigske Nederlande, hvor hans Regiment blev forenet til en Brigade med det 5te Voltigeurregiment. I Foraaret 1812 brød man op til Felttoget mod Rusland, men dette blev først aabnet om Sommeren. Maaneder vare blevne fundne nødvendige for at lade de talrige Afdelinger af den store Armee drage igjennem de vide Strækninger, som Jernveiene nu vilde have tilladt at passere i Løbet af faa Dage. Der fattedes ikke erfarne Mænd, som paa Grund af denne Forhaling allerede spaaede ilde om det forestaaende Felttog. Men for den unge Bourgoing var Marschen gjennem Tydskland, Opholdet i de store Stæder, kun en lykkelig Tid; han var omgiven af Ungdomsvenner, der vare ham kjære, og med hvem han kun troede at gaae herlige Seire imøde. Da den store Armee gik over Niemen den 23de Juni, da Bourgoings Regiment her kom tæt forbi det Sted, hvor de franske Ingenieurer, paa Flodens høieste Bredde, havde bygget Keiseren et Slags Tribune, dækket med en Parasol af Løvværk, var Alt endnu Solskin for de unge Krigere.

Det var dengang Skik i de franske Regimenter, at man søgte at forkorte Marschen ved at gjennemgaae hele det Repertoire af Sange, der levede i Soldaternes eller Officerernes Erindring. I Almindelighed bleve Versene sungne solo, og hele Kolonnen faldt kun ind som Chor. En Sang, der særlig var bleven skreven for Bourgoings Korps, havde dette Omkvæd:

»Les tirailleurs sans souci —
Ou sont ils? Les voici —
Ou sont ils? Les voici«;

naar Spørgsmaalet blev fremsat af Forsangeren i Spidsen, og naar Svaret lød fra alle de følgende Rækker, havde Sangen et særeget Præg af Munterhed, som Bourgoing ikke havde glemt paa et senere Tidspunkt af sit Liv, hvorom han har bemærket:

»En stor Deel af Veien mellem Vitebsk og Smolensk, som jeg havde passeret med mine Ungdomsledsagere, har jeg gjenseet 1828, efter et Mellemrum af sexten Aar. Jeg begav mig nu i lige Linie fra Nord til Syd, fra Sankt Petersborg til Ismail ved Donau. Ankommen til en let gjenkjendelig Egn steg jeg ud af min Vogn og lod den kjøre i Forveien, indtil den skjultes for mig ved en Bøining i Landskabet. Man maa ikke beskylde mig for falsk Følsomhed, men Enhver vil kunne forstaae de Indtryk, som disse Steder lode mig føle, da jeg gjensaa dem under saa forskjellige Omstændigheder. Jeg gjenkjendte de svage Bølgeformer i Ruslands grønne Jord, de lange Alleer dannede af den høie Birk, Nordens graciøse Træ med det blege og lette Løv. Jeg huskede saa tydelig, hvorledes jeg fordum havde seet vore to Batailloner af den unge Garde i Slangelinie stige op ad disse Høie, der nu stode saa tomme. Jeg syntes, at Ekkoet i disse snevre Dale maatte have bevaret en Gjenlyd af den Sang, der havde tonet fra saa mange glade Stemmer, af Sangen fra det Regiment, der saa lidet kjendte den Skjæbne, som ventede det. Men ingen Lyd, intet Aandedrag lod sig høre i denne Eensomhed. Næsten alle disse livsglade og forhaabningsfulde Stemmer vare forstummede, grusomt rammede af Klimaet i disse Egne, der ere saa smilende og blomstrende i den smukke Aarstid, saa øde, kolde og vilde, naar man vil trodse dem om Vinteren.«

Ledsagende den unge Garde i Følge med Divisionsgeneralen Delaborde, der havde optaget ham i sin Stab paa Grund af

hans Bekjendtskab med det polske Sprog, red Bourgoing over Valpladsen ved Borodino eller Moskova tre Dage efter, at Slaget her havde banet Napoleon Vei til Ruslands gamle Hovedstad. Dynger af Liig gjorde endnu de Steder kjendelige, hvor Bataillonerne vare blevne nedmeiede uden at forlade de Pladser, som de havde indtaget, og lige saa kjendelige vare de af Døde betegnede Spor, som andre Kolonner havde efterladt, idet de stormede fremad mod den russiske Stilling. Den næstfølgende Aften saa Divisionen Delaborde Moskau ligge for sig, hvis mange Kirker med de forgyldte Kupler skinnede i den nedgaaende Sol. Efter Indmarschen i Staden fik Bourgoing med General Delaborde Kvarteer i Gouvernøren, Grev Rostopschins Palais. I dettes rige Bibliothek fandt han den første, i Aaret 1789 udkomne Udgave af Faderens Værk om Spanien; som et Slags Visitkort skrev han uden paa det første Bind: »Forfatterens Søn har med Fornøielse, saa langt fra sit Fædreland, fundet en Bog, skreven af hans Fader. Han beklager kun, at det er Krigen, der har ført ham til dette Palais.« Læseren blev dog snart afbrudt ved det Ildsprog, hvormed den store Armee allerede siden Indtagelsen af Smolensk havde begyndt at stifte Bekjendtskab, og som nu gjennem Moskaus Flammer talte himmelhøit om det Alvor, hvormed man fra russisk Side var bestemt paa at gjennemføre Kampen. At det var fra Russerne, og ikke fra Franskmændene, som man en Tid lang paastod, at Ilden hidrørte, blev aldrig betvivlet af Bourgoing, der under Opholdet i Moskau som Adjutant hos General Delaborde havde rig Leilighed til at undersøge Brandens Oprindelse.

Tilintetgjørelsen af de i Moskau samlede Forraad kunde ikke andet end fremtvinge den franske Hærs Tilbagetog, under hvilket Bourgoing med den unge Garde deeltog i den blodige

Kamp ved Krasnoe og i Overgangen over Berezina. Som saa utallige Andre, der omkom af Kulde og Hunger, alene med Himlen som Vidne til deres sidste Strid, laa tilsidst ogsaa Bourgoing, efter at have mistet sin Hest, selv nedsegnet af Mathed ved Siden af den sørgelige Vei, paa hvilken Tilbagetoget gik for sig. Han hørte Enkelte af de Forbidragendes Opmuntringer til ham om at tage sig sammen, medens han kunde høre andre raaere Stemmer tale, om man ikke burde tage Peltsen fra denne Halvdøde. Da han havde søgt at reise sig nogle Øieblikke, faldt hans Øie paa en forbifarende Slæde, kjørt af en Dragon, hvori to Officerer sad stærkt tilhyllede. Han formaaede at lægge Mærke til den Enes store, gule Opslag, der i hele Armeen alene bares af det 23de Dragonregiment, der var ankommet fra Italien. Han saa nøiere til, han gjenkjendte sin Fætter August de Tamnay, der var Officeer i dette Regiment; den anden Officeer i Slæden var Bourgoings ældre Broder Armand, der under Felttoget gjorde Tjeneste som Adjutant hos Marechal Ney, Fyrsten af Moskova, og ved dets Slutning faldt i russisk Fangenskab. Paul Bourgoing var bleven frelst paa en Maade, hvori han stedse saa et Under. Foruden ham kom kun henved tredive Mand af det 5te Tirailleurregiment tilbage over den russiske Grændse.

I Begyndelsen af Aaret 1813, inden Hæren blev reorganiseret, holdt Napoleon ved Trianon en Mønstring over, hvad der var levnet ham af hans gamle og unge Garde. Det 5te Tirailleurregiment betegnedes ved denne Leilighed af Chefen, Oberst Hennequin, af nogle Officerer og Underofficerer og af en lille Tambour. Da Napoleon kom forbi Fronten, spurgte han Bourgoing om hans Alder. »En og tyve Aar, Sire«, lød Svaret, hvortil Oberst Hennequin forklarede: »Hele Regimentet har denne Alder«. En mørk Skygge fløi over Keiserens

Aasyn, men Øieblikket efter var det atter roligt, og Bourgoing vovede, efter Datidens Skik, at tilføie: »Sire, jeg har gjort det russiske Felttog med, jeg føler mig istand til at kommandere et Kompagni, og jeg anmoder om at blive Kaptain.« »Tilstaaet«, sagde Keiseren, »tag hans Navn«. Medens en General, der ledsagede Keiseren, allerede optegnede dette, troede Obersten dog at burde bemærke: »Sire, det er kun tre Maaneder siden, han blev Premierlieutenant«. »Nu vel, min Ven«, sagde Keiseren, idet han smilende fjernede sig, »endnu eet Felttog er nødvendigt til at blive Kaptain«.

Efter at have fulgt den fornyede unge Garde til Tydskland og i dens Rækker med Udmærkelse at have kæmpet i Slagene ved Dresden og Leipzig fik Bourgoing sin Udnævnelse til Kaptain ved Slutningen af Felttoget i Aaret 1813. Under Felttoget i Frankrig i Aaret 1814, hvor han var ansat som Adjutant hos Marechal Mortier, Hertugen af Treviso, deeltog han atter med den unge Garde i Slagene ved Fère Champenoise og ved Paris. I Anledning af den Maade, hvorpaa Marechal Marmont, Hertugen af Ragusa, i de indholdsrige Memoirer, som han udgav under sin Landflygtighed efter Julirevolutionen, har givet Mortier Skyld for, at de to Marechallers Armeekorpser ikke i det rette Øieblik fandt sig forenede ved Fère Champenoise lige over for de Allieredes store Overmagt[1], har Paul Bourgoing som gammel Mand, da han var den eneste tilbageblevne af Mortiers Adjutanter, troet at burde tage til Gjenmæle. Da det ved Slutningen af Slaget ved Paris viste sig, at Montmartre og den hele Stilling uden for Frankrigs Hovedstad, trods alle de Anstrengelser, hvori baade de franske Invalider og Eleverne fra den polytechniske Skole deeltoge, ikke

---

[1] Mémoires du Duc de Raguse. Paris. 1857. VI, 230—236.

kunde holdes til Napoleons imødesete Ankomst, var Bourgoing en af de Officerer, der med hvide Tørklæder fæstede til de løftede Sabler, ikke uden øiensynlig Livsfare, sendtes over til de Allieredes Linier for at forlange en Vaabenhvile til at rømme Paris. Efter Rømningen blev Bourgoing paa den anden Side af Seine i Essonne Øienvidne til Marmonts paafølgende Frafald fra Napoleon og berygtede Overgang til de Allieredes Linier. Mortier overdrog Paul Bourgoing at overbringe denne Efterretning til Keiseren i Fontainebleau. Gjennem den opfyldte Slotsgaard, hvor Officererne endnu kun talte om at marschere mod Paris, red Bourgoing til den store Slotstrappe, sprang af Hesten og banede sig Vei til Napoleon, der var alene med Berthier, Fyrsten af Neufchatel. Paul Bourgoing meddeelte sin sørgelige Nyhed. Det blev et af hans Livs meest gribende Øieblikke. Han kunde ikke finde Ord til at skildre det dybe Indtryk, som hans Budskab gjorde paa Napoleon. Da Keiseren havde søgt at fatte sig, yttrede han til ham: »Og Mortiers Tropper, og min unge Garde, vil den ogsaa forlade mig?« Bourgoings ældste Broder, Armand, var paa denne Tid russisk Krigsfange i Viatka; hans yngre Broder, Honoré Bourgoing, der indtil Felttoget i Aaret 1814 havde været en af Keiserens Pager, var nylig som syttenaarig Landseneerofficeer bleven saaret i Træfningen ved Craonne; saa meget større var Sandheden i den Bevægelse, hvormed Bourgoing svarede: »Sire, den unge Garde og Frankrigs Ungdom er beredt til at døe for Dem«. Keiseren lagde Haanden paa hans Skulder, medens han henvendte sine Ord til Berthier: »Ja, den unge Slægt er trofast, det er kun den gamle, der svigter«.

Ved Bourbonnernes Indsættelse og Freden i Paris vendte Bourgoings ældste Broder Armand tilbage fra sit Fangenskab i Rusland. For ham især betød et »fait accompli« kun lav

Tilbedelse af Magten; han stod fjernt fra, hvad Tegnérs Digt om Napoleons Fald kaldte »ögonblickets lumpne skara«; han vidste, at Mængden gjerne stirrer uvis og omtaaget paa, hvad der skeer, indtil Alt er afgjort, og at ogsaa det politiske Liv kun beroer paa Initiativet af »den Enkelte«. En Foraarsdag i Aaret 1815 mødte han i Paris sin Broder med disse Ord: »Veed Du det, Paul? Krig! Keiseren er landet«. Paul de Bourgoing var endnu dengang ansat som Adjutant hos Marechal Mortier, der efter Bourbonnernes Tilbagekomst havde faaet Befalingen over den 16de Militærdivision, som talte en Styrke af tredive tusind Mand og omfattede Lille og de andre franske Fæstninger paa Nordgrændsen. Han maatte nu efter Napoleons Tilbagevenden skyndsomt med sin Marechal begive sig til Garnisonen i Lille. Da Keiserens raske Fremskridt og Troppernes Frafald derpaa bragte Ludvig den Attende til at forlade Paris og selv at begive sig til Lille, maatte han en Tid lang standse uden for de optrukne Fæstningsbroer, indtil Paul Bourgoing, afsendt af Mortier, ankom ved Siden af hans Vogn for at forklare den studsende og frygtende Konge, at Marechallen havde troet disse Forsigtighedsregler nødvendige, da de fremmede Tropper kun stode saa faa Mile fra Grændsen. I Lille oplyste derefter Hertugen af Treviso Ludvig den Attende om, at Borgerne vel vare kongeligsindede, men at Soldaterne vare stemte for Keiseren; han raadede ham til at reise til Dünkirken, hvorfra han vilde have Adgang til Havet. Ludvig den Attende foretrak dog at begive sig til Nederlandene, og Paul Bourgoing overbragte til den hannoverske General Hinüber i Tournai et haandskrevet Brev fra Kongen til Prindsen af Oranien, hvori Ludvig den Attende anmeldte denne sin forestaaende Ankomst. Da Bourgoing kom tilbage til Lille, havde Garnisonen allerede anlagt den trefarvede Kokarde, og

Hertugen af Treviso sammenkaldte alle sine Adjutanter. Han forklarede dem, hvorledes der under disse vanskelige Forhold stode to Veie aabne, der begge lode sig forsvare. Den ene var at følge Kongen, den anden at sætte Fædrelandet over Kongen. Den sidste vilde han selv vælge, der aldrig vilde ophøre at forsvare Frankrig mod de Fremmede. Alle Officererne erklærede, at hans Følelser vare deres egne, at ogsaa de vilde blive troe imod Frankrig.

Efter Felttoget i Belgien i Aaret 1815, hvor Bourgoings yngre Broder Honoré, der i det forrige Aar var bleven saaret ved Craonne, atter blev haardt saaret i Slaget ved Quatre-Bras, begyndte med den anden Restauration en ny Periode for Paul Bourgoing. Hans Fader var som fransk Minister hos Kongen af Sachsen og Storhertugen af Varschau, og efter af Napoleon at være bleven udnævnt til fransk Rigsbaron, allerede i Aaret 1811 død under et Ophold i Carlsbad[1]. Hans Moder, Baronesse Marie Bourgoing, født Prévôt de Lacroix, blev af Ludvig den Attende udnævnt til Forstanderinde for det kongelige Pigeinstitut i Saint Denis, hvor hun døde i Aaret 1838. Hun havde med megen Omhu sørget for sine Sønners Fremtid. For de to af dem vidste hun at bevare deres Stilling i Hæren paa en Tid, da den Nationalfølelse, der i ethvert Land, under naturlige Forhold, er Regjeringens Stolthed og Styrke, næsten var bleven til en Forbrydelse for Reaktionen. For Paul Bourgoing opnaaede hun, efter Krigstidens Slutning, Adgang til den diplomatiske Bane, for hvilken han oprindelig havde været bestemt. Hun opnaaede dette ved Hjælp af en gammel Be-

---

[1] En Biographi af ham, der nævner ham som en »i enhver Henseende udmærket og almindelig agtet Mand«, findes optagen i Dansk Statstidende for 5te August 1811.

kjendt, Marquis François de Bonnay, der under Begyndelsen af Revolutionen oftere havde været valgt til Præsident i Nationalforsamlingen og under Emigrationen havde boet i England. Marquis de Bonnay havde et Gods i Nærheden af Nevers, der stødte op til Fru Bourgoings Eiendom, og da han i Aaret 1816 skulde afgaae som fransk Minister til Berlin, viste han sig ikke uvillig til at medtage hendes Søn som Legationssekretær. Paul Bourgoing er som Ældre optraadt som en ivrig Tilhænger af det System, der gjør Adgang til den diplomatiske Bane afhængig af visse bestemte Examensbetingelser. Men i Aaret 1816 var dette System endnu ukjendt; »en særdeles slet Methode«, har Bourgoing et Sted bemærket, »og en Methode, der først nylig er bleven modificeret, overlod dengang Valget af Attachéer, og stundom ogsaa af Legationssekretærer, til Udenrigsministeren, til dennes Bureauers eller til Ambassadørernes Vilkaarlighed, uden at det var nødvendigt at have gjennemgaaet nogensomhelst Prøve«. For at bøde paa Savnet af en saadan, afholdtes der gjerne et Slags Kakkelovnsexamen. Vedkommende Aspirant blev en Ugestid, i visse bestemte Timer om Dagen, indesluttet i et Værelse i Udenrigsministeriet, for efter Aktstykker, der her betroedes ham, at udarbeide et Par Afhandlinger. Den ene af de Opgaver, som Marquis Bonnay paa denne Maade fordrede besvarede af sin Klient, krævede en Skildring af Karbonariernes politiske Sekt. Den anden lød ordret saaledes: »At udvikle Betydningen af den Skade, som Wienerkongressen har tilføiet det danske Monarki som en Straf for dets udholdende Vedhængen ved Bonapartes Parti, idet den har skilt Norge fra det og, som en næsten spottende Erstatning, givet det en Sum Penge og det lille tydske Hertugdømme Lauenburg«. Der havde for Marquis de Bonnay været en nærliggende An-

ledning til at vælge denne Opgave, idet han nemlig i Aaret 1814, som Bourbonnernes første Minister i Kjøbenhavn, for en kort Tid havde afløst Napoleons sidste Repræsentant, Baron Charles Alquier. Derimod vidste han dengang ikke, at den, til hvem Spørgsmaalet var rettet, ogsaa havde tilbragt et Par Aar i Danmark. Ved Hjælp af sine herfra medbragte Bøger og ved Hjælp af nogle andre danske Bøger, som Bourgoing fandt i Paris's Bibliotheker, kunde han besvare Opgaven paa en Maade, der fuldkomment tilfredsstillede hans Dommer, ja han forbausede denne ved de Citater i det danske Sprog, som han havde anført nedenfor Texten. Til Baron Ange Bourjot, der var Departementschef i Udenrigsministeriet og en Ven af den afdøde Baron Bourgoing, yttrede den gamle Marquis: »Haandskriften er slet, men Afhandlingerne ere gode; jeg tager ham.«

Fra Berlin, hvorhen Bourgoing fulgte med Marquis de Bonnay, kom han i Aaret 1818 som Legationssekretær til Kjøbenhavn. Han kunde, da han blev forestillet for Frederik den Sjette, paa godt Dansk sige til Kongen, at han aldrig havde forglemt hans Riges Sprog. I de fem Aar, hvori Bourgoing nu gjensaa Kjøbenhavn og fik Leilighed til at gjøre Udflugter paa Sjælland, havde han til Ministre først Grev de la Ferronnays — der som fransk Emigrant, i Kong Gustav den Fjerde Adolphs Tjeneste, havde deeltaget i det svenske Felttog mod Norge i Aarene 1808—1809 og senere i Aaret 1828 blev Medlem af Ministeriet Martignac — og derpaa Hertugen af Saint-Simon; i den Tid, der forløb fra den første af disse Ministres Tilbagekaldelse (den 6te Juli 1819) og indtil den anden her blev befuldmægtiget (den 26de Marts 1821), fungerede Bourgoing som Chargé d'affaires i Danmark. Efter i Aaret 1823 atter at være bleven forsat til Berlin, kom han i

Februar 1828 til St. Petersborg som Ambassadesekretær hos Hertugen af Mortemart. Da han her traf Grev Nesselrode, kunde han sige til denne, at han allerede havde stødt sammen med ham ved hans første Skridt paa den diplomatiske Bane; thi Bourgoing havde i Aaret 1814 ogsaa seet ham blandt de Allieredes Fuldmægtige, med hvilke Marmont og Mortier i det lille Værtshuus ved Barrieren St. Denis underhandlede om Paris's Rømning, og, som Bourgoing sagde, »en Parlamentær er en Ambassadør til Hest, der kun har en Trompeter til Attaché«. Frankrig og Preussen støttede dengang, da Keiser Nicolaus begyndte Krigen imod Tyrkiet, begge Rusland lige saa meget, som England og Østerrig vare det kolde og uvillige. Ligesom Keiser Nicolaus, da Carl den Tiende efter Freden i Adrianopel besluttede at foretage Toget mod Algier, af sig selv paalagde sin Krigsminister at tilstille den franske Regjering alle Oplysninger om den rette Krigsmaade imod Tyrkerne, der kunde ydes fra de russiske Arkiver, saaledes var ogsaa den franske fortrinsviis en af de fremmede Legationer, der ledsagede Nicolaus under hans Ophold ved Hæren i Krigens første Aar, og dens yngre militære Medlemmer deeltoge selv leilighedsviis i Kampen. Dette gjælder ogsaa om Paul Bourgoing, der deeltog i Beleiringen af det smukke Silistria, og hvis Navn oftere forekommer nævnt med Udmærkelse i de russiske Bulletiner fra General Roth, Chefen for det sjette Armeekorps. I Aaret 1830 fungerede Bourgoing, under Hertugen af Mortemarts Fraværelse i Paris, som fransk Chargé d'affaires i St. Petersborg, dengang Efterretningen om Julirevolutionen indløb hertil. De tre første franske Skibe, der ankom under Revolutionens trefarvede Flag, fik ikke Tilladelse til at løbe ind til Kronstadt; man talte til Bourgoing om at give ham hans Passer, og Krigspartiet, der især blev repræsenteret af Diebitsch og af

Krigsministeren, Grev Chernichef, tænkte allerede paa at lade russiske Tropper overføre til Holland som i Aaret 1799; Fredspartiet, der havde en Støtte i Finantsministeren Grev Cancrin, var lige ved at ligge under. Paa dette kritiske Tidspunkt vidste dog Bourgoing, der var personlig yndet af Keiser Nicolaus, at overvinde dennes Fortørnelse over hans Allieredes Fald ved en taktfuld Sagtmodighed, der til sine Tider, hvor det var nødvendigt, kunde blandes med den største Bestemthed. Bourgoing havde den Tilfredsstillelse at opnaae Ruslands Anerkjendelse af det trefarvede Flag, hvorunder han selv forhen havde kæmpet. Derimod formaaede han ikke at udrette Noget til Fordeel for sine polske Ungdomsvenner, til hvis nye Uafhængighedskamp han nu blev Tilskuer fra Petersborg. Alle hans Forestillinger strandede paa Keiserens Anker over, hvad han kaldte Polakkernes Utaknemlighed. Ogsaa lige over for Bourgoing paaberaabte Nicolaus sig især den bekjendte Opmærksomhed, der i hans Øine synes at skulle have bødet paa Alt, at han havde foræret Staden Varschau de Kanoner med det polske Vaaben, der i Aaret 1444 vare blevne Tyrkernes Bytte ved Kong Vladislav den Tredies Nederlag og Død ved Varna, og som ved denne Fæstnings Overgivelse i Aaret 1828 faldt i Russernes Hænder.

Efter i Aaret 1832 som fransk Minister at være forsat fra Petersborg til Dresden og derfra i samme Egenskab til München blev Bourgoing i Aaret 1841 udnævnt til Pair af Frankrig af Kong Ludvig Philip, der i fortrinlig Grad tilskrev ham, at et Brud med Rusland og en almindelig Krig var bleven undgaaet efter Julirevolutionen. Efter Ludvig Philips Fald i Aaret 1848 drog han sig en Tid lang aldeles bort fra det politiske Liv. Fri for alle tomme Abstraktioner, dannet og modnet ved historisk Erfaring, kunde han ikke sympathisere med Februar-

revolutionens eensidige Retning; han var fremsynet nok til strax at forudsee, hvor snart det vilde være forbi med den Frihed i det Indre, som Julirevolutionens smukke Tid havde villet grunde, og forbi med denne Friheds moralske Erobringer i andre Lande. I Aaret 1849 modtog han imidlertid af Ludvig Napoleon, Republikens nye Præsident, en Udnævnelse som fransk Ambassadør i Madrid, og han endte saaledes sin diplomatiske Bane paa det Sted, hvor hans Fader ogsaa havde været Frankrigs Repræsentant, hvorhen han selv for mere end et halvt Aarhundrede siden var bleven bragt som et spædt Barn. Hjemvendt til Frankrig blev han af Ludvig Napoleon paa den sidste Dag af Aaret 1852 kaldet til at være Medlem af det nye franske Senat. Han havde nu sin Bolig i Paris i Rue de l'Université, hvor flere end een Dansk har nydt Godt af hans Velvillie.

Paul Bourgoing har intet saadant litterært Navn som Faderen, der fandt Leilighed til at udgive en Række af historiske Skrifter, men dog er ogsaa han fremtraadt som Forfatter. I Aaret 1815 udgav han en Fortælling, hvortil Motivet var taget fra hans ældste Broders Fangenskab i Rusland [1], i Aaret 1842 en Udsigt over de Fremskridt, som Jernveiene dengang havde gjort i Tydskland og paa det europæiske Fastland overhoved [2]. Af større Interesse er et lille Skrift, som han i Aaret 1849, inden han afgik som fransk Ambassadør til Spanien, har forfattet i Anledning af Nationalitetskampene efter Februarrevolutionen [3]. Han optraadte her mod de Theorier, der

[1] Le Prisonnier de Russie. Paris. 1815.
[2] Tableau de l'état actuel et des progrés probables des chemins de fer de l'Allemagne et du Continent Européen. Paris. 1842.
[3] Les Guerres d'idiome et de nationalité. Tableaux, esquisses et souvenirs d'histoire contemporaine. I—II Partie. Paris. 1849.

eensidigen kun stræbte efter, hvad han betegner som den philologiske Ordning af Nationerne, uden at ville tage andre, historiske og geographiske Hensyn[1]. Hertil kan vel have bidraget, at han noget tidligere end de fleste af hans kortsynede Landsmænd er bleven opmærksom paa Tydskernes Begjærlighed efter at gjenvinde Elsass og Lothringen; han giver med Hensyn til den Maade, hvorpaa denne Lyst allerede lagde sig for Dagen i Aarene 1814 og 1815, den Oplysning, at Keiser Alexander af Rusland, paa hvem denne Tanke dengang især strandede, gjorde Hertugen af Richelieu en Gave af det Kaart, hvorpaa man fra tydsk Side allerede havde afstukket Vogeserne som den rette Grændse for Frankrig; han har ikke været døv eller blind for, hvad der i Tydskland blev sagt og trykt i Anledning af Festen i Strassburg den 23de Oktober 1848, der skulde feire Elsass's tohundredaarige Forening med Frankrig. Bourgoings Skrift betegner det vel endnu kun som et tomt Hjernespind, at Klebers, Kellermanns, Lefebvres, Rapps og saa mange andre franske Heltes Hjemstavn — ligesom Neys — skulde kunne gjenvindes af Tydskland, men den Omstændighed, at han ikke havde overseet, at den tydske nationale Higen dog ogsaa sigtede til Departementerne Øvre- og Nedre-Rhin og en Deel af Mosel-Departementet, har væsentlig bidraget til, at han paa den anden Side aldeles misbilliger den i Frankrig saa længe populære Tanke om igjen at opnaae Rhingrændsen eller, som man har kaldt den, »den naturlige Grændse«; Bourgoing gjorde i sit Skrift sine Landsmænd opmærksom paa, at de Liberale i Cöln og Trier nu

[1] L'erreur des partisans de ce système nouveau, du classement des races, c'est évidemment de transformer en principe absolu une règle, qui, le bon sens et l'experience le prouvent, ne saurait être practiquée qu' avec de nombreuses restrictions. Les Guerres d'idiome. I, 18.

ikke længer havde Sympathier for Paris, men for Berlin, han havde i Aaret 1840, under Thiers's Ministerium, da de franske Talere og Journalister begjærede den venstre Rhinbred for Frankrig, ikke forgjæves selv været Gesandt i Tydskland og her været Vidne til den Varme og Eenstemmighed, hvormed man allevegne reiste sig for at værne om »den frie, tydske Rhin«. Ogsaa af et andet Hensyn kunde Bourgoing ikke sympathisere med »den philologiske Theories« Tilhængere; Inkonsekventserne i den tydske nationale Bevægelse, Modsigelserne, hvormed det samme Princip anvendes paa forskjellig Maade, efter hvad der paa de forskjellige Steder tiltaler Ambitionen bedst, var ikke heller undgaaet hans Opmærksomhed. Han oplyser navnlig dette ved en Fremstilling af den dansk-tydske Strid, der er Gjenstand for en særegen Afdeling af hans Skrift[1], og hvorom han bemærker, at den kan afgive det sørgeligste Vidnesbyrd om, hvad Lærdom kan formaae til at forvirre det simpleste Spørgsmaal. Bourgoing, der altid læste og skrev Dansk med Lethed, ledsagede sit Skrift med et ethnographisk Kaart over Landene mellem Elben og Øresund, hvorover han har ladet paa Dansk trykke Ønsket: »Gud velsigne Danmark«. Det franske Titelblad havde han ogsaa givet et dansk Motto; et Par Verslinier møde paa det ved Midten af Aarhundredet som en Reminiscents fra en af de Sange, han ved dets Begyndelse, under det britiske Angreb paa Danmark, her havde istemt med sine Kammerater:

»I Lænker af Teutoners Love
Skal Cimbrernes Sønner ei staae«[2].

---

[1] La Pacification du Danemarc. Paris. 1849.

[2] Aabenbart kun hans Variant af et Par Stropher i Enevold Falsens Sang: »Til Vaaben! see Fjenderne komme« (Hædersminde for 2den April

I det samme Aar, hvori Bourgoing fremkom med dette Vidnesbyrd om den Deeltagelse, som han havde bevaret for sine Venner i Norden, blev der i Danmark fra den Haand, der har skrevet disse Ord, givet en Anmeldelse af hans Skrift, og Anmeldelsen blev af Bourgoing meget paaskjønnet, blot fordi den kom fra hans Barndoms Land. Offentligen at vidne om dettes Ret blev ham ogsaa senere en kjær Opgave. Efter det nævnte Skrift er, ved Siden af nogle tilsvarende Betragtninger over den internationale Ret og en Fortale til et af det franske ethnographiske Selskab udgivet Arbeide[1], fra hans Haand udkommet en lille Bog, der giver en Fremstilling af Napoleons Reise i December 1812, da han forlod den store Armee for at vende tilbage til Paris; Bourgoing havde selv i Smorgoni i Lithauen været Vidne til hans Afreise, men skyldte egentlig sine Meddelelser en uudgiven Beretning af en polsk Officeer, Grev Dunin Wonsowicz, der var en af Keiserens Ordonnantsofficerer og kom til at følge med som en paa den første Deel af Reisen nyttig Tolk[2]. Bourgoing har igjen optaget denne Skildring i sit sidste Skrift, som udkom i Aaret 1864[3], og som ikke er nogen Biographi, men har en fragmentarisk Karakteer, idet Bourgoing deri har meddeelt nogle Episoder fra sine

---

1801 eller Sange og Digte, som ere udgivne i Anledning af Krigen mellem England og Danmark. Kjøbenhavn. I, 3):

»I Aag af Britternes Love
Skal Cimbrernes Sønner ei gaae«.

[1] Aperçus nouveaux de politique internationale. Paris. 1852. E. Cortambert et L. de Rosny, Tableau de Cochinchine, procédé d'une introduction par M. le baron Paul de Bourgoing. Paris 1862.

[2] Itinéraire de Napoléon Ier de Smorgoni à Paris. Épisode de la guerre de 1812. Paris. 1862.

[3] Souvenirs d'histoire contemporaine. Épisodes militaires et politiques. Paris. 1864.

tidligere Aar, deriblandt den Omtale af Slaget den 2den April 1801, der her er bleven anført. Ligesom han tidligere, som Medlem af det franske Senat, ikke havde undladt at gjøre opmærksom paa den Danmark fra Preussen truende Fare, saaledes har han ogsaa her villet give et Indlæg i Danmarks Sag. Hvad Tydskland kalder Eenhedsbestræbelser — saaledes udtrykker han sig — er i Virkeligheden Delingsbestræbelser, Bestræbelser for at dele Danmark. »Dengang«, skriver han, »da alle de andre Nationer forlode vore ulykkelige Faner, bleve Polakkerne og de Danske os alene troe; de Første forsvarede Paris med os, de Andre strede endnu for Frankrig, da det, angrebet af hele Europa, gjorde heroiske Anstrengelser for at modstaae«. Jerzmanovskis polske Lansenerer fulgte atter i det følgende Aar med Napoleon fra Elba til Waterloo, og da de Allieredes Ministre i Kjøbenhavn den 6te Juli 1815 illuminerede i Anledning af Waterlooslaget, lød ogsaa her fra Mængden Raabet »Leve Napoleon«, og Steenkast indsloge Vinduerne hos den engelske Minister, Mr. Augustus Forster, der ved sin Illumination i Norgesgade havde anbragt et Transparent, fremstillende Wellingtons og Blüchers Omfavnelse ved La Belle Alliance. »Er det ikke paa Elementer af denne Natur«, saaledes havde allerede Bourgoings Fader engang yttret til ham, »at vor Keiser hellere burde støtte sig end søge efter de gamle Monarkiers Venskab, der aldrig lang Tid i Træk ville blive Frankrig oprigtig hengivne«?

Det sidste Vidnesbyrd om Bourgoings Hengivenhed for Danmark var neppe naaet hertil, da Døden bortkaldte ham den 16de August 1864. Han efterlod i Frankrig et almindeligt Indtryk af, at med ham en af dets bedste Sønner var gaaet bort; en Dansk, der fra Aaret 1848 og til hans Død vel har staaet

i stadigere Forbindelse med ham end andre Landsmænd[1], har givet ham dette Vidnesbyrd: »Baron Paul de Bourgoing staaer for mig som den smukkeste Personlighed, jeg nogensinde har kjendt«. Inden han døde, fandt han Leilighed til at stifte Bekjendtskab med Fredspræliminairerne i Wien af 1ste August, der bedrøvede ham inderlig og vistnok ei heller havde smertet mindre, dersom den gamle Diplomat endnu havde været nærmere ved den politiske Skueplads til at øine de skjulte Traade. Allerede den Skilsmisse var ham imod, hvorved Fredspræliminairerne, efter Tydskernes nyere Maade, som mellem sideordnede Begreber, skjelne mellem Hertugdømmet Slesvig og Kongeriget Danmark, hvorefter det sidstnævnte da kun naaer til Kongeaaen. Bourgoing vidste aldrig andet, end at Slesvig var en Deel af det egentlige Kongerige Danmark. Han havde kun lært denne Inddeling i de Aar, da han her modtog den første geographiske Underviisning.

Paul Bourgoing havde overlevet sine Brødre, der begge opnaaede høie Stillinger i den franske Hær. Selv var han Storofficeer af Æreslegionen, han havde Storkorset af Danebrogsordenen og af den spanske Kong Carl den Tredies Orden og flere andre Dekorationer, af hvilke St. Helenamedaillen var ham den kjæreste som et Minde om hans Felttog under Napoleon. Ved hans Jordefærd, der fandt Sted den 18de August, var hans Søn, der ogsaa har betraadt den diplomatiske Bane, langt fraværende fra Frankrig[2]; i Spidsen for Sørgetoget gik Grev Waldener, der tilhører en fra Elsass

---

[1] Hr M. Qvistgaard-Muusmann, nu Adjunkt i Roskilde, i et Brev til Forfatteren.

[2] Som fransk Legationssekretær i Bogota; han er nu (1875) Ambassadesekretær i Wien.

stammende Slægt og er gift med en Datter af Bourgoing, og Hertugen af Tarent, den Afdødes Neveu. Toget havde Præg af, at den, der nu stedtes til Jorden, havde et Navn fra Keisertiden. Det var Samtidige fra denne, eller berømte Samtidiges Sønner, der, efter den franske Skik, holdt Fligene af Liigtæppet: Marechal Magnan, General Lallemand, Hertugen af Treviso og Hertugen af Bassano.

Kurfyrst Frederik der Eiserne af Brandenburg og hans Planer.

(1866.)

I den Tale, som den preussiske Gouvernør i Slesvig, Generallieutenant, Friherre Edwin Manteuffel den 25de September 1865 holdt til Embedsmændene i Flensborg, forekom ogsaa disse Ord: »Jeg kommer fra et Land, hvor Albrecht der Bär rodfæstede det tydske Element, og hvorfra Ørnen bar det videre indtil Havets Bred. Jeg kan ikke paa nogen Maade føle anderledes, end som det ligger i denne Tanke«[1]. Hvad der skal ligge i denne Tanke er heller ikke vanskeligt at forstaae: det er Forestillingen om, hvorledes den preussiske Stat fra sin første Begyndelse af har udvidet sig, stadig bringende sit tydske Element videre, stedse givende det større Vægt. Albrecht, som man gav Tilnavnet »der Bär« eller Bjørnen[2], er hiin Grev Albrecht af Ballenstedt, der i

[1] Ich komme aus einem Lande, wo Albrecht der Bär das deutsche Element einwurzelte, und von dem aus der Adler es bis ans Meeresgestade weiter trug. Ich kan gar nicht anders fühlen als in diesem Gedanken. Generallieutenant — nu Generalfeltmarschal — Manteuffels Tale. meddeelt i Norddeutsche Zeitung af 26de September 1865.

[2] Ikke, som man tidligere har meent, af noget Skjoldmærke eller Vaaben, men vistnok nærmest fordi man derved har villet stille ham ved Siden af den samtidige Hertug i Sachsen, hans Medbeiler Henrik Løve. Heinemann, Albrecht der Bär. Darmstadt. 1864. S. 316—319.

Aaret 1134 blev forlehnet med den da saakaldte Nordmark, der omfattedes af Mellemelben og Floden Ohre og allerede stammede fra Carl den Stores Tid, som for at beskytte sit Rige mod de tilgrændsende Folk og for at have en Operationsbasis for videre Fremtrængen havde omgivet det med et Bælte af militærisk ordnede Markgrevskaber, omtrent som Østerrig paa den saakaldte Militærgrændse stedse har gjort Front mod Tyrkerne. Ved Elben skulde de gjøre Tjeneste mod Slaverne, men fra den siden saakaldte Nordmark paa Vestsiden af Mellemelben havde man imidlertid dog i halvfjerde Aarhundreder ikke formaaet at gjøre noget fast Fremskridt imod dem; først i det samme Aar 1157, hvori Slaget paa Grathehede stod oppe i Jylland og dermed en ny Tid oprandt for Danmark [1], kastede Albrecht der Bär sig over Branibor, de slaviske Stoderaneres Hovedby ved Havel [2], idet han deels lod sine Krigere føre til Angrebet paa Baade over Floden, deels fra tre andre Sider lod dem storme frem fra anlagte Skandser. Trods en fortvivlet Modstand af Slaverne indtoges Branibor den 11te Juni 1157, efter at denne Hovedborg i Landet mellem Elben og Oder i det foregaaende Tidsrum af 235 Aar allerede ni forskjellige Gange var kommen i Tydskernes Magt, men lige saa ofte igjen var bleven tabt til Slaverne [3]. Da den gamle Nordmark var bleven

---

[1] Begge Begivenheder findes allerede sammenstillede i Annales Palidenses hos Pertz, Monumenta Germaniæ historica. Scriptorum Tomus XVI, p. 90.

[2] Stoderanorum populi, hi videlicet qui Havelberg et Brandenburg habitant. Helmoldi Chronica Slavorum. I, 37, hos Pertz, Monum. Germ. hist. Scriptorum T. XXI, p. 40. Stedsnavnet Brandenburg stammer fra det slaviske Branibor, som det slaviske Ratibor blev til Ratzeburg.

[3] Heffter, Geschichte der Kur- und Hauptstadt Brandenburg von den frühesten bis auf die neuesten Zeiten. Potsdam. 1840. S. 78. Heffter, Der Weltkampf der Deutschen und Slaven seit dem Ende des fünften Jahrhunderts. Hamburg und Gotha. 1847. S. 381.

forøget med denne herefter fastholdte Erobring, kaldte Albrecht der Bär sit Omraade efter den: han blev den første Markgreve af Brandenburg [1]. En Hjørnesteen havde han lagt til en ny politisk Bygning, til en varigere Magt paa den hele Strækning fra Elben til Oder. Thi hans Værk blev fortsat af hans krigeriske Efterkommere, at udvide deres Herredømme over Slaverne og med dette en systematisk Germanisering forblev Maalet for deres Stræben. Medens imidlertid Markgreverne af Brandenburg fuldførte de slaviske Stoderaneres Underkuelse, var i den nye Tid, som i Norden var begyndt med Slaget paa Grathehede, de slaviske Rygiere og de slaviske Pommeranere blevne underkastede Danmarks Konger; Stettin, der allerede dengang findes nævnt som Pommerns gamle, anselige Hovedstad, havde seet Valdemar den Store plante sit Banner paa dets Mure [2]; seirrige kunde de Danske lade deres Hærskibe gaae op ad Oderen. Det blev da hos Pommeranerne selv gjort gjældende, at hellere end at underkaste sig det tydske Folks Herredømme maatte de foretrække det skandinaviske Folks, der ikke som hiint havde Slavernes fuldstændige Udryddelse til sit Maal [3]. Det kunde imidlertid dengang, da

---

[1] Adalbertus Marchio de Saltwedel expugnavit Brandenburg, pellens inde Slavos et suos in urbem illam locans, et mutato nomine in posterum se scripsit Marchionem de Brandenburg. Hermanni Corneri Chronicon ved Aaret 1157, i Eccard's Corpus historicum medii ævi. Lipsiæ. 1723. fol. II, 760. Staden Salzwedel laa i Nordmarken, og derfor blev dette Markgrevskab stundom ogsaa nævnt efter Staden.

[2] Signum suum propugnaculis affigi precepit, receptæ deditionis indicia præbiturum. Saxonis Grammatici Historiæ Danicæ lib. XIV. (Rec. P. E. Müller. I, 868.)

[3] Quippe Saxones, quantum ex ipsorum finibus occupaverint, protinus cultu atque habitatione complecti, nec præda aut gloria contentos, proferendi imperii cupiditate victoriæ lucra continua possessione firmare. — Danos vero diverso studio bella gerere, nec hostium fines, sed mutuæ

Pommerns Sydgrændse gik langt dybere end nu [1], ikke undgaaes, at det i de Grændseegne, hvor det brandenburgske Omraade kom i Berøring med Danevældet, maatte komme til Sammenstød; efter at de pommerske Fyrster vare blevne Vasaller af de danske Konger, maatte disse beskjærme dem, da Markgreverne af Brandenburg higede efter ogsaa at tilrive sig Pommeranernes fjernere Egne og som Støttepunkter for Angreb eller Forsvar mod disse og den fremmede Magt, som skulde beskytte dem, anlagde forskjellige nye Borge; endnu finder man en Række af gamle Befæstninger, som udledes fra disse Tider, de strække sig fra Havel indtil Oder. Da de mægtige Herskere, der allerede længe havde nævnt sig som »de Danskes og *Slavernes Konger*«, stedse syntes at blive farligere, og forskjellige nordtydske Fyrster, deriblandt den senere kun altfor bekjendte Grev Henrik af Schwerin, efter at Holsteen nu ogsaa var blevet indlemmet i det danske Rige, i Aaret 1214 sloge sig sammen for at bekæmpe dettes Vælde, træffer man i Spidsen for disse Fyrster Albrecht der Bärs Sønnesøn, Markgrev Albrecht den Anden af Brandenburg, der for sin Deel bryder ind i Pommern og virkelig ogsaa naaer at kunne besætte Stettin. Men denne Lykke var dog kun kortvarig; da Danmarks stærke Hær under Valdemar Seier nærmer sig, viger Brandenburgeren skyndsomt tilbage, ikke blot fra Oderen, men til den anden Side af Elben, den danske Konge sætter sig ikke blot strax igjen i Besiddelse af Stettin, men borttager nu ogsaa Mucov, en af Markgrevens nye Borge [2]. I det føl-

---

pacis commercium affectare, proprium tueri quam alienum appetere cupidiores. Sax. Gram. Lib. XIV (I, 814—815).

[1] Schwarz, Kurtze Einleitung zur Geographie des Norder-Teutschlands Slavischer Nation und mittlerer Zeiten Greifswald. 1745. S. 49—50.

[2] Marchio de Brandeburgh cum exercitu Albiam transivit, volens contra

gende Aar gjentages det samme Skuespil; Markgrev Albrecht var denne Gang i Forening med sine Forbundsfæller brudt ind i Holsteen og havde ogsaa havt Held nok til at indtage Hamburg, men saasnart Kong Valdemar fører sin mægtige Hær imod dem, gaae de igjen som Flygtninger tilbage over Elben, og Hamburg maa overgive sig. Markgreven af Brandenburg fandt sig, ligesom de andre nordtydske Fyrster, dengang ikke Danmarks Magt voxen; han kunde i Aaret 1218 ikke længer tilbageholde Ønsket om at opnaae en Fred, som Valdemar Seier ogsaa Aaret efter indgik med ham. Det var først, efter at Grev Henrik af Schwerin, der nu deels havde maattet blive den danske Konges Lehnsmand, deels ogsaa havde modtaget et Lehn af Markgreven af Brandenburg, havde udført sit skjæbnesvangre Overfald paa Lyø og efter den danske Hærs paafølgende, ulykkelige Kamp i Slaget ved Bornhøved, dengang da Danmark nu tabte sin tidligere Betydning, at Albrecht den Andens Sønner, Markgreverne Johan den Første og Otto den Tredie af Brandenburg, kunde opnaae, hvad deres i Aaret 1220 afdøde Fader forgjæves havde stræbt efter, Erhvervelsen af Landskaberne Teltov og Barnim, der nærmest havde givet Anledning til den foregaaende Strid med Pommeranerne og Danmark. I Aaret 1232 seer man dem i et Diplom med uindskrænket Magt raade over hele hine, til Pommern vistnok hidtil knyttede Strækninger, hvor den tydske Kolonisation nu ogsaa gjennemføres; Berlin, der laa ved den Teltov fra Barnim adskillende Flod Spreva, Tydskernes Spree,

---

Regem pugnare. Sed quum percepit exercitum Regis valde magnum, in fugam ultra Albiam est conversus. Castra, videlicet Pozowolk et Stetin, quæ Marchio occupaverat, sunt reacquisita. — Castrum Marchionis Mucov est acquisitum. Chronicon Danicum ab an. 1074 usque ad 1219, i Scriptores Rerum Danicarum. III, 263, 264.

og hidtil kun kan have været en uanselig Landsby — af slavisk Oprindelse, som det ogsaa andetsteds forekommende slaviske Stedsnavn viser —, findes nu første Gang nævnt i Aaret 1244. Det fremtræder da som en By med tydsk Kjøbstadsrettighed og kort Tid efter, i Stedet for Byen Brandenburg, som Markgrevernes Hovedstad[1].

Ligesom Manteuffel i sine anførte Ord som et Forbillede for det preussiske Regimente i Sønderjylland har henviist til Albrecht der Bär, den første Markgreve af Brandenburg, Slavernes Betvinger, saaledes have andre preussiske Samtidige ogsaa villet gjøre gjældende, at den Politik, der nu har gjort Huset Hohenzollern saa mægtigt, allerede skal vise sig meget tidlig, efter at det var blevet kaldet til at herske i Albrecht der Bärs Omraade. Efter at dennes Stamme eller den saakaldte ascaniske Slægt var uddød, blev endelig i det samme Aarhundrede, hvori en Fyrste af den oldenburgske Stamme kaldtes til at herske i det skandinaviske Norden, Herredømmet i Brandenburg overdraget til en Fyrste af den hohenzollernske Slægt. Dette fandt Sted i Aaret 1415, Frederik af Hohenzollern blev dengang som den Første af sin Slægt Markgreve af Brandenburg og samtidig for sig og sine Efterkommere ophøiet til Værdigheden som tydsk Kurfyrste; den 21de Oktober

[1] Schafariks Slawische Alterthümer. Deutsch von M. v. Aehrenfeld, herausgegeben von H. Wuttke. Leipzig. 1843—1844. II, 584. Riedel, Die Mark Brandenburg im Jahre 1250. Berlin. 1831—1832. I, 390, 400. Fidicin, Die Gründung Berlins. Berlin. 1840. S. 27, 57. Jevnfør, hvad Ranke senere har bemærket (Genesis des preussischen Staates. Leipzig. 1874. S. 19): »Es ist die Epoche, in welcher Berlin entstanden ist. In dem politischen Moment lagen die günstigsten Auspicien für die Gründung einer grossen Hauptstadt; es war der Augenblick, in welchem der von Dänemark ausgeübte Einfluss über Pommern und Slawen auf immer zurückwich«.

1415 blev han i Berlin, i det saakaldte »hohe Haus« — det nuværende »Lagerhaus« i Klosterstrasse —, hvor Markgreverne pleiede at stige af, naar de opholdt sig i Byen, hyldet af Stænderne, medens han fra sin Side bekræftede deres Friheder og Rettigheder. Fra dette Tidspunkt af have nu i over halvfemte Aarhundrede hans mandlige Efterkommere, næsten alle i uafbrudt nedstigende Rækkefølge, baaret den brandenburgske Kurhat og senere den preussiske Kongekrone. Selv de, der anerkjende, at de forskjellige Tidsaldre nærmest sammenholdes af de store Institutioner, naar disse først ere fast grundlagte, finde dog oftere ved Siden af dem visse genealogiske Træk ligesom uforandrede at gaae igjennem Historien, og med Hensyn til Hohenzollerne har man i fortrinlig Grad fundet, at dette var Tilfældet. Ogsaa Fremmede have allerede i Kong Frederik den Anden, der tilrev sig Schlesien og fremkaldte Polens Deling, seet en Repræsentant for den Aand, der i det følgende Aarhundrede har viist sig saa mægtig raadende[1], men preussiske Forfattere gaae langt videre tilbage; Opfattelsen af Preussens »Mission« som et Kald til at omfatte det hele eller dog det nordlige Tydskland dateres af dem ikke først fra det Navn, som Kong Frederik den Anden grundede paa sine Kriges Valpladser, men denne Tanke, de politiske Grundsætninger, Synspunkter og Formaal overhoved, som Preussen

[1] It is a singular thing in the history of nations, of some nations at least, that their diplomatic character and their foreign policy have a permanent form, surviving successive monarchs and successive administrations. — The diplomatic character and the foreign policy of Prussia may be traced back as far as Frederick the Great, I mean that Frederick, whom the flattery of the French philosophers, in exchange for patronage, sometime accorded and sometime withheld, gratified with the title of »Great«. Lord Lyndhursts Tale i det britiske Overhuus den 20de Marts 1855, i Times af 21de Marts 1855

senere har fastholdt, eller de Egenskaber, der have viist sig som karakteristiske for dets nyere Regenter, ville de allerede langt tidligere forefinde hos Brandenburgs ældre Fyrster af Huset Hohenzollern. Dette gjælder navnlig ogsaa i Henseende til disses Forhold lige over for Danmark. Som Kong Frederik den Anden endnu tilsikkrede den holsteenske Hertug Carl Peter Ulrich sin Bistand, da denne var bleven russisk Keiser og var ifærd med at gjøre sine formeentlige Rettigheder i Slesvig gjældende med Vaabenmagt[1], saaledes havde det allerede oftere været Tilfældet, at hiin mægtige Fyrstes holsteengottorpske Forfædre under deres Svaghed havde fundet Støtter mod Danmark i Hohenzollerne. En saadan Understøttelse var ikke bleven afskaaren derved, at Brandenburg og Danmark, da Sverrig paa den ene Side af Østersøen havde sat sig i Besiddelse af Pommern, paa den anden af de skaanske Provindser, lige over for denne Erobringsmagt vare blevne Allierede. Kurfyrst Frederik Wilhelm havde selv som Anfører deeltaget i Felttoget i Jylland, der skulde bringe Danmark Hjælp mod Sverrigs Overmagt — og saaledes navnlig fra sit Hovedkvarteer paa Dybbøl ledet Overgangen over Alssund og den glimrende Erobring af Als[2] —, hans brandenburgske Tropper deeltoge

[1] Ved den første hemmelige Artikel i Traktaten af 8de Juni 1762 mellem Peter den Tredie og Kong Frederik den Anden lovede den Sidstnævnte at understøtte Keiserens Fordringer paa Slesvig ved Forestillinger hos det danske Hof og, hvis disse ikke frugtede, at stille et preussisk Korps af 15,000 Mand Fodfolk og 5,000 Ryttere til Keiserens Raadighed under Krigen med Danmark. Traktaten, der ikke har været kjendt af Wenck, Koch, Martens eller Schoell, findes meddeelt hos Smitt, Fréderic II, Cathérine et le Partage de la Pologne. Paris. 1861. p. 160.

[2] Bircherod omtaler Overgangen om Morgenen den 14de December 1658 saaledes: »Om Formiddagen Kl. mellem 7 og 8 lod Churfyrste Friederich Wilhelm fra Sønder-Jylland til Als nogle tusind Mand oversætte, samme

Aaret efter ved Siden af de danske i Seiren over Svenskerne paa Fyen, han var senere utrættelig i at tilskynde Kong Christian den Femte til at gjøre Landgangen i Skaane, og hans Søn og Efterfølger viser sig derefter ligeledes som Kong Frederik den Fjerdes Forbundsfælle, da denne paany forsøgte at tilbagevinde Østdanmark, og det berlinske Hofs Gesandt i hans Leir i Skaane, ved Raa, lykønsker ham til igjen at have faaet Fodfæste i det gamle danske Land. Men naar Christian den Femte og Frederik den Fjerde søgte at bryde det holsteengottorpske Herredømme, der, understøttet af Sverrig, var blevet Danmark som en Pæl i Kjødet, giver Alliancen dem intet Udbytte, den Hjælp, som den danske Flaade og danske Tropper ydede Brandenburgerne ved deres Fremtrængen i Pommern, var da som glemt; alle Skridt for at udvide Danmarks Magt

---

Insul med de derpaa liggende Slotte at indtage, saasom 17 Skuder vare til denne Transports Befordring diebus præcedentibus ankomne, foruden 2 danske Orlogsskibe, hvilke lagde sig midt paa Farvandet og skøde vældelig imod Landet, saa at Fjenden, som sig ved Havbredden forsamlede hines Landgang at afværge, maatte sig derfra retirere og de Skandser, hvilke de nyligen havde opkastet, forlade« (Uddrag af Biskop Jens Bircherods historisk-biographiske Dagbøger, udgivne ved C. Molbech. Kjøbenhavn. 1846. S. 17). Efter at de svenske Tropper, der havde skullet holde Als, deels havde rømmet Øen paa de svenske Skibe, der overførte dem til Faaborg, og deels havde overgivet sig, tog Kurfyrsten af Brandenburg sit Hovedkvarteer i Sønderborg, hvor han i et Dagen efter afholdt Krigsraad takkede Generalerne og Tropperne for »die bezeugte Tapferkeit und gute Conduite«. At de Allieredes »Disposition zur Attake auf die Insel Alsen, $^{4}/_{14}$ Dec.«, der er dateret »Tippel, 2 Dec. 1658«, ved Haandskriften viser sig som nedskreven af en af Kurfyrsten oftere benyttet Sekretær og derfor maa antages at være dikteret af Kurfyrst Frederik Wilhelm selv, blev allerede Aaret førend, at Preusserne under General Herwarth von Bittenfeld om Morgenen den 29 Juni 1864 anden Gang gik over Alssund, fremhævet af J. G. Droysen, Geschichte der preussischen Politik. Dritter Theil, zweite Abtheilung. (Leipzig. 1863.) S. 422—423.

i Slesvig stødte i Berlin paa en Stemning ikke ulig den, som Christian den Femte ligeledes der fandt, da han under Ludvig den Fjortendes Reunioners Tid ogsaa søgte at gjøre gjældende, at Hamburg jo egentlig var en holsteensk Stad, der skyldte ham Hylding; Kurfyrst Frederik Wilhelm, der dengang, under Hamburgs Indesluttelse og Beleiring af den danske Hær, lod ni brandenburgske Rytterkompagnier som Hjælpetropper rykke ind i den beleirede Stad, havde bemyndiget sin Gesandt, Geheimeraad Thomas Knesebeck, til i den danske Leir at erklære Christian den Femte, at »et Angreb paa Hamburg var Kurfyrsten det Samme, som om man angreb Berlin«, en Erklæring, der efter den brandenburgske Historiographs Forsikkring bragte den danske Konges Omgivelser til at blegne [1].

Man har imidlertid ikke fra preussisk Side indskrænket sig til at fremhæve den Støtte, som de holsteen-gottorpske Hertuger i de to foregaaende Aarhundreder oftere fandt hos Hohenzollerne, men for saa vidt disses almindelige Politik gjøres til Gjenstand for nærmere Betragtning, har man ogsaa som betydningsfuldt villet henvise til, hvorledes nogle af de første hohenzollernske Fyrster i Brandenburg, medens deres Omraade endnu var indskrænket til dettes snevre Grændser, allerede havde havt for Øie, om de ikke kunde tilvinde deres eget Dynasti Herredømmet i Slesvig og Holsteen eller dog i alt Fald i Holsteen.

---

[1] Thomam Knesebecium ad Regem Daniæ mittit significaturum: »— *ut fere perinde sibi sit, Hamburgum, an Berolinum oppugnetur.* — Knesebecius quæ jussus erat Regi in castris ante urbem exponebat. Ubi observatum adstantes expallescere, quum pronuntiaret *Electori perinde fore Hamburgum, an Berolinum oppugnetur.* Pufendorf, De rebus gestis Friderici Wilhelmi Magni, Electoris Brandenburgici Libri novendecim. Berolini. 1695. fol. II, 1559—1560. Jvfr. Gallois, Geschichte der Stadt Hamburg. S. 322.

Dette skal saaledes gjælde om den ærgjerrige Kurfyrst Joachim den Første af Brandenburg, som paa Grund af sine Kundskaber har faaet Tilnavnet Nestor, og hvem man under hans Syslen med Astrologien tillægger flere Forudsigelser om det brandenburgske Huus's fremtidige Storhed. Han var i Aaret 1502 bleven gift med Elisabeth, Kong Hans's Datter, Christian den Andens Søster, og foregav senere i Aaret 1517 for dén tydske Keiser, at der ved hiint Ægteskab var blevet tilsikkret hans Gemalinde og dennes Børn Arveret til den kongelige Deel af Slesvig og Holsteen, naar den kongelige Linie skulde uddøe paa Mandssiden; han fremstillede tillige begge Landenes statsretlige Stilling, som om, naar den hertugelige Linie uddøde, ogsaa dennes Andeel ikke blot af Holsteen, men ogsaa af Slesvig vilde være hjemfalden til det tydske Rige, og udbad sig i Henhold hertil baade Bekræftelse paa hiin formeentlige Arveret til den kongelige Halvdeel og Exspectance paa en eventuel Forlehning med den hertugelige Halvdeel. Keiser Maximilian var dengang opfyldt af Ønsket om at see sin Sønnesøn, den spanske Konge, den senere Keiser Carl den Femte, valgt til sin Efterfølger og trængte derfor til Joachims kurfyrstelige Stemme, han vidste, hvorledes der fra fransk Side gjordes denne store Tilbud for at stemme anderledes, og for at staae sig godt med Brandenburgeren, hvem han kjendte som den personificerede Havesyge[1], lod han ham

[1] Le dit de Mayence a donné à entendre audit nostre sécretaire les grandes pratiques que font les Franchois par dons, promesses et alliances pour rompre le fait du roy, et principalement vers le *marquis Joachim, electeur, qui est le père de toute avarice.* Den diplomatiske Agent Maximilian de Berghes's Beretning til Keiser Maximilians Datter, Regentinden i Nederlandene, Margareta af Østerrig, dateret Augsburg den 5te og 6te Februar 1518, i Négociations diplomatiques entre la France et

ogsaa give baade en Bekræftelse og en Exspectance, som han vilde have den[1]. Men hvor lidet det hele Forlangende i sig selv havde paa sig, maatte dog allerede Joachim den Førstes Søn, den efter Morfaderen Kong Hans opkaldte Markgreve Hans af Brandenburg lade sig sige. Da denne endnu kun var en tyveaarig Yngling, havde Faderen under Grevefeiden forgjæves sat sig i Bevægelse for at faae den unge Hohenzoller, som ogsaa en Ætling af den danske Kongestamme, kaaret til Konge i Danmark[2]; senere, under den store nordiske Syvaarskrig, medens Kong Frederik den Anden under Sverrigs Kamp mod Danmark og Norge ogsaa truedes af Christian den Andens Slægt i Lothringen, havde Markgreve Hans selv fundet Forholdene gunstige til at fremkomme med Prætensioner og — dog vel nærmest for derved at afpresse Penge — oversendt Kongen Afskrifter saavel af Keiser Maximilians Konfirmation og af en Fornyelse af denne, hvilken Joachim den Første, Markgrevens Fader, senere

l'Autriche durant les trente premières années du XVIe siècle, publiées par M. Le Glay. Paris. 1845. 4°. II, 203.

1 Keiser Maximilian den Førstes Diplom, dateret Breda den 10de Mai 1517, aftrykt hos G. W. v. Raumer, Codex diplomaticus Brandenburgicus continuatus. Berlin. 1831—1833. II, 247. Det er urigtigt, naar Hertugen af Augustenborg, der i sit anonyme Skrift mod Professor Paulsen netop blev den, der i den nyere Tid først henledede Opmærksomheden paa disse Huset Hohenzollerns gamle Arveprætensioner, men som aabenbart ikke har været nøiere bekjendt med Keiser Maximilians Diplom, kun omtaler dette som alene givende en Exspectance paa Holsteen. (Die Erbfolge in Schleswig-Holstein. Eine historische Beleuchtung. Halle. 1837. p. 33, 34.). Den samme mindre nøiagtige Angivelse har ogsaa Allen i sin Afhandling: Elisabeth, Prindsesse af Danmark, Kurfyrstinde af Brandenburg, i Dansk Maanedsskrift. Tredie Bind. (Kjøbenhavn. 1856.) S 7.

2 Als auch aus Koniglichem stamme zu Dennemarcken geboren, vnd des gepluts, sunst auch rechte erbgenommen in Norwegen. Kurfyrst Joachim I.'s Skrivelse til Hertug Albrecht af Meklenburg, dateret Schönebeck den 11te September 1533, i Aktstykker til Nordens Historie i Grevefeidens Tid, udgivne ved C. Paludan-Müller. Odense. 1852—1853. I, 21.

i Aaret 1530, paa Rigsdagen i Augsburg, havde opnaaet af Keiser Carl den Femte, som ogsaa af sin Moders, Kurfyrstinde Elisabeths Trolovelsesbrev, af den af Prindsessen ved hendes Udstyr og Giftermaal givne Renunciation paa hendes Fædrene- og Mødrenearv og af en i denne Anledning af Kong Hans udstedt Erklæring[1]. For saa vidt det herved bliver forbeholdt, at Renunciationen ikke skulde komme Kurfyrstinden til Skade i Henseende til »nogetsomhelst rørligt eller urørligt Arvegods«, naar Kong Hans eller hans Sønner døde uden mandlige Livsarvinger, gjorde Kong Frederik den Anden Markgreven opmærksom paa, at herved aldeles ikke var sigtet til nogen fyrstelig Forlehning enten med Slesvig eller med Holsteen, hvor der ikke gjaldt nogen kvindelig Arvefølge, men kun til saadant særeget, lehnsfrit Arvegods, hvorover, i Modsætning til Lehnet, Fyrsten kunde have en friere Raadighed. Kongen tilføiede, at selv om man vilde forudsætte, at Kong Hans's Villiesyttring virkelig havde havt den Mening, som man fra Markgrevens Side vilde lægge i den, vilde den dog som stridende mod al Statsret været aldeles kraftløs. Med Hensyn til den keiserlige Konfirmation mindedes for Holsteens Vedkommende om, at Lehnsherren lige saa lidet som Vasallen eensidig kunde gjøre nogen saadan Forandring til Skade for Agnaterne, medens den danske Konge i Henseende til Slesvig indskærpede, at alle tydske Keiser-Konfirmationer i dette danske Lehn overhoved vare uden nogensomhelst Betydning[2]. Med

[1] Brevet om Elisabeths Trolovelse, dateret Kiel den 6te Februar 1500, hendes Renunciation, dateret Stendal den 13 April 1502, og den samtidige Deklaration fra Kong Hans findes trykte hos Riedel, Codex diplomaticus Brandenburgensis. Berlin. 1858—1868. 4°. Dritter Hauptheil, III, 134—136, 146—149.

[2] Ohne diess gestehen wir im Fürstenthum Schleswig, welches, wie gedacht, unsers Reichs Dänemark Lehn ist und mit dem Römischen

denne Affærdigelse maatte den brandenburgske Markgreve lade sig nøie, og det fik ikke heller nogen Virkning, at man dog fra brandenburgsk Side ogsaa senere, efter nye Keiseres Valg i det tydske Rige, i lang Tid fandt det Umagen værd at faae den keiserlige, til Joachim Nestor udstedte Konfirmation fornyet, lige indtil Aaret 1715, da dette sidste Gang fandt Sted under Keiser Carl den Sjette, kun faa Aar førend Kong Fre-

Reiche nicht zu schaffen hat, der kaiserlichen Confirmation gar nichts. Kong Frederik den Andens Skrivelse af 14de Juli 1565, hos J. Voigt, Die Erbansprüche des Brandenburgischen Hauses an die Herzogthümer Schleswig-Holstein, i W. A. Schmidt's »Allgemeine Zeitschrift für Geschichte (Berlin. 1844—1848). VII, 237. Da Markgrev Hans af Brandenburg, inden Kongens Skrivelse af 14de Juli endnu var kommen ham i Hænde, i Slutningen af Maaneden ogsaa havde afsendt sin Kantsler, Dr. Hieronymus Buchholz og sin Kammermester Leonhard Stöhr som Gesandter til Danmark for at drive paa et imødekommende Svar og en fordeelagtig Overeenskomst, og da disse, efter den dem givne Instruktion, i Kjøbenhavn ogsaa lode sig forlyde med, at deres Herre kun af Maadehold foreløbig (»jetziger Zeit«) ikke tillige vilde have berørt nogen Adkomst til Norge, fik de af Kongen, idet han tilstillede dem en Afskrift af sit allerede den 14de Juli til Markgreven stilede Svar, i en Skrivelse af 6te August 1565 (hos Voigt, anf. St. S. 243—244) den Tilføielse om Norge, »dass solch Königreich von der Königin Margaretha, des letzten Waldemars Tochter, bis daher nichts weniger als Dänemark ein Kur- und Wahlreich sey, worin keinem Menschen auch männliches Stammes einige Succession oder Erbgerechtigkeit zugestanden gewesen, noch auch jetzt sey«. At man i Brandenburg nu allerede havde udfundet, at Huset Hohenzollern ogsaa havde en Ret til Kongeriget Norge, hidrørte aabenbart alene fra den Titel »ret Arving til Norge«, hvormed de fra Christian den Første nedstammende Hertuger i Slesvig og Holsteen, ligesom Fyrsterne af hans Mandsstamme overhoved, tidlig havde faaet den Vane at kalde sig, og som de ei engang opgave efter Souverainitetens Indførelse i Norge og Danmark, men paa hvis Uretmæssighed der forlængst er blevet gjort opmærksom (G. L. Baden, Oprindelsen til de slesvigholsteenske Hertugers Titel: *Arving til Norge*, i hans Afhandlinger til Fædrelandets Cultur-, Stats-, Kirke- og Litteraer-Historie. II, 61—82).

derik den Fjerde igjen inkorporerede Slesvig i det danske Rige [1].

Og saaledes havde det i Virkeligheden ikke heller havt større Betydning, at ligeledes Grandonklen til Kurfyrst Joachim Nestor, Kurfyrst Frederik den Anden eller »der Eiserne«, endnu førend denne havde viist sig som en af de hohenzollernske Markgrever i Brandenburg, der ogsaa havde fæstet begjærlige Øine paa Holsteen.

At denne Fyrste i sin *indre* Politik fremtræder paa en Maade, der kan minde om Træk hos den hohenzollernske Slægt i den nyere Tid, skal iøvrigt ikke nægtes. Da han ved

---

[1] Under Bevægelsen i Tydskland efter Udgivelsen af Kong Christian den Ottendes aabne Brev af 8de Juli 1846 udgav den preussiske Professor Ernst Helwing et særeget Skrift (Die Erb-Ansprüche des Königlich Preussischen Hauses an die Herzogthümer Schleswig-Holstein. Lemgo u. Detmold. 1846.), hvori de Arveprætensioner, om hvis Ugyldighed Markgrev Hans af Brandenburg allerede i det sextende Aarhundrede havde faaet tilstrækkelig Oplysning, igjen fremdroges som retmæssige og fremstilledes som endnu gjældende. Efter Krigen i Aaret 1864 lod Helwing sit Skrift udgaae i en ny Udgave (Preussen und die Schleswig-Holsteinische Staats-Erbfolge. Berlin. 1865.), og af nogle heri meddeelte Breve til Forfatteren fra Alexander Humboldt (af 6te og 15de November 1846) sees det, at denne Notabilitet strax nødte Kong Frederik Wilhelm den Fjerde til at gjøre sig bekjendt med Skriftet. Om Kongen bemærker Humboldt dog selv, at »das Erbrecht var ihm ganz neu«, og hvorledes den preussiske Konge senere ogsaa selv i sit Brev til Hertugen af Augustenborg af 24de Marts 1848 har udtalt sig om Arveberettigelsen fra et ganske andet Standpunkt, er bekjendt. Helwings Skrift, som Humboldt med sin bekjendte Tilbøielighed til at ville forstaae sig paa Alt strax priste som »ein Muster von Klarheit und Gründlichkeit«, har senere heller ikke fra tydsk Side undgaaet at blive Gjenstand for en knusende Kritik (Waitz, Die angeblichen Erbansprüche des Kgl. Preussischen Hauses an die Herzogthümer Schleswig-Holstein. Göttingen. 1864. Zur Abweisung der angeblichen Brandenburgischen Erbansprüche auf die Herzogthümer Schleswig-Holstein. Leipzig. 1865. Warnstedt, Die Oldenburger und Brandenburger Erbansprüche auf die Herzogthümer Schleswig-Holstein. Hannover. 1865.).

sin Fader, Kurfyrst Frederik den Førstes Død i Aaret 1440 tiltraadte Regjeringen i Brandenburg, skete det med Troen paa, at Tiden allevegne trængte til en Omdannelse, til en Overgang til nye Former, til andre politiske Midler end de hidtil anvendte. I Mark Brandenburg, paa denne Tydskhedens gamle, mod Slaverne skabte Militærgrændse, havde Alt fra Fortiden bevaret et krigerisk Præg, Huset Hohenzollern forefandt her 400 befæstede Punkter, Borge og Byer. Men netop dengang forandredes Krigsmaaden, Middelalderens autonome Tilstande havde især beroet derpaa, at Forsvarsmidlerne havde Overvægt over Angrebsvaabnene; nu var det blevet anderledes, Indførelsen af Skytset blev det virksomste Middel til at begrunde Fyrstens Autoritet, til at give »Landsherren« Overvægt over de Stænder, der hidtil mere havde følt sig som Bestanddele af de europæiske Samfundslag, som de tilhørte. Kurfyrst Frederik den Første var det allerede lykkedes at gjøre en Ende paa den brandenburgske Adels Tøilesløshed; Sønnen brød Byernes Overmagt, idet han lod Berlin blive til en Advarsel for alle. I Berlin herskede især en demokratisk Aand, Fyrstens Indflydelse var her meget indskrænket. Kun som en Gjæst og kun med saa mange Ledsagere, som Byraadet vilde tillade, turde han ride ind, naar han vilde tage Ophold i sit Huus i Berlin; Byens Porte lukkedes efter ham, og dens Nøgler bleve hver Aften afgivne til Byraadet. Byerne i Brandenburg havde indgaaet en Forening med Hansaen og en Forening indbyrdes, ikke blot til gjensidig Støtte og Forsvar, men ogsaa til fælleds Indvilligelse eller fælleds Nægtelse af Afgifter til Fyrsten. Hvor fast besluttet den nye Fyrste var paa at optræde imod Byernes Selvregjering, viste han allerede, da han den 19de Mai 1440 modtog Hylding i Berlin. I Stedet for først at bekræfte og besværge Byens Privilegier og derpaa, selv forpligtet, at modtage Hyldingen,

fordrede han først Hyldingseden aflagt og lod saa den simple Forsikkring følge efter, at han vilde beskytte og forsvare Byen efter bedste Evne. Berlin var egentlig dengang en Dobbeltstad, Byen bestod af to Kommuner, det egentlige Berlin og Cöln ved Spree. Mellem dem fandtes Rivning fra ældre Dage, og den gamle Misundelse mellem de to Byer flammede op paa denne Tid, »næret ved Sendelse og Øretuden af onde Mennesker«, som en berlinsk Byskriver udtrykker sig i de Forord, hvormed han indledede en ny Byprotokol, der begyndtes, efterat Uenigheden var bragt til Ende. Den sluttedes paa den Maade, at Berlin-Cöln lagde det i Fyrstens Haand som »den rette, naturlige Arveherre« at afgjøre Striden. Og rask var han ved Haanden; inden de Stridende kom til Besindelse, stod han med 600 Ryttere foran Spandauer Porten, tiltvang sig Indgang og bemægtigede sig Staden (den 24de Februar 1442). Et Lægemiddel som det, han anvendte, havde dengang vel Ingen ventet. Han fordrede Ret for sig til herefter at bekræfte eller forkaste dem, der af Borgerskabet valgtes til Raadet. Han gik videre. Han bød begge Byer, at de skulde udlevere ham deres Privilegier, og da han havde dem i sin Haand, rev han Seglene af dem. I de gamle Privilegier stod der med Sort paa Hvidt, at Staden ogsaa var berettiget til at aflukke Adgangen for Markgreven, naar han kom med Krigsfolk, men den nye Landsherre tog nu Portenes Nøgler til sig. Alle Foreninger og Forbund, som Byerne havde eller havde havt »inden eller uden for Landet«, skulde være afskaffede for stedse. Foreningen mellem Byerne i »Marken«, Foreningen med Hansaen var hermed sønderreven. Ogsaa Borgerskabets Ed blev forandret. Der skulde herefter ikke blot sværges Troskab og Lydighed mod Byraadet, men først og fremmest at være Fyrsten lydig og tro, at ramme hans Tarv og afvende

hans Skade; i ingen Sag at være imod ham og hans Herredømme. »Give Gud, at det snart igjen maatte vende sig«, antegnede den nævnte Byskriver i den nye Byprotokol, som han havde maattet anlægge. Men Kurfyrsten vidste at bevare, hvad han havde grundlagt. For at holde Borgerne i Tømme begyndte han i Aaret 1443 ved Spreebroen Bygningen af det faste Slot i Berlin, der stod fuldført 1451 og paa engang blev Huset Hohenzollerns Residents og et Kastel for de besoldede Krigsfolk, som de nye Skydevaaben havde fremkaldt. Da det berlinske Borgerskab sammenrottede sig herimod, bleve Førerne forviste, og saaledes endte den »Berliner Unwille« med Fyrstens fuldstændige Seir. I Berlin fandt ogsaa alle de andre Byer i »Marken« sig trufne, og Berlins Underkastelse gjorde Indtryk ud over Brandenburgs Grændser. I Lübeck skrev man om Fyrsten: »Han har betvunget begge Partier; nu ere begge afhængige, medens de før vare frie og vel havde kunnet forblive frie«. Det var en fuldkommen Seir af Fyrstedømmet over Borgerskabet; et nyt Princip var brudt frem, et Princip, der satte andre Grændser mellem det Politiske og det Kommunale. Ogsaa Brandenburgs Adel og Ridderskab vedbleve at være bøiede. Kunde de endog fremdeles, ja mere end forhen, trykke nedefter, gjordes det dem stedse vanskeligere at trodse opad. Kurfyrst Frederik den Anden forstod allerede at holde Brandenburgs Junkere i Aande ved Krigstjeneste, at fængsle dem ved Hoftjeneste, ved Adgang til nye Ærestegn[1].

Kurfyrst Frederik den Anden har af sin Tid faaet Tilnavnet »der Eiserne« eller »mit den eisernen Zähnen«, maaskee nærmest fordi han saa skarpt og fast tog fat paa Berlin.

---

[1] Droysen, Geschichte der Preussischen Politik. Berlin. 1855—1874. II, I, 50—67.

Man har dog ogsaa tillagt ham en religiøs Karakteer. I denne Henseende henvises ikke blot til hans Stiftelse af den i vore Dage fornyede »Schwanenorden«, der, bestemt for Personer af ridderlig Fødsel, i sine Statuter fordrede »den kristelige Sandheds Bekjendelse gjennem Gjerninger«, hans Grundlæggelse af Domkirken i Cöln (ved Spree) eller hans Valfart til Jerusalem, men ogsaa i Særdeleshed til hans egne Udtalelser. »I saa vanskelige Tider som disse«, har han engang yttret, »gives der ikke bedre Raad og Trøst end Livets Forbedring og Tilflugt til Gud«. Naar han talte om, at han handlede i sin Faders Aand, udtrykte han dette saaledes, at han fulgte »sin Faders salige Fodspor«. Men denne Fromhed var imidlertid ikke til Hinder for, at han under sin Stræben efter den størst mulige Koncentration af sin Magt ogsaa vidste at opnaae den pavelige Indrømmelse, at han selv skulde udnævne Biskopperne til Landets Bispedømmer, eller for, at han gjennemførte en Indskrænkning af de geistlige Retters Kompetence, og hans religiøse Retning strakte sig ikke heller videre, end at han ikke let vilde paatage sig Noget, hvortil han ikke kunde ansee sig beføiet ved nogen »Retstitel« eller ved sit fyrstelige Kald. Var dette derimod kun Tilfældet, forsmaaede han, haard og streng, hverken List eller Vold for at naae sit Maal eller, som han et Sted skriver, for »at formere Land og Herredømme med Gud og Ære«.

I den hele urolige Stræben, hvormed denne Fyrstes *ydre* Politik i de forskjelligste Retninger viser sig virksom for at udvide Mark Brandenburg, har en nyere preussisk Historiker ogsaa villet see en almindelig Plan, der fremstilles saaledes:

»Af største Betydning for et Statsomraades Værd er stedse det Spørgsmaal, om og i hvilken Udstrækning det besidder

Kyst ved Havet. Thi ogsaa kun betragtet som Begrændsningens Maade, tilfredsstiller Havgrændsen alle Fordringer, der kunne gjøres til en god Grændse for et Land, i ulige høiere Grad end enhver anden, efterdi den Skillevæg, som den danner mellem Folkene, letter deres fredelige Samkvem og dog vanskeliggjør deres fjentdlige Berøring. Men Havet er altid tillige en uudtømmelig Kilde til Næring og Velstand for den Befolkning, der beboer dets Kyster, og, hvad der er Hovedsagen, den til hele Verden udførende, bekvemme Vei, som Havet byder Menneskenes og Varernes Færdsel, vækker mægtigen Folkenes industrielle og aandelige Liv. Ingen stor Stat har derfor i Længden formaaet at bevare en livsvarig Bestaaen uden med sit Omraade at have vundet Havets Kyster til Grændse, og det Omfang, hvori dette lykkedes en Stat, var ofte i høi Grad afgjørende for dens økonomiske, intellektuelle og religiøse Udvikling, for dens nationale Kraft og dens politiske Magt.

Vidt skuende Grundere og Styrere af Stater, som de første hohenzollernske Kurfyrster af Brandenburg vare det, gjorde derfor ogsaa stedse Erhvervelsen af Kystlande og Udvidelsen af deres Indrelands Herredømme indtil Havets Strande til Gjenstand for deres ivrige Stræben. Ved den første Grundelse af den brandenburgsk-preussiske Stat fremtræder denne Retning i Særdeleshed i den ved store Planer og ved store Bedrifter lige udmærkede Kurfyrste Frederik den Andens Liv. Den dristige politiske Idee, som denne Fyrste fra Begyndelsen og til Slutningen af sin Regjering holdt fast for Øie, var ikke nogen mindre end den Plan — som de ædleste af hans Efterfølgere have overtaget at udføre videre — ved Kysterne af Østersøen, i Sammenhæng med hans fra Havets oplivende Indflydelse hidtil udelukkede markiske Indreland, at lade et Rige opvoxe, der

fra Kiel og indtil ud over Memel kunde herske over Østersøens Strand«[1].

Er nu denne Opfattelse rigtig? Har Kurfyrsten af Brandenburg virkelig ogsaa været besjælet af »den politiske Idee« udadtil, der her tillægges ham? For at dømme herom vil det kun være nødvendigt noget nærmere at betragte, hvorledes snart det ene, snart det andet af de Kystlande, hvorom der her kan være Spørgsmaal, har fængslet hans politiske Interesse, naar det kun derhos ikke glemmes, at hans Lyst til at skaffe sin Familie Exspectancer eller Annexioner tillige har været virksom i heelt andre Retninger end netop her[2].

I Aaret 1442 havde Kurfyrst Frederik en Sammenkomst i Wittstock med de tre Hertuger af Meklenburg og sluttede her den 12te August en politisk Overeenskomst. Han offrede vel i denne Successionsfordringer paa Landskabet Wenden, men Erhvervelsen af dette vilde dog kun have udvidet hans Indreland med et ringe Omraade. Inden han opgav hine Fordringer, vandt han derimod for sig og sine Efterkommere, at det hele meklenburgske Land skulde være dem hjemfaldet for det Tilfælde, at det hertugelige Huus, der allerede dengang hørte til de ældste Dynastier i Tydskland, engang skulde uddøe.

---

[1] Riedel, Ueber den Kurfürsten Friedrich II. von Brandenburg und sein Streben nach der Herrschaft am ganzen Ostseestrande, namentlich auch nach dem Erwerbe von Holstein und Lauenburg, i Monatsberichte der königlichen Preuss. Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Aus dem Jahre 1864. Berlin. 1865. S. 108.

[2] Saaledes ved Arveovereenskomsten med Sachsen og Hessen eller ved hans Strid om det Böhmens Krone tilhørende Lausitz, som han havde faaet i sin Besiddelse som Pant, men ikke vilde tilbagegive, indtil han i Aaret 1462 blev tvungen dertil af Kong Georg Podiebrad, der selv har fremstillet Stridens Gang i en Skrivelse til Kong Christian den Første, dateret Prag den 20de Marts 1462 (Diplomatarium Christierni Primi. Udgivet af C. F. Wegener. Kjøbenhavn. 1856. p. 136—140).

Senere viser hans Udvidelseslyst sig især lige over for de pommerske Kystlande. I disse som i andre af de gamle Slaverlande ved Østersøen var det Regel for den lavere Lehnsadel, at naar Besidderen af et Lehn døde uden mandligt Afkom, kunde hans overlevende Datter følge ham i Lehnet. Dette blev benyttet af Kurfyrsten til at lave sig en Retsadkomst til den Meklenburg nærmest liggende Kyststrækning af Pommern. Agnes, Enken efter hans yngre Broder, Markgrev Frederik, var eneste Datter af en af de pommerske Delingshertuger, af Hertug Barnim den Fjerde af Pommern-Rügen, og da denne Hertug den 19de December 1451 døde i Stralsund uden mandlige Efterkommere, blev Kurfyrst Frederik af Brandenburg med sin Svigerinde snart enig om, at hiin Regel eller »das Erbjungfernrecht«, som Tydskerne kaldte den, lige saa vel maatte kunne finde Anvendelse, naar der var Spørgsmaal om Fyrstelehn, som naar der var Tale om Arv efter den lavere Lehnsadel, og senere fik han Enken til at aftræde ham de Fordringer, der for hende kunde følge af en saadan Fortolkning. Med Brodersønnerne af den afdøde Hertug, der, uden at bekymre sig om Markgrevindens Fordringer, strax havde sat sig i Besiddelse af deres afdøde Farbroders Lande, var Kurfyrst Frederik paa denne Maade kommen i Strid. Striden tiltog, da Døden ogsaa bortskar en anden af de pommerske Hertugers Mandslinier. Hertugerne af Pommern-Stettin uddøde den 16de September 1464 med Hertug Otto den Tredie, og dennes Datter Magdalena var ikke engang som Agnes bleven knyttet til det brandenburgske Huus. For ogsaa med noget Skin af Ret at kunne gjøre Krav paa alt Det, som Hertug Otto i Pommern havde efterladt af Folk og af Land, maatte en ny Retsadkomst opstilles. I Brandenburg vidste man altid bedre end i Pommern at fremdrage og benytte

gamle Dokumenter, og paa Grund af dunkle, æventyrlige Traditioner om en Lehnsafhængighed, hvori alle Pommerns Hertuger og deres Lande fordum skulde have staaet til Brandenburg, gjorde altsaa Kurfyrst Frederik nu tillige Fordring paa Hertug Ottos Besiddelser som paa et til ham hjemfaldet Lehn. Et brandenburgsk Parti var allerede blevet vundet i Pommern, som det tydelig vistè sig, da Stænderne paa en Septemberdag i Aaret 1464 vare samlede i Domkirken i Stettin for at overvære Hertug Ottos Begravelse. Da Kisten var sænket i Graven, tog Albrecht von Glinden, der var Borgermester i Staden, men af Fødsel fra Brandenburg, den Afdødes Skjold og Hjelm og kastede begge ned til Kisten med de Ord: »Der ligger vort Lands Herskab«. Dette var Skik, naar man jordede det sidste Skud af en Fyrsteslægt, og hvad der her var foregaaet kunde vel ogsaa have forvirret flere af de Nærværende, dersom ikke en pommersk Adelsmand, Ridder Frants von Eickstedt, strax var sprungen ned og igjen havde hentet Symbolerne paa Fyrstemagten op af Graven. »Aldeles ikke«, forkyndte han høit for de Brandenburgsksindede, »vi have endnu et nedarvet, indfødt Herskab, Hertugerne af Pommern-Wolgast, dem tilhøre nu Skjold og Hjelm«[1]. Hertugerne af Pommern-Wolgast, Erik den Anden og Vladislav den Tiende, gjorde ogsaa selv med Styrke gjældende, at Pommerns Lehnsafhængighed af det tydske Rige var en umiddelbar, at alle Pommerns Hertuger vare Grene af den samme gamle slaviske Fyrstestamme, og at det nu kun tilkom dem at indtræde i Besiddelsen af de Landsdele, der havde tilhørt det med dem beslægtede stettinske Fyrstehuus. Senere seer

[1] Thomas Kantzow, Chronik von Pommern. Herausgegeben durch W. Böhmer. Stettin. 1835. II, 126. Barthold, Geschichte von Rügen und Pommern. Hamburg. 1839—45. IV, 1, 283.

man dem vel i nogle Øieblikke vakle, paa nogle Møder villige til at anerkjende Brandenburgs Lehnshøihed, men strax efter forkaste de igjen Indrømmelsen, og hele Frederiks følgende Regjering maatte vies en Kamp, der med den største Anstrengelse blev ført for at sætte hans foregivne Krav paa Pommern igjennem.

Efter den pommerske Kyst følger den preussiske, den, der fordum tilhørte de gamle med Letter og Lithauer til een og samme Stamme hørende Preussere. Paa disse Strande, over dette Folk herskede dengang den tydske Ridderorden. Fra alle Kanter af »det hellige romerske Rige« vare fattige Junkere strømmede sammen til »det nye Tydskland« for her at øve et grusomt Regimente over den ældre, ulykkelige, snart sin Undergang imødegaaende Befolkning. Polakkerne, det af de slaviske Folk, der havde seet en af sine Fyrster indkalde den tydske Ridderorden imod Preusserne, havde snart maattet sige sig selv, at de nye Naboer vare farligere end de gamle. Kong Vladislav Jagellos og Polakkernes store Seir ved Tannenberg i Aaret 1410, hvor Ordenen efterlod 40,000 Liig paa den blodige Valplads, havde endelig viist, at Tydskerne ikke vare uovervindelige, een Dag havde her rokket Grundlaget for en Stat, som i næsten to hundrede Aar ved uafladelige Seire havde hævet sig til en saadan Høide, at alle Nabomagter kun saae paa den med Bekymring. Da den tydske Ridderorden ved Tannenberg havde mistet sin Glands, viste selv den tydske, i Preussen indvandrede og bosatte, men ei til Ordenen hørende Befolkning sig uvillig til at taale dens exklusive, trykkende Herredømme, den reiste sig tilsidst mod Ordenen i en Opstand, der nu fandt villig Understøttelse fra Polen. Under dettes trettenaarige Krig mod Ordenen, der begyndte med hiin Opstand i Aaret 1453, vidste Kurfyrst Frederik af Brandenburg at erhverve sig

den saakaldte Neumark, som Ordenen i Aaret 1454 pantsatte til ham mod at forstrækkes med et Laan af 40,000 Gylden, hvor han strax lod Indbyggerne hylde sig, og som nu kunde blive ligesom et brandenburgsk Brohoved paa den anden Side af Oder. I den nærmest følgende Tid holdt han sig ogsaa beredt til efter en større Maalestok at gribe ind i Forholdene her; for at forekomme en Katastrophe, hvorved de øvrige Ordenslande vilde tilfalde Polen, og som hans egen Magt ei var tilstrækkelig til at forebygge, søger han længe Bistand hos andre Fyrster, og at han heller ikke herved har glemt at have sin egen Fordeel i Sigte, tør man vel slutte af en Yttring, hvormed nogle af hans Tilhængere fremkom i Aaret 1458, at nemlig de preussiske Stænder vistnok maatte antages at ville foretrække Brandenburgs Fyrste for at faae den polske til Herre [1].

Men ogsaa paa den anden, paa den vestlige Side af Meklenburg har denne Fyrste viist sig virksom for at opnaae »Exspectancer«. For at erhverve sine Efterkommere Ret til Hertugdømmet Lauenburg kom han saaledes i Juli 1452 i Wilsnack sammen med Hertug Bernhard af Sachsen-Lauenburg. Begge Fyrster vare ledsagede af deres Raader, og, under disses Bistand, underhandlede de om en Overeenskomst, hvorefter en Datter af Kurfyrsten skulde formæles med Hertugens Søn. Kurfyrsten vilde da sikkre Hertugen sin Understøttelse i dennes Stridigheder med Hamburg og Lübeck. Hertugens Land og Folk skulde derimod yde Kurfyrsten af Brandenburg eventuel Arvehylding for, naar det hertugelige Huus engang skulde

[1] Wann die Preussen keinen Fürsten so wol vnd gutlich zugetan vnd geneiget sin, als seinen gnaden. Lausitzernes Skrivelse til de böhmiske Landstænder fra Aaret 1458, hos Riedel, Codex diplomaticus Brandenburgensis. III, 1, 325.

uddøe paa Mandssiden, at kunne tilfalde Kurfyrsten eller dennes Arvinger. Det blev paalagt Raaderne at affatte formelige Recesser herom [1].

Selv paa Holsteen har Kurfyrst Frederik nogle Øieblikke fæstet sine begjærlige Øine. Den schauenburgske Slægts Senior, Adolph, Lehnsgreve i de tydske Rigslande Holsteen og Stormarn, Lehnshertug i det danske Kronland Slesvig, døde den 4de December 1459 uden at efterlade sig mandligt Afkom. For deelviis eller fuldstændig at blive hans Efterfølger fremstode Grev Otto af Schauenburg, hans nærmeste Slægtning paa Mandssiden, der havde Arveret til Holsteen og Stormarn, og Christian den Første, Danmarks, Norges og Sverrigs Konge, der nu havde kunnet betragte Slesvig som et hjemfaldet Lehn. Medlemmerne af det tydske Ridderskab, der foruden deres Godser i Holsteen og Stormarn ogsaa havde erhvervet sig Eiendomme i Slesvig, foretrak Christian for ikke at see Landene adskilte ved to forskjellige Fyrster. Ved Prælaters og Adelsherrers Valg og de Vilkaar, som det foreskrev, kaldtes Christian til at efterfølge Adolph ei blot som Hertug i Slesvig, men ogsaa som Greve i Holsteen og i Stormarn, hvorpaa han i Forliget i Oldeslohe den 12te Mai 1460 affandt sig med Grev Otto af Schauenburg mod at betale denne 43,000 Gylden. Det er bekjendt, hvorledes den Maade, hvorpaa han opnaaede dette Valg, i den nyere Tid gjerne er bleven bedømt i Norden, og det er ligeledes bekjendt, hvorledes Dommen over det Skete i Førstningen ikke lød gunstigere fra tydsk Side. »Saaledes«, siger den samtidige lybske Krønike, »bleve Holstenerne Danske og forsmaaede

---

[1] Saameget, men heller ikke mere, fremgaaer af en i det preussiske Statsarkiv opbevaret Protokol fra den 31te Juli 1452, hos Riedel, Codex diplomaticus Brandenburgensis. Supplementband. S. 70—72.

deres Arveherre og gave sig med god Villie uden Sværdslag under Kongen af Danmark, imod hvilket deres Stamfædre og Forfædre havde været i mange Aar, hindrende det med Værge i Haand»[1]. Kurfyrst Frederik der Eiserne fremtraadte dengang med en tilsvarende Stemning. Ved denne Leilighed lader han sig dog ikke tilskynde af nogen Interesse for en legitimere Arvefølge. Det var ikke af Agtelse for Agnaten, Grev Otto af Schauenburgs Arveret, at Kurfyrsten optraadte. Endnu mindre tog denne Repræsentant for Huset Hohenzollern noget Hensyn til, at han stod i Slægtskabsforhold til Christian den Første, hvis Dronning var Kurfyrstens Broderdatter, eller til, at Christian altid var beredt til at tjene det brandenburgske Huus og saaledes gjerne havde viist sig villig til fra sin Side at yde Bistand, da Kurfyrsten tænkte paa at forebygge den polske Krones Herredømme over den tydske Ridderordens hidtilværende Lande. Selv havde Kurfyrsten nyligen hjulpet den tydske Keiser, Frederik af Østerrig, i at modstaae Czechernes vise og heltemodige Fører, den ved Folkestemmen fra Adelstand til Thronen løftede Kong Georg Podiebrad af Bøhmen, og han havde nu udseet sig en Belønning, da han i Marts 1461 sendte en Gesandt til Keiseren. Gesandten skulde gjøre denne opmærksom paa, at »efter at Landet Holsteen var blevet ledigt efter den slesvigske Hertug, havde Kongen af Danmark faaet det underlagt sig, men saaledes, at han ikke erkjendte det som et Lehn af det tydske Rige«[2]. Naar Keiseren derfor nu vilde

---

[1] Chronik des Franciscaner Lesemeisters Detmar, mit Ergänzungen aus andern Chroniken. Herausgegeben von F. H. Grauthoff. Hamburg. 1829—1830. II, 233.

[2] Das lanndt zu Holstein antreffend, das ledig worden ist von dem Herzogen von Sleswick, des sich der Konig von Dennemark vndermannet hat vnd nicht bekennt zu lehen vom Reich. Instruktion for Wenzlaw,

vise den Naade at forlehne Kurfyrsten af Brandenburg med Holsteen, »saa vilde han gjøre sit Bedste for at see at bringe det til sig«[2]. Der fandtes vistnok dengang ikke let nogen anden Fyrste i Nordtydskland, der med denne Freidighed vilde talt om en Brydning med den i Kjøbenhavn, i Throndhjem og i Upsala kronede Christian den Første.

Østerrigeren tog intet Hensyn til det Andragende, som Wenzlaw, Kurfyrstens Gesandt, overbragte. Keiser Frederik begunstigede altid kun nødig Huset Hohenzollern og vidste upaatvivlelig allerede, hvor lidt den fremsatte Sigtelse havde paa sig med Hensyn til Christians Forhold til det tydske Rige[3]. Dengang Keiseren i Aaret 1474 forenede Grevskaberne Holsteen og Stormarn til et Lehnshertugdømme for Christian den Første, inkorporerede han endog deri det hidtil af Holsteen uafhængige Ditmarsken, hvormed han nu ogsaa havde villet forlehne Christian. Da Kurfyrst Frederik den Anden døde den

---

Kurfyrstens Gesandt, dateret den 15de Marts 1461. Dette mærkelige Aktstykke er blevet overseet af. danske historiske Forfattere, men er dog allerede trykt i: Das kaiserliche Buch des Markgrafen Albrecht Achilles. Aus dem ehemals hohenzollerschen Archiv des Plassenburg herausgegeben von Dr. Constantin Höfler. Bayreuth. 1850. S. 78—80.

[2] So wolle er versuchen vnd fleiss haben, ob er das einbringen möge. Instruktionen for Wenzlaw, hos Höfler. S. 80.

[3] Riedel har i Tillid til Kurfyrstens Foregivende villet antage, at Christian den Første i Begyndelsen har tænkt paa at udfrie Holsteen af Lehnsforholdet til det tydske Rige og først, idet Ditmarsken senere ogsaa overdroges ham, har indhentet det Forsømte ved nu endelig at erkjende Keiseren som Lehnsherre til Holsteen. Men Kurfyrstens Angivelse om Kongen af Danmark, der maaskee alene er bleven fremkaldt ved det foregaaede Valg, tør kaldes falsk, thi allerede i Aaret 1460, hvad ogsaa Hvitfeldt nævner, blev Christian i Segeberg forlehnet med Grevskaberne Holsteen og Stormarn af Biskop Arnold af Lübeck »dede de macht hadde uan des keisers wegen« (Die Chronik der nordelbischen Sassen. Herausgegeben von J. M. Lappenberg. Kiel. 1865. S. 145).

10de Februar 1471, var overhoved ingen af de Forventninger om den brandenburgske Stats Udvidelse, hvortil han havde hengivet sig, gaaet i Opfyldelse. Han havde vidst at bevare den Forøgelse af Mark Brandenburg, som han havde opnaaet ved Pantbesiddelsen af Neumark, og hvorved Landets Omraade under ham var voxet fra 424 til 614 Kvadratmile, men han havde ellers ikke formaaet at forebygge Katastrophen i den tydske Ordensstat; Ordenens andre Landstrækninger bleve efter den trettenaarige Krig ved Freden i Thorn middelbart som Vasalland eller umiddelbart som Provinds knyttede til det polske Rige, og det var først i langt sildigere Tider hans Efterfølgere forbeholdt at forene ogsaa dem med Brandenburg. Under hans langvarige Kamp med Pommern havde dettes Djervhed endnu som saa ofte tidligere vidst at staae sig mod den brandenburgske Snuhed; Kurfyrsten havde tilsidst i denne Strid oplevet saadanne Nederlag, at disse ikke mindst bidroge til at fremkalde en Sindssygdom eller Uro, der i Forening med hans nedbrudte Helbred Aaret før hans Død havde bragt ham til at resignere til Fordeel for hans Broder, den krigeriske Kurfyrste Albrecht Achilles. Det blev først denne, der ved Forliget i Prenzlau i Aaret 1479 gjorde Ende paa Fortidens mange Kampe mellem Brandenburg og Pommern, idet Pommerns Hertuger her endeligen anerkjendte Kurfyrsterne af Brandenburg for deres Lehnsherrer; Lehnshøiheden blev vel under Albrecht Achilles's Efterfølgere igjen opgiven ved Overeenskomsterne i Pyritz (1493) og Grimnitz (1529), men dog kun saaledes, at i Stedet for den traadte den Bestemmelse om en Arveret til Pommern, der senere, efter at de pommerske Hertuger i Aaret 1637 vare uddøde med Hertug Bugislav den Fjortende, ogsaa har ledet til, at Hohenzollerne, først under de indtrængte Svenskeres Deeltagelse, og senere alene,

opnaaede Besiddelsen af Pommern[1]. Ligesom de pommerske Hertugers Grif har nu ogsaa det sorte Tyrehoved med Sølvhornene, der staaer i de meklenburgske Hertugers Vaaben, længe været optaget i det preussiske Statsvaaben, men endnu er det gamle meklenburgske Dynasti, der nedstammer fra de førend Kristendommens Indførelse herskende slaviske Obotriterfyrster, dog ikke uddød, og den ved Overeenskomsten i Aaret 1442 opnaaede Exspectance har endnu ikke medført Landets umiddelbare Hjemfalden til Preussen. Efter Mødet i Wilsnack i Aaret 1452 med Hertug Bernhard af Lauenburg seer man virkelig senere dennes Søn, Hertug Johan den Fjerde, i Aaret 1464 ægte en Datter af Kurfyrst Frederik der Eiserne, Dorothea af Brandenburg, men nogen videre Forhandling om eventuel Arvehyldning, som Lauenburgerne skulde yde Hohenzollerne, eller nogen herom affattet formelig Reces har man dog fra preussisk Side ikke formaaet at opdrive. Kurfyrst Frederik der Eisernes Tanke om ved mindelig Underhandling at sikkre Hertugdømmet Lauenburgs Hjemfalden til det hohenzollernske Huus havde ikke havt større Frugt end hans Forsøg paa ved Hjælp af den tydske Keiser at opnaae Hertugdømmet Holsteen.

I Kurfyrst Frederik der Eisernes hele ydre Politik har imidlertid, som ovenfor anført, den tydske Historiker dog nu villet see noget Andet og Mere end en urolig Stræben, der ved enhver Leilighed gjerne vilde gribe om sig og gjerne var paa Færde til alle Sider, han har i den allerede villet see en storartet, bevidst »Stræben efter Herredømmet ved hele Østersøstranden«; »i denne Udstrækning«, siger Riedel, »fattede

---

[1] v. Bohlen, Die Erwerbung Pommerns durch die Hohenzollern: »Vom Fels zum Meer«. Berlin. 1865. Zober, Die Vereinigung des ehemaligen schwedischen Pommerns und Rügens mit dem preussischen Staate. Stralsund. 1866.

Kurfyrst Frederik den Anden for 400 Aar siden Opgaven for den af ham først grundede Stat«[1]. Vi kunne dog ikke troe, at det prophetiske Blik, der her tillægges Kurfyrst Frederik den Anden, har været fuldt saa klart og sikkert, som han antager; dersom Kurfyrsten nu kunde slaae sine Øine op igjen, vilde han sikkert studse noget, naar han nu saa det samme Flag ikke blot over Berlin og over det af ham angrebne Stettin, men ogsaa vaiende i Königsberg og Danzig, i Lauenburg og Kiel[2]. Det politiske Fremsyn, som tillægges Frederik der Eiserne af Riedel, hænger sammen med en Tendents ogsaa hos denne Forfatter til overhoved fra Begyndelsen at stille Hohenzollerne høiere, end der tilkommer dem, med den almindelige Tilbøielighed til kunstigen at fremstille Huset Hohenzollern som en naturlig, sideordnet Rival af Huset Habsburg, der findes hos hele den saakaldte gothaiske historiske Skole. Denne minder ved sin Ophøien af de ældre hohenzollernske Fyrster ofte om, hvad der finder Sted i China, hvor det er Tilfældet, at naar Nogen for sin Fortjeneste bliver adlet, medfører dette ogsaa, at hans Forfædre i flere Generationer ophøies i Adelstanden. For den historiske Gothaisme er det blevet karakteristisk gjerne at udlede de største Konsekventser og

---

[1] In dieser Ausdehnung fasste Kurfürst Friedrich II. vor 400 Jahren die Aufgabe des von ihm zuerst begrundeten Staates. Riedel, anf. St. S. 111.

[2] Af Ranke har man nu ogsaa med Hensyn til den senere preussiske Stats to Hjørnestene, saaledes som disse endnu i Begyndelsen af det femtende Aarhundrede vise sig uden Forbindelse, denne Udtalelse: »Heutezutage kann man sagen, dass sie bestimmt waren, zu einem grossen Staate von universaler Bedeutung vereinigt zu werden; damals hätte man nicht daran denken können«. Genesis des Preussischen Staates. S. 75. Denne Udtalelse er saa meget mere velkommen, som Ranke selv ellers stundom har deelt Tilbøieligheden til at see altfor Meget i nogle af Fortidens Hohenzollere.

hele politiske Systemer af et enkelt, af sin Sammenhæng løsrevet Citat, stundom ogsaa at gjengive Citatet mindre nøiagtigt[1]. Begge Dele gjælde om Riedels Fremstilling, naar det hos ham hedder: »Vilde Frederik den Anden, som han i en Skrivelse af Aaret 1470 siger til sin Broder Albrecht, ophøie Brandenburg til en »*den hele Østersøstrand beherskende tydsk Stat*«, saa kunde i Vesten kun Eiderens Mundinger danne et Grændsepunkt for hans Erhvervelsesplaner«[2]. I den tilsigtede Skrivelse, hvori Frederik der Eiserne gjør Rede for de Bevæggrunde, der bragte ham til at resignere, findes ikke de Ord »*den hele Østersøstrand*«, hvortil der alene henvises som Grundlag for den hele Opfattelse, men Ordene »*den hele Søstrand*«, og disse Ord gaae efter Sammenhængen kun paa hele Kysten af Pommern, mod hvilket Brandenburgs Kamp endnu var staaende ved Kurfyrstens Resignation; som en Hovedgrund til denne har hans Skrivelse, ved Siden af hans Sygdom og nedbrudte Helsen, i Forveien anført, at han ikke kunde finde sig i lige over for de nye Hertuger af Pommern-Stettin at skulle gjøre nogetsomhelst Afkald paa den Udvidelse af Brandenburgs Herredømme, som han tidligere af dem havde faaet anerkjendt, og hvorved dette efter hans Mening var blevet ligt et Kongerige[3]. Riedels Fremstilling er

---

[1] Nogle karakteristiske Exempler, hentede fra Droysens »Geschichte der preussischen Politik«, fremhæves af Onno Klop, Kleindeutsche Geschichtsbaumeister. Freiburg im Breisgau. 1863. S. 103—107.

[2] Wollte Friedrich II., wie er in einem Schreiben von 1470 seinem Bruder Albrecht sagt, Brandenburg zu einem »*schier den ganzen Ostseestrand*« beherschenden Deutschen Staate erheben, so konnten im Westen nur die Mündungen der Eider einen Grenzpunkt für seine Erwerbungspläne bilden. Riedel, anf. St. S. 111.

[3] Wann wir ichts den Stettinischen Heren wollten nachgeben, so het wir Ruhe, — und were Uns in jener Welt leyt, das solche unser Arbeit und Oberkeit über diese Lande und *schire den ganzen See-*

et nyt Exempel paa en Lyst til at overføre den nyere Tids Anskuelser, Sympathier og Antipathier til Fortiden, der med Føie ogsaa er bleven fremhævet som betegnende for den gothaiske historiske Skole [1]; den afgiver overhoved et af de meest betegnende Vidnesbyrd om den Tankegang, hvormed man i Preussen begyndte den sidste Krig imod Danmark. Hans Afhandling fremkom først i en »Gesammtsitzung« af det kongelige preussiske Videnskabernes Akademi i Berlin, og Dagen, da den meddeeltes, ligger ikke langt fra Kampdagen ved Mysunde; den blev foredraget den 11te Februar 1864.

Ligesom det var under Henviisning til hiin ældre Kurfyrste af Brandenburg som en Repræsentant for den Politik, Efterslægten burde følge, at man i Preussen begyndte den sidste Krig mod Danmark, saaledes var det ogsaa til Brandenburgs Fortid, at Manteuffel i det følgende Aar, efter Erobringen ikke blot af Holsteen, men ogsaa af Slesvig, her sigtede, da han talte om det Land, hvorfra det tydske Element er blevet baaret videre til Havets Bred. Naar man imidlertid overhoved saa langt tilbage i Fortiden vil finde Forbilleder for den nyere preussiske Erobringsaand og Annexionslyst, skulde disse da ikke snarere være at søge andetsteds? Den nyere preussiske Stat er, som bekjendt, hovedsagelig grundet paa en Forening af to forskjellige Omraader, af Mark Brandenburg eller den tydske Kolonisation i Vesten og af det egentlige Preussen

---

strant, das Wirs hingebracht haben, mit Uns solle zu Grab geen. — Lassen Wir eurer Liebe und ewern Kindern nicht Land und Leute, dy grosz und schire einem Königreich gleich sint? Kurfyrst Frederik der Eisernes Skrivelse til Broderen, Albrecht Achilles, dateret Cöln ved Spree den 3die April 1470, hos Riedel, Codex diplomaticus Brandenburgensis. Dritter Haupttheil. I, 525—527.

[1] Onno Klop, Kleindeutsche Geschichtsbaumeister. S. 15.

eller den tydske Kolonisation i Østen. Den førstnævnte Halvdeel var en Skole for Hohenzollernes regjerende Huus, men den sidste Halvdeel eller de tydske Ridderes tidligere Ordensland turde snarere end den første have Adkomst til at komme i Betragtning, hvor der er Spørgsmaal om den senere Udvikling og den hele Dannelse af den brandenburgsk-preussiske Stat. Skulde dennes Historie skrives fordomsfrit, burde man maaskee neppe begynde den fra Mark Brandenburg, som det gjerne skeer, men fra Preussen. I den tydske Ordens Herredømme ved Weichselfloden træffer man i det Mindste flere af de Træk, der have udmærket den preussiske Stat i den senere Tid og været afgjørende for dens Historie. Ogsaa de tydske Ridderes Stat var, for her kun at antyde enkelte Momenter, en Militærstat med en stedse slagfærdig Hær og med Vaaben, der overgik alle Andres, med et fyldt Skatkammer og ordnede Finantser, med en Administration, der næsten bevægede sig i moderne Former paa en Tid, hvor der andetsteds neppe viser sig den svageste Begyndelse til en saadan. Intetsteds fandtes der længe en strengere Tugt, men heller intetsteds en mere hensynsløs Krigsførelse, et større Tryk paa de Undertvungne eller en større Selvfølelse over den tydske Kultur. Mange af de Indretninger, hvorved Ordensstaten under sin Blomstring havde viist sin Overlegenhed, gik vel til Grunde under dens Forfald i det femtende Aarhundrede, men dog var Preussen, da det i Aaret 1618 blev forenet med Brandenburg, i Henseende til sin politiske Organisation dette langt overlegent, og det er da ogsaa naturligt, at Kurfyrsterne strax søgte Tyngdepunktet for deres Magt i den nye Provinds og efter dens Forbillede begyndte at omdanne deres hele Omraade til en Stat i høiere Forstand. For saa vidt er det ogsaa betegnende, at det er den østlige Halvdeels Navn, der gik over

paa hele Staten, at det er det tidligere Ordensland, hvis Riddere bare en hvid Kappe med et sort Kors, der har givet Mønstret for de »Landsfarver«, som de preussiske Grændsepæle nu fremvise i saa viid en Kreds, og at det ikke er den røde Ørn, som man seer i Mark Brandenburgs gamle Vaaben, men den sorte Ørn, som den tydske Ridderordens Stormester i det trettende Aarhundrede af Keiseren fik Tilladelse til at føre i sit Skjold og i sin Fane, der er bleven det Mærke, hvorunder den nye Erobringsstat nu udsender sin Krigsmagt til Lands og Vands.

Anmærkninger.

I.

Til Afhandlingen om det af Valdemar Atterdag paatænkte Tog til England.

I *Revue des Sociétés savantes des Départements, publiée sous les auspices du Ministre de l'Instruction publique. Quatrième Serie, Tome IV*, p. 33—34, har Leopold Delisle meddeelt et Par franske Breve fra det fjortende Aarhundrede, der fortjene at anføres i Forbindelse med den ovennævnte Afhandling. I denne er der blevet gjort opmærksom paa Stedet i den sjællandske Krønike, hvorefter Kong Johan den Gode har sendt flere Franskmænd som Gesandter til Valdemar Atterdag, og efter det i Afhandlingen fremhævede franske Aktstykke er een af dem bleven anført ved Navn (»des quieux messire *Robert d'Oultre-l'eaue*, conseler du roy, de monsegneur le regent et de monsegneur de Poitiers, et mestre des requestes de leurs hostieux, estoit li uns«). Navnet paa en anden Franskmand, der dengang ligeledes som en af de franske Gesandter kom til Danmark, forekommer i et Brev af Kong Johan den Gode, dateret Paris den 16de Februar 1355 og stilet til hans Skatmestere: »Nous vous mandons et commandons estroitement et à chascuns de vous que, sanz delay ou autre mandement attendre, vous baillez et delivrez à nostre amé sergent d'armes *Guerart de Gambelanges*, lequel nous envoions *ès parties de Danemarche* pour aucunes secrètes besongnes qui nous touchent, la somme de six vins deniers d'or à l'escu pour faire ses despens ou dit voage, et gardez qu'il n'y ait deffaut«.

Det andet af de tilsigtede Breve vil yderligere kunne antyde den diplomatiske Forbindelse, der endnu i Aaret 1364 bestod mellem Valdemar Atterdag og Frankrig. Brevet er dateret Paris den 10de April 1364 og gaaer ud paa, at der efter Dauphins Bestemmelse skal udbetales Vaaben-Sergeanten *Henriet de Burcelot* en Sum af sex og tredive Pariser Livres »en recompensacion de ce que noz ennemis l'ont desmonté de ses chevaulx et desrobé en alant de Paris à Avignon, où nous l'aviens envoié en message devers notre très cher et feal cousin *le roy de Dannemarche* à Avignon«.

II.

Til Afhandlingen om Jarlen af Bothwell og hans Fangenskab.

I *Calendar of State Papers, Foreign Series* (London. 1861—1874.), i Bindet for Aarene 1560—1561 (p. 108, 253, 293), findes Udtog af nogle Breve, der bekræfte Angivelsen hos Resen, hvorefter Bothwell i Aaret 1560 skal være ankommen her i Juli Maaned. I et Brev fra Thomas Randolph til Jarlen af Norfolk, dateret Holyroodhouse den 7de Juni 1560, meddeles det nemlig som en sikker Nyhed, at Bothwell dengang befandt sig i Nordskotland for derfra at søge Overfart (»in the north parts to search passage«), og efter at Throckmorton endnu den 22de August 1560, i en Skrivelse til Dronning Elisabeth fra Melun, havde indberettet, at man i Frankrig ikke havde hørt Noget til Jarlen af Bothwell og derfor antog, at han var omkommen, melder han strax efter, i en Skrivelse til Cecil fra Paris, dateret den 12te September, at Bothwell nu er kommen til Nederlandene fra Danmark (»out of Denmark into Flanders«) og hver Dag blev ventet i Paris. Ligesom Tidsangivelsen hos Resen saaledes bekræftes ved disse Breve, kunde man maaskee i et andet, noget ældre Brev i Samlingen (p. 131—132) finde Grunden til Bothwells Besøg. I en Skrivelse til Cecil, dateret Kjøbenhavn den 20de Juni 1560, fra Professor Hans Mønster (Johannes Spithovius Monasteriensis), hvori denne omtaler, hvorledes den danske Flaade dengang, med en fortrinlig Besætning og udmærket vel udrustet med Artilleri, laa i Sundet ved Helsingør og oftere mønstredes af Kong Frederik den Anden, gives i alt Fald ogsaa den Oplysning, at den franske Minister (Dancay) dengang ivrigen gjorde Kongen Forestillinger om, at han skulde overlade hans Herre, Frants den Anden, den danske Flaade til at anvendes mod de oprørske Skotter.

Det sidstudkomne Bind af den nævnte store Samling, Bindet for Aarene 1569—71, bringer ogsaa med Hensyn til Bothwells andet Ophold i Danmark et nyt Vidnesbyrd om, at dette virkelig i Førstningen, som det har turdet antages, har været forenet med en ikke ringe Frihed. Et saadant Vidnesbyrd kan man nemlig finde i et Brev (p. 70—72), der er skrevet til Cecil i Kjøbenhavn den 12te Mai 1569 og sendt ham fra en Englænder Peter Adrian, der var fra den engelske Stad Rye ved Rotherflodens Udløb og dengang som Skipper under den nordiske Syvaarskrig gjorde Tjeneste paa et af den danske Flaades Skibe. Brevskriveren giver Oplysning om, at inden Clark fik Paris og William Murray udleverede, havde den Sidstnævnte, der tidligere havde været en af Maria Stuarts Kammertjenere (»once the Queens of Scotlands chamberlain«), boet i Kjøbenhavn i et Kjøbmandshuus, hvor Adrian dengang ogsaa opholdt sig, og hvor denne, efter Clarks Tilskyndelse, havde udtalt sig med saa stor Interesse om Jarlen af Bothwell og foregivet saa megen Deeltagelse for dennes Skjæbne, at Murray skrev til Jarlen i Malmø om,

hvilken venligsindet Englænder han nu havde truffet paa, og at Bothwell selv skrev tilbage, at Adrian skulde indfinde sig hos ham paa Malmøhuus. Adrian havde da ogsaa her besøgt Jarlen og var forbleven hos ham i fire Dage, hvori det ikke havde manglet paa god Beværtning (»and lacked no cheer«). Bothwell, der under hans Ophold med stor Frihed udtalte sig om sine Forhold — der saaledes vel fralagde sig ligefrem Deel i Darnleys Mord, men ikke nægtede, at dette var udført med hans Bifald saa vel som med deres, der nu gjorde ham saa sort, men, naar han kom løs, skulde komme til at sees langt sortere end han —, opfordrede Adrian til at begive sig til Frankrig med Breve fra ham til Kong Carl den Niende, Catharina af Medici, Kardinalen af Lothringen, en skotsk Biskop (vistnok Erkebiskoppen af Glasgow) og Hr. de Martigues; naar han ved Frankrigs Hjælp kun kom bort fra Danmark og fik nogle franske Krigsfolk med sig, vilde han lande ved Dunbarton og nedtræde alle Maria Stuarts og sine egne Fjender. Efter Brevskriverens Forsikkring havde Bothwell derpaa allerede været i Færd med at skrive de ommeldte Breve, som Adrian efter et Løfte til Clark da skulde sende Cecil, men dog foreløbig opgivet dette ved Underretning om, at det var kommet til et nyt Brud mellem England og Frankrig — eller vel snarere, som man tør formode, ved i Mellemtiden at være kommen under Veir med, at han havde at gjøre med en engelsk Spion.

Den Forfølgelse, hvorover Bothwell ikke blot, som her fremhævet, endnu paa Malmøhuus, men ogsaa tidligere saa ofte har beklaget sig, har et nylig udkommet Skrift, der anmelder sig som et Bidrag til hans Historie (*Zur Geschichte des Grafen Bothwell. Von Dr. Phil. A. Petrick. St. Petersburg. 1874.* 52 S. 8vo), villet forklare saaledes, at den skotske Adel har forfulgt Bothwell og hans Slægt som utaalelige *homines novi.* »Dass Robertson«, saaledes hedder det i dette tydske Skrift, »ihn das Haupt einer alten Familie nennt, ist unbegreiflich«; Historien skal nu først faae sit rette Lys, naar det fastholdes, at Jarlen er bleven hadet som en Ramsay, som en Descendent (»Urenkel«) af en af hine Yndlinger af den laveste Stand, hvormed den demokratisk sindede Kong Jacob den Tredie gjerne omgav sig. Hele denne Opfattelse er en Vildfarelse, kun fremkaldt derved, at Yndlingen Jacob Ramsay en kort Tid ogsaa fik Bothwell Castle til Lehn af Jacob den Tredie, hvorimod netop Hepburnerne ogsaa deeltoge i den adelige Opposition imod Kongens Regjering. De andre tilsvarende Feiltagelser i det lille Skrift ere ikke heller alene forvoldte ved det store Ubekjendtskab med den nyere Literatur; undtagelsesviis har Forfatteren saaledes vidst at skaffe sig den her udkomne Monographi om Bothwell, der citeres en Snees Gange, uden at det dog anføres, hvor den findes meddeelt, men af Mangel paa Sprogkundskab viser Forfatteren sig lige saa uheldig i at tyde en dansk Text, som han komisk har misforstaaet Buchanans latinske Stiil.

